

# СТЕНДАЛ

ИЗБРАНИ

ПРОИЗВЕДЕНИЯ В ЧЕТИРИ ТОМА

ТОМ 2



НАРОДНА КУЛТУРА

**СТЕНДАЛ**  
**ИЗБРАНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ В**  
**ЧЕТИРИ ТОМА**  
**ТОМ 2**

Превод: Атанас Далчев, Алберт Коен, Теодор Михайлов, Николай  
Дончев

[chitanka.info](http://chitanka.info)

# **ПАРМСКИЯТ МАНАСТИР**

## ПРЕДИСЛОВИЕ НА АВТОРА

Тази повест бе написана през зимата на 1830 г., на триста левги от Париж, така че в нея няма никакъв намек за събитията от 1839 година.

Много години преди 1830, когато нашите войски прекосяваха Европа, по една случайност бях настанен в дома на един каноник: това беше в Падуа, очарователен град в Италия. Тъй като престоят ми продължи, каноникът и аз се сприятелихме.

Когато минах отново през Падуа към края на 1830, ДОТЪРЧАХ в дома на добрия каноник: знаех, че е починал, но исках да видя пак салона, дето бяхме прекарвали толкова приятни вечери, за които отсетне често си спомнях със съжаление. Намерих племенника на каноника и жената на племенника, които ме приеха като стар приятел. Дойдоха няколко души и ние се разделихме много късно. Племенникът поръча да донесат от кафене „Педроти“ едно прекрасно забайоне<sup>[1]</sup>. Ала накара ни да се заседим главно историята на херцогиня Сансеверина, която някой загатна, а племенникът се съгласи да разкаже от край до край в моя чест.

— В страната, дето отивам — казах на приятелите си, — няма да намеря такова общество и за да убивам дългите вечерни часове, ще напиша повест за тая история.

— В такъв случай — каза племенникът — ще ви дам летописите на чичо ми, който в главата за Парма споменава някои интриги в тоя двор от времето, когато херцогинята е имала там пълно влияние; но внимавайте, тази история съвсем не е нравствена и сега, когато вие във Франция се хвалите с евангелска чистота<sup>[2]</sup>, тя може да ви спечели име на обесник.

Печатам тая повест, без да променя нищо в ръкописа от 1830 г., а това може да повлече две неудобства.

Първото за читателя: героите ми, като италианци, ще го интересуват може би по-малко, тъй като сърцата в тази страна се различават доста от френските сърца: италианците са искрени, добри

хорица и когато не са наплашени, казват, каквото мислят, суетата ги обзема само в крайни случаи; тогава тя става страст и се нарича *puntiglio*<sup>[3]</sup>. Освен това те не смятат бедността за смешна.

Второто неудобство засяга автора.

Признавам, че имах смелостта да оставя героите си с цялата суровост на характера им, но затова пък заявявам високо, че строго порицавам много от постъпките им. Защо да ги надарявам с високата нравственост и прелестните качества на французите, които обичат парите повече от всичко и не грешат никога от омраза или любов. Италианците в тая повест са съвсем различни. Впрочем мене ми се струва, че всеки път, когато изминем двеста левги от Юг към Север, ние имаме пред себе си нов пейзаж, както и нов роман. Милата племенница на каноника познавала и дори обичала много херцогиня Сансеверина и затова ме помоли да не променям нищо в нейните макар и осъдителни приключения.

29 януари 1839 г.

Стендал

---

[1] Вид италиански сладкиш. ↑

[2] Стендал отнася тези думи към 1830 година, но те по-скоро са характерни за момента на написването им (1838). Антирелигиозните тенденции на Юлската монархия още в средата на 30-те години се заменят с религиозни увлечения не само сред реакционните кръгове, но и в средата на либералната буржоазия. Стендал отбелязва тази ярка промяна на обществените настроения, но ги датира към 1830 година. ↑

[3] Въпрос на чест (итал.) ↑

## ПЪРВА ЧАСТ

*Gia mi fur dolci inviti a empir le carte l luoghi  
ameni.*

Ariosto, sat. IV

*Отдавна още тоя мил край ме призоваваше  
нежно да пиша за него.*

Ариосто, IV сатира

## ПЪРВА ГЛАВА

Милано в 1796 г.

На 15 май 1796 година генерал Бонапарт влезе в Милано начело на оная млада армия, която мина моста при Лоди<sup>[1]</sup> и възвести на света, че след толкова векове Цезар и Александър имат свой наследник. Чудесата от храброст и гениалност, на които Италия бе свидетелка, събудиха за няколко месеца един заспал народ; само седмица преди пристигането на французите миланчани виждаха в тях сбирщина от разбойници, свикнали да бягат пред войските на негово кралско и императорско величество: това поне им повтаряше три пъти седмично едно вестниче, голямо колкото длан, печатано на мръсна хартия.

През Средновековието републиканците от Ломбардия бяха доказали, че са равни по храброст на французите и затова заслужено градът им е бил из основи разрушен от германските императори<sup>[2]</sup>. Откакто бяха станали *верни поданици*, тяхното главно занятие беше да печатат сонети върху кърпички от розова тафта, когато се омъжваше някоя девойка от благородно или богато семейство. Две-три години след това велико събитие от живота си девойката си взимаше поклонник: понякога името на избрания от семейството на мъжа домашен приятел заемаше почетно място в брачния договор. Голяма бе разликата между тези изнежени нрави и дълбоките вълнения, предизвикани от ненадейното пристигане на френската армия. Скоро възникнаха нови и изпълнени със страст нрави. Цял един народ откри на 15 май 1796 година, че всичко, което е почитал дотогава, е до немай-къде смешно, а някой път и отвратително. Заминаването на последния австрийски полк ознаменува рухването на старите идеи: става мода да си излагаш живота на опасност. Хората разбраха, че за да бъдат щастливи след толкова векове на блудкави преживелици, трябва да обикнат родината си с истинска любов и да се стремят към героични подвизи. Поради продължителния ревнив деспотизъм на Карл V и Филип II ломбардците бяха потънали в дълбок мрак; те събориха статуите им и изведнъж се видяха залени от светлина. От

петдесетина години, когато „Енциклопедията“ и Волтер гърмяха във Франция, монасите крещяха на добрия милански народ, че е безполезно да се учи на четмо или на нещо друго и че като си плаща редовно десетъка на свещеника и му разказва искрено всичките си малки прегрешения, може да бъде почти сигурен, че ще получи хубаво място в рая. И за да сломи напълно тоя толкова страшен и разсъдлив някога народ, Австрия му беше продала евтино привилегията да не дава войници за армията ѝ.

В 1796 година миланската армия се състоеше от двадесет и четири облечени в червени мундири нехранимайковци, които вардеха града заедно с четири великолепни полка унгарски гренадири. Разпуснатостта на нравите бе безкрайно голяма, но страстите — нещо много рядко. Извън неприятното задължение да разправя всичко на свещеника под страх на погибел дори в тоя свят, добрият милански народ бе още подчинен на някои малки монархически ограничения, които продължаваха да го притесняват. Така например на ерцхерцога, който имаше седалището си в Милано и управляваше от името на своя братовчед императора, бе хрумнала изгодната мисъл да търгува с жито. Като последица от това забранено бе на селяните да продават зърното си, докато негово височество не напълни своите хамбари.

През май 1796, три дни след влизането на французите, един млад, пристигнал с армията, малко налудничав художник-миниаюрист, по име Гро<sup>[3]</sup>, отсетне знаменит, като чу в голямото кафене „Серви“ (тогава на мода) да разказват за подвизите на ерцхерцога, който беше отгоре на това извънредно дебел, взе листа на сладоледите, отпечатан върху лоша жълта хартия. Върху гърба на листа той нарисова дебелия ерцхерцог: един френски войник го мушка с щика си в търбуха и вместо кръв от там изтича невероятно количество жито. Това, което се нарича шега или карикатура, не бе познато в тая страна на лукав деспотизъм. Рисунката, оставена от Гро на масата в кафене „Серви“, се стори като паднало от небето чудо; тя бе изрязана на гравюра през нощта, а на другия ден от нея се продадоха двадесет хиляди екземпляра.

Същия ден бе разлепено съобщение за шест милиона военна контрибуция, наложена за нуждите на френската армия, която, след като беше спечелила шест битки и завоювала двадесет провинции, нямаше само обуца, панталони, мундири и шапки.



Щастието и веселието, нахлули в Ломбардия заедно с тия бедни французи, бяха толкова големи, че само свещениците и неколцина благородници усетиха тежестта на тази контрибуция от шест милиона, която скоро бе последвана от много други. Френските войници се смееха и пееха по цял ден; те нямаха и по двадесет и пет години<sup>[4]</sup>, а техният главнокомандващ, който беше на двадесет и седем, минаваше за най-възрастния човек в армията си. Това веселие, тази младост, това безгрижие бяха шеговит отговор на яростните предсказания на монасите, които от шест месеца възвестяваха от висотата на амвоните, че французите били чудовища, длъжни под страх на смъртно наказание да палят всичко и да режат главите на всички. Затова и всеки полк уж марширувал с гилотината начело.

По селата хората виждаха как на прага на къщите френските войници люлееха пеленачетата на домакините и почти всяка вечер някой барабанчик, който знаеше да свири на цигулка, устройваше бал. Тъй като кадрилите бяха много мъчни и сложни, за да могат войниците, които също не ги знаеха, да научат на тях местните жени, сами жените показваха на младите французи монферината, сотъозата и други италиански танци.

Офицерите бяха разквартирувани, доколкото беше възможно, у богатите хора; те имаха нужда да заякнат. Така един лейтенант, по име Робер, бе настанен в двореца на маркиза дел Донго, Когато този офицер — млад и доста жив човек, повикан наскоро във войската — влезе в двореца, имаше всичко на всичко едно екю от шест франка, което бе получил в Пиаченца. След като минаха моста при Лоди, той свали от един хубав австрийски офицер, убит от артилерийско гюлле, великолепните му съвсем новички панталони от нанкин и никоя дреха не бе прилягала някому по-добре от тях. Офицерските му пагони бяха вълнени, а сукното от ръкавите на мундира му беше пришито към хастара, за да се държат парчетата; но имаше нещо по-тъжно: подметките на обувката му бяха съшити от парчетата на една шапка, също взета на полесражението от татък моста при Лоди. Тези стъкмени набързо подметки бяха прикрепени за обувката с върви, които личаха силно, така че когато управителят на двореца се яви в стаята на лейтенанта Робер да го покани на обед с госпожа маркизата, лейтенантът изпадна в страшно затруднение. Той и ординарецът му прекараха двата часа, които оставаха до съдбоносния обед, в опити да

пооправят мундира и да почернят с мастило нещастните върви на обувката. Най-сетне ужасният миг настъпи.

„Никога в живота си не съм се чувствал тъй смутен — разправяше ми лейтенант Робер. — Тия дами мислеха, че аз ще ги уплаша, а аз треперех повече от тях. Гледах обувката си и не знаех как да вървя прилично. Маркиза дел Донго — добави той — беше тогава в целия блясък на красотата си: вие я познавате с нейните хубави очи, изпълнени с ангелска кротост, и нейните прекрасни тъмноруси коси, които очертаваха тъй добре овала на това очарователно лице. В стаята си имах една Иродиада<sup>[5]</sup> от Леонардо да Винчи, която сякаш беше неин портрет. По божия воля аз бях толкова поразен от тази свръхестествена красота, че забравих за моя костюм. От две години виждах само грозни и жалки неща в планините около Генуа: осмелих се да ѝ изкажа в няколко думи моя възторг.

Но аз бях доста разумен, за да не прекалявам в комплименти. Докато стъкмявах фразите си, видях в трапезарията, цялата от мрамор, дванадесет лакеи и камериери, облечени, както ми се стори тогава, най-разкошно. Представете си, обувките на тези негодници бяха не само хубави, но и със сребърни токи. С крайчеца на окото си зърнах глупавите им погледи, вперени в мундира ми, а може би и в обувката ми, и това ми прободеше сърцето. Можех само с една дума да сплеща всички тия хора, но как да ги туря на мястото им, без да изплаша дамите? Защото маркизата, за да се поохуражи малко, както после ми призна сто пъти, бе изпратила да вземат от манастира, дето беше пансионерка по това време, Джина дел Донго, сестра на мъжа ѝ, която по-късно стана очарователната графиня Пиетранера: никой през време на благоденствието не я надмина по веселост и любезност, както никой не я надмина по смелост и душевно спокойствие в дните на премеждия.

Джина, която имаше тогава навярно тринадесет години, но изглеждаше на осемнадесет, жива и откровена, както я знаете, се страхуваше толкова много да не прихне от смях при вида на костюма ми, че не смееше да яде; маркизата, напротив, ме обсипваше с пресилени любезности; тя виждаше много добре в очите ми признаци на нетърпение. С една реч, аз изглеждах глупав, понасях презрението — нещо невъзможно, казват, за един французин. Най-сетне ме осени една мисъл, дошла сякаш от небето: захванах да разправам на дамите

теглото си и всичко, което бяхме изстрадали от две години в планините около Генуа, дето ни задържаха стари тъпоумни генерали.

— Там — казах аз — ни даваха съкровищни бонове, които не вървяха в страната, и три унции хляб на ден.

Не бях говорил и две минути, когато добрата маркиза се просълзи, а Джина се замисли.

— Как, господин лейтенант — каза ми Джина, — три унции хляб!

— Да, госпожице, но затова пък не ни даваха нищо три пъти седмично и тъй като селяните, у които живеехме, бяха още по-бедни от нас, давахме им малко от хляба си.

Когато станахме от трапезата, отведох под ръка маркизата до вратата на салона, после се върнах бързо и дадох на слугата, който беше ми прислужвал на трапезата, единственото екю от шест франка, върху което бях градил толкова блянове.

След една седмица — продължи Робер, — когато се увери, че французите не гилотинират никого, маркиз Дел Донго се завърна от замъка си Грианта на езерото Комо, дето храбро се беше укривал при приближаването на армията, като изостави на произвола на войната своята млада хубава жена и сестра си. Омразата, която маркизът хранеше към нас, беше равна на страха му, сиреч неизмерима; забавно ми беше да гледам подпухналото му бледо и набожно лице, когато той любезничеше с мене. На другия ден след връщането му в Милано получих три аршина сукно и двеста франка срещу контрибуцията от шест милиона: отново се подокарах и станах кавалер на дамите, защото започнаха баловете.“

Историята на лейтенанта Робер беше горе-долу история на всички французи; вместо да се надсмиват над сиромашията на тези храбри войници, хората се съжалиха над тях и ги обикнаха.

Времето на непредвидено щастие и опиянение трая само две къси години; безумието беше толкова прекомерно и толкова разпространено, че мога да го обясня само с това историческо и дълбоко размишление: тоя народ бе се отегчавал цели сто години.

Присъщото на южните страни наслаждаване от живота беше царувало някога при двора на Висконти и Сфорца, прочути милански херцози. Но от 1635, откакто испанците бяха покорили Милано и бяха станали негови мълчаливи, подозрителни и надменни господари,

страхуващи се винаги от бунт, радостта беше изчезнала. Възприели нравите на господарите си, хората мислеха повече да си отмъстят с кинжал за най-малката обида, отколкото да се наслаждават на всеки миг от живота.

От 15 май 1796, когато французите влязоха в Милано, до април 1799, когато бяха прогонени оттам след битката при Касано<sup>[6]</sup>, безумната радост, веселието, сладтта, забравата на всички тъжни или просто разумни чувства бяха толкова нараснали, че дори стари търговци-милионери, стари лихвари, стари нотариуси забравиха през този промеждутък да се мръщят и да печелят пари.

Можеха да се наброят най-много няколко семейства измежду големите благородници, които се бяха оттеглили в летните си дворци сякаш за да протестираат срещу общото веселие и радостния изблик на всички сърца. Вярно е, че тези благородни и богати семейства бяха отличени по един досаден начин при разпределянето на военните контрибуции, поискани за френската армия.

Маркиз дел Донго, ядосан от картината на това голямо веселие, се върна един от първите в своя великолепен замък Грианта, отвъд Комо, дето дамите заведоха лейтенант Робер. Този замък, по местоположение може би единствен в света, построен на едно възвишение от сто и петдесет стъпки над прекрасното езеро, върху голяма част от което господства, беше същинска крепост. Родът дел Донго го беше издигнал през XV век, както свидетелстваха отвсякъде украсените с неговия герб мрамори; виждаха се още подвижни мостове и дълбоки ровове, наистина без вода; но с тези стени, високи осемдесет стъпки и шест стъпки широки, замъкът беше недосегаем; и затова беше скъп на мнителния маркиз. Заобиколен от двадесет и пет — тридесет слуги, които смяташе за предани, види се, защото им говореше винаги с ругатни, той се страхуваше тук по-малко, отколкото в Милано.

Страхът му не беше съвсем неоснователен: той кореспондираше доста оживено с един шпионин, когото Австрия държеше на швейцарската граница, на три левги от Грианта, за да улеснява бягството на пленниците, взети на полесражението, а на това можеха да погледнат сериозно френските генерали.

Маркизът беше оставил младата си жена в Милано: там тя ръководеше семейните работи, натоварена бе да урежда

контрибуциите, наложени на *casa del Dongo*, както казват в страната; тя се мъчеше да ги намали, а това я заставяше да се среща с ония благородници, които бяха приели обществени служби, и дори с някои много влиятелни, макар и не благородни хора. Случи се едно голямо събитие в семейството. Маркизът беше уредил женитбата на младата си сестра Джина с една много богата и от високо потекло особа; но тази особа пудреше косите си; поради това Джина го посрещаше с гръмък смях и скоро има лудостта да се омъжи за граф Пиетранера. Пиетранера беше наистина много добър благородник с хубава външност, но от разорен род, а отгоре на всичко яростен привърженик на новите идеи. Той беше младши лейтенант в италианския легион<sup>[7]</sup> и това отчайваше още повече маркиза.

След тези две години на безумие и щастие Парижката директория, давайки си вид на здраво установен властелин, прояви смъртна омраза към всичко, което не бе посредствено. Некадърните генерали, поставени от нея начело на италианската армия, изгубиха редица сражения в същите равнини около Верона, свидетелки преди две години на чудесата при Арколе и Лонато.<sup>[8]</sup> Австрийците се приближиха до Милано; лейтенант Робер, станал батальонен командир и ранен в битката при Касано, подири подслон за последен път у приятелката си маркиза дел Донго. Сбогуването бе тъжно; Робер тръгна с граф Пиетранера, който следваше французите при отстъплението им към Нови<sup>[9]</sup>. Младата графиня, на която брат ѝ отказа да плати законния дял от наследството, последва армията в една каруца.

Тогава започна оная епоха на реакция и възвръщане към старите идеи, която миланчани наричат *i tredici mesi* (тринадесетте месеца), защото действително за тяхно щастие това възвръщане към глупостта трая само тринадесет месеца, до сражението при Маренго.<sup>[10]</sup> Всичко старо, набожно, недоволно застана отново начело на управлението и пое ръководството на обществото: скоро хората, останали верни на „добрите доктрини“, разгласиха из селата, че Наполеон бил обесен от мамелюците в Египет, както заслужавал по много причини.

Между хората, които бяха се укрили недоволни в имененията си и се връщаха жадни за отмъщение, маркиз дел Донго се отличаваше с яростта си; неговата необузданост го издигна естествено на челно място в партията. Тези господа, които бяха много честни, когато не се

страхуваха, но трепереха винаги, успяха да оплетат австрийския генерал: доста добър човек, той се остави да го убедят, че строгостта е висша политика, и заповяда да бъдат арестувани сто и петдесет патриоти, най-добрите по това време хора в Италия.

Скоро той ги заточи в *заливите на Катаро*<sup>[11]</sup> и захвърлени в подземните пещери, всички тия „негодници“ бяха ликвидирани бърже от влагата и главно от глада.

Маркиз дел Донго получи важна длъжност и тъй като съчетаваше отвратително скъперничество с множество други прекрасни качества, хвалеше се наляво и надясно, че не изпраца нито едно екю на сестра си графиня Пиетранера; все още безумно влюбена, тя не желаше да напусне мъжа си и умираше с него от глад във Франция. Добрата маркиза беше отчаяна; най-сетне успя да открадне няколко малки диаманта от своето ковчеже със скъпоценности, което мъжът ѝ взимаше всяка вечер, за да го затваря под леглото си в желязна каса: маркизата беше донесла осемстотин хиляди франка зестра на мъжа си, а получаваше осемдесет франка месечно за личните си разходи. През тринадесетте месеца, които французите прекараха във от Милано, тази свенлива жена намери предлози да не сваля траура си.

Нека си признаем, че по примера на мнозина сериозни автори<sup>[12]</sup> ние започнахме историята на нашия герой една година преди раждането му. Наистина това главно действащо лице е не друг, а Фабрицио Валсера маркезино дел Донго, както казват в Милано (Според местните обичаи, взети от Германия, тази титла се дава на всички синове на маркизи; „контино“ — на всички синове на графа; „контесина“ — на всички дъщери на графа и т.н. — Б.А.). Той се постара да се роди тъкмо когато французите бяха прогонени и по една случайност се оказа вторият син на маркиз дел Донго, големия благородник, за когото вие вече знаете, че имаше подпухнало бледо лице, фалшива усмивка и безгранична омраза към новите идеи. Наследник на цялото състояние бе по-големият син Асканио дел Донго, достоен портрет на баща си. Той бе на осем години, а Фабрицио на две, когато изведнъж генерал Бонапарт, когото всички почтени хора смятаха за отдавна обесен, се спусна от Сенбернарския проход. Той влезе в Милано; този момент е също единствен в историята; представете си цял един народ, обезумял от възторг. След няколко дни

Наполеон спечели битката при Маренго. Излишно е да се говори за останалото. Опиянението на миланчани достигна върха си; но тоя път то беше примесено с мисли за мъст: научили бяха този добър народ да мрази. Скоро се завърнаха малкото оцелели патриоти, заточени в заливите на Катаро; тяхното завръщане бе чествано като народен празник. Бледите им лица, учудените им разширени очи, изпосталелите им крайници представляваха странно противоречие с радостта, която бликаше отвсякъде. За най-провинените семейства пристигането им бе знак за заминаване. Маркиз дел Донго избяга един от първите в замъка си Грианта. Водачите на големите семейства бяха изпълнени с омраза и страх; но техните жени, техните дъщери си спомняха радостите от първото идване на французите и съжаляваха за Милано и веселите балове, които скоро след Маренго почнаха да се уреждат в *casa Tanzi*. Няколко дни след победата френският генерал<sup>[13]</sup>, натоварен да поддържа спокойствието в Ломбардия, откри, че всички чифликчии в земите на благородниците и всички селски бабички, вместо да мислят още за удивителната победа при Маренго, която беше променила съдбините на Италия и бе превзела наново тринадесет крепости в един ден, се занимават само с пророчеството на свети Джовита, главния закрилник на Бреша. Според това свещено прорицание сполуките на французите и на Наполеон трябваше да свършат точно тринадесет седмици след Маренго. Това, което извинява донейде маркиз дел Донго и всички недоволни благородници с имения, е, че те действително и непресторено вярваха в пророчеството. Всички тези хора не бяха прочели и четири книги през живота си; те се стягаха открито да се върнат в Милано, след като изтекат тринадесетте седмици; но времето минаваше и бележеше нови успехи за Франция. Завърнал се в Париж, Наполеон с мъдри укази спаси революцията вътре в страната, както бе я спасил при Маренго от чужденците. Тогава ломбардските благородници, избягали в замъците си, откриха, че не са разбрали добре предсказанието на светия за закрилник на Бреша: не ставаше дума за тринадесет седмици, а за тринадесет месеца. Изтекоха тринадесетте месеца, а благоденствието на Франция сякаш растеше с всеки ден.

Ние ще засегнем бегло десетте години на напредък и благополучие от 1800 до 1810. Фабрицио прекара първите от тях в замъка Грианта, сред селянчетата, като им нанасяше и получаваше от

тях не един пестник, и не се учеше на нищо, дори да чете. По-късно бе изпратен в колежа на езуитите в Милано. Неговият баща, маркизът, поиска да го запознаят с латинския език не по древните автори, които говорят винаги за републики, а по един великолепен фолиант, украсен с повече от сто гравюри, превъзходни творби на художници от XVII век; това беше латинско родословие на Валсеровци, маркизите дел Донго, напечатано в 1650 от Фабрицио дел Донго, пармски архиепископ. Повечето от Валсеровци са били военни, гравюрите представяха многобройни сражения и навсякъде се виждаха герои с тяхното име да нанасят силни удари с меч. Книгата се харесваше много на младия Фабрицио. Майка му, която го обожаваше, измолваше сегиз-тогиз позволение да отиде да го види в Милано; но тъй като мъжът ѝ не ѝ даваше никога пари за тези пътувания, заемаше ѝ нейната зълва, милата графиня Пиетранера. След завръщането на французите графинята бе станала една от най-блестящите жени в двора на принц Евгений, вицекрал на Италия.

Когато Фабрицио прие първото си причастие, тя измоли от маркиза, все тъй доброволен изгнаник, позволение да го взима понякога от колежа. Тя намери, че това своеобразно, остроумно, много сериозно, но красиво момче съвсем няма да загрозява салона на една жена с успех в обществото, макар да е пълен невежа и едва да знае да пише. Графинята, която влагаше във всичко своя възторжен характер, обеща на директора на колежа своето покровителство, ако нейният племенник Фабрицио постигне забележителен напредък и на края на годината получи много награди. За да му даде възможност да ги заслужи, тя пращаше да го взимат всяка събота вечер и често го връщаше на учителите му чак в сряда или четвъртък. Езуитите, макар да се радваха на любовта на принца-вицекрал, бяха изгонени от Италия според законите на кралството и директорът на колежа, хитър човек, разбра цялата полза, която би могъл да извлече от връзките си с една всесилна в двора жена. Той и не помисли да се оплаква от отсъствията на Фабрицио, който, по-голям невежа от всякога, получи на края на годината пет първи награди. При това положение блестящата графиня Пиетранера, придружена от своя съпруг, генерал-комендант на една от гвардейските дивизии, и от пет-шест най-големи сановници от двора на вицекраля, присъства при раздаването на наградите у езуитите. Директорът получи похвала от началниците си.



Графинята водеше племенника си на всички бляскави празненства, които ознаменуваха твърде късото царуване на любезния принц Евгений<sup>[14]</sup>. Със своята власт тя го произведе хусарски офицер и дванадесетгодишен, Фабрицио носеше хусарска униформа. Един ден графинята, очарована от красивата му външност, поиска от принца да го назначи за паж, което означаваше, че семейството на дел Донго се помирява с двора. На другия ден тя трябваше да употреби цялото си влияние, за да издейства от вицекраля да не си спомня за нейната молба, за която липсваше само съгласие от бащата на бъдещия паж, а това съгласие беше много бурно отказано. Поради тая лудория, която го накара да потрепери, сърдитият маркиз намери предлог да прибере в Грианта младия Фабрицио. Графинята презираше дълбоко брат си; тя гледаше на него като на безнадежден глупак, който би станал зъл, ако добиеше някога власт. Но тя беше лудо влюбена във Фабрицио и след десет години мълчание писа на маркиза, от когото искаше назад племенника си: писмото ѝ остана без отговор.

Когато се върна в страхотния дворец, изграден от най-войнствения измежду прадедите му, Фабрицио знаеше само да върти оръжие и да язди. Граф Пиетранера, също луд по това дете като жена си, го караше често да язди и го водеше със себе си на паради.

Пристигнал в замъка Грианта, Фабрицио, с очи, зачервени още от сълзите, които бе пролял, когато напущаше прекрасните салони на леля си, намери само горещите милувки на майка си и сестрите си. Маркизът беше се затворил в кабинета с по-големия си син маркезино Асканио. Те стъкмяваха шифровани писма, които имаха честта да бъдат изпращани във Виена; бащата и синът се явяваха само на трапезата. Маркизът повтаряше важно, че учи своя законен наследник как да държи двойно счетоводство за доходите на всеки един от имотите му. В действителност маркизът пазеше много ревниво своята власт, за да говори за тези неща на сина си, неизбежен наследник на всички негови наследствени земи. Той го караше да шифрова бързи известия от петнадесет-двадесет страници, които два-три пъти седмично изпращаше в Швейцария, отдето ги отправяха във Виена. Маркизът си въобразяваше, че осведомява законните си господари върху вътрешното положение на италианското кралство, което самият той не познаваше, и все пак писмата му имаха голям успех. И ето защо. Маркизът провождаше сигурен служител да брои на големия път

войниците от някой френски или италиански полк, който сменяше гарнизона си, и като съобщаваше факта на виенския дворец, погрижваше се да намали с повече от четвърт броя на действителните войници. Писмата му, изобщо глупави, имаха тази заслуга, че опровергаваха други по-достоверни и затова се харесваха. Така, малко преди да пристигне Фабрицио в замъка, маркизът беше получил звездата на един прочут орден — петия, който красеше камерхерския му мундир. Настина той се измъчваше от това, че не смее да надене тоя мундир извън кабинета си, но не си позволяваше никога да диктува известие, без да е облякъл извезания с всичките му ордени костюм. Той би сметнал за липса на уважение, ако постъпеше иначе.

Маркизата бе възхитена от прелестите на сина си. Но тя бе запазила навика да пише два-три пъти през годината на генерал граф А... — такова бе сегашното име на лейтенант Робер. Маркизата не можеше да лъже хората, които обичаше: тя поразпита сина си и се ужаси от невежеството му.

„Ако на мене, която не знам нищо, ми изглежда малограмотен — каза си тя. — Робер, който е тъй учен, ще намери сигурно, че му липсва всякакво образование; а пък сега то е нужно.“ Друга особеност, която я учуди почти толкова, бе, че Фабрицио е приел сериозно всички религиозни неща, на които го бяха учили при езуитите. Макар да беше сама много набожна, фанатизмът на това дете я накара да потрепери. „Ако се досети да открие това средство за въздействие, маркизът ще ми отнеме любовта на сина ми.“ Тя плака много и нейната страстна обич към Фабрицио още повече се засили.

Животът в замъка, дето сновяха тридесет-четиридесет слуги, беше много тъжен; затова Фабрицио по цели дни ходеше на лов или кръстосваше езерото с лодка. Скоро той се сближи с коларите и конярите; всички те бяха отчаяни привърженици на французите и се подиграваха открито на набожните камериери, които прислужваха на маркиза или на неговия по-голям син. Главният повод за подигравки над тези важни особи бе обичаят им да пудрят косите си по примера на господарите.

---

[1] На 10 май 1796 при град Лоди в Северна Италия Бонапарт разгромява австрийците. Централен момент в битката е щурмуването на моста над река Ада. ↑

[2] През 1162 година по време на войната между ломбардските градове-републики и германския император Фридрих Барбароса императорът принуждава Милано да се предаде, разрушава укрепленията му и срина всички къщи до основи. ↑

[3] *Гро, Антоан-Жан* (1771–1835) — известен френски художник, който през 1796 е бил в италианската армия. По разпореждане на съпругата на Бонапарт е извикан в Милано, където му налагат да нарисува портрет на първия консул. ↑

[4] През 1792 година френският Национален конвент за първи път в Европа обявява всеобща военна повинност, като призовава в армията всички граждани от 18 до 25 години. С това се обяснява и „младостта“ на френската армия в сравнение с феодалните армии от XVIII век, които се съставят посредством вербуване и изискват дълго и трудно обучение на войниците. ↑

[5] Многобройни картини, изобразяващи главата на Иродиада, жената на юдейския цар Ирод, които по времето на Стендал се приписват на Леонардо да Винчи ↑

[6] *Касано* — град в Ломбардия, където на 27 април 1799 г. руско-австрийската армия под командването на Суворов разбива френската армия в епохата на революцията. ↑

[7] Един от чуждестранните легиони, влизащи в състава на френската армия в епохата на революцията. Основан от Директорията след първия италиански поход на Бонапарт (1796–97.) ↑

[8] *Арколи и Лонато* — места на победи на Бонапарт над австрийците при първия италиански поход (15–17 ноември и 3 август 1796.) ↑

[9] *Нови* — град в Ломбардия, където на 15 август 1799 Суворов разбива френската армия, командвана от Жубер. ↑

[10] *Маренго* — село в Ломбардия, при което на 14 юли 1800 Бонапарт разгромява австрийците. Тази победа решава изхода на втория италиански поход (1800). ↑

[11] *Катаро* — град в Далмация. В началото на XIX век е австрийска крепост, служила и като затвор за политически затворници. При приближаването на френските войски към Милано на 29 май 1800 австрийските войски арестуват 32-ма милански либерали. Те отначало са изпратени в затвора във Венеция, а после в Катаро. Освободени още през пролетта на 1801, затворниците от Катаро се връщат в Милано

едва на 1 август същата година, където им устройват тържествено посрещане. ↑

[12] Стендал има предвид английския писател Лорънс Стърн (1713–1768), чийто роман „Животът и убежденията на Тристрам Шенди“ (1759–1767) започва дълго преди раждането на неговия герой Тристрам. ↑

[13] *Генерал Брюн* (1763–1815) поел командването на италианската армия на Бонапарт на 13 август 1800 година. ↑

[14] *Принц Евгений* — доведеният син на Наполеон Йожен Богарне (1781–1824), назначен през 1805 за вицекрал на създаденото от Наполеон Италианско кралство ↑

## ВТОРА ГЛАВА

... Щом Веспер разпростре  
тъмните си над нас  
от бѣдното пленен, небето  
гледам аз,  
де с ясни знаци бог от времена  
най-стари  
е писал жребия на всички земни  
твари.  
Погледне грешника от своя  
свят покой  
и милостив и благ, му сочи пътя  
той.  
Със писмената на звездите от  
небето  
предрича ни добър късмет или  
несрета,  
но хората, чада на вечна тлен и  
смърт,  
презрели знаците, не щат да ги  
четат.

Ронсар

Маркизът изпитваше силна омраза към просветата. „Идеите — казваше той — погубиха Италия“; той не знаеше как да помири този свещен ужас от образованието с желанието неговият син Фабрицио да усъвършенства учението си, започнато така бляскаво при езуитите. Той сметна за най-безопасно, ако натовари добрия абат Бланес, свещеник в Грианта, да продължи с Фабрицио изучаването на латински език. Но за това бе необходимо самият свещеник да знае тоя език; а той го презираше; неговите познания по този предмет се ограничаваха с това,

че той четеше наизуст молитвите от своя требник, смисъла на които можеше криво-ляво да предаде на паството си. Но все пак в областта уважаваха много свещеника, дори се бояха от него; той беше винаги поддържал, че прочутото пророчество на свети Джовита, закрилника на Бреша, няма да се изпълни в тринадесет седмици, нито, в тринадесет месеца. Когато разговаряше със сигурни приятели, добавяше, че на числото тринадесет трябва да се даде тълкуване, което би учудило мнозина, ако е позволено да се каже всичко (1813).

Работата бе там, че абат Бланес, първобитно честен и добродетелен, свръх това умен човек, прекарваше всяка нощ в своята камбанария; той се беше побъркал по астрологията. След като цял ден изчисляваше стечение то и положението на звездите, той използваше по-голямата част от нощта да ги наблюдава на небето. Поради сиромашията си за инструмент имаше само един далекоглед с картонена тръба. Можем да си представим какво презрение хранеше към изучаването на езиците един човек, който прекарваше живота си да открива кога точно ще загинат империите и революциите, променящи лика на света. „Какво повече ще узная за коня — разправяше той на Фабрицио, — като науча, че на латински се нарича *equus*?“

Селяните се бояха от абата Бланес като от голям магьосник: що се отнася до него, със страха, който внушаваха бденията му на камбанарията, той ги възпираше да крадат. Неговите събратя свещеници от околността му завиждаха силно за влиянието му и го мразеха; маркиз дел Донго просто го презираше, защото разсъждавал твърде много за човек с толкова ниско положение. Фабрицио го обожаваше: за да му угоди, понякога по цели нощи събираше и умножаваше огромни числа. После се качваше на камбанарията: то бе голямо благоволение, което абат Бланес не оказваше никога никому; но той обичаше това дете за неговото простодушие. „Ако не станеш лицемер — казваше му той, — може би от тебе ще излезе човек.“

Два-три пъти през годината Фабрицио, какъвто бе безстрашен и увлечен в забавите си, насмалко не се удавяше в езерото. Той беше главатар на всички големи походи, които предприемаха селянчетата от Грианта и Каденабия. Децата си бяха набавили няколко малки ключа и когато нощта бе много тъмна, опитваха се да отключат катинарите на синджириите, които свързват лодките с някой голям камък или някое

близко до брега дърво. Трябва да кажем, че на езерото Комо рибарите слагат въдиците си на голямо разстояние от бреговете. Горният край на връвта е свързан с една дъсчица, подлепена с корк, а на тази дъсчица е закачено гъвкаво лешниково клонче със звънче, което дрънва, когато рибата, уловена на въдицата, раздруса връвта.

В тези нощни походи, предвождани от Фабрицио, децата се стремяха да стигнат поставените въдици, преди рибарите да са чули предупредителния звън на камбанките. Те избираха бурно време и за смелите си набези потегляха сутрин, един час преди разсъмване. Като се качваха на лодките, децата мислеха, че се впускат в най-големи опасности — това беше хубавата страна на тяхното приключение; и следвайки примера на бащите си, те шушнеха набожно „Аве Мария“. Често пъти при тръгване, веднага след молитвата, Фабрицио биваше поразяван от някоя поличба. Това беше плодът, който той беше извлякъл от астрологичните изучавания на своя приятел абата Бланес, в чиито предсказания не вярваше никак. Според както му диктуваше неговото младо въображение, поличбата му известяваше със сигурност сполука или несполука; и тъй като той бе по-решителен от кой да е от своите другари, цялата чета полека-лека свикна с поличбите така, че ако в мига на потеглянето съглеждаха на брега свещеник или видеха да изхвърква гарван от лявата им страна, те побързваха да турят на мястото катинара на веригата, с която бе вързана лодката, и всеки отиваше да си легне отново. И така абат Бланес не бе предал своята трудна наука на Фабрицио, но без да знае му бе вдъхнал безпределно доверие в знаците, които могат да предсказват бъдещето.

Маркизът разбираше, че една злополука с тайната му преписка може да го направи напълно зависим от сестра му; затова всяка година, когато приближеше Света Анджеела, имен ден на графиня Пиетранера, на Фабрицио се позволяваше да прекара една седмица в Милано. Той живееше цялата година с надеждата или съжалението за тази седмица. За тези пътувания, необходими по политически съображения, маркизът отпущаше на сина си четири екю и както винаги не даваше нищо на жена си, която го завеждаше. Но един от готвачите, шест лакея и един кочияш с два коня тръгнаха от Комо в навечерието на пътуването и всеки ден в Милано маркизата имаше карета на свое разположение и обяд за дванадесет души.

Тоя живот, който водеше озлобеният маркиз дел Донго, беше несъмнено не много весел; облагата от него бе там, че обогатяваше семействата, които се решаваха да живеят така. Маркизът имаше повече от двеста хиляди ливри рента, но харчеше само четвърт от тия пари; той живееше с надежди. През тринадесетте години, от 1800 до 1813, той вярваше непрестанно и твърдо, че Наполеон ще бъде свален, преди да минат шест месеца. Съдете за неговото ликуване, когато в началото на 1813 научи за погрома при Березина! Превземането на Париж и падането на Наполеон за малко не го подлуди; той си позволи тогава най-обидни думи против жена си и сестра си. Най-сетне след четиринадесет години чакане той видя с неизразима радост как австрийските войски влязоха в Милано. По заповед от Виена австрийският генерал прие маркиз дел Донго с внимание, граничещо с уважение; побързаха да му предложат едно от първите места в управлението и той го прие като изплащане на дълг. По-големият му син бе назначен за лейтенант в един от най-добрите полкове на монархията; но по-малкият не пожела за нищо на света да приеме предложението му кадетски чин. Това тържество, на което маркизът се радваше с рядка безочливост, трая едва няколко месеца и бе последвано от унижително злополучие. Той никога не бе имал дарбата да управлява и четиринадесетте години, прекарани на село, сред слугите, нотариуса и лекаря му, както и раздражителността, дошла със старостта, бяха го направили напълно неспособен човек. А не беше възможно в едно австрийско владение да запазиш високата си служба, без да имаш онези дарби, които изисква бавната и сложна, но много разумна администрация на тази стара монархия. Грешките на маркиз дел Донго възмуцаваха чиновниците, дори спираха хода на работата. Неговите крайно монархични изказвания дразнеха населението, което желателно бе да изпадне в дрямка и безгрижие. Един прекрасен ден той научи, че негово величество е благоволил да приеме милостиво оставката, която той даваше от поста си в администрацията, но в същото време му поверява длъжността *втори помощник на главния майордом* в ломбардо-венецианското кралство. Маркизът бе възмутен от жестоката несправедливост, на която беше станал жертва; той напечата „Писмо до приятеля“, макар да ненавиждаше толкова много свободата на печата. Накрая писа на императора, че министрите му изменят и са якобинци. След това се върна опечален в замъка си



Грианта. Скоро получи утешение. След падането на Наполеон някои силни личности в Милано подкупиха хора, които убиха на улицата граф Прина<sup>[1]</sup>, бивш министър на италианския крал и много заслужил човек. Граф Пиетранера изложи живота си, за да спаси живота на министъра, когото убиха с чадъри и чието мъчение трая пет часа. Един свещеник, изповедник на маркиз дел Донго можеше да спаси Прина, като му отвори решетестата врата на църквата „Сан Джовани“, когато влачеха пред нея нещастния министър и дори за миг го оставиха в канавката на сред улицата; но той с подигравка отказа да отвори вратата и шест месеца по-късно маркизът можа да му издейства хубаво повишение.

Маркизът ненавиждаше своя зет, граф Пиетранера, който, въпреки че нямаше петдесет луидора рента, осмеляваше се да бъде доволен, не изпускаше случай да се покаже верен на това, което бе обичал през целия си живот, и имаше дързостта да проповядва тази безогледна към личностите справедливост, която маркизът наричаше безсрамно яacobинство. Графът беше отказал да служи в Австрия, отказът бе взет под внимание и няколко месеца след смъртта на Прина същите лица, които бяха платили убийците, издействаха хвърлянето на генерал Пиетранера в затвора. Тозчас жена му, графинята, извади паспорт и поръча пощенски коне, за да замине за Виена и каже истината на императора. Убийците на Прина се уплашиха и един от тях, братовчед на госпожа Пиетранера, ѝ донесе среднощ, един час преди да замине за Виена, заповед за освобождаването на мъжа ѝ. На другия ден австрийският генерал повика граф Пиетранера, прие го най-вежливо и го увери, че пенсията му ще бъде уредена скоро по най-благоприятен начин. Храбрият генерал Бубна<sup>[2]</sup>, умен и сърдечен човек, изглеждаше засрамен от убийството на Прина и хвърлянето на графа в затвора.

След тази буря, предотвратена от твърдия характер на графинята, двамата съпрузи заживяха криво-ляво с пенсията, която благодарение препоръката на генерал Бубна им бе отпусната скоро.

За щастие от пет-шест години голямо приятелство свързваше графинята с един много богат младеж, който беше близък приятел и на графа и предоставяше на тяхно разположение най-хубавите английски коне по това време в Милано, своята ложа в „Скалата“ и замъка си вън от града. Ала графът имаше съзнание за своята храброст, благородна

душа, която лесно кипваше и тогава си позволяваше странни постъпки. Веднъж, когато бе на лов с млади хора, един от тях, който беше служил под други знамена в армията, започна да се присмива на храбростта на войниците на Цизалпинската република. Графът го шамароса; тозчас произлезе дуел, и графът, стоящ пред препятствието сам, без секундант, сред всички тези млади хора, бе убит. За този удивителен дуел щеше много да се говори, и лицата, взели участие в него, благоразумно се отправиха на пътешествие в Швейцария.

Това нелепо мъжество, което назовават смирение — мъжество на глупаци, готови безпрекословно да отидат на бесило, съвсем не беше свойствено на графиня Пиетранера. Смъртта на мъжа ѝ предизвика в нея яростно негодувание: тя си пожела, че Лимеркати — този богат млад човек, който беше неин приятел — също би възприел нейната фантазия — да се отправи на пътешествие, да потърси убийците на граф Пиетранера и да им се отплати с изстрел с пушка или шамар в лицето.

Лимеркати счете този проект за връх на нелепостта, и графинята се убеди, че презрението е убило в нея любовта. Тя усилили вниманието си към Лимеркати — искаше ѝ се да пробуди в него угасващата любов, а след това да го зарече и да го доведе до отчаяние. За да направя този план разбираем във Франция, аз бих отбелязал, че в Ломбардия, страна, която е на голямо разстояние от Франция, нещастната любов все още може да доведе хората до отчаяние. Графиня Пиетранера, даже в дълбок траур, засенчваше всички свои съперници, позволяваше си да кокетничи с най-блестящите светски лъвове, един от тях, граф Н..., който винаги е казвал, че намира Лимеркати някак груб и скован за такава умна жена, страстно се влюби в графинята. Тогава тя написа на Лимеркати:

„Не можете ли Вие един път в живота да постъпите като умен човек?

Представете си, че никога не сте бил мой познат.

Приемете уверения за моето презрение към Вас,

Ваша покорна слуга Джина Пиетранера“.

След като прочете тази бележка, той незабавно замина в една от своите къщи в провинцията; любовта в него се бе възпламенила, той безумствал, говорил, че ще се застреля — намерение, необичайно за тези страни, които вярват в ада.

Веднага щом се завърна от провинцията, той незабавно писа на графинята, че ѝ предлага своите ръка и сърце, както и двеста хиляди франка годишен доход. Тя му върна писмото неразпечатано, изпрацайки го чрез коняря на граф Н... След това Лимеркати прекара три години в своите имения в провинцията; на всеки два месеца се прибираще в Милано, но нямаше мъжеството да остане там и отегчаваше приятелите си с нескончаеми разговори за своята страстна любов към графинята и предишната ѝ благосклонност към него. На първо време той неизменно добавяше, че с граф Н... тя ще погуби себе си, че такава връзка ще я опозори.

В интерес на истината, графинята не изпитваше никакви любовни чувства към граф Н... и тя му призна това, когато напълно се убеди в отчаянието на Лимеркати. Граф Н..., който беше светски човек, я помоли да не разгласява тази печална истина, която тя бе благоволила да му съобщи.

— Бъдете милостива, — добавил той, — приемайте ме, оказвайте ми всички предишни знаци на внимание, с каквито се даряват щастливите любовници, и, може би, тогава ще заема подобаващо място.

След това героическо обяснение графинята не пожела повече да ползва нито конете, нито ложата на граф Н... Но за петнадесет години тя бе привикнала към най-изнежен и улеснен живот и тепърва ѝ предстоеше да разрешава една трудна, навярно неразрешима, задача: да живее в Милано с годишна пенсия от петнадесет хиляди франка. Тя се пресели от двореца в две малки стаи на петия етаж, разпусна всички слуги, дори и домашната ѝ прислужница, като я замени с една стара приходяща чистачка. Тази жертва беше всъщност много по-малко героична и тежка, отколкото ни се струва на нас: в Милано над бедността не се присмиват и следователно не се страхуват от нея като от най-голямата от всички възможни злини.

Няколко месеца графинята прекара в тази благородна бедност; постоянно я бомбардираха писмата на Лимеркати, също и на граф Н..., който също мечтаеше да се ожени за нея; но стана така, че на маркиз

дел Донго, отличаващ се със противното си скъперничество, му беше хрумнало, че неговите врагове може да злорадстват, виждайки бедността на неговата сестра. Как! Дама от рода дел Донго, принудена да живее от пенсия, която се отпуска на вдовиците на генералите в австрийския двор, това жестоко го оскърбяваше!

Той писа на сестра си, че в замъка Грианта я очакват апартамент и доход, достойни за фамилията дел Донго. Непостоянната душа на Джина с възторг прие в мисълта си образа на новия си живот; от двадесет години графинята не е била в този почтен замък, величествено издигащ се сред вековни кестени, посадени още от времето на херцозите Сфорца. „Там — казваше си тя — ще намеря покой, а на моята възраст не е ли това щастие? (Тъй като беше на тридесет и една години, тя смяташе, че е дошло време да се оттегли от живота.) Очаква ме най-сетне щастлив и мирен живот на това прекрасно езеро, дето съм родена.“

Не зная лъжеше ли се, но несъмнено е, че тази страстна душа, която се отказа толкова леко от две огромни богатства, донесе щастие в замъка Грианта. Нейните две племеннички не се помнеха от радост.

— Ти ми върна хубавите дни на младостта — каза ѝ маркизата, като я целуваше, — преди да пристигнеш, бях на сто години.

Графинята пожела да види заедно с Фабрицио отново всички очарователни места около Грианта, толкова много хвалени от пътешествениците: вила Мелци на отвъдния бряг на езерото, срещу замъка, отдето се виждаше; горе свещената гора на Sfondrata и острият скалист нос, разделящ езерото на два ръкава, единият на Комо, изпълнен с нега, а другият — който тече към Лекко, суров и мрачен; величава и прелестна гледка, с която може да се сравни, но съвсем не я надминава най-прочутата местност на света — Неаполският залив. Графинята се връщаше с възторг към спомените от първата си младост и ги сравняваше със сегашните си впечатления. „Езерото Комо — казваше си тя — не е заобиколено както Женевското езеро с големи, здраво оградени и обработени по най-добрите методи парцели земя, които напомнят за пари и печалби. Тук на всички страни виждам нееднакво високи хълмове, покрити с китки случайно засадени дървета, които човешката ръка ни е още похабила и принудила да дават доход. След тези прекрасно очертани хълмове, които спущат към езерото чудноватите си склонове, аз мога да повярвам в описанията на

Тасо и Ариосто.“ Всичко е благородно и нежно, всичко говори за любов, нищо не напомня грозотите на цивилизацията. Селата, пръснати по склоновете, се тулят сред големи дървета, а над върхарите им се издига очарователната архитектура на красивите им звънарни. Ако някоя нивица, петдесет стъпки широка, тук-там пресича горичките от кестени и диви череша, окото със задоволство вижда как растат на нея по-буйни и по-хубави растения, отколкото другаде. Оттатък хълмовете, по билото на които са накацали самотни къщички, дето човек би желал да живее, учуденото око съзира чуките на Алпите, покрити с вечен сняг, и тяхната мрачна суровост, напомняйки му злочестините на живота, усилва сладостта на сегашния миг. Въображението е покъртено от далечния звън на камбаната в някое малко селце, скрито от дърветата; звуците, понесени от водите и смекчени от тях, се изпълват със сладка меланхолия и примирение и сякаш казват на човека: „Животът отминава, не бъди толкова придирчив към щастието, което ти се представя, побързай да се насладиш.“

Говорът на тези пленителни, единствени в света места върна на графинята сърцето, което тя имаше на шестнадесет години. Тя недоумяваше как е могла да прекара толкова години, без да види пак езерото. „Не ме ли очаква щастието — казваше си тя — на прага на старостта?“ Тя купи една лодка, която Фабрицио, маркизата и тя украсиха със собствените си ръце, защото нямаха пари за всичко въпреки великолепието, което цареше в замъка; откакто беше изпаднал в немилост, маркиз дел Донго бе удвоил аристократическия си разкош. Така, за да увеличи с десет стъпки земята си на брега на езерото, до знаменитата алея на платаните откъм Каденабия, той строеше дига, разноските за която възлизаха на осемдесет хиляди франка. На края на дигата се издигаше, по рисунките на знаменития маркиз Каньола, параклис, целият иззидан от грамадни гранитни блокове, а в параклиса модният милански скулптор Маркези изграждаше гробница на маркиза, многобройните барелефи на която щяха да изобразяват славните подвизи на прадедите му.

Братът на Фабрицио, маркезино Асканио, поиска да участва в разходките на дамите; но леля му плискаше с вода напудрените му коси и всеки ден намираше да му подхвърля по някоя нова закачка за неговата сериозност. Най-сетне той отърва веселата компания, която не дръзваше да се смее в негово присъствие, от необходимостта да гледа

подпухналото му жълтеникаво лице. Мислеха го за шпионин на баща му маркиза, а трябваше да щадят този мрачен и откакто бе принуден да се уволни, бесен деспот.

Асканио се закле да си отмъсти на Фабрицио.

Един ден се случи буря, при която те насмалко не загинаха; макар да имаха извънредно малко пари, заплатиха щедро на двамата лодкари, за да не казват нищо на маркиза, и без това доста сърдит, задето водят със себе си двете му дъщери. Попаднаха на друга буря; бурите са страшни и непредвидени в това хубаво езеро: вихрушките изхвъркват ненадейно от двете планински гърла, разположени на противоположните страни, и се сборичкват над водите. Графинята поиска да слезе на суша всред урагана и гръмотевиците; тя казваше, че като застане върху някоя самотна скала сред езерото, голяма, колкото стаичка, пред нея ще се открие необикновено зрелище; ще гледа как я обсаждат отвсякъде бесни вълни; но като скочи от лодката, падна във водата, Фабрицио се хвърли след нея да я спасява и двамата бяха повлечени надалеч. Разбира се, не е приятно да се давиш, но досадата — колкото и чудно да бе за нея — беше прокудена от феодалния замък. Графинята се пристрасти към първобитния характер и астрологията на абат Бланес. С малкото пари, които ѝ бяха останали след покупката на лодката, тя купи един случайно попаднал ѝ малък телескоп и почти всяка вечер с племенничките си и Фабрицио се настаняваше на площадката на една от готическите кули на замъка. Фабрицио беше единственият познавач между тях и те прекарваха там много часове весело, далеч от всякакви шпиони.

Трябва да признаем, че имаше дни, когато графинята не искаше да говори с никого: виждаха я да се разхожда под високите кестени, потънала в мрачни мисли; тя беше твърде умна, за да не чувства понякога колко досадно е, когато няма с кого да споделяш мислите си. Но на другия ден тя се смееше както преди; оплакванията на нейната снаха, маркизата, навяваха мрачните настроения у тая тъй дейна по природа душа.

— Така ли ще мине остатъкът от младостта ни в тоя скръбен замък! — провикваше се маркизата.

Преди пристигането на графинята тя не се осмеляваше дори да изпитва подобни съжаления.

Така мина зимата на 1814–1815 година. Два пъти, въпреки бедността си, графинята отиде да прекара по няколко дни в Милано; трябваше да види един прекрасен балет от Вигано<sup>[3]</sup> в „Скалата“ и маркизът не забрани на жена си да придружи своята зълва. Бедната вдовица на цизалпийския генерал получаваше пенсията си за тримесечието и заемаше няколко цехина на пребогатата маркиза дел Донго. Тези пътувания бяха очарователни; поканваха на обед стари приятели и се утешаваха, смеейки се за всичко като същински деца. Италианската веселост, пълна с жар и изненади, ги караше да забравят мрачната скръб, която погледите на маркиза и на неговия по-голям син пораждаха в Грианта. Фабрицио, едва шестнадесетгодишен, играеше много добре ролята на домовладика.

На 7 март 1815 година дамите, завърнали се предния ден от едно малко пътуване в Милано, се разхождаха из хубавата алея на платаните, продължена наскоро досам брега на езерото. Откъм Комо се появи една лодка и почна да дава странни знаци. На дигата скочи един служител на маркиза; Наполеон току-що дебаркирал в залива Жуан. Европа се изненада добродушно от това събитие, но то не изненада никак маркиз дел Донго; той написа на своя владетел писмо, дето изля сърцето си: предлагаше му дарбите и милионите си и му повтаряше, че министрите му са якобинци, които са се споразумели с парижките размирници.

На 8 март, шест часа заранта, маркизът, турил ордена си, преписваше под диктовката на по-големия си син черновата на трето известие с политическо съдържание. Той го пишеше важно с хубавия си грижлив почерк на хартия, на която беше изобразен с водни знаци ликът на господаря. По същото време на графиня Пиетранера долагаха, че Фабрицио е дошъл при нея.

— Аз тръгвам — й каза той, — отивам да се присъединя към императора, който е и крал на Италия; той обичаше толкова много твоя мъж! Ще мина през Швейцария. Тази нощ в Менаджо приятелят ми Вази, търговец на барометри, ми даде паспорта си; дай ми сега няколко наполеона, защото аз имам само два у себе си; но ако дотрябва, ще ида и пеша.

Графинята заплака от радост и безпокойство.

— Велики боже! Как ти е дошла на ум подобна мисъл! — извика тя, като стискаше ръцете на Фабрицио.

Тя стана и взе от долапа с бельо, дето я беше скътала грижливо, една кесийка, извезана с бисери — цялото й богатство на света.

— Взemi я — каза тя на Фабрицио, — но, за бога, пази се да не те убият! Какво ще стане с нещастната ти майка и мене, ако те загубим? Колкото до успеха на Наполеон — той е невъзможен, клети ми приятелю: нашите господа ще съумеят да го погубят. Не чу ли преди една седмица в Милано историята за двадесет и трите плана за убийство, всички така добре замислени, от които той се избавил по чудо? А тогава той беше всемогъщ. И ти видя, че на нашите врагове не липсва воля да го погубят; Франция не представляваше нищо след неговото заточение.

Графинята говореше на Фабрицио с най-живо вълнение за бъдещата съдба на Наполеона.

— Като ти позволявам да отидеш при него, аз му принасям в жертва най-скъпото, което имам на света — каза тя.

Очите на Фабрицио овлажняха, той заплака, като прегръщаше графинята, но решението му да замине не се разколеба нито за миг. Той почна да обяснява разпалено на скъпата си приятелка причините, които го караха да вземе такова решение, и ние си запазваме свободата да ги смятаме за много забавни.

— Снощи, в шест без седем минути, ние се разхождахме, както знаеш, по брега на езерото из алеята с платаните, под Каза Сомарива, и вървахме на юг. Там за пръв път съзрях в далечината лодката, която идеше от Комо и носеше голямата вест. Като гледах лодката, без да мисля за императора, и само завиждах на съдбата на ония, които могат да пътуват, изведнъж ме обзе дълбоко вълнение. Лодката доближи сушата, служителят пошушна нещо на баща ми и той пребледня и ни дръпна настрана, за да ни съобщи страшната новина. Аз се обърнах към езерото не за друго, а за да скрия радостните сълзи, рукнали от очите ми. Изведнъж на една огромна височина от дясната си страна видях орел, птицата на Наполеона; орелът летеше величествено по посока към Швейцария и следователно към Париж. „И аз също — казах си начаса — ще премина Швейцария с бързината на орела и ще ида да предложа на тоя велик човек малкото нещо — но за мене всичко, — което мога да му предложа — помощта на моята слаба десница. Той пожела да ни даде родина и обичаше моя чичо.“ Докато гледах още орела, кой знае защо, сълзите ми пресъхнаха: и



доказателство, че тази мисъл иде свише, бе, че същата минута, без да разсъждавам, взех решението си и видях по какъв начин ще мога да осъществя пътуването. В един миг всички скърби, които, както знаеш, тровят живота ми, особено в неделите, бяха сякаш отвени от някакъв божествен дъх. Видях Италия с нейния величав образ да се възправя от калта, дето немците я бяха низвергнали (Говори едно пламенно същество; то превежда в проза някои стихове на прочутия Монти<sup>[4]</sup>. — Б.а.); тя простираше изранените си и още оковани с вериги ръце към своя крал и освободител. И аз — казах си, — още незнаен син на тази злочеста майка, ще тръгна, ще ида да умра или да победя с този белязан от съдбата човек, пожелал да ни измие от презрението, с което ни гледат и най-робските и подли обитатели на Европа.

— Ти знаеш — прибави той ниско, като се приближи до графинята и впери в нея очите си, от които избликваха пламъци, — ти знаеш оня млад кестен, който майка ми — през зимата, когато съм се родил — е посадила сама край големия извор в нашата гора, на две левги оттук: преди да предприема нещо, поисках да го видя. „Пролетта настъпи отскоро — казах си, — ако моето дърво се е разлистило, това ще е поличба за мене. И аз ще трябва да изляза от вцепенението, в което крея в тоя скръбен и студен замък.“ Не намираш ли, че тия стари, почернели стени, сега символи, а някога оръдия на деспотизма, са истински образ на тъжната зима? Те са за мене това, което е зимата за моето дърво.

— Ще повярваш ли, Джина? Снощи в седем и половина часа отидох при моя кестен; по него бяха покарали листа, хубави, доста големи вече листенца! Целунах ги, без да ги повреждам. Разкопах с любов пръстта около моето скъпо дърво. И тутакси, изпълнен с нов възторг, прекосих планината; стигнах в Менаджо; трябваше ми паспорт, за да вляза в Швейцария. Времето бе хвърчало, беше вече един часът сутринта, когато се намерих пред вратата на Вази. Мислех, че ще трябва да хлопам дълго, за да го събудя; но той беше буден и приказваше с трима свои приятели. При първите ми думи извика: „Ти отиваш да се присъединиш към Наполеона!“ — и се хвърли на шията ми. И другите ме прегърнаха с възторг. „Защо съм женен!“ — каза един от тях.

Госпожа Пиетранера се замисли: тя сметна за свой дълг да му направи няколко възражения. Ако Фабрицио имаше и най-малък опит,

щеше да види, че графинята сама не вярва в благоразумните доводи, които бързаше да му приведе. Но ако нямаше опит, той имаше решителност и не пожела дори да чуе доводите ѝ. Графинята се задоволи скоро да изтръгне от него обещанието поне да сподели с майка си своето намерение.

— Тя ще го разправи на сестрите ми и тия жени ще ме издадат, без да искат! — извика Фабрицио с някакво героично високомерие.

— Говорете с повече уважение — каза графинята, като се усмихваше през сълзи — за пола, който ще създаде щастието ви; защото вие няма да се харесвате никога на мъжете: много огън има у вас, за да допаднете на прозаичните души.

Маркизата се обля в сълзи, щом научи за чудноватото намерение на сина си; тя не чувстваше колко героично е то и направи всичко възможно да задържи сина си. Когато се убеди, че нищо на света, освен затворнишките стени, не ще му попречи да тръгне, тя му даде малкото пари, които притежаваше; после си спомни, че предната вечер маркизът ѝ беше дал осем или десет диамантчета, на стойност може би десет хиляди франка, за да ги сложат на един накит в Милано. Докато графинята зашиваше тези диаманти в пътническата дреха на нашия герой, сестрите на Фабрицио влязоха в стаята на майка си; той върна на клетите жени жалките им наполеони. Сестрите му бяха тъй възхитени от неговото намерение, целуваха го с такава шумна радост, че той взе в ръка няколко незашити още диамантчета и реши да тръгне тутакси.

— Вие ще ме издадете, без да искате — каза той на сестрите си. — Щом имам толкова пари, излишно е да вземам всякакви дрипи; навред мога да ги купя. Той прегърна толкова скъпите нему същества и тръгна начаса, без да влезе дори в стаята си. Тъй като все още се боеше да не бъде пратена потеря след него, вървеше толкова бързо, че още същата вечер стигна в Лугано. Слава богу, той беше в швейцарски град и не се боеше, че ще го хванат по пустия път платени от баща му стражари. Оттам писа на баща си едно хубаво писмо — детска слабост; то усили гнева на маркиза. Фабрицио нае кон, мина Сенготарския проход; пътуваше бързо и влезе във Франция през Понтарлие. Императорът беше в Париж. Там започнаха нещастията на Фабрицио. Той беше тръгнал с твърдото намерение да говори на императора; никога не му бе минавало през ума, че това е мъчно нещо.

В Милано десет пъти на ден виждаше принц Евгений и би могъл да му заприказва. В Париж всяка заран отиваше в двора на Тюйлери да гледа как Наполеон правеше преглед на войските; но нито веднъж не можа да се доближи до императора. Нашият герой мислеше, че всички французи са като него дълбоко развълнувани от страшната опасност, която заплашваше родината. На трапезата в хотела, дето беше отседнал той, не скри своите намерения и предаността си към императора; събра се с извънредно приятни и приветливи младежи, още по-възторжени от него, които в няколко дни сполучиха да му откраднат всичките пари. За добра чест, от скромност само, той не беше споменавал за дадените от майка му диаманти. Една заран, когато след една оргия се видя напълно обран, купи два хубави коня, нае за слуга един бивш войник, коняр при джамбазин, и с презрение към сладкодумните парижани, се отправи за армията. Той знаеше само, че тя се събира някъде към Мобьож. Щом пристигна на границата, намери за смешно да се настани в някоя къща и да се грее пред топла камина, докато войниците стоят на бивак. Както и да го разубеждаваше слугата му, комуто не липсваше здрав разум, той побърза да се вмъкне неразумно в биваците, които се намираха на самата граница на пътя за Белгия. Щом стигна в първата дружина, разположена настрани от пътя, войниците започнаха да оглеждат младия буржоа, в чието облекло нямаше и помен от униформа.

Свечеряваше се, духаше студен вятър. Фабрицио се приближи до един огън и помоли да се погрее, като каза, че ще си плати. Войниците се спогледаха, учудени най-вече от мисълта за плащане, и му сториха добродушно място край огъня; слугата му направи заслон от вятъра. Но когато след един час минаваше покрай бивака полковият писар, войниците му разказаха, че е дошъл при тях един чужденец, който говори лошо френски. Писарят разпита Фабрицио, който му говори за своя възторг към императора, но произношението му беше доста подозрително; подофицерът го помоли да го последва при полковника, настанен в един съседен чифлик. Слугата на Фабрицио се приближи с двата коня. Техният вид, изглежда, порази толкова силно подофицера, че той промени начаса намеренията си и почна да разпитва и слугата. Слугата, бивш войник, отгатнал още отначало стратегията на своя събеседник, заговори за протекциите, които имал неговият господар, като добави разбира се, че никой няма да посмее да

задигне хубавите му коне. Тозчас един войник, повикан от писаря, го хвана за яката; друг войник се погрижи за конете, а писарят заповяда строго на Фабрицио да го последва безпрекословно. Като го накара да измине цяла левга пеша в тъмнината, станала сякаш още по-дълбока от бивачните огньовете, които отвсякъде озаряваха кръгозора, писарят предаде Фабрицио на един жандармерийски офицер, който важно му поиска документите. Фабрицио показа паспорта си, дето бе записан като търговец на барометри, носещ своята стока. — Ама глупци! — извика офицерът. — Това е вече прекалено!

Той зададе въпроси на нашия герой, който говори за императора и за свободата с най-възторжени думи; жандамерийският офицер избухна в луд смях.

— Ей богу! Ти не си много хитър! — извика той. — Те прекаляват малко, като се осмеляват да ни изпращат такива хлапетии като тебе!

И каквото и да казваше Фабрицио, както и да се мъчеше да обяснява, че наистина не е търговец на барометри, офицерът го изпрати в затвора на Б..., съседно градче, дето нашият герой пристигна чак в три часа заранта, побеснял от ярост и капнал от умора.

Отначало смаян, после разярен, непроумяващ съвсем нищо от всичко, което ставаше с него. Фабрицио прекара тридесет и три дълги дни в този жалък затвор; той пишеше писмо след писмо до коменданта, а с доставянето им се нае жената на тъмничаря, хубава фламандка на тридесет и шест години. Но тъй като съвсем не ѝ се искаше да разстрелят един толкова красив момък пък и той плащаше добре, тя хвърляше редовно в огъня всички писма. Късно вечер тя идваше да слуша поплаците на затворника; беше казала на мъжа си, че хлапетото има пари и благоразумният тъмничар ѝ даде пълна свобода на действие. Тя използва позволенията и получи няколко златни наполеона, защото полковият писар бе задигнал само конете, а жандармерийският офицер не бе конфискувал нищо. В един юнски следобед Фабрицио чу доста отдалечена силна канонада. Най-сетне биеха се, значи! Сърцето му подскочаше от нетърпение. Той чу и голяма врява в града; наистина ставаше голямо раздвижване, три дивизии минаваха през Б... Когато към единадесет часа вечерта жената на тъмничаря дойде да сподели мъките му, Фабрицио беше още по-любезен от обикновено; после като ѝ взе ръцете, каза:

— Помогнете ми да изляза оттук, кълна се в честта си, че ще се върна в затвора, щом престане сражението.

— Глупости! Имаш ли мангизи?

Обхвана го безпокойствие, не разбираше думата мангизи. Тъмничарката, като забеляза това, сметна, че той е останал без пари и вместо да говори за златни наполеони, както бе решила, заприказва само за франкове.

— Слушай — каза му тя, — ако можеш да ми дадеш стотина франка, ще сложа по един двоен наполеон върху всяко едно от очите на ефрейтора, който ще дойде да смени караула през нощта. Той няма да види, когато офейкаш от затвора, и ако неговият полк трябва да замине през деня, той ще се съгласи.

Пазарлъкът беше сключен скоро. Тъмничарката се съгласи дори да скрие Фабрицио в стаята си, отдето той можеше по-лесно да избяга на заранта.

На другия ден, преди зори, жената, съвсем разнежена, каза на Фабрицио:

— Гълъбчето ми, още си много млад, за да вършиш тоя мръсен занаят: послушай ме, зарежи го.

— Но защо? — повтаряше Фабрицио. — Престъпно ли е да защищаваш родината си?

— Стига. Не забравяй никога, че аз ти спасих живота; твоята работа е ясна, ти щеше да бъдеш разстрелян. Но не казвай това никому, защото мъжът ми и аз ще си изгубим мястото; главно, не повтаряй никога нескопосния си разказ за някакъв милански благородник, предрешен като търговец на барометри: съвсем глупаво е. Чуй ме хубавичко, ще ти дам дрехите на един хусар, която умря завчера в затвора; отваряй си устата колкото се може по-рядко; но ако някой вахмистър или офицер почне да те разпитва и те принуди да отговаряш, кажи, че си лежал болен у някой селянин, който те е прибрал от състрадание, както си треперел от треска в крайпътния ров. Ако не останат доволни от отговора ти прибави, че отиваш да настигнеш полка си. Може би ще те арестуват зарад твоето произношение; тогава кажи, че си от Пиемонт, че си новобранец, оставал миналата година във Франция и т.н., и т.н.

За пръв път след тридесет и три дни на ярост Фабрицио отгатна тайната за всичко, случило се с него. Взимаха го за шпионин. Той се

зае да убеждава тъмничарката, която тая сутрин беше много нежна, и додето с игла в ръката тя стесняваше хусарските му дрехи, разправи много разбрано историята си на учудената жена. Тя повярва за миг, той имаше такъв простодушен вид и беше тъй хубав в хусарската униформа!

— Щом като ти се ще толкова да се биеш — каза му най-сетне тя почти убедена, — трябвало е, когато си пристигнал в Париж, да постъпиш в някой полк. Почерпиш ли вахмистъра, работата ти щеше да бъде опечена!

Тъмничарката прибави много добри напътствия как да се държа занапред и най-сетне на разсъмване изведе Фабрицио от стаята си, след като го накара да се закълне сто пъти, че никога няма да споменава името ѝ, каквото и да му се случи. Щом Фабрицио излезе от градчето с бодра походна и хусарска сабя под мишница, става му някак съвестно. „Ето ме — каза си той — с мундира и пътния лист на някакъв хусар, умрял в затвора, дето го е довела, както казват, кражбата на една крава и няколко сребърни вилици и лъжици! Аз съм, така да се каже, наследник на неговото съществуване... без да съм искал това, нито да съм го предвиждал някак. Пази са от затвора!... Поличбата е ясна, ще страдам навярно много по затворите!“ Не мина час, откакто Фабрицио напусна благодетелката си, и заваля такъв силен дъжд, че новият хусар едва можеше да върви, спъван от грубите чизми, правени не за него. Той срещна един селянин, яхнал дръглив кон; купи коня, като се обясняваше със знаци; тъмничарката го беше посъветвала да говори колкото се може по-малко поради лошото му произношение.

Тоя ден армията, спечелила битката при Лини<sup>[5]</sup>, вървеше в усилен марш към Брюксел; беше навечерието на битката при Ватерло. Към обяд — дъждът продължаваше да вали все така проливно — Фабрицио чу топовни тътнежи; от щастие той забрави напълно жестоките мигове на отчаяние, които беше изпитал в зловещия затвор. Вървя до късно през нощта и тъй като бе почнал да става по-разумен, отиде да ноцува в една доста отдалечена от пътя селска къщичка. Селянинът плачеше и разправяше, че са му взели всичко; Фабрицио му даде едно екю и в къщата се намери овес. „Конят ми не е хубав — каза си Фабрицио, — но все пак може да се хареса на някой фелдфебел.“ И той отиде да легне в обора до коня си. На другия ден, един час преди

развиделяване, Фабрицио вече вървеше по пътя и с много гладене и галене сполучи да подкара коня си в тръс. Към пет часа чу канонада; започваше битката при Ватерло.<sup>[6]</sup>

---

[1] *Граф Прина* (1766–1814) — министър на финансите на Италианското кралство при Наполеон. Финансовата му политика и суровите мерки по събирането на данъците предизвикват недоволство срещу него в Милано. На 20 април 1814 той е убит от тълпата, подстрекавана от агенти на реакцията. ↑

[2] *Генерал Бубна* — фелдмаршал Бубна-Литиц (1768–1825). През 1818 командва австрийските военни сили в Ломбардия. ↑

[3] *Вигано, Салваторе* (1769–1821) — изтъкнат италиански балет-майстор, високо ценен от Стендал ↑

[4] *Монти, Винченцо* — (1754–1828) — изтъкнат италиански поет, писал много на политически теми. ↑

[5] *Лини* — село в Белгия, при което Наполеон разбива пруската армия на Блюхер на 16 юни 1815 ↑

[6] В описанието на битката при Ватерло Стендал допуска фактическа грешка: първият изстрел от френска страна е бил даден едва в 11 часа и 30 минути, тъй като Наполеон изчаквал да изсъхне земята след неотдавнашните дъждове, за да облекчи маневрирането на своята артилерия. ↑

## ТРЕТА ГЛАВА

Фабрицио срещна скоро няколко лавкаджийки и безкрайната му благодарност към тъмничарката в Б... го накара да заприказва с тях; той попита една от тях къде е 4-ти хусарски полк, в който се числеше.

— Ще направиш добре да не бързаш толкова, войниче — каза лавкаджийката, разчувствана от бледността и хубавите очи на Фабрицио. — Ръката ти не е още достатъчно заякнала за саблените удари, които ще си разменят днес. Виж, да имаше пушка, можеше да стреляш не по-лошо от другите.

Този съвет не се хареса на Фабрицио; но колкото и да побутваше коня си, той не можеше да върви по-бързо от каруцата на лавкаджийката. Сегиз-тогиз топовният тътнеж сякаш се приближаваше и им пречеше да се чуват, защото Фабрицио бе се унесъл толкова от възторг и щастие, че беше завързал разговор. При всяка дума на лавкаджийката той все повече осъзнаваше колко е щастлив. С изключение на истинското си име и бягството от затвора той в края на краищата каза всичко на тая жена, която изглеждаше толкова добра. Тя беше силно учудена и не разбираше нищо от разказите на хубавия млад войник.

— Досещам се — извика тя тържествуваща, — вие сте млад буржоа, влюбен в жената на някакъв капитан от 4-ти хусарски полк. Вашата любовница ще да ви е дарила униформата, която носите, и сега вие тичате след нея. Както е сигурно, че има бог горе, така е сигурно, че вие никога не сте били войник; но тъй като сте храбро момче, а вашият полк е влязъл в огъня, и вие искате да влезете в него, за да не минете за страхливец.

Фабрицио се съгласи с всичко. Това беше единственото средство да получи добри съвети. „Знам ли ги какви са тия французи — каза си той, — ако не ме ръководи някой, сигурно ще ме хвърлят пак в затвора и ще ми откраднат коня.“

— Най-напред, гълъбче — каза му лавкаджийката, която се сприятеляваше все повече и повече с него, признай, че нямаш двадесет и една години, най-много да си на седемнадесет.



Това беше истината и Фабрицио я призна откровено.

— И така, ти не си и новобранец, значи, единствено за хубавите очи на госпожата отиваш да те пречукат. Дявол да я вземе, има вкус. Ако имаш още някоя от *жълтичките*, които ти е дала, трябва *първо* да си купиш друг кон; гледай как наостря уши твоята кранта, когато пробоботят по-близо топовете; твоят селски кон ще стане причина да те убият, щом отидеш на предната линия. Оня там бял пушек, дето виждаш над плета, е от залповете, мамин мой! Така че пригответи се да береш здравата страх, когато засвирят куршумите. Добре ще направиш да хапнеш някой и друг залък, додето има още време.

Фабрицио послуша съвета ѝ и като подаде един наполеон на лавкаджийката, помоли я да си прихване колкото трябва.

— Жал да ти е да го гледаш! — извика жената. — Клетото момче не знае дори как да харчи парите си! Ти заслужаваш, след като пипнах наполеона ти, да препусна в пълен галоп с Хубавелка, на, ако ти можеш с твоята кранта да ме догониш. Какво ще направиш, глупчо, като ме видиш да офейквам? Помни, когато гърми топът, златото си човек не показва никога. Дръж — каза му тя, — на ти осемнадесет франка и петдесет сантима, закуската ти струва един и петдесет. Сега ние скоро ще имаме коне, колкото щеш. Ако добичето е дребно, дай за него десет франка, но в никой случай повече от двадесет франка, дори да е конят на четиримата Емонови синове<sup>[1]</sup>.

Когато Фабрицио свърши закуската си, брътвежите на лавкаджийката бяха прекъснати от една жена, дошла през нивите на пътя.

— Хей! — викна ѝ жената. — Хей, Марго! Твоят шести лек е отдясно.

— Трябва да те оставя, гълъбчето ми каза лавкаджийката на нашия герой, — но наистина жал ми е за тебе, падна ми на сърцето, дявол го взел! Ти не знаеш съвсем нищичко и хептен ще те оберат като едно и едно — две! Ела в шести с мене.

— Разбирам добре, че не зная нищо — каза ѝ Фабрицио, — но искам да се бия и съм решил да ида при оня там бял пушек.

— Гледай как конят ти преде с уши! Щом отиде там, колкото и да е слаб, няма да можеш да го удържиш, той ще препусне и бог знае къде ще те отнесе. Искаш ли да ме слушаш? Щом стигнеш бойната линия, вземи от земята някоя пушка и паласка, застани до войниците и прави

точно каквото правят те. Но, господи, обзалагам се, че ти не знаеш дори да късаш патрона.

Жегнат силно, Фабрицио призна на новата си приятелка, че е отгатнала вярно.

— Горкото момче! Ще го убият веднага; сигурно е както това, че има бог. Няма да е след много време. Трябва непременно да дойдеш с мене — подзе лавкаджийката заповеднически.

— Но аз искам да се бия.

— Ти пак ще се биеш, ела, шести леки е знаменит и днес ще има работа за всички.

— Но ще стигнем ли скоро вашия полк?

— Най-много след четвърт час.

„Препоръча ли ме тази добра жена — каза си Фабрицио, — няма да ме вземат за шпионин поради моето пълно неведение и аз ще мога да се бия.“ В тоя миг топовният тътнеж се засили, изстрелите зачестиха един след друг. „Прилича на броеница“ — каза си Фабрицио.

— Започват да се чуват пушечните изстрели — каза лавкаджийката и шибна с камшика кончето си, посъживено сякаш от стрелбата.

Лавкаджийката зави надясно и пое по един пряк път през ливадите, на него имаше кал до колене, каручката щеше за малко да затъне, Фабрицио буташе колелетата. Конят му пада на два пъти; скоро пътят, поизлязъл от водата, се превърна в пътека посред моравата. Не направи Фабрицио и Петстотин крачки, крантата му се спря изведнъж, напреки на пътеката лежеше труп, който ужаси коня и конника.

Лицето на Фабрицио, по природа много бледо, стана силно зеленикаво; лавкаджийката погледна убития и каза, като да си приказваше сама: „Не е от нашата дивизия“. После вдигна очи към нашия герой и прихна да се смее.

— Ха! Ха! Гълъбчето ми! — извика тя. — На ти тебе бобце!

Фабрицио стоеше вледенен. Поразиха го най-вече мръсните крака на тоя труп, на който бяха смъкнали обувката и бяха оставили само скъсаните панталони, целите изцапани с кръв.

— Приблужи се каза му лавкаджийката, — слез от коня, трябва да свикнеш. Гледай — извика тя, — улучен е в главата.

Един куршум, влязъл от едната страна на носа, бе излязъл от срещуположното слепоочие и бе обезобразил отвратително трупа;

едното му око бе останало отворено.

— Я слез от коня, гълъбче — каза лавкаджийката, — и се ръкувай с него да видиш дали ще ти отвърне.

Без да се поколебае, макар и готов да примре от погнуса, Фабрицио скочи от коня, хвана ръката на трупа и я раздруса силно; после като че отмаля, чувстваше, че няма сила да възседне отново коня. Плашеше го най-много това творено око.

„Лавкаджийката ще ме помисли за страхливец“ — каза си той с огорчение; но чувстваше, че не може да помръдне — би паднал. Този миг беше ужасен; на Фабрицио за малко не му прилоша съвсем. Лавкаджийката забеляза това, скочи чевръсто от каручката и му подаде, без да продума, чашка ракия. Той я изпи на един дъх, възседна пак своята кранта и продължи пътя си, без да каже нито дума. Лавкаджийката го поглеждаше от време на време с крайчеца на окото си.

— Ти ще се биеш утре, гълъбчето ми — каза му най-сетне тя, — днес ще останеш с мен. Виждаш добре, че трябва да изучиш войнишкия занаят.

— Напротив, искам да се бия веднага! — извика мрачно нашият герой.

И това се стори на лавкаджийката добро предзнаменование. Топовният тътнеж се засилваше и сякаш се приближаваше. Гърмежите почнаха да се сливат в някаква непрекъсната басова нота; между един гърмеж и друг нямаше никакъв промеждутък и на фона на тази непрекъсната басова нота, която напомняше шума на далечен буен поток, се различаваха ясно пушечните изстрели.

В това време пътят навлезе в горичка. Лавкаджийката видя как тичаха към нея, колкото им крака държат, трима-четирима наши войници; тя скочи пъргаво от колата си и като изтича на петнадесет-двадесет крачки от пътя, свря се в една дупка, останала на мястото на едно изтръгнато преди малко голямо дърво. „Сега — каза си Фабрицио — ще видя дали съм страхливец!“ Той се спря до каручката, оставена от лавкаджийката, и извади сабята си. Войниците не му обърнаха внимание и преминаха тичешком покрай гората, наляво от пътя.

— Наши са — каза спокойно лавкаджийката, като се връщаше запъхтяна при каручката си. — Ако конят ти можеше да тича в галоп,

щях да ти кажа: препусни напред до края на гората и виж дали има някой на полето.

Фабрицио не чака да му казват два пъти, откърши клонче от една топола, ошмулка го и зашиба коня си с всичка сила; крантата се втурна един миг, после мина към своя привичен лек тръс. Лавкаджийката пусна коня си в галоп.

— Спри, спри! — викаше тя на Фабрицио.

Скоро и двамата излязоха от гората. Стигнали накрай полето, те чуха ужасен грохот; топове и пушечни залпове гърмяха отвред — отдясно, отляво, отзад. И тъй като горичката, откъдето бяха излезли, заемаше едно хълмче, издигащо се на осем стъпки над равнината, те видяха доста ясно един кът от битката; но нямаше никой на ливадата край гората. На хиляда крачки от тях тази ливада бе заградена от дълга редица много гъсти върби; над върбите се виждаше бял пушек, който понякога се издигаше на кълба към небето.

— Ех, да знаех само къде е полкът ми! — каза объркана лавкаджийката. — Не бива да се минава направо през тази голяма ливада. Да не забравя — каза тя на Фабрицио, — ако видиш неприятелски войник, мушни го с върха на сабята си, не си играй да го съсичаш.

В този миг лавкаджийката зърна четиримата войника, за които споменахме — те излизаха от гората на полето, вляво от пътя. Единият от тях беше на кон.

— Ето работа за тебе — каза тя на Фабрицио. — Хей ти там! — викна тя на онзи, който яздеше. — Ела насам да пийнеш чаша ракия.

Войниците се приближиха.

— Къде е шести леки? — извика тя.

— Ей там, на пет минути оттук. Зад този канал, който върви покрай върбите; там преди малко падна убит полковник Макон.

— Искаш ли пет франка за коня си, а?

— Пет франка! Ти си биеш шега, майчице, та това е офицерски кон и аз ще го продам за пет наполеона в по-малко от четвърт час.

— Дай ми един от наполеоните си — каза лавкаджийката на Фабрицио. После се приближи до яздеция войник и му каза: — Слизай бързо, ето ти наполеон.

Войникът слезе, Фабрицио се метна весело на седлото, лавкаджийката отвърза кобура за принадлежности отзад на крантата.

— Та помогнете ми де, момчета! — каза тя на войниците. — Така ли оставяте да се мъчи една дама!

Но щом уловеният кон усети кобура, започна да се изправя на задните си крака и Фабрицио, макар и добър ездач, трябваше да го сдържа с големи усилия.

— Добър знак! — каза лавкаджийката. — Тоя приятел не е свикнал да го гъделичка кобурът.

— Генералски кон — провикна се войникът, който го беше продал, — тоя кон като нищо струва десет наполеона.

— Ето ти двадесет франка — каза му Фабрицио, който не се помнеше от радост, че има под себе си един по-жив кон.

В тоя миг едно гюлле удари изкосо в редицата върби и Фабрицио с любопитство видя как на разни страни се разхвърчаха дребни клончета, като отсечени с коса.

— Гледай ти, все по-близо удрят топовете — каза му войникът, като вземаше двадесетте франка.

Беше навярно около два часът, Фабрицио бе още очарован от това любопитно зрелище, когато група генерали, следвани от двадесетина хусари, прекосиха в галоп един от ъглите на широката ливада, на края на която той беше спрял, конят му изцвили, изправи се два-три пъти на задните си крака, после задърпа с глава юздата, която го сдържаше. „Карай да върви!“ — каза си Фабрицио.

Пуснат на свобода, конят препусна с все сила и настигна ескорта, който следваше генералите. Фабрицио и преброи четири шапки, везани по краищата. Четвърт час по-късно, от няколко думи, които каза хусарят до него, той разбра, че един от генералите е прочутият маршал Ней. Щастieto му нямаше граници; все пак той не можа да отгатне кой от четиримата генерали е маршал Ней<sup>[2]</sup>, беше готов да даде всичко на света, за да узнае това, но си спомни, че не бива да говори. Ескортът се спря, за да премине един широк ров, изпълнен с вода от вчерашния дъжд; ровът беше ограден с големи дървета и завършваше в ливадата, в началото на която Фабрицио беше купил коня. Почти всички хусари се спешиха; брегът на рова бе отвесен и много плъзгав, а водата — на три-четири стъпки по-ниско от ливадата. Фабрицио, унесен в радостта си, мислеше повече за маршал Ней и за славата, отколкото за коня си, който, разгорещен, скочи в канала; пръски вода бликнаха доста нависоко. Един от генералите бе цял окъпан от водата и изруга силно:

„По дяволите, животно!“ Фабрицио се почувства дълбоко наранен от тази ругатня. „Дали да му поискам обяснение?“ — каза си той. А през това време, за да, докаже, че не е толкова несръчен, той се опита да изкачи с коня си отсрещния бряг на рова, но ровът бе стръмен и висок пет-шест стъпки. Трябваше да се откаже; тогава тръгна срещу течението, с потънал до глава във водата кон, и най-сетне намери някакво място, служещо за водопой; по този гладък склон лесно излезе на полето отгатак канала. Той се яви там пръв от ескорта и тръгна гордо в тръс покрай брега; вътре в канала хусарите се бяхтеха, попаднали в доста затруднено положение, защото на много места водата беше пет стъпки дълбока. Два-три коня се уплашиха и понечиха да плуват, водата закипя и заклокочи страшно. Един вахмистър забеляза маневрата на хлапака, който толкоз малко приличаше на войник.

— Вървете нагоре! Там наляво има водопой! — извика той.

И полека-лека всички минаха.

Стигнал на другия бряг Фабрицио намери генералите съвсем сами; стори му се, че топовните гърмежи се засилват и едва чу генерала, измокрен от него, макар той да викаше на ухото му:

— Откъде взе тоя кон?

Фабрицио така се смути, че отговори на италиански:

— *L'ho comprato poco fa.* (Купих го преди малко.)

— Какво казваш? — извика му генералът.

Но в тоя миг грохотът се засили толкова, че Фабрицио не можа да му отговори. Нека признаем, че нашият герой приличаше много малко на герой в тая минута. Все пак страхът идваше у него на второ място; дразнеше го най-вече тътнежът, от който го боляха ушите. Ескортът потегли в галоп; преминаха голяма изорана нива, ширнала се отвъд канала, цялата осеяна с трупове.

— Червени мундири! Червени мундири! — викаха радостно хусарите от ескорта.

Отначало Фабрицио не разбираше. Най-сетне забеляза, че наистина почти всички трупове имаха червени мундири. Една подробност го накара да потрепери от ужас: той забеляза, че много от тези нещастни червени мундири са още живи; те викаха очевидно за помощ, а никой не се спираше да им помогне. Нашият герой, много жалостив по природа, се мъчеше конят му да не стъпва върху

червените мундири. Ескортът се спря; Фабрицио, който немареше достатъчно за своя войнишки дълг, продължаваше да препуска, загледан в един ранен нещастник.

— Я стой, хлапако! — извика вахмистърът.

Фабрицио забеляза, че е на двадесет крачки вдясно пред генералите, точно от тая страна, накъдето те гледаха с биноклите си. Като се върна и нареди на опашката при другите хусари, останали няколко крачки назад, той видя как най-дебелият от генералите говореше на съседа си, също генерал, властно и комай с укор; той ругаеше. Фабрицио не можа да сдържи любопитството си и въпреки съвета, който му бе дала приятелката му тъмничарка, да не приказва, той стъкми една малка, доста гладка, доста правилна френска фраза и каза на съседа си:

— Кой е тоя генерал, който хока съседа си?

— Ами че маршалът!

— Кой маршал?

— Маршал Ней, гупако! И таз добра! Къде си служил досега?

Фабрицио, макар да се обиждаше лесно, съвсем не помисли да се разсърди на ругатнята. Изпаднал в детски прехлас, той съзерцаваше прочутия московски княз, най-храбрив от храбрите.

Изведнъж всички потеглиха в силен галоп. След няколко мига Фабрицио видя на двадесет крачки пред себе си една изорана нива, която бе се разшавала по странен начин. Браздите бяха пълни с вода и прогизналата пръст от гребена на тези бразди хвърчеше на малки черни буци три-четири стъпки високо. Фабрицио съзря пътем това особено явление; после отново започна да мисли за славата на маршала. Чу кратък вик до себе си: паднаха двама хусари, ударени от гюлета; и когато ги погледна, те бяха вече на двадесет крачки от ескорта. Най-ужасен му се стори един кон, целият в кръв, който се бяхтеше върху изораната земя, заплел крака в собствените си вътрешности; той се мъчеше да последва другите; кръвта му течеше в калта.

„Ах, ето ме най-сетне в огъня! — каза си той. — Видях огъня! — повтаряше си той със задоволство. — Сега съм вече истински войник.“ В тоя миг ескортът препускаше с все сила и нашият герой разбра, че от гюлетата пръстта се разхвърча тъй на всички страни. Но колкото и да се вглеждаше натам, откъдето идеха гюлетата, виждаше само белия

пушек от батареята на грамадно разстояние и всред равното и продължително бучене, което образуваха топовните гърмежи, сякаш чуваше много по-близки пушечни залпове: той не разбираше нищо.

В тая минута генералите и ескортът се спуснаха в един тесен, пълен с вода път, пет стъпки по-нисък от полето.

Маршалът се спря и погледна отново с бинокъла си, Фабрицио тоя път можа да го види хубаво; намери, че е съвсем рус, с едра червендалеста глава. „Ние нямаме такива лица в Италия — каза си той. — Какъвто съм блед и с кестеняви коси, никога не ще стана като него“ — добави той тъжно. За него тези думи значеха: „Никога няма да стана герой.“ Той погледна хусарите; всички, с изключение на един, имаха жълти мустаци. Фабрицио гледаше хусарите от ескорта, а и те всички гледаха него. От погледите им той се изчерви и за да освободи от смущението, извърна глава към неприятеля. Той видя дълги редици червени хора, но учуди го много, че тия хора изглеждаха съвсем дребни. Дългите им върволици, навярно полкове или дивизии, не му се струваха по-високи от плетища. Една редица червени конници се приближаваха в тръс към ниския път, по който маршалът и ескортът вървяха с бавен ход, като газеха в калта. От дима не се различаваше нищо на тая страна, към която се движеха; понякога на фона на белия пушек се открояваха препускащи хора.

Изведнъж Фабрицио видя, че откъм неприятеля препускат четворица с всичка сила. „Аха, атакуват ни“ — каза си той, после видя как двамина от тях заприказваха на маршала. Един от генералите на свитата му потегли галоп към неприятеля, последван от двама хусари от ескорта и дошлите четворица. След като всички минаха един малък канал, Фабрицио се намери до вахмистъра, който изглеждаше добряк. „Ще трябва да поговоря с тоя — каза си той, — може би ще престанат да ме гледат“ — и поразмисли дълго.

— Господине, за пръв път присъствам на сражение — каза най-сетне той на вахмистъра. — Истинско сражение ли е това?

— Кажете реч. Но кой сте вие?

— Брат съм на жената на един капитан.

— А как се казва тоя капитан?

Нашият герой се обърка страшно, не беше предвидил тоя въпрос. За щастие маршалът и ескортът потеглиха в галоп. „Какво френско име да кажа?“ — мислеше си той. Най-сетне си спомни името на стопанина



на хотела, дето беше живял в Париж; приближи коня си до коня на вахмистъра и му извика с всички сили:

— Капитан Мьоние!

Вахмистърът, не чул добре поради боботенето на топовете, отвърна:

— А! Капитан Тьолие ли? Убиха го.

„Браво! — каза си Фабрицио. — Капитан Тьолие. Трябва да се престоря на опечален.“

— Ах, боже мой! — извика той и доби покрусен вид.

Бяха се отбили от ниския път. Преминаваха една ливадка; препускаха с все сила, падаха пак гюлета, маршалът се устреми към една кавалерийска дивизия. Ескортът се намираще сред трупове и ранени, но това зрелище не правеше вече такова впечатление на нашия герой — той мислеше за друго.

Докато ескортът чакаше, той забеляза колата на лавкаджийката и неговата обич към това почтено съсловие надделя, той тръгна в галоп, за да я настигне.

— Останете, дяволе! — викна му вахмистърът.

„Какво може да ми стори тук?“ — помисли си Фабрицио и продължи да препуска към лавкаджийката. Пришпорвайки коня си, той се надяваше, че ще види своята добра лавкаджийка от тая заран; конете и каручките си приличаха много, но стопанката беше съвсем друга и нашият герой намери, че тя има много зъл вид. Когато я доближи, чу я да казва:

— А беше много хубав мъж!

Отвратително зрелище очакваше там новака: режеха бедрото на един кирасир, хубав, висок пет стъпки и десет пръста левент. Фабрицио притвори очи и гаврътна едно след друго четири чаши ракия.

— Гледай го как смуче, дребосъкът му! — извика лавкаджийката.

След ракията на Фабрицио му хрумна една мисъл: „Трябва да купя благоволенieto на моите другари от ескорта.“

— Дайте ми остатъка от бутилката — каза той на лавкаджийката.

— Ами знаеш ли ти — отговори тя, — че този остатък струва десет франка в такъв ден като днешния?

— Когато се връщаше при конвоя в галоп, вахмистърът му извика:

— А! Ти ни носиш пиячка! Затова ли избяга? Давай! Бутилката обиколи всички. Последният, който я взе, пи я хвърли нагоре.

— Благодаря, другарю! — извика той на Фабрицио.

Очите на всички го гледаха благосклонно. При тия погледи от сърцето на Фабрицио падна голям камък. То беше едно от тези сърца с твърде нежна направа, които се нуждаят от обичта на всички околни. Най-сетне той не беше гледан лошо от спътниците си, между тях имаше връзка! Фабрицио въздъхна дълбоко, после с непринуден глас каза на вахмистъра:

— Ако капитан Тьолие е убит, къде ще мога да намеря сестра си?

Той се мислеше за малък Макиавели, щом като изговори така добре Тьолие вместо Мьоние.

— Ще узнаете довечера — отговори му вахмистърът.

Ескортът тръгна пак и се понесе към пехотните дивизии. Фабрицио се чувстваше напълно пиян; бе пил много ракия, поклащаше се на седлото. Спомни си тъкмо навреме за една приказка, която често повтаряше кочияшът на майка му: „Когато си пийнал повечко, трябва да гледаш между ушите на коня си и да правиш, каквото прави съседът ти.“ Маршалът се застоя дълго при няколко кавалерийски части, на които заповяда да атакуват, но от един-два часа нашият герой не съзнаваше какво става наоколо му. Чувстваше се много уморен и когато конят му препускаше, падаше на седлото като олово.

Ненадейно вахмистърът викна на хората си:

— Не виждате ли императора, дяволи!

Тутакси ескортът извика из цяло гърло: „Да живее императорът!“ Можете да си представите как отвори очи при тия думи нашият герой, но той видя само препускащи генерали, последвани и те от ескорт. Дългите провиснали гривни, които носеха на каските си драгуните от свитата, му попречиха да различи лицата, „И така, аз не можах да видя императора на полесражението заради тази проклета ракия!“ Тая мисъл го отрезви съвсем.

Спуснаха се отново в залян с вода път, конете наведоха глави да пият.

— Императорът ли мина оттук? — попита Фабрицио съседа си.

— Ами да. Оня в невезания мундир. Та как не го видяхте? — отговори му благосклонно другарят.

На Фабрицио се прищя силно да препусне след ескорта на императора и да се включи в него. Какво щастие наистина да воюваш в свитата на тоя герой! Нали затова беше дошъл във Франция. „Това зависи от мене изключително — каза си той, — защото единствената причина да бъда сега в тоя ескорт е моят кон, който по своя воля препусна след генералите.“

Фабрицио реши да остане само защото неговите нови другари, хусарите, се държаха приветливо с него; той почваше да се мисли за близък приятел на всички войници, с които препускаше от няколко часа. Виждаше се свързан с тях с благородното приятелство на героите на Тасо и Ариосто. Ако се присъединеше към ескорта на императора, трябваше да прави нови познанства; може би щяха да го посрещнат лошо, защото другите конници бяха драгуни, а той носеше хусарска униформа както всички, които придружаваха маршала. Начинът, по който го гледаха сега, изпълни нашия герой с безгранично щастие; той беше готов да направи всичко на света за другарите си; душата му и духът му бяха в облаците. Струваше му се, че всичко се е променило, откакто е с приятели; умираше от желание да ги поразпита. „Но аз съм още малко пиян — каза си той, — не бива да забравям тъмничарката.“ Когато излезе от хлътналия път, забеляза, че ескортът не бе вече с маршал Ней; генералът, подир когото яздеха сега, бе висок, слаб, със сурово лице и страшен поглед.

Този генерал не бе друг, а граф А..., лейтенант Робер от 15 май 1796. Какво щастие би било за него да срещне Фабрицио дел Донго!

От доста време вече Фабрицио не виждаше пръстта да хвърчи на черни бучици от гюлетата. Стигнаха зад един полк кирасири; той чу ясно как куршумите удрят по броните и видя, че падат много хора.

Слънцето беше вече доста ниско и се канеше да залезе, когато ескортът, излязъл от един хлътнал път, се изкачи на висок четири-пет стъпки склон и навлезе в една изорана нива. Фабрицио чу някакъв особен глух шум съвсем близо до себе си, възви глава: четири души бяха паднали с конете си и генералът бе катурнат, но се изправяше, целият в кръв. Фабрицио гледеше повалените на земята хусари: тримата все още се гърчеха, четвъртият викаше: „Измъкнете ме!“ Вахмистърът и двама-трима души бяха слезли да помогнат на

генерала, който, облегнат на адютанта си, се опитваше да пристъпи няколко крачки; той се мъчеше да се отдалечи от коня си, който се мяташе насам-натам, строполен на земята, и риташе яростно.

Вахмистърът се приближи до Фабрицио. В този миг нашият герой чу как някой зад него каза досам ухото му:

— Единствено това може да препуска.

Усети, че го хващат за краката: вдигнаха го, като го подкрепяха в същото време под мишници; прехвърлиха го през задницата на коня, после го спуснаха на земята, където той падна седнал.

Адютантът хвана за юздата на коня на Фабрицио. Генералът, подпомогнат от вахмистъра, възседна коня и потегли в галоп; шестимата останали войници го последваха бързо. Фабрицио рипна побеснял и се затече след тях, като викаше: „*Ladri! Ladri!*“ (Разбойници! Разбойници!) Смешно беше да тичаш след разбойници посред полесражението.

Ескортът и генералът, граф А..., изчезнаха скоро зад редица върби; побеснял от гняв, Фабрицио стигна също върбите; намери се точно пред един дълбок канал и го премина. После, излязъл на отсрещната страна, почна да ругае, като съзря отново, доста надалеч, как генералът и ескортът се изгубиха между дърветата. „Разбойници! Разбойници!“ — викаше той сега на френски. Отчаян не толкова от загубата на коня си, колкото от предателството, той се строполи край рова, уморен и умиращ от глад. Ако беше задигнал хубавия кон някой неприятел, той не би и мислил за това, но да се види предаден и ограбен от вахмистъра, когото обичаше толкова много, и от хусарите, на които гледаше като на братя — тъкмо това разкъсваше сърцето му. Той не можеше да се утеши за голямото безчестие и облегнат на една върба, заплака с горещи сълзи. Рушеше един след друг всичките си хубави блянове за приятелство, възвишено и рицарско, като приятелството на героите от *Освобождението на Ерусалим*. Нищо не беше да дочакаш смъртта, заобиколен от героични и нежни души, от благородни приятели, които ти стискат ръката при последната въздишка. Но как да запазиш възторга си, обграден от подли крадци! Фабрицио преувеличаваше както всеки възмутен човек. След четвърт час разнеженост той забеляза, че гюлетата започват да стигат до редицата дървета, под сянката на които размишляваше. Той стана и потърси да види къде е. Огледа ливадите, покрай които течеше широк

канал и се редяха гъсти върби. Стори му се, че познава местността. Съзря една пехотинска част, която минаваше рова и навлизаше в ливадите на четвърт левга отпреде му. „За малко щях да задрема — каза си той, — главното е да не ме хванат пленник.“ И закрачи много бързо. Като повървя, успокои се, позна униформата — полковете, от които се страхуваше да не бъде отрязан, бяха френски. Той свърна надясно, за да ги настигне.

След душевното страдание, че е така недостойно измамен и ограбен, той почувства друго, което с всеки миг ставаше по-силно: умираше от глад. Затова, след като беше вървял или по-скоро тичал десетина минути съгледа с безмерна радост, че пехотинската част, която вървеше все тъй бързо, се спря, като да заема позиция. Няколко минути по-късно той беше сред първите войници.

— Другари, можете ли да ми продадете парче хляб.

— Гледай го тоя, взима ни за хлебари!

Тези груби думи и всеобщият смях, който ги последва, смазаха Фабрицио. Войната не е, значи, оня благороден и задружен устрем на влюбени в славата души, както той си я представяше по възванията на Наполеон! Той седна или по-скоро се строполи на тревата; цял пребледня. Войникът, който му бе отговорил, спря на десетина крачки от него, за да почисти магазина на пушката си с кърпичка, приближи се и му хвърли парче хляб; после, като видя, че Фабрицио не го взима, сложи му къшей хляб в устата. Фабрицио отвори очи и изяде хляба, безсилен да продума. Когато най-сетне потърси с очи войника, за да му плати, видя се сам; най-близките до него войници се бяха отдалечаваха на стотина крачки и продължаваха да вървят. Той стана машинално и тръгна след тях. Навлезе в една гора, едва не падайки от умора, потърси с очи сгодно място, но каква бе радостта му, като позна отначало коня, сетне колата и най-сетне лавкаджийката, която бе срещнал заранта! Тя се затече към него и се ужаси от израза на лицето му.

— Повърви още малко, гълъбчето ми — каза му тя. — Да не си ранен?... А къде е хубавият ти кон?

Говорейки така, тя го заведе до колата и като го подкрепяше под мишници, помогна му да се качи. Едва влезе в колата, и нашият герой, капнал от умора, заспа дълбоко.

[1] Герои от средновековна френска поема, позната от евтини и долнокачествени издания — вълшебният кон Баяр спасява от опасности четиримата синове на Емон. ↑

[2] *Ней, Мишел* (1769–1815) — херцог Елхингенски, маршал на Франция, един от най-изтъкнатите съратници на Наполеон, наречен от войниците „най-храбър от храбрите“. За присъединяването му към Наполеон по време на Стоте дни е осъден от военен съд и разстрелян.

↑

## ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Нищо не можа да го събуди, ни пушечните изстрели, които се чуваха близо до каручката, ни тропотът на коня, шибан от лавкаджийката с всичка сила. Полкът, атакуван ненадейно от пълчища пруска кавалерия, след като беше вярвал в победата целия ден, отстъпваше или по-скоро бягаше към Франция.

Полковникът, хубав, стегнат млад човек, който беше заместил Макон, бе съсечен; батальонният командир, беловлас старец, който пое командването, заповяда на полка да спре.

— Мръсници! — каза той на войниците. — През време на републиката не бягахте, преди неприятелят да ви принуди... Защищавайте всяка педя земя и измрете! — викаше той и ругаеше. — Сега прусаците се готвят да нахлуят в родната земя!

Каручката се спря, Фабрицио изведнъж се събуди. Слънцето беше залязло отдавна; той се учуди, като видя, че е почти нощ. Войниците тичаха сбъркани на разни страни и тази бърканица изненада много нашия герой, той намери, че имат смутен вид.

— Какво става? — каза той на лавкаджийката.

— Дребна работа. Свършено е с нас, гълъбчето ми, пруската кавалерия ни сече, нищо друго. Глупакът генерал помисли отначало, че е нашата. Хайде живо, помогни ми да пооправим скъсания ремък на Хубавелка.

Чуха се няколко пушечни изстрела на десетина крачки от тях. Нашият герой, освежен и бодър, си каза: „Всъщност през целия ден аз не се бих нито веднъж, само ескортирах един генерал!“

— Аз трябва да се бия — каза той на лавкаджийката.

— Успокой се, ще се биеш — и повече, отколкото искаш! Ние сме загубени.

— Обри, мое момче — извика тя на един минаващ ефрейтор, — попоглеждай какво става с колата.

— Вие отивате да се биете ли? — каза Фабрицио на Обри.

— Не, ще си сложа лачените пантофи, за да ида на танц!

— Идвам с вас.

— Препоръчвам ти хусарчето — извика лавкаджийката, — младият буржоа е сърцат.

Ефрейторът вървеше мълчалив. Осем-десет войници го настигнаха тичешката, той ги отведе зад един голям дъб, заобиколен от къпини. Стигнал там, настани ги покрай гората, все тъй мълчалив, в доста пръсната верига; всеки бе най-малко на десет крачки от своя съсед.

— Чуйте, момчета — каза ефрейторът, като отвори уста за пръв път, — не стреляйте без заповед, не забравяйте, че нямате повече от три патрона.

„Но какво става?“ — питаше се Фабрицио.

Най-сетне, останал сам с ефрейтора, каза му:

— Аз нямам пушка.

— Първо мълчи! Върви ей там, на петдесетина метра, в гората ще намериш някой от нещастните току-що съсечени войници на полка; ще му вземеш паласката и пушката. Гледай само да не ограбиш ранен; вземи пушката и паласката на някой сигурно умрял и бързай, за да не попаднеш под куршумите на нашите хора.

Фабрицио хукна и скоро се върна с пушка и паласка.

— Напълни си пушката, застани ей зад онова дърво и главно не стреляй без моя заповед... Боже господи! — каза ефрейторът, като прекъсна наставленията си. — Не знае да пълни дори оръжието си!...

Той помогна на Фабрицио и продължи:

— Ако някой неприятелски конник препусне към тебе, за да те съсече, върти се около дървото и стреляй само от упор, когато конникът бъде на три крачки от тебе; трябва щикът ти почти да се допира до мундира му. И хвърли голямата си сабя? — извика ефрейторът. — Искаш да те спъне ли, дявол да те вземе! Ей, че войници ни пращат сега!

При тези думи той взе сабята и гневно я запокити надалеч.

— Я обърши кремъка на пушката с кърпичката си. Ама ти стрелял ли си някога с пушка?

— Аз съм ловец!

— Е, слава богу! — подзе ефрейторът с дълбока въздишка. — Главно не стреляй без моя заповед.

И отмина.



Фабрицио се развесели. „Най-сетне ще се бия както трябва — каза си той, — ще убия един неприятел! Тая заран те ни пращаха гюллета и аз не върших нищо, само се излагах на смърт: глупашка работа.“ Той се озърташе с безмерно любопитство. След миг чу седем-осем пушечни изстрела съвсем близо до себе си. Но като не получаваше заповед да стреля, стоеше спокоен зад дървото. Беше се почти стъмнило; струваше му се, че е *на пусия*, на лов за мечки в Трамецинската планина над Грианта. Хрумна му една ловджийска хватка: взе един патрон от паласката си и извади от него куршума. „Ако го видя — каза си той, — трябва непременно да го улуча.“ И пусна втория куршум в цевта на пушката си. Чу два изстрела досам дървото; в същото време видя как един облечен в синьо конник препускаше в галоп пред него, отдясно наляво. „Не е на три крачки — каза си той, — но на това разстояние съм сигурен в удара си.“ Той следваше конника с цевта на пушката си и най-сетне натисна спусъка; конникът падна заедно с коня си. Нашият герой мислеше, че е на лов: той изтича радостен към поваления от него дивеч. Докосваше вече човека, който му се струваше умрял, когато с невероятна бързина двама пруски конника връхлетяха върху му да го съсекат. Фабрицио търти да бяха към гората; за да тича по-добре, захвърли пушката си. Пруските конници бяха само на три крачки от него, когато той стигна до една млада горичка от дебели колкото ръката му и прави дъбчета, израснали по края на гората. Конниците за миг се спряха пред дъбчетата, но скоро ги минаха и погнаха отново Фабрицио по една поляна. Насмалко пак не го настигнаха, ала той се шмугна между седем-осем дебели дървета. В тоя миг пламъкът на пет-шест пушечни изстрела, екнали пред него, едва не опърли лицето му. Той наведе глава, когато я вдигна, намери се пред ефрейтора.

— Ти уби ли го твоя? — попита го ефрейторът Обри.

— Да, но изгубих пушката.

— Пушки колкото щеш. Ти си харен хлапак, макар да изглеждаш глупав, денят ти не отиде на вятъра, а тия тук войници изпуснаха двамината, които те гонеха и идваха право срещу тях; пък и аз не ги видях. Сега да се измъкваме бързо; полкът трябва да е на по-малко от четвърт левга, а освен това тук има една ливадка, дето можем да залегнем в полукръг.

Като приказваше така, ефрейторът вървеше бързо начело на своите десет души. На двеста крачки оттам навлязоха в ливадката, за която бе споменал, и срещнаха един ранен генерал, носен от своя адютант и от един слуга.

— Ще ми дадете четирима души — каза той на ефрейтора с отслабнал глас. — Трябва да ме отнесат в лазарета: кракът ми е строшен.

— Върви по дяволите — отговори ефрейторът, — ти и всички генерали. Всички вие предадохте днес императора.

— Как — каза побеснял генералът, — вие не се подчинявате на заповедите ми! Знаете ли, че аз съм генерал граф Б..., командващ вашата дивизия — и т.н., и т.н.

Той наговори сума гръмки фрази. Адютантът се хвърли върху войниците. Ефрейторът заби щика си в ръката му, после избяга с хората си, като ускори ход.

— Дано на всички като тебе — повтаряше ефрейторът, като ругаеше — им строшат ръцете и краката! Сбирщина от празноглавци! Всички се продадохте на Бурбоните и изменихте на императора!

Фабрицио слушаше смаян това ужасно обвинение.

Към десет часа вечерта малкият отряд настигна полка пред едно голямо село, състоящо се от много тесни улици; но Фабрицио забеляза, че ефрейторът Обри избягва да говори с офицерите.

— Невъзможно е да се върви напред! — извика ефрейторът.

Всички улици бяха задръстени от пехота, кавалерия и главно от артилерийски обози и фургони. Ефрейторът свърна в една, във втора, в трета улица, но щом направеше двадесет крачки, трябваше да се спира. Всички ругаеха и се сърдеха.

— Пак някой предател командва! — извика, ефрейторът. — Ако неприятелят се досети да заобиколи селото, ще ни изловят всички като кучета. Вървете подире ми, момчета!

Фабрицио се огледа, след ефрейтора вървяха не повече от шест войника. През една отворена порта те влязоха в широк двор; от двора преминаха в един обор а оттам през една вратичка — в градината. Те се объркаха за миг в нея, залутани ту насам, ту натам. Но най-подир прескочиха един плет и се намериха в просторна ръжена нива. В помалко от половин час, водейки се по смътния викот и глъчка, те излязоха на шосето оттатък селото. Крайпътните ровове бяха пълни

със захвърлени пушки: Фабрицио си избра една. Но шосето, макар и широко, беше тъй задръстено от бегълци и коли, че за половин час ефрейторът и Фабрицио едва ли извървяха петстотин метра. Разправяха, че този път водел за Шарльороа. Когато селският часовник удари единадесет, ефрейторът извика:

— Да поемем отново през полето.

Малкият отряд се състоеше вече само от трима войника, ефрейтора и Фабрицио. Когато бяха на четвърт левга от шосето, един от войниците каза:

— Не мога вече.

— И аз също — каза друг.

— И таз хубава! Всички сме на един хал — каза ефрейторът, — но подчинявайте ми се и ще бъдете добре.

Той видя пет-шест дървета покрай един синор сред огромна пшенична нива.

— Към дърветата! — каза той на хората си. — Налягайте тук — добави той, като стигнаха — и най-важното, не вдигайте шум. Но преди да заспим, кой има хляб от вас?

— Аз — каза един от войниците.

— Дай! — каза ефрейторът властно.

Той раздели хляба на пет парчета и взе най-малкото.

— Четвърт час преди съмнало — каза той, като ядеше — неприятелската кавалерия ще налети върху нас. Не бива да се оставяме да ни съсекат. Сам човек, с кавалерия по петите му в тия обширни полета, е загубен, петима, наопаки, могат да се спасят: дръжте се сплотено около мене, стреляйте само от упор и обещавам утре вечер да ви отведа в Шарльороа.

Ефрейторът ги събуди един час, преди да се развиделее, накара ги да напълнят отново пушките си. Грохотът по шосето продължаваше; той беше траял цялата нощ; приличаше на шум от поток в далечината.

— Бягат като овце — каза простодушно Фабрицио на ефрейтора.

— Я млъквай, хлапе такова! — каза възмутен ефрейторът.

И тримата войника, съставящи с Фабрицио цялата армия, гледаха Фабрицио гневно, като да бе богохулствал. Той бе оскърбил нацията.

„На, това е вече прекалено — помисли нашият герой. — Забелязах го и у вицекраля в Милано, те не бягат, не! На французите не бива да се казва истината, когато тя засяга славолюбието им. Но

колкото до зловните им погледи, не искам и да зная и трябва да им дам да го разберат.“ Те все още вървяха на петстотин крачки от потока бегълци, който изпълваше шосето. След една левга ефрейторът и дружината му прекосиха един междуселски път, който се съединяваше с шосето, дето бяха налягали много войници. Фабрицио купи доста хубав кон за четиридесет франка и между захвърлените напред саби избра грижливо една права сабя. „Щом като казват, че трябва да се мушка — помисли той, — тази е най-добрата.“ Въръжен така, той пусна коня си в галоп и настигна скоро ефрейтора, който беше отишъл напред. Изправен на стремената, хвана с лявата си ръка ножницата на правата си сабя и каза на четворицата французи:

— Тия бягащи по шосето хора приличат на стадо овце... вървят като уплашени овце...

Фабрицио напразно натъртваше на думата овце, другарите му вече не си спомняха, че са се разсърдили от тази дума преди час. Тук проличава един от контрастите между италианския и френския характер: французинът е несъмнено по-щастлив, той се плъзга по житейските събития и не запазва в душата си никаква злоба.

Няма да скрием, че Фабрицио беше много доволен от това, което каза за овцете. Вървяха и бърбеха помежду си. На две левги оттам ефрейторът, все тъй учуден, че не вижда неприятелската кавалерия, каза на Фабрицио:

— Вие сте нашата кавалерия, препуснете към оная ферма на малката могилка, попитайте селянина дали няма да ни продаде нещо за хапване: кажете му, че сме само петима. Ако се колебае, дайте му предварително пет франка от вашите пари, но бъдете спокоен, ние ще си вземем сребърната монета след похапката.

Фабрицио погледна ефрейтора, видя на лицето му несмутима важност и нравствено превъзходство и се подчини. Всичко стана, както бе предвидил командирът им; само че Фабрицио настоя да не взимат от селянина силом петте франка, които бе му дал.

— Парите са мои — каза той на другарите си, — аз не плащам за вас, плащам за овеса, който даде на коня ми.

Фабрицио говореше толкова лошо френски, че неговите другари почувстваха в думите му тон на превъзходство, те бяха силно оскърбени и от тоя миг в ума им започна да зрее мисълта да се разправят с него в края на деня. Те го намираха много различен от тях,

а това ги ядосваше; Фабрицио, наопаки, чувстваше вече голяма дружба към тях.

Вървяха мълком от два часа, когато ефрейторът погледна шосето и извика радостен:

— Ето полка ни!

Скоро бяха на пътя, но, уви, около знамето с орела нямаше и двеста души. Окоето на Фабрицио бързо забеляза лавкаджийката; тя вървеше пеша, със зачервени очи, и плачеше сегиз-тогиз. Напразно Фабрицио търсеше каручката и Хубавелка.

— Ограбиха ни, погубиха ни, окрадоха ни! — извика лавкаджийката в отговор на погледите, които ѝ отправяше нашият герой.

Той мълчаливо слезе от коня, хвана го за юздата и каза на лавкаджийката:

— Качете се.

Тя не чака да ѝ повторят.

— Скъси ми стремената — каза тя.

Като се намести веднъж на коня, тя заразпря на Фабрицио всичките си злополучия през нощта. След безкрайно дългия си разказ, който нашият герой от нежно приятелство към лавкаджийката слушаше жадно, макар че, да си кажем правичката, не разбираше нищичко от него, тя добави:

— И като си помисля, че французи ме ограбиха, биха, съсичаха...

— Как! Не бяха ли това неприятелите? — каза Фабрицио с едно простодушие, от което хубавото му, сериозно и бледо лице стана очарователно.

— Колко си глупав, клетото ми гълъбче! — каза лавкаджийката, като се усмихваше през сълзи. — И въпреки това си много мил.

— Такъв, какъвто го виждате, той свали един прусак — каза ефрейторът Обри, попаднал случайно сред общата навалица от другата страна на коня, на който яздеше лавкаджийката. — Само че е горделив — продължи ефрейторът... Фабрицио направи нетърпеливо движение. — А как се каваш? — продължи ефрейторът. — Защото, ако пиша рапорт, искам да те спомена.

— Казвам се Вази — отвърна Фабрицио и се сепна. — Тоест Було — добави той, като се поправи бързо.

Було се казваше собственикът на пътния лист, който тъмничарката от Б... му беше дала; предния ден той беше го разгледал старателно из пътя, защото започваше да размисля за някои неща и не се чудеше вече на това, което ставаше. Освен пътния лист на хусаря Було той пазеше като очите си италианския паспорт, по който можеше да претендира за благородното име Вази, търговец на барометри. Когато ефрейторът му натякна, че е горделив, той за малко не му отговори „Аз да съм горд! Аз, Фабрицио Валсера, маркезино дел Донго, съгласен да носи името на някакъв си Вази, търговец на барометри!“

Додето размишляваше и си казваше: „Трябва добре да помня, че се казвам Було, иначе ме очаква затвор, с който съдбата ме заплашва“ — ефрейторът и лавкаджийката си размениха няколко думи по негов адрес.

— Не ме обвинявайте, че съм любопитна — каза лавкаджийката, като престана да му говори на ти, — за ваше добро ви питам. Кой сте наистина?

Фабрицио не отговори веднага; схващаше, че никога няма да намери по-предани приятели, с които да се посъветва, а той се нуждаеше така много от съвети. „Скоро ще влезем в някоя военна крепост, комендантът ще поиска да знае кой съм и чака ме затвор, ако от говорите ми разберат, че не познавам никого в 4-ти хусарски полк, макар да нося униформата му.“ Като австрийски поданик, Фабрицио знаеше какво важно значение има паспортът. Членовете от семейството му, макар да бяха благородни и благочестиви, макар да принадлежаха към победилата партия, имаха неприятности повече от двадесет пъти зарад паспортите си, затова той не се докачи от въпроса, който му зададе лавкаджийката. Но тъй като преди да отговори, търсеше най-ясните френски думи, лавкаджийката, подсторвана от силно любопитство, за да го накара да говори, добави:

— Ефрейторът Обри и аз ще ви дадем добри съветници как да се държите.

— Не се съмнявам — отвърна Фабрицио. — Казвам се Вази и съм от Гenuа; сестра ми, прочута хубавица, се омъжи за един капитан. Тъй като съм едва седемнадесет годишен, тя ме повика при себе си, за да видя Франция и да допълня образованието си; като не я заварих в Париж и узнах, че е с армията, дойдох тук и я търсих навсякъде, но не

я намерих. Войниците, озадачени от моето произношение, ме арестуваха. Имах тогава пари, дадох на един стражар и той ме снабди с пътен лист, униформа и ми каза: „Да те няма! Закълни ми се, че никога не ще кажеш името ми.“

— Как се викаше той? — попита лавкаджийката.

— Дадох дума да не го издавам — каза Фабрицио.

— Има право — подзе ефрейторът. — Стражарят е негодник, но другарят не бива да му казва името. А как се нарича капитанът, мъжът на сестра ви? Ако знаем името му, ще можем да го търсим.

— Тъолие, капитан от 4-ти хусарски — отвърна нашият герой.

— Така, значи — каза ефрейторът с известно лукавство, — заради чуждото ви произношение войниците са ви взели за шпионин, а?

— Тъкмо тази мръсна дума! — извика Фабрицио с блеснали очи. — Мене да наричат така, когато обичам толкова императора и французите! Най-много съм докачен от това оскърбление.

— Лъжете се, тук няма оскърбление; грешката на войниците е много естествена — възрази важно ефрейторът Обри.

И той му обясни наставнически, че във войската човек трябва да се числи към някоя част и да носи някаква униформа, иначе много естествено е да го вземат за шпионин. „Неприятелят ни праща мнозина шпиони; всеки предателства в тази война.“ От очите на Фабрицио падна пелената; той разбра за пръв път, че сам си бе крив за всичко, което му се бе случило от два месеца насам.

— Но нека момчето ни разправи всичко — каза лавкаджийката, чието любопитство се разпалваше все повече и повече.

Фабрицио се подчини. Когато свърши, лавкаджийката каза важно на ефрейтора:

— В действителност това дете не е никакъв военен; сега, когато сме бити и предадени, предстои ни мръсна война. Защо да се оставя да го пречукат мърцина за праваго бога?

— Та той дори не знае да напълни пушката си — каза ефрейторът — нито на дванадесет хватки, нито свободно. Аз му заредих куршума, с който повали прусака.

— Отгоре на това показва парите си на всички — добави лавкаджийката. — Щом се раздели с нас, ще го окрадат целия.

— Първият срещнат вахмистър — каза ефрейторът — ще му конфискува парите в своя полза, за да си плаща пиячката, а може би ще го примами неприятелят, защото всички предателстват. Първият, когото срещне, ще му заповяда да го последва и той ще го последва; ще направи по-добре да постъпи в нашия полк.

— Не, моля ви се, ефрейторе — извика живо Фабрицио, — по-удобно е да яздя. Пък и аз не знам да пълня пушка, а вие видяхте, че мога да карам кон.

Фабрицио бе много горд от това кратко слово. Ние няма да предадем дългата препирня между ефрейтора и лавкаджийката върху бъдещата му съдба. Фабрицио забеляза, че в спора си тия хора повтаряха по три-четири пъти всички обстоятелства от историята му: как го заподозрели войниците, как стражарят му продал пътния лист и униформата, как предния ден попаднал в ескорта на маршала, как видял препускащия император, как му отмъкнали коня и т.н.

С чисто женско любопитство лавкаджийката се връщаше непрекъснато на начина, по който му бяха взели хубавия кон, купен с нейна помощ.

— Значи, усети, че те хващат за краката, прехвърлят те полекичка над опашката на коня ти и те слагат седешком на земята.

„Какъв смисъл има да се повтаря толкова често това, което знаем и тримата отлично?“ — каза си Фабрицио. Той още не знаеше, че във Франция хората от народа по тоя начин се мъчат да налучкат някоя идея.

— Колко пари имаш? — каза му изведнъж лавкаджийката.

Фабрицио отговори без колебание; той бе сигурен в душевното благородство на тази жена, ето къде е хубавото на Франция.

— Останали са ми навярно всичко тридесет златни наполеона и осем-десет екюта от по пет франка.

— В такъв случай ти си свободен да вървиш, където искаш! — извика лавкаджийката. — Измъкни се от тази разбита армия; удари встрани, хвани първия що-годе свестен път, който видиш отдясно; подкарай здравата коня и бягай все по-далеч и по-далеч от армията.

При първия сгоден случай купи си граждански дрехи. Когато бъдеш на осем-десет левги и не срещаш вече войници, вземи пощенската кола и иди да почиваш и ядеш една неделя бифтеци в някой хубав град. Не казвай никога никому, че си бил в армията;



стражарите ще те приберат като беглец и макар да си много мил, гълъбчето ми, не си още достатъчно отракан, за да знаеш какво да отговаряш на стражарите. Щом навлечеш граждански дрехи, скъсай пътния лист на хиляди парчета и вземи пак истинското си име; кажи, че си Вази. А откъде трябва да каже, че иде? — попита тя ефрейтора.

— От Камбре на Еско. Това е едно хубаво, съвсем мъничко градче, разбираш ли, дето има катедрала и статуя Фенелон<sup>[1]</sup>.

— Туйто — каза лавкаджийката, — не казвай никога, че си бил в сражението, не продумвай дума за Б..., ни за стражаря, който ти е продал пътния лист. Прииска ли ти се да се върнеш в Париж, иди първо във Версай и оттам мини в Париж, бавничко, пеша, като да си ходил на разходка. Заший наполеоните си в панталоните; и най-важното, когато купуваш нещо, показвай само толкова пари, колкото трябва да платиш. Виж, мъчно ми е, че ще те пипнат и ще ти задигнат всичко, каквото имаш. А какво ще правиш без пари, като не знаеш как да се държиш? — и т.н.

Добрата лавкаджийка приказва още дълго; ефрейторът потвърждаваше съветите ѝ с кимане на глава, тъй като не сварваше да каже дума от нея. Изведнъж тълпата, която изпълваше шосето, изпърво ускори стъпките си, после в един миг премина тесния ров отляво край пътя и се юрна да бяга.

— Казаците! Казаците! — викаха отвред.

— Вземи си назад коня! — извика лавкаджийката.

— Боже опази! — каза Фабрицио. Тичайте в галоп! Бягайте! Аз ви то подарявам. Искате ли да ви дам да си купите нова кола? Половината от това, което имам, е ваше.

— Вземи си назад коня, казвам ти! — викна лавкаджийката разгневена и се приготви да слезе.

Фабрицио извади сабята си.

— Дръжте се здраво! — извика ѝ той и удари два-три пъти с плоското на сабята си коня, който се впусна с галоп подир бегълците.

Нашият герой огледа шосето до преди малко три-четири хиляди души се блъскаха по него, притиснати като селяни в църковно шествие. След думата казаци той не видя вече жива душа; бегълците бяха захвърлили шапки, пушки саби и т.н. Фабрицио, учуден, се изкачи на една нива, издигаща се вдясно от пътя на двадесет-тридесет стъпки; той огледа шосето от двете страни, огледа полето и не видя ни следа от

каза си той. — Щом трябва да вървя надясно — помисли си той, — защо да не тръгна веднага; възможно е тия хора да бягат по някаква причина, която не зная.“ Той вдигна от земята една пушка, провери дали е напълнена, сипа барут, почисти кремъка, после си избра една здраво натъпкана паласка и се огледа пак наоколо; бе съвсем сам сред полето, доскоро изпълнено с народ. Много далеч видя бегълци, които, все още тичайки, изчезваха зад дърветата. „Наистина чудо!“ — каза си той. И като си спомни маньовъра, който беше употребил ефрейторът предния ден, седна сред една пшенична нива. Не се отдалечи, защото желаше да види пак добрите си приятели — лавкаджийката и ефрейтора Обри.

Седнал сред житата, той провери и видя, че има само осемнадесет наполеона, а не тридесет, както мислеше; но оставаха му и диамантчетата, които бе тикнал в хастара на хусарските си ботуши нея заран в стаята на тъмничарката в Б... Той скри наполеоните колкото се може по-добре, като размишляваше дълбоко върху това внезапно отстъпление. „Дали това не е лошо предзнаменование за мене?“ — питаше се той. Най-голямата му мъка беше, че не зададе на ефрейтора Обри въпроса: „Наистина ли участвах в сражение?“ Струваше му се, че е участвал и щеше да е безгранично щастлив, ако беше сигурен в това.

„Все пак — каза си той — аз участвах в сражението под името на затворник, имах пътния лист на затворник в джоба си и нещо повече — неговите дрехи на себе си! Ето какво е съдбоносно за бъдещето ми: какво ли би казал абат Бланес? И тоя нещастен Було е умрял в затвора! Всичко това е зла прокоба, съдбата ще ме заведе в затвора.“ Фабрицио би дал всичко на света, за да узнае действително ли хусарят Було е бил виновен; като си припомняше, струваше му се, че тъмничарката от Б... му бе казала, че хусарят е затворен не само защото задигнал сребърни лъжици и вилици, но и защото откраднал кравата на един селянин и пребил до смърт селянина; Фабрицио не се съмняваше, че ще бъде хвърлен един ден в затвора за прегрешение, сходно с прегрешението на хусаря Було. Той мислеше за приятеля си свещеника Бланес: какво не би дал да се допита до него! После си спомни, че не бе писал на леля си, откак бе напуснал Париж. „Клетата Джина!“ — каза си той и очите му се наляха със сълзи; в тоя миг дочу лек шум съвсем наблизо; един войник пасеше в житото три коня със свалени оглавници, които явно

умираха от глад. Той ги държеше за юздичката. Фабрицио изхвъркна като яребица, войникът се стресна. Нашият герой забеляза това и поиска да поиграе за един миг ролята на хусар.

— Един от конете е мой, мръсно! — извика той. — Но съгласен съм да ти дам пет франка задето си се потрудил да ми го доведеш тук.

— Ти подиграваш ли се с мен? — каза войникът.

Фабрицио се прицели в него от шест крачки разстояние.

— Пусни коня или ще ти пръсна черепа!

Войникът носеше пушката си праметната през гръб, той мръдна рамото си да я хване.

— Шавнеш ли, убивам те! — извика Фабрицио, като се нахвърли върху него.

— Добре де, дайте пет франка и вземете един от конете — каза войникът объркан, след като хвърли жален поглед към шосето, дето не се виждаше никой. Вдигна пушката си с лявата ръка, Фабрицио му хвърли с дясната три монети от по пет франка.

— Слез или убивам те... Тури оглавника на черния и махай се по-далеч с другите два... Ще ти пръсна черепа, ако мръднеш.

Войникът се покори навъсен. Фабрицио се приближи до коня и взе поводата в лявата ръка, без да изпуска от очи войника, който се отдалечаваше бавно; когато го видя на петдесетина крачки, Фабрицио рипна чевръсто върху коня. Едва го възседна и търсеше с крак дясното стреме, когато чу как свирна съвсем близо един куршум: войникът бе гръмнал срещу него. Побеснял от гняв, Фабрицио полетя към войника, който търти да бяга, и скоро Фабрицио видя, че се метна на един от двата коня и препусна. „Хубаво, сега вече куршум не може го стигна“ — каза си той. Купеният от него кон бе великолепен, но явно умираше от глад. Фабрицио се върна на шосето, дето все още не се виждаше жива душа; прекоси го и подкара коня в тръс, за да отиде на стръмнината отляво, дето се надяваше да намери лавкаджийката; но когато се изкачи на върха на рътлината, зърна на повече от една левга разстояние само няколко отделни войника. „Писано ми е да не видя вече тая честна и добра жена!“ — каза си той с въздишка. Стигна до един чифлик, който бе видял в далечината надясно от пътя. Без да слиза от коня си, като плати предварително, той нареди да дадат овес на бедния му кон, който бе изгладнял толкова, че гризеше яслата. След

един час Фабрицио препускаше в тръс по шосето все още със смътната надежда, че ще намери лавкаджийката или поне ефрейтора Обри. Като продължаваше да върви и се озърташе наоколо, стигна до една мочурлива река, над която беше прехвърлен доста тесен дървен мост. Пред моста вдясно от пътя се надигаше самотна къща с табела „Белият кон“. „Тук ще обядвам“ — каза си Фабрицио. Пред моста стоеше на кон един кавалерийски офицер с обвесена в превръзка ръка и изглеждаше много наскърбен: на десет крачки от него трима пеши кавалеристи тъпчеха лулите си.

„Тия хора — каза си Фабрицио, — изглежда, искат да купят коня ми още по-евтино, отколкото ми струва.“ Раненият офицер и тримата пешаци го гледаха как идва и сякаш го чакаха. „Би трябвало да не минавам по моста и да тръгна покрай реката вдясно; лавкаджийката навярно щеше да ме посъветва да взема тоя път, за да изляза от затруднението... Да — каза си нашият герой, — но ако побягна, утре ще ме е срам, при това нозете на моя кон са яки, а конят на офицера е навярно уморен; ако поиска да ме свали, ще препусна.“ Размишлявай така, Фабрицио *завъзпира* коня си и тръгна колкото може по-бавно.

— Приближете де, хусаре! — извика му заповеднически офицерът.

Фабрицио пристъпи няколко крачки и се спря.

— Искате да ми вземете коня ли? — викна той.

— Ни най-малко, приближете!

Фабрицио погледна офицера. Той имаше бели мустаци и най-почтен вид; кърпата, на която беше обвесена лявата му ръка, бе цялата в кръв, а дясната му ръка бе също увита в кърваво парче от бельо. „Сигурно пешаците ще сграбят коня ми за юздата“ — каза си Фабрицио, но като погледна отблизо, видя, че и пешаците са ранени.

— В името на честта — каза му офицерът с пагон на полковник върху раменете си, — останете тук на пост и казвайте на всички драгуни, егери и хусари, които видите, че полковник Льо Барон се намира в ей този хан и че им заповядва да се присъединят към него.

Старият полковник изглеждаше съсипан от скръб; още с първите си думи той спечели нашия герой, който му отговори благоразумно:

— Аз съм много млад, господине, за да ме слушат; необходима е собственоръчно написана от вас заповед.

— Прав е — каза полковникът, като го изгледа дълго, — напиши заповедта, Ла Роз, твоята дясна ръка е здрава.

Без да продума нищо, Ла Роз извади от джоба си едно пергаментно тефтерче, написа няколко реда и като откъсна листа, даде го на Фабрицио; полковникът му повтори заповедта и прибави, че след два часа ще го смени, както му е редът, един от тримата ранени кавалеристи, които бяха с него. След като каза това, той влезе с хората си в хана. Фабрицио ги гледаше как вървят и стоеше неподвижен на края на дървения мост — толкова беше поразен от мрачната и безмълвна скръб на тия трима души. „Сякаш са омагьосани духове“ — каза си той. Най-сетне отвори сгънатия лист и прочете следната заповед:

„Полковник Льо Барон, от 6-и драгунски полк командващ втора бригада от първа кавалерийска дивизия на 14-и армейски корпус, заповядва на всички кавалеристи, драгуни, егери и хусари да не минават моста, а да се присъединят към него в хана «Белият кон», до моста, дето е неговата главна квартира.

Главна квартира, близо до Сентския мост, 19 юни 1815 г.

За полковник Льо Барон, ранен в дясната ръка, и по негова заповед, вахмистър

Ла Роз“

Постоял едва половин час на пост пред моста, Фабрицио видя, че идват шест конни и трима пеши егери; той им съобщи заповедта на полковника.

— Ние ей сега ще се върнем — казаха четирима от конните егери и минаха моста в силен тръс.

Тогава Фабрицио заговори на другите двама. Възползвани от завързалия се спор, тримата пешаци минаха моста. Един от двамата останали конни егери поиска накрая да види пак заповедта и я задигна, като каза:

— Ще я занеса на другарите си и те непременно ще се върнат; чакай ги.

И потегли в галоп; другарят му го последва. Всичко това стана в един миг.

Разярен, Фабрицио повика одного от ранените войници, който се бе появил на един от прозорците на „Белият кон“. Тоя войник, на когото Фабрицио забеляза нашивка на вахмистър, слезе и като се приближи, извика му:

— Сабя въвн! Вие сте на пост.

Фабрицио се подчини, после каза:

— Те отмъкнаха заповедта.

— Сърдят се за вчерашното сражение — подзе войникът мрачно. — Ще ви дам един от пистолетите си; ако пак нарушат заповедта, стреляйте във въздуха, ще дойда аз или полковникът сам ще се яви.

Фабрицио забеляза добре някаква изненада у вахмистъра, когато му събщи за задигнатата заповед; той разбра, че е нанесено лично нему оскърбление и се зарече да не позволява повече да го изиграват.

Въоръжен с пищова на вахмистъра, Фабрицио гордо пое пак порта си и скоро видя, че идват към него шест конни хусари. Той им препречи моста, събщи им заповедта на полковника, те се ядосаха много; най-смелият се опита да мине. Следвайки мъдрия съвет на приятелката си, лавкаджийката, която предната заран му беше казала, че трябва да мушка, а не да сече, Фабрицио наклони върха на голямата си права сабя и даде вид, че ще ръгне нарушителя на заповедта.

— Аха, тоя хлапак се готви да ни убива! — извикаха хусарите. — Като че ли малко избиха от нас вчера!

Всички изтеглиха сабите си едновременно и налетяха върху Фабрицио. Той помисли, че е настъпил краят му, но си спомни как се бе изненадал вахмистърът и реши да не дава вече повод за презрение. Като отстъпваше към моста, той се мъчеше да мушка. Така смешно въртеше голямата и права кавалерийска сабя, твърде тежка за него, че хусарите скоро видяха с кого имат работа; те се опитаха тогава, без да го ранят, да му раздерат мундира. Фабрицио получи три-четири леки саблени удара по ръката. А той, все още следвайки съвета на лавкаджийката, нанасяше ревностно удар след удар с върха на сабята си. За нещастие един от тия удари рани единия хусар в ръката: силно разгневен, че е ударен от такъв войник, хусарят отговори с удар, който засегна Фабрицио горе в бедрото. Причината за това бе конят на нашия герой — вместо да бяга от схватката, той сякаш намираше удоволствие

в нея и се хвърляше върху нападателите. Те, като видяха, че тече кръв по дясната ръка на Фабрицио, уплашиха се, че играта им е отишла много далеч, и като го изтласкаха към лявото перило на моста, препуснаха. Щом се видя свободен за миг, Фабрицио гръмна във въздуха с пистолета си, за да предупреди полковника.

В това време четворица конни и двама пеши хусари от същия полк, от който бяха и другите, идеха към моста и бяха още на двеста крачки, когато се чу пистолетният изстрел. Те гледаха зорко какво става на моста като помислиха, че Фабрицио е стрелял срещу другарите им, четиримата конници връхлетяха върху него в галоп с вдигнати саби: беше истинска атака. Полковник Льо Барон, предупреден от пистолетния изстрел, отвори вратата на хана, спусна се към моста тъкмо когато хусарите пристигаха там в галоп, и лично им заповяда да спрат.

— Няма вече полковници тук! — извика един от тях и смушка коня си.

Силно разгневен, полковникът спря да ги увещава с ранената си дясна ръка хвана юздата на коня.

— Стой, калпави войнико! — каза той на хусаря. — Аз те познавам, ти си от ротата на капитан Анрие.

— Та що, нека сам капитанът ми даде заповед! Капитан Анрие го убиха вчера — добави той ухилен, — ти върви по дяволите!

Като каза това, той понечи да се промъкне и бутна стария полковник, който падна седнешком върху настилката на моста. Фабрицио, застанал на две крачки по-далеч върху моста, но обърнат към хана, смушка коня си и докато конят на нападателя поваляше с гърдите си полковника, който не изпускаше повода, нанесе възмутен на хусаря дълбок удар с върха на сабята. За щастие конят на хусаря, теглен към земята от повода, който държеше полковникът, отскочи настрана, тъй че дългото острие на Фабрициевата кавалерийска сабя се плъзна по елека на хусаря и лъсна цялата пред очите му. Хусарят се обърна вбесен и нанесе с всичките си сили един удар, който разряза ръкава на Фабрицио и се заби дълбоко в ръката му. Нашият герой се строполи.

Един от пешите хусари, като видя, че двамата защитници на моста лежат на земята, издебна сгодния миг, рипна върху коня на Фабрицио и поиска да го обсеби, като препусна по моста.

Вахмистърът, дотърчал от хана, видя как падна полковникът и сметна, че е тежко ранен. Той се затече след коня на Фабрицио и забучи сабята си в слабините на крадеца; крадецът се строполи. Като видяха, че на моста е само пешият вахмистър, хусарите минаха в галоп и бързо изчезнаха. Пешият хусар побягна в полето.

Вахмистърът се приближи до ранените, Фабрицио бе си изправил на крака; болеше го малко, но той губеше много кръв. Полковникът се вдигна по-бавно; той беше зашеметен от падането, но не беше ранен.

— Нищо не ми е — каза той на вахмистъра, — боли ме само старата рана в ръката.

Раненият от вахмистъра хусар умираше.

— Да върви по дяволите! — извика полковникът. — Но погрижете се — каза той на вахмистъра и на другите двама притекли се кавалеристи — за тоя младеж, когото напразно изложих на опасност. Аз ще остана на моста и сам ще се помъча да спра тия побеснели хора. Отведете младежа в хана и привържете ръката му, вземете една от ризите ми.

---

[1] Тук Стендал допуска анахронизъм. В Камбре действително съществува паметник на Камбрейския архиепископ Фенелон (1651–1715), изтъкнат писател и проповедник, но този паметник, дело на Давид д’Анже (1788–1856) е открит едва на 17 януари 1826, повече от десет години след битката при Ватерло. ↑



## ПЕТА ГЛАВА

Цялото това приключение не трая и една минута, раните на Фабрицио бяха нищожни, превързаха му ръката с бинтове, нарязани от ризата на полковника. Искаха да му нагласят и едно легло в първия етаж на хана.

— Но докато ме глезите тук в първия етаж — каза Фабрицио на вахмистъра, — конят ми ще се отегчава в обора съвсем самичък и ще избяга с някой друг господар.

— За един новобранец — умно казано! — рече вахмистърът.

И Фабрицио бе настанен върху прясна слама в самата ясла, за която беше вързан конят му.

Тъй като Фабрицио се чувстваше много отслабнал, вахмистърът му донесе паница със стоплено вино и поприказва с него. Той вмъкна в разговора няколко похвали и нашият герой се почувства на седмото небе.

Фабрицио се събуди чак на другия ден призори, конете цвилеха проточено и вдигаха ужасен шум, оборът се пълнеше с дим. Отпърво Фабрицио не разбираше отде иде този шум, не знаеше дори къде е: най-сетне, полузадушен от дима, се досети, че къщата гори; в един миг той бе въвн от обора, възседнал коня си. Повдигна глава: димът извираше буйно от двата прозореца обора, а черните му кълба обвиваха покрива. През нощта в хана „Белият кон“ бяха надошли стотина бегълци; всички крещяха и ругаеха. Петимата или шестимата, които Фабрицио можа да види отблизо, му се сториха съвсем пияни; единият от тях поиска да го спре и му викна: „Къде отвеждаш коня ми?“

Когато бе на четвърт левга далеч, Фабрицио се извърна; никой нямаше подире му, къщата беше в пламъци. Фабрицио позна моста, спомни си за раната и почувства, че ръката му е стегната от превръзките и пари. „А какво стана със стария полковник? Той даде ризата си, за да ми превържат ръката.“ Но тая заран нашият герой проявяваше необикновено хладнокръвие, загубената кръв го бе отървала от романтичната част на душата му.

„Надясно! — каза си той. — Да ни няма!“ Той спокойно тръгна по течението на реката, която отгатък моста течеше от дясната страна на пътя. Спомни си за съветите на добрата лавкаджийка. „Какво приятелство! — каза си той. — Каква откровена душа!“

След час ход той се почувства много слаб. „Ха де, да не припадна? — каза си той. — Ако припадна, ще ми откраднат коня, може би и дрехите, а заедно с дрехите и съкровището.“ Той нямаше вече сили да управлява коня си и се мъчеше да пази равновесие, когато един селянин, който копаеше в една нива край шосето, забеляза, че е бледен, притече се и му подаде чаша бира и хляб.

— Като ви видях толкова блед, помислих, че сте от ранените в голямата битка! — каза му селянинът.

Никоя помощ не е била по-навременна от тази. Додето Фабрицио дъвчеше комата чер хляб, очите почнаха да го болят, щом се загледаше пред себе си. Когато се посъвзе, той благодари.

— А къде съм? — запита той.

Селянинът му обади, че на три четвърти левга по-нататък се намира градчето Зондерс, дето ще бъде много добре гледан. Фабрицио стигна в това градче, без да съзнава ясно какво върши, като мислеше при всяка стъпка само да не падне от коня. Той видя една разтворена голяма врата и влезе: беше ханът „Чесалото“. Завчас се притече стопанката на къщата, добра грамадна жена; тя завика за помощ с разтреперан от състрадание глас. Две млади девойки помогнаха на Фабрицио да стъпи на земята: едва слязъл от коня, той припадна съвсем. Повикаха хирург; пусната му бе кръв. Този и следващите дни Фабрицио не съзнаваше ясно какво правят с него, спеше почти непрекъснато.

Раната от сабята в бедрото застрашаваше да гнояса. Когато дохождаше на себе си, Фабрицио поръчваше да се погрижат за коня му и повтаряше често, че ще плати добре, а това обиждаше добрата стопанка на хана и нейните дъщери. Петнадесет дни те го гледаха прекрасно и той захвана да идва на себе си, когато забеляза една вечер, че хазайките му са много смутени. Скоро след това един немски офицер влезе в стаята му: Фабрицио не разбираше езика, на който хазайките му отговаряха, но се досети, че говорят за него; той се престори, че спи. След някое време, решил, че офицерът е вече излязъл, повика хазайките си:

— Този офицер не дойде ли да ме запише в списъка; на пленниците и да ме отведе?

Хазайката призна със сълзи на очи, че е така.

— Хубаво тогава, в доломата ми има пари! — Извика той, като се приповдигна на леглото. — Купете граждански дрехи и тая нощ ще замина с моя кон. Вие ми спасихте вече веднъж живота, като ме приехте тъкмо когато щях да умра на улицата; спасете ме още веднъж, като ми помогнете да се върна при майка си.

В същия миг дъщерите на хазайката се обляха в сълзи; те трепереха за Фабрицио; и тъй като едвам разбираха френски, приближиха се до леглото му да го разпитат. После се запрепираха на фламандски с майка си, но час по час обръщаха нежни погледи към нашия герой; той разбра, че бягството му можеше да ги изложи сериозно, но че са готови на тази опасност. Той им благодари горещо с притиснати една до друга длани. Един тамошен евреин достави необходимото облекло, ала когато го донесе към десет часа вечерта, госпожиците сравниха сакото с доломата на Фабрицио и видяха, че трябва да го стеснят извънредно много. Начаса се заловиха за работа; нямаше време за губене. Фабрицио посочи къде са скрити в дрехите му няколко наполеона и помоли хазайките си да ги зашият в купеното облекло. С дрехите еврейният бе донесъл и чифт нови хубави ботуши. Без да се колебае, Фабрицио помоли добрите девойки да разрежат хусарските му ботуши на мястото, което им посочи, и те скриха диамантчетата му в хастара на новите ботуши.

От загубата на кръв и последвалата слабост, по някакво чудо, Фабрицио, почти съвсем забрави френски; той се обръщаше на италиански към хазайките си, които говореха на фламандско наречие, тъй че те се разбираха, кажи-речи, само със знаци. Когато младите момичета видяха диамантите, изпаднаха, макар и напълно безкористни, в безкраен възторг: те го взеха за преоблечен принц. Помладата и по-простодушна Аникен го целуна без всякакви превземки. Фабрицио от своя страна ги намираше очарователни; и към полунощ, когато хирургът му позволи малко вино зарад предстоящото му пътуване, не му се искаше почти да тръгне. „Къде бих могъл да бъда по-добре оттук?“ — каза си той. Все пак към два часа заранта той се облече. Тъкмо щеше да излезе от стаята си, добрата хазайка му

съобщи, че конят му бил откаран от офицера, който преди няколко часа бе в къщата.

— Ах, мръсникът му — изруга Фабрицио, — да направи това на един ранен!

Младият италианец не бе достатъчно философ, за да си спомни на каква цена сам той бе купил коня.

Аникен му обади разплакана, че са наели кон за него; на нея не ѝ се искаше той да тръгва. Сбогуването беше много нежно. Два едри момъка, роднини на добрата хазайка, занесоха Фабрицио на седлото: по пътя те го крепяха на коня, докато трети един вървеше на няколкостотин крачки от малкия конвой и разследваше дали няма подозрителни патрули по пътищата. След два часа ход спряха у една братовчедка на хазайката на „Чесалото“. Колкото и да предумва Фабрицио младите хора, които го придружаваха, те не се съгласиха да го оставят; те заявиха, че познават по-добре от всеки друг пътеките в гората.

— Но утре заранта, когато се разчуе за бягството ми и видят, че ви няма в града, ще ви държат отговорни зарад отсъствието ви — каза Фабрицио.

Отново потеглиха на път. За щастие, когато изгря слънцето, равнината беше покрита с гъста мъгла. Около осем часа заранта пристигнаха близо до едно малко градче. Единият от младежите се отдели да види не са ли откраднати пощенските коне. Пощенският началник бе успял да ги разкара и да тури в конюшните си, събрани оттук-оттам, жалки кранти. Отидоха да намерят два коня в блатата — дето бяха скрити, и след три часа Фабрицио се качи на едно съвсем раздрънкано кабриолетче, но теглено от два хубави пощенски коня. Той се беше поободрил. Раздялата с младежите, роднини на хазайката, беше извънредно трогателна; под какъвто и благовиден предлог Фабрицио да им предлагаше пари, те не искаха да ги приемат.

— Във вашето състояние, господине, те трябва да на вас повече, отколкото на нас — отговаряха неизменно тия прекрасни младежи.

Най-после те тръгнаха назад с писмата, в които Фабрицио, закрепнал и повъзбуден от пътуването, се опита да изрази на хазайките си всичките си чувства към тях. Фабрицио пишеше със сълзи на очи и в писмото му до малката Аникен имаше несъмнено любов.

Останалата част от пътя мина без особени приключения. Пристигнал в Амиен, той почна да чувства силна болка от удара в бедрото; селският лекар не бе се сетил да отвори раната и въпреки кръвопускане тя беше гноясала. През двете седмици, които Фабрицио прекара в амиенския хан, държан от едно угодливо, но алчно семейство, съюзниците нахълтаха във Франция и Фабрицио мисли толкова дълбоко върху случилите се с него неща, че стана сякаш друг човек. Остана си дете само в едно: беше ли сражение това, което видя? И второ: беше ли то сражение при Ватерло? За пръв път през живота си четенето му достави удоволствие; той все се надяваше да намери във вестниците или в разказите за сражението някое описание, по което да познае местата, минати от него в свитата на маршал Ней, а покъсно с другия генерал. Докато бе в Амиен, пишеше почти всеки ден на добрите си приятелки от „Чесалото“. Щом оздравя, отиде в Париж; намери в предишния хотел двадесет писма от майка си и леля си, които го умоляваха да се върне колкото се може по-скоро. Последното писмо на графиня Пиетранера съдържаше загадъчни намеци, които го разтревожиха силно — това писмо пропъди всичките му нежни блянове. При неговия характер достатъчна бе една дума, за да си представи лесно най-големи беди; въображението отпосле му обрисуваше тези беди с най-ужасни подробности.

„Не подписвай писмата, в които даваш известия за себе си — пишеше му графинята. — На връщане не бива да дохождаш направо на езерото Комо: спри се в Лугано, на швейцарска територия.“ В това малко градче той трябваше да пристигне под името Кави; там в главния хотел щеше да намери камериера на графинята, който ще му каже какво да прави. Леля му завършваше с думите: „Крий, както можеш, извършеното от тебе безумие, а главно не носи в себе си никакви книжа — печатни или ръкописни; в Швейцария ще бъдеш обкръжен от приятелите на Света Маргарита.<sup>[1]</sup> Ако имам достатъчно пари — пишеше му графинята, ще пратя човек в Женева в хотел «Везни» и той ще ти съобщи подробности, които не мога да ти пиша, но ти трябва да ги знаеш, преди да пристигнеш. Но, за бога, не оставай нито един ден повече в Париж; там ще те открият нашите шпиони.“ Въображението на Фабрицио почна да си представя най-страшни неща и единствено негово удоволствие стана да гадае какво толкова страшно има да му съобщи леля му. Когато преминаваше Франция, арестуван бе

на два пъти, но съумя да се измъкне; тия неприятности дължеше на италианския си паспорт и на странното си занятие търговец на барометри, което никак не съответстваше на младото му лице и обвесената му в превръзка ръка.

Най-сетне в Женева той намери човека на графинята, който му разказа от нейно име, че на миланската полиция било донесено, че той, Фабрицио, бил отишъл да занесе на Наполеон предложенията на едно голямо съзаклятническо дружество, организирано в някогашното италианско кралство. „Ако не е била такава целта на пътуването му — гласял доносът, — защо е трябвало да взима фалшиво име?“ Майка му се мъчела да докаже истината, сиреч:

1. Че никога не е излизал от Швейцария.
2. Че е напуснал замъка ненадейно поради свада ѝ по-големия си брат.

Фабрицио изслуша с гордост този разказ. „Аз съм могъл да бъда един вид пратеник при Наполеона! — каза си той. — Щях да имам честта да говоря с тоя велик човек: дай боже да бе така!“ Той си спомни, че седмият му працядо, внук на оня, който дошъл в Милано в свитата на Сфорца, е имал честта да му бъде отсечена главата от враговете на херцога, които го издебнали, когато отивал в Швейцария да занесе предложения на доблестните кантони и да събере войници. Виждаше мислено гравюрата с това събитие в родословната книга на семейството. Като разпитваше камериера, Фабрицио забеляза, че той е възмутен от някаква подробност, която най-сетне изтърва въпреки изричната заповед, много пъти повтаряна от графинята, да не я казва. В миланската полиция беше донесъл за него Асканио, по-големият му брат. Тая жестока вест докара до пристъп на лудост нашия герой. От Женева за Италия се минава през Лозана; той поиска да тръгне пеш веднага и да извърви така десет-дванадесет левги, макар дилижансът от Женева за Лозана да тръгваше два часа по-късно. Преди да напусне Женева, в едно от тягостните кафенета на тоя град, той се скара с един младеж, който го гледаше — както му се стори — някак особено. Това бе съвсем вярно: младият женевец, флегматичен, благоразумен, мислещ само за пари, го взе за луд; влязъл в кафенето, Фабрицио хвърляше яростни погледи навсякъде, после разля на панталоните си подадената му чаша с кафе. В тази свада първият подтик на Фабрицио бе напълно в духа на XVI век: вместо да заговори за дуел на младия

женевец, той извади камата си и се хвърли върху него да го намуши. В тоя миг на страст Фабрицио забрави всичко, което бе научил върху правилата на честта, и се върна към нагона или — по-добре казано, към спомените от първото си детство.

Довереникът, когото намери в Лугано, разпали яростта му, като му съобщи нови подробности. Тъй като обичали Фабрицио в Грианта, никой не произнеси името му и ако не била милата постъпка на брат му, всички щели да поддържат, че е в Милано и тамошната полиция нямало да обърне внимание на отсъствието му.

— Без друго граничарите имат отличителните ви белези — каза му пратеникът на неговата леля — и ако се движим по главния път, на границата на ломбардо-венецианското кралство вие ще бъдете арестуван.

Фабрицио и хората му познаваха и най-малките пътеки в планината, отделяща Лугано от езерото Кото; те се преоблякоха като ловци, сиреч контрабандисти, и тъй като бяха трима и имаха доста решителен вид, граничарите, които срещнаха, само ги поздравиха. Фабрицио се погрижи да пристигне в замъка чак към полунощ; по това време баща му и всичките камериери с напудрени коси спяха отдавна. Той слезе без мъка в дълбокия ров и проникна в замъка през прозорчето на един зимник: там го чакаха майка му и леля му; скоро дотърчаха сестрите му. Дълго се редяха възторзи, нежности и сълзи и когато тези същества, които се смятаха за нещастни, започнаха най-сетне да говорят разумно, първите блясъци на зората им възвестиха, че времето лети.

— Надявам се, твоят брат не подозира за пристигането ти — каза му госпожа Пиетранера, — престанах да му говоря след безразсъдната му постъпка и за моя чест това нарани силно честолюбието му. Днес на вечерята го удостоих да му заговоря: трябваше ми предлог, за да скрия безумната радост, която можеше да събуди подозрение у него. После, когато забелязах, че е много горд от това привидно помирение, възползвах се от радостта му, за да го напия хубавичко, и сигурно той няма да помисли да дебне, продължавайки шпионския си занаят.

— Трябва да скрием нашия хусар в твоя апартамент — каза маркизата, — той не може да тръгне веднага; в тия първи мигове ние не сме господари на ума си, а трябва да намислим как най-добре можем да заблудим страшната миланска полиция.

Така и направиха, но маркизът и по-големият му син забелязаха на следния ден, че маркизата е непрекъснато в стаята на зълва си. Няма да описваме изблиците на нежност и радост, които и него ден все още вълнуваха тези толкова щастливи същества. Италианските сърца много повече от нашите се измъчват от подозрения и безумни мисли, рожби на пламенно въображение, но в замяна на това техните радости са много по-силни и по-трайни. Тоя ден графинята и маркизата бяха изгубили съвсем ума си; Фабрицио трябваше да разправи всичко отначало; най-сетне решиха да идат в Милано, за да спотаят там общата си радост — толкова трудно им се стори да се крият по-дълго от надзора на маркиза и неговия син Асканио.

Взеха лодката на замъка, за да отидат в Комо; постъпеха ли иначе, щяха да събудят хиляди подозрения. Но когато стигнаха в пристанището на Комо, маркизата си спомни, че е забравила в Грианта извънредно важни книжа; тя побърза да изпрати лодкарите да ги донесат и тези хора не можаха да видят как двете дами използват времето си в Комо. А те, щом пристигнаха, наеха наслуки една от каретите, които чакат пътници до високата средновековна кула, издигаща се над миланската градска порта. Тръгнаха веднага, тъй че кочияшът няма време да говори с никого. На четвърт левга от града срещнаха един познат млад ловец и той от любезност, понеже дамите нямаха никакъв мъж със себе си, предложи да им кавалерства до портите на Милано, където наблизко отиваше на лов. Всичко вървеше добре и дамите разговаряха много весело с младия пътник, когато на завоя, дето пътят заобикаля прекрасния хълм и гората на Сан Джовани, трима предрешени стражари хванаха конете за юздите.

— Ах, мъжът ми ни е издал! — извика маркизата и припадна.

Един вахмистър, останал малко по-назад, се приближи, залитайки, до каретата и каза с глас, който сякаш идеше от някоя кръчма.

— Съжалявам, че трябва да изпълня възложената ми задача, но ви арестувам, генерале Фабио Конти.

Фабрицио помисли, че вахмистърът се подиграва него, като го нарича *генерал*. „Ти ще ми заплатиш за това!“ — каза си той. Той гледаше предрешените стражари и дебнеше сгодния миг да скочи от каретата и побегне през полето.



Графинята се усмихна за всеки случай, струва ми се, после каза на вахмистъра:

— Но, драги ми вахмистре, това ли шестнадесетгодишно дете вие взимате за генерал Конти?

— Не сте ли вие дъщеря на генерала? — каза вахмистърът.

— Ето баща ми — каза графинята и посочи Фабрицио.

Стражарите прихнаха да се смеят.

— Покажете паспортите си без много разсъждения — подзе вахмистърът, докачен от общото веселие.

— Тия дами не взимат със себе си никога паспорти, когато отиват в Милано — каза кочияшът студено и философски. — Те идват от замъка си Грианта; Тази е госпожа графиня Пиетранера, онази — госпожа маркиза дел Донго.

Съвсем объркан, вахмистърът мина пред конете, за да се посъветва с хората си. Съвещанието траеше вече пет минути, когато графиня Пиетранера помоли господата да позволят колата да се придвижи няколко крачки напред, за да отиде на сянка; беше непоносимо горещо, макар да бе само единадесет часът заранта, Фабрицио, който се оглеждаше внимателно и търсеше начин да избяга, видя как от една полска пътечка излее на големия пращен път четиринадесет-петнадесет годишна девойка, която плачеше свенливо в кърпичката си. Тя вървеше пеша между двама униформени стражари, а на три крачки зад нея също между двама стражари пристъпващо висок сух мъж с подчертано достойнство, сякаш някой префект в процесия.

— Къде ги намерихте? — каза вахмистърът, напълно втасал вече.

— Бягаха през полето и нямат никакъв паспорт у себе си.

Вахмистърът сякаш си глътна езика — имаше пред себе си пет пленника вместо двамата, които търсеше. Той се отдалечи на няколко крачки, като остави един човек да варди арестанта с величавия вид и друг да държи конете.

— Остани — каза графинята на Фабрицио, вече скочил на земята, — всичко ще се уреди.

Чу се как един от стражарите извика:

— Все едно! Щом нямат паспорти, значи, заловени са законно.

Но вахмистърът, изглежда, не бе толкова уверен; името на графиня Пиетранера го тревожеше: той познаваше генерала, но не

знаеше, че е умрял. „Генералът не е човек, който не ще си отмъсти, ако арестувам жена му без причина“ — каза си той.

През време на тия дълги разисквания графинята заприказва с младата девойка, застанала на прашния път до каляската, хубостта на девойката я порази.

— Ще ви заболи глава от слънцето, госпожице. Този любезен войник — добави тя, обръщайки се към стражаря, изправен пред конете — ще ви позволи да се качите в каляската.

Фабрицио, който ходеше около каретата, се доближи, за да помогне на младата девойка да се качи. Тя се готвеше вече да стъпи на стъпалото, подкрепяна за ръката от Фабрицио, когато внушителният мъж, който бе на шест крачки зад колата, извика с гръмовит от важничене глас:

— Останете на пътя, не се качвайте в чужда кола!

Фабрицио не чу заповедта; младата девойка, вместо да се качи в каретата, рече да слезе и тъй като Фабрицио продължаваше да я подкрепя, падна в прегръдките му. Той се усмихна, тя се изчерви силно; те продължиха да се гледат един миг и след като младата девойка се освободи от прегръдките му.

„Тя би била прекрасна другарка в затвора — каза си Фабрицио. — Каква дълбока мисъл се таи под това чело! Сигурно ще знае да обича.“

Вахмистърът се приближи с властен вид:

— Коя от дамите се казва Клелия Конти?

— Аз — каза младата девойка.

— А аз — провикна се възрастният мъж — съм генерал Фабио Конти, камерхер на негово величество пармския принц; намирам за съвсем непристойно да отнасяте към човек от моя ранг като към крадец.

— Завчера, когато се качвахте на лодка в пристанището на Комо, не пратихте ли вие да се разходи ей така нахалост полицейският инспектор, който ви поиска паспорта? Е добре, днес той не ви позволява да се разхождате.

— Аз бях се отдалечил вече с лодката си, бързах, тъй като се задаваше буря, един човек в граждански дрехи ми извика от кея да се върна в пристанището, аз му казах кой съм и продължих пътуването си.

— А тази заран сте избягали от Комо.

— Хора като мене не взимат паспорт, за да отидат от Милано да видят езерото. Тая заран в Комо ми казаха, че ще ме арестуват на градските порти; аз тръгнах пеша с дъщеря си; надявах се, че ще срещна по пътя някоя карета да ме закара в Милано, дето, разбира се най-напред щях да посетя генерала, комендант на областта, за да му се оплача.

От гърба на вахмистъра сякаш падна голям товар.

— Добре тогава, генерале, вие сте арестуван и аз ще ви отведа в Милано. А вие кой сте? — попита той Фабрицио.

— Той е мой син — отговори графинята. — Асканио, син на дивизионния генерал Пиетранера.

— Без паспорт ли, госпожо графиньо? — каза вахмистърът поомекнал.

— Той е толкова млад, че още няма паспорт; не пътува никога сам, винаги е с мен.

През време на този разговор генерал Конти се разправяше със стражарите, показвайки се все повече и повече оскърбен.

— Излишни са толкова думи — каза му един от тях. — Арестуван сте, свършено!

— Вие трябва да се радвате — каза вахмистърът, — че се съгласяваме да наемете кон от някой селянин; инак въпреки праха, жегата и пармското ви камерхерство ще вървите пеша между нашите коне.

Генералът почна да ругае.

— Ще млъкнеш ли най-после! — каза стражарят. — Къде е генералската ти униформа? Не може ли тъй всеки срещнат да каже, че е генерал?

Генералът се разсърди още повече. През това време работите в каляската вървяха много по-добре.

Графинята се разпореждаше със стражарите като със свои слуги. Тя даде едно екю на одного от тях да потърси вино и главно прясна вода в къщицата, която се виждаше на двеста крачки оттам. Намери време да укроти Фабрицио, който упорстваше да избяга в гората, обрасла хълма. „Аз имам добри пистолети“ — казваше той. От разярения генерал тя измоли да позволи на дъщеря си да се качи в каретата. По този повод генералът, който обичаше да поприказва за

себе си и за семейството си, обади на дамите, че дъщеря му била едва на дванадесет години, тъй като била родена на 27 октомври 1803; но всички ѝ давали четиринадесет-петнадесет години — толкова била умна.

„Съвсем прост човек“ — казваше с очи графинята на маркизата. Благодарение на графинята всичко се уреди след едночасов разговор. Един от стражарите, който се оказа, че има работа в съседното село, зае коня си на генерал Конти, след като графинята му каза: „Ще получите десет франка.“ Вахмистърът тръгна сам с генерала; другите стражари останаха под дървото в компания с четирите грамадни бутилки вино, нещо като дамаджанки, които изпратеният в къщицата стражар бе донесъл с помощта на един селянин. Достопочтеният камерхер позволи на Клелия Конти да заеме място в каретата на дамите, за да се върне в Милано, а никой не помисли да арестува сина на храбрия генерал граф Пиетранера. След първите мигове на любезност и разговори върху малкото, току-що приключило се произшествие Клелия Конти забеляза с какъв възторг такава хубава дама като графинята говори на Фабрицио; разбира се, тя не му е майка. Привлякоха ѝ вниманието главно честите загатвания за нещо героично, смело и до немай-къде опасно, което той извършил неотдавна; но въпреки всичкия си ум младата Клелия не можа да отгатне за какво става дума.

Тя гледаше с почуда младия герой, чиито очи сякаш още горяха от огъня на подвига. А той беше малко смутен от необикновената хубост на тази млада дванадесетгодишна девойка и неговите погледи я караха да се изчервява.

Една левга преди Милано Фабрицио каза, че ще отиде да види чичо си и се сбогува с дамите.

— Ако някога се измъкна от тая неприятна история — каза той на Клелия, — ще дойда да видя хубавите картини в Парма и тогава ще благоволите ли да си спомните моето име. Фабрицио дел Донго?

— Хубава работа! — каза графинята. — Така ли пазиш ти инкогнито! Госпожице, благоволете да запомните, че това лошо момче е мой син и се казва Пиетранера а не дел Донго.

Много късно вечерта Фабрицио влезе в Милано през градската порта Ренца, която води към модното място за разходки. Изпращането на двамата слуги в Швейцария беше изчерпало оскъдните спестявания

на маркизата и зълва ѝ; за щастие Фабрицио имаше още няколко наполеона и един от диамантите, който бе решено да продадат.

Целият град обичаше и познаваше двете дами: най-влиятелните лица от австрийската клерикална партия отидоха да говорят в полза на Фабрицио пред барон Биндер, началник на полицията. Тия господа, по собствените им думи, не разбираха как може да се вземе сериозно лудешката постъпка на едно шестнадесетгодишно дете, което се скарва с по-големия си брат и побягва от бащината си къща.

— Моят занаят ме кара да вземам всичко сериозно отговори кротко барон Биндер, мъдър и мрачен мъж; той уреждаше по това време знаменитата миланска полиция и се беше наел да предотврати една революция подобна на тая от 1746, която прогони австрийците от Генуа.<sup>[2]</sup> Тази миланска полиция, която по-късно се прочу с приключенията на г. г. Пелико и Андриано<sup>[3]</sup>, не бе строго погледнато, жестока, тя изпълняваше разумно и безмилостно строгите закони. Императорът Франц II искаше да порази с ужас смелото въображение на италианците.

— Посочете ми ден по ден с *достоверни* сведения — повтаряше барон Биндер пред покровителите на Фабрицио какво е правил младият маркезино дел Донго от заминаването му от Грианта на 8 март до пристигането му снощи в града, дето се е укрil в една от стаите до майчиния си апартамент, и аз съм готов да се отнасям към него като към най-милиа халосник измежду младежите в града. Ако вие не можете да ми доставите сведения за местопребиваването на младия човек за всеки един ден след заминаването му от Грианта, колкото и знатен да е родът му и голямо уважението ми към приятелите на семейството му, не е ли мой дълг да го арестувам? Не трябва ли да го задържа в затвора, докато не ми докаже, че не е ходил да занесе на Наполеон предложенията на някои недоволници, каквито вероятно има в Ломбардия между поданиците на негово императорско и кралско величество? Забележете също, господа, че ако младият дел Донго успее да се оправдае по тая точка, той все пак ще остане виновен, че е минал в чужбина без редовно издаден паспорт, като е взел отгоре на това лъжливо име и си е послужил съзнателно с паспорт, издаден на

прост занаятчия, сиреч на лице от класа, много по-нискостояща от класата, на която принадлежи.

Това жестоко по своята логика изявление беше съпроводено с всички белези на вежливост и уважение, които началникът на полицията дължеше на високото положение на маркиза дел Донго и видните ѝ застъпници.

Маркизата изпадна в отчаяние, когато научи отговора на барон Биндер.

— Фабрицио ще бъде арестуван! — извика тя разплакана. — А веднъж в затвора, бог знае кога ще излезе оттам! Баща му ще се отрече от него!

Госпожа Пиетранера и снаха ѝ се посъветваха с двама-трима близки приятели и както и да я увещаваха те, маркизата настоя синът ѝ да тръгне още следната нощ.

— Но ти виждаш добре — каза ѝ графинята, — барон Биндер знае, че синът ти е тук; той човек съвсем не е лош.

— Не е, но той иска да угоди на император Франц.

— Но ако той смяташе, че е полезно за повишението му да хвърли Фабрицио в затвора, щеше да го направи досега; и ние ще проявим обидно недоверие към него, ако накараме Фабрицио да бяга.

— Но като е признал, че знае къде е Фабрицио, с това той е искал да ни каже: „Накарайте го да замине!“ Не, аз не мога да живея, докато мисля: „След четвърт час сина ми може да бъде между голите стени на затвора!“ Каквито и да са честолюбивите намерения барон Биндер — добави маркизата, — той смята изгодно за личното си положение в тая страна да показва, че щади един човек от ранга на моя мъж и аз виждам доказателство за това в особената откровеност, с която признава, че знае къде може да хване сина ми. Нещо повече, баронът с готовност се спира подробно на двете нарушения, в които Фабрицио е обвинен по донос на своя недостоен брат, и обяснява, че тези две нарушения водят до затвор: не иска ли с това да ни каже, че ако предпочитаме изгнанието, сами трябва да избираме?

— Ако ти избереш изгнанието — повтаряше непрестанно графинята, — ние няма да го видим, докато сме живи.

Фабрицио, който присъстваше на целия разговор с един от старите приятели на маркизата, съветник по това време в учредения от Австрия съд, възнамеряваше твърдо да бяга. И наистина същата вечер

той излезе от двореца, скрит в каретата, която отведе в „Скалата“ майка му и леля му. Кочияшът, комуто не доверяваха, се отби както винаги в кръчмата и докато лакеят, сигурен човек, пазеше конете, Фабрицио, преоблечен като селянин, се измъкна от каретата и напусна града, на другата заран той премина все така благополучно границата и няколко часа по-късно се настани в едно имение на майка си в Пиемонт, близо до Новара, а именно в Романяно, дето е бил убит Баяр.  
[4]

Можем да си въобразим с какво внимание двете дами, пристигнали в ложата си в „Скалата“, слушаха представлението. Те бяха отишли там само за да се посъветват с някои свои приятели от либералната партия, чието появяване в двореца дел Донго би могло да бъде изтълкувано зле от полицията. В ложата бе решено да се направят нови постъпки пред барон Биндер. Не ставаше и въпрос да се предложи подкуп на този напълно честен чиновник, пък и дамите бяха много обеднели; те бяха накарали Фабрицио да вземе всичко, което бе останало от продажбата на диаманта.

Беше все пак много важно да се знае последната дума на барона. Приятелите на графинята ѝ припомниха за някой си каноник Борда, много любезен млад човек, който някога я бе ухажвал, и то по доста долен начин; неуспял, той бе донесъл на генерал Пиетранера за приятелството ѝ с Лимеркати и бе натирен позорно. Сега този каноник играеше всяка вечер на тарок<sup>[5]</sup> с баронеса Биндер и естествено бе близък приятел на мъжа ѝ. Графинята реши, колкото и да бе ужасно мъчително за нея, да се срещне с каноника; на другата сутрин рано, преди той да излезе от къщи, тя поръча да доложат за пристигането ѝ.

Когато единственият слуга на каноника произнесе името на графиня Пиетранера, тоя човек от вълнение изгуби гласа си; не се помъчи дори да оправи безредието на доста простата си утринна дреха.

— Поканете я да влезе и се махнете — каза той с погаснал глас.

Графинята влезе, Борда се хвърли на колене.

— Така на колене един нещастен безумец като мене трябва да приеме заповедите ви — каза той на графинята, която тая заран в нарочно небрежното си облекло бе неотразимо съблазнителна. Дълбоката мъка по изгнанието на Фабрицио, насилието, което бе извършила над себе си, за да се яви у един човек, постъпил

предателски с нея, всичко заедно придаваше на погледа ѝ невероятен блясък. — Така на колене искам да приема вашите заповеди — извика каноникът, — защото очевидно вие сте дошли да ми поискате някаква услуга, иначе не бихте почели с вашето присъствие бедния дом на нещастния безумец: някога, увлечен от любов и ревност, той постъпи с вас като подлец, когато видя, че не може да ви се хареса.

Тия думи бяха искрени и особено благородни, защото каноникът се радваше сега на голяма власт: графинята бе покъртена до сълзи; умиление и малка надежда отведнъж смениха унижението и страха, които смразяваха душата ѝ. Много нещастна, тя в един миг стана почти щастлива.

— Целуни ръката ми — каза тя на каноника, като му я подаде — и стани. (Нека не се забравя, че в Италия говоренето на „ти“ означава добро и искрено приятелство, също както и по-нежно чувство.) Дойдох да ти поискам милост за моя племенник Фабрицио. Ето пълната неподправена истина, както човек може да каже на един стар приятел. На шестнадесет и половина години той извърши една страшна лудория; ние бяхме в замъка Грианта на езерото Комо. Една вечер в седем часа научихме от една лодка в Комо, че императорът е слязъл в залива Жуан. На другата заран Фабрицио тръгна за Франция, като взе паспорта на един свой приятел, човек от народа, търговец на барометри по име Вази. Тъй като Фабрицио не прилича никак на търговец на барометри, едва изминал десет левги във Франция, и бил арестуван заради добрия си вид; възторжените му речи на лош френски език се сторили подозрителни. След известно време той избягал и отишъл в Женева; ние изпратихме да се срещне с него в Лугано...

— Искате да кажете, в Женева — каза усмихнат каноникът.

Графинята довърши своя разказ.

— Ще направя за вас всичко, което е по силите на човека — подзе каноникът горещо, — поставям се напълно под вашите заповеди. Готов съм да извърша дори безразсъдни дела — добави той. — Кажете, какво трябва да правя, когато от този беден салон изчезне небесното видение, останало незабравимо в моя живот.

— Трябва да отидете при барон Биндер и му кажете, че обичате Фабрицио още от рождението му, че сте видели как се е родило това дете, когато сте дохождали у нас, и че най-последно в името на



приятелството му към вас го молих да провери чрез всичките си шпиони дали преди заминаването си за Швейцария. Фабрицио е имал дори едно-единствено свиждане с някой от следените от него либерали. Ако баронът е ограден с добри служители, той ще види, че тук има само една младежка вятърничавост. Вие знаете, че аз имах в хубавия си апартамент в двореца Дуняни гравюри, изобразяващи спечелените от Наполеон сражения: по надписите на тези гравюри моят племенник се научи да чете. Когато Фабрицио бе още на пет години, моят злочест мъж му обясняваше тия сражения; ние слагахме върху главата на детето каската на моя мъж, то влачеше голямата му сабя. И ето един прекрасен ден Фабрицио научи, че императорът, идолът на моя мъж, се е върнал във Франция; той тръгна да го настигне като обезумял, но не успя. Попитайте нашия барон с какво наказание иска да накаже това мигновено безумие.

— Забравих едно нещо — извика каноникът, — вие ще видите, че не съм напълно недостоен за вашата прошка. Ето — каза той, като ровеше между книгата си на масата, — ето доноса на този безсрамен *coltorto* (лицемер), вижте, подписът е на **Асканио Валсера дел Донго**, който забърка цялата тази работа; взех го снощи от бюро на полицията и отидох в „Скалата“ с надежда да намеря някой от постоянните посетители на вашата ложа, чрез който бих могъл да ви го предам. Препис от този документ отдавна се намира във Виена. Ето врага, срещу когото трябва да се борим.

Каноникът прочете с графинята доноса и те се уговориха още същия ден той да ѝ изпрати препис по сигурно лице. С радост в сърцето графинята се върна в двореца дел Донго.

— Надали може да има по-благороден човек от този някогашен *негодник* — каза тя на маркизата. — Тая вечер в „Скалата“ в десет и три четвърти по часовника на театъра ще отпратим всички от нашата ложа, ще загасим свещите, ще заключим вратата и в единадесет часа каноникът сам ще дойде да ни каже какво е могъл да направи. Сметнахме, че така най-малко може да се изложи.

Каноникът беше много умен; той не закъсня да дойде на срещата, на която показва пълна доброта и безгранично чистосърдечие, възможни само в страни, дето суетността не господства над чувствата. Доносът му срещу графинята пред мъжа ѝ генерал Пиетранера беше

едно от големите угризения в живота му и той намигаше сега средство да се избави от това угрижение.

Заранта, когато графинята излезе от къщата му, той си каза огорчен: „Ето, тя се люби със своя племенник. — Той не бе се излекувал. — Да дойде при мене такава горда, каквата е!... След смъртта на нещастния Пиетранера тя отхвърли с ужас моите предложения да ѝ услужа, макар да бяха много учтиви и предадени много изкусно от полковник Скоти, някогашния ѝ любовник. Как може да живее с 1 500 франка хубавата Пиетранера! — добави каноникът, като се разхождаше оживено из стаята. — После отиде да живее в замъка Грианта с тоя отвратителен *secatore*<sup>[6]</sup> маркиз дел Донго!... Всичко е ясно сега! Действително тоя млад Фабрицио е прелестен: висок, строен, с винаги засмяно лице... и нещо повече — с някакъв премрежен с нежна сладост поглед... с израз като в картините на Кореджо“ — добави каноникът горчиво.

„Разликата във възрастта... не е твърде голяма... Фабрицио се роди след влизането на французите около 98 г., струва ми се; графинята навярно има двадесет и седем-двадесет и осем години. Невъзможно е една жена да бъде по-хубава, по-възхитителна. В тая изобилстваща с хубавици страна тя бие всички: Марини, Герарди, Руга, Арези, Пиетрагруа<sup>[7]</sup> — тя ги надминава всички те... Те са живели щастливи, скрити край хубавото езеро Комо, когато младежът е поискал да отиде при Наполеон... Има още силни души в Италия, каквото и да правят с нея! Скъпа родино! Не — продължаваше това пламнало от ревност сърце, — не може да се обясни иначе това примирение с животуването на село, с отвращението да виждаш всеки ден, обед и вечер, ужасното лице на маркиз дел Донго и безсрамната жълта физиономия на маркезино Асканио, който ще бъде още по-долен от баща си!... Добре, аз ще ѝ служа искрено. Поне ще имам удоволствието да я виждам отблизо, не с бинокъла си.“

Каноникът Борда обясни на дамите обстойно работата. Общо взето, Биндер бил извънредно разположен към тях; много се радвал, че Фабрицио побягнал, преди да е дошла заповед от Виена. Защото барон Биндер нямал власт да решава нищо сам, чакал заповеди по този въпрос, както по всички други; изпращал във Виена всеки ден точен препис от всички сведения, после чакал.

Необходимо било в своето изгнание в Ромаяно Фарицио:

1. Да ходи редовно на литургия всеки ден, да вземе за изповедник някой умен човек, предан на монархията и да му изповядва само най-безукорни чувства.

2. Да не се събира с никой човек, който минава за умен, и при случай да говори за бунтарството с ужас като за нещо непозволено.

3. Да не се показва никак в кафенетата, да чете само правителствените вестници, излизащи в Торино и Милано; изобщо да проявява отвращение към четенето и главно да не чете никога книги, печатани след 1720 г., с изключение, в краен случай, на романите на Валтер Скот<sup>[8]</sup>.

4. Най-сетне — добави каноникът с известно лукавство — да ухажва открито някоя от тамошните хубавици, разбира се, от благородната класа, това ще покаже, че няма мрачния и недоволен дух на бъдещ заговорник.

Преди да си легнат, графинята и маркизата написаха на Фабрицио две безкрайни писма, в които му обясняваха с мило безпокойство всички съвети на Борда.

Фабрицио нямаше никакво желание да съзаклятничи: той обичаше Наполеон, като благородник вярваше, че е създаден да бъде по-щастлив от другите, и намираще буржоата за смешни. Той не бе разтварял книга от времето на колежа, дето бе чел само книги, приспособени от йезуитите. Настани се недалеч от Романяно в един великолепен дворец, едно от най-хубавите творения на знаменития архитект Сан Микеле<sup>[9]</sup>, но в този замък не бяха живели от тридесет години, тъй че във всичките му стаи течеше и нито един прозорец не се затваряше. Фабрицио докопа конете на управителя и ги яздеше безцеремонно по цял ден; не разговаряше с никого, а размишляваше. Съветът да си вземе любовница от някое монархично настроено семейство му се стори забавен и той го изпълни точно. Избра си за изповедник един млад свещеник-интригант, който искаше да стане епископ (както изповедникът от Шпилберг<sup>[10]</sup>, но той извървяваше три левги пеша, за да чете в непроницаема, както мислеше, тайна вестник „Конститусионел“<sup>[11]</sup>, който смяташе за великолепен: „Това е хубаво като Алфиери<sup>[12]</sup> и Данте!“ — възклищаваше често той. Фабрицио приличаше на френските младежи по това, че се занимаваше много по-сериозно с коня и вестника си, отколкото със своята трезвомислеща любовница. Но в тази наивна и сурова душа нямаше още място за

*подражание на другите* и той не си спечели приятели в обществото на богатото градче Романяно; неговата простота минаваше за високомерие: не знаеха какво да кажат за характера му. „Той е по-малкият син, недоволен, че не е първородният“ — бе казал свещеникът.

---

[1] Г-н Пелико направи това име известно в цяла Европа, така се нарича в Милано улицата, дето се намират полицията и затворите. — Б.а. ↑

[2] През 1746 година по време на френско-австрийската война Генуа, бивша съюзница на Франция, била принудена да се предаде на австрийците. Прекомерните контрибуции и данъци предизвикват народното възмущение, насочено срещу австрийците и генуезката аристокрация. Австрийците са изгонени от града, където се установява република (декември (1746) ↑

[3] *Андриано, Александр* (1797–1862) — италиански революционер от френски произход, осъден за участие в движението на карбонарите на доживотен затвор в „Шпилберг“, където прекарва осем години (1824–1832). През 1837–1838 публикува „Спомени на държавния престъпник“ в четири тома. ↑

[4] *Баяр, Пиер дю Терай* (1476–1524) — френски пълководец, убит при един от италианските походи на крал Франсоа I по време на преминаването на река Сезия при градчето Романяно. ↑

[5] Игра на карти. ↑

[6] Досаден човек (итал.) ↑

[7] Каноникът Борда изброява тук представителки на висшето миланско общество, прославили се с недостойни приключения. Пиетрагруа е представителка на миланската дребна буржоазия, за която Стендал разказва подробно в дневника си от 1811 година. ↑

[8] *Уолтър Скот* (1771–1832) — английски писател, автор на прочути приключенски романи. Първият му роман е преведен на френски едва в 1816, а на италиански — малко по-късно. Затова Фабрицио не би могъл да чете романите му през 1815, когато се намира в Швейцария. ↑

[9] *Сан-Микели, Микеле* (1484–1559) — италиански архитект. ↑

[10] В своите „Спомени“ Андриано разказва за свещеника на крепостта „Шпилберг“ Стефан Паоловиц, който бил таен агент на

правителството и като се възползвал от доверието на затворниците, се опитвал да получи от тях сведения за „заговора“, в който се обвинявали. За награда бил назначен за епископ на Катаро.

(Виж любопитните мемоари на г. Андриано, които, забавни като приказка, ще останат в историята, както и летописите на Тацит. — Б.а.)

↑

[11] *Констинюсионел* — списание на умерената либерална опозиция, основано през 1815 година и изиграло в епохата на Реставрацията голяма роля в борбата с реакцията. ↑

[12] *Алфиери, Виторио* (1749–1803) — изтъкнат италиански поет и драматург, чието творчество е посветено на борбата срещу тиранията. ↑

## ШЕСТА ГЛАВА

Признаваме чистосърдечно, че каноникът Борда имаше донякъде право да ревнува; когато се върна от Франция, Фабрицио се яви пред графиня Пиетранера като хубав чужденец, когото тя е познавала някога. Ако ѝ заговореше за любов, би го обикнала; не изпитваше ли тя вече към държанието и личността му страстно и, така да се каже, безгранично възхищение? Но Фабрицио я целуваше с такъв изблик на невинна благодарност и чисто приятелство, че тя би се ужасила от себе си, ако потърсеше друго чувство в тая почти синовна дружба. „В действителност — казваше си графинята — само неколцина приятели, които ме познават от преди шест години в двора на принц Евгений, ме намират може би още красива и дори млада, но за него аз съм една жена за уважение и — ако трябва да се каже всичко, без да се щади самолюбието ми — възрастна жена.“ Графинята се заблуждаваше върху тоя период от живота, в който бе навлязла, но не както обикновените жени. „На неговата възраст впрочем — добавяше тя — малко преувеличават опустошенията на времето; един по-зрял мъж...“

Както се разхождаше в салона, графинята се спря пред огледалото, после се усмихна. Трябва да кажем, че от няколко месеца сърцето на госпожа Пиетранера бе атакувано сериозно и от един необикновен човек. Не много след заминаването на Фабрицио за графинята, която почти несъзнателно бе започнала вече да мисли много за него, изпадна в дълбока тъга. Всички занимания ѝ се струаха лишени от удоволствие и ако смеем така да кажем, безвкусни; тя си въобразяваше, че Наполеон, в желанието си да привлече италианския народ, ще вземе Фабрицио за свой адютант. „Той е изгубен за мене! — извикваше тя разплакана. — Няма да го видя вече; (той ще ми пише, но какво ще бъда за него аз след десет години?“

В това настроение тя отпътува за Милано, дето се надяваше да чуе по-точни новини за Наполеон и, кой знае, може би косвено и за Фабрицио. Без да си признава това, тази дейна душа започваше да се уморява от еднообразния живот на село. „Това е бавно умирање — казваше си тя, — не живот. Всеки ден да виждам тези *напудрени* лица,

брат ми, племенника ми Асканио, техните камериери! Какво са разходките по езерото без Фабрицио?“ Единствената си утеха тя черпеше от приятелството си с маркизата. Но от известно време тая близост с майката на Фабрицио, по-възрастна от нея и отчаяна от живота, започваше да ѝ става по-малко приятна.

Такова беше особеното състояние на госпожа Пиетранера: след тръгването на Фабрицио тя се надяваше малко на бъдещето; сърцето ѝ се нуждаеше от утеха и нови впечатления. Пристигнала в Милано, тя се пристрасти към модната тогава опера; затваряше се съвсем сама дълги часове в „Скалата“, в ложата на генерал Скоти, неин отдавнашен приятел. Мъжете, които диреше да срещне, за да научи известия за Наполеон и армията му, ѝ се виждаха прости и груби. Когато се връщаше в къщи, импровизираше на пианото си до три часа заранта. Една вечер в „Скалата“, в ложата на една от нейните приятелки, дето отиваше да узнае новини от Франция, ѝ представиха граф Моска, министър на Парма, приятен мъж, който ѝ говори за Франция и Наполеон така, че събуди в сърцето ѝ нови надежди и страхове. Тя отиде в същата ложа и на другия ден: тоя умен човек дойде пак и цялото време на представлението тя с удоволствие разговаря с него. Откак бе заминал Фабрицио, не беше прекарвала такава весела вечер, Граф Моска дела Ровере Соредзана, който я развличаше така, бе по него време министър на войната, на полицията и на финансите при знаменития пармски принц Ернесто IV, прочут със своята суровост, която миланските либерали наричаха жестокост. Моска бе навярно четиридесет, четиридесет и пет годишен, имаше едри черти на лицето, без следа от важност, и прост и весел вид, който предразполагаше ѝ негова полза; щеше да бъде още по-приятен, ако една чудатост на неговия принц не го задължаваше да пудри косите си като залог за политическа благонадеждност. Хората в Италия не се страхуват да засегнат чуждото самолюбие и затова много скоро стават интимни и говорят за лични работи. Цяр срещу този обичай е да не се виждат, когато са обидени.

— Защо, графе, си пудрите косите? — каза му госпожа Пиетранера, когато го срещна трети път. — Как може да си пудри косите човек като вас, приятен, още млад и воювал с нас в Испания?

— Защото не съм откраднал нищо в Испания, а трябва да живея. Аз обичах лудо славата; една похвална дума от нашия комендант

генерал Гувион-Сен-Сир<sup>[1]</sup> бе тогава всичко за мене. При падането на Наполеон се случи тъй, че докато аз прахосвах състоянието си на негова служба, баща ми, човек с въображение, който ме виждаше вече генерал, бе почнал да гради за мене дворец в Парма. В 1813 година цялото ми богатство се състоеше от един недовършен голям дворец и една пенсия.

— Пенсия от три хиляди и петстотин франка ли, като моя мъж?

— Граф Пиетранера бе дивизионен генерал. А моята пенсия на скромен ескадронен командир не е била никога по-голяма от осемстотин франка, при това аз я получавам едва откак съм министър на финансите.

Тъй като в ложата беше само нейната притежателка, дама с много либерални възгледи, разговорът продължи със същата откровеност. Запитан, граф Моска разправи за живота си в Парма.

— В Испания, под началството на генерал Сен-Сир, аз посрещнах безстрашно куршумите, за да получа кръст за храброст, а после и малко слава; сега се обличам като театрален герой, за да мога да поддържам къща на широка нога и да получавам няколко хиляди франка. Захванал се веднъж за тая своего рода шахматна игра, възмутен от безочливостта на началствата си, поисках да заема едно от първите места; постигнах това. Но все още най-щастливите ми дни са ония, които сегиз-тогиз мога да прекарам в Милано; тук бие още, струва ми се, сърцето на вашата италианска армия.

Откровеността, тази *desitivoltura*<sup>[2]</sup>, с която говореше министърът на един толкова страшен владетел, разпали любопитството на графинята; съдейки по титлата му, тя бе очаквала да срещне някой надут педант, а виждаше човек, който се срамуваше от своята важна длъжност. Моска й обеща да й съобщава всички новини за Франция, които може да събере; това бе голяма непредпазливост в Милано, месец преди Ватерло; тогава ставаше въпрос да съществува ли Италия, или да не съществува; всички в Милано бяха в треска от надежда или страх. Сред тоя всеобщ смут графинята разпитваше за човека, който приказваше толкова шеговито за един тъй завиден пост, единствен негов източник на съществуване.

Госпожа Пиетранера научи любопитни и много странни неща.

— Граф Моска дела Ровере Соредзана — казаха й — може скоро да стане пръв министър и признат любимец на Ранунцио Ернесто IV,



пармски самодържец и един от най-богатите владетели в Европа. Графът можел да има вече тоя висш пост, ако поискал да се държи по-тежко; разправят, че принца често му чел наставления по тоя повод.

— Какво значение имат моите обноски, ваше величество — отговарял спокойно той, — ако аз върша възложените ми от вас работи?

— Щастието на този любимец — добавяха — не е без тръни. Той трябва да угажда на един монарх, без съмнение умен и разбран човек, който обаче, откакто се е възкачил на престола, изглежда, се е побъркал и проявява например подозрения, достойни за една проста жена.

Ернесто IV е храбър само на война. В полесраженията са го виждали неведнъж да води колоната си в атака като храбър пълководец, но след смъртта на баща си, Ернесто III, когато се върна във владенията си, дето за свое нещастие притежава безгранична власт, той започна да държи луди речи против либералите и свободата. Скоро си въобрази, че го ненавиждат, най-сетне в момент на лошо настроение заповяда да обесят двама либерали, може би не дотам виновни, посъветван за това от един негодник на име Расси, нещо като министър на правосъдието.

От тоя съдбоносен момент животът на принца се промени, измъчват го най-чудновати подозрения. Той няма петдесет години, а страхът, така да се каже, го е смалил толкова, че щом заговори за якобинците и плановете на ръководния им комитет в Париж, добива физиономията на осемдесетгодишен старец; изпада в безсмислените страхове на малко дете. Неговият любимец Расси, главен прокурор (сиреч главен съдия), има влияние само благодарение страха на своя господар и щом види, че то отслабва, бърза да открие някое ново съзаклятие — най-страшно и най-фантастично. Съберат ли се тридесетина непредпазливи хора да прочетат някой брой на „Конститусионел“, Расси ги обявява за заговорници и ги изпраща в знаменитата пармска цитадела, ужас за цяла Ломбардия. Висока, както разправят сто и осемдесет стъпки, тя се вижда от много далече сред огромната равнина и с външния си облик и страха, който вселяват разказите за нейния затвор, властва над цялата равнина, простираща се от Милано до Болоня.

— Ще повярвате ли — разправяше на графинята друг пътешественик, — нощем в третия етаж на двореца, варден от осемдесет часовой, които всеки четвърт час изревават по цяло едно изречение, Ернесто IV трепери в покоите си. Макар всички врати да са заключени с по десет ключа и съседните стаи над и под него да са пълни с войници, той се страхува от якобинците. Ако някоя дъска на паркета изпука, грабва пистолетите си и мисли, че някой либерал се е скрил под леглото му. Завчас всички звънци на замъка зазвъняват и един адютант отива да събуди граф Моска. Пристигнал в замъка, министърът на полицията не отрича да има съзаклятие, напротив, сам, заедно с принца и въоръжен до зъби, той оглежда всички кътчета на покоите, занича под леглата, с една дума, върши множество глупости, достойни за някоя бабичка. Всички тия мерки биха се сторили унижителни и на самия принц в онова щастливо време, когато воюваше и убиваше само с куршум. Тъй като е безкрайно умен човек, той се срамува от тия мерки; те му се струват смешни дори когато ги предприема и грамадното влияние на граф Моска се дължи на това, че благодарение на неговата ловкост не става нужда никога принцът да се черви пред него. Не друг, а Моска настоява като министър на полицията да занича под мебелите и както разправят в Парма, дори в калъфите на контрабасите. А принцът се противи и се надсмива над министъра си за неговото прекомерно старание.

— Това е въпрос на престиж — отговаря му граф Моска, — помислете за сатиричните сонети, с които ще ни обсипят якобинците, ако оставим да ви убият. Ние защитаваме не само нашия живот, но и нашата чест.

Но изглежда, че принцът вярва само наполовина в това, защото, ако някой в града се изгърве да каже, че миналата нощ не са спали в замъка, главният прокурор Раци изпраща злия шегобиец в цитаделата; а веднъж попаднал в това високо жилище на *чист въздух*, както казват в Парма, потребно е чудо, за да си спомнят за затворника. Само защото Моска е военен и в Испания се е спасявал двадесет пъти с пистолет в ръка от какви ли не изненади, принцът го предпочита пред Раци, който си прегъва много гръбнака и е по-подъл. Тези нещастни затворници в цитаделата ги държат най-строго в единични килии и за тях се носят легенди. Либералите твърдят, че по приумица на Раци на тъмничарите и изповедниците е заповядано да ги убеждават, че почти

всеки месец един от тях ще бъде отведен на смърт. Тоя ден затворниците получават разрешение да се качат на площадката на огромната кула, на сто и осемдесет стъпки височина, и оттам те гледат как минава шествието с шпионина, който играе ролята на осъдения на смърт клетник.

Тия и двадесет други подобни, не по-малко достоверни разказа, заинтересуваха живо госпожа Пиетранера; на другия ден тя помоли граф Моска да ѝ разправи подробности и се пошегува весело с него. Тя го намираще забавен, а той твърдеше, че всъщност е чудовище, без сам да подозира това. Един ден, завърнал се в хотела, графът си каза: „Графиня Пиетранера е не само очарователна жена, но и когато прекарвам вечерта в ложата ѝ, аз забравям някои пармски работи, споменът за които ми гризе сърцето.“ Тоя министър, въпреки лекомисления си вид и блестящите си обноски, нямаше *френска душа*: не умееше да **забравя** грижите. Когато във възглавницата му попаднеше трън, той трябваше да го счупи и да го притъпи дори ако си избодеше треперещите ръце. Моля извинение за тези фрази, преведени от италиански. На другия ден след това откритие графът забеляза, че въпреки работите, които го бяха довели в Милано, денят му се стори безкрайно дълъг; той не можеше да се сдържи на едно място, измори конете на каляската си. Към шест часа възседна коня си; отиде на *Корсото*: надяваше се да срещне там госпожа Пиетранера; като не я видя, сети се, че „Скалата“ се отваря в осем часа, влезе в театъра и видя само десет души в грамадната зала. Стана му малко неловко, че е дошъл. „Възможно ли е — каза си той — на четиридесет и пет години да върша глупости, от които би се червил един младши лейтенант? За щастие никой не подозира за тях.“ Той избяга и се опита да убие времето в разходки из красивите улици, които заобикаля „Скалата“. На тях се намират кафенета, претъпкани в този час с народ, пред всяко кафене безброй любопитни, насядали на столчета посред улицата, ядат сладолед и одумват минувачите. Графът беше забележителен минувач и затова мнозина го познаваха и заприказваха. Трима-четирима безочливци от числото на ония, които човек не може да изпъди, използваша случая да получат аудиенция от всесилния министър. Двамина му връчиха молбите си, третият се задоволи да му даде доста дълги и широки съвети върху политическото му поведение.

„Многото ум — каза си той — пречи да спиш, многото власт — да се разхождаш.“ Той влезе в театъра и изведнъж му хрумна да наеме лежа на третия балкон; оттам погледът му можеше да проникне, без да го забележи никой, в ложата на втори балкон, дето се надяваше да види графинята. Двата дълги часа на очакване не се сториха много дълги на влюбения; сигурен, че не го виждат, той се отдаваше блажено на безумието си. „Нима старостта — казваше си той — не се проявява преди всичко в неспособността да правиш вече такива прелестни детинщини?“

Най-сетне графинята се появи. Той я разглеждаше с бинокъла си възторжено. „Млада, блестяща, лека като птица — каза си той, — тя няма и двадесет и пет години. Красотата ѝ е нейният най-малък чар: къде другаде можеш да намериш такава винаги откровена душа, която не действа никога с *благоразумие*, която се отдава всецяло на мигновеното впечатление, която чака само да се увлече по нещо ново? Разбирам безумствата на граф Нани.“

Графът намираше прекрасни оправдания за своята лудост, когато мислеше само как да завладее щастието, което виждаше пред очите си. Но не намираше такива добри оправдания, когато помисляше за възрастта си и грижите, понякога доста тъжни, които изпълваха живота му. „Един хитър човек, обезумял от страх, ми дава разкошен живот и много пари, за да бъда негов министър, но уволни ли ме утре, оставам стар и беден, сиреч най-презряното нещо в света; няма що, приятен другар в живота на графинята!“ Тези мисли бяха много черни, той почна да гледа пак госпожа Пиетранера; не можеше да ѝ се нагледа и за да мисли по-свободно за нея, не слизаше в ложата ѝ. „Тя си избрала Нани, както ми разправиха, само за да си отмъсти на тоя глупец Лимеркати, който не пожелал да убие на дуел убиеца на мъжа ѝ или да подкупи някой да го намушка с кама. Аз бих се дуелирал двадесет пъти за нея!“ — възкликна графът в унес. Той току поглеждаше часовника на театъра, който със светещите си цифри, открити на тъмен фон, предупреждаваше зрителите всеки пет минути за времето, когато им е позволено да навестят някоя приятелска лека. Графът си казваше: „Ще остана най-много половин час в ложата ѝ, тъй като се познавам с нея само отскоро, ако остана повече, ще се издам и с моята възраст, а още повече с тия проклети напудрени коси, ще имам привлекателния вид на някой Касандър<sup>[3]</sup>.“ Но едно съображение го

накара да се реши изведнъж. „Ако тя напусне ложата и отиде да направи някое посещение, ще бъда добре наказан за скъперничеството, с което си спестявам това удоволствие.“ Той стана, за да слезе в ложата, дето виждаше графинята, и изведнъж желанието му да ѝ се представи почти изчезна. „Хубава работа — извика той, като се смееше на себе си, и се спря на стълбата, — та това е истинска срамежливост! Ето вече двадесет и пет години, откак подобно нещо не беше ми се случвало.“

Той влезе в ложата, току-речи, с насилие над себе си и използвайки като умен човек завладялото го смущение, не пожела да се покаже непринуден или духовит с някой забавен разказ; има кураж да бъде свенлив, остави нарочно да прозира вълнението му, без да бъде смешен. „Ако това не ѝ се хареса — каза си той, — изгубен съм завинаги. Каква картина: срамежливец с напудрени коси, които без пудра биха изглеждали сиви! Но в края на краищата вълнението е истинско; то може да бъде смешно само ако аз го подчертая силно или се перча с него.“ Но на графинята бяха дотегнали толкова много в Грианта напудрените лица на брат ѝ, племенника ѝ и някои досадни благонамерени съседи, че тя не помисли да се занимава с прическата на своя нов обожател.

Защитена по тоя начин от изкушението да се разсмее при влизането на графа, тя очакваше само новините от Франция, които Моска ѝ съобщаваше винаги насаме, щом дойдеше в ложата; без друго той ги измисляше. Като ги обсъждаше тая вечер с него, тя забеляза погледа му, хубав и мил:

— Мисля си — каза му тя, — вие сигурно нямате този приятен поглед в Парма сред вашите роби; той би развалил всичко и би им дал надежда, че няма да бъдат обесени.

Отсъствието на всякаква надутост у тоя човек, който минаваше за пръв дипломат на Италия, се стори странно на графинята; тя намери у него дори известно обаяние. Най-сетне, тъй като говореше хубаво и пламенно, тя не се почувства никак оскърбена от това, че за една вечер, която щеше да остане единствена, той е сметнал за уместно да играе ролята на влюбен.

Това бе действително голяма и много опасна стъпка; за щастие на министъра, за когото в Парма нямаше недостъпни жени, графинята бе се завърнала от Грианта едва преди няколко дни; умът и бе още

вцепенен от досадата на селския живот. Тя като че бе забравила да се шегува; и всичките тия неща, свойствени на елегантния и лекомислен живот, бяха придобили в очите ѝ сянка на новота, която ги правеше свети; тя не бе склонна да се присмива на нищо, дори на един четиридесет и пет годишен срамежлив любовник. Една седмица по-късно дързостта на графа можеше да бъде посрещната съвсем другояче.

В „Скалата“ е прието тия малки посещения в ложите да не траят повече от двадесетина минути; графът прекара цялата вечер в ложата, дето имаше щастието да среща госпожа Пиетранера. „Тая жена — казваше си той — ме връща към всичките ми младежки безумства!“ Но той чувстваше ясно опасността. „Заради положението на всемогъщ паша, което имам на четиридесет левги отук, може би ще ми бъде простена тази глупост. Толкова се отегчавам в Парма!“ При все това всеки четвърт час той се заричаше да си тръгне.

— Трябва да ви призная, госпожо — каза той със смях на графинята, — че умирам от досада в Парма и че трябва да ми се позволи да се опивам от удоволствието, когато го намеря на пътя си. И тъй, позволете ми за една вечер, която няма да се повтори, да играя ролята на влюбен във вас. Уви! След някой и друг ден аз ще съм много далеч от тая ложа, дето забравям всички тревоги и дори, ще кажете вие, всички приличия.

Една седмица след това небивало посещение в ложата в „Скалата“ и подир много дребни събития, разказът за които би изглеждал много дълъг, граф Моска се влюби до уши, а графинята вече смяташе, че възрастта не бива да бъде пречка, ако мъжът е инак мил. Така мислеха и двамата, когато един куриер повика Моска в Парма. Останал сам, неговият принц, изглежда, се страхуваше. Графинята се върна в Грианта; тъй като нейното въображение не кичеше вече това хубаво място, то и се стори пусто. „Дали не съм се привързала към този човек?“ — каза си тя. Моска ѝ писа — и нямаше причини да се преструва, — че раздялата му отнела източника на всичките му мисли; писмата му бяха забавни и по една малка причуда, посрещната благосклонно от графинята, за да избегне приказките на маркиз дел Донго, който не обичаше да плаща пощенските разноски, той изпращаше куриери, които пускаха писмата в пощата на Комо, на Леко, на Варезе или някое друго прелестно градче в околностите на

езерото. Така той целеше да получава отговорите по същия куриер и успя в това.

Скоро дните, в които получаваше пощата, станаха събитие за графинята; куриерите ѝ носеха цветя, плодове, малки, без особена стойност подаръци, които забавляваха нея и снаха ѝ. Споменът ѝ за графа се сливаше с мисълта за неговата голяма власт; графинята се вслушваше с любопитство във всичко, което се приказваше за него; дори либералите възхваляваха неговите дарби.

Главната причина за лошата слава на графа бе, че минаваше за водач на монархическата партия в Пармския двор и че начело на либералната партия стоеше на способна на всичко, дори на успех, интригантка — маркиза Раверси, безмерно богата жена. Принцът внимаваше много да не обезсърчи оная от двете партии, която не беше на власт; той знаеше, че ще бъде винаги господар, дори с правителство, съставено от посетителите на салона на госпожа Раверси. В Грианта се разправяха хиляди подробности по тези интриги; отсъствието на Моска, когото всички описваха като извънредно даровит министър и деен човек, позволяваше да не се мисли за напудрените му коси, символ на всичко закъсняло и тъжно; те бяха една незначителна подробност, едно задължение към двора, дето той играеше впрочем такава хубава роля. „Дворът е нещо глупаво, но забавно — казваше графинята на маркизата, — той е една интересна игра, на която обаче трябва да приемеш правилата. Помислил ли е някой да се опълчи срещу смешното в правилата на вист? И все пак веднъж свикнал с тия правила, приятно е да направиш шлем на противника.“

Графинята мислеше често за автора на многобройните любезни писма, денят на получаването им бе приятен за нея; тя взимаше лодката си и отиваше да ги чете в най-хубавите кътчета край езерото, в Плиниянз, в Белано, в гората на Сфондрата. Тези писма като я утешаваха донейде за отсъствието на Фабрицио. Немалкото, не можеше да попречи на графа да бъде силно влюбен в нея и преди да изтече един месец, тя мислеше вече за него с приятелска нежност. От своя страна граф Моска бе почти искрен, когато ѝ предлагаше да си даде оставката, да напусне властта и да прекара живота си с нея в Милано или другаде.

— Аз имам четиристотин хиляди франка — добавяше той, — които ще ни носят винаги петнадесет хиляди ливри рента.

„Отново лежа, коне и т.н.“ — казваше си графинята; това бяха приятни мечти. Великолепните гледки езерото Комо започнаха да я очароват пак с красотата си. Тя беше мечтала на бреговете му за връщането блестящия необикновен живот, който против всяко очакване ставаше сега отново възможен за нея. Виждаше се на Корсото в Милано, щастлива и весела, както във времето на вицекраля. „Отново ще започне за мен младостта или поне общественият живот!“

Понякога пламенното ѝ въображение скриваше от нея действителността, но тя никога не се отдаваше на доброволните самоизмами, присъщи на малодушните хора. Тя бе преди всичко искрена със себе си жена. „Аз съм вече доста възрастна, за да върша лудории — казваше си тя, — и завистта, която се лъже също като любовта, може да ми отрови живота в Милано. След смъртта на мъжа ми моята благородна бедност има успех също както и отказът ми от две големи състояния. Моят бедничък Моска няма и една двадесета част от богатството, което хвърляха в краката ми тия двама глупци Лимеркати и Нани. Оскъдната, издействана с мъка вдовишка пенсия, уволнените слуги, за което толкова приказваха, малката стаичка на петия етаж с двадесет каляски пред входа — всичко това представляваше някога необикновено зрелище. Но аз ще изживея неприятни часове, каквото и умение да вложа, ако само с вдовишката си пенсия се върна да живея в Милано в скромното буржоазно охолство, което може да ни създаде останалият на Моска след оставката му доход от петнадесет хиляди ливри. Едно тежко обстоятелство, от което завистта ще си изкове страшно оръжие, е, че графът е женен, макар и разделен отдавна с жена си. Тоя разрыв между съпрузите се знае в Парма, но в Милано той ще бъде нещо ново и хората ще смятат мене виновна за него. И така, моя хубава «Скала», мое божествено езеро Комо... сбогом! Сбогом!“

Въпреки всички тия предвиждания, ако графинята имаше какво да е, макар и малко състояние, би приела предложението на Моска да си даде оставката. Тя се смяташе за възрастна жена и дворът я плашеше; но това, което ще се стори крайно невероятно отсам Алпите, е, че графът с радост бе готов да даде своята оставка. Най-малкото, сполучи да убеди в това приятелката си. Във всичките си писма я



молеше с все по-растящо безумие за едно второ свиждане в Милано; и получи съгласието ѝ.

— Да ви се кълна, че изпитвам луда страст към вас — каза му графинята един ден в Милано, — значи, да ви лъжа; бих била много щастлива днес, когато имам над тридесет години, да обичам така, както съм обичала някога на двадесет и две! Но аз видях да рухнат толкова неща, които мислех за вечни! Изпитвам към вас най-нежно приятелство, безгранично доверие и от всички мъже предпочитам вас.

Графинята се смяташе за съвсем искрена, но при все това в края на уверенията ѝ се криеше една малка лъжа. Може би, ако Фабрицио поискаше, той би взел връх над всичко в сърцето ѝ. Но Фабрицио беше само дете в очите на граф Моска и дошъл в Милано три дена след заминаването на младия халосник за Новара, графът побърза да говори в негова полза на барон Биндер. Той мислеше, че изгнанието му е непоправимо нещастие.

Той не пристигна сам в Милано; в каретата си доведе херцог Сансеверина-Таксис, миличко шестдесет и осем годишно старче с прошарени коси, много учтиво, много спретнато, безкрайно богато, но не от знатен род. Дядо му бе натрупал милиони като главен откупвач на пармските държавни приходи. Баща му бе сполучил да стане посланик на пармския принц в двора на \*\*\* със следните доводи: „Ваше височество плаща тридесет хиляди франка на своя пратеник в двора на \*\*\*, дете той представя много посредствена фигура. Ако вие благоволите да ми дадете този пост, аз ще се съглася на шест хиляди франка заплата. Разходите ми в двора на \*\*\* няма да бъдат никога подолу от сто хиляди франка годишно, а и моят управител ще внася всяка година двадесет хиляди франка в касата на Министерството на външните работи в Парма. С тази сума ще могат да назначат при мене когото щат за секретар на посолството и аз няма да проявявам никакво любопитство към дипломатическите тайни, ако има такива. Моята цел е да дам блясък на своя още твърде нов дом и да го прославя, като получа една от големите длъжности в страната.“

Херцог Сансеверина, син на този посланик, има несръчността да се покаже наполовина либерал и от две години живееше в отчаяние. През времето на Наполеон бе изгубил два-три милиона поради упорството си да стои в чужбина и при все това след възстановяването на реда в Европа не беше се сдобил с големия орден, който красеше

портрета на баща му; той линееше по тоя орден. При сърдечната близост, която идва след любовта в Италия, нямаше вече прегради на суетност между двамата любовници. Затова с най-голяма простота Моска каза обожаваната от него жена:

— Имам да ви предложа два-три плана за бъдещето, всички са добре обмислени; от три месеца аз мисля само за това:

1. Давам си оставката и ние заживяваме като добри буржоа в Милано, във Флоренция, в Неапол, където поискате. Имам петнадесет хиляди ливри рента независимо от благодеянията на принца, които ще траят или повече по-малко.

2. Вие благоволявате да дойдете в страната, дето имам известна власт, купувате някое имение, Сака например, прелестна къща сред гора над реката По; акта за продажба може да получите подписан след седмица. Принцът ви привлича към двора си. Но тук изниква огромна пречка. В двора ще ви приемат радушно; никой не ще посмее да шавне пред мене; освен това принцесата се смята нещастна и аз наскоро ѝ направих някои услуги с оглед на вас. Но ще трябва да ви припомня една съществена пречка: принцът е много набожен, а аз, както знаете вече, по волята на съдбата съм женен. Оттук идват милиони дребни неприятности. Вие сте вдовица и тая хубава титла ще трябва да се замени с друга — това е предмет на третото ми предложение.

Би могло да се намери за вас нов съпруг, който няма да ви пречи. Но най-напред той трябва да бъде в напреднала възраст, защото ще ми откажете ли надеждата да го заместя един ден? И ето аз сключих тази необичайна сделка с херцог Сансеверина-Таксис. Той разбира се не знае името на бъдещата херцогиня. Знае само, че тя ще го направи посланик и ще му даде големия орден, който имал баща му и зарад, който се чувства най-злочестият от смъртните. Иначе херцогът не е никак глупав; той изписва от Париж дрехите и перуките си. Съвсем не е човек със зловни замисли, сериозно вярва, че честта се състои в притежанието на един орден и се срамува от своето богатство. Преди година той ми предложи да съгради една болница, за да спечели тоя орден; присмях му се, но той не ми се присмя, когато му предложих тоя брак; първото ми условие беше, разбира се, кракът му да не стъпи никога в Парма.

— А знаете ли, че това, което ми предлагате, е много безнравствено? — каза графинята.

— Не по-безнравствено от всичко, което се върши в нашия двор и в двадесет други. Неограничената власт има това удобство, че прави свято всичко в очите на народите, а какво е смешното, щом като никой не го забелязва? Двадесет години наред нашата политика ще почива върху страха от якобинците, и то какъв страх! Всяка година ние ще смятаме, че сме в навечерието на 93 г. Вие ще чуете, надявам се, какви речи ще произнеса по този въпрос на моите приеми! Прекрасни речи! Всичко, което може да намали от малко този страх, ще бъде **високонравствено** в очите на благородниците и лицемерните набожници. А в Парма всеки, който не е благороден или лицемерно набожен, е в затвора или се стяга да влезе там; бъдете убедена, че този брак ще се стори странен у нас само в деня, когато изпадна в немилост. Тази спогодба не е измамничество спрямо никого — ето кое е същественото, струва ми се. Принцът, с чието благоволение спекулираме, дава съгласието си при едно условие: бъдещата херцогиня да е от благороднически произход. Миналата година моят пост ми донесе всичко сто и седем хиляди франка приходите ми възлязоха, струва ми се, общо на сто двадесет и две хиляди франка; двадесет хиляди вложих в Лионската банка. Сега избирайте: 1. Разкошен живот с годишен разход сто двадесет и две хиляди франка, които в Парма се равняват поне на четиристотин хиляди в Милано, но при това брак с приличен човек, който ви дава името си и когото вие ще видите само пред олтара; 2. Или скромен буржоазен живот с петнадесет хиляди франка във Флоренция или Неапол, защото — съгласен съм — в Милано са се възхищавали твърде много от вас, там завистта ще ни преследва и може би ще смогне да ни вгорчи живота. Разкошният живот в Парма ще има, надявам се, известна отсянка на нещо ново дори във вашите очи, които са видели двора на принц Евгений; ще бъде разумно да познаете този живот, преди да си затворите вратата към него. Не мислете, че искам да повлияя на вашето решение. Що се отнася до мен, моят избор е твърдо решен; предпочитам да живея на четвъртия етаж с вас, отколкото да продължа този разкошен живот сам.

Двамата любовници обмисляха заедно всеки ден възможността за този странен брак. Графинята видя на бала в „Скалата“ херцог Сансеверина-Таксис и той ѝ се стори доста представителен. В един от

последните си разговори с нея Моска изрази накратко така предложението си:

— Трябва да се решим окончателно, ако искаме да прекараме остатъка от живота си весело и да не се състарим предивременно. Принцът даде съгласието си; Сансеверина е, кажи-речи, подходящо лице; той притежава най-хубавия дворец в Парма и безгранично богатство; има шестдесет и осем години и наедно с това лудо желание да получи големия орден; но голямо провинение трови живота му: купил е някога за десет хиляди франка един бюст на Наполеон от Канова.<sup>[4]</sup> Вторият му грях, от който ще умре, ако не му се притечете на помощ, е, че е дал назаем двадесет и пет наполеона на Феранте Пала, един луд, но донейде гениален тукашен човек, когото ние покъсно осъдихме на смърт, за щастие задочно. Тоя Феранте е написал двеста стиха през живота си, но с тях не може да се сравни нищо; един ден ще ви го прочета, хубави са като стиховете на Данте. И тъй принцът изпраща Сансеверина в двора на \*\*\*, херцогът се оженва за вас в деня на заминаването си и на втората година от престоя си в чужбина, който той нарича посланичество, получава ордена, без който не може да живее. Ще имате в негово лице един не чак дотам противен брат; той ще подпише предварително всички книжа, които поискам, и вие ще го виждате рядко или никак — както пожелаете. Самият той не желае да се показва в Парма, дето неговият дядо — откупвачът, и мнимият му либерализъм го смущават. Расси, нашият палач, твърди, че херцогът се бил абонирал тайно за „Конститусионел“ чрез поета Феранте Пала и тази клевета бе дълго време сериозна пречка за съгласието на принца.

Защо ще бъде виновен историкът, който следва вярно най-малките подробности на съобщения му разказ? Негова вина ли е, че героите, съблазнени от страсти, които за свое нещастие той никак не споделя, вършат дълбоко безнравствени постъпки? Наистина подобни неща не стават вече в страни, дето единствената оцеляла страст са парите, оръдие на суетността.

Три месеца след разказаните дотук събития херцогиня Сансеверина-Таксис учудваше Пармския двор с милата си любезност и благородното спокойствие на ума си; нейният дом бе несравнено най-приятният в града. Тъкмо това бе обещал и граф Моска на господаря си. Властващият принц Ранунцио Ернесто IV и жена му принцесата, на

която тя бе представена от две най-знатни дами в страната, я приеха извънредно благосклонно. Херцогинята любопитстваше да види принца, от когото зависеше съдбата на любимия ѝ човек, искаше да му се понрави и успя до голяма степен. Тя видя един висок, но възпълен мъж: косите, мустаците и грамадните му бакенбарди бяха хубаво руси по мнението на придворните, другаде за техния измит цвят щяха да ги оприличат на кълчища. Посред затлъстялото му лице леко се издигаше мъничко, почти женско носле. Но графинята откри, че тези белези на грозота могат да се забележат само ако се вгледаш подробно в лицето на принца. Взето изцяло, той изглеждаше умен и с твърд характер човек. Осанката и държанието му не бяха лишени от величие, но често той искаше да импонира на събеседника си; тогава той самият се объркваше и започваше да пристъпя от един крак на друг. Впрочем Ернесто IV имаше проникателен и властен поглед; в движенията на ръцете му имаше нещо благородно, а приказките му бяха едновременно отмерени и кратки.

Моска бе предупредил херцогинята, че принцът има в големия си кабинет за аудиенции един портрет на Людовик XIV в цял ръст и много хубава маса, изработена от флорентинското ателие „Скалиола“. Тя намери, че подражанието е поразително, очевидно принцът се стремеше да наподобява погледа и благородната реч на Людовик XIV, а на масата, изработена от „Скалиола“, се облягаше както Йосиф II. Той седна веднага след първите си, отправени до херцогинята думи, за да ѝ даде възможност да използва столчето, което отговаряше на нейното високо положение. В тоя двор херцогините, принцесите и жените на испанските грандове сядат сами; останалите жени чакат принца или принцесата да ги поканят и за да подчертаят разликата в ранговете, августейшите особи изчакват да мине малко време и чак тогава поканват дамите, които нямат херцогска титла да седнат. Херцогинята намери, че в някои мигове принцът подражава твърде подчертано на Людовик XIV; например в начина, по който се усмихва благодушно с отметната назад глава.

Ернесто IV носеше моден фрак, изписан от Париж; от този град, който той ненавиждаше, му изпращаха всеки месец фрак, редингот и шапка. Но по една странна смесица от костюми в деня, когато херцогинята бе приета, той беше обул червени къси панталони,

копринени чорапи и доста затворени обувца, моделът на които може да се види в портретите на Йосиф II.

Той прие благосклонно госпожа Сансеверина; каза ѝ духовити и тънки неща, но тя забеляза много добре, че хубавият прием все пак бе съдържан.

— Знаете ли защо? — каза ѝ граф Моска, когато тя се върна от аудиенцията. — Защото Милано е по-голям и по-хубав град от Парма. Той се е боял, че ако ви окаже приема, който очаквах и за който той сам ми даде надежда, ще прилича на провинциалист, изпаднал във възторг пред чара на столична красавица. Без съмнение той е сърдит и за друго обстоятелство, което не се осмелявам да ви кажа: принцът не вижда в двора си нито една жена, която би могла да ви съперничи *по хубост*.

За това единствено той е разговарял снощи преди лягане с първия си камериер Перниче, който е разположен към мене. Предвиждам малка революция в придворния етикет; мой най-голям враг в двора е един глупак на име генерал Фабио Конти. Представете си един чудак, който през живота си е бил на война може би само един ден и от това взема повод да подражава на Фридрих Велики. Нещо повече: стреми се да наподобява благородната любезност на генерал Лафайет<sup>[5]</sup> само защото той е водач на тукашната либерална партия. (Бог знае какви либерали са те!)

— Аз познавам Фабио Конти — каза херцогинята, — той ми се мярна нейде при Комо; караше се със стражарите.

Тя разправи малкото приключение, за което читателят може би си спомня.

— Един ден, ако вашият ум проникне в дълбочините на нашия етикет, вие ще научите, госпожо, че девойките се явяват в двора едва след женитбата си. Ала принцът, обзет от горещ патриотизъм, държи толкова за предимството на своя град Парма над всички други градове, че, обзалагам се, ще намери повод да му представят малката Клелия Конти, дъщеря на нашия Лафайет. Тя е, бога ми, очарователна и преди седмица още минаваше за най-голямата хубавица във владенията на принца. Не зная — продължи графът — стигнали са до замъка Грианта ужасните истории, които враговете на господаря разпространяват по негов адрес; той е представен в тях като чудовище, людоед. В действителност Ернесто IV има премного дребни добродетели би могло да се добави, че ако бе неуязвим като Ахилес, би продължавал

да бъде образец на властелин. Но в един миг на досада и гняв, пък и за да прилича малко на Людовик XIV, който заповядал да отсекаат главата на не знам кой герой от Фрондата, открит в едно имение до Версай, дете си живеел спокойно и дръзко петдесет години след Фрондата, Ернесто IV заповяда един ден да обесят двама либерали. Тия непредпазливи хора, изглежда, са се събирали на определен ден да злословят срещу принца и да отправят към небето горещи молби, за да прати то чума в Парма и ги освободи от тирана. Доказано бе, че думата „тирани“ е била произнесена. Расси нарече това заговор; осъди ги на смърт и екзекуцията на един от тях, граф Л..., беше свирепа. Това стана преди мене. От тоя съдбоносен миг — добави графът със снишен глас — принцът е жертва на *недостойни за един мъж* пристъпи от страх, но те са единствената причина за благоволенieto му към мене. Без тоя непреодолим страх моето издигане щеше да изглежда твърде грубо, твърде рязко за тоя двор, който гъмжи от глупци. Ще ми повярвате ли, че принцът занича под леглата в покоите си, преди да си легне, и харчи един милион — за Парма това се равнява на четири милиона в Милано, — за да има добра полиция, и вие виждате пред вас, госпожо херцогиньо, началника на тази страшна полиция. Чрез полицията, сиреч чрез страха, аз станах министър на войната и финансите; и тъй като министърът на вътрешните работи е мой номинален началник, доколкото полицията влиза във ведомството му, аз издействах да се даде този портфейл на граф Дзурла-Контарини, глупав роб на работата, който с наслада пише по осемдесет писма всеки ден. Тая сутрин получих едно, върху което граф Дзурла-Контарини със задоволство с написал собственоръчно № 20 715.

Херцогиня Сансеверина бе представена на печалната пармска принцеса Клара-Паолина, която, понеже мъжът ѝ имаше любовница (една доста красива жена — маркиза Балби), се мислеше за най-нещастната личност в света и поради това бе станала може би най-досадната. Херцогинята видя една много висока и съсухрена жена, която нямаше тридесет и шест години, а изглеждаше на петдесет. Нейното правилно и благородно лице, макар и малко загрозено от едри и кръгли късогледни очи, би могло да мине за хубаво, ако принцесата не беше се позанемарила сама. Тя прие херцогинята с такова явно стеснение, че някои придворни, врагове на граф Моска, се осмелиха да кажат, че принцесата приличала на дама, която представят, а

херцогинята — на владетелка. Изненадана и почти обърквана, херцогинята търсеше думи да подчертае, че заема по-ниско положение от онова, което принцесата ѝ даваше. За да ободри клетата принцеса, всъщност съвсем не толкова глупава, херцогинята намери за най-добре да поведе един дълъг, напомнящ дисертация разговор върху ботаниката. Принцесата притежаваше големи познания в тая област и имаше прекрасни цветарници с множество тропични растения. Като се мъчеше просто да се измъкне от затруднителното положение, херцогинята спечели завинаги принцеса Клара-Паолина, която, плаха и смутена в началото на аудиенцията, се почувства толкова свободна накрая, че против всички правила на етикета тая първа аудиенция трая цял час и четвърт. На другия ден херцогинята поръча да ѝ закупят разни екзотични растения и се обяви за голяма любителка на ботаниката.

Принцесата прекарваше времето си в обществото на преподобния отец Ландриани, пармски архиепископ, учен, дори умен и напълно честен човек, който представяше обаче необикновено зрелище, когато седеше в своето кресло от тъмночервено кадифе (както изискваше санът му) срещу креслото на принцесата, заобиколена от почетните дами и двете си компаньонки. Старият прелат с дълги бели коси бе негли още по-срамежлив от принцесата; те се виждаха всеки ден и в началото на всяка аудиенция мълчаха около четвърт час. Графиня Алвидзи, една от компаньонките, стана любимка на принцесата само защото умееше да ги окуражи да заговорят и нарушат мълчанието.

Херцогинята бе приета най-подир и от негово височество принца-престолонаследник, по-висок от баща си и по-срамежлив от майка си. Той беше силен по минералогия и имаше шестнадесет години. Като видя херцогинята, изчерви се страшно и се обърка дотам, че не можа да каже нито дума на хубавата дама. Той беше много хубав мъж и прекарваше живота си в горите с чук в ръка. Когато херцогинята стана, за да тури край на тази мълчалива аудиенция, престолонаследникът извика:

— Боже мой, колко сте красива, госпожо!

Представената му дама не сметна това за липса на такт.

Маркиза Балби, млада двадесет и пет годишна жена, можеше още да мине за съвършен образец на **италианска хубост** две-три



години преди пристигането на херцогиня Сансеверина в Парма. И сега още тя имаше чудно хубави очи и много мило се превземаше; но ако човек я погледнеше отблизо, виждаше, че кожата ѝ е посипана с безчет бръчици, които оприличаваха маркизата на млада старица. На далечно разстояние, например в ложата си в театъра, тя още беше красавица и хората от партера намираха, че принцът има добър вкус. Той прекарваше всички вечери у маркиза Балби, но често без да си отвори устата и виждайки отегчението на принца, клетата жена беше се съвсем стопила. Тя се смяташе за безкрайно остроумна и винаги се усмихваше лукаво; имаше великолепни зъби и при всеки повод, ни в клин, ни в ръкав, се мъчеше да изрази с лукавата се усмивка нещо особено, което не казваха думите ѝ. Граф Моска казваше, че тъкмо тия нейни непрекъснати усмивки, докато вътрешно тя се отегчава, са причина за толкова многото ѝ бръчки. Балби се месеше във всички финансови работи и държавата не можеше да направи ни една сделка дори от хиляда франка, без да се предвиди **сувенир** за маркизата (учтивва дума за тия неща в Парма). Мълвата разправяше, че била вложила шест милиона франка в Англия, но богатството ѝ, датиращо отскоро, в действителност не възлизаше и на един милион и петстотин хиляди франка. И граф Моска бе станал министър на финансите, за да се защити от нейните хитрости и да я има в своя зависимост. Единствената страст на маркизата беше страхът, прикрит зад отвратително скъперничество. „**Ще умра на улицата**“ — казваше тя понякога на принца и той се обиждаше от тия думи. Херцогинята забеляза, че потъналата в позлата чакалня на двореца Балби беше осветена от една-едничка свещ, която капеше върху маса от скъп мрамор, а вратите на салона ѝ бяха почернели от пръстите на лакеите.

— Тя ме прие — каза херцогинята на своя приятел, — като да очакваше да ѝ подаря петдесет франка.

Успехите на херцогинята бяха донейде помрачени от приема, който ѝ оказа най-ловката жена в двора, прочутата маркиза Раверси, опитна интригантка, която възглавяваше враждебната на граф Моска партия. Тя желаше да свали Моска от поста му и това желание бе пораснало от няколко месеца, защото беше племенница на херцог Сансеверина и се страхуваше да не загуби наследството поради прелестите на новата херцогиня.

— Раверси не е жена за пренебрегване — казваше графът на приятелката си, — аз я смятам способна на всичко и се разделих с жена си единствено защото не искаше да вземе за любовник кавалера Бентиволио, един от приятелите на Раверси.

Тази дама, едра, мъжка жена с много черни коси, забележителна с диамантите, които носеше още от сутринта, и с червилото по бузите си, се обяви отнапред за враг на херцогинята и си постави за цел да почне война с нея още когато я прие у дома си. В писмата си от \*\*\* херцог Сансеверина изглеждаше толкова очарован от посланичеството си и главно от надеждата да получи големия орден, че роднините му се бояха да не остави част от своето богатство на жена си, която отрупваше с дребни подаръци. Раверси, макар и порядъчно грозна, имаше за любовник граф Балби, най-красивия човек в двора; изобщо тя успяваше, каквото и да предприеме.

Херцогинята живееше на широка нога. Дворецът Сансеверина и по-рано бе един от най-великолепните в Парма, а сега по случай посланичеството и бъдещия голям орден, херцогът харчеше големи суми, за да го украси: херцогинята ръководеше поправките.

Графът бе отгатнал вярно: няколко дни след представянето на херцогинята младата Клелия Конти се яви в двора; бяха я направили канониса. За да отблъсне удара, който това благоволение можеше да нанесе върху влиянието на графа, херцогинята даде празненство уж по случай откриването на градината в двореца ѝ и с присъщата ѝ чаровна любезност направи царица на празненството Клелия, която наричаше своя малка приятелка от езерото Комо. Инициалите на Клелия, като че случайно, личаха върху главните транспаранти<sup>[6]</sup>. Макар и малко замислена, младата Клелия говори много мило за малкото приключение край езерото и за своята гореща признателност. Разправяха, че била много набожна и обичала самотата.

— Обзалагам се — каза графът, — че тя е доста умна и се срамува от баща си.

Херцогинята се сприятели с младата девойка; тя чувстваше симпатия към нея, не искаше да изглежда ревлива и я въвличаше във всичките си развлечения; освен това тя се стремеше по всякакъв начин да смекчава омразата срещу графа.

Всичко се усмихваше на херцогинята; забавляваше се от придворния живот, дето бурята може да те връхлети всеки миг;

струваше ѝ се, че почва отново да живее. Беше се привързала нежно към графа и той беше буквално луд от щастие. Благодарение на това приятно състояние той се отнасяше с пълно хладнокървие към всичко, което засягаше неговите честолюбиви стремежи, и само два месеца след пристигането на херцогинята постигна поста и почестите на пръв министър, доста близки до почестите, отдавани на самия владетел. Графът имаше пълна власт над своя господар и жителите на Парма скоро получиха за това едно доказателство, което порази всички умове.

На югоизток, на десет минути от града, се възвисява прочутата, толкова известна в Италия цитадела, грамадната кула, която е висока сто и осемдесет стъпки се вижда от много далече. Тази кула, изградена от херцозите Фарнезе, внуци на Павел III, към началото на XVI век, по образец на Адриановия мавзолей в Рим е толкова широка, че върху горната ѝ площадка бе издигнат дворец за управителя на цитаделата и нова тъмница, наречена кула „Фарнезе“. Тъмницата, построена в чест на първородния син на Ранунцио-Ернесто II, който бе станал любовник на мащеха си, се слави в цялата страна със своята хубост и своеобразност. Херцогинята полюбопитствала да я види; в деня на нейното посещение жегата беше непоносима в Парма, а горе, на това високо място, тя намери прохлада, от която беше толкова възхитена, че прекара там няколко часа. За нея отвориха с готовност залите на кула „Фарнезе“.

Върху площадката на грамадната кула херцогинята срещна един нещастен затворник либерал, дошъл да се порадва на половинчасовата разходка, която му разрешаваха веднъж в три дни. Когато се върна в Парма, непридобила още необходимата за един двор на самодържец прикритост, тя заприказва за този човек, който ѝ беше разправил цялата си история. Партията на маркиза Раверси се залови за тия думи на херцогинята и почна да ги повтаря, като се надяваше да разсърди с тях принца. И наистина Ернесто IV говореше често, че най-важното е да се порази въображението на хората. „*Завинаги* е силна дума — казваше той — и по-страшна в Италия, отколкото другаде“; и затова нито веднъж през живота си не бе помилвал никого. Седмица след посещението си в крепостта херцогинята получи указ за опрощаване на наказанието, подписан от принца и министъра, с празно място за името. Затворникът, чието име тя щеше да напише, получаваше имота си назад и разрешение да прекара остатъка от дните си в Америка.

Херцогинята написа името на човека, с когото беше говорила. За нещастие той излезе негодник, слаба душа; тъкмо въз основа на неговите показания прочутият Феранте Пала бе осъден на смърт.

Това необикновено помилване издигна много госпожа Сансеверина. Граф Моска не се чувстваше на себе си от щастие; това беше един хубав период от живота му, който има решително влияние върху съдбата на Фабрицио. Племенникът на херцогинята все още беше в Романяно, край Новара, изповядваше се, ходеше на лов, не четеше нищо и съгласно дадените му наставления ухажваше една благородна дама. Тази последна необходимост дразнеше малко херцогинята. Друг един признак, на който графът не обръщаше внимание, бе, че макар да беше крайно откровена с него по всичко — дори да изказваше гласно мислите си пред него, тя никога не му говореше за Фабрицио, без да обмисли предварително думите си.

— Ако искате — каза ѝ един ден графът, — аз ще пиша на вашия любезен брат на езерото Комо и с малко усърдие от моя страна и от страна на приятелите ми в \*\*\* ще накарам маркиз дел Донго да поиска помилването на вашия мил Фабрицио. Ако наистина, както не мога да се съмнявам, Фабрицио стои по-високо от младежите, които разхождат английските си коне по улиците на Милано — що за живот ще бъде за един момък осемнадесет години да не прави нищо, без изгледи да прави нещо и занапред! Ако небето го е надарило с истинска страст към каквото и да е било, па макар и към въдичарството, готов съм да я приема; но какво ще прави той в Милано дори след като издействаме помилването му? Ще язди някой докаран от Англия кон в определени часове; а през другото време безделието ще го отведе при любовницата му, която ще обича по-малко от коня си... Но ако вие ми заповядате, ще се помъча да уредя такъв живот на вашия племенник.

— Бих желала да стане офицер — каза херцогинята.

— Ще посъветвате ли вие един владетел да повери пост, който някой ден може да има известно значение на млад човек, който — първо, е склонен към възторзи, и, второ, вече е проявил така възторга си към Наполеона, че е отишъл да се присъедини към него при Ватерло? Помислете какво щеше да стане с нас, ако Наполеон беше победил при Ватерло! Вярно, че ние нямаше защо да се страхуваме от либералите, но владетелите от старите династии щяха да могат да царуват само ако се оженят за дъщерите на маршалите му. За това

военното поприще на Фабрицио напомня живот на катеричка във въртяща се клетка: много движение и никакво напредване. Мъка ще бъде за него да гледаме как го изпреварват разни верноподанически плебеи. Днес, а може би и петдесет години още, додето се страхуваме и додето религията не е възстановена, първото качество на един младеж е да не бъде нито възторжен, нито умен.

Аз мислех за една работа, но тя ще ви накара първо време да се развикате, а на мене ще причини безкрайни страдания, и то не само за един ден: това е една лудост, която искам да направя за вас. Но кажете ми, ако знаете, каква лудост не бих направил, за да получа от вас една усмивка?

— Какво е то? — попита херцогинята.

— Ето какво. Ние сме имали в Парма за архиепископи трима души от вашия род: Асканио дел Донго, който е писал, в 16..., Фабрицио в 1699 и един втори Асканио в 1740. Ако Фабрицио поиска да приеме духовен сан и да се отличи с големи добродетели, ще го направя най-напред епископ някъде, а после архиепископ тук, разбира се, ако не изгубя влиянието си. Срещу това има едно сериозно възражение: ще остана ли ми мистър достатъчно дълго време, за да осъществя този хубав план, за който са потребни няколко години? Принцът може да умре, може да му скимне да ме уволни. Но това е в края на краищата единственият начин да направя за Фабрицио нещо достойно за вас.

Поспориха дълго: идеята не се хареса никак на херцогинята.

— Докажете ми още веднъж — каза тя на графа, — че всяко друго поприще е невъзможно за Фабрицио.

Графът ѝ доказа.

— Вие съжालявате — добави той — за блестящата униформа, но аз не зная как мога да ви помогна.

След изтичането на единия месец, който херцогинята беше поискала, за да помисли, тя прие с въздишка разумните съображения на министъра.

— Или ще язди оперено английски кон в някой голям град — повтаряше графът, — или ще заеме положение, отговарящо на произхода му: друг път не виждам. За нещастие един благородник не може да стане нито лекар, нито адвокат, а този век е на адвокатите.<sup>[7]</sup> Не забравяйте, госпожо — повтаряше графът, — че вие готвите за

вашия племенник в Милано съдбата, на която се радват най-заможните младежи на негова възраст. След помилването му вие ще му давате петнадесет, двадесет, тридесет хиляди франка; все едно е за вас: нито вие, нито аз смятаме да пестим.

Херцогинята не бе равнодушна към славата; тя не искаше Фабрицио да стане обикновен прахосник; затова се върна на плана на своя любим.

— Забележете — каза ѝ графът, — че аз нямам намерение да направя от Фабрицио един примерен свещеник, каквито има много. Не, той е преди всичко от знатен род; може да си остане пълен невежа, ако му се ще, и все пак ще стане епископ и архиепископ, ако принцът продължава да гледа на мене като на полезен човек. Ако с вашата заповед благоволите да превърнете предложението ми в неотменим указ — добави графът. — Парма не бива да вижда нашия любимец в скромно положение. То ще дразни, ако го видят тук прост свещеник. Той трябва да се яви в Парма непременно с виолетови чорапи<sup>[8]</sup> и прилична каляска. Тогава всички ще се досетят, че вашият племенник трябва да стане епископ, и никой не ще възнегодува. Ако ми е позволено да ви посъветвам, изпратете Фабрицио три години в Неапол да учи богословие. През ваканциите на духовната академия той може, ако поиска, да види Париж и Лондон, но не бива да се показва никога в Парма.

При тези думи херцогинята почти изтръпна.

Тя изпрати куриер до племенника си и му определи среща в Пиаченца. Необходимо ли е да кажем, че куриерът носеше всички необходими парични средства и паспорти?

Пристигнал пръв в Пиаченца, Фабрицио се затече да посрещне херцогинята и я прегърна с такъв изблик на чувства, че тя се обля в сълзи. Тя беше щастлива, че графът не е с нея; за пръв път, откак се любеха, тя изпитваше това чувство.

Фабрицио беше дълбоко трогнат, а после огорчен от плановете на херцогинята за неговото бъдеще; все още се надяваше да стане военен, когато историята му с Ватерло се уреди. Едно нещо порази херцогинята и засили още повече романтичната представа, която беше си създала за своя племенник: той се отказа решително от живота на тия, които киснат по кафенетата на големите градове в Италия.

— Представяш ли си — казваше му херцогинята — как ще яздиш по Корсото във Флоренция или Неапол на чистокръвен английски кон! Вечерта карета, хубаво жилище и т.н.

Тя описваше дълго и с наслада това просташко щастие, като виждаше, че Фабрицио го отхвърля с презрение. „Той е герой“ — мислеше си тя.

— А след десет години такъв охолен живот какво ще правя! — казваше Фабрицио. — Какво ще представлявам? Презрял млад мъж, принуден да отстъпи първенството си на първия хубав младеж, които влиза в обществото също на английски кон.

Отначало Фабрицио отхвърли енергично църковното поприще; заклани се, че ще отиде в Ню-Йорк, ще стане американски гражданин и войник.

— Каква грешка ще извършиш! Ти няма да можеш да воюваш и ще водиш същия живот по кафенетата, само че без изящество, без музика, без любов — възрази херцогинята. — Вярвай ми, и за тебе, и за мене такъв живот в Америка ще бъде мъка.

Тя му обясни, че там цари култът на бога-долар и че ще трябва да се кланя за занаятчиите от улицата, които с гласовете си в изборите решават всичко. След това отново се върнаха на църковното поприще.

— Преди да се сърдиш — каза му херцогинята, — разбери какво иска от тебе графът: съвсем не е потребно да ставаш беден свещеник, повече или по-малко примерен и добродетелен като абат Бланес. Спомни си какво са били твоите прадеди пармските архиепископи препрочети бележките за живота им в притурката към родословната книга. На човек с твоето име подобава най-напред да бъде голям благородник, великодушен, закрилник на правото дело, предопределен да застане начело на своето съсловие... и извършил през целия си живот само едно, но извънредно полезно безчестие.

— И така, ето че рухват всичките ми блянове — каза Фабрицио с дълбока въздишка. — Жертвата е жестока! Признавам, не бях мислил върху този страх, който отсега нататък неограничените владетели ще изпитват към възторга и ума дори когато са поставени в тяхна услуга.

— Помни, че едно възвание, една прищявка може да тласне възторжения човек против тези, на които е служил целия си живот!

— Аз да съм възторжен! — повтори Фабрицио. — Странно обвинение! Аз дори не мога да се влюбя!

— Как? — извика херцогинята.

— Когато имам честта да ухажвам някоя хубавица, била тя дори благородна и благочестива, мисля за нея само когато я видя.

Това признание направи необикновено впечатление на херцогинята.

— Дай ми, моля те, един месец срок — подзе Фабрицио, — за да се простя с госпожа С. от Новара и — това е още по-мъчно — с бляновете на целия ми живот. Ще пиша на мама да дойде да ме види в Белджирате, на пиемонтския бряг на Лаго Маджоре, и на тридесет и първия ден от днес ще дойда инкогнито в Парма.

— Да не си сторил това! — извика херцогинята. Тя не искаше граф Моска да я види с Фабрицио.

Същите лица се видяха отново в Пиаченца. Херцогинята бе тоя път много разтревожена: в двора беше се надигнала буря; партията на маркиза Раверси бе близо до победа; имаше изгледи граф Моска да бъде заместен от генерал Фабио Конти, водач на тая клика, която в Парма наричаха *либерална партия*. Освен името на съперника, който се ползваше с все по-голямото благоволение на принца, херцогинята каза всичко на Фабрицио. Тя разгледа с него отново изгледите за бъдещето му дори в случай, че той изгуби всемогъщото покровителство на графа.

— Добре, ще прекарам три години в Неаполската духовна академия! — извика Фабрицио. — Но тъй като трябва да бъда преди всичко млад благородник и ти не ме принуждаваш да водя суровия живот на добродетелен семинарист, престоят ми в Неапол не ме плаши никак, животът ми там няма да е по-лош от живота ми в Романияно, дето доброто общество почна да ме смята за якобинец. В моето изгнание открих, че не знам нищо, дори латински език, дори правописа. Готвех се да започна отново образованието си в Новара, на драго сърце ще уча богословие в Неапол: то е сложна наука.

Херцогинята остана възхитена.

— Ако ни прокудят — каза му тя, — ще дойдем да те видим в Неапол. Но тъй като до ново нареждане ти приемаш попрището на виолетовите чорапи, графът, който познава добре днешна Италия, ме натовари да ти предам един съвет. Ако искаш, вярвай, ако не искаш, не вярвай в това, което ти преподават, но *никога не възразявай нищо*. Представи си, че се учиш на вист — нима ще почнеш да възразяваш



срещу правилата на виста? Казах на графа, че си верующ и той се зарадва много; това е полезно и на тоя, и на оня свят. Но ако си верующ, не изпадай в простащина, не говори с ужас за Волтер, Дидро, Ренал<sup>[9]</sup> и всички тия вятърничави французи, предвестници на двете камари. Нека тия имена попадат рядко на езика ти; но ако най-сетне потрябва, говори за тия господа със спокойна насмешка: те са отдавна опровергани и нападките им са без всякакво значение. Вярвай сляпо във всичко, което ти кажат в академията. Помни, че някои хора ще си държат точна бележка и за най-малките ти възражения; ще ти простят любовната интрижка, ако я водиш добре, но няма да ти простят съмненията; с възрастта любовта изчезва, но съмненията растат. По същия принцип постъпвай при изповедите си. Ще получиш препоръчително писмо до един епископ, който е дясната ръка на кардинала, неаполския архиепископ, само на него ще признаеш, че си избягал във Франция и че си бил на 18 юни близо до Ватерло. Ала и пред него изпусни много неща, скъси това приключение, признай го само за да не могат да те укорят, че си го скрил. Ти беше толкова млад тогава!

Вторият съвет на графа е следният: ако ти хрумне някоя бляскава мисъл, някое несъкрушимо възражение, което може да промени хода на разговора, не се поддавай на изкушението да блеснеш, запази мълчание: проницателните хора ще видят по очите ти, че си умен. Доще време да проявиш ума си, когато станеш епископ.

Фабрицио пристигна за пръв път в Неапол с една скромна карета и четирима слуги, добри миланчани, които бе изпратила леля му. След една година учение никой не казваше, че е умен човек: гледаха на него като на прилежен, много доблестен, но малко разпуснат благородник.

Тази година, доста забавна за Фабрицио, бе страшна за херцогинята. Три-четири пъти графът се намираще на крачка от гибелта; принцът, по-страхлив от всякога, защото боледуваше тая година, мислеше да го уволни и така да се освободи от спомена за отвратителните екзекуции, извършени, преди графът да поеме управлението. Раси беше истинският му любимец и принцът искаше да го задържи на всяка цена. Опасностите, на които бе изложен графът, привързаха към него страстно херцогинята; тя не мислеше вече за Фабрицио. За да оправдаят някак възможното уволнение на графа, намериха, че пармският климат, действително малко влажен, както

изобщо в цяла Ломбардия, вреди на здравето ѝ. Най-сетне след период на неблагоприятие, което за графа, първия министър, стигаше дотам, че той понякога по цели двадесет дена не можеше да вижда господаря си насаме, Моска победи; той издейства назначението на генерал Фабио Конти, тъй наречения либерал, за комендант на цитаделата, дето затваряха осъдените от Расси либерали.

— Ако Конти прояви снизхождение към затворниците — казваше Моска на приятелката си, — ще изпадне в немилост като якобинец, който за политическите си идеи е забравил генералския си дълг; ако се покаже строг и безпощаден — а мене ми се струва, че той има такава склонност, — ще престане да бъде водач на своята партия и ще отчужди от себе си всички семейства, които имат близък в цитаделата. Тоя жалък човек умее да взима раболепен вид при приближаването на принца; сменя, когато дотрябва, дрехите си по четири пъти на ден; може да спори по въпроси от етикета, но не е способен да следва мъчния път, по който единствено може да се спаси; във всеки случай аз ще победя.

На другия ден след назначението на генерал Фабио, с което приключи министерската криза, стана известно в Парма, че ще излиза ултрамонархичен вестник.

— Какви крамоли ще предизвика тоя вестник! — каза херцогинята.

— Идеята за тоя вестник е може би моето най-голямо дело — отвърна графът засмян, — а аз полека-лека ще оставя яростните монархисти да ми отнемат ръководството му уж против волята ми. Определих хубава заплата за редакторите. Отвсякъде ще се домогват до тези места: тази работа ще се проточи месец-два и хората ще забравят какви опасности са ме заплашвали. Важните особи П... и Д... са вече претенденти за тия места.

— Но тоя вестник ще се пълни с възмутителни нелепици.

— Разчитам на това — отвърна графът. — Принцът ще го чете всяка заран и ще се възхищава от възгледите ми — нали аз съм го основал. Някои дреболии ще одобрява, други ще го ядосват и ето минали два от часовете, които посвещава на работа. Около вестника ще възникнат спорове, но когато след осем-десет месеца почнат да идват сериозните оплаквания, той ще бъде изцяло в ръцете на най-яростните монархисти. Тъкмо тая партия, която ми пречи, ще трябва

да отговаря, а аз ще се опълча срещу вестника; предпочитам в края на краищата сто мръсни нелепици, отколкото един обесен. Кой си спомня за някоя нелепица на правителствения вестник две години след като е излязъл броят? А синовете и семействата на обесения ще ме мразят, докато съм жив, и тяхната омраза може би ще скъси живота ми.

Винаги увлечена в нещо, винаги владена в работа, никога бездейна, херцогинята имаше повече ум, отколкото целият Пармски двор; но за да успее в козните, липсваше ѝ търпение и хладнокръвие. Все пак тя следеше сега със страст интересите на различните котерии, почна дори да придобива лично влияние над принца. Властващата принцеса Клара-Паолина, обкръжена с почести, но скована в най-старомодния етикет, се смяташе за най-нещастната жена. Херцогиня Сансеверина захвана да я ухажва и се зае да ѝ докаже, че съвсем не е тъй нещастна. Трябва да забележим, че принцът виждаше жена си само на обяд: яденето траеше тридесет минути и по цели седмици принцът не продумваше нито дума на Клара-Паолина. Госпожа Сансеверина се опита да промени всичко това; тя забавляваше принца и това ѝ се удаваше още повече, защото бе съумяла да запази цялата си независимост. Дори и да искаше, тя не можеше да не оскърби някого от глупците, от които гъмжеше Пармският двор. Поради това нейно пълно неумение тя беше мразена от тълпата придворни, все графове или маркизи, които обикновено притежаваха по пет хиляди ливри рента. Тя разбра тая омраза още от първите дни и гледаше да угажда само на владетеля и жена му, която имаше неограничена власт над принца-престолонаследник. Херцогинята умееше да развлича господаря и използваше голямото внимание, с което той слушаше и най-незначителните ѝ думи, за да осмее мразещите я придворни. След глупостите, които беше извършил по внушение на Расси — а кървавите глупости са непоправими, — принцът се страхуваше понякога и често се отегчаваше, а това бе го направило тъжен и завистлив; той чувстваше, че не се забавлява и ставаше мрачен, когато гледаше как другите се забавляват; чуждото щастие го вбесяваше.

— Трябва да крием любовта си — каза херцогинята на своя приятел.

И тя даде на принца да разбере, че не обича вече толкова много графа, макар и да го смята за ценен човек.

Това откритие ошастливи негово височество за цял един ден. Сегиз-тогиз херцогинята изпускаше по някоя дума за намерението си да взема всяка година по няколко месеца отпуск, за да види Италия, която не познавала никак — да посети Неапол, Флоренция, Рим. А нищо в света не можеше да огорчи толкова принца, колкото това явно бягство — това беше една от най-големите му слабости; всяка постъпка, която можеше да бъде изтълкувана като презрение към неговата столица, му късаше сърцето. Той чувстваше, че няма никакво средство да задържи госпожа Сансеверина, а госпожа Сансеверина бе безспорно най-блестящата жена в Парма. Нещо нечувано — въпреки италианската леност хората идеха от околните имения, за да присъстват на нейните *четвъртъци*; това бяха истински празници; почти винаги херцогинята измисляше нещо ново и остроумно. Принцът умираше от желание да види някой от тези четвъртъци, но как да се реши? Да отиде у едно обикновено частно лице — това нито неговият баща, нито той бяха сторили някога.

Един четвъртък валеше, беше студено; вечерта принцът чуваше час по час как каляските, на път за госпожа Сансеверина, разтърсват настилката на дворцовия площад. Обзе го нетърпение: другите се забавляват, а той, владетелят, пълновластният господар, който има право да се забавлява повече от всички, се отегчава. Той позвъни на своя адютант. Необходимо бе известно време, за да се поставят десетина агенти из улицата, която водеше от двореца на негово височество до двореца Сансеверина. Най-сетне след един час, който се стори цял век на принца и през който на двадесет пъти го обхващаше изкушение да не се плаши от кинжалите и да излезе безразсъдно, без никакви предпазни мерки, той се яви в първия салон на госпожа Сансеверина. Гръм да беше паднал в салона, нямаше да предизвика подобна изненада. Докато принцът пристъпваше, в един миг се въдвори мъртва тишина в тия толкова шумни и толкова весели салони; очите на всички се втренчиха в принца, прекомерно разширени. Придворните бяха объркани; едничка херцогинята не изглеждаше учудена. Когато най-сетне на гостите се възвърна способността да говорят, първата грижа на всички бе да решат важния въпрос: предупредена ли е била херцогинята за това посещение, или е изненадана както всички?

Принцът се повесели и ние ще можем да съдим по-нататък за характера на херцогинята, изтъкан от пориви и за безкрайната власт, която тя бе успяла да добие с ловко подхвърлените си неясни загатвания за заминаване.

Когато изпровождаше принца, който ѝ каза много любезни думи, дойде ѝ на ум една странна мисъл и тя дръзна да му я обади простичко, като най-обикновено нещо.

— Ако вие, ваше височество, пожелаете да кажете на принцесата три-четири от тия прекрасни фрази, с които ме обсипвате щедро, ще ме ощастливите много повече, отколкото като ми казвате сега, че съм хубава. Защото не бих желала за нищо на света принцесата да гледа с лошо око необикновеното благоволение, с което, ваше височество, ме почетохте преди малко.

Принцът я изгледа втренчено и отвърна сухо:

— Мисля, че съм свободен да ходя където ми се ще.

Херцогинята се изчерви.

— Исках само — подзе тя начаса — да не карам негово височество да бие път напразно, защото този четвъртък ще бъде последният; аз отивам да прекарам няколко дни в Болоня или Флоренция.

Когато се върна в салоните си, всички мислеха, че тя е на върха на благоволенията, а тя бе дръзнала да направи онова, което, откакто се помни, никой не бе се осмелил да направи в Парма. Тя кимна на графа, който остави масата си за вист и я последва в едно осветено, но пусто салонче.

— Постъпката ви е много смела — каза той, — никога нямаше да ви посъветвам да я сторите, но в истински влюбените сърца — додаде той през смях — щастието усилва любовта и ако вие тръгнете утре заранта, аз ще ви последвам утре вечерта. Ще ме забави само това неблагоприятно Министерство на финансите, с което имах глупостта да се натоваря; но за четири часа, ако ги използва добре, човек може да предаде не една каса. Нека се върнем в салоните, скъпа приятелко, и се покажем свободно, без всяко стеснение, глупаво самодоволни, както подобава на един министър; това е може би последното представление, което даваме в тоя град. Ако се сметне за докачен, нашият човек е способен на всичко; той ще нарече това **даване на пример**. Щом се разотидат гостите, ще обмислим как да ви опазим тази нощ; най-добре

може би, ще трябва да тръгнете незабавно за вашата къща в Сака, на По, която има предимство, че е на половин час разстояние от австрийските владения.

Това бе един прекрасен миг за любовта и самолюбието на херцогинята; тя погледна графа и очите ѝ овлажняха от сълзи. Един толкова могъщ министър, заобиколен от тълпа придворни, която го отрупваше с почести наравно със самия принц, оставяше всичко за нея, и то с такава готовност!

Когато се върна в салоните, тя не се чувстваше на себе си от радост. Всички раболепстваха пред нея.

— Как щастие то промени херцогинята! — говореха навред придворните. — Просто да не я познаеш. Най-сетне тази римска горда душа се съгласява да оцени прекомерното благоволение на господаря към нея.

Към края на вечерята графът дойде при нея.

— Имам да ви съобщя някои новини.

Начаса лицата, които заобикаляха херцогинята, се отдалечиха.

— Щом се върнал в двореца — продължи графът, — принцът заповядал да доложат на жена му, че иска да я посети. Съдете за изненадата ѝ! „Идвам да разправа — казал ѝ той — каква наистина приятна вечер прекарах у Сансеверина. Тя ме помоли да ви разкажа подробно как е подредила тоя стар опушен дворец.“ И като седнал, принцът захванал да описва един по един вашите салони. Той прекарал повече от двадесет и пет минути при жена си; тя плакала от радост и въпреки че е умна, не могла да намери думи, за да поддържа разговора в оня лек тон, който негово височество пожелал да му придаде.

Принцът съвсем не беше лош човек, каквото и да казваха либералите в Италия. Наистина той бе хвърлил в затворите мнозина измежду тях, но бе сторил това от страх и повтаряше понякога, сякаш за да се утеши за някои спомени: „По-добре е ти да убиеш дявола, отколкото дяволът да убие тебе.“

На другия ден след споменатата вечер той беше много радостен — извършил бе две хубави неща: отишъл бе на четвъртъка и бе разговарял с жена си. На обед пак я заприказва; с една дума, този **четвъртък** на госпожа Сансеверина предизвика домашна резолюция, която отекна в цяла Парма; Раверси бе смазана, а херцогинята се

радваше двойно; съумяла бе да помогне на любовника си и бе разбрала, че той е по-влюбен от всякога.

— И всичко това зарад една неблагоприятна мисъл, която ми хрумна! — казваше тя на графа. — Аз ще съм, то се знае, по-свободна в Рим или Неапол, но няма ще намеря там такава увлекателна игра? Не, разбира се, скъпи ми графе, а вие създавате много щастие.

---

[1] *Гувион Сен-Сира, Лоран* (1764–1830) — френски маршал взел участие във войната с Испания през 1807–1812. ↑

[2] *Непринуденост* (итал.) ↑

[3] *Касандър* — традиционен персонаж от италианската комедия на маските, глупав старец, измамен баща или опекун. ↑

[4] *Канова, Антонио* (1757–1822) — изтъкнат италиански скулптор, високо ценен от Стендал. ↑

[5] *Лафайет, Мари-Жозеф* (1757–1834) — маркиз, известен френски политик-либерал от епохата на революцията и Реставрацията. ↑

[6] *Картини, осветени от задната страна*, за да се види изображението върху тях. ↑

[7] Във френските военни кръгове републиканското правителство и особено Директорията били наричани с присмех „правителство на адвокатите“. Впоследствие наименованието „адвокати“ получават и членовете на камарата на депутатите. ↑

[8] В Италия младите хора, които са покровителствани или учени, стават *монсеньори* и *прелати* (това не значи епископи) и тогава носят виолетови чорапи. За да станеш монсеньор, не е нужен обет за целомъдрие; можеш да свалиш виолетовите чорапи и да се ожениш. — Б.а. ↑

[9] *Ренал, Гийом-Тома-Франсоа* (1713–1796) — абат, френски историк и философ-просветител. Неговата „Философска и политическа история на европейските учреждения и търговията в двете Индии“ изиграва значителна роля в идеологическата подготовка на революцията от XVIII век във Франция. ↑

## СЕДМА ГЛАВА

С такива дребни и незначителни дворцови събития, каквото е току-що разказаното от нас, би трябвало да изпълним разказа си за следващите четири години. Всяка пролет маркизата отиваше с дъщерите си да прекара два месеца в двореца Сансеверина или имението Сака, на бреговете на По; прекарвах там твърде приятни часове и приказвах за Фабрицио; но графът не му позволи нито веднъж да посети Парма. Херцогинята и министърът трябваше да заглаждат някои негови лудории, но изобщо Фабрицио следваше доста благоразумно посочената му линия на поведение на знатен благородник, който изучава богословието, ала не разчита на добродетелите си, за да се издигне. В Неапол той се пристрасти силно към изучаването на античността, правеше разкопки: тази страст измести почти напълно страстта му към конете. Той продаде английските си коне, за да продължи разкопките си в Мизена, дето откри един бюст на Тиберий на млади години, който зае почетно място между най-хубавите останки от античността. Откриването на този бюст бе най-голямото удоволствие, преживяно от него в Неапол. Той бе твърде горд, за да подражава на другите младежи и да играе например сериозно ролята на влюбен. Безспорно не му липсваха любовници, но те бяха без значение за него; въпреки възрастта му за него можеше да се каже, че не познава любовта; тъкмо за това го обичаха още повече. Нищо не му пречеше да действа с най-голямо хладнокръвие, защото за него една млада и красива жена не се различаваше никога от друга млада красива жена, само че последната познайница му се струваше най-интересна. Една от най-обаятелните дами в Неапол извърши сума лудости по него през последната година на престоя му; от началото това го забавляваше, а накрая му дотегна толкова, та една от причините за радостта му при заминаването бе, че се отървава от ухажванията на прекрасната херцогиня ди А... В 1821 година, след като издържа криво-ляво всичките си изпити, а неговият наставник, сиреч ръководител, получи орден и подарък, той тръгна да види най-сетне тоя град Парма, за който често мислеше. Той беше



монсиньор и имаше четири коня на каретата си; на пощенската станция пред Парма взе от тях само двата и в града заповяда да спрат пред църквата „Сан Джовани“. Там се намираще разкошната гробница на архиепископ Асканио дел Донго, неговия прапрадядо, автор на *Латинското родословие*. Той се помоли пред гробницата, после отиде пеша в двореца на херцогинята, която го очакваше след няколко дни. В салона ѝ се събрал много свят; скоро те останаха сами.

— Е, как, доволна ли си от мене? — каза ѝ той, като се хвърли в прегръдките ѝ. — Благодарение на тебе прекарах четири доста щастливи години в Неапол, вместо да се отегчавам в Новара с разрешената ми от полицията любовница.

Херцогинята не можеше да се опомни от учудване, тя не би познала Фабрицио, ако го срещнеше на улицата, намери го за един от най-красивите мъже в Италия, какъвто беше наистина; особено лицето му бе очарователно. Когато го изпращаше за Неапол, той се държеше като буен лудетина; камшикът, който носеше тогава винаги със себе си, изглеждаше неразделна част от съществото му: сега имаше най-благороден и най-сдържан вид пред чуждите хора, а насаме тя съзираше в него целия огън от първата му младост. Той беше като диамант, който не е загубил нищо от полировката си. Не мина и час, откак Фабрицио бе дошъл, и граф Моска пристигна; той дойде порано, отколкото трябваше. Младежът му заприказва с такива подобрани думи за пармския орден, даден на неговия наставник, и изрази горещата си благодарност за другите благодеяния, за които не посмя да говори така открито, с такава съвършена сдържаност, че министърът още от пръв поглед си състави благоприятно мнение за него.

— Твоят племенник — пошепна той на херцогинята — е роден да краси всички санове, до които искате да го издигнете занапред.

Всичко вървеше чудесно дотук, но когато министърът, който бе много доволен от Фабрицио и следеше дотогава само разказа и жестовете му, погледна херцогинята, той намери, че очите ѝ са особени. „Тоя млад човек е направил тук грамадно впечатление“ — каза си той. Това размишление бе горчиво; графът бе навършил **петдесетте**, тази дума е много жестока и само един безумно влюбен мъж би могъл навярно да почувства целия ѝ смисъл. Той беше много добър, напълно достоен за обич, ако не се смята неговата строгост като министър. Но на него му се струваше, че тая жестока дума **петдесетте**

хвърля сянка върху целия му живот и може да направи самия него жесток. През петте години, откакто бе склонил херцогинята да дойде в Парма, тя често събуждаше ревността му, особено в първо време, но никога не му даде повод да се оплаче основателно. Той мислеше дори — и с право — че само в желанието да си осигури сърцето му, херцогинята се показва привидно благосклонна към някои млади хубавци в двора. Той бе сигурен например, че тя е отхвърлила любезностите на принца, който по този случай дори бе казал няколко знаменателни думи.

— Но ако аз приема любезностите на ваше височество — казала му бе херцогинята през смях, — с какво лице ще се явя пред графа?

— И аз ще бъда почти толкова смутен, колкото и вие. Скъпият граф! Моят приятел! Но това затруднение лесно може да се премахне и аз съм мислил за него: графът ще лежи в цитаделата до края на живота си.

Когато пристигна Фабрицио, херцогинята беше толкова прехласната от щастие, че не и дойде никак на ум какви мисли можеше да породии у графа изразът на очите й. Впечатлението бе дълбоко и подозренията — неизличими.

Два часа след пристигането си Фабрицио бе приет от принца; като предвиждаше какъв хубав ефект ще има в обществото тази внезапна аудиенция, херцогинята бе ходатайствала за нея от два месеца: това благоволение поставяше Фабрицио в особено положение още от първия миг; предлогът беше, че само се отбива в Парма, за да отиде да види майка си в Пиement. В минутата, когато една очарователна бележчица от херцогинята известяваше принца, че Фабрицио очаква заповедите му, негово височество се отегчаваше. „Ще видя — каза си той — някой гламав и лицемерен светия, някаква плоска или лукава физиономия.“ Комендантът на града беше му доложил вече, че Фабрицио е посетил най-напред гробницата на своя праядо архиепископ. Принцът видя да влиза висок млад човек, когото, ако не бяха виолетовите му чорапи, щеше да вземе за млад офицер.

Тази малка изненада прогони досадата на принца. „Ето един юначага — каза си той, — за когото ще ми поискат бог знае какви милости — всички, с които разполагам. Току-що пристига, сигурно е

развълнуван; ще се престоря, че поддържам якобинска политика; да видим как ще ми отговори.“

Сред първите радушни думи принцът запитва Фабрицио:

— Е, как, *монсиньор*, щастлив ли е народът в Неапол? Обича ли краля?

— Ваше височество — отвърна Фабрицио, без да се замисли нито за миг, — когато минавах по улиците, възхищаваше ме отличната стойка на войниците от разните полкове на негово величество краля; доброто общество тачи господарите си, както и подобава; но да си призная, никога през живота си не съм търпял хората от низшите класи да ми говорят за друго освен за работата, за която им плащам.

„Дявол да го вземе — каза си принцът, — гледай какъв хитрец! И то колко добре дресиран, виждам ума на Сансеверина.“

Увлечен от играта, принцът се помъчи с много хитрост да накара Фабрицио да говори върху тоя опасен въпрос. Възбуден от опасността, младият човек съумя да намери възхитителни отговори.

— Почти безочие е да показваме открито любовта си към своя крал — каза той, — ние му дължим сляпо подчинение.

Като види такава голяма предпазливост, принцът се почти ядоса: „Изглежда, от Неапол ни е дошъл един умен човек, а аз не обичам *тая пасмина*; колкото и да следва най-добрите начала, колкото и да е добросъвестен, умният човек е винаги по нещо братовчед на Волтер и Русо.“

Принцът се почувства някак предизвикан от тия тъй благопристойни обноски и толкова безукорни отговори на младия човек, току-що измъкнал се от колежа; предвижданията му не се сбъдваха; в миг той взе благодушен тон и възлязъл с няколко думи до основните начала на обществото и управлението, издекламира, съобразно случая, няколко изречения от Фенелон, които беше още от детинство научил наизуст за своите аудиенции.<sup>[1]</sup>

— Тия начала ви учудват, млади момко — каза той на Фабрицио (в началото на аудиенцията той го нарече *монсиньор* и смяташе да му каже *монсиньор* и на изпращане, но през време на разговора намираще за по-уместно, по-подходящо за патетичните обрати да прибъгва до някое приятелско обръщение), — тия начала ви учудват, млади момко; признавам, че не приличат никак на *скупните тиради за абсолютизъм* (тъкмо тъй каза), които могат да се прочетат всеки ден в моя

правителствен вестник... Но, велики боже! Какво да ви разправам! Тези вестникарски писачи ви са съвсем непознати.

— Моля ваше височество да ме извини; не само че чета пармския вестник, който ми се струва доста добре списван, но и поддържам заедно с него, че всичко, станало след смъртта на Людовик XIV в 1715 година е едновременно престъпление и глупост, Най-голямото щастие за човека е спасението на душата му, но този въпрос не може да има две мнения, защото това блаженство ще трае вечно. Думите *свобода, справедливост, щастие за мнозинството* са позорни и престъпни: те приучват умовете на спорове и недоверие. Парламентът *изразява недоверие* на това, което хората наричат *правителство*. А веднъж придобит този пагубен навик към *недоверие*, човешката слабост го разпростира върху всичко, човек почва да не вярва в библията, в повелите на църквата, в преданията и т.н., и т.н.; и от този миг той е изгубен. Дори ако — а то е ужасно лъжливо и престъпно да се каже, — дори ако това недоверие към властта на владетелите, **помазани от бога** можеше да даде щастие през тия двадесет или тридесет години живот, на които всеки от нас може да се уповава, какво е половин век или един цял век, сравнен с вечност от мъки и т.н.?

От начина, по който говореше, се виждаше, че Фабрицио гледа да подреди мислите си, за да бъде по възможност най-лесно разбран от своя слушател, и личеше, че не казва заучен урок.

Скоро принцът престана да се състезава с младия човек, чиито прости и съдържани обноси го смущаваха.

— Сбогом, монсиньор — каза му той изведнъж, — виждам, че духовната академия в Неапол дава отлично възпитание и съвсем естествено е, че когато тия добри наставления паднат върху почвата на такъв забележителен ум, плодовете са блестящи. Сбогом.

И той му обърна гръб.

„Не се харесах на това животно“ каза си Фабрицио.

„Сега остава да видим — каза си принца, когато Фабрицио излезе, — дали този хубав момък може да се отдаде на някаква страст; в такъв случай той би бил съвършен... Може ли с повече ум да повтори някой уроците на леля си? Струваше ми се, че чувам нея; ако стане революция в държавата ми, тя навярно ще редактира «Монитор»<sup>[2]</sup>, както някога Сан Феличе<sup>[3]</sup> в Неапол! Но Сан Феличе,

въпреки своите двадесет и пет години и красотата си, беше все пак обесена! Предупреждение за премного умните жени.“

Принцът се лъжеше, като смяташе Фабрицио за ученик на леля си: умните хора, родени на престола или близо до него, губят скоро всякаква прозорливост; те забраняват да се говори около тях свободно, смятайки, че това е грубост; искат да виждат само маски, а се заемат да съдят за цвета на лицето; забавното е, че се смятат за много прозорливи. В случая например Фабрицио вярваше почти във всичко, което го чухме да казва, макар да не мислеше повече от един път в месеца за всички тия велики начала. Той имаше буйни влечения, имаше ум, но беше и верующ.

Стремежът към свобода, модните идеи и култът към **щастieto на мнозинството**, с които бе заразен ХІХ век, бяха за него **ерес**, която щеше да мине като всички други, но след като погуби много човешки души, също както чумата погубва много тела, додето вилнее в една страна. И въпреки всичко това Фабрицио четеше с наслада френските вестници и дори вършеше безразсъдни постъпки, за да си ги набави.

Когато Фабрицио се върна съвсем слисан от аудиенцията си в двореца и разправи на леля си за различните хитрости на принца, тя му каза:

— Ти трябва да отидеш още сега при отец Ландриани, нашия прекрасен архиепископ; иди при него пеша, изкачи полека стъпалата, не шуми в преддверието му; накарат ли те да чакаш, още по-добре, хиляди пъти по-добре! С една реч, бъди **смирeн като апостолите!**

— Разбирам — каза Фабрицио, — нашият човек е Тартюф.

— Ни най-малко, той е самата добродетел.

— Дори и след онова, което е направил по езекутирането на граф Паландза? — запита Фабрицио учуден.

— Да, приятелю мой, и след това, което е направил бащата на нашия архиепископ е бил чиновник в Министерството на финансите, дребен буржоа — ето кое обяснява всичко. Монсиньор Ландриани е човечец с жив, обширен и дълбок ум; той е искрен, обича добродетелта: убедена съм, че ако се върнеше на света император Деций<sup>[4]</sup>, архиепископът би претърпял мъченичеството на Полиевкт в операта, която представиха миналата седмица.<sup>[5]</sup> Ето добрата страна на медала, а ето и opakата: щом се намери пред владетеля или дори пред първия министър, той е заслепен от величието им, смущава се,

изчервява се; просто физически му е невъзможно да каже „не“. Ето защо е направил известни неща, които го прочуха като жесток човек в цяла Италия; но хората не знаят, че когато общественото мнение го осветлило върху процеса на граф Паландза, той си наложил епитимия и живял само с хляб и вода тринадесет седмици, колкото букви има в името Давид Паландза. Ние имаме в тоя двор един безкрайно умен негодник на име Расси, главен съдия, сиреч главен прокурор, който по време на езекутирането на граф Паландза като че омагьосал отец Ландриани. През тринадесетседмичната му епитимия граф Моска от жалост, а малко и от лукавство, го канел да обядва с него един и дори два пъти седмично; добрият архиепископ, за да му угоди, обядвал както всички. Той мислел, че би било бунт и якобинство, ако спазва открито епитимията за едно одобрено от владетеля дело. Но хората знаели, че за всеки обед, на който дългът му на верен поданик го задължавал да яде като всички, той продължавал още два дни да се храни само с хляб и вода.

Монсиньор Ландриани е голям ум, първокласен учен, но има една слабост — **иска да бъде обичан**: затова гледай го с умиление, а на третото посещение открий му обичта си. Това, заедно с произхода ти, ще го накара да те възлюби веднага. Не се показвай изненадан, ако те изпроводи до стълбата, престори се, че си свикнал с такива обноски: той е човек, роден да се кланя пред благородниците. Изобщо бъди прост като апостолите, не се показвай умен, нито блестящ, нито бърз в отговорите си; ако не го изплашиш, обществото ти ще му допадне; помни, че той трябва сам, по свой почин да те направи свой главен викарий. Графът и аз ще се учудим и дори разсърдим, като научим за тоя много бърз напредък; това е от голямо значение прел владетели.

Фабрицио отърча в архиепископството: по една щастлива случайност камериерът на добрия прелат бе възглух и не чу името дел Донго; той доложи, че е дошъл един млад свещеник на име Фабрицио; през това време при архиепископа беше един свещеник с не много примерни нрави, когото той бе повикал да мъмри. Тъкмо се готвеше да го кори, доста тежка за него задача, и бързаше час по-скоро да се освободи от тая неприятност; поради това остави племенника на великия архиепископ Аскание дел Донго да чака три четвърти час.

Как да опишем извиненията в отчаянието му, когато, изпроводил свещеника до втората чакалня и попитал на връщане човека, който го

чакаше, с какво може да му послужи — той забеляза виолетовите чорапи и чу името Фабрицио дел Донго? Това се стори толкова забавно на нашия герой, още при първото си посещение той дръзна да целуне ръка на светия прелат с изблик на нежност. Трябваше да чуе човек как архиепископът повтаряше съкрушен:

— Един дел Донго да чака в чакалнята ми!

За да му се извини, той се сметна задължен да му разкаже цялата история със свещеника, грешките му, обясненията и т.н.

„Възможно ли е — питаше се Фабрицио на връщане в двореца Сансеверина — тоя човек да е ускорил мъченическата смърт на клетия граф Паландза?“

— Какво ще кажете, ваше високопреподобие? — попита през смях граф Моска, когато го видя, че влиза при херцогинята (графът обаче не позволяваше Фабрицио да го нарича превъзходителство).

— Падам сякаш от облаците; не разбирам нищо от душата на хората; ако не знаех името му, бих се обзаложил, че тоя човек не може да гледа как колят пиле.

— И щяхте да спечелите — отговори графът. — Но когато е пред принца или дори пред мене, той не може да каже „не“. Наистина, за да му въздействам, трябва да праметна през мундира си голямата жълта лента на ордена; ако съм във фрак, той би ми противоречил, затова обличам винаги униформа, когато го приемам. Няма защо ние да разрушаваме обаянието на властта и без това френските вестници го рушат достатъчно бързо; едва ли **манията за почит** ще живее колкото нас и вие, драги племеннико, сигурно ще я надживеете. Вие ще бъдете добър човек!

На Фабрицио бе много приятно в обществото на графа: той беше първият виден човек, който му говореше без преструвки; пък и те имаха еднакво влечение към старините и разкопките. Графът от своя страна беше поласкан от изключителното внимание, с което младият човек го слушаше, но имаше една съществена пречка за неговото благоразположение: Фабрицио заемаше един апартамент в двореца Сансеверина, прекарваше времето си при херцогинята, най-невинно се издаваше, че тази близост го прави щастлив, а имаше и очи, и цвят на лицето с отчайващо свеж блясък.

От дълго време Ранунцио Ернесто IV, който рядко срещаше съпротива у жените, бе разгневен срещу херцогинята, задето нейната

добродетел, добре известна на двора, не беше направила никакво изключение спрямо него. Ние видяхме, че умът и самообладанието на Фабрицио го ядосаха още от първия ден. Той погледна с лошо око на необикновеното приятелство, което лелята и племенникът проявяваха безразсъдно един към друг; вслуша се с голямо внимание в безкрайните одумки на придворните. Пристигането на младия човек и толкова необикновената му аудиенция при владетеля бяха цял месец предмет на разговори и учудване в двора; и ето че на принца хрумна една мисъл.

В стражата си той имаше един прост войник, който пиеше вино, без да се опива; тоя мъж прекарваше времето си по кръчмите и донасяше за настроенията във войската направо на господаря си. Карлоне нямаше образование, инак отдавна щеше да получи повишение. Неговата длъжност бе да се явява всеки ден в двореца, когато големият часовник бие дванадесет часа. Веднъж принцът отиде малко преди дванадесет лично да спусне завесите на една стая в мецанина, съседна на стаята, дето негово височество се обличаше. Той дойде пак в мецанина, малко след като удари дванадесет, и завари там войника; принцът носеше в джоба си лист хартия и мастилница и му продиктува следното писъмце:

„Ваше превъзходителство, вие сте безспорно много умен и нашата държава се управлява така добре само благодарение на дълбоката ви прозорливост. Но, драги графе, тия големи успехи не могат да не събудят малко завист и аз се страхувам много да не станете за присмех, ако с вашата прозорливост не отгатнете, че един хубав млад човек е вдъхнал, може би неволно, необикновена любов у една личност. Тоя щастливец, разправят, бил едва на двадесет и три години и, драги графе, работата се усложнява от това, че ние с вас сме повече от два пъти по-възрастни. Вечер на известно разстояние вие, графе, сте очарователен, жив, духовит, приятен до немай-къде; но заран, в интимна обстановка, да си кажем правото, новодошлият може би има повече чар. А ние, жените, държим много на тази свежест на младостта, особено



когато сме минали тридесетте години. Нима не се говори вече за привързването на този мил юноша към нашия двор, като му се даде някоя хубава служба? А кое е това лице, което говори за това най-често на ваше превъзходителство?“

Принцът взе писмото и даде на войника две екюта.

— Това извън заплатата — каза му той мрачно, — никому нито дума, иначе най-влажната килия в цитаделата.

Принцът имаше в писалището си колекция от пликове с адресите на повече от придворните си, написани собственоръчно от същия войник, който минаваше за неграмотен и не пишеше никога, дори полицейските си донесения: принцът избра от тях оня, който му трябваше.

След няколко часа граф Моска получи писмо по пощата; пресметнато бе в кой час то може да дойде и когато раздавачът, влязъл с писъмце в ръка, излезе от министерството, Москва бе повикан при негово височество. Никога любимецът на принца не бе идвал, обладан от по-черна скръб; за да ѝ се наслади до насита, принцът му извика, щом го видя:

— Чувствам нужда да си отпочина, като побъбря с приятеля си, а не да работя с министъра. Тази вечер ме боли ужасно глава и ме връхлитат черни мисли.

Нужно ли е да говорим за отвратителното настроение на първия министър граф Моска де ла Ровере, когато му позволиха да напусне своя августейши господар? Ранунцио Ернесто IV владееше до съвършенство изкуството да измъчва душата и аз бих могъл да го сравня тук без особено преувеличение с тигър, който обича да си играе с жертвата.

Графът заповяда да го откарат у дома в галоп; пътем извика да не пушат никого при него, поръча да кажат на дежурния *аудитор*, че го освобождава (противно му бе да знае, че има наблизко човешко същество), и изтича в голямата картинна галерия, дето се затвори. Там най-сетне можа да се отдаде на цялата си ярост; там прекара вечерта на тъмно, разхождайки се нагоре-надолу като замаян. Мъчеше се да усмири сърцето си, за да съсредоточи цялото си внимание върху това,

какво решение да вземе. Ръфан от мъки, които биха извикали жалост и у най-жестокия му враг, той мислеше: „Ненавистният ми човек живее у херцогинята, прекарва всичките си часове с нея. Дали да се опитам да изтръгна сведения от някоя нейна прислужничка? Нищо по-опасно от това; тя е така добра; плаща им добре! Обожават я! (И кой ли, велики боже, не я обожава?) Ето де е въпросът — каза си той разярен. — Трябва ли да покажа ревността, която ме разкъсва, или да не говоря за нея? Ако мълча, те няма да се крият от мене. Познавам Джина, тя е жена на първия порив; сама не може да предвиди поведението си; рече ли отнапред как да постъпи, обърква се; винаги в мига, когато трябва да действа, хрумва ѝ нова мисъл, която ѝ се вижда най-добрата в света, тя се увлича от нея и разваля всичко.

Ако не промълвя дума за мъките си, няма да се крият от мене и аз ще виждам какво става...

Да, но ако заговоря, ще мога да променя положението; ще я накарам да поразмисли и ще предотвратя много от тези страшни неща, които могат да се случат... Може би тя ще го отдалечи (графът си пое дъх), тогава съм почти спечелил играта; дори ако отначало се разсърди малко, ще я успокоя... и да се разсърди какво по-естествено от това?... Тя го обича от петнадесет години като син. В това е цялата ми надежда **като син**... Но тя е го е виждала от бягството му за Ватерло; той се е върнал от Неапол друг човек особено за нея. «**Друг човек!**» — повтори той разярен. И тоя човек е очарователен най-важното, има нежен и простодушен вид и усмихнати очи, обещаващи толкова щастие! Такива очи графинята не е свикнала да вижда в нашия двор! Тук погледът на хората е начумерен или подигравателен. Дори аз, погълнат от работа, властващ само благодарение на влиянието си върху един човек, който би желал да ме направи смешен — какъв ли е често пъти и моят поглед? Ах, колкото и да се мъча да го скрия, старостта личи сигурно преди всичко в погледа ми! Не граничи ли моята веселост винаги с присмеха?... Ще кажа нещо повече — тук трябва да бъде искрен, — не прозира ли през моята веселост съзнанието за неограничената ми власт... и злобата? Нима сам не си казвам понякога, най-вече когато се ядосвам: «Мога да направя всичко, което поискам!» и дори прибавям глупаво: «Трябва да бъде по-щастлив от всички, защото притежавам онова, което другите нямат: пълна власт над три четвърти от работите...» Хайде, нека бъде справедлив: тази

постоянна мисъл сигурно разваля усмивката ми... придава ми себелюбив... доволен вид... А колко очарователна е неговата усмивка! От нея лъха лекото щастие на първата младост и поражда щастие у другите.“

За нещастие на графа тая вечер времето беше горещо, душно, предвещаваше буря, с една дума, беше такова време, което в тия страни тласка към крайни решения. Как да предадем всички разсъждения, всички мисли за случилото се, които цели три убийствени часа терзаха тоя страстно влюбен човек? Най-сетне благоразумието надделя единствено поради следното съображение: „Вероятно съм луд; мисля, че разсъждавам, а не разсъждавам и само се обръщам от една страна на друга, за да намеря по-малко мъчително положение, минавам покрай правилното решение, без да го виждам. Тъй като съм заслепен от прекомерна болка, нека последвам изпитаното правило на всички мъдреци, наречено *благоразумие*. Ала произнеса ли веднъж съдбоносната дума **ревност**, ролята ми е един път завинаги очертана. Наопаки, ако не кажа нищо днес, мога да говоря утре, оставам господар на положението.“

Кризата беше много силна, графът щеше да полудее, ако тя продължеше. За няколко минути му поолекна; вниманието му се спря върху анонимното писмо. От кого ли може да бъде то? Той прехвърли през ума си няколко имена и догадките около всяко едно от тях го разсеяха. Най-сетне графът си спомни как злорадно блеснаха очите на принца, когато към края на аудиенцията той каза:

— Да, драги приятелю, нека си признаем, че радостите и грижите на най-удовлетвореното честолюбие, дори безграничната власт, не са нищо в сравнение със съкровено щастие, което дават отношенията на нежност и любов. Аз съм човек, преди да бъда принц, и когато имам щастието да обичам, моята любовница вижда у мене човека, а не принца.

Графът съпостави тоя момент на злорадна радост със следното изречение от писмото: „*Нашата държава се управлява така добре само благодарение на дълбоката ви прозорливост.*“

„Това изречение е на принца! — извика той. — У един придворен то би било безсмислена непредпазливост, писмото е на негово височество!“

Когато реши загадката, малката му радост от отгатването помръкна завчас пред чаровния образ на Фабрицио, който изникна отново с всичката си жестокост. Сякаш страшна тежест падна върху сърцето на нещастника.

„Нима не е все едно чие е анонимното писмо! — викна той яростно. — Преставя ли да съществува онова, което ми открива? А тази прищявка може да промени живота ми — каза си той, като да се оправдаваше за безумието си. — Ако тя наистина го обича, може да тръгне с него всеки миг за Белджирате, за Швейцария, за някой кът в света. Ти е богата, пък и да е принудена да живее с няколко луидора на година, какво значение има за нея? Не ми ли призна преди седмица, че дворецът ѝ с всичката му уредба и великолепие ѝ е омръзнал? Тази толкова млада душа се нуждае от нови преживявания! И колко просто се явява пред нея това ново блаженство! Тя ще се увлече, преди да помисли за опасността, преди да помисли да ме съжали! А аз съм толкова нещастен!“ — извика графът и заплака.

Той се беше закълел да не отива при херцогинята тази вечер, но не можа да се сдържи; никога очите му не бяха жадували толкова да я видят. Към полунощ се яви при нея: намери я сама с племенника ѝ; в десет часа тя беше отпратила гостите си и беше заповядала да заключат вратата.

Като видя нежната близост, която цареше между тези две същества, и чистосърдечната радост на херцогинята, пред него изведнъж израсна една ужасна мъчнотия: през време на дългите си размишления в картинната галерия той не беше мислил как да скрие ревността си.

Като не знаеше до какъв предлог да прибегне, той каза, че тази вечер принцът бил извънредно зле настроен срещу него, противоречил му на всички твърдения и т.н... Той видя с болка на сърцето, че херцогинята едва го слуша и не обръща никакво внимание на тия обстоятелства, които до вчера още можеха да я наведат на безкрайни разсъждения. Графът погледна Фабрицио: никога това хубаво ломбардско лице не беше му се виждало толкова просто и толкова благородно! Фабрицио слушаше с по-голямо внимание от херцогинята неприятностите, за които графът разказваше.

„Действително — каза си той, — това лице съчетава безкрайна доброта с израза на някаква простодушна и нежна радост, която е

неотразима. То сякаш казва: «Само любовта и щастието, което дава тя, са важни на тоя свят.» Но стигне ли разговорът до някоя дреболия, дето се иска ум, неговият поглед се събужда, учудва и смущава.

Всичко му се вижда просто, защото гледа на всичко отвисоко. Велики боже! Как да се боря с такъв враг? А какво е за мене животът без любовта на Джина? С какво възхищение слуша тя прелестните духовитости на този млад ум, който на жените сигурно се струва единствен на света!“

Една жестока мисъл сграбчи графа като спазма: „Да го намуша ли с кинжала пред нея, а после да се убия?“

Той се разходи из стаята, като едва се държеше на краката си, и конвулсивно стискаше дръжката на кинжала. Никой от двамата не се досещаше за това, което той можеше да стори. Той каза, че отива да даде нареждане на лакея си, те не го чува дори; херцогинята се смееше крехко над това, което току-що бе казал Фабрицио. Графът се приближи до една лампа в първия салон и погледна добре ли е наточен върхът на кинжала му. „Трябва да бъда приветлив и много ласкав към този млад човек“ — казваше си той, като се върна и приближи до тях.

Той полудяваше; стори му се, че наведени, те се целуват пред очите му. „Невъзможно е това в мое присъствие — каза си той, — умът ми се побърква. Трябва да се успокоя: ако бъда груб, херцогинята е способна от наранено самолюбие да го последва в Белджирате; а там, или из пътя, някоя случайно изпусната дума ще даде име на онова, което те чувстват един към друг; и в един миг ще повлече всички последици.

Уединението ще направи тая дума съдбоносна. А какво ще стане с мене, когато херцогинята ме остави? И дори ако, преодолял много мъчнотии от страна на принца, аз се покажа със старото си и угрижено лице в Белджирате, каква роля ще играя между тези хора, обезумели от щастие?

И тук аз съм само *terzo incommodo* (този хубав италиански език е създаден само за любов)! *Terzo incommodo!* (Третият, който досажда!) Колко тежко е за един умен човек да съзнава, че играе тая отвратителна роля, и да не може да намери сили да стане и да си иде!“

Графът чувстваше, че ще избухне или най-малко ще издаде мъката си с изкривеното си лице. Както се разхождаше из салона, той стигна вратата и изведнъж избяга, като извика благодушно и сърдечно:

— Сбогом, мили мои!

„Трябва да избягна кръвта“ — каза си той.

На другия ден след тази ужасна вечер, прекарал без сън нощта, като ту изреждаше в ума си предимствата на Фабрицио, ту изпадаше в ужасни припадъци на най-жестока ревност, графът реши да повика един свой млад камериер, който задиряше едно младо момиче на име Чекина, камериерка на херцогинята и нейна любимка. За щастие този млад слуга беше много порядъчен, дори скъперник, и желаше да стане портиер в едно от държавните учреждения на Парма. Графът му заповяда да повика веднага любовницата си Чекина. Момъкът се съгласи и след един час графът се яви ненадейно в стаята, дето тя се намиреше с годеника си. Графът им даде толкова злато, че и двамата се уплашиха, после запита разтрепераната Чекина, като я гледаше между двете очи:

— Има ли херцогинята любов с монсиньора?

— Не — каза момичето след минута мълчание, — **не още**, но той често целува ръцете на госпожата, наистина смеешком, но с жар.

Това свидетелство бе допълнено от стотина отговори на също толкова свирепи въпроси на графа; неспокойната му страст даде възможност на тия сиромаси да си изкарат парите, които им бе хвърлил: той повярва най-сетне в думите им и се почувства по-малко нещастен.

— Ако някога графинята узнае за този разговор — каза той на Чекина, — ще изпратя годеника ви да лежи двадесет години в крепостта и вие ще го видите само с побелели коси.

Минаха няколко дни и Фабрицио на свой ред изгуби веселостта си.

— Уверявам те — казваше той на херцогинята, — граф Моска ме ненавижда.

— Толкова по-зле за негово превъзходителство — отвръщаше тя с някакъв яд.

Но не това беше истинската причина за безпокойството, което пропъди веселостта на Фабрицио. „Положението, в което ме постави случаят, не се търпи — мислеше той. — Сигурен съм, че тя няма да продума за това никога, от една по-определена дума би се ужасила като от кръвосмешение. Но ако някоя вечер, след лекомислено и буйно прекаран ден, тя попита съвестта си, ако си помисли, че съм отгатнал

влечението, което тя има май към мене, какъв ще изглеждам в очите ѝ? Досуц като *casto Giuseppe* (италианска пословица, намек за смешната роля, която Йосиф е играл спрямо жената на евнуха Понтифар).

Дали да ѝ призная откровенно, че не съм способен за истинска любов? Нямам толкова самообладание да ѝ обадя това така, че признанието ми да не прилича като две капки вода на нахалство. Едничкият изход е да кажа, че съм имал голямо увлечение в Неапол и в такъв случай да се върна там за двадесет и четири часа: това решение е умно, но струва ли си труда? Остава да завъртя някоя долнопробна любов в Парма, тя може да не се хареса, ала все пак е за предпочитане, пред ужасната роля на недосетлив мъж. Последното решение би могло наистина да навреди на бъдещето ми; ще трябва с много предпазливост, като подкупвам хората да мълчат, да намаля опасността.“ Мъчителното във всички тия мисли беше, че Фабрицио наистина обичаше херцогинята много повече от всяко друго същество на света. „Трябва да съм много несръчен — казваше си той гневно, — щом се боя толкова, че няма да я убедя в това, което е истина.“ И като не умееше да се измъкне от това положение, той стана мрачен и тъжен. „Какво ще стане с мене, велики боже, ако се скарам с единственото същество на света, към което изпитвам страстна привързаност?“ От друга страна, Фабрицио не се решаваше да разруши с някоя непредпазлива дума едно такова прелестно щастие. Положението му беше изпълнено с толкова чар! Сърдечното приятелство на една тъй мила и тъй хубава жена бе така сладко! От грубо житейско гледище нейното покровителство му създаваше приятно положение в двора, чиито големи интриги благодарение на нейните обяснения го забавляваха като някоя комедия! „Но всеки миг аз мога да бъда събуден от някоя гръмотевица! — казваше си той. — Ако тия весели и нежни вечери, прекарани почти насаме с една такава пленителна жена, ме доведат до по-голяма близост с нея, тя ще почне да вижда в мене любовника; ще поиска от мене възторзи, безумства, а аз мога да ѝ предлага само горещо приятелство, но не любов; природата ме е лишила от това възвишено безумие. Какви ли не укори трябваше да понасям за това! Струва ми се, още чувам херцогинята д’А..., а мене не ме бе еня за херцогинята! Джина ще помисли, че не я обичам, когато всъщност аз не мога да обичам: никога не ще пожелае да ме разбере. Често пъти, след като ми е разправяла някой поучителен за

мене придворен анекдот с оня чар, с оная жар, която единствено на света тя притежава, аз я целувам по ръцете, а понякога и по бузата. Какво ще стане, ако нейната ръка стисне многозначително моята?“

Фабрицио се явяваше всеки ден в най-тачените и най-отегчителните домове на Парма. Следвайки мъдрите съвети на херцогинята, той ухажваше умело двамата принца, баща и син, принцесата Клара-Паолина и монсиньор архиепископа. Той имаше успехи, но те не можеха да разсеят смъртния му страх от скарване с херцогинята.

---

[1] Фенелон е автор на романа „Приключенията на Телемах“ (1699), написан с дидактическа цел за неговия възпитаник, внука на Луи XIV. В романа си излага политическия морал и се указват нравствените задължения на монарха към поданиците му. ↑

[2] „Монитор“ — френски правителствен вестник, излизал от 1799 до 1869 година. ↑

[3] Сан-Феличе (1768–1800) — маркиза, привърженица на Партенопейската република, установена в Неапол през 1799 година. След възстановяването на монархията е дадена под съд и обезглавена. Но в издаването на републиканския вестник „Монитор Наполитен“ е участвала не тя, а маркиза Фонсека (1768–1799), също екзекутирана след възстановяването на монархията. ↑

[4] Деций — римски император (249–251), известен в историята с преследванията над християни. Той е един от главните персонажи в трагедията на Корней „Полиевкт“ (1640). ↑

[5] Има се предвид операта на Доницети „Полиевкт“ по либрето на Камарано, основана върху сюжета на едноименната трагедия на Корней. Написана през 1838, тази опера е била забранена от цензурата в Неапол. Вероятно до Стендал са достигнали слухове за подготвящата се в Италия постановка и той споменава за нея в романа, като за последната музикална новост на сезона, но променя датата ѝ с двацет години по-назад. ↑



## ОСМА ГЛАВА

И тъй не мина месец, откак се яви в двора, и Фабрицио изпитваше всички огорчения на придворен и сърдечното приятелство, което съставляваше щастията на живота му, бе отровено. Една вечер, измъчван от мисли, той излезе от салона на херцогинята, дето изглеждаше твърде много всемоушен любовник; заскитан из града, мина покрай театъра, видя го осветен: влезе. Това бе голямо неблагоприятие на човек с неговото звание и той бе се зарекъл да бъде предпазлив в Парма, който все пак е малък градец, с четиридесет хиляди жители. Наистина още от първите дни той свали расото си; вечер, когато не отиваше във висшето общество, обличаше се в черни обикновени дрехи като човек, който носи жалейка.

В театъра той взе ложа на третия балкон, за да не го видят; даваха „Младата гостилничарка“ от Голдони. Той гледаше архитектурата на залата: едва обръщаше очи към сцената. Но многобройната публика час по час избухваше в смях; Фабрицио хвърли поглед върху младата актриса, която играеше ролята на гостилничарка, и я намери забавна. Погледна я по-внимателно, тя му се стори много мила и главно естествена: бе младо простодушно момиче и се смееше първа на хубавите реплики, които Голдони влагаше в устата ѝ, и тя ги изговаряше, сама учудена от тях. Той пита как се казва, отговориха му: *Мариета Валсера*.

„А — помисли си той, — тя е взела името ми; странно.“ Въпреки намерението си той напусна театъра чак в края на пиесата. На другия ден дойде пак; след три дни знаеше адреса на Мариета Валсера.

Същия ден, когато издири с не малко труд адреса ѝ, вечерта забеляза, че графът го гледа с просияло лице. Клетият ревнивец, който със страшни усилия се сдържаше в границите на благоприятието, бе пуснал шпиони по следите на младия човек и неговото похождение в театъра му хареса. Как да опишем радостта на графа, когато на другия ден, след като бе си наложил да бъде любезен с Фабрицио, научи, че младежът, наистина преоблечен в дълъг син редингот, е посетил жалкото жилище, което Мариета Валсера заемаше на четвъртия етаж

на една вехта къща зад театъра? Радостта му се удвои, когато узна, че Фабрицио се е представил под лъжливо име и е успял да събуди ревността на един нехранимайко на име Джилети, който в града играеше третостепенните роли на слуга, а в селата ходеше по въже. Този благороден любовник на Мариета сипеше псувни против Фабрицио и разправяше, че щял да го убие.

Оперните трупи се съставят от *импресарио*. Той наема оттука оттам хора, на които може да плати или намира без работа, и събраната случайно трупа остава наедно най-малко един-два театрални сезона. Не е тъй с *комедийните компании*: като сноват от глад на град и се местят всеки два-три месеца, те образуват нещо като семейство, чиито членове се обичат или мразят. В тия компании има установени съвместни съжителства, които донжуаните от градовете, дето трупата играе, понякога много трудно могат да разединят. Тъкмо това се случи и с нашия герой: младата Мариета го обичаше силно, но трепереше от Джилети, който искаше да мине за едничък неин господар и бдеше над нея. Той се заканваше навсякъде, че ще убие монсиньора — проследи Фабрицио и можа да открие името му. Джилети беше много грозно същество, ни най-малко създадено за любов: несъразмерно висок, страшно мършав, целият белязан от шарка и малко кривоглед. Все пак, владеещ добре занаята си, обикновено той влизаше зад кулисите, дето се събираха колегите му, прескундваше се на краката или на ръцете си или правеше някой друг забавен фокус. Той беше най-добър в ролите, дето актьорът трябва да се явява с набелено от брашно лице и да получава или дава безброй удари с бастун. Тоя достоен съперник на Фабрицио получаваше тридесет и два франка месечно и се смяташе за много богат.

На граф Моска се стори, че възкръсва от гроба, когато шпионите му обадиха всички тия подробности. Той доби отново доброто си настроение; стана по-весел и по-дружелюбен от всеки друг път в салона на херцогинята и реши да не ѝ казва нищо за малкото приключение, което го беше възродило. Взе дори мерки да научи тя за всичко колкото се може по-късно, Най-сетне се осмели да послуша разума си, който от месец насам напразно го убеждаваше, че когато достойнствата на един любовник помръкнат, тоя любовник трябва да тръгне да пътува.

Една важна работа го извика в Болоня и два пъти на ден министерските куриери му носеха там не толкова правителствени книжа от канцелариите, колкото известия за любовта на Мариета, за гнева на страшния Джилети и похожденията на Фабрицио.

Един от агентите на графа поиска театърът да представя няколко пъти *Арлекин, скелетът и баницата*, дето играеше с голям успех Джилети (той излизаше от баницата тъкмо когато съперникът му Бригела<sup>[1]</sup> я нарязва и получаваше от него хубав пердах); под тоя предлог бяха му дадени сто франка. Джилети, затънал в дългове, не каза никому за неочакваната печалба, но се възгордя страшно.

Прищявката на Фабрицио се превърна в наранено самолюбие (на неговата възраст грижите бяха създали вече у него *прищевки*). Суетността го караше да ходи на представленията; момичето играеше много весело и го забавляваше; на излизане от театъра той се чувстваше влюбен цял час. Графът се върна в Парна, когато узна, че Фабрицио е изложен на действителна опасност; Джилети, който беше служил драгун в един от най-добрите драгунски полкове на Наполеон, се заканваше сериозно да убие Фабрицио и взимаше мерки да избяга после в Романя. Ако читателят е много млад, ще възнегодува за нашето възхищение от тая добра постъпка на графа. Но не бе малък героизъм от страна на графа да се върне от Болоня; защото често пъти сутрин той имаше уморено лице, а Фабрицио бе толкова свеж, толкова безгрижен! Кому би дошло на ум да го укорява за смъртта на Фабрицио, случила се в негово отсъствие и по такава глупава причина? Но бе една от тези редки души, които са способни да се измъчват вечно от угризение, че са могли да извършат великодушна постъпка, а не са я извършили; освен това не можеше да понесе мисълта, че херцогинята ще бъде тъжна, и то по негова вина.

Той я завари при пристигането си мълчалива и мрачна. Ето какво беше се случило: младата камериерка Чекина, която се измъчваше от угризения, съдейки за значението на постъпката си по големината на сумата, получена за извършването ѝ, се разболя. Херцогинята я обичаше и една вечер се качи в стаята ѝ. Пред тая доброта момичето не устоя; разплака се, поиска да върне на господарката си остатъка от получените пари и най-сетне се престраши да ѝ признае какви въпроси ѝ е задал графът и какво му е отговорила тя. Херцогинята се спусна

към лампата, загаси я, после каза на Чекина, че ѝ прощава, но ако обещае да не казва никому дума за тая страшна сцена.

— Клетият граф — настави тя шеговито, — страхува се да не стане смешен; всички мъже са такива.

Херцогинята побърза да слезе в покоите си. Щом се затвори в стаята си, обля се в сълзи; струваше ѝ се ужасно дори да помисли за любов с Фабрицио, който беше се родил пред очите ѝ; но какво означаваше тогава нейното поведение?

Такава беше първопричината за дълбоката меланхолия, в която графът я завари; когато пристигна, тя почна да проявява раздразнение към него и, кажи-речи против Фабрицио; не желаше да вижда вече ни единия, ни другия; ядосана бе за смешната според нея роля, която Фабрицио играеше спрямо Мариета; защото графът ѝ каза всичко като истински влюбен човек, неспособен да пази тайна. Тя не можеше да свикне с това нещастие: нейният идол имаше недостатък; най-сетне в изблик на дружески чувства тя поиска съвет от графа; за него това бе щастлива минута и хубава награда за благородния подтик, който беше го довел Парма.

— Какво по-просто от това! — каза графът през смях. — Младите хора искат да обладават всички жени, а на другия ден не мислят вече за тях. Нали трябваше да отиде в Белджирате да види маркиза дел Донго? Нека върви. През време на отсъствието му аз ще помоля комедийната трупа да покаже другаде дарбите си и ще заплатя пътните ѝ разноски; но скоро ще го видим влюбен в първата красива жена, която му се изпречи на пътя: това е в реда на нещата и аз не бих желал да го виждам друг... Ако е необходимо, накарайте маркизата да му пише.

Тази идея, дадена сякаш с пълно безразличие, озари като лъч херцогинята; тя се боеше от Джилети. Вечерта графът уж случайно ѝ съобщи, че има куриер, който на път за Виена минава през Милано; след три дни Фабрицио получи писмо от майка си. Той тръгна, силно ядосан, че не е могъл още, поради ревността на Джилети, да се възползва от прекрасното разположение на Мариета, за което тя го уверяваше чрез *tattasia*, стара жена, която ѝ бе вместо майка.

Фабрицио намери майка си и една от сестрите си в Белджирате, голямо пиемонтско село на десния бряг на Лаго Маджоре; левият бряг принадлежеше на Миланската област и следователно на Австрия. Това

езеро, успоредно на езерото Комо и простиращо се също тъй от север на юг, е разположено на двадесетина левги по на запад. Планинският въздух, величественият и спокоен изглед на великолепното езеро, което му напомняше за Комо, дето бе прекарал детинството си — всичко спомогна да се превърне в сладостна тъга огорчението на Фабрицио, граничецо с гняв. Сега той си спомняше за херцогинята с безкрайна нежност; струваше му се, че отдалеч го обзема към нея оная любов, която не е изпитвал никога към никоя жена; нищо не му се виждаше така мъчително, както вечната раздяла с нея и ако при това настроение херцогинята пожелаеше да прибегне към най-малкото кокетство, щеше да завоюва това сърце, стига да му противопостави например някой съперник. Но тя бе не само далеч от такива решителни действия, но и строго се кореше, че мисълта ѝ е прикована към стъпките на младия пътешественик. Тя се осъждаше за това, което все още наричаше прищявка, като да бе то нещо отвратително; удвои вниманието и любезностите си към графа, а той, омаян от толкова милости, не чуваше здравия разум, който му заповядваше да предприеме второ пътуване в Болоня.

Маркиза дел Донго, претрупана с приготовленията за скорошната сватба на по-голямата си дъщеря с един милански херцог, можа да отдели на своя възлюбен син само три дни; никога тя не бе намирала у него толкова нежни чувства към себе си. В меланхолията, която все повече и повече обсебваше душата на Фабрицио, мярна му се една странна и дори смешна мисъл и той веднага я осъществи. Да се осмелим ли да кажем, че му се прииска да се посъветва с абат Бланес? Този прекрасен старец бе напълно неспособен да разбере мъката на едно сърце, разпъвано от детински почти равни по сила страсти; освен това би му била необходима цяла седмица, за да разбере от малко всички интереси, с които Фабрицио трябваше да се съобразява в Парма; но едновременно с желанието да се посъветва с него у Фабрицио възкръсваха с цялата си свежест впечатления му от времето, когато бе шестнадесетгодишен. Ще повярвате ли? Фабрицио искаше да поговори с него не само като с мъдрец, като с предан приятел; целта на пътуването и чувствата, които вълнуваха нашия герой през петдесетте часа, колкото то трая, са тъй глупави, че без съмнение в интерес на разказа би било да ги премълча. Страхувам се Фабрицио да не изгуби съчувствието на читателя заради суеверието

си; но в края на краищата той беше такъв; защо да го представям в по-добра светлина от другите? Не сторих това нито с граф Моска, нито с принца.

И тъй — понеже трябва да кажем всичко — Фабрицио изпроводи майка си до пристанището Лавено на левия, австрийския бряг на Лаго Маджоре, дето тя слезе към осем часа вечерта. (Езерото се смята за неутрална зона и от ония, които не слизат на сушата, не се иска паспорт.) Но щом настъпи нощта, той също слезе на австрийския бряг в сред една малка горичка, врязана във водата. Нае една *седиола*, вид селско бързо кабриолетче, с което можеше да следва на петстотин крачки каретата на майка си; беше се преоблякъл като слуга на *casa del Dongo* и никой от многобройните полицейски и митнически чиновници не се сети да му поиска паспорта. На четвърт левга Комо, където маркизата и дъщеря ѝ трябваше да спрат, за да нощуват, той пое вляво по една пътека, която обикаля градчето Вико и се съединява с един тесен отскоро прокаран по брега досам езерото. Беше среднощ и Фабрицио можеше да се надява, че няма да срещне стражар. Купчините от дървета, които пътят пресичаше всеки миг, изрязваха черните очертания на листака си върху звездното небе, прибулено с лека мъгла. Водите и небето тънеха в дълбок покой; душата на Фабрицио не можа да устои на тази величествена красота; той се спря, после седна на една канара, издадена в езерото подобно малък нос. Единствени дребните вълни на езерото, които замираха върху пясъка, нарушаваха равномерно всемирното мълчание. Фабрицио имаше италианско сърце; моля да бъде простен за това; недостатъкът, който ще го направи по-несимпатичен на читателя, се състоеше в това: суетен беше само в изключителни случаи, а величествената красота пораждаше у него умиление и притъпяваше острите и твърди шипове на скърбите му. Седнал върху самотната канара, дето не бе нужно да се пази от полицейските агенти, закрилян от дълбоката нощ и безграничната тишина, той почувства как сладостни сълзи мокрят очите му и изпита неусетно най-щастливи мигове, каквито не бе преживял от много отдавна.

Той реши да не лъже никога херцогинята и тъкмо защото я обичаше до преклонение в тоя миг, закле се никога да не ѝ казва, че я *обича*, никога да не промълви пред нея думата „любов“, тъй като страстта, назована с това име, бе чужда на сърцето му. В изблик на

великодушие и добродетелни чувства, които го правеха блажен в този миг, той взе решение да ѝ каже всичко при първия сгоден случай: сърцето му никога не бе обичало. Усвоил веднъж това смело решение, той почувства, че от плещите му пада грамаден товар. „Тя ще ми подхвърли може би някои думи за Мариета: какво от това, аз няма да видя никога милата Мариета“ — отговори си той сам весело.

Утринникът започна да прохлажда изнурителната жегга, която беше царила през деня. Зората със слабата си бяла светлина открояваше зъберите на Алпите, извисени на север и на изток от езерото Комо. Техните грамади, бели от преспите и през месец юни, се очертават върху светлата синева на небето, винаги чисто на тия шеметни висоти. Едно разклонение на Алпите се спуска на юг към щастливата Италия и разделя водите на езерото Комо от водите на езерото Гарда. Фабрицио плъзгаше поглед по веригите на тези величави планини, разгарящата се зора обрисуваше долините между тях, осветяла леката мъгла, която се издигаше от дълбините на клисурите.

От няколко минути Фабрицио вървеше отново; той отмина хълма, образуващ полуострова Дурини, и пред очите му най-сетне се показва камбанарията на селото Грианта, отдето тъй често бе наблюдавал звездите с абат Бланес; „В какво неведение тънех по онова време! Не можех да разбирам — каза си той — дори смешния латински език на тези трактати по астрология, които прелистваше моят учител, и ги ценях май главно защото, като разбирах само тук-там някои думи, въображението ми им придаваше най-романтичен смисъл.“

Малко по малко мислите му се насочиха другаде. „Дали има нещо вярно в тази наука? Защо се различава тя от другите? Ето, да речем, неколцина глупци и хитреци се сговарят помежду си, че знаят *мексикански език*; те се налагат като познавачи, обществото ги тачи и правителството им плаща. Отрупват ги с милости тъкмо защото са лишени напълно от ум и властта е спокойна, че няма да витийстват, използвайки благородните чувства, и да бунтуват народа! Да вземем например отец Бари, комуто Ернесто IV даде четири хиляди франка пенсия и кръста на своя орден, задето възстановил деветнадесет стиха от някакъв си гръцки дитирамб!

Но, велики боже, имам ли аз наистина право да смятам тези неща смешни? Аз ли трябва да негодувам? — каза си той, като изведнъж се спря. — Та не дадох ли същия този кръст и на моя наставник в Неапол?“ Фабрицио почувства дълбоко смущение; прекрасният изблик на добродетел, от който биеше сърцето му, се превърна в долна наслада на човек, участвал кражба. „Какво пък — каза си най-сетне той недоволен от себе си, с погаснали очи, — щом като благородният произход ми дава право да се ползвам от тези злоупотреби, страшна глупост би било да не взимам своя дял; но не бива да ги проклинам навсеослушание.“ Тези разсъждения съдържаха известна истина; но Фабрицио почувства, че е паднал от висотата на възвишеното щастие, дето беше се възел преди час. Мисълта за привилегиите бе изсушила крехкото растение, наречено щастие.

„Ако астрологията не заслужава вяра — поде той, като се мъчеше да заглуши болката си, — ако тая наука, както три четвърти от нематематичните науки, е плод на възторжени глупци и хитри лицемери, плащани от тия, на които служат, защо мисля аз толкова често и с такова вълнение за това гибелно обстоятелство? Едно време излязох от затвора на Б..., но с дрехите и пътния лист на един войник, хвърлен там справедливо.“

Мисълта на Фабрицио не бе годна да проникне никога по-надълбоко; тя се въртеше около затрудненията, без да може да ги превъзмогне. Той бе още много млад; през свободното си време душата му се наслаждаваше възторжено на впечатленията от романтичните случки, които неговото въображение с готовност му намираше. Той бе неспособен да разгледа търпеливо действителните особености на нещата, за да разгадае после техните причини. Действителността бе за него още плоска и кална; разбирам защо не всички обичат да я гледат, но тогава не трябва и да разсъждават върху нея. И главно, не трябва да изковават възражения от различните изводи на невежеството си.

Така, без да бъде глупав, Фабрицио не можеше да разбере, че неговата полувяра в поличбите беше за него религия, дълбоко впечатление, получено при встъпването му в живота. Мисленето върху тая вяра се състоеше от усещания, беше щастие. И той продължаваше да търси упорито как може тя да стане точна, *основана на доказателства* наука, от рода на геометрията например. Търсеше ревностно в паметта си всички обстоятелства, когато наблюдаваните от



него поличби не са били последвани от щастливото или нещастно събитие, което като че са предричали. Но смятайки, че мисли логически и върви към истината, вниманието му се спираше с радост на спомена за ония случаи, когато поличбата е била явно последвана от щастливото или нещастно събитие, което му се струваше, че е предрекла, и душата му изтръпваше от почит и умиление; той бе готов дори да изпита непобедимо отвращение към оня, който би отрекъл поличбите, особено ако заговори за тях с присмех.

Фабрицио вървеше, без да забелязва разстоянията, стигнал до това заключение в безпомощните си разсъждения, изведнъж дигна глава и съзря стената на бащината си градина. Тази стена се издигаше на повече от четиридесет стъпки вдясно над пътя и поддържаше една хубава тераса. Корниз от дялани камъни високо под балюстрадата ѝ придаваше монументален вид. „Бива си я — каза си студено Фабрицио, — хубава архитектура, кажи-речи, в романски стил“; той прилагаше новите си познания по старото изкуство. После извърна глава с погнуса; спомни си за суровостта на баща си, най-вече за доноса на брат си Асканио преди завръщането му от Франция.

„Този протиеостествен донос тури началото на моя сегашен живот; мога да го мразя, мога да го презирам; но в края на краищата той промени съдбата ми. Какво щях да бъда аз, изпратен в Новара и едва търпян от управителя на баща ми, ако леля ми не бе се залюбила с един всесилен министър? Ако тя имаше долна суха, а не нежна и страстна душа и не ме обичаше с тоя неразбираем за мене възторг? Какво щеше да стане с мен, ако херцогинята имаше душата на брат си маркиз дел Донго?“

Смазан от тия жестоки спомени, Фабрицио вървеше вече с несигурни стъпки; той стигна до рова точно срещу великолепната фасада на замъка и едва хвърли поглед върху тази голяма сграда, почерняла от времето. Благородният език на архитектурата не извика никакво чувство у него; споменът за брата и бащата затваряше душата му за всякакво усещане на красота, цялото му внимание бе погълнато от необходимостта да се пази от лицемерните и опасни врагове. Той погледна за миг с явно отвращение прозорчето на стаята на третия етаж, дето живееше преди 1815 година. Бащиният му характер бе отнел всякакъв чар на детските му спомени. „Не съм влизал в нея — помисли той — от 7-и март осем часа вечерта. Излязох оттам, за да

взема паспорта на Вази, и на другия ден, страхувайки се от шпиони, побързах да замина. Когато се върнах от пътуването си във Франция, нямах време да се кача в нея, за да видя гравюрите си — и всичко това зарад доноса на моя брат.“

Фабрицио извърна глава ужасен. „Абатът Бланес има над осемдесет и три години — каза си той тъжно, — почти не идва вече в замъка, както разправя сестра ми; старческата му немощ го е сковала. Неговото твърдо и благородно сърце е смазано от годните. Бог знае колко време не се е изкачвал вече на камбанарията си! Ще се скрия в зимника под линовете или под пресата за грозде, докато се събуди; няма да смущавам съня на добрия старец; навярно е забравял чертите ми; шест години са много на тази възраст и аз ще намеря само сянката на приятеля си! Истинска детинщина е — додаде той, — дето дойдох тук да изпитвам отвращението, което поражда у мене замъкът на баща ми.“

В тоя миг Фабрицио излезе на малкия площад пред църквата; с почуда, стягаща до изстъпление, видя на втория кат на старинната звънарна тесния и дълъг прозорец, осветен от малкия фенер на абат Бланес. Абатът имаше навик да го поставя там, когато се качваше в дъсчената клетка, която му служеше за обсерватория, за да не му пречи светлината да чете по планисферата. Тази карта на небето беше разгъната върху голяма саксия, дето някога бе посадено пред замъка портокалово дърво. В отвора, на дъното на саксията, гореше съвсем малка лампичка, пушекът ѝ излизаше през тясна тенекиена тръбичка и сянката на тръбичката сочеше на картата север. Разни чувства, породени от спомена за всичките тия прости неща, нахлуха в душата на Фабрицио и я изпълниха с щастие.

Почти неволно той тури двете си длани до устата и тихо и късо изсвири — това някога служеше за сигнал да го пуснат. Тозчас чу как дръпнаха няколко пъти въжето, с което горе от обсерваторията се отваряше вратата на камбанарията. Развълнуван дълбоко, той се емна по стълбите; видя абата в дървеното му кресло на обичайното си място, втренчил око в малката далекогледа тръба със стенен квадрант. С лявата си ръка абатът му направи знак да не прекъсва наблюдението му, записа след миг някаква цифра върху една карта за игра, после, като се извърна в креслото си, разтвори прегръдки и нашият герой се хвърли в тях разплакан. Абат Бланес беше истинският му баща.

— Аз те очаквах — каза Бланес след първите нежни излияния.

Дали абатът бе постигнал това по научен начин, или защото мислеше често за Фабрицио, някакъв астрологичен знак му беше известил по една случайност завръщането му?

— Ето идва смъртта ми — каза абат Бланес.

— Какво казвате! — извика Фабрицио, целият развълнуван.

— Да — подзе абатът със сериозен, но съвсем не печален глас, — пет и половина или шест и половина месеца след като те видях, животът ми, достигнал върха на щастието си, ще угасне.

*Come face al mancar deli alimento.*<sup>[2]</sup>

*(Като кандилото, когато маслото му се свърши.)*

Един-два месеца преди сетния си час аз няма навярно да мога да говоря; след това ще бъда приет в лоното на отца ни, ако само той намери, че съм изпълнил дълга си на поста, дето ме е поставил часовой.

Ти си капнал от умора, твоето вълнение те скланя към сън. Откакто те чакам, скрил съм един хляб и шише ракия в големия сандък за инструментите ми. Подкрепи се и събери сили да ме изслушаш още няколко минути. В моя власт е да ти кажа много неща, преди денят да е сменил напълно нощта; сега аз ги виждах по-ясно, отколкото може би ще ги виждам утре. Защото, чедо мое, ние сме винаги слаби и трябва винаги да имаме пред вид тази слабост. Може би утре старецът, земният човек в мене, ще бъде погълнат от приготовленията за смъртта, а утре вечер в девет часа ти ще трябва да си идеш.

Фабрицио се покори мълчаливо както винаги.

— И тъй, истина ли е — подзе старецът, — че когато се опита да видиш Ватерло, попадна най-напред в затвор?

— Да, татко мой — отвърна зачуден Фабрицио.

— И това е било рядко щастие, защото, предупредена от моя глас, душата ти ще може да се подготви за друг много по-тежък, много по-страшен затвор! Навярно ти ще излезеш от него само чрез престъпление; но благодарение на небето не ти ще извършиш това престъпление. Избягвай престъплението, колкото и силно да те изкушава; струва ми се, виждам да се крои убийството на невинен

човек, който, без да знае, си присвоява правата ти; ако устоиш на силното изкушение, което ще ти вижда оправдано от законите на честта. Животът ти ще бъде много честит от гледище на хората... и доста щастлив от гледище на мъдреца — додаде той след минута размисъл. — Ти ще умреш като мене, сине мой, седнал на дървен стол, чужд на всякакъв разкош, надмогнал разкоша, и на душата ти, както на моята, няма да тежи голям грях.

С това разговорите за бъдещето ти са приключени между нас, не бих могъл да добавя нищо особено важно. Напразно се мъчих да видя колко ще трае тоя заговор; шест месеци, година, десет години? Нищо не можах да открия; извършил съм, види се, някакво прегрешение и небето е поискало да ме накаже с тази мъчителна несигурност. Видях само, че след затвора, не знам дали не тъкмо когато излизаш от него, ще се случи онова, което наричам престъпление, но за щастие сигурен съм, че то няма да бъде извършено от тебе. Ако се покажеш слаб и вземеш участие в това престъпление, всичките ми по-нататъшни изчисления са една дълга заблуда. Тогава няма да умреш на дървен пол със спокойна душа в бяло одеяние.

Като каза тези думи, абат Бланес понечи да стане; чак тогава Фабрично забеляза опустошенията на времето; мина цяла минута, докато старецът стане и се обърне към Фабрицио, който го гледеше неподвижен и мълчалив, без да му помогне. Абатът го прегърна няколко пъти; той го притискаше към себе си с безкрайна нежност. После с някогашната си веселост подзе:

— Помъчи да се нагласиш сред инструментите ми и да поспиш по-удобно; вземи шубите ми; ще намериш няколко много скъпи — изпрати ми ги херцогиня Сансеверина преди четири години. Тя ми поиска предсказание за твоята бъдеща съдба, но аз се въздържах да ѝ го пратя, като задържах все пак шубите и нейния хубав квадрант. Всяко предричане на бъдещето е нарушение на установения ред и е опасно, защото може да промени събитията, в който случай цялата наука рухва като детска играчка; освен това трябваше да кажа неприятни неща на тази все тъй красива херцогиня. Да не забравя, не се стряскай в съня си от камбаните, които ще вдигат страшен шум над ушите ти, когато зазвънят за литургия в седем часа; по-късно в долния етаж ще разлюлеят голямата камбана, от която всичките ми инструменти подскачат. Днес е денят на свети Джовита, мъченик и воин. Ти знаеш,

малкото селце Грианта има същия закрилник, който има големия град Бреша, и това, казано в скоби, въведе в забавна заблуда моя именит учител Джакомо Марини от Равена. На няколко пътя той ми предсказа, че ме очаква голямо духовническо поприще; мислеше, че ще стана енорийски свещеник на великолепната църква „Свети Джовита“ в Бреша, а аз станах свещеник в едно селце от седемстотин и петдесет къщи! Но всичко било за добро. Разбрах преди десет години, че ако бях станал свещеник в Бреша, щях да бъда хвърлен в затвора Шпилберг на хълм в Моравия. Утре ще ти донеса разни вкусни ястия, отделени от богатия обед, който давам на всички свещеници от околността, дошли да пеят с мене на великата литургия. Ще ги оставя долу, но ти не се опитвай да ме видиш — слез да вземеш тия лакомства чак когато ме чуеш да излизам. Не бива да се виждаш с мене *денем*. Когато слънцето залезе утре в седем часа и двадесет и седем минути, ще дойда да те прегърна към осем часа и ти ще трябва да тръгнеш, докато часовете се броят още до девет, сиреч преди часовникът да е ударил десет часа. Пази се да не те видят на прозорците на камбанарията: стражарите имат твоите отличителни белези и се намират до известна степен под заповедите на брат ти — прочут тиранин. Маркиз дел Донго линее — добави тъжно Бланес — и ако те видеше; може би щеше да ти даде нещо между четири очи. Но такива дарове, изцапани с измама, не са за човек като тебе; чиято сила един ден ще бъде чистата ти съвест. Маркизът мрази сина си Асканио, а тъкмо на той син ще се паднат неговите пет-шест милиона. Това е то справедливост. След смъртта на баща си ти ще получиш пенсия от четири хиляди франка и петдесет аршина черно сукно за жалейни дрехи на слугите си.

---

[1] *Арлекин, Бригела* — традиционни персонажи от италианската комедия на маските: слуга-простак и слуга-хитрец. ↑

[2] Стих от поемата „Маскерониана“ на италианския поет Монти. Виж бел. 4 към Втора глава. ↑

## ДЕВЕТА ГЛАВА

Душата на Фабрицио бе възбудена от думите на стареца, от напрегнатото внимание и от безкрайната умора. Той заспа с голяма мъка и сънят му бе тревожен от съновидения, може би предвестници на бъдещето; заранта в десет часа той се събуди от треперенето на цялата камбанария, ужасен шум идеше като че отвън. Той стана замаян и помисли, че е настъпил свършекът на света, после му се стори, че се намира в затвора; потребно му бе известно време, за да познае звъна на голямата камбана, която люлееха в чест на големия светец Джовита четиридесет селяни, макар да бяха достатъчни десет.

Фабрицио потърси сгодно място, отдето може да вижда, без да го виждат; той откри, че от тази голяма височина погледът му прониква в градините и дори във вътрешния двор на бащиния му замък. Той беше забравил за баща си. Мисълта, че този човек е стигнал до предела на живота си, промени всичките му чувства. Той различаваше ясно дори и врабчетата, които търсеха трохи върху големия балкон на трапезарията. „Те са потомци на ония, които бях приучил някога да идват при мене“ — каза си той. Този балкон, както всички други балкони на двореца, бе отрупан с множество портокалови дървета в по-големи или по-малки саксии: тази гледка го умилу; видът на вътрешния двор, изпъстрен с отсечени и очертани от блестящото слънце сенки, бе наистина величествен.

Фабрицио си спомни отново за немоцта на баща си. „Наистина странно! — каза си той. — Баща ми е тридесет и пет години по-стар от мене; тридесет и пет и двадесет и три правят петдесет и осем.“ Очите му, вперени в прозорците на стаята на този суров човек, който не беше го обичал никога, се изпълниха със сълзи. Той трепна, внезапен студ пропълзя по жилите му; стори му се, че вижда как баща му преминава украсената с портокалови дървета тераса, която се намираше наравно със стаята му; но това беше един камериер. Точно под камбанарията тълпа облечени в бяло момичета, разделени на групички, украсяваха с червени, сини и жълти цветя улиците, по които щеше да мине шествието. Но друго зрелище говореше още по-живо на Фабрициевата

душа: от камбанарията погледът му се плъзваше по двата ръкава на езерото, много левги надалеч, и тази величава гледка го накара да забрави всички други, пробуди у него най-възвишени чувства. Всички детски спомени обсадиха вкупом душата му; и този ден, който той прекара затворен на камбанарията, бе може би един от най-честитите дни в живота му.

Щастието го възнесе на една мисловна висота, доста чужда на характера му; макар да беше млад, той разглеждаше събитията на живота си, като да бе станал последния му предел. „Трябва да призная, от пристигането си в Парма — каза си най-сетне той след няколко часа сладостно мечтание — аз не съм имал такава спокойна и съвършена радост, каквато изпитът в Неапол, когато препусках по пътищата на Вомеро или скитах по бреговете на Мизена. Всички тия сложни интереси на малкия зъл двор ме направиха зъл... За мене не представя никакво удоволствие да мразя, струва ми се дори, че насладата да унижавам враговете си, ако ги имах, би била горчива за мене; но аз нямам врагове... Чакай! — сети се той изведнъж. — Враг ми е Джилети... И колко чудно! — каза си той. — Удоволствието, което бих изпитал, ако пратя по дяволите тоя толкова грозен човек, надживя лекото ми увлечение към Мариета... Тя далеч не е така хубава като херцогиня д'А..., която бях принуден да обичам в Неапол, тъй като ѝ бях казал, че съм влюбен в нея. Господи боже, колко пъти съм се отегчавал през дългите срещи, с които ме удостояваше тази хубава херцогиня; никога нищо подобно не съм изпитвал в разхвърляната стая, обърната на кухня, дето Мариета ме прие два пъти, и двата пъти само за по две минути. Ах, боже, какво ядат тези хора? Да ти стане жал! Ще трябва да определя на нея е на *pension* пенсия от три бифтека на ден. Милата Мариета — додаде той — разсейваше лошите мисли, които ми навява близостта с двора.“

Може би щеше да бъде добре, ако бях избрал живота на „вечните посетители на кафенетата“, както казва херцогинята; тя сама клонеше, струва ми се, към тоя избор, а тя е много по-умна от мене. С нейните благодеяния или дори само с пенсията от четири хиляди франка и дохода от четиридесетте хиляди, вложени за мене от майка ми в Лионската банка, аз щях да имам винаги кон и няколко екюта, за да правя разходки и да си уредя колекция. Те щяха да бъдат за мен неизчерпаем източник на радост, тъй като по всичко личи, аз не съм

роден за любов. Бих желал, преди да умра, да видя пак бойното поле при Ватерло и да се помъча да позная ливадата, дето така весело ме свалиха от коня и ме туриха да седна на земята. След това поклонение бих идвал често на това прекрасно езеро; не може да съществува в света нищо по-хубаво, поне за моето сърце. Защо да отивам толкова далеч да търся щастието? Ето го пред очите ми!

Ах! — каза си Фабрицио, сякаш сам си възразяваше. — Полицията ме пъди от езерото Комо, но аз съм по-млад от хората, които ръководят тази полиция. Тук — добави той през смях — аз няма да намеря херцогини като д'А..., но ще срещна една от тия девойки, които редят цветя по улиците, и честна дума, ще я обичам не по-малко; лицемерието ме вледенява дори в любовта, а нашите светски дами се стремят да изглеждат много възвишени. Те са взели от Наполеон идеите си за нравственост и постоянство.

„Дявол да го вземе! — каза си той изведнъж и отдръпна глава от прозореца, като да се боеше, че ще го познаят въпреки сянката на огромния дъсчен навес, който пазеше камбаните от дъжда. — Ето че иде цял взвод стражари в парадни униформи.“

Наистина в края на главната селска улица се появиха десет стражари, от които четири подофицери. Вахмистърът ги нареди на стотина крачки един от друг по пътя, дето щеше да мине шествието.

„Всички ме познават тук; ако ме видят, ще се намеря из един път от бреговете на езерото Комо в Шпилберг, дето ще ми окачат на всеки крак по една верига от петдесет и пет килограма; каква мъка ще бъде то за херцогинята!“

Потребни бяха на Фабрицио две-три минути, за да съобрази, че се намира на повече от осемдесет стъпки височина и че мястото, дето стои, е сравнително тъмно, докато ослепително слънце грее в очите на хората, които биха могли да го видят, и те се разхождат зазяпани из улиците, дето всички къщи са наскоро варосани в чест на празника на свети Джовита. Въпреки тези тъй ясни разсъждения италианската душа на Фабрицио не бе в състояние да изпитва никакво удоволствие, додето той не се закри от стражарите с една вехта дрипа, която закова на прозореца и на която пробиха две дупки за очите.

От десет минути насам въздухът се тресеше от звъна на камбаните, шествието излизаше от църквата, затрещяха *мортаретите* Фабрицио извърни глава и видя малката, оградена с парапет площадка



над езерото, където така често в детинството си отиваше да гледа как мортаретите ще гърмят между краката му, поради което сутрин в празнични дни майка му не го пускаше да се отдели от нея.

Трябва да кажем, че мортаретите (или малките мортири) не са нищо друго освен отрязани цеви от пушка, оставени четири пръста дълги; тъкмо затова селяните така жадно събират цеви от пушките, с които от XVII век насам европейската политика осея тъй изобилно равнините на Ломбардия. Тия четири пръста дълги топчета се пълнят с барут чак до дулото, поставят се на земята отвесно и една пътечка, посипана с барут, ги свързва едно с друго. Нарездат двеста-триста такива цеви на три реда като войници някъде наблизко до мястото, през което ще мине шествието. Когато наблизват светите дарове, запалват барута и тогава започва една поредица от къси изстрели — най-безредната и смешна стрелба, която може да съществува на света; жените крещят от радост. Няма нищо по-весело от гърмежите на тия мортарети, слушани отдалеч в езерото, приглушени от разлюлените му вълни; тая необикновена пукотевица, която го радваше тъй често в детството му, разпръсна доста мрачните мисли, обзели нашия герой; той взе голямата астрономическа тръба на абата и позна повечето от жените и мъжете в шествието. Много миловидни момичета, които Фабрицио беше оставил на единадесет-дванадесет години, бяха сега великолепни жени в разцвета на най-пищна младост; те възродиха смелостта на нашия герой и за да може да поговори с тях, той не би се уплашил дори от стражарите. Скоро след като шествието мина и влезе в църквата през една странична врата, която Фабрицио не можа да види, жегата стана непоносима дори на върха на камбанарията; жителите се разотидоха по къщите си и в селото се въдвори дълбока тишина. Много лодки, натоварени със селяни, се връщаха в Беладжо, Менаджо и други разположени край езерото села; Фабрицио чуваше ясно всеки удар на веслата: тази толкова проста дреболия го изпълваше с възторг; сегашната му радост се дължеше на горчилката и гнета, които бе изпитал в сложния дворцов живот. Колко щастлив щеше да е в тоя миг, ако можеше да се повози на лодка една левга по това хубаво спокойно езеро, дето се отразяваше толкова ясно дълбочината на небесата! Той чу как се отвори долната врата на камбанарията: старата слугиня на абат Бланес носеше една тежка кошница; с големи усилия той се въздържа да не я заприказва. „Тя ме

обича толкова, колкото и господарят ѝ — каза си той, — пък и аз тръгвам довечера в девет часа; мигар няма да запази тайната за няколко часа, ако я накарам да ми се закълне? Не — каза си Фабрицио, — ще разсърдя приятеля си! Мога да му създам неприятности със стражарите!“ И той остави Гита да си иде, без да ѝ се обади. Наобядва се хубаво, после се излегна да подремне няколко минути; събуди се чак в осем и половина часа вечерта; абат Бланес му раздрусваше ръката; бе се стъмнило.

Бланес беше страшно изнурен, сякаш бе се състарил с петдесет години от миналата нощ. Той не приказва вече за сериозни работи; седна на дървеното си кресло и рече на Фабрицио:

— Прегърни ме.

И го притисна в прегръдките си няколко пъти.

— Смъртта — каза най-сетне той, — която ще тури край на моя дълъг живот, няма да ми е толкова тежка, колкото тази раздяла. Аз ще оставя на съхранение у Гита една кесия и ще ѝ кажа да харчи от нея за прехраната си, но да ти даде останалото, ако някога дойдеш да го поискаш. Познавам я; след тази поръка тя е способна — за да останат повече пари за тебе — да не купува месо и четири пъти годишно, ако ти не ѝ дадеш изрично заповед за това. Възможно е ти сам да изпаднеш в голяма нужда и оболът на стария ти приятел да ти послужи. От брат си очаквай само жестокости и се помъчи да печелиш пари с полезен за обществото труд. Предвиждам небивали бури; може би след петдесет години няма да търпят вече безделниците! Тогава майка ти и леля ти навярно няма да ги има, а сестрите ти ще трябва да се покоряват на мъжете си... Иди си, иди си! Бягай! — извика Бланес припряно.

Той беше дочул слабо бръмчене в часовника, което предизвестяваше, че скоро ще удари десет часът, и дори не позволи на Фабрицио да го прегърне за последен път.

— Бързай! Бързай! — извика му той. — Ще изгубиш най-малко минута, докато слезеш по стълбите; внимавай да не паднеш, това ще бъде зла прокоба.

Фабрицио се спусна по стълбата и слязъл на площада, хукна. Едва стигна пред бащиния си замък и на камбанарията удари десет часът; всеки удар отекваше в гърдите му и събуждаше у него странен смут. Той се спря да поразмисли или по-скоро да се отдаде на

пламенните чувства, породени от съзерцанието на тази величествена сграда, за която снощи бе съдил толкова хладно. Стъпки на хора го сепнаха от мечтите му; той се озърна и се видя ограден от четирима стражари. Фабрицио имаше два чудесни пистолета, в които беше сипал нов барут през време на обета; те щракнаха, щом вдигна спусъка; лекият звук привлече вниманието на един от стражарите и за малко не стана причина да арестуват Фабрицио. Нашият герой забеляза заплашващата го опасност и реши да открие огън пръв; това бе негово право, защото нямаше друга възможност да се съпротивлява срещу четирима добре въоръжени мъже. За щастие стражарите, които обикаляха кръчмите, за да изпъдят заседелите се, не бяха оставали съвсем безчувствени към поканите, получени в много от тези приятни места; те не се решиха веднага да изпълнят дълга си. Фабрицио търти да бяга колкото му крака държат. Стражарите изтичаха няколко крачки подир него с викове: „Стой, стой!“, после всичко потъна тишина. На триста крачки оттам Фабрицио спря, за да си поеме дъх. „Щракването на пистолетите ми за малко щеше да стане причина да ме хванат; по този случай херцогинята, ако някога е писано да видя пак хубавите й очи, навярно ще ми каже, че душата ми съзерцава с наслада онова, което ще се случи след десет години, а забравя да погледне какво става пред очите ми.“

Фабрицио потрепера, като си помисли за избегнатата опасност; той ускори крачките си, но скоро не се сдържа и хукна, а това не беше много благоразумно, защото го забелязаха много селяни, които се прибираха по къщите си. Той се овладя и се спря чак в планината, на цяла левга от Грианта, но и дори когато спря, изби го студена пот при мисълта за Шпилберг.

— Ама че се уплаших! — каза си той; чул звука на тези думи, едва не се засрами. — Но нали леля ми казва, че онова, от което се нуждая най-много, е да се науча да си прощавам? Аз се сравнявам винаги с някакъв несъществуващ съвършен образец. Добре тогава, прощавам си страха, защото все пак бях готов да защитавам свободата си и сигурно и четиримата нямаше да останат здрави и читави, за да ме отведа в затвора. А това, което върша сега — добави той, — не е стратегично; вместо да се оттегля бързо, след като съм изпълнил целта си и може би съм вдигнал на крак враговете си, аз се забавлявам с една прищявка, може би по-глупава от всички предсказания на добрия абат.

И наистина, вместо да се оттегли по най-късия път и да се добере до бреговете на Лаго Маджоре, дето го чакаше лодката му, той направи грамаден завой, за да види *дървото си*. Читателят може би си спомня за любовта на Фабрицио към кестена, посаден от майка му преди двадесет и три години. „Не би било никак чудно — каза си той, — ако брат ми е заповядал да отсекаат дървото; но такива хора не разбират подобни тънки неща; едва ли е помислил за това. Впрочем то няма да бъде лошо предзнаменование“ — добави той твърдо.

След два часа една тъжна гледка го покрусил; злосторници или буря бяха прекършили един от главните клонове на младото дърво и той виснеше изсъхнал; Фабрицио го отрязва внимателно с кинжала си и одяла хубаво отрязаното място, така че водата да не прониква в стъблото. После, макар времето да бе много скъпо за него, защото скоро щеше да съмне, той копа цял един час земята около любимото дърво. Свършил с всички лудории, пое бързо пътя към Лаго Маджоре. Общо взето, той не бе тъжен, дървото растеше добре, то беше по-яко от всякога и за пет години бе станало два пъти по-високо. Скършеният клон не беше голямо нещастие; веднъж отсечен, той нямаше да вреди вече на дървото и дори то щеше да стане по-стройно сега, когато клоните почнеха от по-високо.

Неизминал и една левга, ослепително бяла ивица очерта на изток върховете на *Резегонди Лек*, прочута в тоя край планина. Пътят, по който вървеше се изпълни със селяни; но вместо да мисли за стратегия, Фабрицио се умиляваше безгрижно ту от величествените, ту от трогателните изгледи на горите в околностите на езерото Комо. Те са може би най-хубавите в света; не искам да кажа, че дават най-много *нови екюта*, както биха казали в Швейцария, но че говорят най-вече на душата. Да слуша човек техния говор в положението, в което се намираще Фабрицио, изложен на опасността да привлече вниманието на господата ломбардо-венецианските стражари, беше истинска детинщина. „Аз съм на половин левга от границата — каза си най-сетне той, — скоро ще срещна митничарите и стражарите, тръгнали на утринната си обиколка, дрехите ми от тънко сукно ще им се видят подозрителни и те ще ми поискат паспорта; а в паспорта е написано черно на бяло името ми — затворът ми е сигурен; ето ме поставен в приятната необходимост да извърша убийство. Ако стражарите, както става обикновено, вървят двама по двама заедно, аз не мога да чакам

покорно, докато един от двамата рече да ме хване за яката, и тогава да стрелям; една минута да ме задържи, падайки, и аз съм в Шпилберг.“

Обзет от ужас, главно задето трябва да стреля пръв може би срещу един бивш войник на чичо си граф Пиетранера, Фабрицио припна към хралупестия дънер на един грамаден кестен, дето се скри; когато сипваше отново барут в pistolетите си, чу, че през гората иде човек и пее много хубаво една игрива ария от *Mercadante*<sup>[1]</sup> тогава на мода в Ломбардия.

„Добро предзнаменование“ — каза си Фабрицио. Арията, която той слушаше благоговейно, потуши гнева му, започнал вече да се намесва в неговите разсъждения. Той огледа внимателно големия път от едната и от другата страна и не видя никого. „Певецът ще дойде по някой околен път“ — каза си той. Почти в миг видя един спретнато облечен по английска мода камериер, възседнал впрегатен кон; той яздеше ходом и държеше за поводата един хубав породист кон, може би само малко мършав.

„Ех, ако разсъждавах като Моска — каза си Фабрицио, — че опасностите, които застрашават човека, са винаги мерило за неговите права над ближния му, ще пръсна с един куршум главата на тоя камериер, ще яхна мършавия кон и ще плюя на всички стражари в света. А щом се завърна в Парма, ще изпратя пари на тоя човек или вдовицата му... но това би било ужасно!“

---

[1] *Меркаданте, Саверио* (1797–1870) — италиански композитор. През 1821, когато се развива действието на деветата глава от романа, в Милано с голяма популярност се ползва операта му „Елиза и Клаудио“. ↑

## ДЕСЕТА ГЛАВА

Както си четеше морал, Фабрицио скочи на шосето, което води от Ломбардия за Швейцария; на това място пътят е четири-пет стъпки по-ниско от гората. „Ако тоя приятел се уплаши — каза си Фабрицио, — ще препусне завчас и аз ще остана като някой хапльо с пръст в уста.“ В тоя миг той се намираше на десет крачки от камериера, който не пееше вече, и прочете в очите му страх: може би се готвеше да свърне конете назад. Без да е решил още нищо, Фабрицио скочи и хвана мършавия кон за юздата.

— Приятелю — каза той на камериера, — аз не съм какъв да е крадец, защото ей сега ще ви дам двадесет франка, но няма как — ще трябва да заема коня ви; ще ме убият, ако не офейкам веднага. Преследват ме четиримата братя Рива, прочутите ловци, сигурно ги познавате; свариха ме в стаята на сестра си, аз рипнах от прозореца и изтичах насам. Те нахълтаха в гората с псетата и пушките си. Аз се скрих в този дебел изкорубен кестен, защото видях, че един от тях пресече пътя; псетата ще ме надушат! Ще яхна вашия кон и ще препусна една левга оттатък Комо; ще ида да падна на колене пред вицекраля в Милано. На пощенската станция ще оставя коня с два наполеона за вас, ако ми го отстъпите доброволно. При най-малка съпротива ще ви убия ей с тия пистолети. Ако пуснете стражарите подире ми, моят братовчед, храбрият граф Алари, щалмайстор на императора, ще заповяда да ви строшат кокалите.

Фабрицио търсеше думите си, но ги изговаряше най-миролюбиво.

— Впрочем — каза той през смях — името ми не е тайна; аз съм маркезино Асканио дел Донго, замъкът ми е съвсем наблизо, в Грианта. Хайде — повиши той гласа си, — оставете коня!

Втрещен, камериерът не пророни дума. Фабрицио премести пистолета си в лявата ръка, хвана юздата, която камериерът пусна, метна се на коня е потегли в ситен галоп. Когато се отдалечи на около триста крачки, досети се, че е забравил да даде обещаните двадесет франка; спря се: освен камериера, който го следваше в галоп, по пътя

все още нямаше жива душа; той му махна с кърпичката си да се приближи и когато го видя на петдесетина крачки, хвърли на пътя шепи пари и тръгна пак. Видя отдалеч как камериерът събира сребърните монети. „Ето един истински разумен човек — рече си Фабрицио през смях, — не каза ни една излишна дума.“

Той полетя на юг, спря в една самотна къща и след няколко часа се впусна отново на път. В два часа заранта стигна брега на Лаго Маджоре; скоро съзря лодката си, която сновеше насам-натам по езерото; на уречения знак тя се приближи. Като не видя никакъв селянин, за да му предаде коня, пусна на свобода благородното животно; три часа след това бе в Балджирате. Там, озовал се в приятелска страна, той си поотпочина; радваше се много, сполучил беше напълно. Да се осмелим ли да посочим истинските причини за радостта му? Неговото дърво растеше великолепно, а душата му бе се освежила от дълбокото умиление, което той изпита в прегръдките на абат Бланес. „Дали наистина вярва — казваше си той — във всичко, което ми предсказа; или моят брат ме е представил за якобинец, човек без срам и съвест, способен на всичко, и той поиска само да ме предварди от изкушението да строша главата на някое говедо, което би ми изиграло лоша шега?“

След два дни Фабрицио бе в Парма, дето позабавлява хубаво херцогинята и графа, като им разказа с най-голяма точност, както правеше винаги, цялото си пътуване.

При пристигането си Фабрицио забеляза, че вратарят и всички слуги от двореца на Сансеверина са в дълбока жалейка.

— Кого сме изгубили? — попита той херцогинята.

— Току-що е умрял в Баден прекрасният човек, когото наричаха мой мъж. Той ми остави този дворец, както бе уговорено, но в знак на добро приятелство прибави към него завещание от триста хиляди франка и тия пари ме смущават силно; не искам да се откажа от тях в полза на племенницата му маркиза Раверси, защото тя ми устройва всеки ден разни мръсни истории. Ти разбираш от изкуство — намери ми някой добър ваятел; аз ще издигна на херцога гробница за тези триста хиляди франка.

Графът започна да разказва анекдоти за Раверси.

— Напрасно се мъчех да я коткам с благодеяния — каза херцогинята. — Колкото за племенниците на херцога, направих ги

всички полковници или генерали. За благодарност те всеки месец ми отправят по някое отвратително анонимно писмо, принудих се да взема секретар за този вид писма.

— И тия анонимни писма са най-малките им прегрешения — каза граф Моска, — те имат цяла фабрика за безсрамни доноси; бих могъл да изправа двадесет пъти досега цялата тая клика пред съда и на ваше високопреподобие навярно е ясно — добави той, като се обърна към Фабрицио, — че добрите ми съдии щяха да ги осъдят.

— Ето там е най-голямата беда — отвърна Фабрицио със смешно за един придворен простодушие. — Бих предпочел да ги видя осъдени от съдии, които съдят по съвест.

— Вие, който пътувате с образователни цели, ще ми направите удоволствие, ако ми дадете адреса на тия съдии — ще им пиша довечера, преди да си легна.

— Ако бях министър, липсата на честни съдии би накърнила честолюбието ми.

— Но струва ми се — отвърна графът, — че ваше високопреподобие, който обича французите и дори някога ги подкрепи с непобедимата си десница, забравя в този миг една от техните велики максими: „По-добре е ти да убиеш дявола, отколкото дяволът да те убие.“ Бих желал да видя как ще управлявате пламенните души, които четат по цял ден историята на **Френската революция**<sup>[1]</sup>, ако съдиите оправдават хората, които аз обвинявам. Такива съдии ще стигнат дотам, че няма да осъждат и най-отявлените злодеи и ще се смятат за брутовци. Но мене ми се ще да ви направи една бележка; не изпитва ли вашата толкова нежна душа угризения за хубавия възмършав кон, който оставихте на брега на Лаго Маджоре?

— Аз смятам — каза Фабрицио много сериозно — да изпратя каквото трябва на собственика на коня, за да го обезщетя за разносните по обявите и другите разходи по връщането на коня, тъй като селяните навярно са го намерили; ще чета ревностно миланския вестник, за да намеря съобщение за загубения кон — познавам много добре отличителните му белези.

— Колко е наистина простодушен! — каза графът на херцогинята. — А какво щеше да стане с ваше високопреподобие — продължи той засмян, — ако, докато препускахте с все сила върху заграбения кон, той рече да се препъне? Сега щяхте да бъдете в



Шпилберг, драги ми племеннико, и въпреки всичкото си влияние аз едва ли щях да намаля с петнадесетина килограма тежестта на веригите, окачени на краката ви. Вие щяхте да прекарате в това приятно място десетина години; краката ви може би щяха да се подуят и гангреният и чисто и просто щяха да ги отрежат...

— Ах, за бога, прекратете този тъжен роман! — викна херцогинята със сълзи на очи. — Нали се върна...

— И аз се радвам на това повече от вас, мога да ви уверя — отвърна министърът много сериозно. — Но защо това коравосърдечно дете не ме помоли да му дам паспорт с някое прилично име, щом е искал да влезе в Ломбардия? При първата вест за арестуването му щях да тръгна за Милано и приятелите, които имам там, щяха да си затворят очите и да приемат, че жандармерията им е арестувала поданик на пармския принц. Разказът за вашето препускане, съгласен съм на драго сърце, е мил, забавен — заговори графът с по-благ тон. — Вашето излизане от гората на шосето ми харесва доста; но, между нас казано, щом като вашият живот е бил в ръцете на този камериер, вие сте имали право да вземете неговия. Ние ще създадем на ваше високопреподобие блестящо поприще — така поне ми заповяда херцогинята, а аз не вярвам и най-големите ми врагове да ме обвинят, че съм престъпил някога повелите ѝ. Каква смъртна мъка за нея и за мене, ако в това бягане с препятствия мършавият ви кон беше се препънал! По-добре би било тогава — добави графът — той да ви счупеше главата.

— Вие виждате всичко трагично тази вечер, приятелю мой — каза графинята, цялата развълнувана.

— Защото сме заобиколени с трагични събития — отвърна графът също с вълнение. — Ние не сме във Франция, дето всичко свършва с песни или с една-две години затвор, и аз наистина греша много, като ви говоря за всички тия неща на смях. Та ето, мой племеннико, един ден, предполагам, аз ще успея да ви направя епископ, защото, откровено казано, аз не мога да ви дам още в началото архиепископството на Парма, както иска това и твърде разумно присъстващата тук херцогиня; кажете сега — в това епископство, където ще бъдете далеч от нашите мъдри съвети, каква ще бъде вашата политика?

— Да убия дявола, вместо той да ме убие, както казват много добре моите приятели французите — отвърна Фабрицио с пламнали очи, — да запазя с всички възможни средства, дори с пистолета, положението, което вие ще създадете. В родословната книга на дел Донговци прочетох историята на един от нашите прадеди, който съградил замъка в Грианта. В края на живота му неговият добър приятел Галецо, херцог на Милано<sup>[2]</sup>, го пратил да прегледа една крепост край нашето езеро — страхували се от ново нашествие на швейцарците. „Но аз трябва все пак да напиша няколко любезни думи на коменданта“ — рекъл му миланският херцог на изпращане. Той написал и му дал едно писмо от два реда; после го поискал обратно, за да го запечата. „Така ще бъде по-учтиво“ — рекъл владетелят. Веспасиано дел Донго тръгнал, но пътувайки по езерото, спомнил си за една стара гръцка приказка — той бил учен човек. Отворил писмото на добрия си господар и намерил в него заповед до коменданта на крепостта да го убие още щом пристигне. Херцог Сфорца, увлечен от комедията, която разигравал пред нашия прадядо оставил празно място между последния ред на писъмцето и подписа си; Веспасиано дел Донго написал на това място заповед да го назначат за главен управител на всички крепости по бреговете на езерото и махнал началото на писмото. Когато пристигнал и утвърдил властта си в крепостта, хвърлил коменданта в един кладенец, обявил война на Сфорца и в няколко години заменил крепостта си срещу просторните земи, които са създали богатството на всички издънки на нашия род и един ден ще носят и на мене четири хиляди франка рента.

— Вие говорите като академик — разсмя се графът, — разказахте ни случая за една хубава досетливост; но приятната възможност за подобни интересни неща се явява само веднъж на десет години. Твърде често някое полуглупаво, но предпазливо и винаги бдително същество успява да възтържествува над хората с въображение. Подтикнат от такова безумно въображение, Наполеон се предаде на предпазливия Джон Бул<sup>[3]</sup>, вместо да се помъчи да стигне Америка. Навярно в кантората си Джон Бул се е смял много над писмото му, в което той цитира Темистокъл. Във всички времена подлите санчопансовци побеждават в края на краищата възвишените донкихотовци. Ако вие се съгласите да не вършите нищо необикновено, не се съмнявам, че ще бъдете ако не твърде почтен,

поне твърде почитан епископ. Все пак бележката ми остава: ваше високопреподобие сте се държали лекомислено в случката с коня; вие сте били на една крачка от доживотен затвор.

При тези думи Фабрицио изтръпна и дълго мълча, изпаднал в голямо изумление. „Дали не е това затворът, който ме е заплашвал? — каза си той. — Да не би да е престъплението, което не е трябвало да извършвам?“ Предсказанията на Бланес, над които той се подиграваше, защото ги смяташе пророкувания, добиха за него значение на несъмнени поличби.

— Но какво ти е? — каза му учудена херцогинята. — Графът ти навя черни мисли.

— Озари ме нова истина и вместо да се бунтува срещу нея, умът ми я възприема. Вярно, че съм бил близо до вечен затвор! Но този камериер в английски фрак бе толкова хубав! Просто да ти е жал да го биеш!

Министърът беше очарован от благостта му.

— Той е много мил във всяко отношение — каза той, като погледна херцогинята. — Ще ви кажа, приятелю мой, че вие сте удържали една победа, и то най-ценната от всички може би.

„Ах — помисли Фабрицио, — прави шега по адрес на Мариета.“

Той се лъжеше; графът добави:

— Вашата *евангелска* простота е спечелила сърцето на нашия достопочтен архиепископ отец Ландриани. Тия дни ние ще ви направим главен викарий и най-милото в тази забавна история е, че тримата сегашни главни викарии, трудолюбиви, заслужили хора, от които двама, мисля, са били викарии още преди рождението ви, ще отправят до своя архиепископ едно хубаво писмо, в което ще го помолят вие да бъдете пръв по чин между тях. Тези господа се основават най-напред на вашите добродетели, а после на това, че сте правнук на прочутия архиепископ Асканио дел Донго. Когато научих за тяхното уважение към вашите добродетели, произведох начаса племенника на най-стария от тези викарии за капитан; той бе лейтенант от времето, когато маршал Сюше<sup>[4]</sup> обсаждаше Тарагона.

— Иди веднага, както си облечен в пътническите си дрехи, при твоя архиепископ и му засвидетелствай нежните си чувства! — извика херцогинята. — Разправи му за женитбата на сестра си; щом научи, че тя ще стане херцогиня, той ще открие у тебе още по-апостолски черти.

Но престори се, че не знаеш нищо от това, което графът преди малко ти повери за твоето бъдещо назначение.

Фабрицио отърча в архиепископския дворец; той се държа просто и скромно — много лесно бе за него да вземе тоя тон; наопаки, необходими му бяха усилия, за да играе ролята на знатен благородник. В същото време, докато слушаше малко дължките разкази на монсиньор Ландриани, той се питаше: „Трябваше ли да застрелям с пистолет камериера, който държеше за повода мършавия кон?“ Разумът му казваше „да“, но сърцето му не можеше да се примири с образа на хубавия млад човек, окървавен, обезобразен и падащ от коня.

„А затворът, в който щях да хлътна, ако конят ми беше се препънал, същият затвор ли е, който ми вещае толкова поличби?“

Този въпрос беше извънредно важен за него и архиепископът остана доволен от дълбокото внимание, с което Фабрицио като че го слушаше.

---

[1] Очевидно става дума за съчинението на Адолф Тиер (1797–1877), в което той се отнася към събитията на революцията със съчувствие, а политиката на якобинците получава оправдание като политика, необходима за спасението на държавата. Но Стендал бърка датата: първият том на тази книга се появява едва в 1823 година, докато действието на тази глава се развива през 1821. ↑

[2] *Галеацо*, херцог на Милано — има се предвид Галеацо-Мария Сфорца (1444–1476), херцог на Милано от 1466, известен в историята с престъпленията и жестокостта си. ↑

[3] На 29 юни 1815 година, като изгубва надеждата за възможна съпротива срещу съюзните войски, Наполеон се отправя към порт Рошфор с намерение да избяга оттам в Америка, но после променя решението си и се предава на англичаните. В писмото, с което моли Англия за подслон, той пише, че иска „като Темистокъл да потърси гостоприемство край огнището на английския народ“. Джон Бул е традиционното наименование на англичаните. Темистокъл (около 525–459 пр.н.е.) — атински пълководец, изгонен от родния си град. Той намира убежище при най-върлия враг на атиняните, персийския цар Артаксеркс. ↑

[4] *Сюше*, Луи-Габриел (1770–1826) — френски маршал, взел участие във войната с Испания. Крепостта „Тарагона“ е превзета с

щурм от него на 29 юни 1811. [↑](#)

## ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Щом излезе от архиепископството, Фабрицио изтича у Мариета; още отдалеч чу грубия глас на Джилети, който беше донесъл вино и гуляеше с приятелите си — суфльорите и лампаджиите. Едничка *tattasia*, която изпълняваше длъжността на майка, се обади на неговия сигнал.

— Има нови работи след твоето заминаване — извика тя. — Двама-трима от нашите актьори са обвинени, че са отпразнували с пиршество именния ден на великия Наполеон и нашата нещастна трупа, обявена за якобинска, получи заповед да напусне пармските владения — на ти тебе Наполеон! Но министърът, казват, ни платил разноските. Едно е сигурно, Джилети има пари, не знам колко, но видях у него цяла шепа екюта. Мариета получи пет екюта от нашия директор за пътни разноси до Мантуа и Венеция, а аз — едно екю. Тя е все тъй влюбена в тебе, но се бои от Джилети; на последното представление преди три дена той искаше на всяка цена да я убие; зашлеви ѝ два хубави плесника и — още по-отвратително — скъса ѝ синия шал. Ти ще бъдеш чудо момче, ако речеш да ѝ подариш син шал, а ние ще кажем, че сме го спечелили на лотария. Главният барабанчик на карабинерите урежда утре фехтовъчни състезания, часа ще научиш от афишите, разлепени по всички ъгли на улиците. Ела да ни видиш; ако Джилети отиде на състезанията и разберем, че няма да се върне скоро, аз ще чакам на прозореца и ще ти дам знак да се качиш. Гледай да ни донесеш нещо хубавичко, Мариета те люби страстно.

Като слизаше по витата стълба на това мръсно жилище, Фабрицио почувства дълбока покруса. „Не съм се променил никак — мислеше си той, — всичките ми добри решения, взети на брега на нашето езеро, когато гледах на живота философски, се изпариха. Душата ми тогава бе се освободила от всекидневните си грижи, но всичко това беше блян и изчезна пред суровата действителност.“

„Време е да действам“ — каза си Фабрицио, като влизаше в двореца Сансеверина към единадесет часа вечерта. Но напразно потърси в сърцето си смелост да заговори с тая пълна искреност, която

му се бе сторила толкова лесна нея нощ на брега на езерото Комо. „Ще разгневя съществото, което обичам най-много на света; ако ѝ се обясня, ще приличам на лош актьор; наистина мене ме бива само в мигове на душевен подем.“

— Графът се държи възхитително към мене — каза той на херцогинята, след като ѝ разправи за посещенията си при архиепископа. — Ценя грижите му още повече, защото, струва ми се, не му харесвам много: затова моето поведение към него трябва да бъде безукорно. Ако се съди поне по вчерашното му отпътуване, той все още е безумно увлечен от разкопките си в Сангуиня: изминал е двадесет левги в галон, за да прекара два часа при работниците си. Страхува се, ако намерят отломки от статуи в древния храм, на който е открил основите, да не му ги откраднат; иска ми се да му предложи да остана тридесет и шест часа в Сангуиня. Утре към пет часа ще трябва да се видя пак с архиепископа, ще тръгна вечерта, за да пътувам нощем по хладина.

Херцогинята изпърво не отговори.

— Ще кажат, че търсиш предлог да бъдеш далеч от мене — каза му тя после с необикновена нежност. — Едва върна от Белджирате и намираш пак причина да заминеш.

„Ето прекрасен случай за обяснение — каза си Фабрицио. — Но на брега на езерото аз не бях съвсем с ума си; в своя изблик на искреност не забелязах, че моята тържествена реч ще завърши с безочливост. Ще трябва да ѝ кажа: «Обичам те всеотдайно като приятел и т.н., но душата ми не е способна за друга обич.» Не значи ли това: «Виждам, че ме обичате, но пазете се, аз не мога да ви отвърна със същото.» Ако ме обича, херцогинята може да се разсърди, че съм отгатнал чувствата ѝ и да възнегодува за нахалството ми, ако изпитва към мене само обикновено приятелство... за тия обиди няма прошка.“

Докато претегляше тези важни съображения, Фабрицио неволно се разхождаше из салона строг и високомерен, като човек, който вижда надвиснало над себе си нещастieto.

Херцогинята го гледаше възхитена; той не бе вече детето, което беше се родило пред очите ѝ, не бе винаги готовият да ѝ се подчинява племенник: беше сериозен мъж, чиято любов е сладко да имаш. Тя стана от софата, дете бе седнала, и като се хвърли буйно в прегръдките му, каза:

— Искаш да избягаш от мене ли?

— Не — отвърна той досущ като римски император, — но ще ми се да бъда благодарен.

Тези думи можеха да се изтълкуват различно; Фабрицио няма мъжеството да продължи и да рискува да оскърби тази обаятелна жена. Той бе много млад, склонен много към вълнения; умът не му нашепваше как да извърти любезно приказката, за да изрази това, което искаше да каже. Тласнат от естествен подтик, напук на всички разсъждения, той притисна в прегръдките си тази очарователна жена и я покри с целувки. Изведнъж се чу тропот от каретата на графа, влязла в двора, и почти в същия миг сам той се появи в салона; изглеждаше много развълнуван.

— Вие вдъхвате необичайни чувства — каза той на Фабрицио, който почти се обърка от тези думи. — Архиепископът е бил тая вечер на аудиенция у негово височество както всеки четвъртък; принцът току-що ми разказа, че архиепископът, съвсем смутен, започнал с една наизустена много учена реч, от която принцът изпърво не разбрал нищо. Накрая Ландриани заявил, че е от голямо значение за пармската църква *монсиньор* Фабрицио дел Донго да бъде назначен за пръв главен викарий, а по-късно, когато навърши двадесет и четири години, за викарен епископ и *бъдещ негов наследник*.

— Тия думи, признавам си, ме стреснаха — каза графът. — Това е прекалена привързаност и аз се боях от някоя ядовита бележка на принца; но той ме изгледа засмян и ми каза на френски: „Това са ваши ходове, господине!“

„Мога да се закълна пред бога и пред ваше височество — извиках аз с колкото се може по-умилен глас, че не ми беше известно нищо за *бъдещ наследник*.“ И аз му казах истината — всичко, което си говорехме тук преди няколко часа; добавих с жар, че ще смятам за голяма милост от страна на негово височество, ако благоволи да ми даде в началото някое малко епископство. Изглежда, принцът ми повярва, защото сметна за уместно да се покаже любезен; каза ми колкото се може просто: „То е служебна работа между архиепископа и мене, тук вие нямате нищо общо; старецът се обърна към мен с един, тъй да се каже, много дълъг и доста досаден рапорт, в края на който стигна официално предложение; аз му отговорих твърде хладно, че лицето е много младо и главно съвсем ново в нашия двор, та ще



изглежда, че аз плащам един вид полица, предявена ми от императора, ако дам надежда на сина на един от големите сановници на ломбардо-венецианското му кралство да получи такъв висок сан. Архиепископът протестира, че подобно ходатайство не е имало. Каква глупост — да ми казва това на мене. Учуди ме тоя толкова умен човек; но той се обърква винаги, когато говори с мен, а тая вечер бе по-смутен от всякога и от това разбрах, че желае страстно назначението. Казах му, че знам по-добре от него, че не е имало ходатайство от високопоставени лица за дел Донго, че никой в моя двор не му отрича способностите, че не говорят лошо за поведението му, но че се боя да не прояви склонност към *възторженост*. Аз съм се зарекъл никога да не издигам на големи служби подобни безумци, в които никога един владетел не може да бъде сигурен. Тогава — продължи негово височество — аз трябваше да изслушам още една прочувствена реч, почти толкова дълга, колкото и първата; архиепископът започна да възхвалява възторжеността към църквата божия. Несръчни човече — казах си аз, — ти се заблуждаваш, проваляш назначението, което ти бе почти обещано; трябваше да спреш отведнъж и да ми благодариш горещо. Нищо подобно: той продължаваше своята проповед с комично безстрашие, а аз търсех отговор, който да не е съвсем неблагоприятен за младия Донго, и намерих един доста сполучлив, както ще видите: «Монсиньор — казах му аз, — Пий VII бе велик папа и велик светец: от всички владетели той единствен се осмели да каже „не“ на тиранина, който виждаше Европа просната в краката си! Но и той имаше склонност към възторженост и когато бе епископ в Имола, това го накара да напише прословутото си пастирско послание на „гражданина кардинал“ Киарамонти<sup>[1]</sup> в полза на Цизалпийската република.»

Горкият архиепископ остана смаян и за да го смая окончателно, казах му съвсем сериозно: «Сбогом, монсиньор, трябват ми двадесет и четири часа да помисля върху вашето предложение.» Клетият човек прибави няколко смирени молби, доста нескопосни и доста неуместни след моето сбогом. А сега, графе Моска дела Ровере, натоварвам ви да кажете на херцогинята, че не искам да бавя двадесет и четири часа нещо, което може да ѝ бъде приятно; седнете ей там и напишете на архиепископа, че съм съгласен; с това се приключва цялата тази работа.“ Аз написах писмото, той го подписа и ми каза: „Занесете го

веднага на херцогинята.“ Ето, госпожо, писмото, то бе за мене щастлив предлог да ви видя пак тази вечер.

Херцогинята прочете писмото с възторг. През време на дългия разказ на графа Фабрицио смогна да се овладее; той не изглеждаше никак учуден от това неочаквано събитие, посрещна случилото се като истински благородник, който винаги е смятал, че има право да получи такова необикновено повишение, такова щастие, способно да замае главата на един буржоа; той изказа благодарността си с подбрани изрази и накрая рече на графа:

— Един добър придворен трябва да тачи увлеченията, които имат покровителите му; вчера вие изказахте опасение да не би работниците ви в Сангуиня да откраднат отломките от намерените древни статуи; аз обичам много разкопките; ако ми позволите, ще отида да надзиравам работниците. Утре вечер, след подобаващите благодарности в двореца и у архиепископа, тръгвам за Сангуиня.

— Но досещате ли се — каза херцогинята на графа — откъде иде тая внезапна обич у добрия архиепископ към Фабрицио?

— Не е нужно да се досещам; главният викарий, чийто брат е капитан, ми каза вчера: „Отец Ландриани изхожда от безспорното начало, че архиепископът стои по-горе от викарния епископ и се радва страшно, че ще има под заповедите си един дел Донго, който освен това ще му бъде задължен. Всичко, що изтъква благородното потекло на Фабрицио, увеличава неговата съкровена радост; ето какъв човек има той за помощник! На второ място монсиньор Фабрицио му е допаднал, старецът не се стеснява пред него; най-сетне отец Ландриани от десет години основателно храни омраза към епископа в Пиаченца, който открито изявява намеренията си да го наследи на пармския архиепископски престол, а на всичко отгоре е син на воденичар. С оглед на това бъдещо приемничество епископът на Пиаченца е установил тесни връзки с маркиза Раверси и сега тия връзки карат архиепископа да трепери за успеха на своя любим план — да има в щаба си един дел Донго и да му заповядва.“

Два дни след това, в едно ранно утро, Фабрицио ръководеше работите по разкопките в Сангуиня срещу Колорно (Версай на пармските принцове); разкопките се простираха в равнината съвсем близо до шосето, което води от Парма до моста при Казал-Маджоре, първия австрийски град. Работниците сечаха равнината с дълъг, но

колкото е възможно, тесен ров, дълбок осем стъпки; целта беше да намерят по продължение на древния римски път развалини от втори храм, който, както разправят тъдявашните хора, съществувал още в Средните векове. Въпреки заповедите на принца мнозина селяни гледаха накриво тези дълги ровове, преминаващи през имотите им. Каквото и да им разправяха, те си мислеха, че тук търсят съкровище и Фабрицио бе дошъл тъкмо навреме, за да предотврати някои малък бунт. Той не се отегчаваше, следеше работата с увлечение; сегиз-тогиз намираха по някой медал и той не оставяше време на работниците да се наговорят и го задигнат.

Денят беше ясен, трябва да бе шест часът заранта. Фабрицио намери отнейде стара едноцевна пушка и простреля няколко чучулиги; една от тях, ранена, падна на шосето; втурнал се след нея, Фабрицио зърна отдалеч една карета, която идеше от Парма и се насочваше към границата при Казал-Маджоре. Докато напълни отново пушката си, раздрънканата карета се приближи полека до него и той позна Мариета; до нея седеше неугледният, дълъг като върлина Джилети и старата жена, която тя представяше за своя майка.

Джилети помисли, че Фабрицио е застанал насред пътя с пушка в ръка, за да го нападне, а може би и да му задигне Мариета. Какъвто си бе сърцат, той скочи от каретата; в лявата си ръка имаше голям ръждясал пищов, а в дясната държеше неизвадена от ножницата шпага, с която си служеше, когато нуждите на трупата налагаха да му се довери някаква роля на маркиз.

— Ах ти, разбойнико — извика той. — Много се радвам, че те виждам тук на една левга от границата; ей сега ще ги светя маслото; тук твоите виолетови чорапи няма да ти помогнат.

Фабрицио се усмихваше влюбено на Мариета и не обръщаше внимание на ревнивите крясъци на Джилети, когато изведнъж видя съвсем близо до гърдите си дулото на ръждясалия пищов; той едва успя да удари по пищова с пушката си като с тояга; пищовът гръмна, но не рани никого.

— Я спирай, мръснико! — викна Джилети на коларя.

В същото време сграбчи ловко пушката на противника си за дулото и я отстрани; Фабрицио и той дърпаха пушката, колкото сила имаха. Като местеше напред ту едната, ту другата си ръка, Джилети, който бе много по-як, все повече се приближаваше към спусъка и

щеше вече да изтръгне пушката, когато Фабрицио, за да му попречи да я използва, гръмна. Той беше забелязал преди това, че дулото на пушката стърчи три пръста над рамото на Джилети: гърмежът свирна досам ухото на артиста. Той се позабърка, но в миг се окопити.

— Аха! Искаш да ми пръснеш черепа ли, нехранимайко. Сега ще ти видя сметката.

Джилети хвърли ножницата на маркизовската си шпага и налетя върху Фабрицио с изумителна бързина. Фабрицио нямаше оръжие и видя, че е изгубен.

Той побягна към каретата, спряла на десетина крачки зад Джилети; мина отляво и като се хвана с ръка за яйовете ѝ, избиколи я бързо и стигна до дясната вратичка, която беше отворена. Джилети, юрнал се с дългите си крака, без да се сети да се хване за яйовете на каретата, залетя няколко крачки напред, преди да може да се спре. Тъкмо когато минаваше покрай отворената вратичка, Фабрицио чу как Мариета му прошепна:

— Пази се, щете убие. Дръж!

В същия миг Фабрицио видя как падна от вратичката някакъв голям ловджийски нож; той се наведе да го вземе, но в тоя миг Джилети му нанесе удар с шпагата си в рамото. Изправен, Фабрицио се намеря на шест пръста от Джилети, който го удари яростно по лицето с дръжката на шпагата си; ударът беше толкова силен, че зашемети напълно Фабрицио. В тая минута той бе на косъм от смъртта. За негово щастие Джилети не можеше да го намуши с върха на шпагата си, защото бе още съвсем близо до него. Когато се опомни, Фабрицио хукна презглава; тичайки, той захвърли канията на ловджийския нож, после се извърна пъргаво и се намери на три крачки от Джилети, който го гонеше. Както бе залетял Джилети, Фабрицио го мушна с върха на ножа; с шпагата си Джилети успя да отбие малко ловджийския нож, но получи удара право в лявата си буза. Той мина съвсем близо покрай Фабрицио, който усети, че нещо пробожда бедрото му: беше ножчето на Джилети, което той беше успял да отвори. Фабрицио отскочи надясно; извърна се и най-сетне двамата противници се озоваха един срещу друг на разстояние, удобно за бой.

Джилети ругаеше на провала.

— Ах, ей сега ще ти прережа гръцмуля, мръсни попе! — току повтаряше той.

Фабрицио беше се запъхтял и не можеше да приказва: лицето му го болеше много от удара с дръжката на сабята, а от носа му ручеше кръв. Той отби няколко удара с ловджийския си нож и нанесе няколко, без да съзнава какво прави; струваше му се смътно, че участва в някакво публично състезание. Тази мисъл му бе навейна от присъствието на двадесет и пет, тридесет души работници, които бяха обкръжили борците, но стояха на доста почтено разстояние от тях, защото те отскачаха и налитаха непрекъснато един върху друг.

Борбата сякаш поотслабна; ударите не следваха тъй бързо; изведнъж Фабрицио помисли: „Ако съдя по болката, която усещам на лицето, сигурно ме е обезобразил.“ Освирепял при тая мисъл, той се хвърли върху врага си с насочен напред ловджийски нож. Върхът на ножа се заби в дясната страна на гърдите на Джилети и излезе откъм лявата плешка; в същия миг шпагата на Джилети прониза от край до край Фабрициевата ръка до рамото, но се плъзна под кожата и раната бе нищожна.

Джилети се строполи; когато Фабрицио тръгна към него, загледан в ляната му ръка, която държеше ножчето, ръката се отвори машинално и изпусна оръжието си.

„Негодникът издъхна!“ — каза си Фабрицио. Той го погледна в лицето: от устата на Джилети хлуеше кръв. Фабрицио се затече към колата.

— Имате ли огледало? — викна той на Мариета.

Мариета го изгледа побледняла и не отговори. Старата жена отвори съвсем спокойно една зелена чанта за ръкоделие и подаде на Фабрицио огледалце с дръжка, голямо колкото длан. Фабрицио се огледа и опипа лицето си: „Очите са здрави — каза си той, — това вече не е малко.“ Прегледа зъбите си — нямаше нито един счупен.

— Защо тогава ме боли толкова? — каза си той полугласно.

— Защото дръжката на сабята на Джилети е прищипала горната част на бузата ви към ей тая кост — отвърна старицата. — Бузата ви се е надула и посиняла страшно: сложете веднага пиявици и ще ви мине.

— Аха! Веднага пиявици! — каза Фабрицио през смях и хладнокръвието му се върна.

Той видя, че работниците наобикалят Джилети и го гледат, без да се осмелят да го докоснат.

— Та помогнете на тоя човек де! — извика им той. — Съблечете му дрехите.

Той щеше да каже още нещо, но като вдигна очи, съзря на около триста крачки по пътя пет-шест души, които идеха пеш с отмерени крачки към мястото на произшествието.

„Стражари — помисли той — и тъй като има убит човек, ще ме арестуват и аз ще имам честта да вляза тържествено в Парма. Каква интересна история за приятелите на Раверси в двора, които ненавиждат леля ми!“

Завчас, със светкавична бързина, той хвърли на слисаните работници всички пари, които имаше в джобовете си, и се метна на каретата.

— Попречете на стражарите да ме преследват! — извика той на работниците. — И аз ще ви наградя щедро; кажете им, че съм невинен, че тоя човек *ме нападна и искаше да ме убие*. А ти — каза той на коларя — подкарай конете си в галоп, ще получиш четири наполеона, ако преминеш По, преди тия хора да могат да ме настигнат.

— Дадено! — каза козарят. — Па вие не се страхувайте; ония там вървят пеша и дори ако кончетата ми припкат цялото време тръс, ние пак ще ги оставим здравата зад нас.

Като каза това, той ги подкара в галоп.

Думите на коларя „не се страхувайте“ засегнаха нашия герой: той наистина се бе уплашил силно, след като го бяха ударили в лицето с дръжката на сабята.

— Но ние можем да срещнем конници — каза предпазливият колар, а мислеше за четирите наполеона — и тия хора, които идат след нас, могат да им извикат да спрат...

Тия думи означаваха: „Напълнете пак пушката си“.

— Ах, колко си храбър, милички ми абате! — извика Мариета, като прегръщаше Фабрицио.

Старицата попоглеждаше през вратичката на каретата: след някое време се отдръпна вътре.

— Никой не ви преследва, господине — каза тя съвсем спокойно на Фабрицио, — и никой няма на пътя отпред. Но вие знаете какви формалисти са чиновниците от австрийската полиция: ако ви видят, че идете в галоп към дигата до брега на По, ще ви арестуват, бъдете сигурен.

Фабрицио надникна през вратичката.

— Карай тръс — каза той на коларя. — Какъв паспорт имате? — попита той старицата.

— Не един, а цели три — отвърна — и те ни струват по четири франка всеки: не е ли това съсипия за такива бедни драматически артисти, които пътуват цяла година? Ето паспорта на господин Джилети, драматически артист: вземете го за себе си; ето и нашите два паспорта — на Мариета и на мене. Но Джилети държеше всичките ни пари в джоба си, какво ще стане сега с нас?

— Колко пари имаше той? — попита Фабрицио.

— Цели четиридесет екюта от по пет франка — каза старицата.

— Тоест шест и малко дребни монети — каза Мариета през смях, — не искам да мамят миличкия ми абат.

— Не е ли съвсем естествено, господине — подзе старицата много спокойно, — дето искам да откача от вас тридесет и четири екюта? Какво са тридесет и четири екюта за вас? А ние загубихме закрилника си. Кой ще ни намира сега квартира, ще се пазари с коларите, когато пътуваме, и ще задава страх на всички? Джилети не беше хубав, но беше много удобен; и ако момичето не бе сглупило да се влюби веднага във вас до уши, Джилети никога нямаше да забележи нищо и вие щяхте да ни давате харни пари. Уверявам ви, ние сме много сиромаси.

Фабрицио се трогна; извади кесията си и даде няколко наполеона на старата жена.

— Виждате — каза й той, — остават ми само петнадесет, така че безполезно е повече да ми додявате.

Мариета се хвърли на шията му, а старицата му целуваше ръцете. Конете продължаваха да тичат в лек тръс. Когато видяха отдалеч жълтите, насочени с черни черти бариери, които показваха австрийските владения, старицата каза на Фабрицио:

— По-добре ще е да минете пеша с паспорта на Джилети в джоба, а ние ще се спрем за минута, уж да се понатъкним. Пък и в митницата ще трябва да прегледат нещата ни. Да ви дам един съвет: преминете Казал-Маджоре безгрижно; влезте дори в кафенето и пийте чашка ракия; излезете ли от градчето, бягайте по-бързо. На австрийска земя полицията е дяволски бдителна: тя скоро ще научи, че е убит човек; а вие пътувате с чужд паспорт — това стига, за да лежите в

затвора две години. Щом излезете от града, завийте надясно към По, наемете лодка и избягайте в Равена или Ферара; измъквайте се колкото се може по-бързо от австрийските владения. За два луидора ще можете да си купите от някой митничар друг паспорт; тоя, който имате, ще ви докара беля; не забравяйте, че сте убили човек.

Додето се приближаваше пеша към понтонния мост на Казал-Маджоре, Фабрицио препрочете внимателно паспорта на Джилети. Нашият герой изпитваше силен страх, той си спомняше живо думите на граф Моска, който му беше казал колко опасно е за него да се върне в австрийските владения; а ето на двеста крачки пред себе си виждаше страшния мост, който щеше да го отведе в тая страна, столицата на която бе за него Шпилберг. Но какво друго да направи? Моденското херцогство, с което граничи на юг пармската държава, ѝ предаваше бегълците по силата на една специална конвенция; другата граница минаваше в планините откъм Генуа и беше много далече; в Парма щяха да узнаят неговото нещастно приключение, преди той да стигне планините; оставаха следователно само австрийските владения по левия бряг на По. Докато пишат на австрийските власти да го арестуват, щяха да минат може би тридесет и шест часа или два дни. След тия размишления Фабрицио изгори с цигарата си своя паспорт; по-добре беше на австрийска земя да е скитник, отколкото Фабрицио дел Донго, а твърде възможно бе да го претърсват.

Освен напълно естественото отвращение, което Фабрицио имаше — да повери живота си на паспорта на нещастния Джилети, тоя документ представяше и физически несъобразности; ръстът на Фабрицио беше най-много пет стъпки и пет пръста, а не пет стъпки и десет пръста, както бе посочено в паспорта; Фабрицио имаше около двадесет и четири години и изглеждаше още по-млад. Джилети имаше тридесет и девет. Трябва да признаем, че нашият герой се разхожда повече от половин час по дигата на По, близо до подвижния мост, преди да се реши да стъпи на него. „Какъв съвет бих дал на друг, ако се намираще на мястото ми? — каза си най-сетне той. — Ясно, да мине: опасно е да остане в пармската държава; може да изпратят стражар да търси човека, който е убил друг човек, па макар и при самозащита.“ Фабрицио претършува джобовете си, скъса всички книжа и запази само кърпичката и табакерата; за него бе важно да скъси прегледа, на който щеше да бъде подложен. Той помисли за страшното възражение,



което можеха да му направят и на което намираше само несъстоятелни отговори: щеше да каже, че се нарича Джилети, а всичкото му бельо носеше буквите Ф. Д.

Както вижда читателят, Фабрицио беше от тия нещастници, които се терзаят от собственото си въображение; от тоя недостатък страдат повечето умни хора в Италия. Един френски войник, равен по смелост на Фабрицио или дори по-малко смел, би преминал моста веднага, без да мисли предварително за каквато и да е мъчнотии, като би запазил същевременно цялото си хладнокръвие, а Фабрицио далеч не бе хладнокръвен, когато в края на моста едно дребно, облечено в сив мундир човече му каза:

— Влезте в полицията да ви прегледат паспорта.

По мръсните стени на канцеларията висяха на гвоздеи лулите и омазнените шапки на чиновниците. Голямото чамово писалище, зад което тия хора се бяха залостили, беше цялото накапано с мастило и вино, два-три дебели, подвързани със зелена кожа регистъра бяха изцапани с разноцветни петна, а краят на страниците им бе почернял от пръстите. Върху камарата натрупани един върху друг регистри имаше три великолепни лаврови венци, останали от вчерашния тезоименен ден на императора.

Всички тия дреболии поразиха Фабрицио, сърцето му се сви; ето как изкупваше той великолепния и съвсем свеж разкош на красивите си покои в двореца Сансеверина. Той трябваше да влезе в тая мръсна канцелария, да стои там като подчинен; щеше да бъде подложен на разпит.

Чиновникът, който протегна жълтата си ръка към паспорта му, беше дребничък, мургав и носеше пиринчена карфица на връзката си. „Сигурно е някой кисел буржоа“ — каза си Фабрицио. Чиновникът изглеждаше крайно учуден, додето четеше паспорта, и това четене трая близо пет минути.

— Май че сте имали някаква злополука — каза той на чужденеца и посочи с поглед бузата му.

— Коларят ни събори от дигата на По.

После настъпи отново мълчание. Чиновникът хвърляше свирепи погледи към пътника.

„Хванаха ме — каза си Фабрицио. — Сега ще каже, че трябва за свое голямо съжаление да ми съобщи неприятната новина, че съм

арестуван.“ Какви не безумни мисли идеха в ума на нашия герой и в тоя миг той не бе никак логичен. Така например той помисли да избяга през вратата, която бе останала отворена. „Ще си сваля дрехите, ще се хвърля в По и навярно ще мога да я преплувам. Всичко е за предпочитане пред Шпилберг.“ Полицейският чиновник го гледаше втренчено, додето той пресмяташе изгледите за успех на бягството си — и двамата имаха забавни лица. Опасността прави гениален разумния човек, издига го, така да се каже, над него; на човека с въображение внушава романтични планове — наистина смели, но често пъти безсмислени.

Трябваше да се види с какъв възмутен вид посреща нашият герой изпитателното око на полицейския чиновник, нагизден с медните си скъпоценности. „Ако го убия — казваше си Фабрицио, — ще ме осъдят за убийство на двадесет години тежка работа или на смърт, ала все пак това не е толкова страшно, колкото Шпилберг с верига от шестдесет килограма на всеки крак и осем унции хляб на ден, и то за цели двадесет години; така че оттам ще изляза едва на четиридесет и четири години.“ В своята логика Фабрицио забравяше, че е изгорил паспорта си и следователно полицейският чиновник нямаше откъде да узнае, че пред него стои бунтовникът Фабрицио дел Донго.

Както вижда читателят, нашият герой беше се изплашил доста; той щеше да се изплаши още повече, ако знаеше какви мисли вълнуваха полицейския чиновник. Тоя човек беше приятел на Джилети; можем да си представим колко се изненада, когато видя паспорта му в ръцете на друг човек; първата му мисъл бе да го арестува, после му мина през ума, че Джилети може да е продал паспорта си на тоя хубав момък, който очевидно е извършил някоя поразия в Парма. „Ако го арестувам — каза си той, — ще злепоставя Джилети; лесно ще открият, че той е продал паспорта си; но от друга страна, какво ще каже началството ми, ако установи, че аз, приятелят на Джилети, съм визирал паспорта му, представен от друг човек?“ Чиновникът стана, като се прозяваше, и каза на Фабрицио:

— Почакайте, господине. — После по полицейски навик добави: — Явява се една мъчнотия.

Фабрицио си каза: „Явно става бягството ми“

И наистина чиновникът излезе от канцеларията като остави след себе си вратата отворена, а паспортът остана върху чамовата маса.

„Опасността е очевидна — помисли си Фабрицио. — Ще си прибера паспорта и ще се върна полекичка по моста, ще кажа на стражаря, ако ме запита, че съм забравил да визирам паспорта си при полицейския комисар в последното село на пармската държава.“ Фабрицио бе вече взел паспорта си в ръка, когато за негово неизказано учудване чу как чиновникът с медните скъпоценности каза:

— Бога ми, капнах; жегата ме задушава; ще ида в кафенето да пия чашка кафе. Щом изпушите лулата си, влезте в канцеларията, има един паспорт за визиране, чужденецът чака.

Фабрицио, който излизаше крадешком, се намери лице срещу лице с един хубав млад човек, който си говореше, тананикайки: „Добре де, ще визираме паспорта и ще сложим парафа си.“

— За къде пътува господинът?

— За Мантуа, Венеция и Ферара.

— За Ферара, дадено — отвърна чиновникът, като си подсвиркуваше; той взе един печат, удари виза със синьо мастило на паспорта, вписа бързо в празното място на печата думите: Мантуа, Венеция и Ферара, после, като повъртя няколко пъти ръката си във въздуха, се подписа и топна пак мастило, за да изпише бавно, с голямо старание, заврънкулката под подписа си. Фабрицио следеше всички движения на перото му; чиновникът изгледа заврънкулката си със задоволство, добави пет-шест точки и най-сетне предаде паспорта на Фабрицио, като каза шеговито:

— Добър ви път, господине.

Фабрицио тръгна да си ходи, като се мъчеше да върви колкото се може по-бавно, но изведнъж усети, че някой го пипна за лявото рамо: неволно хвана дръжката на кинжала си и ако нямаше наоколо къщи, щеше може би да извърши някоя глупост. Като го видя толкова уплашен, човекът, който го докосна по лявото рамо, му каза, сякаш искаше да се извини:

— Ама че аз ви повиках, господине, три пъти, без да ми отговорите; имате ли да декларирате нещо на митницата.

— Нищо освен носната си кърпичка; отивам на лов тук наблизу у един мой роднина.

Фабрицио щеше съвсем да се оплете, ако го попитаха как се казва роднината му. От вълнение и голямата горещина той бе станал вир-вода, като да беше паднал в По. „Не ми липсва смелост срещу

актьорите, но губя пусула пред писарушки, нагиздени с медни скъпоценности: на тази тема ще съчиня комически сонет за херцогинята.“

Щом влезе в Казал-Маджоре, Фабрицио свърна вдясно по една мръсна улица, която се спущаше към По. „Имам голяма нужда от подкрепата на Бакхус и Церера“ — каза си той и влезе в един дюкян, пред входа на който висеше, окачена на пръчка, една сива дрипа; на дрипата бе написано *Trattoria*<sup>[2]</sup>. Кирлив чаршаф, опънат на два тънки дървени обръча, висеше почти до земята и засланяше вратата на траторията от отвесните лъчи на слънцето. Вътре полугола и доста красива жена посрещна почитително нашия герой и с това го зарадва силно, той побърза да ѝ каже, че умира от глад. Докато жената приготвяше закуската, влезе един около тридесетгодишен мъж; той не поздрави при влизането си, но после изведнъж стана от пейката, дето беше се изтегнал свойски, и каза на Фабрицио:

— *Eccellenza, la riverisco!* (Моите почитания, ваше превъзходителство.)

Фабрицио в тоя миг бе много весел и вместо да го обхванат мрачни мисли, отвърна със смях:

— Че откъде, дявол да го вземе, познаваш мое превъзходителство?

— Как, ваше превъзходителство, не си ли спомняте за Лодовико, един от кочияшите на госпожа херцогиня Сансеверина! В Сака, лятната вила, дето отивахме всяка година, аз хвацах винаги треска; помолих госпожата да ми отпусне пенсия и се магнах. Сега съм богат; вместо пенсия от двадесет екю годишно, на която най-много можех да имам право, госпожата ми каза, че ми дава двадесет и четири екюта, за да имам свободно време да съчинявам сонети, защото аз съм поет и пиша на *народно наречие*, а господин графът ми каза — ако някога ми се случи нещастие, да му се обадя. Аз имах честта да ви возя, монсиньор, до едно място по пътя, когато ходехте като добър християнин на поклонение в манастира на Веледжа.

Фабрицио се вгледа в тоя човек и едва го позна. Той беше един от най-напетите кочияши на *casa* Сансеверина: сега, когато се смяташе за богат, носеше само груба скъсана риза и платнени гащи, боядисани някога черно и едва стигащи до коленете му; чифт обуца и смачкана шапка допълваха облеклото му. Освен това не беше се бръснал от две

седмици. Като ядеше омлета си, Фабрицио си поприказва с него досущ като равен с равен; стори му се, че Лодовико е любовник на гостилничарката. Той свърши набързо закуската, после пошепна на Лодовико:

— Искам да ви кажа две думи.

— Ваше превъзходителство, вие може да говорите спокойно пред нея, тя е наистина добра жена — нежно Лодовико.

— Добре тогава, приятели мои — подзе Фабрицио без колебание. — Случи ми се нещастие и аз имам нужда от вашата помощ. Най-напред ще ви кажа, че няма нищо политическо в моята работа; чисто и просто убих един човек, който искаше да ме умъртви, защото говорех с любовницата му.

— Клетият момък! — каза гостилничарката.

— Разчитайте на мен, ваше превъзходителство! — извика кочияшът с пламнали от гореща преданост очи. — Къде искате да отидете, ваше превъзходителство?

— Във Ферара. Имам паспорт, но предпочитам да не се разправям със стражарите, които, не е чудно, знаят за станалото.

— Кога пречукахте оня?

— Тази заран в шест часа.

— Нямате ли, ваше превъзходителство, кръв по дрехите си? — попита гостилничарката.

— И аз помислих за това — подзе кочияшът. — Пък и сукното на дрехите ви е скъпо; такива не се срещат често по нашите села и то ще привлече хорските погледи; ще ви купя дрехи от евреина. Вие, ваше превъзходителство, имате, кажи-речи, моя бой, само че сте тънък.

— За бога, не ме наричайте превъзходителство, това може да привлече вниманието.

— Да, ваше превъзходителство — отвърна кочияшът като излизаше от гостилницата.

— Стойте, стойте! — развика се Фабрицио. — Ами пари? Върнете се!

— Защо приказвате за пари? — каза гостилничарката. — Той има шестдесет и седем екюта и то пълно на ваше разположение. И у мен — додаде тя, като сниши гласа си — ще се намерят четиридесетина, които ви давам от сърце; човек не винаги има пари у себе си, когато му се случат такива нещастия.

Поради горещината Фабрицио бе свалил сакото си, когато влезе в траторията.

— Вие носите жилетка, която може да ни причини неприятности, ако влезе някой: тоя хубав *английски плат* ще му обърне вниманието.

Тя даде на нашия беглец една жилетка на мъжа си от боядисано черно платно. През една вътрешна врата в гостилницата влезе висок млад човек, контешки облечен.

— Това е мъжът ми — каза гостилничарката. — Пиетро Антонио — обърна се тя към мъжа си, — господинът е приятел на Лодовико; случило му се е едно нещастие тази заран отгатък реката, желае да избяга във Ферара.

— Хубаво, ще го прекараме — каза много любезно мъжът, — лодката на Карло Джузепе е у нас.

Поради друга своя слабост, която ще признаем също тъй, както разказахме за неговия страх в полицията в края на моста, нашият герой се просълзи; той се трогна дълбоко от всеотдайната привързаност, която виждаше у тия селяни; помисли също и за присъщата на леля му доброта; искаше му се, ако може, да награди щедро тези хора. Лодовико се върна с вързоп в ръцете.

— Значи, тоя приятел ще бяга, а? — каза му дружелюбно мъжът.

— Не става дума за това — отвърна Лодовико с разтревожен глас. — Започват да говорят за вас, забелязали са, че сте се колебали, когато сте свили от главната улица в нашето *vicolo*<sup>[3]</sup>, като да сте искали да се скриете.

— Качете се бързо в спалнята — каза мъжът.

В стаята, много широка и хубава, с два прозореца, на които беше поставено сиво платно вместо стъкла, имаше четири легла, широки шест стъпки и високи — пет.

— Бърже, бърже! — каза Лодовико. — Имаме тук отскоро един нов глупав стражар; прищя му се да задиря красивата жена, която видяхте долу, и аз му пророкувах, че може да го настигне някой куршум, когато обикаля пътищата; ако това куче чуе за ваше превъзходителство, ще поиска да ни изиграе някой номер и ще се помъчи да ви арестува тук, за да очерни траторията на Теодолинда. Я гледай — продължи Лодовико, като видя ризата на Фабрицио, изцапана с кръв, и раните, превързани с носни кърпички, — прасето

му недно се е защитавало, а? Това само стига, за да ви запрат; а аз не ви купих риза.

Той отвори безцеремонно скрина на стопанина и даде една от неговите ризи на Фабрицио, който скоро се облече като селски богаташ. Лодовико откачи една провесена на стената мрежа, сложи дрехите на Фабрицио в коша за риба, изтича долу и излезе бързо през една задна врата; Фабрицио го следваше.

— Теодолинда — извика Лодовико, като минаваше покрай гостилницата, — скрий онова, дето е горе, ние ще чакаме във върбалака; а ти, Пиетро Антонио, побързай да ни изпратиш лодка, ще платим добре.

Лодовико преведе Фабрицио през повече от двадесет рова. Дълги и огъващи се дъски бяха прехвърлени като мостове върху най-широките от тях; Лодовико издърпваше дъските, щом минеха. Стигнал до последния канал, той дръпна дъската припряно.

— Да си поотдъхнем сега — каза той. — Това стражарско куче ще трябва да измине повече от две левги, за да хване ваше превъзходителство. Но вие сте съвсем блед — каза той на Фабрицио, — добре, че не забравих да взема шишенцето с ракия.

— Тъкмо навреме. Раната в бедрото, започва да ме боли; пък и аз здравата се уплаших в полицията на края на моста.

— Как няма да се уплашите — каза Лодовико, — не разбирам как сте дръзнали да влезете с вашата окървавена риза в такова място. Колкото за раните, аз отбирам от тях: ще ви отведа на прохладно място, където ще можете да си подремнете един час; лодката ще дойде да ни потърси там — дано само са намерили лодка; не дойде ли, когато си поотпочинете, ще извървим още две левги и ще ви заведе в една воденица, дето ми дадат лодка. Ваше превъзходителство е много поучен от мене; госпожата ще бъде покрусена, когато узнае за злополуката; ще ѝ кажат, че сте смъртно ранен, може би дори че сте убили вероломно оня човек. Маркиз Раверси ще се погрижи да пусне какви ли не лоши слухове, за да огорчи госпожата. Вие бихте могли, ваше превъзходителство, да ѝ пишете.

— А как ще ѝ занесат писмото?

— Ратаите във воденицата, където отиваме, печелят по дванадесет су на ден; за ден и половина те са в Парма, значи, четири франка за пътуването; два франка, задето ще си изтъркат обущата: ако

това е за сиромас като мене, ще струва шест франка; тъй като е за услуга на един благородник, ще дам дванадесет.

Когато стигнаха на мястото за почивка в една много гъста и прохладна горичка от ели и върбалак, Лодовико отиде на един час път далеч да търси мастило и хартия.

— Боже господи, колко ми е добре тук! — извика Фабрицио. — Прощавай, мое поприще, аз никога няма да стана архиепископ!

Когато се върна, Лодовико го завари дълбоко заспал и не му даде сърце да го буди. Лодката пристигна чак на залез-слънце; щом я съзря отдалеч, Лодовико събуди Фабрицио и нашият герой написа две писма.

— Ваше превъзходителство, вие сте много по-учен от мене — каза Лодовико угрижено — и боя се много, че в дълбочината на сърцето ви няма да бъдете доволен, каквото и да говорите, ако ви кажа още нещичко.

— Не съм толкова глупав, колкото мислите — отвърна Фабрицио, — и каквото и да кажете, вие ще си останете винаги за мене верен на леля ми слуга и човек, който е направил всичко на света, за да ме измъкне от едно мръсно положение.

Потребни бяха още много други уверения, за да се осмели Лодовико да говори, и когато най-сетне той се реши, захвана с едно предисловие, което трая цели пет минути. Фабрицио почна да губи търпение, после си каза: „У кого е вината за това? В нашата суетност, която този човек е видял много добре от височината на капрата си.“ Предаността накара Лодовико да се претраши и да се изкаже открито:

— Какво не би дала маркиза Раверси на куриера, който ще изпратите в Парма, за да се сдобие с тези две писма! Те са писани с ваш почерк и следователно са съдебни доказателства против вас. Ваше превъзходителство, вие ще сметнете, че любопитствам нескромно; на второ място може би ще се срамувате да изложите пред очите на госпожа херцогинята моя калпав кочияшки почерк, но все пак грижите за вашата безопасност ме карат да ви говоря, ако ще и да ме вземете за нахалник. Не бихте ли могли, ваше превъзходителство, да ми продиктувате тези две писма? В такъв случай аз ще бъда изложен на опасности, и то много малко, тъй като, ако дотрябва, ще кажа, че сте се явили пред мен сред полето с рогова мастилница в едната ръка и пистолет в другата и сте ми заповядали да пиша.



— Дайте си ръката, драги ми Лодовико — извика Фабрицио, — и за да ви докажа, че не искам да крия нищо от приятел като вас, препишете двете писма така, както са.

Лодовико разбра какъв голям знак на доверие е това и се трогна много; но след няколко реда, съгледал, че лодката иде бързо по реката, каза на Фабрицио:

— Ще свършим писмата по-скоро, ако вие, ваше превъзходителство, се потрудите да ми ги продиктувате. Когато писмата бяха готови, Фабрицио сложи едно А и едно Б под последния ред, а на едно малко късче хартия написа на френски: „*Вярвайте на А и Б*“ и го смачка. Куриерът трябваше да скрие това смачкано листче в дрехата си.

Щом лодката стигна толкова близо, че можеха да го чуят, Лодовико повика лодкарите, но не с техните истински имена; те не отговориха и спрели до брега на хиляда метра по-долу, се заозъртаха да видят дали не ги забелязал някой митничар.

— На вашите заповеди съм — каза Лодовико на Фабрицио; — искате ли да отнеса сам писмата в Парма? Или искате да ви придружа до Ферара?

— Да ме придружите до Ферара? Почти не смеех да ви помоля за такава услуга. Ще трябва да слезем на брега и да се опитаме да влезем в града, без да показваме паспортите си. Да ви призная, отвратително ми е да пътувам под името Джилети и не виждам кой освен вас може да ми купи друг паспорт.

— Защо не ми казахте в Казал-Маджоре? Познавам един шпионин, който щеше да ми продаде чудесен паспорт, и не скъпо, за четиридесет-петдесет франка.

Един от двамата гребци, който беше роден на десния бряг на По и следователно не се нуждаеше от задграничен паспорт, за да отиде в Парма, се нае да занесе писмата. Лодовико, който знаеше да гребее, се залови да кара лодката заедно с другия гребец.

— Ние ще срещнем по долното течение на По — каза той — много въоръжени полицейски лодки, но аз ще съумея да се изплъзна.

Повече от десет пъти трябваше да се крият сред едва подали се под водата островчета, обрасли в ракитак. Три пъти слизаха на сушата и изчакваха да минат празните лодки пред полицейските корабчета. Лодовико се възползва от тези дълги свободни минути, за да каже на

Фабрицио някои от сонетите си. Чувствата бяха доста правдиви, но някак притъпени от израза и не си заслужаваха труда да бъдат написани; странно бе, че тоя бивш кочияш имаше ярки и самобитни чувства и виждания, но той ставаше студен и посредствен, щом седнеше да пише. „Обратното виждаме в обществото — каза си Фабрицио. — Хората сега могат да изразяват изцяло всичко, но сърцето им няма какво да каже.“ Той разбра, че ще направи най-голямо удоволствие на този верен слуга, като поправи правописните грешки в сонетите му.

— Подиграват ми се, когато им давам тетрадката си — казваше Лодовико. — Но ако вие, ваше превъзходителство, благоволите да ми продиктувате правописа на думите буква по буква, завистниците ми няма да има какво да кажат вече: правописът не създава таланта.

Чак на третия ден през нощта Фабрицио можа да слезе благополучно в един елшак, левга преди Ponte Lago Oscuro. Целия ден той се кри в една конопена нива, а Лодовико отиде във Ферара; там той нае малка стая у един беден евреин, който разбра начаса, че ще паднат пари, ако знае да мълчи. Вечерта, по мръкнало, Фабрицио влезе във Ферара, яхнал едно конче; той се нуждаеше от неговата помощ, защото беше премалял от жегата през пътуването си по реката, раната от ножа в бедрото и раната, която Джилети му беше нанесъл с шпагата си в рамото при започване на борбата, бяха се възпалили и него го тресеше.

---

[1] *Киарамонти, Грегорио* (1742–1823) — кардинал. При възкачването си на папския престол приема името Пий VII. Епископ на Имола през 1796, когато градът е превзет от французите и присъединен към Цизалпийската република. Киарамонти публикува свещеническо послание, с което изразява покорност към републиканските власти и заявява, че религията може да бъде съгласувана с всяко правителство. През 1809 Наполеон изисква от Пий VII да се отрече от папските владения, на което Пий отговаря с отказ. Оттогава започва упоритата борба между папата и Наполеон, продължила до свалянето на императора през 1814 година. ↑

[2] Гостилница (итал.) ↑

[3] Уличка (итал.) ↑

## ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

Евреинът, собственик на жилището, доведе един потаен хирург, който, като разбра на свой ред, че пациентите му са пълни с пари, каза на Лодовико, че *съвестта* му го задължава да обади в полицията за раните на момъка, когото Лодовико наричаше свой брат.

— Законът е ясен — добави той; — очевидно вашият брат не се е наранил сам, както разправя, падайки от стълбата, когато държал в ръка отворен нож.

Лодовико отговори студено на честния хирург, че ако той послуша гласа на съвестта си, ще има честта, преди да напусне Ферара, да го нападне точно тъй с отворен нож в ръка. Когато научи от Лодовико за случката, Фабрицио му се скара, но те трябваше да бягат, без да губят минута, Лодовико каза на евреина, че иска да изведе на чист въздух брат си; той доведе файтон и нашите приятели напуснаха къщата, за да не се върнат вече в нея.

Читателят ще намери сигурно много дълъг разказа за всичките тия митарства, наложени поради липсата на паспорт: тоя род безпокойства не съществуват вече във Франция, но в Италия и главно в околностите на По се говори само за паспорти. Когато, без да срещнат никаква спънка, излязоха от Ферара уж да се поразходят, Лодовико освободи файтона, после влезе отново в града през друга порта и се върна да вземе Фабрицио с една *sediola*, която нае за дванадесет левги. Стигнаха близо до Болоня, нашите приятели казаха на коларя да ги изкара през нивите на пътя, който води от Флоренция за Болоня; те пренощуваха в най-сиромашкия хан, който можаха да намерят, а на другия ден Фабрицио почувства в себе си сили да повърви и те влязоха в Болоня, уж връщайки се от разходка. Бяха изгорили паспорта на Джилети; за смъртта на актьора сигурно знаеха вече всички и по-малко опасно беше да бъдат спрени без паспорт, отколкото с паспорта на убит човек.

В Болоня Лодовико познаваше двама-трима слуги в богати домове, решено бе да отиде на разузнаване при тях. Той им каза, че идед от Флоренция заедно с брат си и тъй като на брат му се спяло

още, тръгнал сам един час преди изгрев-слънце. Брат му щял да го настигне в селото, където Лодовико искал да се спре да почине през най-горещите часове. Но Лодовико като видял, че брат му не идва, решил да се върне назад; намерил го ударен с камък и намушкан на няколко места с нож, а отгоре на това и ограбен от хората, които се спречкали с него. Брат му бил хубаво момче, знаел да тимари и кара коне, да чете и да пише и много искал да намери работа в някоя добра къща. Лодовико възнамеряваше в удобния момент да добави, че когато Фабрицио паднал, крадците избягали и задигнали чантата, в която били бельото и паспортите им.

Когато, пристигна в Болоня, Фабрицио, капнал от умора, не посмя да отиде без паспорт в някой хан и влезе в грамадната църква „Сан-Петронио“. Там намери чудесна прохлада; скоро се почувства съвсем ободрен. „Колко съм неблагодарен — каза си той изведнъж. — Влизам в църква да поседя като в кафене!“ Той падна на колене и благодари горещо на бога за явната закрила, с която го е оградил от оня злополучен час, когато уби Джилети. Той още потръпваше, като си спомняше за опасността да го познаят в полицията на Казал-Маджоре, „Как тоя чиновник, чиито очи издаваха такова подозрение и който препрочете три пъти паспорта ми — питаше се той, — не забеляза, че не съм висок пет стъпки и десет пръста, че нямам тридесет и осем години, че съвсем не съм сипаничав? Колко много трябва да ти благодаря, господи! И как закъснях досега да сложа нищожеството си в твоите крака! От гордост си въобразявах, че само благодарение на някакво нищожно човешко благоразумие съм успял да избягна Шпилберг, който вече се отваряше да ме погълне.“

Фабрицио прекара повече от час в дълбоко умиление пред безграничната благодат на бога. Той не чу как се приближи Лодовико и застана пред него. Най-сетне Фабрицио, скрил чело в ръцете си, вдигна глава и неговият верен слуга видя сълзи да браздят бузите му.

— Върнете се след час — каза му Фабрицио доста троснато.

Лодовико прости тона на господаря си зарад благочестието му, Фабрицио прочете няколко пъти седемте псалми на покаянието, които знаеше наизуст, той се спираше дълго върху стиховете, които имаха връзка със сегашното му положение.

Фабрицио молеше прошка от бога за много неща, но забележително е, че не му дойде на ум да причисли към прегрешенията си намерението да стане епископ само защото граф Моска беше пръв министър и намираше този сан и разкошния живот, който тоя сан осигуряваше, достойни за племенника на херцогинята. Наистина Фабрицио не желаше силно това, но все пак беше мислил за него досущ както за министерски или генералски пост. Не му беше и хрумвало, че това намерение на херцогинята има някакво отношение със съвестта му. Това бе забележителна черта на вярата, добита от поученията на миланските езуити. Тази вяра *те лишава от смелостта да мислиш върху необичайните неща* и забранява главно самоанализа като най-големия от всички грехове, защото е крачка към протестантството. За да знаеш в какво си сгрешил, трябва да питаш свещеника си или да прочетеш списъка на греховете, както е отпечатан в книгите, онасловени: *Подготовка за тайнството на покаянието*. Фабрицио знаеше наизуст стъкмения на латински език списък на греховете, който беше научил в Неаполската духовна академия. Сега, когато си повтаряше този списък и стигна до параграфа за убийството, той се разкая дълбоко пред бога, че е убил човек, макар в самозащита. Но премина бързо, без ни най-малко внимание, разните параграфи относно греха *симония* (достигане на църковни санове с пари). Ако му бяха предложили да даде сто луидора, за да стане пръв главен викарий на пармския архиепископ, той би отхвърлил с ужас тази мисъл, но макар да не му липсваше нито ум, нито логика, не му хрумна нито веднъж, че влиянието на граф Моска в негова полза е *симония*. Такава е силата на езуитското възпитание: приучва те да не обръщаш внимание на неща, ясни като бял ден. Един французин, възпитан в среда, дето цари личният интерес и парижката ирония, би могъл най-добросъвестно да обвини Фабрицио в лицемерие тъкмо когато нашият герой разкриваше душата си пред бога с най-голямо искреност и най-дълбоко умиление.

Фабрицио излезе от черквата чак след като се приготви за изповедта си, която смяташе да направи на другия ден; той свари Лодовико седнал въз каменните стъпала на просторния перистил, който се издига на големия площад пред фасадата на „Сан-Петронио“. Както след силна буря въздухът е по-чист, тъй и душата на Фабрицио беше спокойна, щастлива и сякаш освежена.

— Чувствам се много добре, раните почти не ме болят — каза той на Лодовико, когато се приближи до него. — Но най-напред трябва да ви поискам прошка, задето ви отговорих соннато, когато дойдохте да ми говорите в черквата, изпитвах тогава съвестта си. Е, как вървят нашите работи?

— Все по-добре: наех жилище, наистина не съвсем прилично за ваше превъзходителство, у жената на един мой приятел, която е много хубава, а освен това се намира в близки връзки с един от главните полицейски агенти. Утре ще ида да заявя, че са ни откраднали паспортите; тази заява ще бъде приета благосклонно; само че ще трябва да платя разноските по писмото, което полицията ще прати в Казал-Маджоре, за да разбере живее ли в тамошната община някой си на име Лодовико Сан-Микели, който има брат на име Фабрицио, на служба у госпожа херцогиня Сансеверина в Парма. Всичко е уредено, siamo a cavallo (италианска пословица: спасени сме).

Фабрицио изведнъж стана много сериозен: помоли Лодовико да го почака една минута, върна се почти тичешком в църквата и едва влязъл, падна отново на колене; той целуваше смирено каменните плочи. „Това е чудо, господи! — възкликна той със сълзи на очи. — Щом видя душата ми готова да встъпи отново в пътя на дълга, ти ме спаси. Велики боже, някой ден може да ме убият при някоя схватка: спомни си в мига на смъртта ми за състоянието, в което душата ми се намира сега.“

В изблик на най-голяма радост Фабрицио прочете отново седемте псалми на покаянието. Преди да излезе, приближи се до една стара жена, седнала пред големия образ на Мадоната до железен триъгълник, изправен върху поставка от същия метал. По краищата на триъгълника стърчаха безчет шипове за вощениците, които благочестивите богомолци палят пред прочутата Мадона на Чимабуе<sup>[1]</sup>. Когато Фабрицио се доближи, горяха: само седем свещи; той запомни тази подробност, решен да помисли върху нея после при свободно време.

— Колко струват свещите? — попита той жената.

— Две байоко<sup>[2]</sup> едната.

И действително те не бяха по-дебели от паче перо и по-дълги от една стъпка.

— Колко свещи може да се поставят още на вашия триъгълник?

— Шестдесет и три, тъй като седем са вече запалени.

„Аха — каза си Фабрицио, — шестдесет и три и седем правят седемдесет: това също трябва да се отбележи.“ Той плати свещите; сам постави и запали седемте първи, после коленичи, за да направи приношението си и когато се изправи, каза на старицата.

— От благодарност за *ниспосланата милост*. Умирам от глад — каза Фабрицио на Лодовико, когато отиде при него.

— Да не влизаме в кръчма, да идем в жилището ви, хазайката ще ви купи каквото трябва за обед; тя ще открадне двадесет су, но затова пък ще услужва още по-ревностно на новия си квартирант.

— Значи, да гладувам още цял час — каза през смях Фабрицио, безгрижен като дете, и влезе в една кръчма до „Сан-Петронио“.

Когато седнаха, за своя голяма изненада той видя на съседната маса Пепе, главния камериер на леля си, същия, който някога беше дошъл да го посрещне чак в Женева. Фабрицио му направи знак да мълчи; после, след като се наобядва набързо, стана с блуждаеща щастлива усмивка на устните си; Пепе го последва и за трети път нашият герой влезе в „Сан-Петронио“. За да не го стеснява, Лодовико остана да се разхожда площада.

— Ах, боже мой, монсиньор! Как са раните ви? Госпожа херцогинята страшно се безпокои: цял един ден ви смяташе за умрял и изоставен на някой остров в По, ще пратя до нея куриер още сега. Търся ви от шест дни, три прекарах във Ферара, дето обиколих всички ханища.

— Носите ли паспорт за мене?

— Нося три различни: единият с имената и титлите на ваше превъзходителство; вторият само с вашето име, а третият с измислено име — Джузепе Босси; всеки паспорт е в два преписа според това иска ли ваше превъзходителство да каже, че пристига от Флоренция или от Модена. Трябва само да се поразходим извън града. На господин графа ще бъде приятно, ако се настаните в хана „Pelegrino“ — съдържателят му е приятел.

Фабрицио, сякаш случайно, се отправи в десния кораб на църквата към мястото, дето горяха неговите свещи; той втренчи очи в Мадоната на Чимабуе, после каза на Пепе, коленичейки:

— Трябва да благодаря за минутка на господата.

Пепе последва примера му.

На излизане от църквата Пепе забеляза, че Фабрицио даде една монета от двадесет франка на първия просяк, който му поиска милостиня; от благодарност просякът нададе такива викове, че по стъпките на благодетеля се спусна орляк всевъзможни просяци, които красят обикновено площада Сан-Петронио. Всички искаха да получат по нещо от наполеона. Отчаяни, че не могат да се вредят в схватката, която ставаше около него, жените се нахвърлиха върху Фабрицио, като крещяха и го питаха не е ли дал наполеона, за да бъде разделен между всички божи бедняци. Пепе, размахал бастуна си със златна топка накрая, им заповяда да оставят негово превъзходителство на мира.

— А-а, ваше превъзходителство — подеха всички жени с още по-писклив глас. — Дайте един наполеон и на бедните жени.

Фабрицио ускори крачките си, жените го последваха с викове; притекоха се от всички улици и много мъже просяци; вдигна се нещо като малък бунт. Цялата тая ужасно мръсна и буйна тълпа викаше: *превъзходителство*. Фабрицио с голяма мъка се отскубна от навалищата; тая сцена го върна на земята. „Пада ми се — каза си той. — Защо трябваше да се събирам със сганта?“

Две жени го сподиряха чак до Сарагоската порта, през която той излезе от града; Пепе ги спря, като ги заплаши строго с бастуна си, и им хвърли няколко монети. Фабрицио се изкачи на прекрасния хълм Сан-Микеле ин Боско, избиколи една част от града отвън стените, пое една пътека, след петстотин крачки стигна до Флорентинския път, после влезе в Болоня и подаде важно на полицейския чиновник паспорта, дето бяха посочени точно белезите му. Паспортът беше на името на Джузепе Босси, студент по богословие. Фабрицио съзря капчица червено мастило, капната уж случайно долу в десния ъгъл на листа. След два часа по петите му вървеше шпионин зарад титлата „Превъзходителство“, с която неговият спътник го беше нарекъл пред бедняците от Сан-Петронио, макар паспортът му да не носеше нито една от титлите, даващи право на слугите му да го наричат „превъзходителство“.

Фабрицио забеляза шпионина и го досмеша; той не мислеше вече нито за паспорти, нито за полиция и се радваше на всичко като дете. Пепе, комуто бе заповядано да остане при него, като видя, че той е много доволен от Лодовико, предпочете да занесе лично добрите известия на херцогинята. Фабрицио написа две дълги писма на своите



скъпи приятели; после му хрумна да напише писмо и на достопочтения архиепископ Ландриани. Това писмо даде чудесен резултат; то съдържаше много точно описание на сбиването с Джилети. Трогнат до дъното на сърцето си, добрият архиепископ отиде начаса да прочете писмото на принца, който благоволи да го чуе, любопитен да види как младият монсиньор ще оправдае едно толкова страшно убийство. Благодарение на многобройните приятели на маркиза Раверси, принцът, както и целият град Парма, мислеше, че Фабрицио е повикал на помощ двадесетте-тридесетте селяни, за да убие бездарния актьор, дръзнал да му оспорва младата Мариета. В дворовете на тираните първият сръчен интригант диктува *истината*, както модата я диктува Париж.

— Но дявол да го вземе! — каза принцът на архиепископа. — Тези неща се възлагат на други; не е обичай да ги върши човек сам, освен това комедианти като Джилети не се убиват, а се подкупват.

Фабрицио съвсем не подозираше какво става в Парма. А всъщност въпросът бе дали смъртта на актьора, който приживе печелеше тридесет и два франка месечно ще повлече падането на крайнодясното правителство и на неговия шеф граф Моска.

Щом научи за смъртта на Джилети, принцът, ядосан от независимия вид, който си даваше херцогинята, заповяда на главния прокурор Раси да води делото така, като че се отнася до някой либерал. Фабрицио пък смяташе, че човек с неговото положение стои над законите и не допускаше, че в страни, дето знатните не се наказват никога, интригата е всесилна дори против тях. Той често казваше на Лодовико, че пълната му невинност скоро ще бъде официално оповестена; той се основаваше на това, че не е виновен. И ето че един ден Лодовико му възрази:

— Не разбирам как можете вие, ваше превъзходителство, който сте толкова умен и образован, да приказвате тия неща на мене, вашия предан слуга; вие, ваше превъзходителство, постъпвате много предпазливо с мене, добре е да кажете тия неща публично или пред съда.

„Тоя човек ме смята за убиец и при все това ме обича“ — каза си Фабрицио страшно смаян.

Три дни след заминаването на Пепе, той, за своя голяма почуда, получи едно грамадно писмо с печат върху копринен шнур, както във

времето на Луи XIV, надписано за негово превъзходителство високоуважаемия монсиньор Фабрицио дел Донго, първи главен викарий на Пармската епархия, каноник и т.н.

„Мигар аз съм още всичко това?“ — каза си той през смях.

Посланието на архиепископ Ландриани беше образец на логика и яснота; то съдържаше над деветнадесет големи страници и излагаше много точно всичко, станало в Парма около смъртта на Джилети.

„Ако една френска армия под командата на маршал Ней би настъпила срещу града, не би произвела по-силно впечатление — пишеше му добрият архиепископ. — С изключение на херцогинята и мен, скъпо мое чадо, всички са убедени, че сте си направили удоволствието да убиете смешника Джилети. И да бе се случило с вас това нещастие, подобни неща се потулят с двеста луидора и шестмесечно отсъствие от града; но Раверси иска да използва случая, за да събори от власт граф Моска. Обществото ви осъжда не за ужасния грях на убийството, а единствено за *несръчността* или по-скоро за дръзкото ви нежелание да прибегнете до някой *vilò* (наемен побойник). Аз ви предавам тук сбито и ясно приказките, които слушам отвсякъде, защото, откак стана това навеки печално злополучие, аз отивам всеки ден в три от най-тачените домове на града, за да мога при случай да ви оправдая. И никога, мисля, не съм използвал за по-свята цел малкото красноречие, с което небето се е смилило да ме надари.“

Пелената падна от очите на Фабрицио; в многобройните си писма, изпълнени с възторжена искреност, херцогинята не му съобщаваше никога нищо. Тя му се кълнеше, че ще напусне завинаги Парма, ако той не се върне скоро като победител.

„Графът ще направи за тебе — пишеше му тя в писмото, приложено към писмото на архиепископа — всичко, което е по силите на човека. Що се отнася до мене, с твоята хубава лудория ти ми промени съвсем характера; сега съм свидлива като банкера Томбоне; освободих всичките си прислужници, нещо повече: продиктувах на графа списъка на имуществото си, което се оказа много по-незначително, отколкото предполагах. След смъртта на прекрасния граф Пиетранера — за него, казано в скоби, ти би трябвало по-скоро да отмъстиш, вместо да излагаш живота си срещу такова нищожество като Джилети — аз останах с хиляда и двеста ливри рента и пет хиляди франка дългове; спомням си между другото, че имах две и

половина дюзини бели атлазени пантофки, изписани от Париж, а само един чифт обувки за улицата. Почти съм решена да взема ония триста хиляди франка, които ми остави херцогът и които смятах по-рано да похарча изцяло, за да му издигна великолепен паметник. Впрочем твоя, значи, и моя главна неприятелка е маркиза Раверси; ако се отегчаваш в Болоня, кажи ми само една дума, и аз ще дойда при тебе. Пращам ти четири нови полици и т.н., и т.н.“

Херцогинята не пишеше нито дума на Фабрицио какво бе мнението на хората в Парма за неговата работа; тя искаше преди всичко да го утеши, пък и смъртта на такова глупаво същество като Джилети не можеше според нея в никой случай да бъде сериозен удар срещу един дел Донго.

— Колко джилетовци са изпратили на оня свят нашите прадеди — казваше тя на графа — и никому не е дохождало на ум да ги укори за това!

Съзрял с голяма почуда за първи път истинското положение на нещата, Фабрицио се залови да разучи писмото на архиепископа. За зла чест и сам архиепископът го смяташе по-осведомен, отколкото бе в действителност. Фабрицио разбра, че тържеството на маркиза Раверси се заключава главно в това, че е невъзможно да се намерят очевидци на съдбоносния двубой. Камериерът, който пръв беше донесъл новината в Парма, бил в хана на село Сангуиня през време на сбиването; Мариета и старицата, която ѝ беше вместо майка, бяха изчезнали, а маркизата беше подкупила коларя, който ги бе возил, и сега той даваше отвратителни показания.

„Макар следствието да е оградено с най-дълбока тайна — пишеше добрият архиепископ със своя цицероновски стил — и да се води от главния прокурор Расси, за когото само от християнско милосърдие ще се въздържа да не говоря лошо, но който спечели състоянието си, преследвайки стръвно нещастните обвиняеми, както ловджийското куче преследва заека; макар Расси — казвам, — за чието безчестие и продажност не можете да имате и представа, да е натоварен от разгневения принц с воденето на делото, аз можах да прочета трите показания на коларя. За неизказана моя радост този нещастник си противоречи. И тъй като пиша на моя главен викарий, който след мен ще ръководя епархията, ще добавя, че повиках свещеника, в чиято енория живее този заблуден грешник. Ще ви кажа,

скъпо мое чадю, при условие, че ще запазите тайната на изповедта, че тоя свещеник знае вече от жената на коларя колко екюта е получил той от маркиза Раверси; не смея да кажа, че маркизата е поискала от него да ви клевети, но това е вероятно. Екютата му предал един нещастен свещеник, който изпълнява не много достолепна служба при маркизата и комуто бях принуден да забраня за втори път да служи литургия. Няма да ви уморявам с разказа на много други мои постъпки — вие сте в правото си да ги очаквате от мене, пък и те са мое задължение. Един каноник, ваш колега в катедралата, който впрочем си спомня твърде често какъв авторитет му създават богатствата на рода му, чийто единствен наследник по божие съизволение е останал той, си е позволил да каже в дома на господин граф Дзурла, министър на вътрешните работи, че смята доказана вашата вина в тази дребна история (говорил за убийството на злочестия Джилети). Аз го повиках при себе си и в присъствието на останалите ми трима главни викарии, на моя епархиален свещеник и на двама свещеника, които се намираха в чакалнята, аз ги помолих да ни съобщат като на свои братя на какво гради пълната си увереност във виновността на едного от колегите си в катедралата; нещастникът едва измънка някакви несъстоятелни доводи; всички въстанаха срещу него и макар да сметнах за свой дълг да прибавя само няколко думи, той се разплака и призна искрено своята пълна заблуда, след което аз от мое име и от името на всички присъстващи на това събрание лица му обещах да запазим тайна, но при условие все пак, че той ще положи всичките си усилия да поправи погрешните впечатления, които са могли да породят неговите думи през последните две седмици.

Няма да ви повтарям, скъпо мое чедо, онова, което вие сигурно знаете отдавна, а именно, че от тридесет и четиримата селяни, работещи на предприетите от граф Моска разкопки — на които Раверси смята, че сте платили, за да ви помогнат в престъплението, — тридесет и двама са били в рова, заети с работата си, когато вие сте извадили ловджийския нож, за да защитите живота си срещу човека, който ви е нападнал изневиделица. Двамата измежду тях, които са били извън рова, викнали на другите: «Убиват монсиньора!» Само тоя вик вече доказва напълно ясно вашата невинност. А ето главният прокурор Расси твърди, че тези двама души изчезнали; нещо повече, намерени са осем от хората, които са били в рова; при първия им

разпит шестимата са заявили, че са чули вика: «Убиват монсиньора!» Знаем по околния път, че при техния пети разпит, който е станал снощи, петима са заявили, че не си спомнят добре дали са чули сами този вик, или им е казал за него някой другарите. Дадох нареждане да ми обаждат къде живеят тези копачи и техните свещеници ще им внушат, че осъждат душата си на вечни мъки, ако за няколко екюта са готови да изопачат истината.“

Добрият архиепископ се впускаше в безкрайни подробности, както може да се съди от приведените. После той добавяше, но вече на латински език:

„Това дело е само опит да се смени правителството. Ако ви осъдят, то ще бъде на каторжна работа или на смърт; в такъв случай аз ще се намеся и ще заявя от висотата на моя архиепископски амвон, че съм сигурен във вашата невинност, че вие чисто и просто сте защитавали живота си срещу един разбойник и че най-сетне съм ви забранил да се връщате в Парма, докато тук тържествуват вашите врагове; възнамерявам дори даzakлеймя главния прокурор, както той го заслужава: омразата против тоя човек е толкова всеобща, колкото е рядко уважението към характера му. Но освен това в навечерието на деня, в който главният прокурор ще произнесе несправедливата си присъда, херцогиня Сансеверина ще напусне града и може би дори пармските владения: в такъв случай никой не се съмнява, че графът ще подаде оставката си. Тогава твърде вероятно е генерал Фабио Конти да дойде на власт и маркиза Раверси да възтържествува. Най-лошото във вашето дело е, че с разследването не е натоварен някой опитен човек, който да изясни вашата невинност и да осуети опитите за подкупване на свидетелите. Графът мисли, че изпълнява тази длъжност, но той е твърде знатен благородник, за да се унижи да се занимава с някои подробности; нещо повече, като министър на полицията, той трябваше на първо време да издаде най-строги заповеди срещу вас. Най-сетне — да се осмеля ли да ви го кажа? — нашият върховен господар ви смята за виновен или поне показва такава увереност и внася с това известно озлобление във вашето дело.“

Думите „нашият върховен господар“ и „показва такава увереност“ бяха написани на гръцки и Фабрицио бе безкрайно благодарен на архиепископа, че беше се осмелил да ги напише. Той изрязва с ножчето си този ред от писмото и го унищожи веднага.

Додето четеше писмото, Фабрицио се спира двадесетина пъти; вълнуван от най-гореща признателност, той отговори начаса с писмо от осем страници. Често трябваше да вдига главата си, за да не капят сълзите му върху листа. На другия ден, когато се готвеше вече да затвори плика, намери, че тонът му е много светски. „Ще го напиша на латински — каза си той, — така ще се види още по-благопристойно на почтения архиепископ.“ Но като се мъчеше да стъкмява хубави и дълги латински фрази, наподобяващи много добре Цицерон, спомни си, че един ден архиепископът, говорейки му за Наполеон, го наричаше упорито Буонапарте<sup>[3]</sup>, начаса изчезнаха всичките му чувства, които предната вечер го трогнаха до сълзи. „О, кралю на Италия! — извика той. — Верността, в която толкова други ти се клеяха приживе, аз ще запазя и след смъртта ти. Архиепископът ме обича, няма съмнение, но само защото съм дел Донго, а той е син на буржоа.“ За да не се изгуби хубавото му писмо, написано на италиански, Фабрицио го промени, дето трябваше, и го адресира до граф Моска.

Същия ден Фабрицио срещна на улицата Мариета; тя се изчерви от радост и му кимна да я последва отдалеч. Скоро тя се мушна в една пуста портика; там спусна още по-ниско черната дантела, която според местния обичай ѝ покриваше главата, така че никой да не може да я познае: после се обърна живо и каза на Фабрицио:

— Какво значи това? Вие си вървите така спокойно из улиците?

Фабрицио ѝ разправи историята си.

— Господи боже, вие сте били във Ферара, а аз ви търсих толкова много там! Нека ви кажа, скарах се с моята старица, защото искаше да ме заведе във Венеция, но аз знаех, че вие нямаше да дойдете никога там, защото сте вписан в черния списък на австрийските власти. Продадох златната си огърлица, за да дойда в Болоня, някакво щастливо предчувствие ми казваше, че ще ви срещна тука; старата жена пристигна два дни след мене. Затова няма да ви карам да дохождате при нас, тя ще ви досажда пак с тези мръсни молби за пари, а мене ме е толкова срам. Ние живяхме напълно прилично от оня съдбоносен ден — знаете кой — и не сме похарчили дори четвърт от онова, което ни дадохте. Не бих желала да идвам при вас в хана „Pelegriño“, би значило да се афиширам. Помъчете се да наемете стаичка на някоя пуста улица и в часа на Ave Maria (привечер) ще ви чакам тук под същата портика.

Като каза това, тя побягна.

---

[1] *Чимабуе, Джовани* (1240–1302) — италиански художник, роден във Флоренция. ↑

[2] *байоко* — италианска дребна монета, излязла от употреба през 1867 година. ↑

[3] *Буонапарте* — ултрамонархистите наричали Наполеон I по фамилия, като не признавали титлата му и правото да се назовава само по име. Скоро след коронясването му за император на французите, Наполеон е коронясан и за крал на Италия (1805). ↑

## ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

При ненадейната поява на това мило същество Фабрицио забрави всичките си сериозни мисли. Той заживя в Болоня в дълбока и безгрижна радост. Простодушната склонност да се чувства щастлив от всичко, което изпълваше живота му, проличаваше и в писмата му до херцогинята, така че тя най-сетне се разсърди. Фабрицио едва забеляза това; написа само със съкратени знаци върху циферблата на часовника си: „Когато пиша на Х, никога да не казвам: *“когато бях прелат, когато бях духовно лице”*; това я сърди.“ Той купи две кончета, от които остана много доволен: впрягаше ги в една наета каляска, колчем Мариета поискаше да навести някои от пленителните местности около Болоня; почти всяка вечер той я водеше на *водопада Рено*. На връщане спираха у гостоприемния Крешентини, който се смяташе донейде баща на Мариета.

„Да си кажа правичката, ако такъв е животът по кафенетата, който някога ми се струваше толкова смешен за един що-годе достоен човек, грешил съм, като съм го отблъсвал“ — казваше си Фабрицио.

Той забравяше, че ходеше в кафенето само да чете „Конститусионел“ и сега, когато не познаваше никого от светското общество в Болоня, насладите от пустославието не се намесваха в блаженството му. Когато не беше с Мариета, отиваше в обсерваторията, дето следваше астрономия; професорът го обикна силно и Фабрицио му даваше неделно време конете си, за да се поперчи с жена си по *Корсото на Монтаньола*.

Противно му бе да огорчава когото и да е, било дори най-нищожното същество. Мариета не желаше за нищо на света той да се среща със старицата; но един ден, когато тя бе на църква, той се качи при *таттасiа*, която почервения от яд, щом го видя. „Ето случай да се покаже истински дел Донго“ — каза си Фабрицио.

— Колко печели месечно Мариета, когато играе? — извика той с оня вид, с който един уважаващ се млад парижанин отива на балкон в театър „Буф“<sup>[1]</sup>.

— Петдесет екюта.



— Лъжете както винаги; кажете истината или, бога ми, няма да получите нито сантим!

— Добре тогава, в Парма тя печелеше двадесет и две екюта в нашата трупa, когато за нещастие се запознахме с вас, а аз печелех дванадесет екюта и ние давахме на нашия закрилник Джилети по една трета от това, което получавахме. Но пък Джилети комай всеки месец правеше подарък на Мариета и тоя подарък сигурно струваше около две екюта. — Пак лъжете; вие сте получавали само четири екюта. Но ако бъдете добра с Мариета, ще ви ангажирам, все едно че съм импресарио; всеки месец ще получавате дванадесет екюта за вас и двадесет и две за нея; но ако видя очите ѝ червени, ще се обявя в банкрут.

— Ех, че сте горделив! Знайте тогава, че вашата голяма щедрост ни разорява — отвърна старицата разлютена. — Ние губим нашето *avviamento* (клиентелата). Когато за наше голямо нещастие се лишим от покровителството на ваше превъзходителство, никоя трупa няма да иска да ни знае, всички ще бъдат попълнени; няма да намерим ангажимент и зарад вас ще пукнем от глад.

— Върви по дяволите — каза Фабрицио и си тръгна.

— Няма да вървя по дяволите, проклети безбожничко, а ще ида направо в полицията и ще кажа, че сте монсиньор, захвърлил расото, и имате толкова право да се казвате Джузепе Босси, колкото и аз.

Фабрицио, слязъл вече няколко стъпала по стълбата, се върна.

— Най-напред полицията знае по-добре от тебе кое е моето истинско име; но ако дръзнеш да ме обадиш, ако имаш това безсрамие — каза и той много строго, — Лодовико ще поприказва с тебе и ти, стара мършо, ще получиш не шест удара с нож, а две дузини и ще лежиш шест месеца в болницата — без тютюн.

Старицата побледня и сграбчи ръката на Фабрицио да я целуне.

— С благодарност приемам издръжката, която предлагате на Мариета и мене. Вие изглеждате толкова добър, че аз ви взех за глупак; и гледайте други като мен да не направят същата грешка; съветвам ви да се държите винаги като голям благородник. — После добави с удивително безсрамие: — Помислете върху този добър съвет и тъй като зимата иде, подарете на Мариета и на мене по един хубав костюм от оня скъп английски плат, който дебелият търговец продава на площада Сан-Петронио.

Любовта на красивата Мариета даваше на Фабрицио всички радости на най-нежно приятелство и го караше да мисли, че би могъл да намери подобно щастие и при херцогинята.

„Но не е ли странно — казваше си той понякога, — че не съм способен за това всеотдайно и страстно вълнение, което наричат любов? Сред всички жени, с които случаят ме събираше в Новара и в Неапол, срещнах ли някога поне една, свиждането с която дори през първите дни да ми беше по-приятно от разходка върху нов красив кон? Нима това, което наричат любов, все пак е лъжа? Аз обичам, без съмнение, тъй както изгладнявам в шест часа вечерта! Мигар, от това доста просташко влечение лъжците са създали любовта на Отело, любовта на Танкред<sup>[2]</sup>? Или трябва да смятам, че съм устроен по-инак от другите хора? Нима душата ми е лишена от страст? Защо така? Странна е тогава моята съдба!“

В Неапол, особено напоследък, Фабрицио беше срещал жени, които — горди с рода си, с красотата си и с общественото положение на пожертваните от тях зарад него обожатели — се опитаха да го водят за носа. Схванал намерението им, Фабрицио скъса с тях бързо и грубо. „Ала — казваше си той — ако някога се отдам на безспорно горещото си желание да се сближа с тази красива жена, която се казва херцогиня Сансеверина, ще постъпя досуц като оня смахнат французин, който убил един ден кокошката, носеща му златни яйца. Аз дължа на херцогинята единственото щастие, което съм изпитал от нежните чувства; на приятелството ми с нея се гради целият ми живот, пък и без нея какво съм аз? Беден изгнаник, обречен на жалко животуване в един порутен замък около Новара. Спомням си как през проливните есенни дъждове трябваше вечер, от страх да не се случи нещо, да закрепвам чадър над леглото си. Яздех конете на управителя; той търпеше това от уважение към *синята ми кръв* (към знатното ми потекло), но започна да намира престоая ми дължичък; баща ми беше ми определил за издръжка хиляда и двеста франка и смяташе, че е осъдил на вечни мъки душата си, задето дава хляб на якобинец. Клетата ми майка и сестрите ми се лишаваха от рокли, за да мога аз да правя някои дребни подаръци на любовниците си. Тая моя щедрост на чужд гръб ми разкъсваше сърцето. Пък и всички захванаха да подозират моята сиромашия и младите благородници от околностите бяха на път да ме съжаляват. Рано или късно някой глупак щеше да

покаже презрението си към бедния и несретен якобинец, защото в очите на тия хора аз не бях нещо друго. Щях да нанеса или получа някой хубав удар с шпага, който щеше да ме отведе в крепостта Фенестреле, или щях да забягна отново в Швейцария все с хиляда и двеста франка месечно. На херцогинята дължа спасението си от всички тия злочестини; нещо повече — тя чувства към мене възторженото приятелство, което аз би трябвало да изпитвам към нея.

Вместо да тъна в тоя смешен и жалък живот, който щеше да ме направи печална твар, глупак, аз живея от четири години в голям град, имам прекрасна карета и благодарение на това не познавам завистта и всички низки чувства на провинцията. Моята мила леля ми се кара постоянно, задето не вземам достатъчно пари от банкера й. Нима ще похабя завинаги това великолепно положение? Искам ли да загубя единствената си приятелка в света? Достатъчно е да промълвя *една лъжа*, достатъчно е да кажа на тая очарователна и може би единствена в света жена, към която храня най-горещо приятелство: «Обичам те», макар да не знам какво е обич към жена. Тогава по цял ден тя ще ми обвинява в престъплението, че ми са чужди любовните пориви. Напротив, Мариета не надниква в сърцето ми и приема всяка моя ласка за сърдечен изблик, мисли, че я обичам безумно и се смята за най-щастливата жена.

Всъщност това нежно вълнение, което наричат, струва ми се, *любов*, аз изпитах донейде само към младата Аникен от хана Зондерс до белгийската граница.“

Сега със съжаление ще трябва да разправим за една от най-лошите постъпки на Фабрицио; сред тоя спокоен живот някакво жалко настървение на суетата овладя недостъпното му за любовта сърце и го увлече далеч. Едновременно с него в Болоня се намираще знаменитата Фауста Ф..., несъмнено една от първите певици на нашето време и може би най-своенравната жена, която светът е виждал някога. Прочутият поет Бурати<sup>[3]</sup> от Венеция беше написал за нея знаменит сатиричен сонет, който бе на езика както на принцовете, тъй и на последните улични хлапаци.

„Да иска и да не иска, да обожава и да ненавижда в един и същ ден, да бъде доволна само в непостоянството, да презира онова, което светът боготвори — ето какви са недостатъците на Фауста заедно с много други още. Затова постарай се да не видиш никога тази змия.

Ако я видиш, безумецо, ще забравиш прищевките й. А сподобиш ли се с щастието да я чуеш, ще забравиш себе си и любовта в един миг ще направи от тебе онова, което Цирцея е направила някога от спътниците на Одисей.“

По него време това чудо на красотата беше така омаяно от грамадните бакенбарди и високомерната дързост на младия граф М..., че не се възмущаваше от отвратителната му ревност. Фабрицио видя графа по улиците на Болоня и се почувства засегнат от вида на превъзходство, с който той стъпваше по тротоара и снизходително показваше на хората своето изящество. Тоя младеж беше много богат, смяташе, че всичко му е позволено и тъй като неговите *prepotenze*<sup>[4]</sup> му бяха навлекли много врагове, той се появяваше винаги ограден от осем-десет, облечени в ливреи *bull* (един вид разбойници), които беше довел от именията си в околностите на Бреша. Един-два пъти погледът на Фабрицио беше вече се кръстосал с погледа на страшния граф, когато един ден случаят му помогна да чуе Фауста. Той остана поразен от ангелската нежност на нейния глас — нищо подобно не можеше да си представи; изпита мигове на възвишено щастие, които бяха в пълно противоречие с безбурното течение на тогавашния му живот. „Дали това не е най-сетне любовта?“ — каза си той, пламнал от любопитство да изпита това чувство, от друга страна помамен от желанието да подразни граф М..., чието лице беше по-страшно от лицето на който и да е барабанчик, нашият герой започна от момчешко немирство да минава много често пред двореца Танари, нает от граф М... за Фауста.

Един ден, привечер, когато се мъчеше да бъде забелязан от Фауста, Фабрицио чу нарочния гръмогласен смях на графовите *buli*, които стояха на портата на двореца Танари. Той изтича в къщи, въръжи се добре и мина отново край двореца. Фауста очакваше връщането му, притаена зад персиените, и оцени смелостта му. Ревнив към целия свят, граф М., стана особено ревнив към г. Джузепе Босси и избухна в смешни закани; в отговор на това нашият герой почна да му праща всяка заран по едно писмо, съдържащо само тези думи:

„Г. Джузепе Босси унищожава досадните насекоми живее в «Pelegrino», via Larga, №79.“

Граф М..., свикнал на уважението, което му осигуряваше навсякъде неговото огромно богатство, синята кръв и храбростта на тридесетте му слуги, не пожела да разбере езика на тези записчици.

Съвсем други записчици Фабрицио пишеше на Фауста; М... заобиколи с шпиони своя съперник, който може би се харесваше; отначало научи истинското му име, а после, че не може засега да се покаже в Парма. След няколко дни граф М..., неговите bull, великолепните му коне и Фауста заминаха за Парма.

Фабрицио, увлечен в играта, тръгна на другия ден след тях. Напразно добрият Лодовико го увещаваше с най-трогателни думи. Фабрицио му даде пътя и Лодовико, сам много храбър, се възхити от него; освен том пътуването го приближаваше до красивата му любовница в Казал-Маджоре. Благодарение грижите на Лодовико при г. Джузепе Босси постъпиха на служба като слуги осем-десет бивши войници от Наполеоновите полкове. „Стига да нямам никакви отношения с министъра на полицията граф Моска и херцогинята — каза си Фабрицио, последвал безразсъдно Фауста, — аз излагам на опасност само себе си. По-късно ще кажа на леля си, че съм тръгнал да диря любовта, това прекрасно чувство, което никога не съм срещал. Аз наистина мисля за Фауста, дори когато не я виждам... Но дали обичам спомена за гласа ѝ, или самата нея?“

Забравил за църковното си поприще, Фабрицио беше пуснал мустаци и бакенбарди почти толкова страшни, колкото и тия на граф М..., и това донейде бе променило външността му. Той установи главната си квартира не в Парма — това щеше да бъде съвсем неразумно, — а в едно околно селце сред гори, по пътя за Сака, дето беше замъкът на леля му. По съвета на Лудовико представи се в това село за камериер на един английски благородник, голям чудак, който харчел сто хиляди франка годишно за лов и щял да дойде наскоро от езерото Комо, дето се спрял да лови пъстърва. За щастие красивият малък дворец, нает от граф М... за хубавата Фауста, се намираше на южния край на Парма, точно на пътя за Сака, и прозорците на Фауста гледаха към хубавите алеи с големи дървета, които се простират край високата кула на цитаделата. Никой не познаваше Фабрицио в този глух квартал; той проследи чрез хората си граф М... и един ден, когато графът излезе от двореца на очарователната певица, дръзна да се яви на улицата посред бял ден; вярно, че яздеше великолепен кон и бе

добре въоръжен. Няколко музиканти от ония, които се скитат из улиците на Италия и понякога са много добри, нагласиха контрабасите си под прозорците на Фауста; след като изсвириха една прелюдия, те изпяха доста хубаво една кантата в нейна чест. На прозореца се показа Фауста и съзря лесно младия, много вежлив мъж, който, спрял на кон сред улицата, отначало я поздрави, а после започна да ѝ отправя недвусмислени погледи. Въпреки прекалено английския костюм, който бе облякъл Фабрицио, тя скоро позна автора на страстните писма, зарад които бе принудена да замине от Болоня. „Ето един чуден момък — каза си тя. — Струва ми се, ще го обикна. Имам сто луидора, мога лесно да зарежа този страшен граф М... Всъщност той не се отличава ни с ум, ни с оригиналност и е забавен само със свирепите лица на хората си.“

На другия ден, научил, че всяка заран към единадесет часа Фауста отива да чуе литургия в центъра на града, в същата църква „Сан-Джовани“, дето се намираще гробницата на неговия прадядо архиепископ Асканио дел Донго, Фабрицио се осмели да я последва. Наистина Лодовико бе му намерил хубава английска перука с прекрасни червени коси. По повод цвета на теза коси, напомнящ пламъците, които изгаряха сърнето му, той написа сонет, който Фауста намери за очарователен; непознатата ръка беше се погрижила да го сложи на пианото ѝ. Цялата тая престрелка трая около една седмица, но Фабрицио видя, че въпреки всевъзможните си опити не беше направил съществен напредък: Фауста отказваше да го приеме. Той прекаляваше с чудатостите си и по-късно тя казваше, че се страхувала от него. Задържаше Фабрицио в Парма само слабата надежда, че ще изпита най-сетне онова, което наричат *любов*, но той често се отегчаваше.

— Да се махнем, господарю — повтаряше му Лодовико, — вие не сте никак влюбен: аз виждам у вас отчайващо хладнокръвие и здрав разум. Пък и вие не правите крачка напред; да си вдигаме чуковете, додето не сме се посрамили!

Фабрицио бе готов да замине още в първия момент на досада, но изведнъж научи, че Фауста ще пее у херцогиня Сансеверина. „Може би този дивен глас възпламени най-подир сърцето ми“ — каза си той и се осмели да се прокрадне преоблечен в тоя дворец, дето всички очи го познаваха. Съдете сами как се развълнува херцогинята, когато към

края на концерта съгледа прав до вратата на големия салон един човек в лакейска ливрея: стойката му ѝ напомни някого. Тя потърси граф Моска, който чак тогава ѝ съобщи за нечуваната и наистина невероятна лудория на Фабрицио. Той посрещаше тая лудория твърде благосклонно. Харесваше му, че Фабрицио обича друга жена, а не херцогинята; като истински благороден човек, графът извън политиката следваше максимата, че за него няма друго щастие, освен щастието на херцогинята.

— Ще го спася от самия него — каза той на приятелката си. — Помислете колко ще се радват нашите врагове, ако той бъде арестуван във вашия дворец! Но аз имам тук повече от сто мои хора и затова ви поисках ключовете от кулата на водохранилището. Той си мисли, че е лудо влюбен във Фауста, а и досега не може да я отнеме от граф М..., който дава на тази лудетина царско съществуване.

По лицето на херцогинята се изписа дълбока скръб: Фабрицио е, значи, един безпътник, напълно неспособен за нежно и сериозно чувство.

— И да не иска да ни види! Никога няма да му простя това! — каза тя най-сетне. — А аз му пишех всеки ден в Болоня!

— Напротив, аз ценя много въздържаността му — отвърна графът. — Той не иска да ни изложи с безразсъдната си постъпка и ще бъде много забавно да чуя разказа му за нея.

Фауста беше твърде вятърничава и не премълча това, което я занимаваше; на другия ден след концерта, през време на който всичките си песни посвещаваеше с погледа си на високия момък в лакейска ливрея, тя разправи на граф М... за непознатия поклонник.

— Къде го виждате? — каза графът разярен.

— По улиците, в църквата — отвърна смутено Фауста.

Тозчас тя се помъчи да поправи несправедливостта си или поне да отстрани всичко, което би могло да напомни за Фабрицио: впусна се в безкрайни описания на някакъв висок момък с червени коси и сини очи; без съмнение той е някой много богат и много несръчен англичанин или някой принц. При тия думи граф М., който не блестеше с наблюдателност, си помисли — нещо приятно за неговата суетност, — че съперникът му е не друг, а самият пармски престолонаследник. Този нещастен печален момък, варден от пет-шест възпитатели, помощник-възпитатели, наставници и тям подобни, които

се събираха на съвещание, преди да го пуснат да излезе, хвърляше странни погледи към всички що-годе сносни жени, до които му беше позволено да се приближи. На концерта у херцогинята той, спроти ранга си, беше седнал пред всички слушатели на едно уединено кресло, на три крачки от хубавата Фауста, и погледите му бяха засегнали до немай-къде граф М... Глупавото и смешно предположение на суетния граф да има принц за съперник развесели много Фауста и тя с удоволствие го потвърди, като разправи простодушно множество подробности.

— Вашият род — запита тя графа — също така ли е стар, както и родът Фарнезе, от който е тоя младеж?

— Какво искате да кажете? Също така стар! В моя род няма незаконородени.<sup>[5]</sup>

Случи се така, че никога граф М... не можа да разгледа добре своя мним съперник и това затвърди у него ласкаещата го мисъл, че има за противник принц. Наистина, когато ухажването не налагаше на Фабрицио да отиде в Парма, той се разхождаше в горите около Сака и бреговете на По. Граф М... се възгордя още повече, но стана и по-предпазлив, откакто си въобрази, че се бори за сърцето на Фауста с един принц; той я помоли много настойчиво да бъде колкото се може по-въздържана във всичките си постъпки. Паднал на колене пред нея като всеки ревнив и страстен любовник, той и заяви открито, че ще опозори честта му, ако се остави да бъде измамена от младия принц.

— Но, моля ви се, аз съвсем няма да бъда измамена от него, ако го обичам. Аз още никога не съм виждала принц в краката си.

— Ако отстъпите — възрази той с надменен поглед, — може би няма да мога да си отмъстя на принца, но на вас непременно ще си отмъстя.

И той излезе, като затръшна вратата след себе си. Ако Фабрицио беше се явил в тоя миг, щеше да спечели играта.

— Ако скъпите живота си — каза ѝ графът вечерта като се сбогуваше с нея след представлението, — помъчете се никога да не узная, че младият принц е проникнал в дома ви. Аз не мога да сторя нищо на него, дявол да го вземе, но не ме карайте да си спомня, че на вас мога да сторя всичко!

„Ах, милички мой Фабрицио — извика Фауста, — да знаех къде да те намеря!“



Уязвената суетност може да отведе далеч един богат младеж, заобиколен от люлката си винаги с ласкатели. Напълно искрената страст на граф М... към Фауста запламтя бясно; той не се спря дори пред опасността да се бори с единствения син на владетеля, в чиито владения се намираше, но също тъй не се досети да види този принц или поне да го проследи чрез хората си. Като не можеше да го нападне иначе, М... намисли да го направи за посмешище. „Ще ме изгонят завинаги от владенията на Парма — каза си той. — Е, какво от това!“

Ако беше се погрижил да разузнае положението на противника си, граф М... щеше да научи, че клетият млад принц не излиза никога, без да е придружен трима-четирима старци, досадни пазители на етикета, и че единственото му позволено удоволствие беше любимата му минералогия. Денем и нощем малкият дворец на Фауста, дето се тълпеше най-доброто пармско общество, беше заобиколен от агенти; М... знаеше час по час какво върши тя и главно какво се върши от нея. Трябва да похвалим ловкостта, която ревнивецът проявяваше във вземаните мерки: отначало своенравната жена не забеляза дори, че бдителността се е засилила. От донесенията на всички агенти граф М... знаеше, че някакъв млад човек с червенокоса перука се явява много често под прозорците на Фауста, преоблечен винаги различно. „Явно, това е младият принц — каза си М..., — иначе защо ще се преоблича? Но дявол да го вземе, такъв човек като мене не може да му отстъпи. Ако не беше заграбила правата ми Венецианската република, и аз щях да бъда също принц-владетел.“

В деня на свети Стефан донесенията на шпионите добиха по-мрачна отсянка: те сочеха, че Фауста е започнала като че ли да отговаря на ухажванията на непознатия. „Аз мога да замина още сега с тази жена! — каза си М... — Но на какво прилича това? В Болоня избягах от дел Донго; тук пък ще избягам от принца! Какво ще каже този млад човек? Може би ще помисли, че ме е уплашил! Та аз съм, дявол да го вземе, от също такъв голям род, както и той!“

М... беснееше, но за свое най-голямо нещастие искаше преди всичко да скрие смешната си ревност от Фауста — той знаеше колко обича тя да се подиграва. Затова в деня на свети Стефан, след като прекара един час с нея, приет с топлота, която му се стори връх на лицемерието, той я остави към единадесет часа, когато тя почна да се облича, за да иде на литургия в църквата „Сан Джовани“. Граф М... се

прибра в къщи, навлече една опърпана черна дреха на млад студент по богословие и отърча в „Сан Джовани“; избра си място зад една от гробниците, които украсяват третия параклис вдясно; изпод ръката на един кардинал, изваян на колелене върху гроба си, той виждаше всичко, което ставаше в църквата; тази статуя засенчваше вътрешността на параклиса и скриваше достатъчно графа. Скоро той видя, че идва Фауста, по-хубава от всякога; облечена беше разкошно и я придружаваха двадесетина поклонници от най-висшето общество. Усмивка и радост блестяха в очите ѝ и на устните ѝ. „Очевидно — каза си злочестият ревнивец — тя разчита да срещне тук човека, когото обича, но когото отдавна може би не е виждала поради мене.“ Изведнъж радостта засия още по-силно в очите на Фауста. „Съперникът ми е тук“ — каза си граф М... и яростта му от нараненото самолюбие не знаеше вече граници. „Каква ли смешна фигура представлявам тук наред с младия предрешен принц“. Но каквито и усилия да правеше, той все не можеше да открие съперника си, макар жадните му очи да го диреха навсякъде.

Фауста току обхождаше с поглед всички кътчета на църквата и всеки път спираше очи, натезали от любов и щастие, в тъмния ъгъл, дето се беше притаил М... Любовта в едно изпълнено със страст сърце е склонна да преувеличава най-леките намеци и да извлича от тях най-смешни заключения; клетият М... се убеди най-сетне, че Фауста го е видяла и че — забелязала неговата смъртна ревност въпреки усилията му — е поискала да го укори за това и в същото време да го утеши с нежните си погледи.

Гробницата на кардинала, зад която наблюдаваше М..., се издигаше четири-пет стъпки над мраморния под на „Сан-Джовани“. Когато обичайната литургия свърши към един часа, повечето от богомолците си отидоха, а Фауста отпрати светските си кавалери под предлог, че иска да се помоли сама; коленичила на стола си, тя впери в М..., очите си, станали още по-нежни и по-блестящи; откакто в църквата бяха останали малцина, погледите ѝ не се рееха вече из нея, а бяха се спрели, грейнали от щастие, върху статуята на кардинала. „Колко е нежна!“ — казваше си граф М..., като си мислеше, че тя гледа него! Най-сетне Фауста стана и като направи някакви странни движения с ръцете си бързо излезе.

Опиянен от любовта и почти напълно освободил се от лудата си ревност, М... напусна мястото си, готов да полети към двореца на своята любовница, за да ѝ благодари хилядократно, ала когато минаваше край гробницата на кардинала, изведнъж съгледа един млад човек, облечен целият в черно; това зловещо същество беше стояло досега коленичило досам надписа на гробницата, така че погледите на ревнивия любовник, които го търсеха, минаваха над главата му, без да го видят.

Младият човек стана, тръгна бързо и тозчас бе заобиколен от седем-осем доста груби мъже със странен вид, очевидно негови слуги. М... се спусна петите им, но на вратата, в притвора, сякаш случайно го задържаха грубияните, които вардеха съперника му; когато най-сетне се добра след тях до улицата, той можа да види само как се затвори вратичката на раздрънканата карета, която, теглена по странен контраст от два прекрасни коня, в един миг изчезна от погледа му.

Той се върна в къщи, задъхан от ярост, скоро пристигнаха неговите шпиони и му съобщиха равнодушно, че тоя ден тайнственият любовник, предрешен като свещеник, бил коленичил много набожно досам гробницата при входа на един тъмен параклис в църквата „Сан-Джовани“. Фауста останала там, докато църквата почти опустяла, и тогава разменила бързо някакви знаци с непознатия; с ръцете си правила сякаш кръстове. М... изтича при изменницата; за пръв път тя не можа да скрие смущението си; с престорената наивност на страстно влюбена жена тя му разправи, че отишла, както обикновено, в „Сан-Джовани“, но не видяла там човека, който я преследва. При тия думи М..., побеснял, се отнесе към нея като към най-долна твар, каза ѝ всичко, което бе видял сам, и тъй като лъжите ѝ ставаха все по-смели, колкото по-буйни бяха обвиненията му, грабна кинжала си и се хвърли върху нея. Фауста му каза съвсем хладнокръвно:

— Добре, всичко, от което се оплаквате, е чиста истина, но аз се опитах да я скрия, за да не би вашата смелост да ви хвърли в безумни планове за отмъщение, които могат да погубят и двама ни; защото запомнете веднъж завинаги, че човекът, който ме преследва с ухажванията си, не знае според мене прегради за желанията си, поне в тая страна.

След като намекна много ловко, че в края на краищата М... няма никакви права над нея, Фауста му каза, че тя навярно няма да ходи вече

в църквата „Сан-Джовани“. М... беше безнадеждно влюбен — може би в сърцето на младата жена да има наред с благоразумието и малко кокетство; той се почувства обезоръжен. Мина му през ума да напусне Парма; младият принц, въпреки всичкото си могъщество, не можеше да го последва, пък и да го последваше, щеше да бъде вече на равна нога с него. Но гордостта му нашепна отново, че такова заминаване ще прилича на бягство и граф М... си забрани да мисля за това.

„Той не подозира, че моят мил Фабрицио е в Парма — каза си с възторг певицата — и сега ние ще можем да го мамим колкото си щем!“

Фабрицио не се досети за постигналото го щастие; когато на другия ден намери прозорците на певицата грижливо затворени и не я видя никъде, стори му се, че шегата става дълга. Започна да го бори съвестта. „В какво положение поставям аз бедния граф Моска. Та той е министър на полицията! Ще го вземат за мой съучастник. Моето дохождане в тая страна може би ще провали кариерата му. Но ако се откажа от толкова отдавна преследваната цел, какво ще кажа на херцогинята, когато ѝ разправа за моите опити в любовта?“

Една вечер, когато, готов да изостави играта, си четеше така морал и се скиташе под големите дървета, които отделяха двореца на Фауста от цитаделата, той забеляза, че някакъв съвсем нисичък шпионин върви след него; напразно мина по няколко улици, за да се отърве от него — дребосъчето вървеше подире му неотстъпно като сянка. Изгубил търпение, той хукна по една глуха улица, която се точеше покрай Парма — там вардеха хората му; по негов знак те се нахвърлиха върху нещастния малък шпионин, който падна бързо на колене пред тях: беше *Бетина*, камериерката на Фауста; след три дни досада и затворничество тя се бе преоблякла като мъж, за да избегне кинжала на граф М..., от който тя и господарката ѝ се бояха много, и беше се осмелила да дойде и да каже на Фабрицио, че Фауста го обича страстно и че гори от желание да го види, но че не може вече да ходи в църквата „Сан-Джовани“.

„Най-сетне — каза си Фабрицио. — Да живее настойчивостта!“

Младата камериерка беше много хубава и това отвлече Фабрицио от нравствените му размишления. Тя му съобщи, че булевардът и всички улици, по които беше минал тая вечер, грижливо се пазят, без да личи това, от шпионите на М... Те наели стаи в партерите или в

първите етажи; скрити зад персиените, в дълбоко мълчание, наблюдавали какво става на улицата, наглед съвсем пуста, и подслушвали какво се говори там.

— Ако шпионите познаеха гласа ми — каза Бетина, — щяха да ме намущкат безмилостно на връщани в къщи, а заедно с мене може би и моята клета господарка.

Ужасът я правеше очарователна в очите на Фабрицио.

— Граф М... — продължи тя — е побеснял и госпожата знае, че е способен на всичко... Тя ми заръча да ви кажа, че би искала да бъде на сто левги далеч от тук заедно с вас!

И тя разправи за сцената, станала в деня на свети Стефан, и за яростта на М..., защото той не пропуснал нито един от погледите и любовните знаци, които полудялата този ден по Фабрицио Фауста му отправила. Графът извадил кинжала си, хванал Фауста за косите и ако не било самообладанието ѝ, щял да я погуби.

Фабрицио заведе красивата Бетина в малкото жилище, което беше наел наблизо. Той разправи, че е от Торино, син на знатен благородник, който сега се намира в Парма, и затова трябва да бъде много предпазлив. Бетина му отговори със смях, че е много по-голям благородник, отколкото иска да мине. Необходимо бе известно време, докато нашият герой разбере, че прекрасното момиче го взема не за друг, а за самия престолонаследник. Фауста беше започнала да се страхува и да обича Фабрицио, тя бе решила да не казва името му на камериерката си, а да ѝ приказва за принца. Фабрицио призна най-сетне на красивата девойка, че е отгатнала истината.

— На ако се разчуе името ми — добави той, — въпреки голямата страст, за която дадох толкова доказателства на господарката ти, аз ще бъда принуден да престана да я виждам и тозчас министрите на баща ми, тия зли, негодници, които един по един ще натиря, ще я изпратят заповед да напусне страната, която досега тя красеше с присъствието си.

Призори Фабрицио състави заедно с камериерката няколко плана за среща с Фауста; той повика Лодовико и друг един от хората си, много сръчен човек, които се споразумяха за всичко с Бетина, докато той пишеше на Фауста едно съвсем безумно писмо; положението търпеше всевъзможни трагични преувеличения и Фабрицио не

пропусна нито едно. Чак на развиделяване той се раздели с камериерката, много доволна от държането на младия принц.

Повторено бе безброй пъти, че сега, когато Фауста се бе условила с любовника си, той ще идва под прозорците на малкия дворец само когато тя може да го приеме и тогава ще му се даде знак. Но Фабрицио, влюбен в Бетиня и уверен, че е наближила развързката на историята му с Фауста, не можа да се сдържи в селото на две левги от Парма. На другия ден, към полунощ, той дойде на кон, съпроводен от хората си, за да изпее под прозорците на Фауста една модна по онова време песен, в която беше поизменил думите. „Нали така постъпват влюбените?“ — каза си той.

Откакто Фауста бе проявила желание да се среща с него, цялата тази гонитба се виждаше на Фабрицио много дълга. „Не, аз съвсем не съм влюбен — мислеше си той, додето пеше доста лошо под прозорците на малкия дворец. — Бетина ми се струва сто пъти по-приятна от Фауста и бих желал тя да ме приеме сега.“

Фабрицио си тръгна отегчен за селото, когато на петстотин крачки от двореца на Фауста петнадесет-двадесет души се нахвърлиха върху него; четирима от тях хванаха юздата на коня му, двама сграбчиха ръцете му. Лодовико и юначагите на Фабрицио бяха също нападнати, но те можаха да се спасят, като гръмнаха няколко пъти с пистолетите си. Всичко това стана в един миг; завчас, като по някаква магия, в улицата се появиха петдесет заплени факли. Всички факлоносци бяха добре въоръжени. Фабрицио скочи от коня си, въпреки, че здраво го държаха; помъчи се да си пробие път; рани дори един от хората, който го стискаше за мишниците като с менгемета; но той много се учуди, когато чу, че тоя човек му казва най-почтително:

— Ваше височество, вие ще ми определите добра пенсия за тази рана, а това би било по-добре за мен, отколкото да извърша покушение срещу личността на владетеля, като изтегля сабя срещу моя принц.

„Ето заслужено наказание за моята глупост — каза си Фабрицио. — Ще погубя душата си за грях, който съвсем не ми беше приятен.“

Щом завърши тая лека схватка, появиха се няколко лакеи в дълги ливреи с едно позлатено и странно изпъстрено кресло-носило: такива смешни кресла употребяват маските през време на карнавала. Шестмина с кинжали в ръка помолиха негово височество да седне вътре, като му казаха, че свежият нощен въздух може да повреди гласа

му; те се държаха най-почтително към него и повтаряха всяка минута почти виком името на принца. Шествието потегли. Фабрицио преброи на улицата повече от петдесет души със запалени факли. Навярно беше един часът заранта, всички се трупаха на прозорците; цялата работа се вършеше с известна тържественост. „Аз се боях, че граф М... ще употреби кинжали — каза си Фабрицио, — а той се задоволява да се подиграва с мен; не допусках, че има толкова вкус. Но дали наистина мисли, че има работа с принца? Ако узнае, че съм Фабрицио, ще играе камата!“

Петдесетте души с факли и двадесетте въоръжени слуги, след като постояха дълго под прозорците на Фауста, отидоха да се поперчат пред най-хубавите дворци на града. Майордомите, застанали от двете страни на носилото, от време на време запитваха негово височество има ли да им даде някаква заповед. Фабрицио не изгуби самообладание; в светлината, която разливаха факлите, той виждаше как Лодовико и хората му следват, доколкото могат, шествието. Фабрицио си каза: „Лодовико има само осем-десет души и не смее да нападне.“ От носилото Фабрицио виждаше много добре, че изпълнителите на тая лоша шега бяха въоръжени до зъби. Той се шегуваше с майордомите, натоварени да се грижат за него. След повече от два часа тържествен марш той видя, че ще минат през долния край на улицата, дето се издигаше дворецът Сансеверина. Когато шествието зави по улицата, която води нататък, той бързо отвори вратичката на носилото отпред, прескочи през една от дръжките, повали с кинжала си един от въоръжените слуги, които вдигна факлата си към лицето му, и получи удар с кама в рамото; друг слуга му изгори брадата със запалената си факла, но най-сетне той стигна Лодовико и му извика:

— Убивай, убивай всеки, който носи факла!

Лодовико почна да нанася удари с шпагата си и го отърва от двама души, които упорито го преследваха; Фабрицио стигна тичешком до вратата на двореца Сансеверина; вратарят от любопитство беше отворил малката врата, висока три стъпки, направена в голямата, и гледаше втрещен многобройните факли. Фабрицио влезе на един скок и затвори след себе си вратичката; изтича през градината и се измъкна през една врата, която водеше на пуста улица. След един час той бе извън града; по съмнало мина границата

на Моденското херцогство и се намери в безопасност. Вечерта пристигна в Болоня. „Ама че поход — каза си той. — Не можах дори да поприказвам с изгората си.“

Той побърза да напише извинителни писма на графа и на херцогинята — благоразумни писма, които описваха онова, което ставаше в сърцето му, без да дадат никакви сведения на враговете.

„Аз бях влюбен в любовта — пишеше той на херцогинята, — направих всичко на света, за да я позная, но природата, изглежда, не ми е дала сърце да обичам и тъгувам; аз не мога да се издигна над просташката наслада“ и т.н., и т.н.

Слабо е перото да опише какъв шум вдигна това приключение в Парма. Тайната разпалваше любопитството: безброй хора бяха видели факлите и креслото-носило. Но кого бяха задигнали и кому бяха оказали всички тия белези на уважение? На другия ден нито една видна личност не липсваше от града.

Простите хорица, които живееха на улицата, дето пленникът беше избягал, казваха, че са видели на нея труп; но когато се развидели хубаво и жителите се осмелиха да излязат от къщите си, едничката следа, която намериха от сражението, бе изобилната кръв, разляна върху плочите. Повече от двадесет хиляди любопитни се извървяха да гледат улицата през деня. Градовете в Италия са свикнали на странни зрелища, но знаят винаги *защо и какво* е станало. В дадения случай хората в Парма се възмущаваха главно от това, че дори след месец, когато шествието с факли престана да бъде единствен предмет на разговори, никой благодарение мерките на граф Моска не можа да отгатне името на съперника, който бе се опитал да отвлече Фауста от граф М... Ревнивият и отмъстителен любовник бе избягал още щом започна шествието. По заповед на граф Моска затвориша Фауста в цитаделата. Херцогинята се смя много на тая малка несправедливост, която графът трябваше да си позволи, за да пресече напълно любопитството на принца, който инак можеше да се добере до името на Фабрицио.

В Парма се появи някакъв учен, дошъл от север да пише историята на Средновековието; той търсеше ръкописи в библиотеките и графът му беше дал всички възможни позволителни. Но този учен, още много млад, беше много сприхав; той мислеше например, че всички в Парма гледат да му се присмиват. Вярно, че уличните хлапета



понякога вървяха подире му зарад огромната му светлочервена коса, горделиво пусната на показ. Ученият мислеше, че в хана му искат за всичко надути цени и не плащаше и най-малката дреболия, без да потърси цената ѝ в „Пътешествието на мадам Старк“,<sup>[6]</sup> претърпяло двадесето издание, защото посочва на благоразумните англичани колко струва една пуйка, една ябълка, чаша мляко и т.н.

Същата вечер, когато Фабрицио направи своята принудителна разходка, ученият с червената грива се развилня в хана и извади от джоба си два *малки пистолета*, за да отмъсти на „камериера“, който му поиска две су за една развалена праскова. Арестуваха го, защото носенето на пистолети е голямо престъпление.

Тъй като сприхавият учен беше дълъг и мършав, на графа му хрумна на другата сутрин да го представи пред принца за оня нахалник, който възнамерявал да отвлече Фауста от граф М..., и затова бил подигран. Носенето на джобни пистолети бе наказуемо в Парма с три години тежка работа, но това наказание не се прилагаше никога. След две седмици затвор, през които ученият се видя само с един адвокат, който го сплаши силно с жестоките закони, създадени от малодушни властници срещу носителите на скрити оръжия, друг адвокат посети затвора и му разказа за шествието, устроено от граф М... на съперника, който останал неизвестен. Полицията не искала да признае на принца, че не е могла да научи кой е този съперник.

— Признайте, че сте искали да се харесате на Фауста, че са ви отвлекли петдесет разбойници, когато сте пели под прозореца ѝ, че са ви разхождали цял час, но са се отнасяли с вас почитателно. В това признание няма нищо унижително, от вас се иска само една дума. Щом я кажете и избавите полицията от затруднението, тя ще ви настани в пощенската кола, ще ви отведе на границата и там ще ви пожелае добър път.

Ученият се противи цял месец: на два-три пъти принцът насмалко не заповяда да го доведат в Министерството на вътрешните работи и лично да присъства на разпита. Но когато престана най-сетне да мисли за него, историкът, отегчил се от затвора, реши да признае всичко и бе отведен на границата. Принцът остана с убеждението, че съперникът на граф М... е имал цяла гора от червени коси.

Фабрицио, който се криеше в Болоня, търсеше с верния си Лодовико как да намери граф М... Три дни след бягството си той

научи, че и графът се крие в едно планинско село на Флорентинския път. Графът беше останал само с трима от своите buli; на другия ден, тъкмо се връщаше от разходка, той бе грабнат от осем маскирани хора, които му се представиха за пармски пандури. Те му превързаха очите и го поведоха към един хан, две левги навътре в планината, дето той намери обикновено внимание и изобилна вечеря. Поднесоха му най-хубавите италиански и испански вина.

— Като държавен престъпник ли съм задържан? — попита графът.

— Съвсем не — отвърна му много вежливо маскираният Лодовико. — Вие сте обидили едно частно лице, като сте възложили на хората си да го разхождат с носило; това лице иска утре сутринта да се бие на дуел с вас. Ако го убиете, ще намерите два бързи коня, пари и други коне за смяна по пътя за Генуа.

— Как се казва този побойник? — попита графът разгневен.

— Казва се Бомбаче. Вие имате право да избирате оръжието, свидетели ще ви бъдат добри и много честни хора, но един от двамата ви трябва да умре!

— Но това е убийство! — каза граф М... уплашен.

— Боже опази! Това е просто дуел на живот и смърт с младия човек, когото вие сте разходили из пармските улици посред нощ и който ще остане опозорен, ако вие останете жив. Един от двама ви е излишен на земята, затова помъчете се да го убиете; ще имате шпаги, пистолети, саби, всички видове оръжие, с които можяхме да се сдобием в няколко часа, защото трябваше да се бърза; болонската полиция е много старателна, както вие сигурно знаете, и тя не бива да попречи на тоя дуел, необходим за честта на младия човек, над когото сте се подиграли.

— Ами ако този млад човек е принц...

— Той е простосмъртен като вас и дори далеч не е тъй богат, но иска да се бие на живот или смърт и ще ви накара да се биете, предупреждавам ви.

— Не се боя от нищо! — извика граф М...

— Това желае силно и вашият противник — отвърна Лодовико. — Пригответе се утре призори да браните живота си; ще ви нападне човек, който с право се е разгневил и няма да ви щади; повтарям, имате право да изберете оръжието; и напишете си завещанието.

На другия ден към шест часа заранта поднесоха закуска на граф М... после отвори хаваните на стаята, дето го пазеха, и го поканиха да излезе в двора на селския хан; двора бе ограден с плетина и доста високи зидове, а портите бяха грижливо заключени.

В един ъгъл беше поставена маса, поканиха го да се приближи до нея, графът видя няколко шишета с вино и ракия, два пистолета, две шпаги, две саби, листа и мастило; от прозорците на хана, обърнати към двора, гледаха двадесетина селяни. Графът им се помоли да се смилят над него.

— Ще ме убият — викаше той, — спасете ми живота!

— Вие се лъжете или искате да лъжете хората — извика му Фабрицио, който се намираще в срещуположния ъгъл на двора до друга маса, отрупана с оръжие.

Той беше свалил сакото си и беше скрил лицето си зад зелена маска, каквито се виждат във фехтовалните зали.

— Поканвам ви — добави Фабрицио — да вземете телената маска, която е пред вас, после да пристъпите към мене със сабя или пистолети; както са ви обяснили снощи, вие имате право да избирате оръжието.

Граф М... почна да изтъква безброй затруднения и, изглежда не бе склонен да се бие; Фабрицио от своя страна се страхуваше да не дойде полицията, макар че бяха в планината на повече от пет левги от Болоня. Най-после той обсипа противника си с много жестоки хули и сполучи да го разгневи — граф М... грабна една шпага и престъпи към Фабрицио. Дуелът почна доста бездушно.

След няколко минути дуелът бе прекъснат от голяма врява. Нашият герой много добре разбираше, че се спуска в една работа, която може да го изложи през целия му живот на укори или поне на клеветнически обвинения. Затова беше изпратил Лодовико в селото да ме събере свидетели. Лодовико даде пари на дърварите, които сечаха дърва в съседната гора; те се юрнаха с викове, като мислеха, че човекът, който им плащаше, иска от тях да убият неговия враг. Когато стигнаха в хана, Лодовико ги помоли да си отворят очите на четири и да следят дали някой от тези млади хора, които се бият, не постъпва вероломно и не взема с непозволени средства преднина над другия.

Дуелът, прекъснат за миг от заплашителните крясъци на селяните, дълго не почваше: Фабрицио засегна отново самолюбието на

графа.

— Господин графе — извика му той, — когато човек е безочлив, трябва да бъде храбър. Разбирам, че положението е тежко за вас; вие предпочитате да действате чрез платени храбри хора.

Жегнат отново, графът почна да крещи, че е посещавал дълго време фехтовалната зала на прочутия Батистини в Неапол и че ще го накаже за дързостта му, гневът на граф М... най-сетне избухна и той се би доста решително, но това не попречи на Фабрицио да му нанесе с шпагата си сполучлив удар в гърдите, който го задържа на легло няколко месеца. Лодовико, когато даваше първа помощ на ранения, му пришепна на ухото:

— Ако донесете в полицията за дуела, ще накарам да ви намушкат в леглото.

Фабрицио избяга във Флоренция; тъй като беше живял тайно в Болоня, чак във Флоренция получи всички писма на херцогинята, изпълнени с укори; тя не можеше да му прости, че е идвал на концерта в дома ѝ и не е пожелал да говори с нея. Писмата на граф Моска възхитиха Фабрицио — от тях лъхаше искрено приятелство и най-благородни чувства. Фабрицио се досети, че графът е писал нарочно в Болоня, за да отстрани подозренията, които можеха да паднат върху неговата връзка с дуела. Полицията излезе напълно безпристрастна: тя установи, че двамата чужденци, от които само единият — раненият — беше известен (граф М...), са се били с шпаги пред повече от тридесет селяни; между тях бил в края на борбата и селският свещеник, който се мъчил напразно да разтърве дуелистите. Тъй като името Джузепе Босси не бе споменато никъде след около два месеца Фабрицио се осмели да се върне в Болоня, по-убеден от всякога, че съдбата го е осъдила да не познае никога благородната и духовна сила на любовта. Това той се опитва с удоволствие да обясни надълго и нашироко на графинята: самотният живот омръзнал и той копнеел страстно по очарователните вечери, които прекарвал между графа и леля си. Откак се разделил с тях, вече не намерил сладостите на доброто общество.

„Толкова се отегчих от любовта, която исках да позная, и от Фауста — пишеше той на херцогинята, — че ако тая своенравна жена се покажеше сега благосклонна към мене, не бих изминал и двадесет левги, за да искам от нея да изпълни обещанието си; напразно се страхуваш, че ще ида в Париж, дето, както научавам, имала страшен

успех. Но аз бих извървял безкрайно много левги, за да прекарам една вечер с тебе и графа, който е толкова добър към приятелите си.“

---

[1] *Театър Буф* — театър на италианската опера в Париж. ↑

[2] *Танкред* — герой от поемата на Торкуато Тасо „Освободеният Йерусалим“. Историята на любовта му към Клоринда е един от най-известните епизоди на поемата. ↑

[3] *Бурати, Пиетро* (1772–1832) — либерален италиански поет-сатирик, писал на венециански диалект. ↑

[4] Нахално държание (итал.) ↑

[5] *Пиетро Луиджи* — първият владетел от рода Фарнезе, прочут с добродетелите си, е бил, както е известно, незаконен син на папа Павел III. — Б.а.

*Пиетро Луиджи* — има се предвид синът на Павел III (Алесандро Фарнезе), провъзгласен благодарение на старанието на баща си за херцог на Парма и Пиаченца и известен с разпуснатостта си. Думите на Стендал за „добродетелите“ на семейство Фариезе трябва да се разбират в ироничен смисъл. ↑

[6] „*Пътешествието на мадам Старк*“ — така Стендал нарича книгата на английската пътешественица Мариан Старк „Писма от Италия — 1792-1798“ (1800). ↑

## ВТОРА ЧАСТ

*С непрестанните си крясъци републиката  
ще ни попречи да се радваме на най-добрата от  
монархиите.*

Пармският манастир  
(глава XXIII)

## ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Докато Фабрицио бе зает да тича подир любовта в съседното до Парма село, главният прокурор Раци, без да подозира, че е толкова близо до него, продължаваше да води следствието на делото му, като да беше то заведено срещу либерал: той се престори, че не може да намери свидетелите на защитата, а всъщност ги заплаши. Най-сетне след много изкусна, почти едногодишна работа и около два месеца след последното завръщане на Фабрицио в Болоня един петък маркиза Раверси, опиянена от радост, заяви в салоните си пред всички, че присъдата, издадена преди един час срещу младия дел Донго, щяла да бъде на другия ден поднесена на принца за подпис и потвърдена от него. Няколко минути по-късно херцогинята научи тия думи на своята неприятелка.

„Изглежда, че агентите на графа не му служат много добре! — каза си тя. — До тая заран той мислеше, че присъдата няма да излезе по-рано от седмица. Може би няма да му бъде неприятно, ако отстранят от Парма моя млад главен викарий, но — добави тя, тананикайки — той ще дойде пак при нас и един ден ще бъде наш архиепископ.“

Графинята позвъни.

— Съберете в чакалнята всички слуги, дори готвачите — каза тя на своя камериер, — идете да вземете от коменданта на града необходимото позволение за четири пощенски коня и в по-малко от половин час конете да бъдат впрегнати в ландото ми.

Всички слугини в къщата се заловиха да стигат куфарите, а херцогинята се облече набързо в пътнически дрехи, без да обади нищо на графа; мисълта да му се присмее малко я изпълваше с радост.

— Приятели мои — каза тя на събраните слуги, — научавам се, че клетият ми племенник ще бъде осъден задочно, задето се е осмелил да защити живота си срещу един побеснял човек; Джилети е искал да го убие. Всеки от вас знае колко благ и безобиден е Фабрицио по нрав. Аз съм с право възмутена от тази жестока обида и заминавам за Флоренция; наредила съм всеки от вас да получава заплатата си в

продължение на десет години; ако изпаднете в нужда, пишете ми и докато аз имам един цехин, ще има нещо и за вас.

Херцогинята мислеше точно това, което говореше, и при последните ѝ думи слугите се обляха в сълзи; нейните очи бяха също овлажнели; тя додаде с развълнуван глас:

— Молете бога за мене и монсиньор Фабрицио дел Донго, пръв главен викарий в епархията, който утре заран ще бъде осъден на тежка работа или — това ще е все по-умно — смърт.

Плачовете на слугите се засилиха и малко по малко се превърнаха комай в бунтарски викове; херцогинята се качи в каретата си и заповяда да карат в двореца на принца. Въпреки необичайния час тя поиска аудиенция чрез дежурния адютант генерал Фонтана; тя не бе в придворното си облекло и това смая дълбоко адютанта. Колкото за принца, той никак не се изненада, нито се разсърди от молбата за аудиенция. „Сега ще видим как ще се леят сълзи от хубавите очи — каза си той, като потриваше ръце. — Тя иде да моли милост, най-сетне тази горда хубавица ще се унижи! Станала беше непоносима с независимия си вид. При най-малкото нещо, което я дразнеше, изразителните ѝ очи сякаш ми казваха винаги: «В Неапол или Милано ще бъде много по-приятно да се живее, отколкото във вашата малка Парма.» Аз не царувам наистина в Неапол и Милано; но дотрябва най-сетне на тази знатна дама да ми поиска нещо, което зависи единствено от мен и което тя гори от желание да получи; винаги съм мислил, че дохождането на племенника ѝ ще ми помогне да ѝ изляза наглава.“

Като се усмихваше при тия мисли и се предаваше на какви ли не приятни предвиждания, принцът се разхождаше в кабинета си, пред вратата на който генерал Фонтана стоеше изпънат като войник на пост. Като видя светналите очи на принца и си спомни пътническото облекло на херцогинята, той реши, че монархията се сгромолясва. Неговото смайване нямаше граници, когато принцът му каза:

— Помолете госпожа херцогинята да почака четвърт час.

Генерал-адютантът се обърна кръгом като войник на парад; принцът се усмихна пак: „Фонтана не е; свикнал — каза си той — да вижда гордата херцогиня да чака; учуденото му лице, с което ще ѝ каже да *почака четвърт час*, ще подготви прехода към трогателните сълзи, които тя ще зарони в кабинета ми.“



Този четвърт час беше истинско блаженство за принца; негово височество се разхождаше с твърди и равномерни крачки, той *царуваше*. „Нужно е да не кажа нищо, което да не е напълно на мястото си; каквито и да са чувствата ми към херцогинята, не бива да забравям, че тя е една от най-знатните дами в моя двор. Как ли е говорил Луи XIV на дъщерите си, принцесите, когато не е бил доволен от тях?“ И очите му се спряха върху портрета на великия крал.

Забавното в цялата тая работа беше, че принцът не се и попита дори ще помилва ли Фабрицио и какво ще бъде това помилване. Най-сетне след двадесетина минути верният Фонтана се появи отново на вратата, без да каже дума.

— Херцогиня Сансеверина може да влезе — извика принцът театрално.

„Ей сега ще започнат сълзите“ каза си той и сякаш за да се приготви за това зрелище, извади кърпичката си.

Никога херцогинята не е била толкова пъргава и толкова хубава; сякаш нямаше двадесет и пет години. Като гледаше как леката ѝ бърза стъпка едва докосва килимите, клетият адютант насмалко не се побърка.

— Моля, ваше величество, да ми простите много неща — каза херцогинята със звънливия си и весел глас, — аз си позволих да се явя пред вас в не напълно подходящо облекло, но вие, ваше височество, ме приучихте толкова на вашата снизходителност, че, смея да се надявам, няма да ми откажете и тая милост.

Херцогинята говореше доста полека, за да има време да се полюбува на лицето на принца, наистина забавно поради дълбокото си учудване и следите от високомерие, които все още се забелязваха в положението на главата и на ръцете му. Принцът стоеше като гръмнат, със своя креслив и смутен глас той извикваше от време на време смотолевено:

— *Как! Как!*

Като свърши извиненията си, херцогинята, сякаш от уважение, почака известно време принца да отговори, после добави:

— Надявам се, ваше височество, че вие ще благоволите да ми простите неприличното ми облекло.

Но като казваше това, присмехулните ѝ очи блестяха така буйно, че принцът не можа да понесе блясъка им; той се загледа в тавана, а

това у него беше сигурен белег за крайно смущение.

— *Как! Как!* — каза той отново: най-сетне удаде му се да намисли едно изречение: — Но седнете, госпожо херцогиньо.

Той приближи към нея доста любезно едно кресло. Херцогинята не остана равнодушна към тази учтивост и посмекчи пламъка на погледа си.

— *Как! Как!* — повтори пак принцът, като се размърда на креслото си, сякаш не можеше да си намери удобно положение.

— Ще използвам нощната прохлада, за да пътувам с пощенската кола — подзе херцогинята. — И тъй като моето отсъствие може да продължи известно време, не исках да изляза от владенията на ваше височество, без да ви благодаря за благоволението, което от пет години насам сте така добър да проявявате към мене.

При тия думи принцът най-сетне разбра; той пребледня: нямаше в света човек, който да страда повече от него, когато се видеше излъган в предвижданията си, после той взе величествена поза, напълно достойна за портрета на Луи XIV, който висеше пред очите му.

„На добър час — каза си херцогинята. — Това се казва мъж.“

— А коя е причината за вашето внезапно заминаване? — каза принцът с доста твърд глас.

— Отдавна имах това намерение — отвърна херцогинята — и малката обида, нанесена на монсиньор дел Донго, когото утре осъждат на смърт или на тежка работа, ме кара да избързам със заминаването си.

— И в кой град отивате?

— В Неапол, мисля. — И като стана, тя добави: — Остава ми само да се сбогувам с ваше височество и да ви благодаря почтително за вашите *някогашни* милости.

На свой ред тя каза това с такъв твърд вид, че принцът разбра: след две секунди всичко щеше да бъде свършено; станеше ли това скандално заминаване, той знаеше, че е невъзможно всяко помирение; тя не беше жена, която си променя решенията. Той се затече подир нея.

— Но вие добре знаете, госпожо херцогиньо — каза ѝ той, като хвана ръката ѝ, — че винаги съм ви обичал като приятелка и само от вас зависеше да се даде на това приятелство друго име. Че е извършено убийство — не може да се отрече; аз възложих разследването на най-добрите си съдии...

При тези думи херцогинята се изправи с целия си ръст; всякаква привидна почитателност и дори учтивост изчезна в един миг от лицето ѝ: пролича ясно оскърбената жена и тази оскърбена жена говореше на същество, в чието вероломство бе убедена. С най-голям гняв и дори с презрение тя заговори на принца, като наблягаше на всяка дума:

— Напущам завинаги владенията на ваше височество, за да не чувам вече за главния прокурор Расси и другите безсрамни убийци, които осъдиха на смърт племенника ми и толкова други хора; ако вие, ваше височество, не искате да огорчите последните мигове, които прекарвам с владетел, учтив и умен, когато не е лъган, аз ви моля смирено да не ми спомняте за тези безсрамни съдии, които се продават за хиляда екюта или за един орден.

Великолепният тон и най-вече искреността, с които бяха казани тези думи, накараха принца да потрепери; за миг той се изплаши да не би някое още по-открито обвинение да накърни достойнството му, но изобщо това му чувство скоро се превърна в удоволствие; той се възхищаваше от херцогинята; цялото ѝ същество в тая минута излъчваше възвишена красота. Боже мой, колко е хубава! — каза си принцът. — Трябва да се простят някои и други неща на тая необикновена жена, равна на която няма може би в цяла Италия... Какво пък, с малко повече хитрост може би ще успея да я направя един ден моя любовница; каква разлика между това създание и тая кукла маркиза Балби, която на всичко отгоре всяка година краде най-малко по триста хиляди франка от нещастните ми поданици... Но добре ли чух? — помисли той изведнъж. — Тя каза „Осъдиха племенника ми и толкова други хора.“ — Отново гневът изплува над всички чувства и с надменност, достойна за високия му ранг, принцът каза след известно мълчание:

— А какво трябва да се направи, за да не замине госпожата?

— Нещо, на което вие не сте способен — отвърна херцогинята с горчива насмешка и открито презрение.

Принцът кипна, но благодарение на опита си, който имаше като самодържец, смогна да сподави яростта си. „Трябва да притежавам тази жена — каза си той, — това е мой дълг към самия мене, а после трябва да я погубя с презрението си... Ако излезе от кабинета, няма да я видя вече никога.“

Но както бе в тоя миг обезумял от гняв и омраза, къде можеше да намери думи, които в едно и също време да задоволят дълга му към него и да убедят херцогинята да не напусне веднага двора?

„Невъзможно е нито да се повтори, нито да се направи смешен един жест“ — каза си той и застана между херцогинята и вратата на своя кабинет. След малко чу, че се хлопа тихо на вратата.

— Кой е този мазник? — изкрещя той, колкото му глас държи. — Кой е този мазник, който идва да ми досажда със своите глупави приказки?

Клетият генерал Фонтана показва бледото си и уплашено лице и с вид на умиращ едва прошепна:

— Негово превъзходителство граф Моска моли да благоволите да го приемете.

— Да влезе! — извика принцът и когато граф Моска се поклони, каза му: — Как ви харесва, госпожа херцогиня Сансеверина иска да напусне още сега Парма и да отиде да се установи в Неапол, а на всичко отгоре ми говори и дързости.

— Нима — каза Моска побледнял.

— Как? Вие не знаете ли за намерението ѝ да замине.

— За пръв път чувам; оставих госпожата в шест часа весела и доволна.

Тези думи направиха невероятно впечатление на принца. Първо той изгледа Моска и от неговата все по-голяма и по-голяма бледност разбра, че говори истината и не е съучастник на херцогинята в нейната необмислена постъпка.

„В такъв случай — каза си той — аз я губя завинаги; наслада и от мъщение — всичко ми се изплъзва едновременно. В Неапол тя ще съчинява с племенника си Фабрицио епиграми за големия гняв на малкия пармски принц.“

Той погледна херцогинята; в сърцето ѝ бушуваше силно презрение и гняв; очите ѝ бяха вперени тоя миг в граф Моска и в тънките очертания на нейната хубава уста личеше най-дълбоко презрение. Цялото ѝ лице казваше: „Подъл царедворец!“

„И тъй — помисли си принцът, след като я огледа, — аз губя и това средство да я върна в държавата си. И ако в тоя миг тя излезе от кабинета ми, загубена е за мене. Бог знае какво ще разправя в Неапол за съдиите ми... И с тоя ум и тази дивна сила да убеждава, с които

небето я е надарило, тя ще накара да ѝ повярват всички. Зарад нея ще спечеля славата на смешен тиранин, който става нощем да гледа под леглото си...“

Като си послужи тогава с ловка маневра — уж се разхожда, за да се успокои, — принцът застава отново пред вратата на кабинета; графът стоеше отдясно, на три крачки от него, бледен, сломен и така треперещ, че бе принуден да се опре върху облегалото на креслото, което херцогинята заемаше в началото на приема, а принцът в изблик на гняв беше тласнал далече. Графът беше влюбен. „Ако херцогинята замине, ще я последвам — каза си той, — но ще се съгласи ли тя да отида с нея? Ето де е въпросът.“

Вляво от принца херцогинята, права, със скръстени и притиснати до гърдите ръце, го гледаше с възхитителна дързост; силна бледнина бе сменила свежите багри, които току-що оживяваха прекрасното ѝ лице.

За разлика от двамата принцът беше почервенял изглеждаше неспокоен; с лявата си ръка дърпаше конвулсивно кръста на ордена, окачен на голямата лента, която носеше под фрака си; с дясната гладеше брадичката си.

— Какво да се прави? — попита той графа, без да съзнава добре какво прави сам, подчинявайки се на навика си да се съветва с него за всичко.

— Не знам наистина, ваше височество — отвърна графът с такъв вид, като че изпускаше последната си въздишка. Той едва можа да промълви тия думи. Тонът на гласа му бе първото удовлетворение, което наранената гордост на принца получи през време на аудиенцията, и тази малка радост му подсказа един щастлив за неговото самолюбие отговор.

— Тогава — каза той — аз съм най-разумният от тримата: готов съм да забравя напълно общественото си положение. Ще говоря като приятел — и с хубава снизходителна усмивка, заета от Луи XIV, когато той е бил щастлив, добави: — *като приятел със своите приятели*. Госпожо херцогиньо — довърша; той, — какво трябва да се направи, за да забравите прибързаното си решение?

— Право да си кажа, не знам — отвърна херцогинята с дълбока въздишка, — не знам, такъв ужас ми вдъхва Парма.

В тия думи нямаше никакъв намек за подигравка, виждаше се, че самата искреност говори чрез устата ѝ.

Графът се обърна живо към нея: възмутена бе у него душата на царедвореца; после той отпрати умоляващ поглед към принца. С голямо достойнство и хладнокръвие принцът помълча една минута, а след това каза на графа:

— Разбирам защо вашата очарователна приятелка не е на себе си; много просто, тя *обожав*а племенника си. — И като се обърна към херцогинята, с любовен поглед и едновременно с вида на човек, който цитира някои фраза от комедия: — *Какво да сторя, за да се харесам на тия хубави очи?*

Херцогинята през това време успя да поразмисли: с твърд и бавен глас, като да диктуваше *ултиматум*, тя отговори:

— Негово височество ще ми напише мило писмо, както той умее, в него ще ми съобщи, че тъй като не е никак убеден във вината на Фабрицио дел Донго, пръв главен викарий на архиепископа, няма да подпише присъдата, когато му я поднесат, и че това несправедливо дело не ще има никакви последици.

— Как? *Несправедливо!* — извика принцът и се изчерви до крайчеца на ушите си, обхванат отново от гняв.

— Това не е всичко! — отвърна херцогинята, горда като римлянка. — *Още тази вечер*, а сега — добави тя, като погледна стенния часовник — е вече единадесет и четвърт, още тази вечер негово височество ще изпрати да кажат на маркиза Раверси, че я съветва да отиде на село, за да си отпочине от уморителните грижи около едно известно ней дело, за което е говорила в салона си в началото на тая вечер.

Принцът се разхождаше из кабинета си като побеснял.

— Виждали ли сте някога такава жена?... — извика той. — Тя няма никакво почитание към мене.

Херцогинята отговори с прелестна непринуденост.

— Никога през живота си не съм помисляла да бъда непочтителна към вас, ваше височество; вие бяхте, ваше височество, извънмерно снизходителен да забележите, че говорите *като приятел с приятели*. Впрочем аз нямам ни най-малко желание да остана в Парма — добави тя, като изгледа графа с дълбоко презрение.

Тоя поглед склони принца, който се колебаеше до тоя миг, макар думите му да съдържаха като че някакво обещание: него не го беше еня за думите.

Разменени бяха още няколко фрази и накрал граф Моска получи заповед да напише любезното писъмце, което херцогинята искаше настойчиво. Той пропусна изречението: *това несправедливо дело няма да има никакви последици*. „Достатъчно е — каза си графът, — че принцът обещава да не подписва присъдата, когато му я поднесат.“ Принцът му благодари с поглед и се подписа.

Графът сбърка много; принцът беше уморен и щеше да подпише всичко. Той смяташе, че се измъква щастливо от това неприятно положение, пък и смисълът на цялата работа за него се заключаваше в следното: „Ако херцогинята замине, дворът в една седмица ще ми стане досаден.“ Графът забеляза, че господарят поправя деня и слага утрешна дата. Той погледна стенния часовник стрелките показваха близо полунощ. В поправката на датата министърът видя само желание за точност и безукорно управление. Що се отнася до изгнанието на маркиза Раверси, то не срещна пречки у принца — той пращаше хората в изгнание с особено удоволствие.

— Генерал Фонтана! — извика той, като откряна вратата.

Генералът се яви с такова учудено и любопитно изражение на лицето, че херцогинята и графът си размениха весел поглед и тоя поглед ги помири.

— Генерал Фонтана — каза принцът, — качете се в колата ми, която чака под колонадата; идете у маркиза Раверси, поискайте да доложат за вас; ако тя си е легнала, добавете, че идвате от моя страна и когато влезете в нейната спалня, кажете й точно следното и нещо друго: „Госпожо маркиза Раверси, негово височество ви подканва да заминете утре заранта преди осем часа за вашия замък във Велея; негово височество ще ви уведоми кога ще можете да се върнете в Парма.“

Принцът потърси с поглед очите на херцогинята, но тя, без да му благодари, както той очакваше, направи дълбоко почтителен поклон и бързо излезе.

— Каква жена! — каза принцът, като се обърна към граф Моска.

Зарадван от изгнанието на маркиза Раверси, което му развързваше ръцете като министър, Моска разговаря повече от

половин час с принца като истински придворен; той искаше да утеши самолюбието на монарха и се раздели с него чак когато го видя убеден, че анекдотичната история на Луи XIV не съдържа по-хубава страница от тази, която принцът беше подготвил днес за бъдещите си историци.

Когато се върна в къщи, херцогинята заключи вратата и заръча да не пускат никого, дори графа. Тя искаше да остане сама и да поразмисли върху одевешната сцена. Тя беше действала наслуки, за да се позабавлява; но и до каквото решение да беше я довело увлечението ѝ, тя щеше да държи на него твърдо. И когато си възвърна хладнокръвието, тя не се укори, нито пък се разкая: такъв беше характерът ѝ, благодарение на който и на тридесет и шест години тя си оставаше най-красивата жена при двора.

Тя мислеше в тоя миг какви удоволствия може да ѝ предложи Парма, сякаш се връщаше от някое дълго пътуване: до такава степен бе уверена между девет и единадесет часа, че напуска тази страна завинаги.

„Какъв забавен вид имаше клетият граф, когато узна за заминаването ми в присъствието на принца... Наистина той е мил и рядко сърдечен човек! Би напуснал министерствата си, за да ме последва... Но и той през тия пет дълги години не може да ме укори в никаква изневяра. Колко жени, венчани пред олтара, биха могли да кажат същото на своя повелител и господар? Трябва да си призная, че не е никак важен, не е никак педант, не събужда, никакво желание да го лъжеш; сякаш винаги се срамува пред мене от могъществото си... Колко смешен беше в присъствието на своя повелител и господар; да беше сега тук, щях да го разцелувам... Но за нищо на света не ще се наема да забавлявам един изгубил поста си министър; това е болест, от която можеш да се излекуваш само когато умреш и... която е смъртоносна. Какво нещастие би било да си министър на младини! Трябва да му пиша; нека да знае положително това, преди да се скара с владетеля си... Но аз забравих добрите си прислужници.“

Херцогинята позвъни. Слугините ѝ още стягаха багажа, колата беше докарана под портика и вече я товареха; всички слуги, незаети с работа, бяха наобиколили колата и плачеха. Всички тия подробности разправи на херцогинята Чекина, която в изключителни случаи едничка влизаше направо при нея.

— Кажете им да дойдат горе — каза херцогинята.



След минута тя влезе в чакалнята.

— Обещаха ми — каза им тя, — че присъдата срещу племенника ми няма да бъде подписана от *господаря* (така казват в Италия); аз отлагам заминаването си. Ще видим дали враговете ми ще имат влияние да променят това решение.

След кратко мълчание слугите се развикаха: „Да живее госпожа херцогинята!“ и изръкопляскаха бурно.

Херцогинята, която беше отишла в съседната стая, се яви отново като аплодирана артистка, поклони се мило на слугите си и им каза:

— *Приятели мои, благодаря ви.*

Една дума да кажеше, всички начаса щяха да потеглят срещу двореца и да го нападнат. Тя кимна на един пощальон, някогашен контрабандист и доверен човек, и той я последва.

— Облечи се като заможен селянин, излез по някой начин от Парма, наеми една седиола и иди час по-скоро в Болоня. Влез в Болоня пешком, уж се връщаш от разходка, през Флорентинската порта и предай на Фабрицио, който е в хана „Pelegrino“, плика, който ще ти даде Чекина. Фабрицио се криел там под името г. Джузепе Босси; гледай да не го издадеш от лекомислие, не давай вид, че го познаваш; враговете ми може би ще пуснат по петите ти шпиони. Фабрицио ще те изпрати пак насам след няколко часа или няколко дни; на връщане трябва да бъдеш двойно по-предпазлив, за да не го издадеш.

— Ах, тия слуги на маркиза Раверси! — извика пощальонът. — Ние ги чакаме и ако госпожата пожелае веднага ще ги очистим.

— И това ще стане може би един ден, но пазете се да не предприемете нищо без моя заповед, ако ви е мила главата.

Херцогинята искаше да изпрати на Фабрицио препис от писъмцето на принца; тя не можа да се въздържа от удоволствието да го позабавлява и добави няколко думи за сцената, която беше довела до това писъмце; тия няколко думи станаха писмо от десет страници. Тя заповяда да повикат отново пощальона.

— Ти можеш да тръгнеш — каза му тя — едва в четири часа, когато отворят градската порта.

— Аз смятах да мина през големия канал; да газя във вода до гуша, но щях да мина...

— Не — каза херцогинята, — не искам един от най-верните ми слуги да хване треска. Познаваш ли някого в дома на монсиньор

архиепископа?

— Помощник-кочияшът е мой приятел.

— Ето едно писмо за негово преосвещенство; промъкни се безшумно в двореца му, кажи да те заведаат у камериера; не бих желала да събуждат монсиньора. Ако се е прибрал вече в спалнята си, прекарай нощта в двореца и тъй като той е свикнал да става със зората, утре заранта в четири часа кажи да доложат, че идваш от моя страна, поискай благословията на светия архиепископ, предай му ей този плик и вземи писмата, които може би ще ти даде за Болоня.

Херцогинята прати на архиепископа първообраза от писъмцето на принца; тъй като това писъмце засягаше първия му главен викарий, тя го молеше да го сложи в архивите на архиепископството, дето се надяваше, че господа главните викарии и каноници, колеги на племенника ѝ, ще пожелаят да се запознаят с него; всичко това при условие да се пази най-дълбока тайна.

Херцогинята пишеше на монсиньор Ландриани с фамилиарност, която трябваше да очарова тоя добър буржоа; само подписът заемаше три реда. В края на сърдечното приятелско писмо беше написано:

*Анджелина-Корнелия-Изолда Валсера дел Донго, херцогиня Сансеверина.*

„Струва ми се, не съм се подписвала с толкова имена — каза си херцогинята със смях, — откакто сключих брачния си договор с клетия херцог; но на тия хора можеш да направиш впечатление само с такива неща и в очите на буржоата смешното изглежда хубаво.“

В края на вечерта тя не можа да устои на изкушението да напише и едно присмехулно писмо на клетия граф, в което му съобщаваше служебно, за *негово знание и ръководство в отношенията му с коронованите глави*, както казваше тя, че не се чувства способна да развлича изпаднал в немилост министър. „Принцът ви внушава страх; когато няма да можете вече да го виждате, аз ли ще трябва да ви внушавам страх?“

Тя заповяда да му занесат веднага писмото.

От своя страна, на другия ден още в седем часа заранта, принцът повика министъра на вътрешните работи Дзурла.

— Издайте отново — каза му той — най-строга заповед до всички кметове да се арестува господин Фабрицио дел Донго. Имаме сведения, че той може би ще се омели да се яви пак в нашите владения.

Тъй като този беглец се намира в Болоня, дето, изглежда, нехае за преследванията на нашите съдилища, поставете полицаи, които го познават лично: първо, в селата по пътя от Болоня за Парма; второ, в близките места до замъка на херцогиня Сансеверина в Сака и до къщата ѝ в Каstellново; трето, около замъка на граф Моска. Надявам се, господин графе, че с голямата си мъдрост вие ще съумееете да скриете тези заповеди на вашия господар от зоркото око на граф Моска. Помнете, че искам да се арестува господин Фабрицио дел Донго.

Щом излезе министърът, в кабинета на принца се вмъкна през една тайна вратичка главният прокурор Расса и пристъпи приведен одве, като се кланяше на всяка крачка. Изражението на този негодник бе достойно за художническа четка; то съответстваше напълно на гнусната му роля, докато бързите и лутащи се очи издаваха, че той знае заслугите си, нахалната и гримасничеща увереност на устните показваше, че умее да се бори срещу презрението.

Тъй като това действащо лице ще има доста голямо влияние върху съдбата на Фабрицио, заслужава да кажем няколко думи за него. Той беше висок, имаше хубави, много умни очи, но лице, загрозено от шарка; колкото за ум, той имаше и много, и твърде буден; всички му признаваха, че познава до съвършенство правната наука, но той блестеше главно с извъртливостта си. Каквото и дело да му попаднеше, той намираще лесно в няколко минути юридически обоснован начин да издейства осъждане или оправдание; той се славеше най-вече като майстор на прокурорските тънкости.

Тоя човек, за когото големи монархии биха завидели на пармския принц, имаше само една страст: да разговаря интимно с големците и да им се харесва с шутовства. Все едно му беше дали властникът се смее на думите му, или на собствената му личност, или подмята възмутителни шеги за госпожа Расса; стига да се смееха и да се държеха с него свойски — той беше доволен. Понякога, като не знаеше как още да се погаври с достойнството на главния съдия, принцът го риташе; ако от ритниците го заболяваше, Расса се разплакваше. Но инстинктът към шутовство беше толкова силен у него, че всеки ден той предпочиташе салона на министъра, който го подиграва, пред своя собствен салон, дето властваше деспотично над всички черни тоги в страната. Расса си беше създал особено положение: и най-безочливият

благородник не можеше да го унижи; той си отмъщаваше за обидите, които търпеше целия ден, като ги разправяше на принца, пред когото беше си спечелил привилегията да казва всичко; наистина често пъти получаваше в отговор здрава плесница, но той не се докачаше никога. В минута на лошо настроение принцът се развличаше с главния съдия, като му нанасяше оскърбления. Както виждате, Расси беше почти съвършен придворен: нямаше ни чест, ни срам.

— Тайна преди всичко! — извика му принцът, без да го поздравя; той се отнасяше към него като към слуга, макар да беше извънредно вежлив с всички. — Откога е датирана присъдата ви?

— От вчера заранта, ваше височество.

— Колко съдии са я подписали?

— И петимата.

— А какво е наказанието?

— Двадесет години затвор в крепостта, както ми казахте, ваше височество.

— Смъртното наказание щеше да извика негодувание — каза принцът, като да приказваше на себе си. — Жалко! Какво въздействие щеше да има върху тази жена! Но нали той е дел Донго, а това име се тачи в Парма зарад тримата архиепископи, които са заемали архиепископския престол почти един след друг... Та казвате — двадесет години затвор в крепостта?

— Да, ваше височество — подзе главният прокурор Расси, все тъй приведен одве, — с предварително публично разкаяние пред портрета на ваше височество, освен това всеки петък и срещу главните празници строг пост: само вода и хляб, *тъй като лицето е известно с нечестивостта си*. Това с оглед на бъдещето, за да се провали попрището му.

— Пишете — каза принцът: — „Негово височество, като изслуша милостиво коленопреклонните молби на маркиза дел Донго, майка на обвиняемия, и на херцогиня Сансеверина, негова леля, които изтъкнаха, че по време на престъплението техният син и племенник е бил много млад, а освен това заслепен от безумна страст към жената на нещастния Джилети, благоволи, въпреки отвращението си от подобно злодеяние, да смекчи наказанието, на което Фабрицио дел Донго е осъден, с наказание от дванадесет години затвор в крепостта.“ Дайте да подпиша.

Принцът подписа и сложи вчерашна дата; после върна присъдата на Расси и му каза:

— Напишете непосредствено под подписа ми: „Тъй като херцогиня Сансеверина падна отново на колене пред негово височество, принцът позволи всеки четвъртък осъденият да се разхожда един час на площадката на четвъртитата кула, която народът нарича кула «Фарнезе»“.

— Подпишете това — каза принцът — и дръжте си езика, каквото и да чуете в града. На члена от съда Де Капитани, който е гласувал за две години затвор и дори се е раздрънкарал в полза на това свое смешно предложение, кажете, че го задължавам да прочете отново законите и наредбите. И тъй, мълчание и лека нощ.

Главният прокурор Расси отмери много бавно три дълбоки поклона, но принцът не го и погледна.

Това ставаше в седем часа заранта. Няколко часа по-късно новината за изгнанието на маркизи Раверси се пръсна из града и кафенетата; всички се надпреварваха да приказват за това голямо събитие. Изгнанието на маркизата пропъди за някое време от Парма досадата, този неумолим враг на малките градове и малките княжески дворове. Генерал Фабио Конти, който се мислеше вече министър, няколко дни не излиза никъде от крепостта под предлог, че има пристъп от подагра. Буржоазията, а след нея и народът, извади заключение от станалото, че принцът явно е решил да даде пармското архиепископство на монсиньор дел Донго. Тънките политици от кафенетата твърдяха дори, че сегашният архиепископ отец Ландриани бил заставен да подаде оставка, като се престори на болен; щяла да му бъде отпусната срещу това голяма пенсия от данъците върху тютюна — те знаели това сигурно; тази мътва стигна до архиепископа, който се разтревожи силно, и няколко дни усърдните му грижи за нашия герой до голяма степен отслабнаха. След два месеца тази шумна новина се появи в парижките вестници с тая малка промяна, че архиепископ щял да стане граф Моска, племенник на херцогиня Сансеверина.

Маркиза Раверси се мятеше като бясна и сноп в своя замък във Велея, но тя не бе от ония слабохарактерни женички, които си откъщават само с обидни приказки против враговете си. Още на другия ден след изпадането ѝ в немилост кавалерът Рискара и трима

други нейни приятели се явиха по нейна заповед при принца и му поискаха позволение да я споделят в нейния замък. Негово височество прие господата необикновено любезно и тяхното пристигане във Велея бе голяма разтуха за маркизата. Преди да изтече втората седмица, тя имаше вече тридесетина души в замъка си — всички ония, на които либералното правителство щеше да даде постове. Всяка вечер маркизата имаше редовно съвещание с най-осведомените от приятелите си. Един ден тя получи много писма от Парма и Болоня и вечерта се прибра в стаята си рано. Любимата ѝ камериерка въведе при нея най-напред общопризнатия любовник граф Балди, млад, с пленителна външност, но съвсем незначителен човек, а по-късно неговия предшественик — кавалера Рискара, нисичък човек, черен и телом, и духом, който беше започнал като репетитор по геометрия в колежа за благородници в Парма, а сега беше държавен съветник и кавалер на много ордени.

— Аз имам хубавия навик — каза маркизата на двамата си гости — да не унищожавам никога никакви книжа и това сега ще ми послужи; ето девет писма, писани от Сансеверина до мене по разни поводи. Тръгнете и двамата за Генуа, потърсете между каторжниците един бивш нотариус на име Бурати, както се казва великият венециански поет, или Дурати. Граф Балди, седнете на моето писалище и пишете това, което ще ви продиктувам.

„Хрумна ми една мисъл и бързам да ти пиша няколко думи. Отивам във вилата си край Кастелново; ако дойдеш да прекараш един ден с мене, ще се чувствам много щастлива. В това няма, струва ми се, голяма опасност след всичко, което стана; облаците се разчистват. Все пак поспри се, преди да влезеш в Кастелново: на пътя ще намериш един от слугите ми: те всички те обичат безумно. Запази, разбира се, за това малко пътуване името Босси. Разправят, че си пуснал брада като истински капуцин, а в Парма те знаят само с благопристойния лик на главен викарий.“

— Разбираш ли, Рискара?

— Отлично; но пътуването до Генуа е излишен разкош; познавам в Парма един човек, който наистина не е още в каторгата, но няма да закъснее да отиде там. Той ще подправи чудесно почерка на Сансеверина.

При тия думи хубавите очи на граф Балди се разшириха прекомерно; той разбра едва сега.

— Ако ти познаваш тоя достоен мъж в Парма, който се надяваш да напредне — каза маркизата на Рискара, — очевидно и той също те познава; любовницата му, изповедникът му, приятелят му могат да бъдат подкупени от Сансеверина; предпочитам да отложам моята невинна шега с няколко дни, но да не се излагам на никакъв риск. Тръгнете след два часа като кротки агънца, не се срещайте с никого в Генуа и се върнете бърже, бърже.

Кавалерът Рискара избяга от стаята, като се смееше и гъгнеше, също като Полишинел. *„Да вървим да се стягаме“* — казваше той, тичайки смешно.

Той искаше да остави Балди насаме с дамата.

След пет дни Рискара домъкна на маркизата нейния граф Балди, целият изподран: за да скъси пътя с шест левги, бяха го накарали да мине планината, яхнал на муле; той се кълнеше, че друг път няма да се излъже да предприема такова дълго пътешествие. Балди предаде на маркизата три екземпляра от писмото, което тя му беше продиктувала, и пет-шест други писма със същия почерк, съчинени от Рискара — те можеха да дотрябват в бъдеще. В едно от тия писма се осмиваха много сполучливо нощните стракове на принца и плачевната изпосталялост на неговата любовница маркиза Балди, която уж пробождала с костите си възглавницата на всяко кресло, дето седнела за минута. Човек можеше да се закълне, че всички тези писма са писани от ръката на госпожа Сансеверина.

— Сега знам със сигурност — каза маркизата, — че изгорникът й Фабрицио е в град Болоня или в околностите му...

— Много съм болен — извика граф Балди, като я прекъсна, — сторете милост, освободете ме от второ такова пътуване или поне ми дайте няколко дни почивка, за да си възвърна здравето.

— Аз ще се застъпя за вас — каза Рискара; той стана и зашепна нето на маркизата.

— Добре, нека бъде така, съгласна съм — отговори маркизата усмихната. — Успокойте се, няма да заминете — каза тя на Балди доста презрително.

— Благодаря — извика той, зарадван от сърце.

И наистина Рискара се качи сам в пощенската кола. Едва прекарал два дни в Болоня, той зърна в една каляска Фабрицио и Мариета. „Дявол да го вземе! — каза си той. — Изглежда, че нашият бъдещ архиепископ никак не се отегчава; ще трябва да се съобщи това на херцогинята — тя ще бъде очарована.“

Рискара проследи Фабрицио и без много труд научи жилището му; на другата заран Фабрицио получи по един куриер писмото, измайсторено в Генуа. То му се стори малко късо, но не събуди у него никакво съмнение. При мисълта да види пак херцогинята и графа той обезумя от щастие и въпреки увещанията на Лодовико нае кон от пощенската станция и потегли в галоп. Той не подозираше, че на малко разстояние зад него върви кавалерът Рискара, който, щом стигна пощенската станция преди Кастелново, на шест левги от Парма, видя с удоволствие голяма навалица на площада пред местния затвор: там току-що бяха довели нашия герой, когото двама избрани и изпратени от граф Дзурла пандури познали на пощата, когато сменял коня.

Очичките на кавалера Рискара светнаха от радост; с примерно търпение той разузна всичко, което беше се случило в селцето, и изпрати куриер до маркиза Раверси. А след това, кръстосвайки улиците, уж за да разгледа много интересната черква и да види една картина от Пармиджанино<sup>[1]</sup>, която се намирала, както му бяха казали, в селището, срещна най-сетне кмета, който побърза да изкаже почитанията си на държавния съветник. Рискара се показва зачуден, че кметът не е изпратил веднага в Пармската цитадела заговорника, когото имал късмет да залови.

— Има опасност — добави Рискара студено — вашите стражари да срещнат многобройните му приятели, които са го търсили завчера, за да му помогнат да се промъкне през владенията на негово височество; тия бунтовници били около дванадесет-петнадесет човека и всички били на коне.

— Intelligenti pausa<sup>[2]</sup> — извика кметът хитро.



[1] *Пармиджанино* — прозвище на пармския художник Франческо Мацуоли (1504–1540). ↑

[2] Умният човек разбира от малко думи (лат.). ↑

## ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

След два часа клетият Фабрицио с белезници на ръцете, вързан с дълга верига за седиолата, в която го бяха качили, потегли за Пармската цитадела, съпроводен от осем стражари. Заповядано им беше да заберат със себе си всички стражари от селата, през които конвоят щеше да мине; сам кметът следваше важния престъпник.

Към седем часа вечерта седиолата, сподирена от всички улични хлапета на Парма и тридесетина стражари, прекоси хубавия булевард, мина покрай малкия дворец, дето преди няколко месеца живееше Фауста, и най-сетне стигна до външната порта на цитаделата тъкмо в момента, когато генерал Фабио Конти излизаше от нея с дъщеря си. Каретата на коменданта се спря пред подвижния мост, за да пропусне седиолата, за която беше вързан Фабрицио; тозчас генералът извика да затворят портата на цитаделата и побърза да отиде в канцеларията на входа, за да види кого са докарали; той не малко се изненада, когато позна арестанта, който се беше целият вдървил, вързан за седиолата през дългия път; четирима стражари го вдигнаха и го внесоха в канцеларията.

„И така, в ръцете ми е — каза си пустославният комендант — знаменитият Фабрицио дел Донго, с когото от близо една година, може да се каже, се занимава нашето общество в Парма.“

Генералът беше го срещнал двадесетина пъти в двора, у херцогинята и другаде, но сега не искаше да покаже с нищо, че го познава; страхуваше се да не се изложи.

— Да се състави — викна той на тъмничния писар, — обстоен акт за предаването на арестанта от достопочтения кмет на Каstellново.

Чиновникът Барбоне, личност страшна поради грамадната си брада и войнствения вид, стана още по-важен, сякаш бе някакъв немски тъмничар. Като смяташе, че главно херцогиня Сансеверина е попречила на неговия началник да стане военен министър, той се показва по-безочлив от обикновено към арестанта и му заговори на *voi*<sup>[1]</sup>, както в Италия говорят на слугите.

— Аз съм прелат на светата римска църква — каза му Фабрицио твърдо — и главен викарий на тази епархия; само зарад моето потекло вие ми дължите уважение.

— Не знам нищо за това! — отвърна дръзко чиновникът. — Ако искате да докажете твърденията си, покажете ми грамотите, които ви дават право на тия толкова почтени титли.

Фабрицио нямаше документи у себе си и затова не отговори. Генерал Фабио Конти бе застанал до своя чиновник и го гледаше как пише, като не вдигаше очи към арестанта, за да не бъде принуден да каже, че това е действително Фабрицио дел Донго.

Изведнъж Клелия Конти, която чакаше в каретата, чу страшна врява в караулната. Като съставяше нахално и доста дълго описание на личността на арестувания, Барбоне му беше заповядал да се разгърди, за да провери и установи броя и състоянието на раните, получени в двубоя с Джилети.

— Не мога — каза Фабрицио с горчива усмивка. — Не съм в състояние да изпълня заповедта ви, господине; белезниците ми пречат.

— Как! — извика с простодушен вид генералът. — Арестуваният има белезници! Вътре в крепостта! Това е против правилника; необходима е изрична заповед; свалете му белезниците.

Фабрицио го изгледа. „Я виж какъв смешен йезуит! — помисли той. — От един час гледа, че имам белезници и че ми пречат страшно, а се прави на учуден!“

Стражарите свалиха белезниците; узнали чак сега, че Фабрицио е племенник на херцогиня Сансеверина, те побързаха да му засвидетелстват сладникава вежливост, която беше в пълен разрез с грубостта на чиновника; това ядоса Барбоне и той каза на Фабрицио, който стоеше неподвижен:

— Ха де, поразмърдайте се! Покажете ни какви драскотини сте получили от нещастния Джилети по време на убийството.

С един скок Фабрицио се хвърли върху чиновника и му удари такава плесница, че Барбоне се строполи от стола в краката на генерала. Стражарите хванаха за ръцете Фабрицио, който стоеше неподвижен; генералът и двамата стражари, които го охраняваха, побързаха да вдигнат чиновника, от чието лице изобилно течеше кръв. Двама други стражари, които бяха по-далеч, се затекоха да затворят вратата на канцеларията, като помислиха, че арестантът иска да избяга.

Подофицерът, който ги командваше, съобрази, че младият дел Донго не може сериозно да мисли за бягство, тъй като в края на краищата се намира вътре в цитаделата; все пак по стражарски инстинкт — той се приближи до прозореца, за да предотврати каквато и да е безредица. Точно срещу този отворен прозорец, на две крачки оттам, стоеше каретата на генерала: Клелия беше се сгушила в дъното, за да не бъде свидетелка на печалната сцена, която ставаше в канцеларията; зачула цялата тая връва, тя надникна от каретата.

— Какво става там? — попита тя подофицера.

— Младият Фабрицио дел Донго зашлеви хубава плесница на тоя нахалник Барбоне, госпожице!

— Как! Господин дел Донго ли са довели в затвора?

— Ами да — каза подофицерът. — Всички тия церемонии стават заради благородното потекло на този клет момък; мислех, че госпожицата знае.

Клелия не се отдели вече от вратичката на каретата; когато стражарите, заобиколили масата, се поотдръпнаха, тя съгледа арестанта.

„Когато го срещнах на пътя близо до езерото Комо — помисли тя, — кой би предположил, че ще го видя за пръв път след това в такова печално положение! Той ми подаде ръка да се кача в каретата на майка му... С него беше тогава и херцогинята! Дали любовта им не е започнала по него време?“

Не е зле читателят да знае, че в либералната партия, ръководена от маркиза Раверси и генерал Конти си даваха вид, че не се съмняват в нежната любовна връзка между Фабрицио и херцогинята. Граф Моска, когото ненавиждаха, бе прицел на непрекъснати на смешки заради глупавата си наивност.

„И така — мислеше Клелия, — ето го сега пленник, и то пленник на своите врагове! Защото граф Моска, дори да е ангел, ще се зарадва също на залавянето му.“

В караулната ечна гръмогласен смях.

— Джакопо — каза тя на подофицера развълнувано, — какво става там?

— Генералът попита настойчиво арестанта защо е ударил Барбоне, а монсиньор Фабрицио отвърна студено: „Нарече ме убиец,

нека покаже документите и грамотите, които му дават право да ме титулува така“; и всички се засмяха.

Един тъмничар, който знаеше да пише, замести Барбоне; Клелия видя как чиновникът излезе, като изтриваше с кърпа кръвта, която течеше обилно от отвратителното му лице; той псуваше на провала.

— Тоя мръсник Фабрицио — крещеше той — ще умре само от моята ръка. Ще го грабна от ръцете на палача! — и т.н., и т.н.

Той беше се спрял между прозореца на канцеларията и каретата на генерала, за да види Фабрицио, и псувните му се посипваха още по-груби.

— Карай по пътя си — каза му подофицерът. — Не се псува така пред госпожица.

Барбоне вдигна глава и погледна в каретата, очите му срещнаха очите на Клелия и от нейната уста се изтръгна вик на ужас: никога тя не беше виждала отблизо, такова свирепо лице. „Той ще убие Фабрицио! — каза си тя. — Трябва да предупредя дон Чезаре.“ Дон Чезаре беше неин чичо, един от най-почитаните в града свещеници; брат му, генерал Конти, беше му издействал длъжността на домакин и главен свещеник в затвора.

Генералът се качи в каретата.

— Как искаш — да останеш в къщи ли — каза той на дъщеря си, — или да ме чакаш; може би доста време, в двора на двореца? Аз ще трябва да докладвам за всичко на господаря.

Фабрицио излезе от канцеларията, придружен от трима стражари; водеха го в отредената му килия. Клелия гледеше през вратичката, арестантът беше досам нея. В тоя миг тя отговори на въпроса на баща си:

— *Ще дойда с вас.*

Чул тия думи съвсем близо до себе си, Фабрицио вдигна очи и срещна погледа на младата девойка. Порази го най-вече тъжният израз на лицето ѝ.

„Колко е разхубавяла — помисли си той — от нашата среща при Комо! Каква дълбока мисъл се чете на челото ѝ!... Имаат право да я сравняват с херцогинята; какво ангелско лице!“ Окървавеният чиновник Барбоне, застанал не току-така до колата, спря със замах на ръката си тримата стражари, които водеха Фабрицио, и като избиколи отзад колата, приближи се към вратичката, до която седеше генералът.

— Тъй като арестуваният извърши насилие вътре в цитаделата — каза му той, — не следва ли по силата на член 157 от правилника да му наденем белезниците за три дни?

— Върви по дяволите! — извика генералът, когато това арестуване продължаваше да смущава.

Той не биваше да изкарва от търпение нито Херцогинята, нито граф Моска, пък и как щеше да погледне на тая работа графът? Всъщност убийството на такъв човек като Джилети бе дреболия и само интригата беше успяла да я раздуха.

През време на тоя кратък диалог Фабрицио стоеше величествено сред стражарите, с най-гордо и благородно изражение на лицето; тънките му и нежни черти и презрителната усмивка, блуждаеща на устните му, представяха прекрасен контраст с грубия вид на оградилите го стражари. Но всичко това беше, тъй да се каже, само външната страна на образа му; той бе пленен от небесната хубост на Клелия и неговият поглед издаваше цялото му учудване. А тя, дълбоко умислена, не се сети дори да отдръпне главата си от вратичката; той я поздрави с най-почтителна полуусмивка и след миг каза:

— Струва ми се, госпожице, че някога при едно езеро имах честта да ви срещна в свита от стражари.

Клелия се изчерви и смути толкова много, че не намери думи да му отговори. „Колко благороден изглежда той сред тези груби хора!“ — мислеше тя тъкмо когато Фабрицио я заприказва. Дълбокото състрадание и, ние бихме рекли, почти умилението, в което беше потънала, ѝ отнемаха необходимото самообладание, за да намери някакъв отговор; тя забеляза, че мълчи, и се изчерви още повече. В тоя миг стражарите издърпаха с трясък лостовете от главната порта на цитаделата — не чакаше ли каретата на негово превъзходителство вече цяла минута? Тропотът под свода бе толкова силен, че дори да намереше какво да отговори Клелия Фабрицио нямаше да чуе думите ѝ.

Отнесена от конете, които препуснаха веднага след подвижния мост, Клелия си каза: „Сигурно му съм се видяла много глупава!“ После изведнъж добави „Не само глупава: той е повярвал, че имам низка душа, помислил е, че не отговорих на поздрава му, защото е затворник, а аз — дъщеря на коменданта на крепостта!“

Тази мисъл хвърли в отчаяние младото момиче, което имаше възвишена душа.

„Аз се държах съвсем недостойно — продължаваше да мисли тя, — защото някога, когато се срещнахме за първи път също *в свита от стражари*, както каза той, аз бях арестуваната, а той ми услужи и ме избави от много голяма неприятност... Да, няма какво да се каже, държането ми е отлично и по грубостта, и по неблагодарността си. Ах, клетият момък! Сега, когато се намира в нещастие, всички ще се покажат неблагодарни към него. Той право ми каза тогава: «Ще си спомните ли за моето име в Парма?» Колко ли ме презира сега! А нищо не ми струваше да му кажа някоя учтива дума! Да, трябва да призная, постъпих жестоко с него. Ако майка му не беше ми предложила тогава великодушно каретата си, щях да вървя след стражарите пеша в праха или — нещо още по-лошо — да яздя на задницата на коня зад някой от тия хора; тогава баща ми беше арестуваният и аз бях беззащитна! Няма що, държането ми е отлично. И колко болезнено трябва да го е почувствал човек като него! Какъв контраст между неговото благородно лице и моето държане! Какво благородство имаше у него! Какво спокойствие! Колко много приличаше на герой, обкръжен от своите подли врагове! Разбирам сега защо го обича херцогинята; щом е такъв в премеждие, което може да има ужасни последици, какъв ли ще е, когато душата му е щастлива!“

Каретата на коменданта на цитаделата остана повече от час и половина в двора на двореца и все пак, когато генералът слезе от покоите на принца, Клелия не намери, че се е забавил много.

— Каква е волята на негово височество? — запита Клелия.

— Думата му гласи: затвор! А погледът му: смърт!

— Смърт! Боже мой! — извика Клелия.

— Хайде, млъквай! — солна ѝ се генералът. — Колко съм глупав, че отговарям на едно дете!

В това време Фабрицио изкачваше тристате и десет стъпала, които водеха към кулата „Фарнезе“, новият затвор, изграден върху горната площадка на голямата кула, издигната на шеметна височина. Той нито веднъж не помисли — поне ясно — за голямата промяна, настъпила в съдбата му. „Какъв поглед! — казваше си той. — Колко много неща изразяваше! Какво дълбоко състрадание! Тя сякаш ми казваше: «Животът е низ от злочестини! Не се огорчавайте много от

това, което ви се е случило! Не сме ли ние тук на земята, за да страдаме?» Как беше вперила своите хубави очи в мен дори когато конете припнаха с толкова гърмол под свода!“

Фабрицио беше забравил напълно нещастieto си.

Клелия посети с баща си много салони; в началото на вечерта никой не знаеше още новината за арестуването на *големия престъпник*, както придворните нарекоха след два часа клетия момък.

Тая вечер всички забелязаха у Клелия необикновено оживление, защото на тая хубава девойка най-вече липсваше оживлението и интересът към околния свят. Когато сравняваха красотата ѝ с красотата на херцогинята, тъкмо тази невъзмутимост и тази безстрастност, сякаш живееше в някакви надземни сфери, накланяха везните в полза на нейната съперница. В Англия, във Франция, дето цари суетата, може би щяха да бъдат на противоположно мнение. Клелия Конти със своя момински, още твърде тънък стан наподобяваше прекрасните фигури на Гундо, няма да скрием, че ако изхождаше от каноните на гръцката хубост, човек можеше да не харесва малко едрите черти на лицето ѝ: например пълните ѝ с трогателна прелест устни бяха леко издути.

Особеното очарование на това лице, сияещо от невинна прелест и от небесния отблясък на изключителна благородна душа, се състоеше в това, че макар да притежаваше рядка и необикновена хубост, то нямаше никаква прилика с главите на гръцките статуи. Херцогинята, напротив, имаше твърде много от *познатата* идеална красота и нейната наистина ломбардска глава напомняше със сладострастната си усмивка и нежната си тъга прекрасните Иродиади на Леонардо да Винчи. Колкото херцогинята беше жива, бликаше от духовитост и лукавост и — ако може така да се каже — се вкопчваше страстно във всичко, което във време на разговора изникваше пред погледа на душата ѝ, толкова Клелия изглеждаше спокойна и чужда на вълненията било от презрение към това, което я заобикаляше, било от съжаление по някой несбъднат блян. Дълго време мислеха, че тя в края на краищата ще стане монахиня. На двадесет години тя проявяваше отвращение към баловете и придружаваше баща си там само от послушание и да не уврежда честолюбивите му интереси.

„Макар небето да ми е дало за дъщеря най-личната хубавица във владенията на нашия господар и най-добродетелната — повтаряше си твърде често генералът, човек с груба душа, — аз не мога да се



възползвам от това, за да напредна в кариерата си! Живея много уединено, нямам друго на света освен нея, а имам голяма нужда от роднини, които да ме подкрепят в обществото, да ме въведат в някои салони, дето достойнствата ми и главно способността ми към държавните работи ще бъдат изтъкнати като неоспоримо основание срещу всякакви политически възражения. А ето че дъщеря ми, мъдра и благочестива, се сърди, щом някой млад, добре приет в двора момък реши да я ухажда. Отстрани ли той кандидат, не е вече така мрачна и почти развеселява, додето не се появи някой друг жених. Най-хубавият мъж в двора, граф Балди, се представи и не ѝ хареса, след него се яви най-богатият човек във владенията на негово височество — маркиз Крешенци, а тя разправя, че щял да я направи нещастна.“

„Решително дъщеря ми има по-хубави очи от херцогинята — казваше си друг път генералът — особено когато в редки случаи те добият по-дълбок израз: но кога вижда човек у нея тоя чуден израз? Никога в обществото, дето би ѝ създал слава и уважение, а само когато е на разходка с мене и се трогне например над неволята на някой мръсен селяндур. «Запази поне някакъв отблясък от този дивен поглед — казвам ѝ аз понякога — за салоните, дето ще отидем довечера!» Къде ти: съгласи ли се да дойде с мене в обществото, благородното ѝ и чисто лице добива надменния и малко насърчителен израз на безволно послушание.“

Генералът, както виждате, не си щадеше усилията да си намери приличен зет, но той казваше истината.

Придворните, които няма какво да гледат в душата си, следят внимателно всичко наоколо си: те забелязаха, че тъкмо през дните, когато Клелия не можеше се откъсне от скъпите си мечти и да прояви престолен интерес към нещо, херцогинята обичаше да се спира при нея и се мъчеше да я заговори. Клелия имаше пепеляворуси коси, които се открояваха леко върху нежния, може би твърде блед цвят на бузите ѝ. Но само по очертанията на челото ѝ един внимателен наблюдател би отгатнал, че нейната благородна осанка и нейните обноски, надминаващи всяка просташка любезност, произтичат от дълбоко пренебрежение към всичко просташко. Това беше безучастие към околните неща, но не безчувствие. Откакто баща ѝ бе комендант на цитаделата Клелия се чувстваше в своето високо жилище щастлива или поне защитена от всякакви огорчения. Страхотният брой стъпала,

които трябваше да се изкачват, за да се стигне до двореца на коменданта, разположен върху площадката на грамадната кула, плашеше досадните посетители и по тази чисто външна причина Клелия се радваше на манастирско уединение; това бе кажи-речи, идеалното щастие, което едно време тя беше мечтала да получи от монашеския живот. Обземаше я някакъв ужас само при мисълта да подчини скъпата си самота и задушевните си мисли на прищявките на някой млад човек, който ще добие като съпруг правото да се меси в нейния вътрешен живот. Ако самотата не ѝ даваше щастие, поне я избавяше от мъчителни впечатления.

В деня, когато Фабрицио бе отведен в крепостта херцогинята срещна Клелия вечерта у министъра на вътрешните работи граф Дзурла; всички се бяха събрали около тях; тая вечер Клелия засенчваше с красотата си херцогинята. Очите на младата девойка имаха такъв странен и дълбок израз, че почти бяха нескромни в своята откровеност: в техните погледи имаше състрадание, имаше също тъй негодувание и гняв. Веселостта и бляскавите мисли на херцогинята потапяха Клелия сякаш в скръб, граничеща с ужас. „Какви ли викове и стенания ще нададе горката жена — казваше си тя, — когато научи, че нейният любим, младият човек с толкова смело сърце и толкова благороден лик, е хвърлен в затвора! И тия погледи на господаря — те сякаш го осъждат на смърт! О, самодържавие, кога ще престанеш да тегнеш над Италия! О, продажни и низки души! И аз самата съм дъщеря на тъмничар! И се показвах достойна за това високо звание, като не пожелах да отговоря на Фабрицио! А някога той ми направи благодеение! Какво ли мисли той за мене в тоя час, сам в килията пред малката лампичка?“

Развълнувана от тази мисъл, Клелия гледаше с ужас разкошно осветените салони на министъра на вътрешните работи.

„Никога — мълвяха помежду си придворните, които се трупаха около двете модни хубавици и диреха повод да се намесят в техния разговор, — никога те не са си говорили тъй оживено и в същото време тъй задушевно. Може би херцогинята, винаги загрижена да отслаби омразата към първия министър, е намислила да омъжи Клелия за някой знатен благородник?“

Тази догадка почиваше на едно обстоятелство, което придворните не бяха наблюдавали дотогава: в очите на младата

девойка гореше повече огън и дори, ако може така да се каже, повече страст, отколкото в очите на прекрасната херцогиня. Сама херцогинята се чудеше и за нейна чест трябва да се каже, възхищаваше се от новата прелест, която откриваше у младата самотница; от един час я гледаше с удоволствие, което една жена изпитва доста рядко при вида на своята съперница. „Но какво се е случило? — питаше се херцогинята. — Клелия никога не е била толкова хубава и, може да се каже, толкова трогателна: да не е заговорило сърцето ѝ?... Но в такъв случай това ще е сигурно нещастна любов, в сегашното ѝ оживление прозира мрачна скръб... Но нещастната любов е мълчалива! Дали с успеха си в обществото не иска тя да си възвърне някой непостоянен поклонник?“ И херцогинята оглеждаше внимателно заобикалящите ги млади хора. Тя не откри у никого особено изражение, както винаги по всички лица повече или по-малко се изписано глупаво самодоволство. „Но тук има някакво чудо — казваше си херцогинята, ядосана, че не може да отгатне. — Къде е граф Моска със своя пронизателен ум? Не, не се лъжа, Клелия ме гледа тъй внимателно и като че ли изпитва към мене нов, особен интерес. Дали не изпълнява някаква заповед на баща си, тоя подъл ласкател?! Не мислех, че тази благородна и млада душа е способна да се унижи зарад користни цели. Дали генерал Фабио Конти не се готви да се обърне към графа с някоя настойчива молба?“

Към десет часа един приятел на херцогинята се приближи към нея и ѝ пришепна няколко думи; тя побледня като мъртвец; Клелия ѝ улови ръката и се осмели да я стисне.

— Благодаря ви, сега ви разбирам... вие имате прекрасна душа! — каза херцогинята, като направи усилие над себе си, и едва можа да промълви тия няколко думи. Тя обсипа щедро с усмивки домакинята, която стана да я изпроводи до вратата на последния салон; такива почести се отдаваха само на принцеси по кръв и на херцогинята те се сториха жестока безсмислица при сегашното ѝ положение. Тя се усмихна неведнъж на графиня Дзурла, но въпреки нечуваните си усилия, не можа да ѝ каже нито дума.

Очите на Клелия се наляха със сълзи, когато тя видя как херцогинята минава през тия салони, дето бе се събрал цветът на обществото. „Какво ще стане — каза си тя — с тази клета жена, когато се намери сама в каретата си? Нескромно ще бъде от моя страна, ако ѝ предложи да я придружа; не смея... А каква утеха би било за

нещастния затворник, седнал в отвратителната си килия пред малка лампа, ако знаеше, че го обичат толкова! В каква ужасна самота е захвърлен! А ние, ние се забавляваме в тия бляскави салони, какъв ужас! Дали има начин да му пратя някоя записка? Господи, боже, та това значи да предам баща си; неговото положение между двете партии е толкова трудно! Какво ще стане с него, ако си навлече страстната омраза на херцогинята, която се разпорежда с волята на първия министър, пълен господар в три четвърти от държавните работи! От друга страна, принцът следи непрекъснато какво става в крепостта и не търпи тук шеги; страхът прави човека жесток... Във всеки случай Фабрицио (Клелия не казваше вече господин дел Донго) е още повече за окайване!... Него го заплашва по-голяма опасност от загубата на едно доходно място!... А херцогинята!... Каква страшна страст е любовта!... И все пак всички тия великосветски лъжци говорят за нея като за извор на щастие! Те съжеляват възрастните жени, задето не могли да изпитват или да вдъхват любов!... Никога няма да забравя това, което ей сега видях; каква внезапна промяна! Как потъмняха и угаснаха прекрасните лъчисти очи на херцогинята след съдбоносните думи, които маркиз Н... ѝ каза!... Навярно Фабрицио напълно заслужава да бъде обичан!“

Тия дълбоки размишления бяха завладели изцяло душата на Клелия и комплиментите, с които все още я обсипваха отвред, ѝ се виждаха по-неприятни от всякога. За да се избави от тях, тя се приближи до един отворен прозорец, полузакрит с копринена завеса; надяваше се, че никой не ще дръзне да я последва в това усамотено кътче. Прозорецът гледаше в една градина, дето растяха направо от земята портокалови дървета, над които всяка зима трябваше да слагат навес. Клелия вдъхваше с наслада уханието на цветята и ведно с него в душата ѝ сякаш се вля малко спокойствие. „Той ми се видя много благороден — мислеше тя, — но как е могъл да внуши такава страст у тая толкова забележителна жена!... За нея се говори, че е отхвърлила ухажванията на принца, а достатъчно е било да ги приеме, за да стане кралица в неговите владения... Баща ми казва, че господарят бил обхванат от такава силна страст, че щял да се ожени за нея, ако станел някога свободен!... А нейната любов към Фабрицио трае толкова дълго време! Нали има вече пет години, откакто се срещнахме при езерото Комо!... Да, пет години — каза си тя след минутен размисъл. — Тая

любов ме порази още тогава, когато толкова неща се изплъзваха от детските ми очи! Колко много се възхищавах двете жени от Фабрицио!...“

Клелия забеляза с радост, че никой от младите хора, които ѝ говореха с толкова жар, не се осмели да се приближи до балкона. Един от тях, маркиз Крешенци, пристъпи няколко крачки към нея, но се спря пред една игрална маса.

„Ако под прозорчето на стаята ми в двореца на крепостта, единственото, дете има сянка — казваше си тя, — имаше поне красиви портокалови дървета, ей такива като тези, моите мисли нямаше да бъдат толкова тъжни! Но аз виждам пред себе си само грамадните дялани камъни на кулата «Фарнезе»... Ах! — сети се тя. — Може би тъкмо там са го затворили! Как ми се иска да поговоря с дон Чезаре! Той няма да е толкова строг, колкото генералът. Баща ми няма навярно да ми каже нищо, когато се върнем в крепостта, но аз ще узная всичко от дон Чезаре... Аз имам пари, бих могла да купя няколко чебъра с портокалови дървета и ако ги сложа под прозореца на моя птичарник, те ще скрият от погледа ми дебелия зид на кулата «Фарнезе». Колко по-омразна ще ми стане тя сега, когато познавам едного от ония, които лишават от светлина!... Да, три пъти съм го виждала; веднъж на придворния бал по случай рождения ден на принцесата; днес, обкръжен от трима стражари, когато отвратителният Барбоне искаше да му се турят белезници, и тогава, при езерото Комо... Има вече пет години. Какъв пакостник ми се стори тогава! Как гледаше страшно стражарите и какви особени погледи му отправяха майка му и леля му. Несъмнено него ден имаше някаква тайна, нещо собствено между тях; още тогава ми мина през ум, че и той се страхува от стражарите... — Клелия потрепери. — Но колко неопитна бях аз! Без друго още по онова време херцогинята е била увлечена в него... Как ни разсмя той, когато двете дами, въпреки явната им тревога, свикнаха след няколко минути с непознатата спътница!... А ето днес той ми заприказва и аз не можах да му отговоря... О, неопитност и срамежливост, колко често вие приличате на най-подлите чувства! Ето каква съм, макар да навърших вече двадесет години!... С право мислех да постъпя в манастир; наистина аз съм създадена само за отшелнически живот. «Достойна за дъщеря на тъмничар!» — казал си е той сигурно. Той ме презира и щом му се удаде да пише на херцогинята, ще ѝ разправи

колко неучтива съм била с него и херцогинята ще ме сметне за лицемерно момиче; защото тази вечер тя сигурно си е помислила, че съчувствам на нейното нещастие.“

Клелия забеляза, че някой се доближава, очевидно с намерение да застане до нея на желязното балконче на прозореца; тя почувства досада, макар да се укори за това; мечтите, от които я откъсваха, не бяха лишени от сладост. „Какъв нахалник! — помисли тя. — Но аз хубавичко ще го посрещна!“ Тя обърна глава и погледна надменно, но изведнъж съзря плахата фигура на архиепископа, който се приближаваше към балкончето със ситни и безшумни стъпки. „На тоя свят човек му липсва такт — помисли Клелия. — Защо иде да смути една клета девойка като мен? Моето спокойствие е едничкото ми богатство.“ Тя му се поклони почтително, но го погледна високомерно; в тоя миг прелатът ѝ каза:

— Научихте ли, госпожице, за страшната новина?

Очите на младата девойка придобиха съвсем друго изражение, но следвайки наставленията, по сто пъти повтаряни от баща ѝ, тя отговори така, като че не знаеше нищо, макар очите ѝ да говореха явно противоположното:

— Нищо не зная, монсиньор.

— Моят пръв главен викарий, клетият Фабрицио дел Донго, виновен за смъртта на тоя разбойник Джилети, колкото съм виновен аз, е бил заловен в Болоня, дето живеел под измисленото име Джузепе Босси; затворили го във вашата цитадела, дето пристигнал, *вързан с вериги* за колата, с която са го докарали. Някой си тъмничар, на име Барбоне, помилван някога, след като убил един от братята си, поискал да упражни лично насилие върху Фабрицио, но моят млад приятел не е от ония хора, които позволяват да ги обиждат. Той повалил в краката си подлия противник и затова са го турили в една тясна килия на двадесет стъпки под земята, като са му надянали на ръцете белезници.

— Белезници не са му надянали.

— А-а, значи, вие знаете нещо! — извика архиепископът. И от лицето на стареца изчезна изразът на дълбоко отчаяние. — Но да побързаме, някой може да се приближи насам и да ни прекъсне: ще бъдете ли така милостива лично да предадете на дон Чезаре ей тоя мой пастирски пръстен?

Младата девойка взе пръстена, но не знаеше къде да го сложи, за да не го изгуби.

— Сложете го на палеца си — каза архиепископът и сам ѝ тури пръстена. — Мога ли да разчитам, че ще предадете пръстена?

— Да, монсиньор.

— Обещавате ли ми, че ще запазите в тайна това, което сега ще добавя, дори ако не намерите за възможно да изпълните молбата ми?

— Разбира се, монсиньор — отвърна младата девойка, цялата разтреперана, като видя колко мрачен и строг стана изведнъж старецът. — Нашият високоуважаван архиепископ — добави тя — може да ми даде само заповеди, достойни и за него, и за мен.

— Кажете на дон Чезаре, че му поверявам моя осиновен син; знам, че пандурите, които са го заловили, не са му оставили време да вземе молитвеника си, затова моля дон Чезаре да му заеме своя и ако вашият чичо изпрати утре някого в архиепископството, аз се задължавам да му заменя книгата, която ще даде на Фабрицио. Моля дон Чезаре също тъй да предаде на господин дел Донго пръстена, сложен на вашата прекрасна ръка.

Архиепископът бе прекъснат от генерал Фабио Конти, който дойде да отведе дъщеря си с каретата; завърза се кратък разговор, в който прелатът прояви немалко ловкост. Без да споменава нито веднъж за новия затворник, той поведе разговора така, че да може да вмъкне леко няколко нравствени и политически максими като например: има критични мигове в придворния живот, които определят за дълго съдбата на знатните личности; голямо неблагоприятие е да се превръщат в *лична омраза* политическите разногласия, често пъти естествена последица от противоположните становища. Архиепископът се поувлече в дълбокото се огорчение, предизвикано от неочакваното арестуване на Фабрицио, и каза дори, че човек трябва без друго да се грижи за служебното си положение, но че било голяма непредпазливост да се навлича свирепа омраза с дела, които никога не се забравят.

Когато генералът седна в каретата с дъщеря си, каза ѝ:

— Това може да се вземе за заплашване... Заплашване към един такъв човек като мене!

След това в продължение на двадесет минути бащата и дъщерята не размениха нито дума.

Когато получи пастирския пръстен на архиепископа, Клелия се врене, щом се качат в каретата, да обади на баща си малката услуга, която ѝ искаше прелатът. Но след думата *заплашване*, изречена с гняв, тя се увери, че баща ѝ ще ѝ забрани да изпълни поръчката; тя прикри пръстена с лявата ръка и го стисна страстно. През целия път от Министерството на външните работи до цитаделата тя се питаше дали няма да извърши грях, ако не каже на баща си. Тя беше много набожна, много богобоязлива и сърцето ѝ, тъй спокойно обикновено, тупаше с непривична сила; но най-сетне викът „Кой там?“ на часовоя, застанал върху крепостния зид над портата, проехтя при приближаването на колата, а Клелия все още не намираше подходящи думи, за да склони баща си да не отказва — толкова се страхуваше тя от отказа му! Не намери такива думи и додето изкачваше триста и шестдесетте стъпала, които водеха за двореца на коменданта.

Тя побърза да говори на чичо си, но той я смъмри и отказа да приеме каквито и да е поръчки.

---

[1] В тези години на италиански за вежлива форма на обръщение се използва трето лице единствено число. ↑



## ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

— Ето на! — извика генералът, като съгледа брат си дон Чезаре. — Херцогинята ще похарчи сега сто хиляди екюта, за да спаси затворника и се подиграе с мен.

Но засега ние ще трябва да оставим Фабрицио в затвора на върха на Пармската цитадела; той е пазен здраво и ние ще го намерим пак там, макар може би малко променен. Ще се занимаем преди всичко с двора, дето твърде сложните интриги и главно чувствата на една злочеста жена ще решат съдбата му. Когато изкачваше триста и деветдесетте стъпала на кулата „Фарнезе“, за да отиде в килията си, намираща се пред самите очи на коменданта, Фабрицио, който толкова се страхуваше по-рано от тази минута, разбра, че няма време да мисли за нещастieto си.

Когато се върна в къщи след вечерта у граф Дзурла, херцогинята отпрати със знак слугините си; после се повали, както бе облечена, на леглото си и извика със силен глас:

— Фабрицио е в ръцете на враговете си и заради мене може би те ще му дадат отрова!

Как да предадем отчаянието, в което изпадна след обхваналите я чувства, влюбена, без сама да го съзнава, до полуда в младия затворник? Имаше несвързани викове, изблици на ярост, гърчения, нито една сълза. Тя отпрати слугините, за да скрие сълзите си; мислеше, че ще избухне в ридания, щом остане сама, но сълзите, първото облекчение в големите скърби, не идваше очите й. Гневът, негодуванието, чувството на безсилие пред принца бяха овладели напълно тази горда душа.

„Колко съм унижена! — викаше тя час по час. — И не само съм оскърбена, но и животът на Фабрицио е заплашен! А аз не мога да си отмъстя! Спрете, принце! Вие ме убивате, добре, имате власт за това, ала после и вашият живот ще бъде в моите ръце. Но, клети Фабрицио, каква полза от това за тебе? Каква разлика с оня ден, когато исках да напусна Парма! А тогава се мислех за нещастна... Какво заслепление! Готвех се да скъсам с всички привички на приятния си живот и, уви, не

знаех, че съм на прага на едно събитие, което завинаги ще реши съдбата ми. Ако, свикнал на низко, безсрамно раболепие, графът не беше изпуснал думите *несправедливо дело* в съдбоносното писъмце, което принцът ми даде от пустославие, ние щяхме да бъдем спасени. Трябва призная, че по-скоро щастливият случай, отколкото ловкостта ми помогна да засегна самолюбието му със заплахата си да напусна неговата скъпа Парма, аз бях свободна!... Велики боже, каква робиня съм сега! Прикована съм към тая нечиста клоака, а Фабрицио е окован в цитаделата, в тази цитадела, която за толкова достойни хора е била преддверие към смъртта, и не мога да сдържам повече тоя тигър: той не се бои вече, че ще напусна леговицето му.

Той е достатъчно умен да разбере, че аз никога няма да се отдалеча от мръсната кула, към която е приковано сърцето ми. Сега раненото самолюбие на този човек може да го наведе на какви ли не чудновати приумици; тяхната странна жестокост само ще разпалва неговото удивително самолюбие. Ами ако се върне към предишните блудкави любовни обяснения, ако ми каже: «Бъдете милостива към вашия роб или Фабрицио ще загине» — тогава ще се повтори старата история с Юдит<sup>[1]</sup>... Да, но ако за мен това значи самоубийство, за Фабрицио ще бъде убийство; глупавият наследник, наш бъдещ владетел, и подлият палач Расси ще обесят Фабрицио като мой съучастник.“

От гърлото на херцогинята се изтръгнаха викове: този избор, от който тя не виждаше как може да се изплъзне, терзаеше злочестото ѝ сърце. Помътеният ѝ ум не виждаше занапред друга възможност. Цели десет минути тя се мята като безумна; най-сетне това ужасно душевно състояние я изнури и тя заспа за няколко минути, жизнените ѝ сили бяха изчерпани. След малко тя се стресна и се видя седнала на леглото; присънило ѝ се беше, че принцът заповядва в нейно присъствие да отрежат главата на Фабрицио. С какъв блуждаещ поглед херцогинята се заозърта околоръст! Когато най-сетне се убеди, че пред нея не е нито принцът, нито Фабрицио, тя се повали отново на леглото и насмалко не загуби съзнание. Толкова голямо беше телесното ѝ изтощение, че нямаше сили да се помръдне, „Велики боже, да можех да умра! — каза си тя. — Но каква подлост би било това — да изоставя Фабрицио в нещастieto му! Аз се побърквам... Нека се върна към действителността; да разгледам хладнокръвно отвратителното

положение, в което сама нахълтах. Какво гибелно лекомислие, че дойдох да живея в двора на един самодържец, един тиранин, който познава всичките си жертви; всеки техен поглед му се струва посегателство върху неговата власт. Уви, нито аз, нито графът помислихме за това, когато напуснах Милано; аз мислех за прелестите на един приятен двор; нещо наистина не толкова хубаво, но все пак напомнящо прекрасните дни на принц Евгений.

Отдалеч ние нямаме представа какво нещо е властта на един деспот, който познава по лице всичките си поданици. По външната си форма деспотизмът прилича на другите управления: и тук например има съдии, те се казват Расси. Чудовището му недно! Ако принцът му заповяда, не би му трепнало окото да обеси собствения си баща... би нарекъл това свой дълг... Да подкупя Расси! Горко ми, та аз нямам нищичко. Какво мога да му предложа? Може би сто хиляди франка! А разправят, че след последното покушение, когато небето, безмилостно към тази злочеста страна, го спасило от кинжала, принцът му пратил в ковчеже десет хиляди златни цехина. Пък и каква сума би могла да го съблазни? Тази кална душа, която е виждала винаги само презрение в хорските погледи, сега се наслаждава, като вижда в тях страх и дори почит; той може да стане министър на полицията, защо не? Тогава три четвърти от жителите на страната ще станат негови любоугодници и ще треперят пред него тъй раболепно, както той сам трепери пред господаря.

Щом не мога да избягам от този омразен град, ще трябва да помогна на Фабрицио: ако живея сама, уединена, отчаяна, какво ще мога да направя за него? Хайде, *върви, нещастнице*, изпълни дълга си, иди в обществото, преструвай се, че не мислиш вече за Фабрицио... Да се преструвам, че съм те забравила, скъпи ангеле!“

При тия думи херцогинята се обля в сълзи; най-сетне тя можеше да плаче. След като се отдаде за цял един час на тая човешка слабост, тя забеляза, че малко се е поутешила и че мислите ѝ почват да се проясняват.

„Да имах вълшебното килимче — каза си тя — да отвлека Фабрицио от цитаделата и да забягна с него в някоя честита страна, дето няма да могат да ни преследват, например в Париж! Бихме живели отначало там с хилядата и двеста франка, които довереникът на баща му ми праща с такава забавна точност. Бих могла да събера сто

хиляди франка от останките на моето имущество!“ Херцогинята прекарваше във въображението си, сегиз-тогиз с неизразима наслада, всички подробности на живота, който би водила на триста левги от Парма. „Там — казваше си тя — той би могъл да постъпи на служба под измислено име... Влязъл в някой храбър френски полк, младият Валсера скоро би си създал име; би бил най-сетне щастлив.“

Тези светли картини изтръгнаха повторно сълзи от очите ѝ, но сега това бяха сладки сълзи. Все пак съществуваше още щастие някъде! Това състояние трая дълго; клетата жена се страхуваше да се върне към ужасната действителност. Най-сетне, когато зората очерта върху побелялото небе върхарите на дърветата в градината ѝ, тя направи усилие над себе си.

„След няколко часа — каза си тя — аз ще бъда на бойното поле; ще трябва да действам и ако ми се случи нещо неприятно, ако принцът рече да ми заговори за Фабрицио, не съм уверена дали ще мога да запазя самообладание. Затова трябва още сега, незабавно, да *взема решение*. Ако ме обявят за държавна престъпница, Расси ще заповяда да изземат всичко, което се намира в двореца ми; на първо число тоя месец графът и аз изгорихме, както обикновено, всички книжа, с които полицията би могла да злоупотреби; а той е министър на полицията — ето кое е смешното. Аз имам три диаманта с известна стойност; утре Фулдженцио, бившият ми лодкар в Грианта, ще замине за Женева, дето ще ги вложи на сигурно място. Ако един ден Фабрицио избяга (боже господи, помогни ми! — и тя се прекръсти), маркиз дел Донго със своята безмерна подлост ще сметне, че е грях да изпраща пари на човек, преследван от законния си принц; тогава Фабрицио ще получи поне диамантите ми и ще има къшей хляб.

Трябва да скъсам с графа... Невъзможно е да се виждаме насаме с него след станалото. Горкият! Той не е никак лош, напротив; но е слаб човек. Неговата обикновена душа не може да се издигне до висотата на нашите. Клети Фабрицио! Защо не можеш да дойдеш един миг при мене, за да се посъветваме заедно как да предотвратим опасностите, които ни заплашват!

Прекомерната предпазливост на графа ще спъва всичките ми планове, пък и аз не бива да го погубвам заедно със себе си... Защо този самолюбив тиранин да не поиска да ме хвърли в затвора? Ще ме обвинят в заговорничество... Какво по-лесно от това за доказване? Ако

ме пратят в цитаделата и аз сполуча срещу злато да поговоря с Фабрицио дори само за миг, с какво мъжество бихме отишли двамата на смърт! Но да оставя тези безумни мисли; Расси ще посъветва принца да ме отрови; появата ми из улиците, возена в каруца, може да развълнува чувствителните сърца на неговите скъпи поданици... Но какво приказвам! Аз все съчинявам романи! Уви, трябва да се простят тия безумни мечти на една клета жена, чиято участ в действителност е толкова печална! Във всичко това вярно е само, че принцът няма да ме изпрати на смърт, но много лесно той би могъл да ме хвърли в затвор и да ме държи там; ще заповяда да скрият в някой кът на двореца ми всевъзможни подозрителни писма, както направиха с нещастния Л... Тогава трима съдии — не е нужно да бъдат съвсем безчестни, защото ще имат това, което наричат *веществени доказателства* — и дузина лъжливи свидетели са достатъчни. Могат да ме осъдят на смърт като заговорница; и принцът в безкрайното си милосърдие, вземайки пред вид, че някога съм имала честта да бъда приета в двора му, ще намали наказанието ми на десет години затвор в крепостта. Но вярна на непокорния си характер, за който маркиза Раверси и другите ми врагове са говорили толкова глупости, аз смело ще приема отрова. Поне публиката в благодушието си ще повярва това; но обзалагам се, че Расси ще се яви в килията ми и ще ми поднесе любезно от името на принца малко шишенце със стрихнин или перуджински опиум.

Да, аз трябва да се скарам открито с графа, защото не искам да го погубвам заедно със себе си — това би било безчестно: горкият човек ме обичаше така чистосърдечно! Само че глупаво бе от моя страна да мисля, че един истински придворен има още достатъчно душа, за да обича. Твърде вероятно принцът ще измери някакъв предлог да ме хвърли в затвора; той ще се бои да не покваря общественото мнение в полза на Фабрицио. Графът е честен човек, начаса ще направи това, което придворните тъпаци в своята голяма почуда ще нарекат лудост: ще напусне двора. Аз оскърбих властта на принца оная вечер, когато му изтръгнах писъмцето; мога да очаквам всичко от нараненото му самолюбие: няма един владетел по рождение що забрави някога усещането, което го накарах да изпита нея вечер? Впрочем като се скара с мене, графът ще може по-лесно да помага на Фабрицио. Ами ако графът, отчаян от моето решение, поиска да си отмъсти?... Ето една мисъл, която никога няма да му дойде на ума; той няма низката

душа на принца; графът може с пъшкане да подпише един позорен указ, но той има чувство за чест. Пък и за какво ще ми отмъщава? За това ли, че след като го обичах пет години, без да оскърбя нито веднъж любовта му, аз ще му кажа: «Скъпи графе; имах щастието да ви обичам, но ето че пламъкът угасна: аз не ви обичам вече! Ала като познавам вашето сърце, запазвам дълбоко уважение към вас и вие ще си останете завинаги най-добрият ми приятел.»

Какво може да отговори един благороден човек на такова искрено признание?

Ще си взема друг любовник, поне така ще мислят в обществото. И ще кажа на този любовник: «Всъщност принцът с право наказва лекомислието на Фабрицио; но на тезоименния си ден сигурно нашият милостив господар ще му възвърне свободата.» Така ще спечеля шест месеца.

Най-разумно ще е да взема за любовник тоя продажен съдия, тоя подъл палач Ресси... Той ще се почувства благородник, пък и наистина аз ще му помогна да влезе в доброто общество. Прости ми, мили Фабрицио, подобно усилие е свръх силите ми. Как! Това чудовище, още изцапано с кръвта на граф П... и на дьо Д...! Ще припадна от ужас само като се приближи до мене, или по-скоро ще грабна нож и ще го забия в безчестното му сърце. Не искам от мене невъзможни неща!

Да, главното е да забравя Фабрицио! Но нито сянка от гняв срещу принца, ще се покажа пак весела както преди, моята веселост сега ще се стори още по-приятна на тия мръсни души: първо, защото те ще помислят, че се покорявам доброволно на техния господар; второ, защото, вместо да се надсмивам над тях, ще се мъча да изтъквам дребните им достойнства; например ще похваля граф Дзурла за хубавото бяло перо на шапката му, което му донесе един куриер от Лион и с което се гордее.

Ще си избира любовник от партията на Раверси... Ако графът си отиде, тази партия ще бъде управляващата; тя ще вземе властта. Някой приятел на Раверси ще бъде назначен за комендант на цитаделата, тъй като Фабио Конти ще стане министър. Но как ли принцът, светски човек, умен човек, свикнал с прекрасната деловитост на графа, ще може да разглежда държавните работи с тоя вол, с тоя глупак над глупците, който цял живот се е занимавал само с един важен въпрос: колко копчета — седем или осем — трябва да имат войниците на

негово височество отпред на мундира си? И тия груби говеда, които ми завиждат — ето къде е опасността за тебе, скъпи ми Фабрицио! — и тия груби говеда ще решават моята и твоята участ! Затова не бива да позволя на графа да си подава оставката! Нека остане дори ако трябва да търпи унижения! Той все още си въобразява, че като даде оставката си, върши най-голямата жертва, която може да направи един министър-председател; и всеки път, когато види в огледалото, че старее, предлага ми тази жертва: значи, пълно скарване; да, и помирение само ако няма как иначе да го задържа на министерския пост. Без друго ще се разделя с него като най-добра приятелка, но след като той от придворно угодничество изпусна думите *несправедливо дело* в писъмцето на принца, чувствам, че трябва да не го виждам няколко месеца, за да не го намразя. През оная решителна вечер аз нямах нужда от неговия ум; той трябваше само да пише под моя диктовка, да напише тия думи, които аз *изтръгнах* с моя твърд характер: неговите привички на раболепен придворен взеха връх. На другия ден той ми каза, че му било невъзможно да поиска от своя принц да подпише една нелепица, че бил необходим указ за *помилване*. Ех, боже господи, с такива хора, с такива суетни и злопапетни изчадия, които се наричат *Фарнезе*, човек постъпва както може.“

При тази мисъл целият гняв на херцогинята пламна отново.

„Принцът ме излъга — каза си тя, — и колко подло!... За тоя човек няма извинение: той е умен, тънък, разсъдлив; низки у него са само страстите. Неведнъж графът и аз сме забелязвали, че става дребнав само когато си въобрази, че са искали да го обидят. Ала на, престъплението на Фабрицио няма нищо общо с политиката, то е обикновено убийство, каквито се наброяват всяка година със стотина в блажените владения на негово височество, а и графът ми се закле, че е събрал най-точни сведения и че Фабрицио е невинен. Не е липсвала на Джилети смелост: щом се видял на две крачки от границата, не устоял на изкушението да се отърве от един предпочитан съперник.“

Херцогинята разсъждава дълго може ли да се поддържа виновността на Фабрицио: не че намираше за кой знае колко голям грях, дето такъв благородник като нейния племенник се е отървал от един нахален палячо, но в отчаянието си тя започваше да чувства смътно, че ще трябва да се бори, за да доказва невинността на Фабрицио.

„Не — каза си тя най-сетне, — ето едно безспорно доказателство: както клетият Пиетранера той носи винаги оръжие във всичките си джобове, но тоя ден е имал само една лоша едноцевка и нея взел от един работник. Ненавиждам принца, защото ме излъга, и то най-подло; след писъмцето си, дето го помилва, той заповяда да хванат клетото момче в Болоня и т.н. Но той ще ми заплати за това.“

Към пет часа заранта херцогинята, изтощена от дългия пристъп на отчаяние, позвъни на прислужничките си; те нададоха вик, когато я видяха на леглото, както си беше облечена, с диамантите си, бяла като чаршафите, с притворени очи — стори им се, че я виждат положена на богато нареден смъртен одър. Помислиха, че е изгубила напълно съзнание, но си спомниха, че преди малко им бе позвънила. Редки сълзи се ронеха от време на време по безчувствените ѝ бузи; по даден от нея знак прислужничките разбраха, че иска да я съблекат и сложат в леглото.

След вечерта у министър Дзурла графът дохожда на два пъти у херцогинята: тъй като и двата пъти му бе отказано да го пуснат, той ѝ писа, че иска от нея съвет как да постъпи: трябва ли да запази поста си след унижението, на което са се одързостили да го подложат? Графът добавяше: „Младият човек е невинен; но дори да беше виновен, трябваше ли да го арестуват, без да предупредят мене, неговия отявлен покровител?“ Херцогинята прочете писмото чак на другия ден.

Графът не бе поклонник на добродетелта; може дори да се каже, че онова, което либералите разбират под думата *добродетел* (да се стремиш да постигнеш щастието на мнозинството), му се струваше измамничество; той смяташе, че е длъжен да се стреми преди всичко да постигне щастието на граф Моска дела Ровере, но бе изпълнен с чувство на чест и бе съвсем искрен, когато говореше за оставката си. Нито веднъж през живота си не бе лъгал херцогинята; ала тя не обърна никакво внимание на писмото му; тя бе взела решение, много тежко решение — *да се преструва, че е забравила Фабрицио*; след това усилие всичко ѝ беше безразлично.

На другия ден, към обяд, графът, който беше идвал десетина пъти в двореца на Сансеверина, най-сетне бе приет; той се втрещи, когато видя херцогинята... „Тя е на четиридесет години — каза си той, — а вчера още бе тъй блестяща, тъй млада!... Всички разправят, че



през време на дългия ѝ разговор с Клелия Конти изглеждала също тъй млада като нея и не била по-малко прелъстителна.“

Гласът и тонът на херцогинята бяха също тъй странни, както и видът ѝ. Като чу този глас, равнодушен, без никаква страст, без никакъв гняв, графът побледня; той си спомни за един свой приятел, който преди няколко месеца, на прага на смъртта, приел вече последното причастие, беше поискал да поприказва с него.

Едва след няколко минути херцогинята можа да заговори. Тя погледна графа, но очите ѝ останаха помръкнали.

— Да се разделим, скъпи ми графе — каза му тя със слаб, но съвсем ясен глас, като се мъчеше да бъде любезна, — да се разделим, налага се! Небето ми е свидетел, че от пет години насам поведението ми към вас беше безукорно. Благодарение на вас аз живях великолепно, вместо да гасна в замъка Грианта, дето досадата щеше да бъде мой печален дял; без вас старостта щеше да ме навести няколко години по-рано... И аз от моя страна се стремях само да ви доставям щастие. Тъкмо защото ви обичам, аз ви предлагам тази раздяла *по доброволно съгласие*, както биха казали във Франция.

Графът не разбра; тя трябваше да му го повтори няколко пъти. Той побледня като смъртник и паднал на колене до леглото ѝ, издума всичко, което дълбокото учудване и безмерното отчаяние могат да внушат на един умен, страстно влюбен човек. Той предлагаше всяка минута да си даде оставката и да последва приятелката си в някой уединен кът, на хиляда левги от Парма.

— Вие смеете да ми говорите за заминаване, когато Фабрицио е тук! — извика тя най-сетне, като се приповдигна.

Но забелязала, че името на Фабрицио прави мъчително впечатление, добави след минута мълчание, като стисна леко десницата на графа:

— Не, скъпи ми приятелю, няма да ви кажа, че съм ви обичала страстно и буйно, така не обича вече човек, струва ми се, когато е минал тридесет години, а аз съм надхвърлила далеч тази възраст. Може би са ви казали, че обичам Фабрицио — аз знам, че такъв слух се носел в този *зъл* двор (очите ѝ блеснаха за пръв път през време на разговора, когато произнесе думата *зъл*). Кълна ви се пред бога и в живота на Фабрицио, че никога между мене и него не е имало такова нещо, което да не може да види трето лице. Но аз няма да ви кажа

също, че го обичам точно тъй, както би го обичала една сестра; аз го обичам, може да се каже, по инстинкт. Обичам в него безстрашието му, толкова естествено и толкова съвършено, че той самият, дето се казва, не го забелязва; спомням си, че моето възхищение започна след връщането му от Ватерло. Той беше още дете въпреки своите седемнадесет години, безпокоеше го най-вече мисълта наистина ли е участвал в сражението и ако е участвал, може ли да каже, че се е сражавал, макар да не е влизал в атака срещу никоя вражеска батарея или колона. През време на тия разпалени спорове, които водехме заедно по тоя важен въпрос, аз започнах да съзирам в него истинска прелест. Пред мене се откри възвишената му душа; колко изкусни лъжи би наговорил на негово място един добре възпитан младеж! Какво да кажа повече: ако той не е щастлив, и аз не мога да бъда щастлива. Ето на, тия думи рисуват добре какво чувствам в сърцето си: ако те не са истината, поне са всичко, което виждам.

Насърчен от тоя откровен и задушевен тон, графът се наведе да ѝ целуне ръката: тя я отдръпна с някакъв потръс.

— Мина вече времето — каза му тя, — аз съм жена на тридесет и седем години, намирам се пред прага на старостта, чувствам вече немощта и отчаянието и може би съм близо до гроба. Тоя момент, казват, е страшен, и все пак, струва ми се, аз го желая. Усещам най-лошия признак на старостта: сърцето ми угасна от това ужасно нещастие, не мога вече да обичам. Аз виждам във вас, скъпи графе, само сянката на човек, който ми е бил скъп. Ще кажа нещо повече: само от признателност към вас ви говоря така.

— Какво ще стане с мене? — повтаряше ѝ графът. — Аз чувствам, че ви обичам сега по-страстно, отколкото в първите дни, когато ви виждах в „Скалата“!

— Да си призная, скъпи приятелю, всеки разговор върху любовта ме отегчава и ми се струва неприличен. Хайде — каза тя, като се опита напразно да се усмихне, — кураж! Бъдете умен, разсъдителен човек, способен да се справи с премеждията. Бъдете с мен такъв, какъвто сте действително в очите на безпристрастните хора; най-ловкият човек и най-великият политик, когото Италия е дала от векове насам.

Графът стана и няколко минути се разхожда мълчаливо.

— Не мога, скъпа приятелко — каза ѝ най-сетне той, — разкъсва ме най-свирепа страст, а вие искате от мене да слушам разума си! Няма

вече разум за мене!

— Да не говорим за страст, моля ви се — каза тя сухо и за първи път след два часа разговор в гласа ѝ прозвуча някакво чувство.

Графът, въпреки собственото си отчаяние, се помъчи да я утеши.

— Той ме излъга — извика тя, без да отговаря на доводите, с които искаше да я обнадежди графът. Той ме излъга най-подло!

И нейната смъртна бледност изчезна за миг; но и в тоя миг на силна възбуда графът забеляза, че тя няма сили да вдигне ръце.

„Велики боже! Възможно ли е — помисли той — да е само болна? Ала в такъв случай това ще е началото на някаква много тежка болест.“

И силно разтревожен, той предложи да повикат знаменития Радзори,<sup>[2]</sup> най-добрия лекар в Парма и в цяла Италия.

— Вие искате, значи, да доставите на един чужд човек удоволствието да узнае цялото ми отчаяние?... Съвет на изменник или на приятел е това?

И тя го изгледа със странни очи.

„Свършено е — каза си той отчаян, — тя не ме обича; нещо повече, дори не ме смята за обикновен почтен човек.“

— Чуйте — започна графът припряно, — аз поисках да ми дадат най-напред подробности върху арестуването, което ни съкруши, и странно, не знам и досега нищо положително; наредих да разпитат стражарите от съседната пощенска станция, те са видели, като пристигнал арестантът от Кастелново, и са получили заповед да придружат неговата седиола. Веднага изпратих повторно Бруно — вие знаете неговото усърдие и преданост; заповядах му да върви назад от станция на станция, додето узнае къде и как Фабрицио е бил заловен.

Херцогинята потрепери леко, когато чу името на Фабрицио.

— Простете ми, приятелю — каза тя на графа, щом почувства в състояние да говори, — тези подробности ме интересуват много, разкажете ми всичко, помогнете ми да разбера и най-малките обстоятелства.

— Тогава ето що, госпожо — подзе графът, като се опита да вземе шеговит тон, за да я поободри, — искам да изпратя един доверен чиновник при Бруно, комуто ще заповядам да отиде чак в Болоня; може би там са уловили нашия млад приятел. От коя дата е последното му писмо?

— От вторник, преди пет дни.

— Отваряно ли е било в пощата?

— Не личи да е отваряно. Трябва да ви кажа, че писмото е на отвратителна хартия; адресът е написан с женски почерк — до една стара перачка, роднина на моята камериерка. Перачката мисли, че това е някаква любовна история, а Чекина ѝ плаща за писмата, без да ѝ обяснява нищо.

Графът, взел напълно тон на делови човек, се опита да разбере заедно с херцогинята през кой ден е могъл да бъде заловен Фабрицио в Болоня. И макар да беше обикновено толкова досетлив, чак сега разбра, че с тоя тон е трябвало да започне. Подробностите заинтересуваха злочестата жена и, изглежда, малко я развличаха. Ако графът не беше влюбен, щеше да се сети за това още щом влезе в стаята. Херцогинята го пусна да си иде, за да може да изпрати веднага нови заповеди на верния Бруно. Когато между другото стана дума дали е имало присъда, преди принцът да е подписал писъмцето до херцогинята, тя побърза да се възползва от случая и каза на графа:

— Не ви се сърдя, че пропуснахте думите *несправедливо дело* в писъмцето, което вие написахте, а принцът подписа; инстинктът на придворния надви у вас; без да забележите, вие предпочетохте интереса на вашия господар пред интереса на вашата приятелка. Вие бяхте предоставили на мене, скъпи графе, да отреждам и заповядвам как да постъпваме, и то от дълго време, но не е във ваша власт да промените природата си; вие имате големи дарби като министър, но имате и инстинкта на царедворец. С изпускането на думата *несправедливо* вие ме погубихте, но аз съвсем не искам да ви коря; виновен е тук инстинктът, а не волята. Запомнете — добави тя с друг, властен тон, — че аз не съм много огорчена от залавянето на Фабрицио, че нямам ни най-малко желание да напушам тази страна и че съм изпълнена с уважение към принца. Ето какво трябва да казвате вие, а ето какво трябва аз да ви кажа: тъй като възнамерявам занапред да действам, както аз сама намирам за добре, искам да се разделя с вас по доброволно съгласие, сиреч като добра и стара приятелка. Смятайте ме на шестдесет години; младата жена у мене е мъртва, нищо в света не може да ме увлече, аз не мога вече да обичам. Но ще бъда още по-нешаствна, отколкото съм сега, ако зарад мене пострада кариерата ви. За моите планове може да ми се наложи да си дам вид, че имам млад

любовник — не бих желала да ви видя огорчен. Мога да ви се закълна в щастието на Фабрицио — тя помълча за миг след това име, — че никога не съм ви изневерявала през тези пет години. Не е малко време — каза тя; опита се да се усмихне; бледите ѝ бузи трепнаха, но устните ѝ не се разлепиха. — Кълна ви се дори, че никога не съм нито помисляла, нито пожелавала това. Сега ме разбирате, оставете ме.

Графът излезе отчаян от двореца Сансеверина: той виждаше, че херцогинята е твърдо решила да се раздели с него, а никога не бе обичал така безумно. Аз съм длъжен да повтарям често тия неща, защото те са невероятни във Италия.

Когато се върна в къщи, графът изпрати пет-шест различни пратеници с писма по пътищата за Кастелново и Болоня.

„Но това не е всичко — каза си нещастният граф, — на принца може да му скимне да обезглави нещастния юноша, за да си отмъсти за тона, който херцогинята си позволи с него оня ден, когато бе написано съдбоносното писъмце. Аз чувствах, че херцогинята прекрочва границата, зад която не бива да се отива, и само за да загладя работата, направих невероятната глупост да изпусна думите *несправедливо дело* — едничкото нещо, което обвързваше господаря... Но така ли е, могат ли да се обвържат с нещо такива хора? Несъмнено това е най-голямата ми грешка в живота; аз изложих на опасност всичко, което ми е най-свидно в живота; трябва да поправа лекомислието си с умели дела; но ако в края на краищата не получа нищо, дори като пожертвам малко от достойнството си, ще се откажа от този човек; с мечтите си за висша политика и със стремежите си да стане конституционен крал на Ломбардия ще видим как ще ме замести... Фабио Конти е глупак, а Расси има само един талант — да обеси по законен начин някой човек, който не е удобен на властта.“

Взел веднъж твърдото решение да напусне властта, ако строгостта спрямо Фабрицио надмине обикновеното затваряне, графът си каза:

„Ако зарад суетната прищявка на тоя човек, неразумно предизвикан, загубя щастието си, ще ми остане поне честта... Тъкмо защото не ме е грижа за моя министерски портфейл, мога да си позволя безброй постъпки, които до тази сутрин ми се струваха невъзможни. Например ще се опитам да направя всичко, което е по силите на човека, за да помогна на Фабрицио да избяга... Боже мой! —

провикна се графът сепнат и очите му се разтвориха широко, като че пред него изникна видението на някакво неочаквано щастие. — Херцогинята не ми загатна за бягство, дали не прояви неискреност веднъж през живота си и скъсването ѝ с мене не е ли само желание да ме накара да изменя на принца? Бога ми, така е.“

Очите на графа добиха отново всичката си присмехулна острота. „Този миличък прокурор Расси получава пари от господаря за всички присъди, които ни чернят в Европа, но той не е способен да се откаже от моя подкуп, за да издаде тайните на господаря си. Това животно има любовница и изповедник, но любовница му е много долна твар и аз не мога да говоря с нея, още на другия ден тя ще раздрънка за свиждането ни на всички околни зарзаватчийки.“

Графът, възроден от този лъч на надежда, се упъти към катедралата; зачуден от лекотата на походката си, той се усмихна въпреки мъката си: „Ето какво значи да не бъдеш вече министър!“

Катедралата, както много черкви в Италия, служи за преминаване от една улица в друга и графът видя отдалеч един от главните викарии на архиепископа, който пресичаше черквата.

— Тъй като ви срещнах — каза му той, — бъдете така добър да ме избавите от непосилния труд да се изкачвам с моята подагра до монсиньор архиепископа. Ще му бъда безкрайно задължен, ако благоволи да слезе до дарохранилището.

Архиепископът се зарадва много на поканата: имаше да каже на министъра хиляди неща за Фабрицио. Но министърът се досети, че тези неща са празни думи и не пожела да чуе нищо.

— Какъв човек е този Дуняни, викарий на черквата „Сан Паоло“?

— Малък ум и голямо честолубие — отговори архиепископът, — нищожна добросъвестност и крайна сиромашия — та кой ли от нас е безгрешен!

— Гледай ти, монсиньор! — извика министър. — Вие рисувате като Тацит.

И той се сбогува с него засмян.

Щом се върна в министерството, той заповяда да извикат абата Дуняни.

— Вие сте духовен ръководител на моя отличен приятел главният прокурор Расси, не би ли желал той нещо да ми каже?

И без излишни думи и много церемонии той отпрати Дуняни.

---

[1] Юдит — библейска героиня, която за спасението на родния си град Ветулий съблазнява вражеския вожд Олоферн, а след това го убива. ↑

[2] *Радзори* (1766–1837) — италиански лекар и политик. За участие в заговора на карбонарите е осъден на двегодишно заточение в крепостта (1816–1818). ↑

## СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

Графът не се смяташе вече за министър. „Я да видим — каза си той — колко коня ще можем да имаме след изпадането ми в немилост, както ще нарекат моята оставка.“ Графът направи сметка на състоянието си; беше станал министър с осемдесет хиляди франка пари; за свое голямо учудване намери, че цялото му сегашно богатство не възлиза и на петстотин хиляди франка: „Това са двадесет хиляди ливри рента най-много — каза си той. — Трябва да призная, че съм бил голям нехайник! Всеки буржоа в Парма е уверен, че имам сто и петдесет хиляди ливри рента; а принцът в това отношение е по-голям буржоа от всички. Когато ме видят сиромаш, ще кажат, че ме бива да крия богатството си. Дявол да го вземе — извика той, — ако остана още три месеца министър, ще удвоя състоянието си.“

Той съзря в тая мисъл предлог да пише на херцогинята и се залови жадно за него; но за да се извини за писмото при сегашните им отношения, той ги изпълни с цифри и пресмятания. „Ние ще имаме само двадесет хиляди ливри рента — писа ѝ той, — за да живеем и тримата в Неапол: Фабрицио, вие и аз. Фабрицио и аз ще имаме един яздитен кон за двамата.“

Тъкмо изпрати министърът писмото си и му доложиха за пристигането на главния прокурор Раци; той го прие с високомерие, достигащо до безочливост.

— Как, господине — каза му той, — вие заповядвате да се залови в Болоня един заговорник, когото покровителствам, нещо повече: искате да му отрежете главата, а не ми казвате нищо! Знаете ли поне кой ще е моят заместник? Генерал Конти ли, или вие самият?

Раци онемя; той не бе свикнал с висшето общество и не можеше да разбере говори ли графът сериозно; изнерви се силно, смотолени нещо; графът го гледаше и се наслаждаваше на смущението му. Изведнъж Раци се освести и извика съвсем непринудено, също като Фигаро, когато Алмавива<sup>[1]</sup> го залавя на местопрестъплението:

— Бога ми, господин графе, няма да я усуквам с ваше превъзходителство: какво ще ми дадете, за да ви отговоря на всички



въпроси като на свой изповедник?

— „Кръста на свети Павел“ (ордена на Парма) или пари, ако ми измислите предлог да ви ги дам.

— Предпочитам „Кръста на свети Павел“, защото той ми дава звание на благородник.

— Как, драги прокуроре, вие още придавате някакво значение на нашето жалко благородническо съсловие?

— Ако бях се родил благородник — отвърна Расси с безсрамие, достойно за занятието му, — роднините на тези, които пращам на бесилката, щяха да ме мразят, но нямаше да ме презират.

— Добре тогава, аз ще ви спася от презрението — каза графът, — а вие ме избавете от неведението ми. Какво смятате да правите с Фабрицио?

— Честна дума, принцът е много смутен: страхува се, че прелъстен от хубавите очи на Армида<sup>[2]</sup> — простете ми тоя малко остричък език, това са точно думите на господаря, — страхува се, че прелъстен от прекрасните очи, които са позасегнали и него, вие ще го оставите, а само вие можете да ръководите държавните работи в Ломбардия. Дори ще ви кажа — додаде Расси, като сниши глас, — че се представя за вас един великолепен случай, за който заслужава напълно да ми дадете „Кръста на свети Павел“. Принцът е готов да ви даде като народна награда едно прекрасно имение на стойност шестстотин хиляди франка, което ще отдели от своите земи, или дарение от триста хиляди екюта, ако вие се съгласите да не се бъркате в участта на Фабрицио дел Донго или поне да не говорите за него на принца насаме.

— Очаквах нещо по-добро — каза графът. — Да не се бъркам в участта на Фабрицио, значи да се скарам с херцогинята.

— Така е, това точно казва и принцът: той, между нас казано, наистина е страшно разгневен на госпожа херцогинята; и се страхува за обезщетение срещу скарването с тази прелестна дама да не би вие сега, когато сте вдовец, да поискате ръката на братовчедка му, старата принцеса Изота, която е само на петдесет години.

— Отгатнал е вярно — извика графът, — нашият господар е най-досетливият човек в държавата си.

На графа никога не бе хрумвала смешната мисъл да се ожени за старата принцеса; нищо не можеше да бъде по-неприятно за един

човек като него, който се отегчава до смърт от придворните церемонии.

Той почна да тропа с табакерата по мраморната плоча на една масичка до креслото му. Расси видя в тия почуквания смущение и възможност за изгодна сделка; очите му засвяткаха.

— Бъдете така добър, господин графе — извика той, — ако искате да приемете било имението от шестстотин хиляди франка, било паричното дарение, моля ви, ваше превъзходителство, изберете само мене за посредник. Наемам се — добави той, като сниши глас — да издействам да се увеличи паричното дарение или да се придаде към подарената земя една доста голяма гора. Ако ваше превъзходителство се съгласи да говорите по-меко и по-предпазливо с принца за този сополанко, когото сме турили в дранголника, признателното отечество ще може да ви предложи заедно със земята и херцогска титла. Повтарям ви, ваше превъзходителство: принцът сега ненавижда херцогинята, но е доста смутен, та понякога ми се струва, че има някаква тайна, която той не се осмелява да ми довери. Всъщност тук може да се открие цяла златна мина, ако аз ви продавам най-съкровениите му тайни, а аз мога да сторя това съвсем свободно, тъй като всички ме мислят за ваш заклет враг. Наистина той е разярен срещу херцогинята, но разбира също, както всички ние, че едничък вие можете да осъществите всичките му тайни кроежи по отношение на Милано. Ще ми позволите ли, ваше превъзходителство, да повтора точно думите на господаря? — допита Расси разгорещен. — Често разположението на думите дава някакъв смисъл, който никакво преразказване не може да предаде, а вие може би ще видите в тях повече, отколкото виждам аз.

— Позволявам ви всичко — каза графът, като все още тропаше разсеян по мраморната маса със златната табакера, — позволявам ви всичко и ще бъда признателен.

— Дайте ми освен кръста и грамота за наследствено благородство и аз ще остана предоволен. Когато заговорях за благородническа титла на принца, той ми отговаря: „Негодник като тебе да направя благородник! Тогава ще трябва да затворим дюкяна още на другия ден; никой в Парма няма да иска след това да стане благородник.“ Но да се върнем на миланския въпрос — няма и три дни, как принцът ми каза: „Само тоя хитрец може да плете нишката на

нашите интриги; ако го изпъдя или той последва херцогинята, ще трябва да се откажа от надеждата да се видя един ден свободолюбив и обожаван вожд на цяла Италия.“

При тия думи графът въздъхна с облекчение: „Фабрицио няма да умре“ — каза си той.

Никога досега на Расси не беше се случвало да завърже интимен разговор с първия министър: той не се помнеше от щастие и уверен бе, че скоро-скоро ще може да се прости с името Расси, станало в страната синоним на всичко низко и подло, простите хорица кръщаваха с името Расси бесните кучета; неотдавна войници се бяха сбили, защото един от другарите им ги беше нарекъл Расси. Най-сетне не минаваше седмица да не вмъкнат това нещастно име в някой жесток сонет. Неговия син, млад и безобиден шестнадесетгодишен ученик, натирваха от кафенето зарад името му.

Парливият спомен за всички тия приятни страни на положението му тласна Расси към едно непредпазливо признание.

— Имам едно имение — каза той на графа, като приближи стола си до креслото на министъра, — нарича се Рива, бих желал да стана барон Рива.

— Защо да не може! — каза министърът.

Расси се почувства на седмото небе.

— Хубаво тогава, господин графе, аз ще си позволя да бъда нескромнен, ще се опитам да отгатна целта на вашите желания: вие се домогвате до ръката на принцеса Изота и това е благороден стремеж. Сродите ли се веднъж с нашия приятел, за вас не е страшна немилостта, вие ще *го водите за носа*. Няма да скрия от вас, че той се бои страшно от брака ви с принцесата; но ако вие поверите работата си на някой ловък и *добре платен* човек, можете да се надявате на успех.

— Аз се съмнявам в успеха, драги бароне; отричам отнапред всички думи, които вие ще предадете от мое име; но в оня ден, когато този славен съюз увенчае най-сетне възделенията ми и ме издигне на такова високо място в държавата, аз ще ви предложа триста хиляди франка от моите пари или пък ще посъветвам принца да ви даде такова свидетелство за благоволенieto си, каквото вие сам предпочитате пред тази парична сума.

Читателят ще намери дълъг този разговор, а ние му спестяваме повече от половината; разговорът продължи още два часа. Расси излезе

от кабинета на графа обезумял от щастие; надеждата на графа да спаси Фабрицио порасна и той реши по-твърдо от всякога да даде оставката си. Той разбираше, че има нужди да засили наново влиянието си, като остави хора като Расси и генерал Конти да дойдат на власт; той с наслада мислеше, че по тоя начин ще си отмъсти на принца.

— Той може да накара херцогинята да замине — провикна се той, — но, дявол да го вземе, ще трябва да се откаже от надеждата да стане конституционен крал на Ломбардия. (Този блян бе смешен; но принцът, инак умен човек, беше толкова дълго живял с него, че бе повярвал страстно в него.)

Замаян от радост, графът отърча при херцогинята да ѝ разправи за разговора си с прокурора. Вратата бе затворена за него; вратарят едва посмя да му каже за заповедта, получена от устата на самата господарка. Графът се върна тъжен в министерската си резиденция; сполетялото го нещастие помрачи изцяло радостта, получена от разговора с довереника на принца. Като нямаше вече сърце да се занимава с нищо, графът скиташе тъжен в картинната си галерия; неочаквано, четвърт час по-късно, той получи следното писъмце:

„Скъпи и добри приятелю, тъй като ние наистина сме вече само приятели, вие не бива да идвате повече от три пъти седмично при мене. След две седмици ще намалим тези посещения, все тъй скъпи на сърцето ми, на два пъти месечно. Ако искате да ме зарадвате, разгласете това наше скъсване; а ако искате да ви обичам както по-рано, изберете си нова приятелка. Колкото за мен, аз имам големи планове за развлечения; смятам да ходя често в обществото, може би дори ще намеря някой умен човек, който да ми помогне да забравя злочестините си. Разбира се, първото място в сърцето ми ще бъде винаги запазено за вас като мой приятел, но аз не искам вече да ми казват, че вие с вашата мъдрост ръководите постъпките ми; искам главно да се знае, че съм изгубила всяко влияние върху вашите решения. С една дума, скъпи графе, вярвайте, че ще останете винаги моят най-скъп приятел, но никога друго нещо. Откажете се, моля ви, от всяка мисъл за

връщане, всичко е свършено. Разчитайте винаги на приятелството ми.“

Последните редове сломиха мъжеството на графа: той написа хубаво писмо до принца, в което си даваше оставката от всички длъжности, и го отпрати до херцогинята с молба да го препрати в двореца. Не след много време получи писмото си, скъсано на четири, а на бялото поле на листа херцогинята беше написала: „*Не, хиляди пъти не!*“

Мъчно би било да се опише отчаянието на клетия министър. „Тя има право, признавам — казваше си той всяка минута, — изпускането на думите *несправедливо дело* е ужасна беда; то може би ще повлече смъртта на Фабрицио, а неговата смърт ще причини и моята.“

Понеже не искаше да се яви в двореца на владетеля, преди да бъде повикан, графът със смъртна мъка в душата си написа собственоръчно *moto proprio*<sup>[3]</sup>, което прогласяваше Расси за кавалер на ордена „Свети Павел“ и му даваше наследствено благородническо звание; графът прибави към него един доклад от половин страница, дето излагаше на принца държавническите си съображения за това отличие. С някаква тъмна радост той направи грижливо копия от тези две писма и ги прати на херцогинята.

Той се губеше в предположения; мъчеше се да отгатне какво ще бъде бъдещото поведение на любимата му жена. „И тя самата нищо не знае — каза си той, — сигурно е едно: за нищо на света няма да отстъпи от решенията, които ми съобщи.“ Той страдаше още повече от това, че няма в какво да укори херцогинята. „Тя се показва милостива към мене, като ме обикна, и престана да ме обича след моята грешка, която е наистина неволна, но може да има страшни последици; нямам никакво право да роптая.“

На другата заран графът узна, че херцогинята е почнала отново да посещава обществото: предната вечер беше се явила във всички къщи, дето приемаха. Какво ще стане с него, ако се срещнат в някой салон? Как да ѝ говори? С какъв тон да се обърне към нея? И как може да не ѝ заговори?

Следният ден бе злокобен; разнесе се навсякъде слух, че Фабрицио ще бъде екзекутиран; градът се развълнува. Добавяха, че

като уважил благородния му произход, принцът проявил благоволение — Фабрицио да бъде обезглавен.

„Аз съм неговият убиец — каза си графът, — как ще искам да видя сега херцогинята?“ Въпреки това естествено разсъждение той не се въздържа и мина три пъти покрай вратата ѝ; наистина, за да не го забележат, той отиваше при нея пеша. В отчаянието си дори дръзна да ѝ пише. Два пъти праща да повикат Расси; прокурорът не се яви никакъв. „Негодникът ми измени“ — каза си графът.

На другия ден три големи новини развълнуваха пармското висше общество и дори гражданството. Екзекутирането на Фабрицио бе по-сигурно от всякога и — странно допълнение към тази новина — херцогинята не оглеждаше много отчаяна. Ако се съди външно, тя се показваше не кой знае колко опечалена за своя млад любовник; затова пък използваше извънредно изкусно бледнината, която беше добила от доста тежкото си неразположение, съвпаднало със залавянето на Фабрицио. По тези подробности буржоата се убедиха още веднъж в безсърдечието на знатните придворни дами. Все пак от приличие, сякаш принасяйки жертва за душата на младия Фабрицио, тя беше скъсала с граф Моска. „Каква безнравственост!“ — негодуваха пармските янсенисти<sup>[4]</sup>. Но — невероятно нещо! — херцогинята слушаше като че най-благосклонно ласкателствата на младите хубавци в двора. Между другите странности забелязаха, че тя много весело разговаря с граф Балди, сегашния любовник на Раверси, и се шегува с него за честите му посещения в замъка Велея. Дребните буржоа и простият народ се възмущаваха за близката смърт на Фабрицио, която тези добри хорица отдаваха на ревността на граф Моска. Придворното общество се занимаваше също тъй много с графа, но само за да му се подиграва.

Третата от споменатите големи новини беше тъкмо оставката на графа; всички се подиграваха със смешния любовник, който на петдесет и шест годишна възраст жертваше великолепното си положение от скръб, че го напуснала една безсърдечна жена, която отдавна предпочела един младеж. Само архиепископът можа с ума си или по-скоро със сърцето си да схване, че чувството на чест не позволяваше на графа да остане пръв министър в страната, дето се готвеха, без да се допитат до него, да отсекаат главата на момъка, когото той покровителстваше. Новината за оставката на графа излекува

отведнъж генерал Фабио Конти от подаграта, както ще разправим по-нататък, когато опишем как клетият Фабрицио прекарваше времето си в цитаделата, докато целият град се мъчеше да узнае часа на смъртното му наказание.

На следния ден графът видя отново Бруно, верния си човек, когото беше изпратил в Болоня; когато той влезе в кабинета му, графът се разнежи, виждайки го, той си спомни колко щастлив бе, когато го изпращаше в Болоня почти придобрен с херцогинята. Бруно се връщаше от Болоня, без да е открил там нещо; той беше намерил Лодовико — кметът на Кастелново го задържал в затвора на селото.

— Ще ви пратя пак в Болоня — каза графът на Бруно, — херцогинята иска да узнае подробности около нещастieto на Фабрицио, макар те да са тъжни за нея. Обърнете се към жандармерийския подофицер, началник на поста в Кастелново... Не, чакайте! — извика сепнат графът. — Заминете веднага за Ломбардия и раздайте повече пари на всички наши хора. Искам да получа от всички тях колкото се може по-насърчителни сведения.

Разбрал добре целта на мисията си, Бруно се залови да пише препоръчителните си писма. Тъкмо му даваше последните си наставления и графът получи едно подправено, но много добре стъкмено писмо, в което като че приятел молеше приятеля си за услуга. Приятелят, който пишеше, беше самият принц. Чул да се говори за някакви намерения за оставка, той молеше приятеля си граф Моска да не напуца министерството; искаше от него да стори това в името на приятелството и *безопасността на Родината* и му заповядваше като негов повелител. Той добавяше, че кралят на \*\*\* скоро е оставил на негово разположение два свои ордена и заявяваше, че един от тях запазва за себе си, а другия изпраща на своя скъп граф Моска.

— Това животно е виновно за нещастieto ми! — извика в яростта си графът пред слисания Бруно. — И смята да ме съблазни със същите лицемерни фрази, които толкова пъти сме съчинявали заедно, за да впримчим някой глупак.

Той отказа предложението му орден и в отговора си писа, че поради здравословното си състояние надали ще може още дълго да се справя с мъчителната служба в министерството. Графът беше разярен.

Малко след това му доложиха за пристигането на прокурора Расси, с когото се отнесе като със слуга.

— Така, значи! Направих ви благородник и вие започнахте да се държите нахално! Защо не дойдохте вчера да ми благодарите, както ви налага дългът, господин простако?

Расси беше неуязвим за обидите; всеки ден с такъв тон го приемаше принцът, но той искаше да бъде барон и съумя хитро да се оправдае. За него нямаше нито по-лесно от това.

— Принцът ме прикова на масата целия вчерашен ден; не можах да изляза от двореца. Негово височество ми заповяда да препиша с лошия си прокурорски почерк сума дипломатически писма, толкова глупави и толкова многословни, че уверен съм, единствената му цел беше да ме държи пленник. Когато най-после успях да се сбогувам към пет часа, умиращ от глад, той ми заповяда да си ида направо в къщи и да не излизам вечерта. И наистина аз видях как двама от неговите лични шпиони, които добре познавам, се разхождаха по моята улица чак до полунощ. Тая сутрин, щом ми се удаде възможност, повиках карета, която ме отведе до вратата на катедралата. Слязох от каретата полекичка, после изтичах през черквата и ето ме при вас. Ваше превъзходителство, аз горя от желание да ви угодя повече от всекиму другиму.

— А аз, господин негоднико, съвсем не вярвам на всичките тези повече или по-малко сполучливо съчинени приказки! Вие отказахте да ми говорите завчера за Фабрицио; аз уважих вашата съвестност и клетвата ви да запазите тайна, макар че клетвите за човек като вас са само средство за извъртане. Днес искам да ми кажете истината. Какви са тия глупави слухове, че младежът бил осъден на смърт като убиец на комедианта Джилети?

— Никой не може да ви обясни, ваше превъзходителство, по-добре тия слухове от мене, защото аз ги разпространих по заповед на господаря; и смятам, че той ме задържа вчера целия ден пленник може би за да ми попречи да ви съобщя за това. Принцът, който знае, че не съм луд, не е могъл да се съмнява, че ще дойда да ви донеса моя орден и да ви помоля да го окачите на петлика ми.

— На въпроса! — извика министърът. — И без фрази.

— Няма съмнение, че принцът би желал много да има смъртна присъда срещу господин дел Донго, но той, както вие знаете сигурно, е



осъден на двадесет години затвор в окови, които принцът намали още на другия ден след присъдата на дванадесет години затвор в крепостта със спазване на всички черковни щуротии — в петък само хляб и вода и други такива.

— Тъкмо защото знаех, че е осъден само на затвор, уплашиха ме слуховете за близкото му езекутирана разпространени из града; спомням си как вие ловко подготвихте смъртта на граф Паландза.

— Ето кога трябваше да получа кръста! — извика Расси, без да се смути. — Трябваше да кова желязото, докато е горещо, докато принцът желаше тази смърт. Излязох глупак тогава и тъкмо защото имам този опит, осмелявам се сега да ви посъветвам да не направите като мене.

Това съпоставяне се стори съвсем безочливо на събеседника му и той едва се въздържа да не ритне Расси.

— Най-напред — подзе Расси с логиката на юрисконсулт и с пълната увереност на човек, неуязвим от никакво оскърбление, — най-напред не може и дума да става за езекутиране на поменатия дел Донго; принцът няма да посмее, времената се промениха много! Освен това аз съм сега благородник, надявам се с ваша помощ да стана барон и не се хващам на това хоро. Само от мен, както знаете, ваше превъзходителство, палачът може да получава заповеди, а кълна ви се, че кавалерът Расси няма да издаде никога заповед против господин дел Донго.

— И вие постъпвате разумно — каза графът, като го измери със строг поглед.

— Да бъдем наясно! — подзе Расси с усмивка. — Аз отговарям само за смърт, дошла по законен ред, а ако господин дел Донго умре от колики в корема, не приписвайте това на мене! Принцът е разгневен, не знам защо, на Сансеверина (преди три дни Расси би казал „херцогинята“, но сега, както целият град, той знаеше за скъсването ѝ с първия министър).

Графът се смая, като чу от такава уста името на херцогинята без титлата ѝ, и можем да си представим как му допадна това; той хвърли на Расси поглед, изпълнен с люта омраза. „Скъпи ми ангеле — каза си той после, — аз мога да ти засвидетелствам любовта си само като се подчинявам сляпо на заповедите ти.“

— Трябва да ви призная — каза той на прокурора, — че не ме е грижа за разните прищевки на госпожа херцогинята; ала понеже тя ми представи този нехранимайко Фабрицио, който беше по-добре да остане в Неапол и да не идва тук да ни обърква работите, аз държа той да не бъде екзекутиран, додето съм министър, и съм готов да ви дам честната си дума, че ще станете барон една седмица след като той излезе от затвора.

— В такъв случай, господин графе, аз ще стана барон чак след дванадесет години, защото принцът е вбесен и неговата омраза срещу херцогинята е толкова силна, че той не се мъчи дори да я скрие.

— Негово височество е чуден човек! Защо ще крие омразата си, щом неговият пръв министър не покровителства вече херцогинята? Само че аз не искам хората да ме обвиняват в низост, а още по-малко в ревност: аз станах причина да дойде в Парма херцогинята и ако Фабрицио умре в затвора, вие няма да станете барон, а ще бъдете може би намушкан с кинжал. Но да оставим тези дреболии; важното е друго: аз пресметнах състоянието си и установих, че имам едва двадесет хиляди ливри рента, поради това възнамерявам да подам най-смирено оставката си на господаря. Имам известна надежда да постъпя на служба у краля на Неапол: този голям град ще ми даде развлечения, от които се нуждая сега и които не мога да намеря в такава дупка като Парма; ще остана тук само ако ми помогнете да получа ръката на принцеса Изота и т.н., и т.н.

Разговорът в този дух се проточи безкрайно. Когато Расси стана, графът му каза с равнодушен вид:

— Както знаете, разправят, че Фабрицио ме е лъгал, сиреч е бил един от любовниците на херцогинята; аз не вярвам на този слух и за да го опровергая, искам вие да предадете чрез някого тази кесия на Фабрицио.

— Но, господни графе — каза Расси уплашен, като погледна кесията, — вътре има грамадна сума, а според правилника...

— За вас, драги ми, тя може да е грамадна — отвърна графът с дълбоко презрение. — Когато изпраца пари на приятеля си в затвора, такъв еснафин като вас мисли, че се разорява, като му дава десет цехина; а аз искам Фабрицио да получи тези шест хиляди франка и най-важното в цитаделата да не узнаят нищо за тази пратка.

Изплашеният Расси искаше да възрази, но графът затръшна нетърпеливо вратата зад него.

„За тези хора — каза си той — безочливостта е едничък белег на властта.“ След това високопоставеният министър направи такова смешно нещо, че се стесняваме да го разкажем. Той изтича до писалището си, извади едно мъничко портретче на херцогинята и го покри със страстни целувки. „Прости ми, скъпи ангеле — извика той, — че не изхвърлих през прозореца със собствените си ръце този слуга, който се осмели да говори за тебе малко непочтително; ако аз проявявам такова прекалено търпение, то е само за да ти бъда покорен! Но аз няма да се забавя да му платя!“

След като разговаря дълго с портретчето, на графа, който чувстваше сърцето си изстинало в гърдите, хрумна една смешна мисъл и той се зае с детско увлечение да я осъществи. Заповяда да му донесат фрака с ордените и отиде да направи посещение на старата принцеса Изота. Досега той беше ходил у нея само на Нова година. Завари я заобиколена от сюррия кучета и накичена с всичките си накити, дори с диаманти, сякаш се канеше да отиде в двореца. Графът изказа опасение да не попречи на намеренията на нейно височество — вероятно тя иска да излезе, но нейно височество отговори на министъра, че една пармска принцеса е длъжна да бъде винаги така облечена от уважение към себе си. За пръв път, откакто беше го сполетяло нещастieto, графът се поразвесели. „Добре направих; че дойдох тук — каза си той, — още днес трябва да ѝ се обясня в любов.“

Принцесата бе във възторг, че при нея е дошъл един толкова прочут с ума си човек, и при това пръв министър; клетата стара мома не беше свикнала с подобни посещения. Графът започна с едно умело предисловие за грамадното разстояние, което разделя винаги простия благородник от членовете на царстващия дом.

— Трябва да се прави разлика — каза принцесата, — дъщерята на френския крал например не може да има никаква надежда, че ще наследи короната; но въпросът не стои така с пармската династия. Затова ние жените от рода Фарнезе трябва да запазим известно достойнство във външния си вид и макар аз да съм бедна принцеса, както виждате, не е напълно изключено вие да бъдете един ден мой пръв министър.

Тази мисъл със своята неочаквана глупост достави на клетия граф още една минута искрено веселие.

На излизане от дома на принцеса Изота, която се изчерви силно, когато изслуша признанието на първия министър в любов, графът среща един дворцов адютант; принцът го викаше да отиде при него незабавно.

— Болен съм — отговори министърът, зарадван, че може да се покаже непочтителен към своя принц.

„О-хо! Вие ме оскърбявате — извика той яростно — и искате да ви служи! Но знайте, принце, че в наше време не е достатъчно да си получил властта от провидението, необходими са голям ум и твърд характер, за да успееш да бъдеш деспот.“

Като отпрати дворцовия адютант, крайно смаян от съвършеното здраве на болника, графът сметна, че ще бъде забавно да се види с двама придворни, които имаха голямо влияние върху генерал Фабио Конти. Най-много плашеше и обезсърчаваше министъра обвинението, че комендантът на крепостта едно време се отървал от един капитан, свой личен неприятел, с помощта на „перуджинска водица“.

Графът знаеше, че от една седмица насам херцогинята пилееше луди пари, за да установи връзка с цитаделата, но според него съществуваше слаба надежда за успех, бдителността бе още голяма. Ние няма да разправяме на читателя всички опити за подкуп, направени от тази злочеста жена, тя беше се отчаяла, макар че ѝ помагаша всевъзможни, искрено предани нейни агенти. Но в дворовете на малките деспоти може би само с една работа се справят много добре: с охраната на политическите затворници. Златото на херцогинята постигна само това, че от цитаделата уволниха осем-десет души от различни чинове.

---

[1] *Фигаро, Алмавива* — герои от драматичната трилогия на Бомарше. Фигаро е хитър слуга, Алмавива — глупав благородник. ↑

[2] *Армида* — героиня от „Освобожденият Йерусалим“ на Тасо, която пленява с красотата си християнския герой Риналдо и го заставя да напусне армията на кръстоносците. ↑

[3] Вид указ (лат.). ↑

[4] *Янсенисти* — привърженици на янсенизма, опозиционно течение в католицизма през XVII-XVIII век, противници на йезуитите,

а в преносен смисъл — борци за висока нравственост. ↑

## ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

И тъй, въпреки безкрайните си грижи за затворника, херцогинята и първият министър не можаха да направят почти нищо за него. Принцът беше разгневен, дворът, както и обществото бяха зле настроени срещу Фабрицио и се радваха, че го е сполетяло нещастие: той беше живял твърде щастливо. Макар да пръскаше злато с пълни шепи, херцогинята не можа да проникне нито крачка в циталелата; не минаваше ден маркиза Раверси и кавалерът Рискара да не дадат някой нов съвет на генерал Фабио Конти. Всички го подкрепяха в слабостта му.

Както вече казахме, в деня на залавянето отведоха Фабрицио първом в *двореца на коменданта*, малка красива сграда, построена миналия век по плановете на Ванвители<sup>[1]</sup> върху терасата на огромната кръгла кула на сто и осемдесет стъпки височина. От прозорците из тоя малък дворец, издаден върху гърба на огромната кула като камилска гърбица, Фабрицио видя равнината и Алпите в далечината; в подножието на цитаделата той проследи с очи течението на буйната като поток рекичка Парма, която на четири левги от града вдясно и се влива в По. Оттатък левия бряг на реката, която проблясваше в низ големи светли ивици посред раззеленили се полета, възхитеният му поглед съзираше ясно всеки един от върховете на безкрайната стена, която Алпите образуват на север от Италия, палещите полета тези върхове, вечно покрити със сняг, дори и през месец август, както беше сега, облъхнат с някаква прохлада, сякаш дошла със спомена за нея; окото различава и най-малките извивки по тях, макар те да са на повече от тридесет левги от Пармската цитадела. Просторната гледка, която се открива от красивия комендантски дворец, се затуля към южния ъгъл от кулата „Фарнезе“, дето набързо приготвиха килия за Фабрицио. Тази втора кули, както читателят може би си спомня, е била построени върху терасата на грамадната кула в чест на тогавашния престолонаследник, който за разлика от Тезеевия син Иполит<sup>[2]</sup> не отхвърлил ласките на младата си мащеха. Принцесата умряла в няколко часа, а синът на принца добил отново свободата си чак след

седемнадесет години, когато подир смъртта на баща си се качил на престола. Кулата „Фарнезе“, дето след три четвърти час преместиха Фабрицио, се издига, много грозна отвън, на петдесетина стъпки над терасата на главната кула и е снабдена с множество гръмоотводи. Принцът, недоволен от жена си, която заповядала да построят този затвор тъй, че да се вижда отвсякъде, имал странното желание да убеди поданиците си, че той съществува отдавна; затова я нарекъл кула „Фарнезе“. Било забранено да се говори за строежа ѝ, макар от всички кътища на град Парма и съседните полета да се виждало прекрасно как зидарите слагат камък след камък и зидат петоъгълното здание. За доказателство, че е старо, над входната врата, широка две стъпки и четири висока, поставили великолепен барелеф, дето е изобразено как прочутият пълководец Алесандро Фарнезе<sup>[3]</sup> отблъсква Анри IV от Париж. Приземният етаж на кулата „Фарнезе“, от която се вижда така хубаво, е дълъг най-малко четиридесет стъпки и толкова широк и целият е изпълнен с колони, доста ниски, защото тази прекалено просторна зала няма повече от петнадесет стъпки височина. В нея се помещава караулната, а в средата около една от колоните се вие нагоре стълба, малка ажурна стълбичка, много лека, изкована от желязо, широка едва две стъпки. По тази стълба, която се тресеше под стъпките на придружаващите го тъмничари, Фабрицио стигна до великолепните, обширни и високи двадесет стъпки стаи, образуващи първия етаж. Едно време те били мебелирани с голям разкош за младия принц, който прекарал там най-хубавите седемнадесет години от живота си. В единия край на този етаж показаха на новия затворник великолепно украсен параклис; стените и сводът му бяха целите облицовани с черен мрамор; покрай черните стени, на известно разстояние от тях, се редяха също тъй черни колони, одялани в най-благородни пропорции, а самите стени бяха украсени с множество грамадни черепи, изящно изваяни от бял мрамор и положени всеки един върху две кръстосани кости.

„Виж ти какво измисля омразата, която иска, но не се решава да убие — каза си Фабрицио. — И що за дяволска приумица да ми показват всичко това!“

Друга желязна и много лека ажурна стълба, също тъй виеща се около една колона, водеше за втория етаж на затвора и тъкмо в преустройството на стаите от този етаж, високи около петнадесет

стъпки, генерал Фабио Конти проявяваше своите дарби от една година насам. Най-напред под негово ръководство бяха сложили здрави решетки върху прозорците в тия стаи, някога заемани от слугите на принца и намиращи се на повече от тридесет стъпки над каменните плочи, с които е настлана терасата на голямата кръгла кула. До стаите, всяка от които има два прозореца, се отива през тъмен коридор, прокаран през средата на помещението; и в този извънредно тесен коридор Фабрицио съзря три железни врати, които се редяха една след друга и със своите грамадни решетки достигаха свода. За плановете, разрезите и фасадите на всички тези значителни изобретения генералът две години поред трябваше да ходи всяка седмица на аудиенция при своя господар. Съзаклятникът, затворен в една от тия стаи, не можеше да се оплаче от нечовешко отнасяне към него, но също тъй и не можеше да се съобщава с никого, нито да помръдне, без да го чуят. По нареждане на генерала във всяка стая бяха закрепени дебели дъбови талпи, които образуваха нещо като пейка с три стъпки височина — това беше голямото изобретение, което даваше право на генерала да стане министър на полицията. Върху тези пейки той бе заповядал да построят дъсчени, много екливи килии, високи десет стъпки; те се допираха само до стената, дето бяха прозорците, а от другите три страни между първоначалните видове на затвора, изградени с грамадни дялани камъни и дъсчените стени на килията беше оставен малък коридор, широк четири стъпки. Стените, сглобени от четири двойни орехови, дъбови и борови дъски, бяха здраво свързани с железни болтове и безброй гвоздеи.

Въведоха Фабрицио тъкмо в една от тези килии, построени преди една година, която представляше шедьовърът на генерал Фабио Конти и бе получила изразителното име „*Сляпо подчинение*“. Той се затече към прозорците. От решетъчните прозорци се откриваше чудесна гледка; само един малък къс от кръгозора се закриваше към северозапад от покрива на галерията на красивия комендантски дворец, състоящ се от два етажа (приземният се заемаше от канцеларията на управлението), и очите на Фабрицио най-напред се спряха на един от прозорците на втория етаж, дето се виждаха красиви кафези с множество различни птици. Додето тъмничарите шетаха наоколо му, Фабрицио с наслада слушаше как пееха птиците, които сякаш поздравяваха последните лъчи на залязващото слънце.



Прозорецът на птичарника се намираше на не повече от двадесет и пет стъпки от неговия прозорец и на пет-шест стъпки по-ниско от него, така че Фабрицио можеше да вижда птиците.

Тоя ден имаше луна и когато Фабрицио влезе в затвора, тя се издигаше величествено на кръгозора отдясно, над веригата на Алпите към Тревизо. Беше осем и половина часът вечерта и на другия ден на кръгозора на запад, върху аленооранжевия залез, се открояваха очертанията на Монте Визо и на другите алпийски зъбери, които се издигат от Ница към Мон-Сени и Торино. Без да мисли за нещастията си, Фабрицио гледаше развълнуван и прехласнат тази великолепна гледка. „Значи, в тоя чаровен свят живее Клелия Конти; каквато е замислена и сериозна, тя сигурно се наслаждава на тази гледка повече от всеки друг; тук се чувстваш както в самотните планини на сто левги далеч от Парма.“

След като прекара повече от два часа на прозореца, от дето се възхищаваше на кръгозора, който говореше толкова много на душата му, и често спираше поглед върху красивия дворец на коменданта, Фабрицио възкликна отведнъж: „Мигар това е затворът? От него ли се плаших толкова много?“ Вместо да вижда на всяка стъпка неприятности и поводи за огорчение, нашият герой се наслаждаваше, очарован, на прелестите на затвора.

Изведнъж страшен шум привлече грубо вниманието му към действителността: дъсчената му еклива килия, досущ прилична на клетка, се раздруса силно; към страшния шум се прибави кучешки лай и слаби остри писъци. „Що е това? Та толкова ли бързо мога да избягам?“ — помисли Фабрицио. След миг той се смееше, както никога може би не са се смели в затвор. По заповед на генерала едновременно с тъмничарите бяха изпратили едно английско куче, страшно зло, придадено към охраната на опасните престъпници, което щеше да прекара нощта в остроумно устроеното пространство около клетката на Фабрицио. Кучето и тъмничарят трябваше да спят в прохода от три стъпки, оставени между първоначалната каменна настилка на стаята и дъсчения под, по който затворникът не можеше да направи крачка, без да го чуят.

В стаята на „Сляпото подчинение“ имаше стотина огромни плъха и когато пристигна Фабрицио, те побягнаха на всички страни. Кучето, мелез от еспаньолка и английски фокстериер, не беше никак

хубаво, но затова пък излезе много пъргаво. Завързали го бяха върху настилката от каменни плочи под дървения под на килията; но щом подуши плъховете около себе си, то се задърпа отчаяно и успя да изхлузи главата си от нашийника. Тогава захвана страшно боричкане, шумът от което пробуди Фабрицио от неговите светли блянове. Плъховете, оцелели от първата схватка с кучето, избягаха в дъсчената килия, кучето се покатери след тях по шестте стъпала, водещи от каменната настилка в килията на Фабрицио. Тогава се вдигна още по-страшна шумотевица: килията се тресеше до основи. Фабрицио се смееше като луд до сълзи: тъмничарят Грило, който се смееше също като него, затвори вратата; килията беше съвсем гола и кучето гонеше плъховете, невъзпирано от никакви мебели: само една желязна печка в ъгъла пречеше на скоковете му. Когато кучето се разправи с всичките си врагове, Фабрицио го повика, помилва го, сполучи да го спечели. „Ако някога ме види как се прекарвам през някоя стена — каза си той, — няма да ме лае.“ Но тази изтънчена политика беше само предлог: в сегашното му настроение просто му беше приятно да играе с кучето. По някаква странна причина, за която дори не помисляше, в душата му цареше тайна радост.

След като се натича с кучето, Фабрицио запъхтян попита тъмничаря:

— Как се казваш?

— Грило. Готов съм да служа на ваше превъзходителство във всичко, което позволява правилникът.

— Ето що, драги ми Грило, един нехранимайко на име Джилети се опита да ме убие наскред пътя, аз се защитих и го убих; бих го убил още веднъж, ако стане нужда да се браня отново, но аз искам все пак да живея весело, додето съм ваш гост. Поискайте позволение от вашето началство и идете да ми вземете белъо от двореца Сансеверина; купете ми и повече асти.

Асти е доста приятно пенливо вино, което правят в Пиомонт, родното място на Алфиери, и то се цени високо главно от оная класа любители, към която спадат тъмничарите. По това време осем-десет от тия приятели пренасяха в дъсчената килия на Фабрицио няколко старинни позлатени мебели, взети от някогашните покои на принца в първия етаж; всички запазиха благоговейно в паметта си думите за виното асти. Въпреки всичките им старания първата нощ Фабрицио

щеше да прекара плачевно; но той сякаш се ядосваше само на това, че няма бутилка хубаво вино.

— Изглежда да е добро момче — казаха тъмничарите на излизане, — едно само трябва да се пожелае — нашите господа да позволят да му пращат пари отвън.

Когато остана сам и се посъвзе от цялата тази врява, Фабрицио си каза: „Мигар това е затвор! — и обгърна с поглед безкрайния кръгзор от Тревизо до Монте Визо, дългата верига на Алпите, снежните върхове, звездите и т.н. — И това е първа нощ в затвора! Разбирам защо допада на Клелия Конти тази поднебесна самота; тук се чувстваш издигнат на хиляди левги над дребнавостите и злобите, които ни поглъщат там долу. Ако птиците под прозореца ми са нейни, аз ще я видя... Ще се изчерви ли, когато ме съгледа?“ Като размишляваше над този важен въпрос, затворникът заспа чак късно през нощта.

На другата заран, след тая нощ, първата, която прекара в затвора, и то без да усети яд нито веднъж, Фабрицио бе принуден да разговаря само с английското куче Фокс; тъмничарят Грило го гледаше все тъй приветливо, но получил нова заповед, не промълвяше дума и не донесе нито бельо, нито асти.

„Ще видя ли Клелия? — каза си Фабрицио, когато се събуди. — Но дали птиците са нейни?“ Птиците зацвъртяха и запяха. На тази височина единствено техните звуци се чуваха във въздуха. За Фабрицио беше съвсем ново и приятно усещане безграничната тишина, която цареше наоколо; той слушаше прехласнат пресекиливото нежно и весело цвъртене, с което неговите съседки птиците поздравяваха деня. „Ако те са нейни, тя ще се появи поне за минута в оная стая там под прозореца ми.“ И дорде разглеждаше безкрайните вериги на Алпите, спроти първата редица на които Пармската цитадела изглеждаше като тяхно предно укрепление, погледът му се връщаше час по час към великолепните кафези от лимоново и червено дърво с позлатена телена мрежа, наслагани посред светлата стая, която служеше за птичарник. Фабрицио научи много по-късно, че на втория етаж единствено в тая стая на двореца има сянка от единадесет до четири часа: кулата „Фарнезе“ я затуляше от слънцето.

„Колко ще ми бъде мъчно — каза си Фабрицио, — ако вместо очакваното божествено и замислено лице, което ще се поизчерви може

би, щом ме види, съгледам дебелия фигура на някоя обикновена камериерка, натоварена да се грижи за птиците! Но и да видя Клелия, ще благоволи ли тя да ме забележи? Бога ми, ще трябва да направя нещо непозволено, за да ме види; моето положение сигурно ми дава някакви предимства; пък и ние тук сме двамата сами и тъй далеч от света! Аз съм затворник, един от ония, които генерал Конти и някои други подобни нему негодници наричат свои подчинени... Но тя е тъй умна или, по-добре казано, с такава възвишена душа, според графа, че може би, както той казва, презира занятието на баща си; затова сигурно е и тъжна. Каква благородна причина за скръб! Но в края на краищата аз не съм й съвсем непознат. С каква скромна прелест ме поздрави снощи! Спомням си много добре, че когато се срещнахме близо до Комо, аз й казах: «Един ден ще дойда да видя вашите прекрасни картини в Парма; ще си спомните ли за това име: Фабрицио дел Донго?» Дали не го е забравила? Тя беше толкова млада тогава!

Но какво е това — каза си учудено Фабрицио, прекъснал отведнъж хода на мислите си, — аз не чувствам гняв! Нима съм изпълнен с оная велика смелост, за която древността е дала толкова примери на света? Нима съм герой, без да подозирам това? Та аз се боях толкова много от затвора, а сега лежа в него и не се сещам да скърбя! Дето казват — очите на страха са големи. Гледай ти, значи, трябва да се убеждавам, че трябва да бъда тъжен в затвора, който, както ми предсказа Бланес, може да трае десет месеца, а може да трае и десет години? Да не би новата необикновена обстановка да ме отвлича от мъката, която би трябвало да изпитвам? Може би това добро настроение не зависи от волята и разума ми и изведнъж ще изчезне, може би един миг аз ще потъна в черната скръб, която би трябвало да изпитвам?

Във всеки случай много страшно е да си в затвора и да се убеждаваш да се натъжиш! Бога ми, връщам се пак на моето предположение: може би имам силен характер.“

Мислите на Фабрицио прекъсна дърводелецът на цитаделата, който беше дошъл да вземе мярка за капак на прозорците му; за пръв път използваша този затвор, а бяха забравили да го допълнят с това съществено приспособление.

„И тъй — каза си Фабрицио, — скоро няма да виждам тая дивна гледка.“ И той се мъчеше да се натъжи за това лишение.

— Но как така? — извика той изведнъж на дърводелеца. — Значи, няма да виждам вече тези хубави птички?

— А, птичките на госпожицата ли, които тя обича толкова много! — каза добродушно човекът. — И тях ще скрият, затулят, махнат, както всичко останало.

На дърводелеца беше, както и на тъмничарите, строго забранено да говори, но този човек се съжали над младостта на затворника; той му обясни, че грамадните капаци, закачени върху первазите на двата прозореца, и се отдалечават от стената, колкото се издигат по-нагоре, и трябва да оставят на затворените да виждат само небето.

— Грижат се за спасението на душата — каза му той. — Искат затворниците да се отдадат на все по-тъжни мисли и все по-силно да желаят да се поправят; генералът — добави дърводелецът — измисли освен това да извади стъклата и да ги замени с намаслена хартия.

На Фабрицио много допадна хапливият тон на този разговор, голяма рядкост в Италия.

— Много ми се ще да имам някое птиче, за да се разсейвам — страшно обичам птичките. Купете ми едно от камериерката на госпожица Клелия Конти.

— Как, познавате ли я — извика дърводелецът, — че произнасяте така добре името ѝ?

— Кой не е чул да се говори за тая прочута хубавица? Пък и аз имах честта да я срещна няколко пъти в двореца.

— Горката госпожица се отегчава тук — добави дърводелецът, — тя прекарва времето си с птиците. Тая заран заръча да ѝ купят хубави портокалови дървета в чебъри и заповяда да ги поставят пред вратата на кулата под вашия прозорец; ако не бе корнизът, можехте да ги видите.

В тия приказки имаше много ценни за Фабрицио думи; той намери сгоден предлог да даде малко пари на дърводелеца.

— Правя двойна грешка — каза му дърводелецът, — говоря с ваше превъзходителство и приемам пари. Вдругиден, когато дойда да ви поставям капациите, ще донеса в джоба си едно птиче и ако не съм сам, ще го изпусна да хвъркне, уж без да искам; дори ако мога, ще ви донеса молитвеник: вие сигурно се измъчвате много, че не можете да четете всекидневните си молитви.

„И тъй — каза си Фабрицио, щом остана сам, — тия птици са нейни, но след два дни няма да ги виждам вече!“ При тази мисъл погледът му потъмня от скръб. Но най-подир, за неизказана радост на Фабрицио, след толкова дълго чакане и толкова погледи, около пладне Клелия дойде да нахрани птиците. Фабрицио замря и притаи дъх, застанал прав до грамадните пръчки на прозореца си. Той видя, че тя не вдигаше очи към него, но забеляза стеснение в нейните движения, сякаш тя чувстваше, че я гледат. Дори и да искаше, горката девойка не можеше да забрави тънката усмивка, която беше видяла да блуждае върху устните на затворника предния ден в минутата, когато стражарите го отвеждаха от караулната.

Макар, както личеше по всичко, да следеше най-ревностно всяко свое движение, щом се приближи до прозореца на птичарника, тя се изчерви силно. Фабрицио я гледаше, долепен до железните пръчки на прозореца, и през ума му мина изведнъж момчешката мисъл да потропа с ръка по пръчките на решетката, за да привлече вниманието ѝ с лекия шум, но съзнанието само за тази грубост го ужаси. „Тогава бих заслужавал цяла седмица да изпраща камериерката си да се грижи за птиците.“ Тази тънка мисъл не би ми дошла на ум никога в Неапол или Новара.

Той следеше Клелия жадно с очи: „То се знае — казваше си той, — ей сега ще си отиде, без да погледне към моя нещастен прозорец, а той е точно отсреща ѝ.“

Но когато се връщаше от дъното на стаята, която Фабрицио поради това, че се намираше по-нависоко, виждаше много добре, Клелия не се сдържа и го погледна вървешката с крайчеца на окото си. Това бе достатъчно, за да си помисли Фабрицио, че има право да я поздрави. „Та нали сме тук сами на света?“ — каза си той, за да се насърчи. Зърнала поздрава му, младата девойка се спря и наведе очи; после Фабрицио видя как тя ги вдигна бавно и очевидно направила усилие над себе си, поздрави затворника с извънредно строг и *сдържан* поклон; но тя не можа да наложи мълчание на очите си: навярно, без да съзнава, те изразиха за миг горещо състрадание. Фабрицио забеляза как тя се изчерви толкова, че руменината бързо се разля чак по раменете ѝ, от които поради жегата, когато дойде в птичарника, бе свалила черния дантелен шал. Неволният поглед, с който Фабрицио отвърна на нейния поздрав, смути още повече младата

девойка. „Колко щастлива би била клетата жена — помисли тя за херцогинята, — ако можеше да го види само за миг, както виждам аз!“

Фабрицио хранеше слаба надежда да я поздрави още веднъж, когато тя си отива, но за да избегне тази нова проява на вежливост, Клелия много изкусно се отдръпваше назад, стъпка по стъпка, от кафез на кафез, като че трябваше накрая да нахрани птиците, поставени току до вратата. Най-сетне тя излезе; Фабрицио стоеше неподвижен, загледан във вратата, през която тя току-що бе изчезнала: той беше станал друг човек.

От тоя миг той мислеше само как би могъл да я вижда занапред дори когато сложат ужасния капак пред прозореца, който гледаше към двореца на коменданта.

Привечер, преди да си легне, той се зае с една дълга и досадна работа — скри в многобройните миши дупки, които красяха дървената му стая, по-голямата част от останалото у него злато. „Трябва тази вечер да скрия и часовника си. Чувал съм, че с търпение и една назъбена часовникова пружина човек може да пререже дърво и дори желязо. Значи, ще мога да прережа капака.“ Скриването на часовника му отне цели часове, но не му се стори дълго; той мислеше по какви начини би могъл да постигне целта си и припомняше познанията си по дърводелство. „Ако се заловя здраво — казваше си той, — ще мога да изрежа спокойно една част от дъбовата дъска на капака откъм оная страна, която се опира върху перваза на прозореца; ще махам и ще слагам парчето спроти случая; ще дам всичко, което имам, на Грило, стига да се съгласи да не забелязва моята дяволия.“ Отсега нататък цялото щастие на Фабрицио зависеше от възможността да извърши тази работа и той не мислеше за нищо друго. „Ако сполуча да я видя, ще съм щастлив... Не — каза си той, — трябва и тя да види, че я виждам.“ През цялата нощ в главата му се въртяха разни дърводелски изобретения и той не помисли може би нито веднъж за Пармския двор, за гнева на принца и т.н., и т.н. Нека признаем, че не помисли и за скръбта, в която беше потънала навярно херцогинята.

Той очакваше с нетърпение утрешния ден, но дърводелецът не се яви вече: види се, минаваше в затвора за либерал. На негово място изпратиха друг с неприветливо лице, който отговаряше винаги със сърдито мърморене на всички любезни думи, с които Фабрицио се мъчеше да го умилостиви.

Някои от многобройните опити на херцогинята да установи връзка с Фабрицио бяха разкрити от многобройните агенти на маркиза Раверси, а чрез нея всеки ден предупреждаваха генерал Фабио Конти, плашеха го и разжегваха самолюбието му. В голямата зала със стоте колони на приземния етаж всеки шест часа сменяха часовоите, освен това комендантът постави по един тъмничар за пазач на всяка една от трите железни врати в коридора, на бедния Грило, който едничък виждаше затворника, бе забранено да излиза от кулата „Фарнезе“ повече от един път в седмицата, срещу което той негодуваше много. Той даде на Фабрицио да разбере недоволството му, но Фабрицио благоразумно му отговори с думите: „Пийте повече асти, приятелю“ — и му даде пари.

— На, и тази утеха във всички наши тегла ни забраняват да приемаме — извика възмутен Грило, като едва повиши гласа си, колкото да го чуе затворникът — и аз би трябвало да се откажа от парите, но ги взимам; ама напразно ги давате — не мога да ви кажа за нищо нищичко. Трябва да сте сгрешили здравата, обърнаха зарад вас цялата цитадела с главата надолу; сплетните на госпожа херцогинята станаха причина да уволнят вече трима от нас.

„Ще могат ли да поставят капациите до пладне?“ От тоя важен въпрос сърцето на Фабрицио се блъскаше през цялата тази дълга утрин; той броеше всеки четвърт час, който часовникът на цитаделата отзвъняваше. Най-сетне удари единадесет и три четвърти, а капациите още не бяха донесени. Клелия дойде пак да нахрани птиците си. Жестоката необходимост беше усилила толкова смелостта на Фабрицио и опасността да не я види вече му се струваше тъй страшна, че той дръзна, гледайки Клелия, да направи движение с пръста си, като че реже капациите; наистина, щом забеляза този бунтарски за един затворник жест, тя поздрави леко и си отиде.

„Ех, и тя — каза си Фабрицио зачуден, — толкова ли не разбира, че няма никакво нахалство в един жест, продиктуван от най-повелителна нужда? Аз исках да я помоля, като се грижи за птиците си, да поглежда понякога към прозореца на затвора, дори когато го закрийт с грамадния дървен капак; исках да ѝ покажа, че ще направя всичко, което е по силите на човека, за да мога да я виждам. Велики боже, мигар няма да дойде утре заради дръзкия ми жест?“



Този страх, който смути съня на Фабрицио, се оправда напълно; на другия ден Клелия не се яви в три часа, когато пред прозорците на Фабрицио сложиха окончателно двата огромни капака; различните им части вдигнаха от площадката на голямата кула с помощта на въжета и скрипци, завързани отвън за железните пръчки на прозорците. През това време, притаена зад една персиена в жилището си, Клелия следеше със замряло сърце какво правеха работниците; тя беше видяла много добре смъртното безпокойство на Фабрицио, но при все това събра сили и удържа обещанието, което беше си дала.

Клелия беше заклета либералка; през ранната си младост бе повярвала сериозно във всички либерални приказки, слушани в обществото на баща ѝ, който мислеше само как да си създаде положение; оттук идеше нейното презрение и дори отвращение към угодливостта на придворните; оттук идеше и омразата ѝ към брака. Откакто бяха довели Фабрицио, тя се измъчваше от угризения. „Ето — казваше си тя — моето недостойно сърце взема страната на хората, които искат да очернят баща ми! Фабрицио се осмелява да ми покаже с жестове как щял да пререже вратата... Но — каза си тя веднага със свито сърце — целият град говори за неговата близка смърт! Може би утре е съдбоносният ден! При такива чудовища като нашите управници какво ли не може да се очаква! Колко благодет, колко героично спокойствие има в неговите очи, които може би скоро ще се склопят навеки! Боже, как ли се измъчва херцогинята! Разправят, че била съвсем отчаяна. На нейно място бих убила с нож принца като героичната Шарлота Корде.“

През третия ден от своето затворничество Фабрицио кипеше непрекъснато от гняв, но само за това, защото не видя Клелия. „Щом се сърди, да имаше поне за какво — трябваше да ѝ кажа, че я обичам — извика той, защото беше успял да направи вече откритие. — Не, съвсем не от величие на душата не мисля за затвора и опровергавам пророчеството на Бланес: такава чест не заслужавам. Аз си спомням неволно изпълнения с нежно състрадание поглед, който Клелия ми отправи, когато стражарите ме отвеждаха от караулната; тоя поглед изличи целия ми предишен живот. Кой би ми предсказал, че ще намеря такива мили очи в такова място! И то в момент, когато погледът ми бе осквернен от физиономиите на Барбоне и господин генерал-коменданта. Небето ми се яви сред тези мръсни твари. И как да не

обичам красотата и да не копнея да я видя пак? Не съвсем не от величие на душата съм равнодушен към всички дребни несгоди, с които затворът ме отрупва.“ Фабрицио прехвърли набързо през ума си всички вероятности и се спря най-сетне на възможността да бъде пуснат на свобода. „Несъмнено любовта на херцогинята ще направи чудеса за мене. Ала аз ще ѝ благодаря за свободата си само от задължение; не е за връщане в такива места! Излязъл веднъж от затвора, както се движим в различни среди в обществото, няма да видя почти никога Клелия! И всъщност какво лошо има за мен в затвора? Ако Клелия пожелаеше да не ме измъчва с гнева си, за какво повече бих могъл да моля небето?“

Същия ден, в който не видя хубавата си съседка, вечерта му дойде една велика мисъл: с железния кръст на броеницата, каквито раздават на всички затворници, когато влизат в затвора, той започна да пробива — и то успешно — капака. „Може би това е непредпазливо — каза си той, преди да почне. — Нали дърводелците казаха пред мене, че утре на тяхно място ще дойдат бояджии? Какво ще кажат те, щом видят, че капакът на прозореца е пробит? Но ако не се реша на тази непредпазливост, утре няма да видя Клелия! Възможно ли е? По моя вина да прекарам един ден без да я видя, и то когато си отиде сърдита!“ Фабрицио бе възнаграден за неблагоприятното си: след петнадесет часа работа той видя Клелия и за негова още по-голяма радост, като мислеше, че той не я вижда, тя остана дълго време неподвижна с вперени очи в грамадния капак; той можа през това време да прочете в очите ѝ нежно състрадание. Накрая, преди да си отиде, тя дори явно забрави птиците и няколко минути стоя неподвижна, загледана в прозореца му. Дълбоко вълнение изпълване душата ѝ; тя мислеше за херцогинята, чието прекомерно нещастие ѝ беше вдъхнало толкова жалост и при все това започваше да я мрази. Тя не разбираше коя е причината за дълбоката тъга, овладяла душата ѝ, сърдеше се на себе си. Два-три пъти през това време на Фабрицио се прищя силно да разклати капака: струваше му се, че не е напълно щастлив, щом не може да покаже на Клелия, че я вижда. „Ала ако тя узнае, че я виждам толкова лесно — каза си той, — каквато е свенлива и сдържана, сигурно ще се крие от погледа ми.“

Той бе още по-щастлив на другия ден (от какви дребнии любовта гради щастието си!): докато тя тъжно гледаше грамадния

капак, той успя да провре късче железен тел през отвора, пробит с железния кръст, и почна да прави знаци; тя очевидно ги разбра, поне в тоя смисъл, който той искаше да им придаде. „Аз съм тук и ви виждам.“

Следните дни бяха нещастни за Фабрицио. Той искаше да изреже от огромния капак парче дъска, голямо колкото длан, което да може да туря пак на мястото му, когато поиска, и което щеше да му позволи да вижда и да го виждат, сиреч да разговаря поне със знаци за всичко, ставащо в душата му; но оказа се, че скрибуцането на малкото, съвсем несъвършено, трионче, което беше направил от пружината на часовника и наъбил с кръста, разтревожи Грило и той почна да се застоява по цели часове в килията му. Затова пък Фабрицио забеляза, че колкото по се увеличават външните мъчнотии, които пречат на общуването им, строгостта на Клелия сякаш намалява; той съзря ясно, че тя не навеждаше вече очи и не гледаше птиците, когато се опитваше да ѝ даде знак за присъствието си с помощта на малкото късче тел; със задоволство видя, че тя се появява в птичарника точно когато биеше единадесет и три четвърти и дори си въобрази, че той е причината за тази необикновена точност. Защо? Тази мисъл не изглеждаше разумна, но любовта съзира невидими за безразличния поглед отсенки и изважда от тях безкрайни заключения. Тъй например, откак не виждаше вече затворника, Клелия, щом влезеше в птичарника, вдигаше веднага очи към прозореца му. Това ставаше през злокобните дни, когато никой в Парма не се съмняваше, че скоро ще обезглавят Фабрицио; едничък само той не знаеше това; но тази ужасна мисъл не оставяше вече Клелия и как можеше тя да се укорява в преголямо съчувствие към Фабрицио? Той скоро щеше да погине! И щеше да погине за свободата! Защото бе безсмислено да се наказва със смърт един дел Донго само заедно пробол със сабята си някакъв смешник. Наистина тоя мил момък обичаше друга жена! Клелия беше дълбоко нещастна и без да съзнава ясно какво буди у нея жалост към неговата участ, казваше си: „Разбира се, ако го поведат на смърт, ще избягам в някой манастир и никога през живота си вече няма да се явя в това придворно общество — тия хора ме отвращават. Вежливи убийци!“

На осмия ден от затворничеството на Фабрицио Клелия изпита дълбок срам; погълната от печалните си мисли, тя гледаше втречено капака, който затуляше прозореца на затворника; тоя ден той още не

беше дал никакъв знак за живот: изведнъж едно малко парче от капака, по-голямо от длан, се отдели; той я погледна весело и тя видя очите му, които я поздравяваха. Тя не можа да понесе това неочаквано изпитание, бързо се извърна към птиците и се залови да ги храни, но така трепереше, че изливаше водата, която им сипваше, и Фабрицио можа да види много добре вълнението ѝ; тя не можа да издържи и побягна от птичарника.

Това бе несравнено най-хубавият миг от живота на Фабрицио. С каква радост той би се отказал от свободата, ако му я бяха предложили в тая минута!

Следният ден бе ден на голямо отчаяние за херцогинята. Целият град смяташе за сигурно, че с Фабрицио е свършено; Клелия не посмя да му покаже суровост, каквато нямаше в сърцето си; тя прекара час и половина в птичарника, виждаше всичките му знаци и често му отговаряше — поне с живото и искрено съчувствие, изписано на лицето ѝ; сегиз-тогиз тя побягваше, за да скрие сълзите си. Нейното женско кокетство чувстваше силно несъвършенството на употребявания между тях език: ако можеха да си говорят, тя би могла то разни начини да отгатне какви са точно чувствата на Фабрицио към херцогинята! Клелия почти не можеше вече да се лъже: тя мразеше госпожа Сансеверина.

Една нощ Фабрицио мисли по-дълго за леля си; за своя почуда едва можа да познае образа ѝ; споменът, който пазеше за нея, беше се променил изцяло; за него в тоя час тя беше на петдесет години.

— Боже господи! — извика той с възторг. — Колко добре сторих, като не ѝ казах, че я обичам!

Той не можеше почти да разбере как я е намирал по-рано толкова красива. В това отношение Мариета му се виждаше променена по-малко; защото той никога не бе си въобразявал, че душата му има някакъв дял в любовта му към Мариета, докато често мислеше, че сушата му изцяло принадлежи на херцогинята. Херцогинята да... и Мариета му напомняха сега две млади гълъбици, целият чар на които се криеше в тяхната слабост и невинност, докато дивният образ на Клелия Конти, обсебил цялата му душа, будеше у него страх и трепет; той чувстваше много добре, че цялото щастие на живота му зависеше от дъщерята на коменданта и че в нейна власт е да го направи най-нещастен измежду хората. Всеки ден той се страхуваше смъртно да не

би изведнъж, по безвъзвратна прищявка на волята ѝ, да свърши този странен и прелестен живот, който намираще край нея; та тя беше изпълнила вече с блаженство двата първи месеца от неговото затворничество. Тъкмо по това време два пъти седмично генерал Фабио Конти казваше на принца:

— Мога да ви дам честна дума, ваше височество, че затворникът дел Донго не вижда жива душа и прекарва живота си в дълбоко отчаяние или спи.

Клелия идваше по два-три пъти на ден да наглежда птиците си, понякога само за няколко минути: ако Фабрицио не я обичаше толкова много, щеше да види, че е обичан; но той се измъчваше от страшни съмнения в нейната обич. Клелия беше поръчала да поставят пиано в птичарника. Като блъскаше по клавишите, за да извести със звуците на инструмента, че е дошла, и за да отвлече вниманието на часовите, които сновяха под прозорците ѝ, тя отговаряше с очи на въпросите на Фабрицио. Само на един въпрос тя не даваше никога отговор и дори ако се видеше затруднена, побягваше, а понякога изчезваше за цял ден: това ставаше, когато знаците на Фабрицио изразяваха чувства, в които не бе мъчно да се разбере признанието в любов: тук тя бе непреклонна.

И тъй, макар и затворен в доста тясна клетка, Фабрицио водеше извънредно деен живот; през цялото време той търсеше разрешението на един важен въпрос! „Обича ли ме?“ От хилядите наблюдения, възобновявани непрекъснато, но и непрекъснато поставяни под съмнение, той бе направил следния извод: „Всички нейни съзнателни движения казват «не», но с всеки свой поглед тя несъзнателно сякаш признава, че почва да ме обиква.“

Клелия се надяваше, че никога няма да стигне до любовно признание и тъкмо за да отдалечи тая опасност, тя с голям гняв отхвърли молбата, която Фабрицио ѝ беше отправил неведнъж. Оскъдните средства за общуване, с които си служеше клетият затворник, трябваше като че ли да вдъхнат на Клелия повече състрадание. Той искаше да разговаря с нея чрез букви, които рисуваше на дланта си с парче въглен — скъпоценна находка, която бе направил в печката си; като пишеше и изтриваше буква по буква, той щеше да съставя думите. Това изобретение щеше да увеличи възможността за общуване и щеше да им позволи да си кажат важни неща. Прозорецът му се намираще далеч от прозореца на Клелия около

двадесет и пет стъпки; щеше да е много опасно да си приказват над главите на часовоите, които сновяха пред двореца на коменданта. Фабрицио се съмняваше, че е обичан; ако имаше що-годе опит в любовта, съмненията му биха се разсеяли, но никоя жена не беше завладяла сърцето му; освен това той не подозираше тайната, която би го отчаяла, ако я узнаеше: усилено се говореше за брака на Клелия Конти с маркиз Крешенци, най-богатия човек при двора.

---

[1] *Ванвители* (1700–1773) — италиански архитект. ↑

[2] *Иполит* — герой от древногръцката митология, син на атинския цар Тезей, отхвърлил престъпната любов на мащехата си. ↑

[3] *Алесандро Фарнезе* (1545–1592) — командвал испанската армия в Холандия. Изпратен от Филип II на помощ на френските католици, заставя Анри IV да снесе обсадата на Париж. ↑

## ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

В честолюбието си, възбудено до полуда от пречките, които се бяха появили на пътя на първия министър Моска и които като че предвещаваха падането му, генерал Фабио Конти беше започнал да прави бурни сцени на дъщеря си; той току ѝ повтаряше гневно, че тя проваля кариерата му, ако не се реши най-сетне да направи избор; че е навършила двадесет години и е време да се омъжи; че това жестоко уединение, на което неразумната ѝ упоритост го обрича, трябва да свърши най-сетне и т.н., и т.н.

За да се избави от тези постоянни нападки, Клелия бягаше в птичарника; до него можеше да стигне само по една малка дървена стълбичка, доста неудобна, а комендантът с подаграта си мъчно можеше да се изкачи по нея.

От няколко седмици душата на Клелия беше тъй развълнувана, пък и тя самата толкова малко можеше да се ориентира в желанията си, че без да даде окончателно дума на баща си, беше се почти обвързала. При едно от своите гневни избухвания генералът я заплаши, че ще я прати да се отегчава в най-мрачния пармски манастир и там ще я остави да чезне, докато не се съгласи да си избере съпруг.

— Вие знаете, че макар нашият род да е старинен, ние нямаме и шест хиляди ливри рента, докато богатството на маркиз Крешенци му носи повече от сто хиляди екюта годишно. В двора всички признават единодушно, че той има необикновено благ характер; никога никому не е давал повод за оплакване; голям хубавец е, млад, добре гледан от принца и, казвам, трябва да сте луда, за да отхвърлите ухажванията му. Ако тоя отказ беше първият, може би щях да го понеса; но ето вече на пет-шест кандидата, и то от първите в двора, как отказвате, каквато сте глупачка. И кажете, моля ви се, какво ще стане с вас, ако ме уволнят и остана с половин заплата? Какво тържество за враговете ми, когато ме видят да живея някъде на втория етаж, мене, за когото така често е ставало въпрос да бъда назначен за министър! Не, дявол да го вземе, достатъчно съм играл с добротата си ролята на доверчиво старче. Посочете ми уважително възражение против клетия Крешенци, който

бе тъй добър да се влюби във вас, съгласен е да се ожени за вас без зестра и ви определя пожизнена рента от тридесет хиляди ливри, с които поне ще мога да имам покрив над главата си. Или ще ми говорите разумно, или, дявол да го вземе, в два месеца ще се омъжите за него!...

От цялата тая реч само едно нещо порази Клелия — закана да я пратят в манастир, следователно да я отдалечат от цитаделата, и то тъкмо когато животът на Фабрицио висеше сякаш на косъм, защото не минаваше месец и слухът за близката му смърт се разнасяше отново из града и в двора. Както и да разсъждаваше, Клелия не можеше да се реши на този риск: да се раздели с Фабрицио, и то тъкмо когато трепереше за живота му! За нея това бе най-голямото зло, поне най-непосредно близкото.

Не че сърцето ѝ се надяваше на щастие, като останеше близо до Фабрицио; тя смяташе, че херцогинята го обича и страшна ревност разкъсваше душата ѝ. Непрестанно мислеше за предимствата на тая обожавана от всички жена. Прекомерната въздържаност, която си налагаше спрямо Фабрицио, езикът на знаците, с който го бе ограничила от страх да не се издаде с някоя непредпазлива дума — всичко сякаш ѝ пречеше да си уясни отношенията му с херцогинята. Така всеки ден все по-жестоко я измъчваше нещастната мисъл, че има съперница в сърцето на Фабрицио и всеки ден намаляваше смелостта ѝ да се изложи на опасност и да му даде повод да ѝ каже цялата истина върху това, което ставаше в сърцето му. Но все пак каква радост би било за нея да чуе признанието за истинските му чувства! Колко щастлива би била, ако можеше да разпръсне жестоките съмнения, които отравяха живота ѝ!

Фабрицио бе лекомислен човек; в Неапол беше се прочул, че сменя лесно любовниците си. Въпреки необходимата за една девойка въздържаност, откак бе станала канониса и отиваше в двора, Клелия, без да пита никога само като се вслушваше внимателно в разговорите, беше научила с какво име се ползват младите хора, които един след друг искат ръката ѝ; и какво? — от всички тези млади хора Фабрицио бе несравнено най-лекомислен в сърдечните си отношения. Сега той беше затворен, отегчаваше се, ухажваше единствената жена, на която можеше да говори. Какво по-просто от това, какво дори *по-просташко*? И тъкмо то гнетеше Клелия. Дори ако Фабрицио



признаеше откровено, че не обича вече херцогинята, какво доверие можеше да има тя в думите му? Дори да повярваше в искреността на признанията му, можеше ли да вярва в трайността на чувствата му? Най-сетне — това вече окончателно я отчайваше — не беше ли Фабрицио отишъл доста напред в своята църковна кариера? Нямаше ли съвсем скоро да се свърже с вечен обет? Не го ли очакваха в тоя път най-големи почести?

„Ако имам още капка разум — казваше си нещастната Клелия, — не трябва ли да избягам, не трябва ли сама да помоля баща си да ме затвори в някой далечен манастир? А за мое най-голямо нещастие тъкмо страхът да бъда далеч от цитаделата, затворена в манастир, ръководи моето поведение! Тъкмо този страх кара да се преструвам, принуждава ме да лъжа отвратително и безчестно, че уж приемам откритите ухажвания на маркиз Крешенци.“

По характер Клелия беше много разумна; през целия си живот не беше извършила нито една заслужаваща укор необмислена постъпка, а сега поведението ѝ беше връх на безразсъдството; можем да си представим как страдаше!... Страдаше още по-жестоко затова, защото виждаше ясно положението си. Тя се привързваше към човек, безумно обичан от най-хубавата жена в двора, от жена, която стоеше в толкова отношения по-горе от нея, Клелия! И този човек, дори да беше свободен, не бе способен да се привърже сериозно, докато тя, както чувстваше това много добре, можеше да се привърже само веднъж в живота.

И тъй със сърце, измъчвано от най-страшни угризения, Клелия отиваше всеки ден в птичарника, тласкана натам сякаш против волята си: нейното безпокойство тогава се насочваше другаде и попритихваше, угризенията на съвестта изчезваха за няколко минути; тя дебнеше с лудо разтуптяно сърце миговете, когато Фабрицио ще отвори онова подобие на прозорче, изрязано от него в грамадния капак, който затуляше прозореца му. Често пъти в стаята му се случваше тъмничарят Грило и му пречеше да разговаря чрез знаци с приятелката си.

Една вечер, към единадесет часа, Фабрицио чу някакъв необикновен шум в цитаделата: нощем, когато полегнал на прозореца, издадеше глава от прозорчето, той долавяше всеки по-силничък тропот по голямата стълба, наречена „*стълбата с тристате стъпала*“,

водеща от първия двор вътре в кръглата кула към каменната площадка, върху която бе построен дворецът на коменданта и затворът „Фарнезе“, дето намираше Фабрицио.

Някъде по средата, към сто и осемдесетото стъпало стълбата завиваше от южната страна на просторния двор към северната; на това място имаше желязно мостче, много леко и много тясно, и на него стоеше пазач. Всеки шест часа сменяха тоя човек и той трябваше да стане и да се извие странишком, за да може да мине някой по мостчето, което той пазеше и по което единствено можеше да се стигне до двореца на коменданта и кулата „Фарнезе“. Достатъчно беше да се завърти два пъти една ръчка, ключът от която комендантът носеше в себе си, за да се спусне начаса желязното мостче в двора на повече от сто стъпки дълбочина. Вземаше ли тази проста мярка, комендантът ставаше напълно недосегаем в своя дворец и никой не можеше също тъй да стигне до кулата „Фарнезе“, тъй като нямаше друга стълба в цялата цитадела и въжетата от всички кладенци всяка вечер, в полунощ, адютантът донасяше на коменданта в кабинета му, дето се влизаше през неговата спалня. Фабрицио бе забелязал прекрасно това още в деня на влизането си в цитаделата, а и Грило, който като всички тъмничари обичаше да хвали своя затвор, много пъти му го беше обяснявал; така за него нямаше никаква надежда да се спаси с бягство. Ала все пак той си спомняше една максима на абат Бланес: „Любовникът мисли по-често как да се добере до любовницата си, отколкото мъжът — как да уварди жена си; затворникът мисли по-често как да избяга, отколкото тъмничарят — да заключи вратата; затова въпреки всички пречки любовникът и затворникът все ще сполучат.“

Тая вечер Фабрицио чу ясно стъпките на множество хора по желязното мостче, наречено „мост на роба“ — защото някога един далматински роб успял да избяга, като хвърлил пазача от моста в двора.

„Идват за някого, идват може би да ме отведат, за да ме обесят; а може би има бунт, трябва да се възползвам.“ Той взе всичкото си оръжие, почна да вади вече златото от някои свои скривалища, но изведнъж се спря.

„Чудно животно е човекът — извика той, — няма що! Какво би казал един невидим зрител, ако видеше моите приготовления? Нима

наистина искам да бягам? Какво ще стане с мен на другия ден, след като отида в Парма? Няма ли да направя всичко на света, за да се върна пак при Клелия? Ако има бунт, нека се възползвам от него, за да се прокрадна в двореца на коменданта; може би ще успея да поговоря с Клелия, може би в бъркотията ще се осмеля да ѝ целуна ръката. Генерал Конти от вродено недоверие, а също и от суетност, пази двореца си с пет часовои, по един на всеки ъгъл на сградата, а петият стои при входната врата, но за добра чест нощта е много тъмна.“

Крадешком, като се мъчеше да не шуми, Фабрицио отиде да провери какво правят тъмничарят Грило и кучето му: тъмничарят беше заспал дълбоко в една волска кожа, закачена на тавана на четири въжета и вложена в груба мрежа: кучето Фокс отвори очи, стана и като се приближи тихо към Фабрицио, заумилква се около него.

Нашият затворник изкачи леко шестте стъпала, които водеха в дъсчената му килия; шумът се засили много в подножието на кулата „Фарнезе“, точно пред вратата, и той помисли, че Грило може да се събуди. Грабнал всичките си оръжия, готов да действа, Фабрицио смяташе, че тази нощ го очакват големи приключения, изведнъж дочу началото на прекрасна симфония: свиреха серенада на генерала или на дъщеря му. Фабрицио избухна в луд смях: „А аз се готвех вече да нанасям удари с кинжала! Като че една серенада не е безкрайно по-обикновено нещо от отвлечане на затворник, за което са необходими осемдесет души или бунт!“

Музиката беше прекрасна и се стори омайна на Фабрицио, който не беше виждал никакво развлечение от толкова седмици; той проля много сладки сълзи и в своя унес шепнеше най-неотразими думи на хубавата Клелия. Но на другия ден на обяд той я видя толкова опечалена, тя беше така бледа, отправяше към него погледи, в които понякога личеше такъв гняв, че той не посмя да я запита за серенадата; уплаши се да не излезе неучтив.

Клелия имаше пълно основание да бъде тъжна: серенадата бе устроил за нея маркиз Крешенци, такова явно ухажване бе нещо като официална обява за женитба. До деня на серенадата и дори до девет часа вечерта Клелия се бе противила отчаяно, но отстъпи пред заплахата на баща си, че ще я изпрати веднага в манастир.

„Как, няма да го видя вече! — казваше си тя разплакана. Напразно разумът ѝ добавяше: — Няма да видя вече човека, който така

или иначе ще ме направи нещастна, няма да видя вече любовника на херцогинята, няма да видя вече този вятърничав момък, който е имал десет любовници в Неапол и на всичките е изневерявал, няма да видя вече този млад честолюбец, който ще приеме духовен сан, ако надживее присъдата, която тежи над него! Грях ще е за мен да го гледам, когато излезе от цитаделата, впрочем неговото вродено непостоянство ще ме избави от това изкушение; защото какво съм аз за него? Предлог да разсее за няколко часа през деня досадата, която му навява затворът.“

Сред всички тези оскърбителни мисли Клелия изведнъж си спомни с усмивката, с която той гледаше оградилите го стражари, когато излезе от канцеларията, за да се качи в кулата „Фарнезе“. Сълзи бликнаха от очите ѝ; „Скъпи приятелю, какво не бих направила за тебе! Знам ти ще ме, но губиш, такава е съдбата ми; аз сама се погубвам най-жестоко, като се съгласих да приема тази вечер отвратителната серенада, но затова пък утре на обед ще видя очите ти!“

Но тъкмо сутринта след деня, в който Клелия направи голяма жертва за младия затворник, когото обичаше с такава силна страст, тъкмо нея сутрин след деня, в който, виждайки всичките му недостатъци, тя пожертва за него живота си — Фабрицио изпадна в отчаяние от студенината ѝ. Дори ако само с несъвършения език на знаците той направеше най-малкото насилие да проникне в душата на Клелия, тя навярно нямаше да може да удържи сълзите си и Фабрицио щеше да я застави да признае всичко, което тя чувстваше към него; но той не смееше, страхуваше се смъртно да не обиди Клелия, която можеше да го накаже строго. С други думи, Фабрицио нямаше никакъв опит в чувствата, които буди обичана жена, не беше преживял никога, дори в най-слаба степен, тия вълнения. Потребна му бе цяла седмица след деня на серенадата, за да си възвърне предишните приятелски отношения с Клелия. Клетата девойка се въоръжи със строгост, от страх да не се издаде, а на Фабрицио се струваше, че тя всеки ден все повече охлаждава към него.

Един ден — бяха минали горе-долу три месеца, откак Фабрицио бе в затвора, без да има никаква връзка външния свят, но и без да се чувства нещастен — Грило се заседа до късно сутринта в стаята му; Фабрицио не знаеше как да го изпъди, отчая се; когато най-последно

часовникът удари дванадесет и половина, той можа да отпори двете малки дъсчици, високи една стъпка, които беше изрязал в съдбоносния капак.

Клелия стоеше на прозореца в птичарника, втренчила очи в прозореца на Фабрицио; по изкривените ѝ черти се четеше безнадеждна скръб. Щом видя Фабрицио, тя му направи знак, че всичко е изгубено: спусна се към пианото и като се престори, че пее речитатив от една опера, тогава на мода, заприказва, прекъсвана от отчаяние и страх да не я разберат часовоите, които сновяха под прозореца:

„Велики боже, вие сте още жив? Колко съм благодарна на небето! Барбоне, тъмничарят, когото вие наказахте за нахалството му в деня, когато дойдохте тук, беше изчезнал и не се виждаше вече в цитаделата вечер се върна и от вчера аз имам основание да мисля, че иска да ви отрови. Той току обикаля кухнята на двореца, от която ви дават ядене. Не знам нищо сигурно, но камериерката ми мисли, че този жесток човек идва в кухнята на двореца с единственото намерение да ви отнеме живота. Щях да умра от безпокойство, като не ви виждах никак, смятах ви за умрял. Въздържайте се от всякакви храна до ново предупреждение, ще направя всичко възможно, за да ви снабдя с малко шоколад. Във всеки случай довечера в девет часа, ако небето излезе милостиво да намерите канап или успеете да направите връв от вашето бельо, спуснете я от вашия прозорец над портокаловите дървета, аз ще привържа за нея едно въже, което ще изтеглите, и с помощта на това въже ще ви пратя хляб и шоколад.“

Фабрицио пазеше като съкровище въгленчето, което бе намерил в печката на стаята: той побърза да се възползва от вълнението на Клелия и почна да пише на дланта си една след друга редица букви, които образуваха следните думи:

„Обичам ви и ми е мило за живота само защото ви виждам; изпратете ми най-напред листа и молив.“

Както се и надяваше Фабрицио, прекомерният ужас, който се четеше по лицето на Клелия, попречи на младата девойка да прекрати разговора след тези дръзки думи „обичам ви“; тя изрази само голямо неудоволствие. Фабрицио се досети да добави:

„Поради силния вятър днес не чувам ясно предупрежденията, които ми изпяхте, пианото заглушава гласа ви. За каква отрова

например ми говорите?“

При тия думи ужас овладя младата девойка, тя почна да рисува набързо едри букви с мастило върху откъснатите от една книга страници и Фабрицио се зарадва много, като види най-сетне установен след тримесечни усилия тоя начин на разговор, за който напразно беше молил по-рано. Като използва наново малката хитрост, която така добре му се удаде, той искаше да си пишат писма и всяка минута се преструваше, че не схваща добре думите, буквите на които Клелия му показваше една след друга.

Най-после Клелия трябваше да напусне птичарника и да изтича при баща си: най-вече от всичко се страхуваше да не дойде той сам да я потърси; със своя подозрителен нрав той нямаше да остане никак доволен от близкото съседство на прозореца на птичарника с капака, който закриваше прозореца на затворника. Преди няколко минути, когато, не виждайки Фабрицио, тя се измъчваше от смъртно безпокойство, на нея самата ѝ бе минало през ума, че би могла да хвърли малко камъче, завито в листче хартия, през горната част на капака; ако случайно в този миг тъмничарят, натоварен с пазенето на Фабрицио, не се окажеше в килията му, това щеше да бъде сигурен начин за общуване.

Нашият затворник побърза да стъкми някаква връв от бельото и вечерта малко след девет часа, чу много ясно слаби почуквания по чебърите с портокалови дървета, поставени под прозореца му; той спусна връвта и като я дръпна изтегли едно тъничко, доста дълго въженце, на края на което бе закачено пакетче шоколад и — за негова ненаказана радост — свитък листа и молив. Напразно спусна въжето пак, не получи повече нищо, види се, часовете се бяха приближали до портокаловите дървета. Но все пак той беше опиянен от радост. Побърза да напише безкрайно писмо на Клелия; щом го свърши, завърза го на въжето и го спусна. Повече от три часа напразно чака да дойдат и да го вземат и няколко пъти го изтегля горе, за да го променя. „Ако Клелия не прочете писмото ми тая вечер — каза си той, — докато е още развълнувана от мисълта за отровата, може би утре не ще иска да приеме писма от мене.“

А работата беше, че Клелия не можа да откаже на баща си да слезе с него в града. Фабрицио почти се досети за това, когато дочу към дванадесет и половина през нощта, че се връща каретата на

генерала, той познаваше тропота на конете. Колко голяма беше радостта му, когато няколко минути, след като чу как генералът премина площадката и часовете му отдадоха чест, той почувства, че се заклати въженцето, което бе намотал около ръката си. Привързаха нещо тежко на него и с две леки дръпвания му дадоха знак да го изтегли.

Той с голяма мъка успя да прекара товара през силно издадения корниз, който се намираше под прозореца му.

Това нещо, което той с такава мъка издърпа горе беше шише с вода, завито в шал. Клетият момък, който живееше от толкова дълго време в пълна самота, покри с горещи целувки шала. Но нашето перо е безсилно да опише вълнението му, когато най-сетне, след толкова дни на напразни надежди, той намери малко парче лист, заиглен на шала:

„Пийте само от тая вода, яжте само от шоколада, утре ще направя всичко възможно, да ви доставя хляб, ще го отбележа отвсякъде с мастилени кръстчета. Ужасно е да се каже, но вие трябва да знаете: изглежда, на Барбоне е възложено да ви отрови. Как не разбрахте, че онова, за което пишете в писмото си с молив, не ми е приятно? И аз не бих ви писала, ако не ви заплашваше страшна опасност. Преди малко видях херцогинята, тя и графът са здрави, но тя е много отслабнала. Не ми пишете вече по тоя въпрос: искате да ме разсърдите ли?“

С големи усилия на волята Клелия бе написала предпоследния ред от писъмцето си. Всички в дворцовото общество разправяха, че госпожа Сансеверина проявява голямо приятелско разположение към граф Балди, хубавеца, някогашния приятел на маркиза Раверси. Несъмнено бе само, че той беше се скарал по най-възмутителен начин с маркизата, която шест години беше го гледала като майка и го беше наредила в обществото.

Клелия беше принудена да препише тая записчица, написана набързо, защото в първата редакция прозираше намек за новата любов, приписвана от хорското злословие на херцогинята.

— Колко съм низка — възкликна тя, — говоря лошо на Фабрицио за жената, която обича!...

На другата заран, дълго преди да се развиделее, Грило влезе в килията на Фабрицио, сложи на пода един доста тежък вързоп и изчезна, без да продума. В тоя вързоп имаше един доста голям самун хляб, изпъстрен отвсякъде с кръстчета, начертани с перо: Фабрицио ги покри с целувки; той беше влюбен. До хляба имаше един фишек, увит в няколко дебели листа, в които имаше шест хиляди цехини; най-сетне Фабрицио намери хубав, съвсем нов молитвеник. С почерка, който той почваше да разпознава, на бялото поле беше написано:

„Отрова! Пазете се от водата, от виното, от всичко, хранете се само с шоколад, не се докосвайте до обета, опитайте се да го дадете на кучето; не бива да се показвате недоверчив, иначе врагът ще потърси друго средство. И без безразсъдства, за бога, без лекомислие!“

Фабрицио побърза да изличи милите букви, които можеха да изложат Клелия, след това откъсна от молитвеника много листа и на тях написа азбуката в няколко екземпляра; всяка буква беше чисто изрисувана със счукан въглен, разтворен във вино. Буквите бяха изсъхнали, когато в единадесет и три четвърти Клелия се яви в птичарника и застана на две крачки от прозореца.

„Цялата работа сега е — каза си Фабрицио — тя да се съгласи да си послужи с тях.“

Но за щастие случи се тъй, че тя имаше много неща да каже на младия затворник около опита да го отровят: кучето на една от прислужничките умряло, след като изяло яденето, предназначено за него. Вместо да се възпротиви срещу употребата на азбуката, Клелия сама беше приготвила великолепна азбука с мастило. Разговорът, който водеха по тоя начин, доста неудобен в първите минути, продължи час и половина, сиреч цялото време, през което Клелия можеше да остане в птичарника. На два-три пъти Фабрицио си позволи да засегне забранени неща, но тя не отговаряше и за една минута се заемаше да храни птиците.



Фабрицио измоли от нея — вечерта, когато му праща вода, да му изпрати и една от азбуките си, написани с мастило, тъй като се виждаше много по-ясно. Той не пропусна случая да напише много дълго писмо, в което се погрижи да не изразява нежни чувства поне по такъв начин, който би могъл да я наскърби. Тая хитрост сполучи, писмото му бе прието.

На другия ден в разговора, станал с помощта азбуката, Клелия не го укори; съобщи му, че опасността с отровата е намаляла: Барбоне бил нападат и почти пребит от младежите, които задиряли прислужничките в кухнята на комендантския дворец. Навярно той нямало да се осмели вече да се мерне в кухнята. Клелия призна на Фабрицио, че зарад него се решила да открадне противоотрова от баща си и му я праща; сега важното било да отхвърля начаса всяка храна, щом вкусът ѝ му се стори особен.

Клелия разпита подробно дон Чезаре, но не можа да открие откъде идат шестте хиляди цехина, получени от Фабрицио; това беше във всеки случай добър признак: строгостта намаляваше.

Тази история с отровата подтикна силно напред работите на нашия затворник; наистина той не можа да изтръгне никога думи, които да приличат що-годе на любовно признание, но бе щастлив от сърдечната си дружба с Клелия. Всяка сутрин, а често пъти и вечер те водеха дълги разговори с помощта на азбуката; всяка вечер в девет часа Клелия получаваше по едно дълго писмо и понякога отговаряше с няколко думи; изпращаше му вестници и книги; най-сетне Грило омекна дотам, че почна да носи на Фабрицио хляб и вино, които му даваше всеки ден камериерката на Клелия. От всичко това тъмничарят Грило заключи, че комендантът не е съгласен с хората, които бяха възложили на Барбоне да отрови младия монсиньор, и беше много доволен, също както и всичките му другари, защото в затвора бе станало поговорка: „Стига да погледнеш монсиньор дел Донго в очите и той ще ти даде пари.“

Фабрицио побледня много; липсата на всякакви упражнения вредеше на здравето му; ала въпреки това той никога не бе се чувствал тъй щастлив. Клелия и той си приказваха сърдечно, а понякога и весело. И тия минути, които тя прекарваше в разговор с него, бяха единствените в живота на Клелия, когато не я мъчеха злокобни

предчувствия и угриzenia Един ден тя има неблагоприятието да му каже:

— Възхищавам се на вашата деликатност; макар да съм дъщеря на коменданта, вие никога не ми говорите, че искате да получите свободата си!

— Да ме пази бог от такова безсмислено желание — отвърна ѝ Фабрицио. — Върна ли се в Парма, как ще ви виждам? Животът ще стане за мене непоносим, ако не мога да ви казвам всичко, което мисля... не, не точно всичко, което мисля, вие слагате добър ред в мислите ми; но все пак, въпреки вашето коравосърдечие, да живея, без да ви виждам всеки ден, ще бъде за мене много по-голямо наказание от тоя затвор! Никога в живота си не съм бил тъй щастлив!... Не е ли странно, че щастието ме е очаквало в затвора?

— Много неща могат да се кажат по тоя въпрос — зърна Клелия и лицето ѝ стана изведнъж необикновено сериозно и почти зловещо.

— Как? — извика силно разтревожен Фабрицио. — Нима има опасност да изгубя това толкова мъничко кътче, което можах да извоювам в сърцето ви и което е мъничката ми радост в света?

— Да — отвърна му тя, — имам всички основания да мисля, че вие не постъпвате честно спрямо мене, макар да минавате в обществото за много почтен човек, но аз не искам да говоря за това днес.

Това странно обвинение внесе голям смут в разговора им и неведнъж по очите на единия и на другия се появяваха сълзи.

Главният прокурор Раци все още жадуваше да промени името си; омръзнало му беше името, което беше си създал, и искаше да стане барон Рива. От своя страна граф Моска залагаше с цялата си ловкост, на която бе способен да засили у тоя продажен съдия страстта към баронството, както се мъчеше да разпали у принца безумната надежда да стане конституционен крал на Ломбардия. Това бяха единствените средства, които можеше да измисли, за да отсрочи смъртта на Фабрицио.

Принцът каза на Раци:

— Две седмици отчаяние и две седмици надежда — като следваме търпеливо такъв режим, ние ще сполучим да слоим характера на тази надменна жена; с такова редуване на благост и

суровост хората успяват да укротят и най-дивите коне. Следвайте твърдо това люто средство.

И наистина всеки две седмици в Парма възникваше нов слух за близката смърт на Фабрицио. Тия приказки довеждаха нещастната херцогиня до най-голямо отчаяние. Вярна на решението си да не погубва графа заедно със себе си, тя се виждаше с него само два пъти на месец; но за своята жестокост към тоя клет човек тя бе наказана с постоянни пристъпи на мрачно отчаяние — така минаваше животът ѝ. Напразно граф Моска, надвил жестоката ревност, която му вдъхваха ухажванията на хубавия граф Балди, пишеше на херцогинята, когато не можеше да я види, и ѝ съобщаваше всички сведения, които получаваше благодарение на усърдието на бъдещия барон Рива; за да устои на жестоките слухове, които се пръскаха непрекъснато за Фабрицио, херцогинята се нуждаеше да има до себе си такъв умен и сърдечен човек като Моска; нищожеството на Балди, като я оставяше сама с мислите ѝ, я обричаше на ужасно съществуване, а графът нямаше възможност да ѝ съобщи основанията, които будеха у него надежди.

Под различни, доста хитроумни предлози министърът убеди принца да остави в един приятелски замък, в самия център на Ломбардия, близо до Сароно, архивите с книгата на всички сложни интриги, чрез които Рапунцио Ернесто IV се опитваше да осъществи свръхбезумната си надежда да стане конституционен крал на тази прекрасна страна.

Между тия книжа имаше повече от двадесет много излагащи документи, написани собственоръчно от принца или подписани от него, и ако животът на Фабрицио бъдеше сериозно заплашен, графът смяташе да заяви на негово височество, че ще предаде тези документи на някоя велика сила, която с една дума можеше да го унищожи.

Граф Моска се осланяше на бъдещия барон Рива, страхуваше се само от отровата; опитът на Барбоне го разтревожи дотам, че той се реши на една наглед неразумна постъпка. Една заран той пристигна пред портата на цитаделата и поръча да извикат генерал Фабио Конти, който слезе чак на крепостния зид над портата; там, като се разхождаше приятелски с него, графът не се поколеба да му каже след студено, но вежливо предисловие:

— Ако Фабрицио загине при подозрителни обстоятелства, неговата смърт ще припишат на мене, аз ще мина за ревнивец, а това ще ме направи за смях на всички и аз съм решил да не го допускам. Поради това, за да отстраня подозренията от себе си, ако той загине от болест, аз ще ви *убия със собствената си ръка*; да го знаете.

Генерал Фабио Конти отговори великолепно и се позова на храбростта си, но погледът на графа се вряза в паметта му.

След няколко дни, сякаш беше се условил с графа, прокурорът Рاسи си позволи една непредпазливост, много чудна у подобен човек. Общественото презрение към името му, станало пословично в устата на негодниците, го караше да се чувства болен, откакто доби основателни надежди, че може да се отърве от името си. Той изпрати на генерал Фабио Конти официален препис от присъдата, с която Фабрицио се осъждаше на дванадесет години затвор в цитаделата. По закон това трябваше да се направи още на другия ден след затварянето на Фабрицио, но — нещо нечувано в Парма, страна на тайни мерки — правосъдието си позволи в случая подобна постъпка без изричната заповед на господаря. И наистина как можеше да се храни надеждата, като се усилва всеки две седмици ужасът на херцогинята, да се укроти, както казваше принцът, нейният надменен характер, щом официалният препис на присъдата бе излязъл от канцеларията на съда? Един ден преди да получи официалното писмо на прокурора Раси, генерал Фабио Конти научи, че Барбоне е бил смазан от бой, когато се върнал малко по-късно в цитаделата; от това той извади заключението, че на известно високо място не искат вече да се отърват от Фабрицио; и от непредпазливост, която спаси Раси от незабавните последици на безумието му, при първата аудиенция, която получи, той не каза нищо на принца за предадената му присъда над затворника. По една щастлива случайност, за успокоение на клетата херцогиня, графът беше открил, че несръчният опит на Барбоне беше само лично отмъщение и нареди да го вразумят по гореспоменатия начин.

Фабрицио бе много приятно изненадан, когато след сто тридесет и пет дни затворничество в една доста тясна клетка тъмничният свещеник, добрият дон Чезаре, дойде един четвъртък и го изведе да се разходят по площадката на кулата „Фарнезе“; но не минаха десет минути и от чистия въздух на Фабрицио му призля.

Дон Чезаре се възползва от тази случка, за да му издейства всеки ден по половин час разходка. Това бе глупост: честите разходки възвърнаха силите на нашия герой и той злоупотреби с тях.

През това време свиреха няколко серенади; строгият комендант ги търпеше само защото те обвързваха с маркиз Крешенци дъщеря му Клелия, чийто характер го плашеше: той чувстваше смътно, че нямаше никакви допирни точки между нея и него и постоянно се боеше да не направи тя някаква безразсъдна постъпка. Тя можеше да избяга в манастира и той щеше да остане обезоръжен. Но ведно с това генералът се боеше да няма никакви сигнали с тази музика, звуците на която можеха да проникнат и в най-дълбоките килии, дето лежаха най-върлите либерали. А и самите музиканти го плашеха; затова, щом свършеше серенадата, затваряха ги под ключ в долните големи зали на комендантския дворец, които през деня служеха за канцелария на неговото управление, и ги освобождаваха чак на другата заран, когато се развиделеше добре. Сам комендантът, застанал на „мостчето на роба“, заповядваше да ги претърсят пред него и не ги пускаше на свобода, преди да им повтори няколко пъти, че ще обеси начаса оня от тях, който се осмели да приеме каквато и да било най-малка поръчка до някой затворник. И тъй като всички знаеха, че в своя страх да не извика недоволство той можеше да си удържи думата, маркиз Крешенци бе принуден да плаща тройно на своите музиканти, много сърдити, задето трябваше да прекарат нощта в затвора.

С голяма мъка херцогинята можа сама да склони едного от тези малодушници да предаде едно писмо на коменданта. Писмото беше адресирано до Фабрицио: в него се оплакваше съдбата, която шести месец, откакто бе затворен, не позволяваше на приятелите му отвън да установят с него никаква връзка.

Щом влезе в цитаделата, подкупеният музикант падна на колене пред генерал Фабио Конти и му призна, че непознат нему свещеник настоял толкова много да му даде писмо до господин дел Донго, че той не се осмелил да откаже; но верен на своя дълг, бърза да го предаде в ръцете на негово превъзходителство.

Негово превъзходителство бе твърде поласкан: той знаеше с какви възможности разполага херцогинята и се страхуваше много да не го направят смешен. Зарадван, генералът отиде да покаже писмото на принца, който остана възхитен.

— Тъй значи, твърдата ми администрация отмъсти за мене? Високомерната жена страда вече шести месец! Но тия дни ние ще заповядаме да приготвят ешафод и със страшното си въображение тя ще си помисли, че той е предназначен за младия дел Донго.

## ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

Една нощ, към един часа, Фабрицио, излегнат върху прозореца и проврял глава през отвора, изрязан в капака, съзерцаваше звездите и безкрайния простор, на който човек се любува от кулата „Фарнезе“. Зарейл поглед из равнината към долното течение на река По и Ферара, той зърна случайно една извънмерно мъничка, но доста ярка светлинка, която сякаш идеше от върха на някоя кула. „Тая светлинка навярно не се вижда от полето — каза си Фабрицио, — дебелите стени на кулата я закриват отдолу; тя ще е сигнал за някоя отдалечена точка.“ Изведнъж той забеляза, че тази светлинка блясва и изчезва на чести промеждутъци. „Някоя девойка разговаря със своя любим от съседното село.“ Той преброи девет последователни светвания: „Това е i“ — каза си той; и наистина i е деветата буква от италианската азбука. Подир известна почивка светва се четиринадесет пъти: „Това е N.“ После пак почивка и едно-едничко светване: „Това е A; думата е INA.“

Каква бе неговата радост и неговото учудване, когато от последователните светвания, все тъй отделени с малки паузи, се съставиха следните думи:

*Ina pensa a te*

*Очевидно: Джина мисли за тебе.*

Той отвърна тозчас, като поднасяше лампата си последователно към изрязаното от него прозорче.

**ФАБРИЦИО ТЕ ОБИЧА!**

Разговорът продължи до зори. Тази нощ беше сто седемдесет и третата от неговото затворничество и Фабрицио научи, че от четири месеца се давали тези сигнали всяка нощ. Но тъй като всеки можеше

да ги види и да ги разбере, от тази нощ бяха установени съкращения: три светвания бързо едно след друго означаваха херцогинята, четири — принцът, две — граф Моска, две бързи светвания, последвани от две бавни, означаваха *бягство*. Условиха се занапред да употребяват старата азбука *alla Monaca*, в която, за да не бъде отгатната от чужди лица, се промени обикновеният ред на буквите и им се даде друг произволен ред: А например е числото 10, В — 3, сиреч три последователни затъмнявания на лампата означават В, десет последователни затъмнявания А и т.н.; по-дълъг промеждутък тъмнина отделяше думите една от друга. Определена бе среща за другия ден в един часа след полунощ и на другата нощ херцогинята се яви на кулата, която се намираще на четвърт левга от града. Очите ѝ се напълниха със сълзи, когато видя сигналите на Фабрицио, когото тя бе смятала тъй често за умрял. Тя му каза сама с помощта на лампата:

*Обичам те, бъди смел и здрав, не губи надежда! Прави гимнастика в стаята си, ще имаш нужда от силата на ръцете си.*

„Не съм го виждала — каза си херцогинята — от концерта на Фауста, когато се яви на вратата на салона ми, облечен в ливрея. Кой би ми предрекъл тогава, че ни очаква такава съдба!“

Херцогинята заповяда да съобщят със сигнали на Фабрицио, че скоро ще бъде освободен *благодарение на добротата на принца* (тия сигнали можеха да бъдат разбрани); после тя пак започна да му говори нежности; не можеше да се откъсне от него. Само напомнянията на Лодовико, който за някогашните си заслуги към Фабрицио беше станал неин довереник, я накараха, когато вече се разсъмваше, да прекъсне сигналите, които можеха да привлекат погледите на някой човек. Няколко пъти повтореното известие за скорошно освобождение хвърли Фабрицио в дълбока тъга: когато на другия ден забеляза тая тъга, Клелия го попита непредпазливо за нейната причина.

— На път съм да огорча дълбоко херцогинята.

— А какво иска тя от вас, какво вие ѝ отказвате? — извика Клелия, обзета от най-силно любопитство.

— Тя иска да излезе оттук — отговори той, — а аз няма да се съглася никога на това.

Клелия нямаше сили да отговори: тя го погледна и се обля в сълзи. Ако можеше да ѝ говори отблизо, той щеше навярно да я накара да му признае чувствата си, чиято несигурност го потапяше често в



дълбоко отчаяние; той чувстваше ясно, че животът без любовта на Клелия е за него само низ от горчиви мъки и непосилна тъга. Струваше му се, че не си заслужава да живее заради същите радости, които го привличаха някога, преди да бе познал любовта, и макар самоубийството да не бе още на мода в Италия, той помисли за него като за единствен изход, ако съдбата го раздели с Клелия.

На другия ден получи от нея много дълго писмо.

„Време е, приятелю, да знаете истината: откакто сте тук, хората в Парма много често мислеха, че е настъпил вашият последен ден. Истината е, че вие сте осъден само на дванадесет години затвор в крепостта; но за нещастие въвн от съмнение е, че вас ви преследва неотстъпно омразата на едно всемогъщо лице и аз неведнъж съм треперела от страх, че отровата ще тури край на дните ви: затова възползвайте се от всички възможни средства, за да излезете оттук. Вие виждате, че за вас пренебрегвам най-светите си задължения; съдете за близката опасност от думите, които се решавам да ви кажа и които са тъй неуместни в моята уста. Ако това е безусловно необходимо, ако няма друг начин за спасение — бягайте. Всеки миг, прекаран от вас в тази крепост, може да изложи живота ви на най-голяма опасност; не забравяйте, че има една партия в двора, която за своите цели няма да се спре пред никакво престъпление. И мигар не знаете, че всички планове на тази партия се осуетяват непрестанно само от необикновената ловкост на граф Моска? Но сега те намериха сигурно средство да го пропъдят от Парма — отчаянието на херцогинята; а най-сигурното средство да причинят това отчаяние не е ли смъртта на младия затворник? Само тия неопровержими думи трябва да ви покажат колко опасно е положението ви. Казвате, че изпитвате приятелско чувство към мене, но помислете преди всичко какви непреодолими пречки не позволяват на това чувство да се установи между нас. Ние се срещнахме на младини, протегнахме си ръка за помощ в едно

нешастно време: съдбата ме постави на това неприветливо място, за да облекча мъките ви, съвестта ще ме бори вечно, ако зарад някакви мечти, които нищо не оправдава и няма да оправдае никога, вие не се възползвате от всички възможни случаи, за да спасите живота си от ужасната опасност. Аз загубих спокойствието на душата си, като тъй непредпазливо размених с вас няколко приятелски знака. Ако нашата детска игра с азбуката ви е довела до неоснователни надежди, които могат да станат за вас съдбоносни, напразно за свое оправдание ще си спомням опита на Барбоне да ви отрови. Като си въобразявам, че ви избавям от една временна опасност, аз бих ви изложила сама на много по-ужасна, много по-сигурна опасност; и за мене няма да има навеки прошка, ако моята непредпазливост е породила у вас чувства, зарад които вие сте склонни да отхвърлите съветите на херцогинята. Виждате как ме карате да ви повтарям: спасете се, аз ви заповядвам...”

Писмото беше много дълго: някои места от него, като „аз ви заповядвам“, които ние приведохме, събудиха у Фабрицио сладки надежди за любов. Той долавяше, че чувствата са доста нежни, макар изразите да са необикновено предпазливи. В други мигове той плащаше за пълното си неведение в тоя род война и в писмото на Клелия виждаше чисто и просто приятелство или най-обикновено човеколюбие.

Впрочем всичко, което тя му съобщаваше, не промени нито за миг решението му: дори ако опасностите, които тя му рисуваше, бяха напълно действителни, скъпо ли беше с няколко мимолетни опасности да купи щастието да я вижда всеки ден? Какъв живот щеше да води, ако забегнеше отново в Болоня или Флоренция? Избягал от цитаделата, той не можеше дори да се надява, че ще му позволят да живее в Парма. И дори ако принцът се променеше и се съгласеше да го пусне на свобода (а това бе малко вероятно, тъй като Фабрицио беше станал за могъщата партия средство за сваляне на граф Моска от власт), какъв живот щеше да води в Парма, разделен от Клелия с

цялата омраза, която делеше двете партии? Веднъж-дваж на месеца може би случаят ще ги събере в един и същ салон, но дори и тогава какво биха могли да си говорят? Как ще намери тази сърдечна близост, на която сега всеки ден се радваше по няколко часа? Можеше ли салонният разговор да се сравни с този, който сега водеха с помощта на азбуката? „И каква беда има, ако трябва да купя този прелестен живот и този единствен изглед за щастие с цената на няколко малки опасности? А нима не е вече щастие, че мога така, по тоя малък случай, да ѝ дам доказателство за моята любов?“

Фабрицио видя в писмото на Клелия само предлог да ѝ поиска свиждане: това беше единствената и постоянна цел на всичките му желания. Той беше говорил с нея веднъж, и то само за миг, когато влизаше в затвора, а оттогава бяха минали повече от двеста дни.

Представяше си един лесен случай за среща с Клелия: добрият абат дон Чезаре извеждаше Фабрицио на разходка половин час по терасата на кулата „Фарнезе“ всеки четвъртък през деня; но през другите дни на седмицата тази разходка, която можеше да бъде забелязана от всички жители на Парма и на околностите и да изложи много коменданта, ставаше след свечеряване. На терасата на кулата „Фарнезе“ можеше да се отиде само по една стълба — стълбата на малката звънарна, пристроена към параклиса, зловещо украсен с чер и бял мрамор, за който читателят навярно си спомня. Грило отвеждаше Фабрицио до параклиса и му отключваше вратата за малката стълба на звънарната: негов дълг беше да го придружи и там, но тъй като вечерите започваха да стават студени, тъмничарят го оставяше да се изкачи сам, заключваше го в звънарната, която се съобщаваше с терасата, и се връщаше да се стопли в стаята си. Не можеше ли някоя вечер Клелия да дойде, съпроводена от камериерката си, в черния мраморен параклис?

Цялото дълго писмо, с което Фабрицио отговори на писмото на Клелия, целеше да измоли такава среща. Освен това с пълна откровеност, като да ставаше дума за някой друг, той изреждаше всички основания, които го караха да не напуска цитаделата.

„Готов съм всеки ден хилядократно да се излагам на смърт зарад щастieto да ви говоря с помощта на азбуката,

която сега не ни бави никак, а вие искате да извърша глупостта да отида в изгнание в Парма или може би в Болоня и дори във Флоренция! Вие искате доброволно да се разделя с вас! Знайте, че ми е невъзможно да направя такова усилие; напразно ще ви обещаая, не мога да сдържа обещанието си.“

След тая молба за среща Клелия не се яви в продължение на пет дни; пет дни тя дохождаше в птичарника само по времето, когато знаеше, че Фабрицио не може да използва изрязания в капака отвор. Фабрицио беше отчаян, от това отсъствие той извади заключението, че въпреки някои нейни погледи, които бяха събудили у него безумни надежди, никога не е вдъхвал на Клелия повече от просто приятелство. „В такъв случай — казваше си той — защо ми е животът? Нека принцът заповяда да ми го отнемат, ще му бъда благодарен; ето още едно основание да не напушам крепостта.“ И той с неохота и яд всяка нощ отговаряше на сигналите на малката лампа. Херцогинята помисли, че се е напълно побъркал, когато върху сигналния бюлетин, който Лодовико ѝ носеше всяка сутрин, прочете странните думи: „*Не искам да бягам, искам да умра тук!*“

През тия пет дни, толкова жестоки за Фабрицио. Клелия страдаше още по-силно от него: мина ѝ през ума мисълта, извънредно мъчителна за една благородна душа: „Мой дълг е да избягам в някой манастир, далеч от цитаделата: когато Фабрицио узнае, че не съм вече тук — а аз ще му обадя това чрез Грило и останалите тъмничари, — тогава той ще се реши да се опита да бяга. Но да отида в манастир, значи да се откажа да видя някога Фабрицио, да се откажа да го виждам, когато той ми даде толкова очевидно доказателство, че чувствата му, които някога може би са го свързвали с херцогинята, сега вече не съществуват! Какво по-трогателно доказателство за любов може да даде един момък? След седем дълги месеца затвор, които тежко подкопаха здравето му, той се отказва от свободата си.“ Един вятърничав младеж, какъвто бяха обрисували Фабрицио пред Клелия сплетните на придворниците, би пожертвал двадесет любовници само да излезе един ден по-скоро от цитаделата, а какво не би направил да излезе от затвор, дето всеки ден отровата може да прекъсне живота му!

На Клелия не ѝ достигна смелост; тя сбърка много, защото, ако потърсеше убежище в някой манастир, едновременно щеше да скъса много естествено с маркиз Крешенци. Извършила веднъж тази грешка, как можеше да устои на този тъй мил, тъй непринуден и тъй нежен момък, който излагаше живота си на ужасни опасности зарад простото щастие да я вижда от един прозорец на друг? След пет дни жестока вътрешна борба, примесена навремени със себепрезрение, Клелия се реши да отговори на писмото, в което Фабрицио я молеше за щастieto да поговори с нея в черния мраморен параклис. Наистина тя отказа и с доста твърди думи, но от тоя миг загуби цялото си спокойствие; всяка минута въображението ѝ рисуваше как Фабрицио загива от отровата: тя идваше по шест-осем пъти на ден в птичарника, жадуваше да се увери с очите си, че Фабрицио е жив.

„Ако е още в крепостта — казваше си тя, — ако се излага на всички ужаси, които може би крои срещу него партията на Раверси, за да прокуди граф Моска, виновна за това съм единствено аз, защото се уплаших да ида в манастир! Каква причина ще има той да остане, щом се увери, че съм се отдалечила завинаги оттук?“

Тази девойка, така свенлива и едновременно така горда, стигна дотам, че се обърна към тъмничаря Грило, без да знае дали няма да получи отказ и нещо повече — как ще изтълкува тоя човек нейното странно поведение. Тя се унижи дотам, че заповяда да го повикат и с треперещ глас, който издаваше цялата ѝ тайна, му каза, че след някой и друг ден Фабрицио ще добие свободата си, че с тая надежда херцогиня Сансеверина усърдно прави постъпки, че често е необходимо да се получи от затворника начаса отговор на отправените му предложения и че тя моли него, Грило, да позволи на Фабрицио да изреже отвор в капака, който закрива прозореца му, за да може тя да му предава със знаци съобщенията, които получава по няколко пъти на ден от госпожа Сансеверина.

Грило се усмихна и я увери в уважението си и в готовността си да ѝ се подчинява. Клелия му беше безкрайно благодарна, задето не прибави нито дума; очевидно той знаеше много добре какво ставаше в цитаделата от много месеци насам.

Щом тъмничарят излезе от стаята ѝ. Клелия даде уречения знак, с който извикваше Фабрицио при важни случаи, тя му разправи чистосърдечно всичко, което беше направила.

„Вие искате да загинете от отрова — добави тя, — надявам се, че ще намеря смелост да напусна тия дни баща си и да избягам в някой далечен манастир: ето какво съм длъжна да сторя за вас; тогава, надявам се, вие няма да се противите вече на плановете, които може да ви предложат, за да се измъкнете оттук. Докато стоите тук, преживявам ужасни минути и мисля, че ще полудея; през живота си не съм причинявала никому зло, а ми се струва, че ще стана причина да умрете. Подобна мисъл дори за някой напълно непознат би ме съкрушила, съдете какво изпитвам, когато си представя предсмъртните мъки на човек, който, макар с безразсъдството си да ми причинява толкова огорчения, все пак е мой приятел, когото от дълго време съм свикнала да виждам всеки ден. Понякога чувствам нужда да узная от самия вас, че сте жив. За да се избавя от тези ужасни страдания, аз се унижих дотам, че молих за милост един подчинен, който можеше да ми откаже, а може и да ме издаде. Впрочем аз бих била може би щастлива, ако ме обадеше на баща ми; веднага ще отида в манастир, няма да бъда вече неволна съучастница на вашите жестоки безумства. Но вярвайте ми, това не може да трае дълго, вие трябва да се подчините на заповедите на херцогинята. Доволен ли сте, жестоки приятелю? Аз сама ви подтиквам да предадете баща ми! Повикайте Грило и му подарете нещо.“

Фабрицио беше толкова влюбен, най-малкото желание на Клелия събуждаше у него такъв трепет, че и това странно съобщение не го увери в нейната обич. Той повика Грило и го възнагради щедро за досегашните услуги, като му каза, че ще му дава занапред по един цехин за всеки ден, в който той му позволи да използва отвора на капака. Грило беше във възторг от тия условия.

— Ще ви кажа нещо с открито сърце, монсиньор: съгласни ли сте да ядете на обед студена храна всеки ден? Има едно много просто средство да избегнете отровата. Но, моля ви се, пазете пълна тайна, тъмничарят трябва да вижда всичко, но за нищо да не се досеща и т.н., и т.н. Вместо едно куче ще докарам няколко и вие ще им давате да опитват всяко ястие, което искате да ядете; колкото за виното, ще ви давам от моето и вие ще си наливате от ония бутилки, от които аз пия. Но ако вие, ваше превъзходителство, искате да ме погубите завинаги, достатъчно е да кажете за това дори само на госпожица Клелия; жените са си жени; ако утре тя се скара с вас, вдругиден, за да си

отмъсти, ще разправи всичката тая хитрина на баща си, а за него най-голямата радост е да намери повод да обеси някой тъмничар. След Барбоне той е може би най-лошият човек в крепостта и там е истинската опасност на вашето положение; той знае да си служи с отровата, бъдете сигурен, и няма да ми прости, че съм намислил да държа тук три-четири кученца.

Отново имаше серенада. Сега Грило отговаряше на всички въпроси на Фабрицио; той беше се зарекъл все пак да бъде разумен и да не издава госпожица Клелия, която според него, макар че се готвеше да се омъжи за маркиз Крешенци, най-големия богаташ в пармската държава, въртеше и любов, доколкото позволяваха стените на затвора, с приятния монсиньор дел Донго. Когато отговаряше на запитваният на Фабрицио за серенадата, той непредпазливо добави:

— Всички мислят, че той ще се ожени за нея скоро.

Можем да си представим как подействаха на Фабрицио тези обикновени думи. През нощта той отговори на сигналите с лампата, че е болен. На другата заран, още в десет часа, когато Клелия се яви в птичарника, той я попита с предвзета вежливост, съвсем нова в отношенията им, защо не му е казала, че обича маркиз Крешенци и се готви да се омъжи за него.

— Защото всичко това не е вярно — отговори Клелия с негодуване.

Наистина останалата част от отговора ѝ не беше така ясна: Фабрицио ѝ посочи това и възползван от случая, отново я замоли за среща. Като виждаше, че се съмняват в нейната искреност, Клелия се съгласи почти веднага, макар и да каза, че с това ще се опозори завинаги в очите на Грило.

Вечерта, когато се стъмни съвсем, тя се яви, придружена от камериерката си, в черния мраморен параклис; спря се в средата, встрани от запаленото кандило; камериерката и Грило се отдръпнаха на тридесет стъпки назад до вратата. Цялата разтреперена, Клелия беше си приготвила хубава реч: целта ѝ беше да не му прави признания, които биха я изложили, но логиката на страстта е неумолима; силното любопитство да узнае истината ѝ пречи да бъде предпазлива, докато безмерната преданост към обичаното същество я освобождава от страха да не го оскърби. Фабрицио беше отначало заслепен от красотата на Клелия: почти осем месеца той бе виждал

около себе си само тъмничарите. Но името на маркиз Крешенци възпламени всичката му ярост и тя порасна, когато той видя ясно, че Клелия му отговаря благоразумно и предпазливо; Клелия сама разбра, че усилва подозренията му, вместо да ги разсее. Това съзнание беше за нея много жестоко.

— Нима сте много щастлив — каза му тя гневно, със сълзи на очи, — дете ме накарахте да погазя всяко уважение към себе си? До трети август миналата година аз странях от всички мъже, които се мъчеха да ми харесат. Изпитвах безгранично, може би прекалено презрение към характера на придворните, всички щастливи в двора ми бяха противни. Наопаки, намерих необикновени качества у затворника, когото на трети август доведоха в цитаделата. Отначало, без да си давам сметка, се измъчвах от ревност. Прелестите на една прекрасна жена, която познавам добре, бяха за мене като че удари с нож в сърцето, защото аз мислех тогава, а и сега мисля още, че този затворник е бил привързан към нея. Скоро маркиз Крешенци, който бе поискал ръката ми, започна да ме преследва по-настойчиво; той е много богат, а ние нямаме никакво състояние. Аз отхвърлих предложенията му смело, но баща ми произнесе тогава съдбоносната дума „манастир“; разбрах, че ако напусна цитаделата, няма да мога да бдя над живота на затворника, чиято съдба ми беше скъпа. Най-голямата сполука, която постигнах с моята предпазливост, беше тая, че и до днес той съвсем не подозира какви ужасни опасности заплашват живота му. Бях се зарекла никога да не издавам нито моя баща, нито моята тайна: но ето че закрилицата на моя затворник — жена, надарена с такъв чудно деен характер, с такъв тънък ум, с такава страшна воля — му предложи, доколкото разбирам, някакви планове за бягство; той ги отхвърли и поиска да ме убеди, че се отказва да напусне цитаделата, за да не се отдели от мене. Тогава направих голяма грешка, борих се пет дни; трябваше начаса да избягам в манастир, да напусна крепостта и така щях много просто да скъсам с маркиз Крешенци. Но аз не намерих у себе си сили да напусна крепостта и сега съм загубена девойка; привързах се към един лекомислен човек: знам как е живял в Неапол; и какви основания имам, за да смятам, че си е променил характера? Попаднал в строг затвор, той започна да ухажва единствената жена, която може да види; тя е развлечение в досадата му. Тъй като имаше известни пречки да й



говори свободно, той погрешно взе забавлението си за страст. Създал си име в обществото със своята смелост, затворникът иска да докаже, че неговата любов е нещо повече от нетрайно увлечение, щом се излага на доста големи опасности, за да вижда лицето, което му се струва, че обича. Но отиде ли в някой голям град и го заобиколят отново съблазните на обществото, той ще стане пак такъв, какъвто е бил винаги — светски човек, отдаден на развлечения и на любовни приключения, а неговата нещастна приятелка от затвора ще свърши дните си в манастир, забравена от този лекомислен човек, измъчвана от смъртно разкаяние, че му е разкрила сърцето си.

Тази бележита реч, която предаваме само в главни черти, Фабрицио, разбира се, я прекъсва двадесетина пъти. Той бе влюбен до полуда и затова бе дълбоко убеден, че не е обичал никога, преди да види Клелия, и че му е отредено от съдбата да живее само за нея.

Читателят може да си представи навярно какви хубави думи й каза Фабрицио, но изведнъж камериерката предупреди господарката си, че часовникът е ударил единадесет часа и половина и генералът може да се върне всяка минута; раздялата беше тежка.

— Може би ви виждам за последен път — каза Клелия на затворника. — Това, което крои да направи в свой интерес кликата на Раверси, може би ще ви даде случай да ми докажете по жесток начин, че не сте не постоянен.

Клелия се раздели с Фабрицио, задушавана от ридания и умираща от срам, че не е по силите й да ги скрие от камериерката си и главно от тъмничаря Грило. Нова среща можеше да стане само ако генералът съобщеше предварително, че ще трябва да прекара вечерта в обществото; но откакто Фабрицио беше затворен и затворничеството му будеше любопитството на придворните, комендантът беше намерил за благоразумно да боледува почти непрекъснато от подагра и неговите посещения в града в зависимост от сложните политически изисквания, често се решаваха в мига, когато той се качваше на колата.

След срещата в мраморния параклис животът на Фабрицио се превърна в низ от радости и възторзи. Наистина големи пречки още стояха на пътя към щастието му, но най-сетне той изпитваше върховната и неочаквана радост, че е обичан от едно божествено създание, което заемаше всичките му мисли.

На третия ден от срещата сигналите с лампата се прекратиха рано, горе-долу към полунощ; тъкмо свършиха, една голяма оловна топка прелетяла през горната част на капака, проби закнижения прозорец и падна в стаята му, като насмалко не строши главата на Фабрицио.

Топката беше много голяма, но не толкова тежка, колкото изглеждаше по своя обем. Фабрицио успя лесно да я отвори и намери в нея писмо от херцогинята. Чрез посредничеството на архиепископа, когото грижливо ласкаеше, тя бе подкупила един войник от гарнизона на цитаделата. Този човек, който умееше да мери с прашка, мамеше войниците, поставени на пост по ъглите и пред вратата на двореца на коменданта, или се спогаждаше с тях.

„Трябва да се спуснеш с въже и да избягаш: треперя, като ти давам този чудноват съвет, колебая се от два месеца дали да ти говоря за това, но изгледите за управлението стават всеки ден по-мрачни и може да се очаква най-лошото. Да не забравя, дай веднага сигнал с лампата си, че си получил това опасно писмо; извести с Р. В. Г. по азбуката Мопаса, сиреч с четири, дванадесет и две светвания; ще си отдъхна само когато видя този сигнал. Аз съм на кулата, ние ще ти отговорим с N и O, седем и пет светвания. Щом получиш отговор, не давай никакъв сигнал и се заеми да разбереш хубаво писмото ми.“

Фабрицио побърза да я послуша, даде условните сигнали и получи споменатия отговор; после зачете по-нататък писмото.

„Може да се очаква най-лошото; това ми заявиха трима души, у които имам най-много доверие, след като ги накарах да се закълнат над евангелието, че ще ми кажат истината, колкото и тежка да е тя за мене. Първият от тия хора е заплашил издайника, хирург във Ферара, че ще го нападне с отворен нож в ръката; вторият ти е казал, когато си се върнал в Белджирате, че било по-благоразумно да

застреляш камериера, който е яздил, пеейки из гората и е водил за повода хубавия възмършав кон; третия ти не познаваш: той е пладнешки разбойник, мой приятел, човек решителен, какъвто няма друг, смел като тебе; затова него главно питах да ми каже какво трябва да правиш. И тримата ми казаха, без никой от тях да знае, че съм се съветвала с другите двама, че е по-добре да се опиташ да избягаш дори ако трябва да си счупиш главата, отколкото да прекараш още единадесет години и четири месеца в постоянен страх да не те отровят.

Трябва в продължение на месец да се упражняваш в стаята си в изкачване и слизане по вързано на възли въже. След това някой празничен ден, когато на гарнизона на цитаделата раздадат вино, ти ще предприемеш страшния опит. Ще бъдеш снабден с три въжета от коприна и коноп, бели колкото лебедово перо: първото е дълго осемдесет стъпки, за да се спуснеш тридесет и пет стъпки, колкото има от прозореца ти до портокаловите дървета; второто е дълго триста стъпки (ето де е мъчнотията — поради тежестта), за да се спуснеш по стената на голямата кула, висока сто и осемдесет стъпки; третото, дълго тридесет стъпки, ще ти послужи да се спуснеш по крепостния вал. През цялото време проучвам голямата източна стена, сиреч оная, която е откъм Ферара: там се е образувала при земетресение една пукнатина, която са запълнили с подпорна стена, образуваща *наклонена площ*. Моят познайник — пладнешкият разбойник — ме уверява, че се наема да се спусне тъкмо от тая страна без много труд и само с няколко одрасквания, като се плъзга по наклонената площ на подпорната степа. Отвесната ѝ част е само двадесет и осем стъпки, и то съвсем долу; тази страна се пази най-слабо.

Ала взел под внимание всичко, моят разбойник, който е бягал три пъти от затвора и когото ти би обикнал, ако го познаеше, макар и да мрази хората от твоето съсловие, моят пладнешки разбойник — казвам, — ловък и чевръст като тебе, мисли, че би предпочел да се спусне по

западната страна, точно срещу малкия, познат добре на тебе дворец, дето живееше някога Фауста. Той щял да избере тая страна, защото тук стената, макар ѝ слабо наклонена, е почти цялата обрасла с храсти; някои клонки, дебели колкото кутрето могат да те одраскат, ако не се пазиш, но пък за тях можеш прекрасно да се хванеш. И тая сутрин гледах западната страна с един отличен далекоглед: най-сгодното място за спускане е точно под новия камък, който туриха в балюстрада преди две-три години. Отвесно под този камък стената отначало е гола двадесетина стъпки; там трябва да се спускаш много бавно (ти разбираш как бие сърцето ми, когато ти давам тези страшни наставления, но смелостта се състои в умението да се избира най-малкото зло, колкото и ужасно да е то); под голата ивица стената на осемдесет-деветдесет стъпки е обрасла с доста едри храсти, из които оттук се виждат как изхвъркват птици, после идва ивица от тридесет стъпки, дето има само треви, шиби и повитъци. После, близо до земята, двадесет стъпки храсти и най-после двадесет и пет-тридесет стъпки отскоро варосана стена.

Решавам се да избере тази страна, защото там отвесно под новия камък на горната балюстрада се намира една дървена колибка, построена в градината от един войник, която капитанът от инженерните войски, на служба в крепостта, иска от него да разруши; тя е осемнадесет стъпки висока, покрита е със слама и покривът ѝ се опира в голямата стена на цитаделата. Ето този покрив ме съблазнява; при злополучие, не дай боже, той ще смекчи удара от падането ти. Стигнеш ли веднъж дотам, ти си вече в пояса на крепостните валове — тях пазят доста небрежно; ако те спрат там, стреляй с пистолета и се защитавай няколко минути. Твоят приятел от Ферара и оня, сърцатият човек, когото наричам пладнешки разбойник, ще носят стълби и веднага ще се покатерят по вала, който е доста нисък, и ще ти се притекат на помощ.

Крепостният вал има двадесет и три стъпки височина и е много полегат. Аз ще чакам в подножието на тази

последна стена с множество въоръжени хора.

Надявам се да ти пратя пет-шест писма по същия начин, по който ти пратих сегашното. Ще ти повтарям непрекъснато все същото, само че с други думи, докато се уговорим напълно. Ти разбираш какво ми е на сърцето, когато ти пиша, че оня, който те е съветвал да *застреляш камериера* — човек всъщност прекрасен и дълбоко разкайващ се за своята грешка, — мисли, че ти ще се отървеш със счупване на ръката. Пладнешкият разбойник, които има повече опит в тия работи, мисли, че ако ти се спуснеш много бавно и главно не се препираш, ще купиш свободата си само срещу няколко одрасквания. Най-мъчното е да ти се доставят въжета, две седмици, откакто тоя голям план заема цялото ми време, мисля само за това.

Няма да отговоря на твоята безумна глупост, единствената неостроумна шега, която си казал през живота си. «Не искам да бягам!» Човекът, който те е съветвал да застреляш камериера, възкликна, че ти от досада си се побъркал. Няма да скрия от тебе, че се боим от много близка опасност, която може би ще ускори твоето бягство. За да ти известим за опасността, лампата ще ти каже няколко пъти поред:

*В замъка избухна пожар!*

Ти ще отговориш:

*«А книгите ми изгоряха ли?»*“

Писмото съдържаше още пет-шест страници с подробности, написано бе с микроскопични букви на много тънка хартия.

„Всичко това е прекрасно и добре намислено — каза си Фабрицио; — дължа вечна признателност на графа и херцогинята; те може би ще помислят, че съм се уплашил, но аз няма да избягам. Бяга ли човек от мястото, дето се намира на върха на щастieto, за да се обрече на ужасно изгнание, дето няма да има нищо, дори въздух, за да диша? Какво ще правя във Флоренция след един месец? Ще дойда предрешен да се скитам пред портата на тази крепост и да се мъча да уловя един неин поглед!“

На другия ден Фабрицио се изплаши; към единадесет часа той стоеше на прозореца си, гледаше великолепия пейзаж и очакваше щастливия миг, когато щеше да види Клелия; изведнъж Грило влезе разпъхтян в стаята му:

— По-скоро, по-скоро, монсиньор, лягайте в леглото, престорете се на болен; идат трима съдии, те идват да ви *оплетат*.

Като казваше тия думи, Грило затвори бързо малкия отвор в капака, бутна Фабрицио на леглото и хвърли върху него две-три наметала.

— Кажете, че сте много болен, и говорете малко, главно карайте ги да повтарят въпросите си, за да имате време да мислите.

Тримата съдии влязоха. „Трима избягали каторжници — каза си Фабрицио, като видя подлите им физиономии, — а не трима съдии.“ Те носеха дълги черни тоги. Поздравиха важно и насядаха, без да продумат, на трите стола, които се намираха в стаята.

— Господин Фабрицио дел Донго — каза най-възрастният от тях, — с огорчение изпълняваме печалната поръчка, с която сме пратени при вас. Дошли сме да ви съобщим за кончината на негово превъзходителство господин маркиз дел Донго, ваш баща, помощник на главния майордом на ломбардо-венецианското кралство, носител на ордените и т.н., и т.н.

Фабрицио се разплака; съдията продължи:

— Госпожа маркиза дел Донго, вашата майка, ви съобщава тази вест с писмо; но тъй като тя е добавила някои неподходящи размишления, съдът с постановление от вчера взе решение да ви предаде от това писмо само извадки и тия извадки секретарят на съда господин Бона ей сега ще ви прочете.

Когато четенето свърши, съдията се доближи до Фабрицио, който все още лежеше, и му даде да свери в писмото на майка си местата, преписа от които му бяха току-що прочели. Фабрицио видя в писмото думите „*несправедливо затваряне*“, „*жестоко наказание за несъществуващо престъпление*“ и разбра причината за посещението на съдиите. Изпълнен с презрение към безчестните служители на правосъдието, той им каза само:

— Болен съм, господа, нямам сили. Извинете ме, че не мога да стана.

Когато съдиите излязоха, Фабрицио плака дълго още, след това си каза: „Не съм ли лицемер? Струва ми се, че никак не го обичах.“

През този и следните дни Клелия беше много тъжна; тя го вика неведнъж, но той едва се осмели да ѝ каже няколко думи. На петия ден след първата им среща сутринта тя му каза, че ще дойде вечерта в мраморния параклис.

— Мога да ви кажа само няколко думи — каза му тя, като влезе.

Тя трепереше толкова силно, че стана нужда да се облегне на камериерката си. След това я отпрати входа на параклиса и добави едва чуто:

— Дайте ми честна дума, че ще се подчините на херцогинята и ще се опитате да избягате в деня, в който ви заповяда, и по начина, който тя ви посочи, или утре заранта ще ида в манастир и, кълна ви се, никога живота си не ще ви продумам.

Фабрицио не отговори.

— Обещайте ми — каза Клелия със сълзи на очи, сякаш не на себе си — или ние говорим тук за последен път. Вие направихте живота ми ужасен: стоите тук зарад мен, а всеки ден може да бъде последният от вашето съществуване.

В тоя миг Клелия се почувства толкова слаба, че се принуди да се облегне на едно огромно кресло, поставено наред параклиса — някога там бе седял принцът-затворник; насмалко не припадна.

— Какво трябва да обещаеш? — каза Фабрицио смазан.

— Вие знаете.

— Добре. Заклевам се да си навлека съзнателно едно ужасно за мене нещастие и да се обрека да живея далеч от всичко, което ми е най-мило в света.

— Обещайте нещо по-точно.

— Заклевам се да се подчинявам на херцогинята и да избягам, когато пожелае и както пожелае тя. А какво ще стане с мен, когато бъда далеч от вас?

— Закълнете са да избягате, каквото и да се случи!

— Как? Да не сте решили да се омъжите за Крешенци, щом отида?

— О, боже! За каква ме мислите вие?... Но закълнете се или аз няма да имам вече нито миг спокойствие в душата си.

— Добре тогава, заклевам се, че ще избягам оттук в деня, когато госпожа Сансеверина ми заповяда, каквото и да се случи занапред.

Изтръгналата тази клетва, Клелия се почувства тъй слаба, че се принуди да си отиде, след като благодари на Фабрицио.

— Всичко беше готово за бягството ми утре сутринта каза тя, — ако упорствахте да останете тук. Тази среща щеше да бъде последната в живота ми, бях дала за това обет на Мадоната. Сега, щом ми се удаде да изляза от стаята си, ще ида да разгледам страшната стена под новия камък на балюстрадата.

На другия ден той я видя толкова бледа, че сърцето му се сви. Тя му каза от прозореца на птичарника:

— Нека не се лъжем, скъпи приятелю; тъй като нашето приятелство е греховно, сигурно ще ни сполети нещастие. Ще ви открият, когато се мъчите да бягате, и ще ви затворят завинаги, ако не се случи нещо още по-лошо; ала все пак трябва да се вслушаме в човешкото благоразумие, а то ни повелява да опитаме всичко. За да се спуснете по външната стена на голямата кула, трябва ви яко въже, дълго повече от двеста стъпки. Колкото и грижи да положих, откакто зная плана на херцогинята, едва можах да набавя само няколко въжета: снабдени, те не са по-дълги от петдесетина стъпки. По заповед на коменданта намери ли се въже в крепостта, изгаря се, а всяка вечер прибират въжетата от кладенците, макар да са толкова слаби, че често се късат, когато извличат лекия си товар. Но молете бога да ми прости, аз ще предам баща си; аз съм жестока дъщеря и се готвя да му нанеса смъртен удар. Молете бога за мен и ако животът ви бъде спасен, дайте обет да славите всеки миг името му.

— Ето какво намислих; след една седмица ще отида на сватбата на една от сестрите на маркиз Крешенци. Вечерта ще се върна, както му е редът, но ще направя всичко възможно да се върна по-късно и може би Барбоне няма да се осмели да се вглежда много в мене. На сватбата ще дойдат най-знатните дами при двора, без друго и госпожа Сансеверина. За бога, наредете тъй, че една от тия дами да ми предаде пакет с не много дебели, хубаво стегнати въжета — пакетът да е колкото се може по-малък. Дори ако трябва да се изложат хиляди пъти на смърт, ще си послужи и с най-опасните средства, само да внесе пакета в цитаделата, напук, уви, на моя дълг. Ако баща ми научи за това, няма да ви видя вече никога; но каквато и участ да ме очаква, ще



бъда щастлива в своята сестринска обич, ако мога да помогна за вашето спасение.

Същата нощ, като разговаряше с помощта на лампата, Фабрицио съобщи на херцогинята какъв изключителен случай се представя да се внесат в цитаделата достатъчно въжета. Но той я помоли да пази всичко в тайна, дори от графа, и това ѝ се стори странно. „Той се е побъркал — помисли си херцогинята, — затворът го е променил, започва да взима нещата трагично“

На другия ден една оловна топка, хвърлена с прашка, донесе на затворника известие за извънредно голяма опасност: лицето, което се нагърбвало да внесе въжетата — пишеше в писмото, — му спасява наистина живота. Фабрицио побърза да обади тази новина на Клелия. Оловната топка донесе на Фабрицио и много точна скица на задната стена, по която трябваше да спусне от голямата кула в пространството между бастионите; от това място беше доста лесно след това да избяга, тъй като крепостният вал бе само двадесет и три стъпки висок и се пазеше доста небрежно. На гърба на плана с хубав ситен почерк беше написан великолепен сонет: една възвишена душа увещаваше Фабрицио да избяга, за да не се опошли душата му и да не залинее тялото му през тия единадесет години затворнически, които трябваше още да излежи.

Тук трябва да прекъснем за малко историята на тоя дързък почин, за да съобщим една необходима подробност, която обяснява отчасти защо херцогинята се осмели да склони Фабрицио на такова опасно бягство.

Както всички партии, които не са на власт, партията на Раверси не бе много сплотена. Кавалерът Рискара мразеше прокурора Ресси, защото смяташе, че заради него е изгубил едно важно дело, в което той, Рискара беше всъщност виновен. От Рискара принцът получи анонимно писмо, с което му се известяваше, че до коменданта на цитаделата е бил изпратен официално препис от присъдата на Фабрицио. Маркиза Раверси, ловка партийна водачка, се ядоса извънредно много от тази погрешна крачка и съобщи за нея на своя

приятел главния прокурор; тя намираше за много естествено, че той е поискал да измъкне нещичко от министър Моска, докато е на власт. Расси се яви безстрашно в двореца, като смяташе, че ще се отърве с няколко ритника, принцът не можеше да се лиши от такъв способен юрисконсулт, а Расси беше изпратил в изгнание като либерал един съдия и един адвокат, едничките хора в страната, които биха могли да вземат мястото му.

Принцът разгневен, го обсипа с ругатни и се спусна да го бие.

— Ама всичко е станало поради чиновническа немарливост — отвърна Расси с най-голямо хладнокръвие: — съобщаването на присъдата се предписва от закона и това е трябвало да се направи още на другия ден след приемането на господин дел Донго в цитаделата. Усърдният чиновник е помислил, че е направен пропуск, и ми е дал да подпиша съпроводителното писмо, за да се изпълни формалността.

— И ти мислиш, че ще повярвам на тия толкова плитко скроени лъжи? — извика побеснял принцът. — Кажи по-добре, че си се продал на този мошеник Моска и затова той ти е дал ордена. Но дявол да го вземе, ти няма да се отървеш сега с ритници: аз ще те дам под съд, аз ще те уволня позорно.

— Опитайте се да ме дадете под съд! — извика Расси самоуверено, защото знаеше, че така най-сигурно ще успокои принца. — Законът е на моя страна и вие нямате друг Расси, който да умее да го заобиколи. Вие няма да ме уволните, защото кипвате понякога; тогава вие жадувате кръв, но в същото време желаете да запазите уважението на всички разумни италианци; това уважение е *sine qua non*<sup>[1]</sup> за вашето честолюбие. Най-сетне вие ще ме повикате при първия жесток акт, на който ще ви тласне вашият характер, и както винаги аз ще ви представя законна присъда, издадена от плахи и доста честни съдии, която ще задоволи вашите страсти. Намерете де друг човек в държавата си, полезен като мене!

Казал това, Расси избяга; той се отърва леко, като получи само един силен удар с линия и пет-шест ритника. Щом излезе от двореца, замина за имението си Рива; страхуваше се от удар с кинжал, додето не е мигал още гневът на принца, но беше също уверен, че преди да изтекат две седмици, ще го повикат с куриер отново в столицата. През времето, прекарано на село, той се погрижи да уреди сигурна връзка с граф Моска; той жадуваше да получи баронска титла и мислеше, че

принцът държи много на това едно време възвишено нещо — благородството, за да му го даде някога; докато графът, твърде горд с потеклото си, признаваше само благородството, потвърдено с грамоти от преди 1400 година.

Главният прокурор не се излъга в предвиждането си: седмица след като беше отишъл в имението си, при него случайно дойде един приятел на принца и го посъветва да се върне незабавно в Парма. Принцът го прие засмян, а после много сериозно го накара да се закълне над евангелието, че ще пази в тайна всичко, което ще му довери. Расси се закле тържествено и принцът с пламнали от омраза очи извика, че не може да се чувства господар в държавата си, додето е жив Фабрицио дел Донго.

— Аз не мога — добави той — нито да изгоня херцогинята, нито да понасям присъствието ѝ; погледите ѝ ме предизвикват и ми пречат да живея.

Расси остави принца да се обясни надълго и нашироко и като се престори на крайно смутен, извика най-после:

— Аз ще изпълня, разбира се, волята на ваше величество, но работата е ужасно мъчна: няма как да осъдим дел Донго на смърт за убийството на някакъв Джилети; с голямо усилие можахме да измъкнем едва дванадесет години затвор в цитаделата. Освен това подозирам, че херцогинята е изнамерила трима от селяните, които са работили при разкопките в Сангуиня и са били въвн от рова, когато разбойникът Джилети нападнал дел Донго.

— А къде са тези свидетели? — попита принцът сърдито.

— Предполагам, крият се а Пиемонт. Ще трябва да се измисли някакво съзаклятие срещу живота на ваше височество...

— Това е опасно средство — каза принцът. — Може да наведе някого на подобна мисъл.

— Но това ми е целия арсенал от законни средства — каза Расси с престорено простодушие.

— Остава отровата...

— А кой ще му я даде? Оня глупак ли, Конти?

— Но разправят, това не ще му бъде първица...

— Ще трябва го разсърдим — подзе Расси. — Впрочем, когато е изпратил на оня свят капитана, той нямал тридесет години, бил е влюбен и съвсем не така страхлив, какъвто е сега. То се знае, всичко

трябва да отстъпи пред интересите на държавата. Но така, изневиделица, аз не виждам отведнъж кой би могъл да изпълни заповедите на господаря освен един човек на име Барбоне, писар в затвора, когото господин дел Донго повалил с един пестник в деня на затварянето си.

Щом се оправи настроението на принца, разговорът продължи безкрайно; най-сетне принцът даде на своя главен прокурор един месец срок: Расси поиска два. На другия ден той получи тайно дарение от хиляда цехина. Цели три дни той мисли; на четвъртия се върна на предишното си заключение, което му се виждаше безспорно: „Едничък графът ще има смелостта да си сдържи думата и ще ме направи барон, защото не цени това; *второ*, като го предупредя, вероятно ще избягна престъплението, за което съм си получил горе-долу възнаграждението предварително, *трето*, ще си отмъстя за унизителните ритници, получени от кавалер Расси.“

На следната нощ той разправи на граф Моска целия си разговор с принца.

Графът се срещаше тайно с херцогинята; наистина той я виждаше у дома ѝ само един-два пъти на месеца, но почти всяка седмица и колчем намереше повод да ѝ говори за Фабрицио, херцогинята, придружена от Чекина, идваше късно вечер да прекара няколко минути в градината на графа. Тя заблуждаваше умело дори своя кочияш, който ѝ беше предан, и той мислеше, че е отишла на гости в някоя съседна къща.

Лесно е да разберем, че щом получи страшното съобщение на прокурора, графът даде веднага условния знак на херцогинята. Макар да бе среднощ, тя го помоли чрез Чекина да отиде тозчас при нея. Графът изпадна във възторг, като влюбен младеж, от тази привидна интимност, но се поколеба да каже всичко на херцогинята; страхуваше се, че тя ще полудее от скръб.

Отпърво се помъчи с недомлъвки да смекчи съдбоносното известие, но накрая ѝ каза всичко; той не можеше да пази от нея тайна. Безмерните страдания от осем месеца насам бяха повлияли силно на тази пламенна душа, бяха я закалили и херцогинята не избухна нито в ридания, нито в оплаквания.

На другата вечер тя заповяда дадат на Фабрицио сигнал за голямата опасност:

*В замъка избухна пожар.*

Той отговори ясно:

*А книгите ми изгоряха ли?*

Същата нощ тя сполучи да му прати писмо в оловна топка. Това стана седем дни след сватбата на сестрата на маркиз Крешенци, където херцогинята извърши голяма непредпазливост, за която ще разкажем когато му дойде времето.

---

[1] Изрично условно (лат.) ↑

## ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

Приблизително година преди тия нещастия херцогинята има една странна среща: веднъж, когато тя имаше *luna*, както се казва по тия места, херцогинята ненадейно замина привечер за замъка си Сака, разположен отвъд Колорно, на рида, който се издига над По. Приятно ѝ беше да разхубавява имението си; тя обичаше просторната гора, обрасла рида чак до замъка, и непрестанно прокарваше из нея пътеки в разни живописни посоки.

— Ще ви грабнат разбойници, прекрасна херцогиньо — каза ѝ един ден принцът. — Не може да остане пуста гората, дето хората знаят, че вие се разхождате.

И принцът хвърли поглед на графа с желание да събуди ревността му.

— Не ме е страх от нищо, ваше височество — отвърна херцогинята с простодушен вид, — когато се разхождам из гората; успокоявам се с тази мисъл: не съм сторила никому зло, кой би могъл да ме мрази?

Думите ѝ му се сториха дръзки, те напомняха хулите на местните либерали, твърде безочливи хора.

В деня на разходката, за която разказваме, херцогинята си спомни изведнъж думите на принца, щом зърна един много окъсан човек, който я следваше отдалеч из гората. Когато херцогинята, продължавайки разходката си, свърна на един неочакван завой, непознатият се намери толкова близо до нея, че тя се уплаши. В първия миг на уплахата си тя повика своя горски пазач, когото бе оставила на хиляда крачки оттам в цветарника до замъка. През това време непознатият успя да се приближи до нея и падна в краката ѝ. Той беше млад, много хубав човек, но ужасно лошо облечен; от дрехите му висяха дълги парцали, ала в очите му гореше огънят на страстна душа.

— Осъден съм на смърт — аз съм лекарят Феранте Пала и умирам от глад заедно с петте си деца.

Херцогинята забеляза страшно изпитото му лице, но очите му бяха тъй прекрасни и изпълнени с такъв нежен унес, че тя отхвърли

всяка мисъл за престъпление. „Паладжи<sup>[1]</sup> — помисли си тя — е трябвало да изобрази с такива очи свети Йоан в пустинята, когото е изрисувал неотдавна в катедралата.“ Сети се за Йоан Кръстител поради невероятно съсухреното тяло на Феранте. Херцогинята му даде три цехина, колкото намери в кесията си, и се извини, че му дава толкова малко; току-що платила сметката на градинаря си. Феранте ѝ благодари горещо.

— Уви! — каза ѝ той. — Някога аз живеях в градове, виждах елегантни жени, но откакто изпълних гражданския си дълг, осъден съм на смърт и живея в горите. Тръгнах подире ви не за да ви искам милостиня, нито да ви ограбя, а като дивак, омаян от ангелска хубост. Толкова отдавна не съм виждал две хубави бели ръце!

— Станете — каза му херцогинята, тъй като той все още стоеше коленичил.

— Позволете ми да остана на колене — каза и Феранте. — Тази стойка ми показва, че сега не съм крадец и това ме успокоява; знайте — откакто не ми дават да упражнявам занаята си, аз крада, за да живея. Но в тоя миг аз съм само простосмъртен, който се прекланя пред небесната красота.

Херцогинята разбра, че е малко луд, но не се уплаши; по хубавите очи на този човек тя виждаше, че той има пламенна и добра душа, пък и необикновените лица ѝ се харесваха.

— И тъй, аз съм лекар, някога ухажвах жената на пармския аптекар Саразине; той ни издебна и я натири заедно с трите ѝ деца, които с право подозираше, че са мои, а не негови. По-сетне ни се родиха още две. Майката и петте деца живеят в страшна беднотия, сврени в една колибка, която направих със собствените си ръце, на една левга оттук, в гората. Нали трябва да се крия от стражарите, а клетата ми жена не иска да се раздели от мене. Бях осъден на смърт и напълно справедливо: съзаклятничех. Мразя принца, той е тиранин. Не забягнах, защото нямах пари. Но нещастieto ми е още по-голямо и би трябвало да се убия хиляди пъти досега: аз не обичам вече злочестата жена, която ми дари тия пет деца и се погуби за мене: обичам друга. Но ако се убия, петте деца и майката буквално ще умрат от глад.

Човекът говореше очевидно искрено.

— Но от какво живеете? — го запита покъртена херцогинята.

— Майката преде, най-голямата дъщеря хранят в един чифлик на либерали, дето пасе овцете, а аз крада по пътя между Пиаченца и Генуа.

— А как примирявате кражбата с вашите либерални принципи?

— Държа си бележки за ограбените хора и ако някога спечеля, ще им върна откраднатите пари. Смятам, че един народен трибун като мене изпълнява работа, която заради опасността си заслужава сто франка на месец; затова гледам да не вземам повече от хиляда и двеста франка годишно. Греша — крада малко повече, защото по тоя начин посрещам разходите за отпечатване на произведенията ми.

— Какви произведения?

— Ами например: „Ще имаме ли някога парламент и бюджет?“

— Какво? — каза смаяна херцогинята. — Значи, вие сте, господине, прочутият Феранте Пала, един от най-великите поети на века!

— Прочут може би, но несъмнено много нещастен.

— И един човек с вашите дарби е принуден да краде, за да живее!

— Може би затова имам и някаква дарба. До днес всички наши писатели, които са се прославили, са били хора, платени от правителството или от църквата, които са искали да подкопаят. Аз, *първо*, излагам живота си; *второ* — представете си, госпожо, какви мисли ме вълнуват, когато отивам да крада! „Дали имам право — питам се. — Принася ли трибунската длъжност на обществото такава полза, че да заслужава действително сто франка на месец?“ Имам две ризи, дрехите, които виждате на мене, някое и друго калпаво оръжие и съм сигурен, че ще свърша на бесило. Осмелявам се да мисля, че съм безкористен човек. Щях да бъда щастлив, ако не беше тази съдбоносна любов, зарад която само страдам при майката моите деца. Сиромашията ми тежи с грозотата си: обичам красивите дрехи, белите ръце...

Той гледаше ръцете на херцогинята с такъв поглед, че я обхвана страх.

— Сбогом, господине! — каза му тя. — Мога ли да ви бъда полезна с нещо в Парма?

— Мислете понякога върху този въпрос: неговото предназначение е да буди сърцата и да не им позволява да заспят в това



лъжовно, напълно материално щастие, което дават монархиите. Ползата, която той принася на съгражданите си, заслужава ли сто франка месечно?... Нещастieto ми е, че обичам — каза той меко, — и приблизително от две години душата ми живее само с вас, но досега ви виждах, без да ви плаша.

И той побягна с невероятна бързина, която учуди херцогинята и я успокои. „Стражарите ще видят голяма мъка да го настигнат — помисли си тя. — Той наистина е луд.“

— Луд е — казаха ѝ нейните прислужници, — ние всички знаем отдавна, че клетникът е влюбен във вас, госпожо; когато сте тук, виждаме го как скита по най-високите места на гората и щом си заминете, винаги дохожда да седне на същите места, където вие сте се спирали; ще вдигне от земята цветята, изпадали от букета ви, ще им се любува и дълго ще ги пази, затъкнати на скъсаната си шапка.

— Но вие никога не сте ми казвали за тия безумства — каза херцогинята почти с укор.

— Бояхме се, госпожо, да не го обадите на министър Моска. Клетият Феранте е истинско дете! Не е сторил никому никога зло. И само защото обича нашия Наполеон, осъдиха го на смърт.

Тя не каза нито дума на министъра за срещата и тъй като от четири години насам това беше първото нещо, което криеше от него, трябваше неведнъж да се прекъсва по средата на някое изречение. Тя се върна в Сака, взела със себе си злато, Феранте вървя подире ѝ някое време на стотина крачки далеч, подскачайки лудешки в гората, и изведнъж връхлетя върху ѝ бърз като ястреб и падна на колене както първия път.

— Къде бяхте преди две седмици?

— В планината, отгатак Нови, за да ограбя едни мулетари, които се връщаха от Милано, дето бяха продали зехтин.

— Вземете тази кесия.

Феранте отвърза кесията, извади един цехин, целуна го и го скри в пазвата си, после върна кесията.

— Вие ми връщате кесията, а крадете!

— Разбира се; завел съм си ред никога да нямам повече от сто франка, а сега майката на децата ми има осемдесет франка, а аз — двадесет и пет, значи, превишил съм с пет франка и ако ме обесеха

сега, щеше да ме гризе съвестта. Взех този цехин, защото вие ми го давате и аз ви обичам.

Тая проста дума прозвуча прекрасно в устата му. „Той действително обича“ — каза си херцогинята.

Него ден той изглеждаше съвсем побъркан. Каза, че в Парма някои хора му дължали шестстотин франка и че с тези пари той би могъл да поправи колибата си, дето сега горките му деца често пъти простивали.

— Аз ще ви заема тия шестстотин франка — каза съвсем трогната херцогинята.

— Но аз съм общественик и няма ли противната партия да ме оклевети тогава и да каже, че се продавам?

Херцогинята, умилена, му предложи скривалище в Парма, ако се съгласи да ѝ се закълне, че сега-засега няма да раздава правосъдие в този град и главно няма да изпълни ни една от смъртните присъди, които, както той казваше, носел *in petto*<sup>[2]</sup>.

— А ако поради моето неблагоприятие ме обесят — каза важно Феранте, — всички тези негодници, тъй вредни за народа, ще живеят още дълги години. И кой ще е виновен за това? Какво ще ми каже баща ми, когато ме посрещне там горе?

Херцогинята му говори дълго за дечицата му, които от влагата можеха да заболелят и да умрат. Той се съгласи най-сетне да приеме предложеното му скривалище в Парма.

През едничкия полуден, който беше прекарал в Парма след сватбата си, херцог Сансеверина бе показал на херцогинята едно странно скривалище в южния ъгъл на двореца си. Лицевата стена, строена в средните векове, бе дебела осем стъпки; отвътре тя бе издълбана и там се намираще скривалище, високо двадесет стъпки, но само две широко. Досам него се издигаше прочутото водохранилище, за което споменават всички пътешественици — знаменито произведение на XII век, изградено по време на обсадата на Парма от императора Сигизмунд и включено по-късно в оградата на двореца Сансеверина.

В скривалището се влизаше, като се завъртваше един огромен камък около желязна ос, забита в средата му. Херцогинята беше тъй дълбоко покъртена от безумието на Феранте и от участта на децата му, за които той отказваше упорито да получи какъвто и да е ценен

подарък, че му позволи да използва скривалището за доста дълго време. Тя го видя след месец пак в гората на Сака и тъй като тоя ден беше малко по-спокоен, той ѝ прочете един от сонетите си, който ѝ се стори равен и дори по-хубав от всичко създадено в Италия през последните два века. Феранте измоли от нея няколко срещи, но любовта му се възпламени, почна да ѝ досажда и херцогинята забеляза, че неговата страст следва законите на всички любовни увлечения, които подкрепя някакъв лъч от надежда. Тя го отпрати в гората му, забрани му да разговаря с нея; той се покори начаса с голяма кротост. Работите се намираха в това положение, когато арестуваха Фабрицио. След три дни, привечер, един капуцин се яви на портата на двореца Сансеверина и заяви, че имал да съобщи важна тайна на господарката. Тя беше толкова нещастна, че заповяда да го въведат: беше Феранте.

— Тук се извършва нова неправда и народният трибун трябва да знае за нея — каза ѝ тоя човек, обезумял от любов — От друга страна, действайки като частно лице — добави той, — аз мога да дам на госпожа херцогиня Сансеверина само живота си — поднасям ѝ го.

Искрената преданост на тоя крадец и безумец трогна силно херцогинята. Тя приказва дълго с човека, който минаваше за най-големия поет на Северна Италия, и плака много. „Ето кой разбира сърцето ми.“ — каза си тя.

На другия ден той дойде пак, все тъй в часа на Ave Maria, преоблечен като слуга, с ливрея.

— Не съм напуснал Парма; чух една ужасна история, която моята уста няма да повтори; но ето ме пред вас. Помислете, госпожо, кого отхвърляте! Пред вас стои не някаква придворна кукла, а мъж!

Той изрече това коленичил и изразът на лицето му придаваше дълбок смисъл на думите му. После добави:

— Вчера си казах; тя плака пред мене; значи, ѝ е поолекнало малко.

— Но помислете, господине, какви опасности ви дебнат отвсякъде, ще ви арестуват в този град!

— На това трибунът ще ви отговори: „Госпожо, какво значи животът, когато говори дългът?“ А несретникът, който страда, задето не чувства вече влечение към добродетелта, откакто изгаря от любов, ще добави: „Госпожо херцогиньо, Фабрицио, един сърцат човек, може

би ще загине; не отхвърляйте друг сърцат човек, който ви предлага услугите си! Ето едно желязно тяло и една душа, която се бои на света само от едно — да не би да не ви угоди.“

— Ако ми говорите още за вашите чувства, ще ви затворя вратата си завинаги.

Херцогинята смяташе тая вечер да обади на Феранте, че ще определи малка пенсия на децата му, но се побоя, че той ще си иде заради това и ще се убие.

Едва излезе той, и тя, обхваната от зловещи предчувствия, си каза: „И аз също мога да умра и дай боже това да стане по-скоро, щом намеря човек, достоен за това име, комуто да поверя моя клет Фабрицио!“

Изведнъж една мисъл осени херцогинята: тя взе едно листче и на него, като вмъкна няколко празни израза, които знаеше, написа разписка, че е получила от господин Феранте Пала сумата двадесет и пет хиляди франка при изрично условие да плаща всяка година пожизнена рента от хиляда и петстотин франка на госпожа Саразине и петте ѝ деца. Херцогинята добави: „Освен това завещавам пожизнена рента от триста франка на всяко от петте деца при условие, че Феранте Пала ще се погрижи като лекар за моя племенник Фабрицио дел Донго и ще му бъде наместо брат. Моля го да стори това.“ Та се подписа, постави дата от миналата година и скъта листчето.

След два дни Феранте се яви отново. Тъкмо по това време мълвата за близкото екзекутиране на Фабрицио беше развълнувала града. В цитаделата ли щеше да стане печалната церемония, или под дърветата на булеварда, дето обичаха да се разхождат пармските жители? Нея вечер много хора от народа излязоха, да се разхождат пред портите на цитаделата, за да видят издига ли се там ешафод; тази навалица разтревожи Феранте. Той свари херцогинята потънала в сълзи, неспособна да промълви дума; тя го поздрави с ръка и му посочи едно кресло. Феранте, преоблечен този ден като капуцин, бе великолепен; вместо да седне, той падна на колене и благочестиво зашепна молитви към бога. Когато забеляза, че херцогинята се поуспокои, той прекъсна за миг молитвите си и без да става, каза:

— Отново ви предлагам живота си.

— Мислете какво говорите! — извика херцогинята с див поглед, който след риданията показваше, че гневът взима връх над скръбта.

— Аз предлагам живота си, за да възпра убийството на Фабрицио или да отмъстя за него.

— Положението е такова — отвърна херцогинята, — че аз мога да приема самопожертвуванието ви.

Тя го изгледа втренчено и строго. В неговия поглед блесна светкавица от радост; той стана бързо и простря ръце към небето. Херцогинята се приближи до ореховия шкаф и извади от тайното чекмедже един лист.

— Четете — каза тя на Феранте.

Това беше дарение в полза на децата му, за което споменахме.

Сълзи и ридания попречиха на Феранте да го дочете докрай; той падна на колене.

— Върнете ми листа — каза херцогинята и го изгори пред него на свещта. — Не бива — добави тя — моето име да излезе наяве, ако ви заловят и накажат със смърт — в тая работа вие залагате главата си.

— С радост бих умрял, стига да напакостя на тиранина; с още по-голяма радост бих умрял за вас. Ако виждате и разбирате това, моля ви, не споменавайте вече за парични дреболии, инак ще сметна това за обидно недоверие.

— Изложете ли се вие, ще се изложат и аз — подзе херцогинята, — и Фабрицио подир мене; затова, а не защото се съмнявам във вашата храброст, искам човекът, който ми прониза сърцето, да бъде отровен, а не убит. По същата важна за мен причина заповядвам ви на всяка цена да се спасите.

— Ще изпълня заповедта ви вярно, точно и предпазливо. Предвиждам, госпожо херцогиньо, че моето отмъщение ще се слее с вашето: но и обратното да се случи аз пак ще изпълня всичко вярно, точно и предпазливо. Мога да не сполуча, но ще вложа всичките си мъжки сили.

— Въпросът е да се отрови убиецът на Фабрицио.

— Отгатнах това, пък и аз сам двадесет и седем месеца, откакто вода този скитнически и отвратителен живот, неведнъж съм мислил за подобно лично възмездие.

— Ако ме открият и осъдят като ваша съучастника — продължи херцогинята гордо, — не искам да ме обвинят, че съм ви съблазнила. Заповядвам ви да не ме търсите, преди да настъпи часът на нашето отмъщение: не бива да го убивате, преди да съм ви дала знак за това.

Неговата смърт сега например не само не ще бъде полезна, но ще бъде и гибелна за мене. Вероятно убийството му ще трябва да се отложи за няколко месеца, но то ще се извърши. Аз искам той да умре от отрова и бих предпочела да го оставя жив, отколкото да го видя застрелян. По причини, които не ще ви обясня, искам вие да останете здрав и читав.

Феранте бе възхитен от властния тон, с който говореше с него херцогинята: очите му блестяха от безмерна радост. Както вече казахме, той беше ужасно мършав, но виждаше се, че е бил много хубав на младини, а и той мислеше, че е още такъв, какъвто е бил едно време. „Дали не съм луд? — запита се той. — Или херцогинята иска един ден, когато ѝ докажа своята преданост, да направи от мене най-щастливия човек? Пък и наистина защо да не ме направи? Мигар съм по-лош от тая кукла граф Моска, който в случая не може да направи нищо за нея, дори не помогна на монсиньор Фабрицио да избяга?“

— Може да стане нужда да поискам смъртта му още утре — продължи херцогинята все със същия властен глас. — Вие знаете това огромно водохранилище, дето се намира в ъгъла на двореца, до скривалището, дето се укривахте понякога; по един таен начин цялата му вода може да се пусне на улицата: ето това ще бъде сигналът за отмъщението ми. Вие ще видите сам, ако сте в Парма, или ще чуете, ако живеете в гората, че голямото водохранилище в двореца Сансеверина се е пробило. Действайте начаса, но с отрова, и главно излагайте на опасност живота си колкото се може по-малко. Нека никога никой не знае, че съм замесена в тази работа.

— Излишни са всякакви думи — отвърна Феранте, като едва сдържаше възторга си: — аз вече реших какви средства да употребя. Животът на този човек ми стана още по-омразен от преди, тъй като сега няма да смея да ви виждам, докато той е жив. Ще очаквам сигнала — да се излее водохранилището на улицата.

Изведнъж той се поклони и си тръгна. Херцогинята гледеше подире му.

Когато той бе вече в другата стая, тя го повика.

— Феранте! — извика тя. — Благородни човече! Той се върна, сякаш недоволен, че го задържат; в този миг лицето му беше великолепно.

— А децата ви?

— Госпожо, те ще бъдат по-богати от мене; вие ще им оставите може би някаква пенсия.

— Вземете — каза херцогинята и му подаде едно ковчеже от маслиново дърво, — ето всички диаманти, които са ми останали; те ще струват петдесет хиляди франка.

— Ах, госпожо! Вие ме унижавате! — каза Феранте, като се дръпна в ужас, и лицето му се промени съвсем.

— Няма да ви видя, преди да настане време да се действа: вземете, аз искам това — додаде херцогинята с надменен вид, който срази Феранте.

Той сложи ковчежето в джоба си и излезе. Вратата се затвори след него. Херцогинята го повика отново; той влезе разтревожен: херцогинята стоеше права сред салона; тя се хвърли в прегръдките му. Феранте насмалко не припадна от щастие; херцогинята се освободи от ръцете му и му показа с очи вратата.

„Ето единствения човек, който ме разбра — каза си тя, — така би постъпил и Фабрицио, ако можеше да ме чуе.“

Имаше две черти в характера на херцогинята: тя пожелаваше завинаги онова, което беше желала веднъж; никога не разсъждаваше отново върху това, което веднъж бе решила. По тоя довод тя привеждаше думите на първия си мъж, прекрасния генерал Пиетранера: „Каква безочливост спрямо себе си! — казваше той. — От къде на къде ще смятам, че съм по-умен днес, отколкото тогава, когато съм взел това решение?“

От тоя миг някаква веселост се появи отново у херцогинята. Преди съдбоносното решение, каквото и да мислеше, каквото и да видеше, тя се чувстваше по-малоценна от принца, по-слаба и по-лековерна; принцът по нейно мнение я беше измамил подло и граф Моска със своето придворно угодничество, макар и невинно, беше помогнал на принца. Но откакто реши да си отмъсти, тя почувства силата си, всеки ход на нейния ум ѝ доставяше радост. Аз съм склонен да мисля, че безнравствената наслада, която намират италианците в отмъщението, се дължи на силното въображение, което има тоя народ; хората от другите страни, собствено казано, не прощават, а забравят.

Херцогинята видя Пала чак към последните дни от затворничеството на Фабрицио. Както читателят навярно е отгатнал, негова бе мисълта за бягството: в горите, на два часа от Сака, имаше

една средновековна кула, полусрутена, висока повече от сто стъпки; преди да заговори повторно на херцогинята за бягство, Феранте я помоли да изпрати Лодовико с верни хора, които да изправят няколко стълби върху стените на тая кула. Пред очите на херцогинята той се качи на кулата по стълбите и се спусна оттам по едно обикновено въже с възли; той повтори и потрети опита, после обясни отново мисълта си. След седмица Лодовико пожела също да се спусне от тази стара кула по едно навързано на възли въже; чак тогава херцогинята обади на Фабрицио плана за бягството.

През последните дни преди бягството, което можеше по много причини да докара смъртта на затворника, херцогинята намираше малко спокойствие само когато при нея беше Феранте; мъжеството на тоя човек наелектризираваше нейната смелост, но читателят разбира добре, че тя трябваше да крие от графа тая странна дружба. Тя се боеше не че той ще възнегодува, а че възраженията му ще засилят нейните опасения и ще я обезсърчат. Как! Да вземе за близък съветник един луд или признат за луд, отгоре на това осъден на смърт! „И — добавяше херцогинята, като говореше на себе си — един човек, който по-късно можеше да направи какви ли не чудновати неща!“ Феранте се намираше в салона на херцогинята, когато графът дойде да я уведоми за разговора между принца и Расси; и щом графът излезе, тя с големи усилия удържа Феранте да не изпълни веднага ужасния план.

— Аз съм силен сега! — извика безумецът. — Не се съмнявам вече в законността на постъпката си!

— Но в изблика на ярост, който ще настъпи неизбежно след това, Фабрицио ще бъде посечен!

— Но така ние ще го избавим от опасността, която го заплашва при спускането от кулата: спускането е възможно, лесно дори — добави той, — но на този младеж липсва опит.

Извършиха венчавката на сестрата на маркиз Крешнци и на празненството, дадено по този случай, херцогинята срещна Клелия и можа да поприказва с нея без да събуди подозрение у високопоставените съгледвачи. Херцогинята сама предаде на Клелия пакета с въжетата в градината, дето двете излязоха за минута да подишат чист въздух. Тези въжета, изплетени най-грижливо наполовина от коноп, наполовина от коприна, бяха много тънки и жилави и на тях бяха навързани възли. Лодовико беше изпитал тяхната



здравица и по цялата си дължина те можеха да издържат товар от осем квинтала, без да се скъсат. Бяха ги стегнали така, че да могат да направят от тях няколко пакета, които имаха формата на един том *in quattro*<sup>[3]</sup>, Клелия ги взе и обеща на херцогинята всичко, което е по силите на човека, за да достави пакетите в кулата „Фарнезе“.

— Но аз се боя от вашата плахост; пък и какво съчувствие — добави учтиво херцогинята — може да ви вдъхва един непознат?

— Господин дел Донго се намира в беда и аз ви обещавам да го спася!

Но тъй като се осланяше много малко на самообладанието на двадесетгодишната девойка, херцогинята взе други мерки, за които не съобщи на дъщерята на коменданта. Както и трябваше да се очаква комендантът също дойде на сватбеното празненство на сестрата на маркиз Крешенци. Херцогинята съобрази, че ако му се даде силна упойка, хората могат да помислят на първо време, че е получил апоплектичен удар и тогава, вместо да го турят в каретата му, за да го отведат в цитаделата, би могло с известно умение да се склонят да го закарат с носилка, която ще се намери уж случайно в къщата, дето става празненството. Там по това време ще има сръчни хора, преоблечени като работници, заети с уредбата на празненството, и те в общата бъркотия учтиво ще предложат да пренесат болния до двореца му, разположен толкова високо. Тези хора, предвождани от Лодовико, ще носят умело скрити под дрехите си доста много въжета. Явно бе, че умът на графинята беше се действително побъркал, откакто тя мислеше сериозно за бягството на Фабрицио. Опасността, която заплашваше свидното ѝ същество, тегнеше страшно на душата ѝ и главно траеше от много дълго време. От прекалени грижи тя насмалко не провали бягството, както ще види читателят. Всичко стана, както беше го замислила, с тази само разлика, че упойката оказа много силно действие; всички, дори лекарите, помислиха, че генералът има апоплектичен удар.

За щастие отчаяната Клелия не се усъмни в престъпния опит на херцогинята. Когато внасяха в цитаделата носилката, дето генералът лежеше полумъртъв, бъркотията беше толкова голяма, че Лодовико и хората му минаха свободно; претърсиха ги само за формалност на „мостчето на роба“. Когато те пренесоха генерала до леглото му, отведоха ги в трапезарията, дето прислужниците ги нагостиха богато; а

след гощавката, която свърши близо към зазоряване, им обясниха, че по заведения в затвора обичай ще ги заключат за останалите часове в долните зали на двореца, отдето на другия ден, по видело, помощник-комендантът ще ги пусне на свобода.

Хората на Лодовико съумяха да му предадат въжетата, които носеха, но Лодовико видя голяма мъка, додето привлече макар и за минута вниманието на Клелия. Най-сетне, когато тя минаваше от една стая в друга, той и показа пакетите с въжетата в тъмния кът на салоните от първия етаж. Клелия бе дълбоко поразена от това странно обстоятелство; тозчас в ума ѝ изникна жестокото подозрение.

— Кой сте вие? — запита тя Лодовико.

И след неговия неопределен отговор добави:

— Би трябвало да поискам да ви арестуват; вие или вашите хора сте отровили баща ми!... Признайте веднага каква отрова му дадохте, за да може лекарят от цитаделата да му предпише съответните лекарства; признайте веднага или вие и вашите съучастници няма да излезете никога от тази цитадела!

— Напрасно се тревожите, госпожице — отговори Лодовико със съвършена учтивост и изящество, — за никаква отрова не може да става дума; от непредпазливост е дадена на генерала една доза от лауданум и изглежда, че слугата, комуто е била възложена тази престъпна задача, е сипал в чашата няколко капки повече; ние ще се разкайваме вечно за всичко, но можете да бъдете уверена, госпожице, че няма, слава богу, никаква опасност: ще трябва да полекувате господин коменданта от взетата по погрешка много силна доза лауданум; ала аз имам чест да повторя пред вас, госпожице, че лакеят, комуто е възложена престъпната задача, не е употребил истинска отрова както Барбоне, когато искаше да отрови монсиньор Фабрицио. Съвсем не сме имали намерение да си отмъщаваме за опасността, на която бе изложен монсиньор Фабрицио; дадохме само на този несръчен лакей едно стъкълце лауданум, кълна ви се, госпожице! Но, разбира се, ако ме разпитат официално, аз ще отрека всичко. Впрочем, госпожице, ако вие кажете някому за лауданума и за отровата — бил той и предобрият отец Чезаре, — вие със собствената си ръка ще погубите Фабрицио. Ще направите невъзможен завинаги всякакъв план за бягство; а вие, госпожице, знаете по-добре от мене, че не с прост лауданум искат да отровят монсиньора; знаете също, че известна

особа е дала срок един месец за това престъпление и че е изтекло повече от седмица, откакто е дадена съдбоносната заповед. Затова, ако заповядате да ме арестуват или кажете само дума било на дон Чезаре, било някому другиму, вие ще забавите всичките ни почини с повече от месец и аз имам право, както казах, че ще погубите със собствената си ръка монсиньор Фабрицио.

Странното спокойствие на Лодовико уплаши Клелия.

„И тъй, ето че говоря, като нищо да не е станало, с отровителя на моя баща — каза си тя — и той ми приказва с учтиви изрази! Любовта ме докара до всички тия престъпления!...“

От угризение на съвестта едва имаше сили да говори; тя каза на Лодовико:

— Аз ще ви заключа в тоя салон. Ще отърча да обадя на лекаря, че е даден само лауданум; но, господи боже, как да му кажа, че аз самата съм научила това? После ще дойда да ви пусна. А Фабрицио знаеше ли нещо за лауданума? — каза Клелия, като се върна тичешком от вратата.

— Бога ми — не, госпожице, той никога не би се съгласил. И после защо да издаваме напълно тайните си? Ние действаме с най-голяма предпазливост. Трябва да спасим монсиньора — ще го отровят след три седмици: заповедта е дадена от лице, което обикновено не среща пречки в желанията си; и нека не крия нищя от вас, госпожице, тая заповед, разправят, е получил страшният Расси.

Клелия хукна ужасена; тя се уповаваше много на съвършената честност на дон Чезаре и макар и с известна предпазливост се осмели да му каже, че на генерала са дали не друго, а лауданум. Без да отговори, без да разпитва, дон Чезаре отърча при лекаря.

Клелия се върна в салона, дето беше заключила Лодовико, с намерение да го поразпита по-настойчиво за лауданума. Не го намери там; той беше успял да се измъкне. Видя на масата една кесия, натъпкана с цехини, и една кутийка с различни отрови в нея. Зърнала отровите, потрепери цялата. „Кой може да ме увери — помисли си тя, — че са дали само лауданум на баща ми и че херцогинята не е поискала да си отмъсти за покушението на Барбоне? Велики боже господи — извика тя, — аз поддържам връзки с отровителите на моя баща! И ги оставям да избягат! А може би този човек, подложен на разпит, щеше да признае, че са дали друго нещо, а не лауданум!“

Клелия падна на колене, обляна в сълзи, и почна да се моли горещо на Мадоната.

През това време лекарят на цитаделата, силно учуден от съобщението на дон Чезаре, че трябва да лекува само от лауданум, даде съответните лекарства и скоро най-тревожните признаци изчезнаха. Генералът дойде малко на себе си, когато почна да се развиделява. Неговата първа постъпка, свидетелстваща за възвърналото му се съзнание, бяха ругатните, с които обсипа полковника, помощник-комендант на цитаделата, за което бе си позволил да даде няколко най-обикновени разпоредби, докато генералът лежеше в несвяст.

След това генералът се разсърди страшно на прислужницата от кухнята, която се изпусна да спомене думата апоплексия, когато му донесе бульона.

— Толкова ли съм стар — извика той, — че да имам апоплексия? Само върлите ми врагове могат да разпространяват такива слухове. Пък и пускано ли ми е кръв, за да се одързостят и сами клеветниците да говорят за апоплексия?

Погълнат от приготовленията за бягството си, Фабрицио не можа да разбере какъв е тоя странен шум, който изпълваше цитаделата, когато донесоха коменданта полумъртъв. Отначало му мина през ума, че присъдата му е променена и че идат да го екзекутират. Като видя после, че никой не дохожда в килията му, помисли, че са издали Клелия, че при завръщането ѝ в крепостта са ѝ взели въжетата, които вероятно е носела, и че най-сетне неговите планове за бягство стават отсега нататък невъзможни. На другия ден призори в килията му влезе непознат нему човек и без да каже дума, сложи на пода кошница с плодове; под плодовете беше скрито следното писмо:

„Изпълнена със силни угризения за това, което е сторено не с мое съгласие, слава богу, но във връзка с една мисъл, която ми дойде, аз дадох обет на пресветата Дева, че ако с нейното свето застъпничество баща ми бъде спасен, никога няма да се възпротивя на неговата воля; ще се омъжа за маркиза веднага, щом ме поиска, и никога няма да ви видя вече. Все пак мисля, че мой дълг е да довърша

започнатото. Идната неделя на връщане от литургия, където ще ви отведат по моя молба (не забравяйте да подготвите душата си — вие можете да загинете при това трудно начинание); на връщане от литургия, казвам, гледайте да се качите в стаята си колкото се може по-късно; там ще намерите всичко необходимо за замисленото начинание. Ако загинете, сърцето ми ще бъде покрусено! Но ще имате ли право да ме обвините, че съм спомогнала за вашата смърт? Не ми ли повтори сама херцогинята няколко пъти, че партията на Раверси взима връх? Искат да обвържат принца с някакво жестоко деяние, което ще го раздели винаги от граф Моска. Херцогинята със сълзи на очи ми се закле, че остава само този изход: вие ще загинете, ако не предприемете нищо. Аз не бива вече да ви гледам, дадох обет; но ако в неделя надвечер ме видите цялата облечена в черно на прозореца, както винаги, това ще бъде сигнал, че следната нощ всичко ще бъде готово, доколкото е възможно за моите слаби сили. След единадесет часа, може би към полунощ или един часа, на прозореца ми ще свети мъничка лампа, това ще рече, че е настъпила решителната минута; поверете съдбата си в ръцете на вашия светец-закрилник, облечете набързо свещеническите дрехи, които са ви донесли, и тръгвайте.

Сбогом, Фабрицио! Докато вие се излагате на тия големи опасности, вярвайте ми, аз ще се моля за вас и ще проливам най-горчиви сълзи. Ако загинете, няма да ви преживея; велики боже, какво говоря? Но ако сполучите, няма да ви видя никога вече. В неделя след литургията ще намерите във вашата килия парите, отровите, въжетата, изпратени от тази страшна жена, която ви обича страстно — тя ми повтори три пъти, че трябва да вземете това решение. Нека ви пази бог и пресветата Мадона!“

Фабио Конти бе винаги неспокоен, винаги нещастен тъмничар; насъне винаги виждаше как побягва някой от затворниците му: всички, които живееха в цитаделата, го мразеха; но тъй като нещастieto води

всички хора до едни и същи решения, клетите затворници, дори и ония, които лежаха оковани в килии, високи три стъпки, широки три и осем дълги, дете не можеха да се изправят, нито да седнат, всички затворници, дори и тия, казвам, намислиха да заръчат на свои разноски благодарствен молебен, когато научиха, че техният комендант е във от опасност. Двама-трима от тия нещастници написаха сонети в чест на Фабио Конти. Ето какво прави нещастieto с хората! Нека ономува, който ги съди, съдбата даде да прекара една година в килия, висока три стъпки, дете да получава осем унции хляб дневно и *да пости всеки петък!*

Клелия, която излизаше от стаята на баща си само за да се помоли в параклиса, каза, че комендантът е решил веселбата да стане в неделя. В неделя заранта Фабрицио отиде на литургията и на благодарствения молебен; вечерта имаше фойерверки и в долните зали на замъка раздадоха на войниците вино в четири пъти по-голямо количество, отколкото беше отпуснал комендантът; някой дори бе пратил няколко бъчви ракия, които войниците издъниха. В своето великодушие напилите се войници не оставиха петимата часовои, поставени около двореца, да пострадат от дежурството си; щом дойдеха в будките си, един доверен слуга им даваше вино, а онези, които бяха на стража от полунощ до края на нощта, получиха от нечия непозната ръка и по чаша ракия и всеки път забравяха бутилката до будката (както бе установено после на съдебния процес).

Буйната веселба продължи по-дълго, отколкото бе смятала Клелия, и чак към един часа след полунощ Фабрицио, който преди повече от седмица беше прерязал две железни пръчки от решетката на прозореца си, обърнат не към птичарника, почна да разглобява капака; той работеше, кажи-речи, над главите на часовоите, които вардеха комендантския дворец, но те не чува нищо. На огромното въже, по което трябваше да се спусне от тая страшна височина, от сто и осемдесет стъпки, той добави само няколко нови възела. Въжето омота около тялото си през рамото: с грамадния си обем то му пречеше много; възлите не позволяваха да се пристегне плътно и то стърчеше на повече от осемнадесет пръста от тялото. „Ето де е бедата“ — каза си Фабрицио.

Като нагласи криво-ляво въжето, Фабрицио взе другото, с което смяташе да се спусне на тридесет и пет стъпки, които отделяха

прозореца му от площадката, дето се издигаше дворецът на коменданта. Но колкото и да бяха пияни часовете, той не можеше да се спусне над главите им и затова се измъкна, както казахме, през другия прозорец на стаята си, който гледаше над покрива на една голяма караулница. По една прищявка, каквато имат болните, щом му се върна говорът, генерал Фабио Конти заповяда да докарат двеста войника в тази стара караулница, изоставена от един век. Той твърдеше, че след като са се опитали да го отровят, ще се опитат да го убият в леглото му, затова тези двеста войника трябвало да го пазят. Можем да си представим как се отрази на Клелия тази непредвидена мярка: благочестивата девойка разбираше много добре, че предава баща си, когато едва не бяха отровили зарад обичния ѝ затворник. В неочакваното пристигане на двестата войника тя видя пръста на провидението, което ѝ забраняваше да отиде по-нататък и да върне свободата на Фабрицио.

Но в Парма всички говореха за близката смърт на затворника. За тази печална новина бяха приказвали дори на празненството, дадено по случай женитбата на синьора Джулия Крешенци. Щом като за подобни дреболии като несръчния удар с шпага, нанесен на един комедиант, човек с произхода на Фабрицио, който отгоре на това имаше покровителството на първия министър, не бе освободен след девет месеца затвор, явно бе, че в неговата работа е замесена политика. „В такъв случай безполезно е да се занимаваме повече с него — казваха хората, — ако на властта не изнася да го убие на публично място, той скоро ще умре от болест.“ Един железар, повикан по работа в двореца на генерал Фабио Конти, разправяше, че били изпратили Фабрицио отдавна на оня свят и за смъртта му мълчали от политически съображения. Думите на този човек накараха Клелия да се реши.

---

[1] *Паладжи* (1775–1860) — болонски художник. ↑

[2] В гърдите си (итал.) ↑

[3] Формат на книга — четвърт печатарски лист (лат.). ↑

## ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

Сериозни и неприятни размишления връхлетяха през деня Фабрицио, но с биенето на часовете, които го приближаваха към момента на действие, той ставаше по-весел и по-добър. Херцогинята му беше писала, че чистият дух ще го зашемети и щом се намери вън от затвора, надали ще има сили да ходи; в такъв случай щяло да бъде по-добре де се изложи на опасността да го заловят отново, отколкото да скочи от високата сто стъпки стена. „Ако ме сполети такова нещастие — казваше си Фабрицио, — ще легна до парапета, ще поспя един час и след това ще почна отново. Аз дадох клетва на Клелия и затова предпочитам да падна от вала, отколкото вечно да мисля на какво мирише хлябът, който ям. Какво ли страшни болки изпитва човек, когато умира от отрова! Фабио Конти няма да му мисли много, а ще накара да ми дадат мишеморка, с която трови плъховете в своята цитадела.“

Към полунощ една от ония гъсти и бели мъгли, които По разстила понякога върху бреговете си, се простря отначало над града, а сетне над площадката и бойниците, между които се издига голямата кула на цитаделата. На Фабрицио се стори, че от парапета на площадката вече не се виждат малките акации около градините, уредени от войниците в подножието на високата сто и осемдесет стъпки стена. „Виж, това е прекрасно“ — помисли си той.

Малко след като часът удари дванадесет и половина, на прозореца на птичарника блесна мъничката лампа — сигналът. Фабрицио беше готов да действа; той се прекръсти, сетне върза за леглото малкото въже, по което трябваше да се спусне на тридесет и петте стъпки, които го деляха от площадката на двореца, стигна без спънка върху покрива на караулницата, се бяха настанили предната вечер двестата души подкрепление, за които вече споменахме. За нещастие, макар че бе дванадесет и три четвърти, войниците още спяха; като вървеше крадешком по покрива от големи вдлъбнати керемиди, Фабрицио чуваше как войниците разправяха, че по покрива ходи дяволът и че трябва да се опитат да го убият с някой куршум.



Няколко гласа казаха, че е голям грях да се желаят такива веща; други пък възразиха, че ако гръмнат, без да убият някого, губернаторът щял да ги хвърли всички в затвора, задето вдигали напразна тревога сред гарнизона. Всички тия сладки приказки накараха Фабрицио да тръгне колкото може по-бързо по покрива и да вдигне още по-голям шум. Затова в мига, когато, увиснал на въжето, той минаваше пред прозорците, за щастие на разстояние четири или пет стъпки от тях, тъй като покривът беше издаден напред, прозорците бяха щръкнали от щикове. Някои после твърдяха, че Фабрицио, все още непоумнял, намислил да играе ролята на дявол и хвърлил на войниците шепа цехини. Вярното е, че той бе разпилял цехини по пода на стаята си, както и по площадката — из пътя си от кулата „Фарнезе“ до парапета, с надежда да отвлече по тоя начин вниманието на войниците, които биха се спуснали да го преследват.

След като стигна до площадката и се озова сред часовете, които обикновено всеки четвърт час изкряхаха: „*Всичко е в ред около моя пост*“, той се упъти към западната стена и потърси новия камък.

Макар и да изглеждаше невероятно и би могло да породи у някои съмнение, ако целият град не беше свидетел на успеха на това събитие, часовете, разположени край парапета, не съгледаха и не спряха Фабрицио, и наистина мъглата, за която споменахме, почваше да се вдига и по думите на Фабрицио, когато той бил на площадката, струвало му се, че мъглата стигнала вече до средата на кулата „Фарнезе“. Но тая мъгла съвсем не била гъста и той много добре различавал часовете, някои от която се разхождали. Той добавяше, че тласкан сякаш от някаква свръхестествена сила, дръзко застанал между двама часовои, която били доста наблизко. Фабрицио спокойно размотал опасаното около тялото му голямо въже, което на два пъти се заплело; трябвало му много време, за да го разплете и да го опъне по парапета. Той чувал от всички страни разговорите на войниците, решен да прободее с камата си първия, който се приближи към него. „Аз съвсем не се вълнувах — добавяше той, струваше ми се, че изпълнявам някакъв обред.“

Най-после Фабрицио разплете въжето и го върза за един отвор, направен в парапета за изтичане на водата, покатери се на парапета и горещо се помоли богу; сетне като герой от рицарските времена си помисли за Клелия. „Колко малко приличам сега — каза си той — на

оня лекомислен и разюздан Фабрицио, който влезе тук преди девет месеца!“

Най-после той почна да се спуска от тая шеметна височина. Според собствените му думи той действал механически и така, както би постъпил посред бял ден, ако се спуснеше пред приятели, за да спечели някой облог. Към средата на височината той изведнъж усети, че ръцете му отмаляват; стори му се дори за миг, че изпуснал въжето, но веднага го хвана отново; помисли си, че се е заловил за храстите, над които се плъзгаше и които го драцеха. От време на време изпитваше страшна болка между плещите, която му отнемаше дъха. Спускането му беше твърде неудобно и вълнообразно; въжето непрекъснато го люшкаташе насам-натам над храстите.

Докоснаха го няколко големи птици, които той събуди и които, отлитайки, се блъскаха в него. Първия път му се стори, че са го настигнали хора, слезли от цитаделата по същия път, за да го преследват, и той се приготви за отбрана. Най-после стигна благополучно подножието на голямата кула, като си разкървави само ръцете. Той разправяше после, че от средата на кулата нататък наклонът, образуван от нея, му помогнал твърде много; при спускането той подскачал по стегната, а поникналите между камъните растения доста го придържали. Когато стигна долу, в градините на войниците, той падна върху една акация, която, гледана отгоре, му се струваше само четири-пет стъпки висока, а всъщност имаше по петнадесет до двадесет стъпки височина. Един пиан, който бе заспал под акацията, го взе за крадец. Падайки от дървото, Фабрицио едва не изкълчи лявата си ръка. Той се затече към вала, но по собствените му думи „нозете му били сякаш от памук“ съвсем бил вече изнемощял. Въпреки опасността той седна и изпи малкото ракия, която му оставаше. За няколко минути задряма така дълбоко, че не знаеше вече где се: намира; когато се събуди, не можа да разбере как тъй, макар и да е в килията си, вижда дървета. Най-после страшната истина се възвърна в паметта му.

Той тръгна веднага към вала; изкачи се на него по една голяма стълба. Часовоят, който беше наблизо, хъркаше в будката. Фабрицио намери в тревата едно оръдие, върза за него третото си въже; то излезе малко късо и той падна в един тинест ров, в който имаше може би една стъпка вода. Докато се изправяше и се мъчеше да разбере къде е,

усети, че двама души го хващат; за миг се уплаши, но веднага някой съвсем тихо му каза на ухото: „Ах, монсиньор, монсиньор!“ Разбра смътно, че това бяха хората на херцогинята веднага изпадна в дълбоко безсъзнание. След известно време почувства, че го носят хора, които вървят мълчаливо и много бързо; сетне те се спряха и това го разтревожи много. Но той нямаше сили нито да продума нещо, нито да отвори очи; усети, че някой го притиска изведнъж позна парфюма от дрехите на херцогинята. Парфюмът го съживи; той отвори очи и можа да продума: „Ах, скъпа приятелко!“, сетне отново изпадна в дълбоко безсъзнание.

Верният Бруно с един отряд предани на графа полицаи стоеше на стража на двеста крачки от тях; самият граф беше се скрил в една къщичка, съвсем близо до мястото, дето чакаше херцогинята. В случай на нужда той и неколцина негови близки приятели, офицери в оставка, нямаше да се поколебаят да извадят шпагите си; той се смяташе длъжен да спаси живота на Фабрицио, който му се струваше изложен на голяма опасност и чието помилване щеше да бъде подписано от принца, ако той, Моска, не бе имал глупавото желание да избави владетеля си от подписването на едно глупаво писмо.

Заобиколена от въоръжени до зъбите хора, херцогинята още от полунощ обикаляше мълчалива край вала на цитаделата; не я свърташе на едно място, струваше ѝ се, че трябва да се бори, за да избави Фабрицио от хората, които го преследват. Тая жена с пламенно въображение бе взела безброй предпазни мерки, за които би трябвало много време да се описват тук и които бяха невероятно безразсъдни. Изчисляваха, че повече от осемдесет агенти са били на крак тая нощ, готови да се бият за нещо необикновено. За щастие Феранте и Лодовико ръководеха цялата работа, а министърът на полицията не беше против, но самият граф се увери, че херцогинята не бе издадена от никого и че той като министър не знаеше нищо.

Когато видя Фабрицио, херцогинята съвсем си загуби ума; тя го притисна конвулсивно в прегръдките си, сетне изпадна в отчаяние, като забеляза кръв по дрехите си: кръвта беше от ръцете на Фабрицио; тя помисли, че е опасно ранен. Подпомогната от едного от слугите си, тя му съблече дрехата, за да го превърже, но Лодовико, който за щастие бе там, почти силом качи херцогинята и Фабрицио в една от малките карети, скрити в градината до градската порта, и те с все сила

препуснаха към По, за да я минат близо до Сака. С двадесет добре въоръжени хора Феранте образуваше ариергарда — той бе се закле в живота си да спре потерята. Графът, останал сам, напусна мястото си около цитаделата чак след два часа, когато видя, че нищо не се помръдва. „Ето ме замесен в държавна измяна — каза си той, опиянен от радост.“

На Лодовико бе хрумнала прекрасната мисъл да настани в друга карета един млад хирург, който бе на служба у херцогинята и приличаше много на Фабрицио.

— Бягайте по посока на Болоня — каза му той; — Бъдете твърде несръчен, гледайте да ви заловят; заловят ли ви, запъвайте се, когато отговаряте, и най-после признайте, че сте Фабрицио дол Донго; главното е да спечелим време. Покажете се сръчен във вашата несръчност; ще се отървете с един месец затвор, а госпожата ще ви даде петдесет цехина.

— Нима може да се мисли за пари, когато служиш на госпожата?

Той тръгна и след няколко часа бе арестуван за голяма радост на генерал Фабио Конти и Расси, който разбираше, че с опасността за Фабрицио изчезва и неговото баронство.

В цитаделата узнаха за бягството едва към шест часа заранта и чак към десет се престрашиха да уведомят принца. Хората на херцогинята бяха свършили всичко толкова изкусно, че въпреки дълбокия сън на Фабрицио, който тя сметна за смъртен припадък и затова на три пъти накара да спрат каретата, те минаха По с лодка тъкмо когато биеше четири часът. На левия бряг ги чакаха коне за смяна; изминаха още две левги с голяма бързина, сетне ги спряха повече от един час за преглед на паспортите. Херцогинята имаше какви ли не паспорти за себе си и за Фабрицио, но тоя ден беше като луда — по някаква приумица тя даде десет наполеона на австрийския полицейски началник и заливайки се със сълзи, стисна му ръката. Чиновникът се уплаши много и за втори път провери паспортите им. Взеха пощенската кола; херцогинята плащаше тъй необикновено щедро, че будеше подозрение навсякъде в тая страна, в която всеки чужденец е подозиран. Лодовико отново ѝ помогна: той каза, че госпожа херцогинята била обезумяла от скръб поради продължителната треска на младия граф Моска, син на пармския

министър-председател, когото тя водела сега на преглед при лекарите в Павия.

Едва на десет левги оттатък По Фабрицио дойде напълно на себе си; едното му рамо беше навехнато и бе одраскан на много места. Херцогинята продължаваше да се държи тъй чудновато, че съдържателят на селския хан, гдето обядваха, я помисли за принцеса от императорски род и щеше да нареди да ѝ отдадат дължимите почести, но Лодовико му каза, че принцесата ще заповяда да го хвърлят непременно в затвора, ако рече да се раздрънка за нея навън.

Най-после към шест часа вечерта те пристигнаха на пиемонтска територия. Едва тук Фабрицио беше в пълна безопасност; заведоха го в едно малко село, отстранено от шосето, превързаха ръцете му и той поспа още няколко часа.

Тъкмо в това село херцогинята извърши нещо, което не само бе ужасно от гледище на морала, но я лиши от спокойствие до края на живота ѝ. Няколко седмици преди бягството на Фабрицио, един ден, когато цяла Парма беше се струпала пред портата на цитаделата, за да види в двора ешафода, издиган за него, херцогинята показва на Лодовико, станал нейна дясна ръка, секрет, с помощта на който от много добре скрита малка желязна рамка се изваждаше един от камъните, образувачи дъното на прочутото водохранилище в двореца Сансеверина, произведение на XII век, за което вече говорихме. Докато Фабрицио спеше в *траторията* на селцето, херцогинята повика Лодовико. Тя го гледаше така чудновато, че той я помисли за луда.

— Вие навярно очаквате — каза му тя — да ви дам няколко хиляди франка: ех, не; аз ви познавам, вие сте поет и лесно бихте похарчили тия пари. Подарявам ви малкото имение Ричиарда на една левга от Казал-Маджоре.

Обезумял от радост, Лодовико се хвърли в краката ѝ и почна от все сърце да я уверява, че не за пари е помогнал да бъде спасен монсиньор Фабрицио, че винаги е хранел към него особена обич, откакто имал честта да го вози веднъж като трети кочияш на госпожата. Сетне той човек, който наистина имаше сърце, реши, че достатъчно е занимавал със себе си една такава важна дама и тръгна да си върви; но тя му рече със светнали очи:

— Останете!

Тя се заразхожда мълчаливо из кръчмарската стая, като сегиз-тогиз поглеждаше Лодовико с необикновен поглед. Най-после, като видя, че тая чудновата разходка няма край, той сметна за необходимо да каже нещо на господарката си.

— Госпожо, вие ми направихте толкова голям дар, тъй надминаващ всичко, което един беден човек като мене би могъл да си въобрази, тъй надвишаващ дребните услуги, които имах честта да ви окажа, че съвестта не ми позволява да приема вашето имение Ричарда. Имам честта да ви върна това имение, госпожо, и да ви помоля да ми отпуснете една пенсия от четиристотин франка.

— Колко пъти в живота си — каза му тя е мрачна надменност, — колко пъти сте чували аз да се отказвам от намеренията си?

След тия думи херцогинята продължи още няколко минути да се разхожда; после изведнъж се спря и извика:

— Значи, Фабрицио спаси живота си случайно и само защото можа да се хареса на тая девойка! Ако не беше тъй мил, щеше да умре! Можете ли да отречете това пред мене? — каза тя, пристъпила към Лодовико, с очи, блеснали от най-мрачна ярост.

Лодовико отстъпи няколко крачки и я помисли за луда, а това му вдъхна живо безпокойство да не би да не стане собственик на имението Ричарда.

— И тъй — продължи херцогинята с внезапно променен най-кротък и весел тон, — аз искам добрите ми жители в Сака да преживеят един безумно радостен ден, за който дълго да си спомнят. Вие ще се върнете в Сака, имате ли да възразите нещо? Мислите ли, че се излагате на опасност?

— Едва ли, госпожо; никой от жителите на Сака никога не ще издаде, че съм придружавал монсиньор Фабрицио. Освен това, ако смея да ви кажа, госпожо горя от желание да видя моето имение Ричарда; така ми е смешно, че съм собственик!

— Твоята веселост ми харесва. Чифликчията в Ричарда ми дължи наема, струва ми се, за три-четири години; аз му опрощавам половината от това, което ми дължи, а другата половина от всички тия недоимъци подарявам на тебе, но с едно условие: ще идеш в Сака и ще кажеш, че вдругиден е празник на една от светиците, мои покровителки, а на следната вечер от пристигането си ще осветиш с огньовете най-бляскаво моя замък. Не жали нито пари, нито труд: помни,

че става въпрос за най-голямото щастие в моя живот. От дълго време аз подготвях тая илюминация; от три месеца събрах в зимниците на замъка всичко, което може да послужи за тоя великолепен празник; при градинаря оставих разни ракети за фойерверки: ще му кажеш да ги пусне на терасата, която гледа към По. В зимниците си имам осемдесет и девет големи бъчви с вино; ще накараш да направят в парка осемдесет и девет чешми с вино. Ако на другия ден остане макар и една неизпита бутилка, ще кажа, че не обичаш Фабрицио. Когато чешмите с вино, илюминацията и фойерверките бъдат в разгара си, измъкни се предпазливо, защото може би, както се и надявам, в Парма всички тия прекрасни неща ще бъдат сметнати за дързост.

— Това е не само възможно, но и сигурно: както е сигурно, че прокурорът Расси, който подписа присъдата на монсиньор ще се пръсне от яд. И дори... — добави плахо Лодовико — ако искате, госпожо, да зарадвате вашия беден слуга повече, отколкото като му давате половината от недоимъците в Ричарда, ще ми позволите да изиграя една малка шега на тоя Расси...

— Ти си чудесен човек! — извика буйно херцогинята. — Но изрично ти забранявам да сториш нещо на Расси: аз смятам да наредя да го обесят публично по-късно. А ти се пази да не те арестуват в Сака, защото всичко ще пропадне, ако те загубя.

— Мене ли, госпожо! Щом кажа, че празнувам деня на една от вашите светици-покровителки, ако ще би полицията да прати и тридесет жандарми да разтурят празника, бъдете уверена, че преди да стигнат до червения кръст на сред селото, никой от тях не ще бъде на коня си. Не, жителите на Сака не си поплюват; всички са изпечени контрабандисти и ви обожават, госпожо.

— Всъщност — отвърна херцогинята необикновена безгрижно, — щом давам вино на добрите си хорица от Сака, искам да напоя и жителите на Парма; същата вечер, в която моят замък бъде илюминиран, вземи най-добрия кон от моята конюшня, препусни в моя дворец в Парма и отвори водохранилището.

— Ах, великолепен мисъл, госпожо! — провикна се Лодовико и почна да се смее като луд. — Вино за добрите хорица в Сака, а вода за гражданите в Парма, я мерзавци, които бяха уверени, че монсиньор Фабрицио ще бъде отровен като клетия Л...

Радостта на Лодовико нямаше край; херцогинята го гледаше благосклонно как се смее като луд; той непрекъснато повтаряше:

— Вино за хората в Сака и вода за хората в Парма! Не ще съмнение, госпожо, вие знаете по-добре от мене, че когато преди двадесетина години по непредпазливост опразниха водохранилището, много улици на Парма бяха залени с вода до една стъпка височина.

— И вода за хората в Парма — отвърна херцогинята със смях. — Булевардът пред цитаделата щеше да бъде изпълнен с хора, ако бяха прерязали гърлото на Фабрицио... всички го наричат *големия престъпник*... Само че направи всичко това изкусно, така че никога никой да не разбере нито че ти си причинил наводнението, нито че то е станало по моя заповед. Ни Фабрицио, ни графът не бива да знаят за тая луда шега... Но аз забравих за бедните в Сака: върви напиши до моя управител едно писмо, което ще подпиша; пиши му за празника на моята света покровителка да раздаде сто цехина на бедните в Сака и да те слуша във всичко по въпроса за илюминацията, фойерверките и виното; главното — на другия ден в моите зимници да не остане нито една пълна бутилка.

— Вашият управител, госпожо, ще срещне само едно затруднение: от пет години, откакто владеее замъка, в Сака не са останали благодарение на вас и десет души бедни.

— *И вода за хората в Парма!* — повтори херцогинята, тананикайки. — Но как ще изпълниш тая шега?

— Моят план е напълно готов: тръгвам за Сака към девет часа, в десет и половина конят ми е в хана „Тримата хапльовци“ на пътя за Казал-Маджоре и *мое* имение Ричарда; в единадесет часа съм в стаята си в двореца, а в единадесет и четвърт хората в Парма ще имат вода, и то повече, отколкото им трябва, за да пият за здравето на големия престъпник. Десет минути по-късно излизам от града по Болонския път. Пътем покланям се дълбоко на цитаделата, опозорена от смелостта на монсиньора и от ума на госпожата; после поемам по една полска пътека, която добре познавам, и влизам в Ричарда.

Лодовико вдигна очи към херцогинята и се уплаши: тя втрепенено гледаше голата стена на шест стъпки от себе си и трябва да се признае, погледът ѝ беше свиреп. „Ах, отиде ми имението — помисли си Лодовико. — Наистина е луда!“ Херцогинята го погледна и отгатна мисълта му.



— Аха, господин Лодовико, велики поете, вие искате дарението да бъде направено писмено: тичайте да ми донесете лист хартия!

Лодовико не чака да му се повтори тая заповед и херцогинята собственоръчно написа с дата от преди година разписка, в която потвърждаваше, че е получила от Лодовико Сан-Микели сумата от осемдесет хиляди франка, като му е дала в залог имението Ричарда. Ако до дванадесет месеца херцогинята не върнеше на Лодовико поменатите осемдесет хиляди франка, имението Ричарда ставаше негова собственост.

„Хубаво е — каза си херцогинята — да дадеш на верен слуга приблизително една трета от онова, което ти остава!“

— Още нещо — каза тя на Лодовико, — след шегата с водохранилището аз ти давам само два дни да се повеселиш в Казал-Маджоре. За да бъде продажбата валидна, кажи, че тая работа е от преди повече от една година. Върни се при мене в Белджирате, и то незабавно; Фабрицио може би ще отиде в Англия и ти ще го придружиш.

Рано на другата сутрин херцогинята и Фабрицио бяха в Белджирате. Настаниха се в това чаровно село; но край хубавото езеро смъртна скръб очакваше херцогинята. Фабрицио беше се променил съвсем; още от първите мигове след събуждането му от полуплетаргичния си сън подир бягството херцогинята беше забелязала, че в него става нещо необикновено. Дълбокото чувство, което той криеше много грижливо, беше доста странно: то беше отчаяние, че не е в затвора. Той се пазеше да издаде причината на тъгата си, защото тя би породила въпроси, на които не му се искаше да отговаря.

— Но как е възможно? — казваше му смаяна херцогинята. — Нима не беше ужасно чувството, когато, за да не паднеш от глад, си бил принуден да се храниш с отвратителните гозби, донасяни от кухнята на затвора — чувството: „Тая гозба има някакъв особен вкус, дали в тоя момент не поглъщам отрова?“ — това чувство не те ли ужасяваше?

— Аз мислех за смъртта — отговори Фабрицио, — навярно както войниците мислят за нея: тя беше нещо възможно, но аз смятах да я избягна със своята сръчност.

Каква тревога, каква печал за херцогинята! Това обожавано същество, своеобразно, живо, самобитно, се измъчваше сега пред

очите ѝ от потайни блянове; дори предпочиташе самотата пред удоволствието да говори отровено за всичко с най-добрата приятелка, която имаше на тоя свят. С херцогинята той беше все тъй мил, внимателен и благодарен, беше готов, както по-рано, да даде за нея сто пъти живота си, но душата му бе другаде. Те често се возеха на лодка четири-пет левги по великолепното езеро, без да си кажат дума. Хладната размяна на мисли, единствено възможният сега разговор между тях, би се сторила може би приятна на други, ала и двамата, особено херцогинята, още помнеха какви бяха техните разговори преди злокобната борба с Джилети, която ги раздели. Фабрицио трябваше да разкаже на херцогинята за деветте месеца, прекарани в ужасния затвор, а излизаше, че тъкмо за престоя си там той можеше да говори само с откъслечни и непълни фрази.

„Рано или късно това трябваше да се случи — казваше си херцогинята с мрачна тъга. — Мъката ме е състарила или той наистина е влюбен и аз съм сега в сърцето му на второ място.“

Унижена, смазана от тая най-голяма от всички болки, херцогинята понякога си казваше: „Ако по волята на небето Феранте изведнъж полудееше или загубеше смелост, струва ми се, щях да бъда по-малко нещастна.“

Оттогава това полуугризение на съвестта отрови уважението, което херцогинята имаше към себе си.

„И тъй — горчиво си казваше тя, — аз се разкайвам за взетото решение. Значи, не съм вече от рода дел Донго! Такава е волята на небето — продължаваше мислено тя; — Фабрицио е влюбен и какво право имам аз да искам да не е влюбен? Нима сме разменили някога с него една-едничка любовна дума?“

Тая разумна мисъл я лиши от сън и освен това — нещо, което показваше, че старостта и душевната слабост са настъпили за нея заедно с изгледите за бляскаво отмъщение — тя беше в Белджирате сто пъти по-нещастна, отколкото в Парма. А кой можеше да бъде причина за странната замечаност на Фабрицио, по това едва ли имаше за нея повече никакви съмнения Клелия Конти, тая тъй набожна девойка, е предала баща си, щом се е съгласила да опие гарнизона, а Фабрицио никога не говореше за Клелия! „Но — добавяше херцогинята, като се удряше в гърдите от отчаяние — ако гарнизонът не беше пиян, всички

мои хитрости, всички мои грижи щяха да бъдат безполезни; значи, тя го е спасила!“

С извънредно голяма мъка херцогинята изтръгваше от Фабрицио подробности по събитията от оная нощ. „Едно време — казваше си тя — те щяха да бъдат за нас предмет на безкрайни разговори! В ония щастливи времена той би говорил цял ден, и то с ново увлечение и веселие за най-малката дреболия, за която бих се сетила да го попитам.“

Тъй като трябваше да се предвиди всичко, херцогинята настана Фабрицио в пристанището на Локарно, швейцарски град в края на Лаго Маджоре. Всеки ден тя отиваше да го вземе с лодка за дълги разходки по езерото. Но веднъж, когато реши да се качи при него, тя намери стаята му украсена с множество изгледи от Парма, които той бе поръчал в Милано или в самата Парма — град, който би трябвало да го отвращава. Малкият му салон, превърнат в ателие, беше отрупан с всевъзможни принадлежности за акварелна живопис, а когато влезе, той довършваше трета скица на кулата „Фарнезе“ и комендантския дворец.

— Остава само — каза му тя сърдита — да нарисуваш по памет портрета на тоя мил комендант, който искаше да те отрови. Не е зле, мисля, да му пишеш и да му искаш извинение, задето си си позволил да избягаш и да направиш за смях цитаделата му.

Клетата жена дори не подозираше колко истина имаше в думите ѝ: щом пристигна на сигурно място, първата грижа на Фабрицио беше да напише на генерал Фабио Конти едно напълно учтиво и в известен смисъл много смешно писмо; той му искаше прошка за бягството си, сочейки като извинение основателните опасения, които имал, че един дребен чиновник от затвора е натоварен да го отрови. За Фабрицио бе все едно какво пише, той се надяваше, че очите на Клелия ще видят това писмо и лицето му бе обляно в сълзи, когато го пишеше. Той завърши писмото с едно доста забавно изречение: позволяваше си да каже, че сега, когато се намира на свобода, често пъти съжалява за малката си килия в кулата „Фарнезе“. Това беше главната мисъл на писмото и той се надяваше, че Клелия ще я разбере. Настроил се да пише и все с надеждата, че някой ще прочете и това му писмо, Фабрицио отправи благодарности и на добрия свещеник дон Чезаре, който му бе давал богословски книги. Няколко дни по-късно той

помоли собственика на една малка книжарница в Локаро да отиде до Милано и там той книжар, приятел на прочутия библиоман Реина, купи най-разкошните издания, които можа да намери, на трудовете, давани на Фабрицио от дон Чезаре. Свещеникът получи книгите заедно с едно хубаво писмо, в което се казваше, че в часовете на нетърпение, може би извинителни за един беден затворник, белите полета на книгите му са били покрити със смешни бележки. Ето защо той го моли да замени тия книги в библиотеката си с екземплярите, които с най-дълбока признателност си позволява да му поднесе.

Фабрицио твърде снизходително наричаше бележки безкрайните драсканици, с които бе покрил белите полета на един екземпляр *in folio*<sup>[1]</sup> от съчиненията на свети Йероним. Като се надяваше, че някога ще може да върне книгата на добрия свещеник и я замени с друга, той беше водил върху белите й полета ден след ден доста точен дневник на всички събития, които му се случваха в затвора; тия големи събития не бяха друго, а възторзите на *божествена любов* (думата божествена беше сложена вместо друга, която той не смееше да напише). Божествената любов ту водеше затворника към дълбоко отчаяние, ту нечий глас, доловен във въздуха, му вдъхваше известна надежда и предизвикваше у него изблик на блаженства. За щастие всичко това беше писано с мастилото на затвора, съставено от вино, шоколад и сажди, и дон Чезаре само го погледна набързо, когато слагаше в библиотеката си книгата на свети Йероним. Ако беше прегледал повнимателно белите й полета, той щеше да види, че един ден затворникът се е смятал отровен и се е радвал, че поне ще умре на четиридесет стъпки разстояние от тая, която обичал най-много на света. Но друго око, а не окото на добрия свещеник, прочете тая страница след бягството. Подир хубавата мисъл: *Да умреш близо до тая, която обичаш*, изразена по всевъзможни начини, следваше един сонет, в който се казваше, че душата, разлъчена след жестоки терзания от немощното тяло, дете е обитавала двадесет и три години, и тласкана от инстинкта за щастие, присъщ на всяко живо същество, няма да се въземе на небето, за да се смеси с хора на ангелите, щом се освободи, ако Страшният съд й опрости греховете, а — по-щастлива след смъртта, отколкото приживе — ще иде на няколко крачки от затвора дете тъй дълго е стенала, да се съедини с всичко онова, което е

обичала на тоя свят. И по тоя начин, казваше последният стих от сонета — „аз ще намеря своя рай на земята“

Макар че в пармската цитадела говореха за Фабрицио само като за безчестен изменник, нарушил най-свещените си задължения, добрият свещеник дон Чезаре се възхити от хубавите книги, пратени му от един непознат, защото Фабрицио бе тъй предпазлив, че му писа едва няколко дни след изпращането им от страх да не би поради неговото име цялата пратка да бъде върната с възмущение. За тоя знак на внимание дон Чезаре не каза нищо на брат си, който побесняваше само като чуеше името на Фабрицио; но след бягството на Фабрицио той отново се сближи с милата си племенница и тъй като някога я бе научил на няколко латински думи, показва ѝ получените хубави книги. Тъкмо на това се надяваше беглецът. Клелия изведнъж силно се изчерви — тя позна почерка на Фабрицио. На разни места в книгата имаше сложени като знаци дълги и много тесни ивици жълта хартия. И колко са прави думите, че след грубите парични интереси и безцветната студенина на просташките мисли, изпълващи нашия живот, постъпките, вдъхновени от истинска страст, почти винаги постигат целта си, сякаш се грижи да ги направлява някакво доброжелателно божество. Клелия, водена от инстинкта и от мисълта само за едно нещо на тоя свят, помоли чичо си да ѝ позволи да сравни стария екземпляр от съчинението на свети Йероним с току-що получения. Как да опишем възторга ѝ сред мрачната тъга, в която я бе потопило отсъствието на Фабрицио, когато тя намери върху белите полета на стария свети Йероним споменатия сонет и записваните ден по ден бележки за любовта към нея!

Още същия ден тя научи сонета наизуст; пееше го, облеганата на прозореца в своята стая срещу празния сега прозорец, дето толкова често бе виждала да се отваря в капака едно малко прозорче. Капакът беше свален, за да бъде сложен върху масата на съда и да послужи като веществен доказателство в смешния процес, възбуден от Расси срещу Фабрицио, който бе обвинен, че е избягал или както казваше прокурорът със смях, че *се е отклонил от милосърдието на великодушния принц!*

Всичко, което бе направила, будеше у Клелия остри угризения на съвестта и откакто се чувстваше нещастна, угризенията бяха станали още по-остри. Тя се опитваше да смекчи донякъде укорите, които си

отправляше, като си спомняше за обета *никога вече да не види Фабрицио*, който бе дала на Мадоната през време на полуотравянето на генерала и който оттогава всеки ден си повтаряше.

Баща ѝ се поболя от бягството на Фабрицио и отгоре на това едва не загуби службата си, когато принцът в гнева си уволни всички тъмничари от кулата „Фарнезе“ и ги изпрати като затворници в градския затвор. Генералът се спаси отчасти благодарение на застъпничеството на граф Моска, който предпочиташе той да седи затворен на върха на своята цитадела, но да не му бъде деен и интригуващ съперник в придворните кръгове.

Тъкмо през двете седмици, докато не се знаеше дали генерал Фабио Конти, който наистина беше болен, не е изпаднал в немилост. Клелия има смелостта да направи жертвата, за която бе съобщила на Фабрицио. Тя се досети да се престори на болна в деня на всеобщото празненство, който, както читателят може би си спомня, беше и денят на бягството на затворника; тя боледува и на другия ден, с една дума, се държа толкова добре, че с изключение на тъмничаря Грило, натоварен специално да пази Фабрицио, никой не се усъмни в нейното съучастничество, а Грило не я издаде.

Но щом Клелия се успокои откъм тая страна, започна да я измъчва съвестта. „Има ли нещо на света — казваше си тя, — което би могло да смекчи престъплението на една дъщеря, предала баща си?“

Една вечер, след като бе прекарала почти целия ден разплакана в параклиса, тя помоли чичо си дон Чезаре да отидат заедно при генерала, тъй като се плашете от неговите припадъци на гняв, още повече че при всеки повод той отправяше проклетия срещу „отвратителния изменник Фабрицио“.

Когато се яви при баща си, тя се осмели да му каже, че винаги е отказвала да даде ръката си на маркиз Крешенци само защото не изпитвала никаква склонност към него и защото била убедена, че не ще намери щастие в тоя брак. При тия думи генералът побесня и Клелия едва можа да продължи. Тя добави, че ако баща ѝ, съблазнен от голямото богатство на маркиза, смята за свой дълг да ѝ заповяда да се омъжи за него, тя е готова да се подчини. Генералът се смая от това съвсем неочаквано за него заключение, но в края на краищата се зарадва.

— Значи — каза той на брат си, — не ще бъда принуден да живея някъде на втория етаж, ако лошата постъпка на тоя уличник Фабрицио стане причина да загубя службата си.

Граф Моска побърза да се покаже силно възмутен от бягството на *негодника* Фабрицио и при случай повтаряше измислената от Расси фраза за низката постъпка на тоя всъщност нищожен младеж, който се бил отклонил от милосърдието на принца. Тая духовита фраза възприета от доброто общество, не можа да пусне корен сред народа. Опрян на своя здрав смисъл, макар и да смяташе Фабрицио за виновен, народът се възхищаваше от решителността, която трябвало да има, за да се спусне от една толкова висока стена. Никой от придворните не се възхищаваше от тая смелост. А полицията, опозорена твърде много от тоя неуспех, официално заяви, че един отряд от двадесет войника, подкупени с парите на херцогинята — тая тъй страшно неблагоприятна жена, чието име сега се произнасяше само въздишка, — подали на Фабрицио четири свързани една за друга въжени стълби, всяка четиридесет и пет стъпки дълга; Фабрицио спуснал едно въже, вързали за него стълбата и едничката му заслуга била, че изтеглил тая стълба към себе си. Някои известни с непредпазливостта си либерали, в това число и лекарят К..., златен агент на самия принц, добавяха, рискувайки да се изложат, че жестоката полиция разстреляла варварски осем от нещастните войници, които улеснили бягството на неблагоприятния Фабрицио. След това дори и истинските либерали почнаха да го осъждат, задето с неблагоприятното си причинил смъртта на осем нещастни войници. Ето как малките тирани заличават значението на общественото мнение.

---

[1] Формат на книга — една втора печатарски лист (лат.). ↑

## ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

След това всеобщо ожесточение само архиепископ Ландриани остана верен на своя млад приятел; той се осмеляваше да повтаря дори в двора на принцесата правната максима, че във всеки процес човек трябва да запази ухото си свободно от всякакви убеждения, за да изслуша оправданията на отсъстващия.

На другия ден след бягството на Фабрицио няколко души получиха един доста посредствен сонет, в който бягството се прославяше като един от славните подвизи на века, а Фабрицио се сравняваше с ангел, слизащ над земята с разперени крила. А една вечер по-късно цяла Парма повтаряше друг възхитителен сонет. Това беше монолог на Фабрицио, който, спускайки се по въжето, разказва разни случки от своя живот. Два великолепни стиха в този сонет го издигнаха в очите на общественото мнение, всички познавачи отгатнаха стила на Феранте Пала.

Но тук би трябвало да потърсят епичен стил: къде да намеря багри, за да нарисувам потоците от възмущение, които заляха отведнъж всички здравомислещи сърца, когато узнаха невероятната дързост на херцогинята да освети с изкуствени огньове замъка Сака? Всички нададоха вик срещу нея; дори истинските либерали сметнаха, че се уврежда варварски на нещастниците, които лежах в разните затвори като заподозрени, и се озлобява сърцето на владетеля. Граф Моска заяви, че на старите приятели на херцогинята остава само едно: да я забравят. Хорът от проклетия беше единодушен: ако някой чужденец се отбиеше пътем в града, щеше да се смае от силата на общественото мнение. Но в тая страна, дето знаят да ценят радостта на отъмщението, илюминацията в Сака и великолепното празненство, дадено в парка за повече от шест хиляди селяни, имаха грамаден успех. Всички в Парма твърдяха, че херцогинята наредила да раздадат на нейните селяни хиляда цехина; така обясняваха доста враждебния прием, оказан на тридесетината стражари, които полицията от глупост прати в селото тридесет и шест часа след чудесната вечер в последвалото я всеобщо пиянство. Посрещнати с камъни, стражарите



търтиха да бягат, а двама от тях паднаха от конете и бяха хвърлени в По.

Колкото за отварянето на голямото водохранилище в двореца Сансеверина, то мина почти незабелязано; няколко улици бяха повече или по-малко наводнени през нощта, а на сутринта човек би казал, че е валяло. Лодовико се беше погрижил да счупи стъклата на един прозорец в двореца, така че можеше да се обясни как са влезли крадците.

Намериха дори една малка стълба. Само граф Моска позна изобретателността на своята приятелка.

Фабрицио бе твърдо решил да се върне в Парма при първа възможност; той изпрати Лодовико с дълго писмо до архиепископа и верният слуга на връщане предаде на пощата в първото пиемонтско село, Санацаро, западно от Павия, отговора на достопочтения прелат до неговия млад любимец — послание, написано на латински. Нека добавим една подробност, която както много други ще се стори несъмнено излишна в страни, дето няма нужда от предпазни мерки. Името на Фабрицио дел Донго не се пишеше никога; всички писма, предназначени за него, бяха адресирани до Лодовико Сан-Микели в Локарно, Швейцария, или в Белджирате, Пиемонт. Писмата се слагаха в пликове от груба хартия, печатът поставен лошо, адресът едва четлив и понякога придружен с препоръки, достойни за някоя готвачка; всички писма биваха датирани от Неапол шест дена преди истинската дата.

От пиемонтското село Санацаро, близо до Павия, Лодовико побърза да се върне в Парма: възложена му бе една поръчка, на която Фабрицио отдаваше най-голямо значение; трябваше ни повече, ни по-малко да се предаде на Клелия Конти една копринена кърпичка с напечатан върху нея сонет от Петрарка. Наистина в сонета една дума бе заменена с друга. Клелия го намери на масата си два дни след като получи благодарностите на маркиз Крешенци, който казваше, че е най-щастливият човек в света; излишно е да добавяме какво впечатления остави в сърцето ѝ тоя израз на неувяхващ спомен.

Лодовико трябваше да научи също всички възможни подробности за онова, което ставаше в цитаделата. Тъкмо той съобщи на Фабрицио тъжната новина, че женитбата на маркиз Крешенци изглежда вече решена; не минавало ден маркизът да не даде

празненство в цитаделата в чест на Клелия. Най-голямото доказателство за предстоящия брак беше това, че безкрайно богатият маркиз, а следователно и голям скъперник, нещо обикновено сред заможните хора в Северна Италия, правеше грамадни приготовления, макар че взимаше *девойка без зестра*. Наистина суетният генерал Фабио Конти, твърде засегнат от тая бележка, която най-напред дойде на ум на неговите съграждани, току-що бе купил едно имение за повече от триста хиляди франка и бе платил за него в брой, макар че нямаше пукнат петак — навярно с парите на маркиза. Така че генералът можа да заяви, че дава това имение като зестра на дъщеря си. Но разходите по крепостния акт и другите документи, възлизащи на повече от дванадесет хиляди франка, се видяха на маркиз Крешенци, човек много разумен, съвсем дребна сума. От своя страна той поръча в Лион великолепни тапети с много добре подбрани цветове, за да радват окото — по рисунки на прочутия болонски художник Паладжи. Тия тапети, всеки от които изобразяваше по някоя фигура от герба на рода Крешенци, произлизащ, както цял свят знае, от прочутия Кресценциус, римски консул в 985 г., трябваше да красят седемнадесетте салона в долния етаж на двореца на маркиза. Тапетите, стенните часовници и полилеите, доставени в Парма, струваха повече от триста и петдесет хиляди франка; цената на новите огледала, прибавени към съществуващите вече в двореца, възлизаше на двеста хиляди франка. С изключение на два салона, украсени с прочути творения на Пармиджанино, най-великия пармски художник след божествения Кореджо, всички стаи в първия и втория етаж бяха заети от прочути флорентински, римски и милански художници, които ги украсяваха с фрески. Големият шведски скулптор Фокелберг<sup>[1]</sup>, Тенерани<sup>[2]</sup> от Рим и Маркези<sup>[3]</sup> от Милано работеха вече една година върху десет барелефа, изобразяващи десет подвига на Кресценцус, тоя наистина велик мъж. Фреските върху поветото от таваните също бяха свързани тъй или иначе с неговия живот. Хората се възхищаваха главно от тавана, върху който Хайец<sup>[4]</sup> от Милано бе изобразил как Франческо Сфорца<sup>[5]</sup>, Лоренцо Великолепния<sup>[6]</sup>, крал Роберт<sup>[7]</sup>, трибунът Кола ди Риенци<sup>[8]</sup>, Макиавели, Данте и други велики мъже от Средновековието посрещат Кресценциус в Елисейските полета. Възхищението от тия избрани души се смяташе като подигравка над сегашните властници.

Всички тия великолепни подробности, погълнали напълно вниманието на пармската аристокрация и буржоазия, пронизаха сърцето на нашия герой, когато той прочете наивно възторженото им описание в дългото повече от дванадесет страници писмо, което Лодовико бе продиктувал на един митничар в Казал-Маджоре.

„А пък аз съм тъй беден — казваше Фабрицио. — Имам всичко на всичко четири хиляди ливри рента! Наистина, че е дързост от моя страна да обичам Клелия Конти, за която се вършат всички тия чудеса.“

Само един пасаж от дългото писмо на Лодовико, и то написан с неговия калпав почерк, съобщаваше на Фабрицио, че Лодовико срещнал една вечер бившия му тъмничар, клетия Грило, който се криел, отначало хвърлен в затвора, а след това освободен. Той му поиска милостиня един цехин и Лодовико му дал четири от името на херцогинята. Освободените неотдавна бивши тъмничари, на брой дванадесет души, се канели да уредят бой с ножове (*un trattamento di cortellate*) в чест на новите тъмничари, които ги наследили, стига само да ги срещнат вън от цитаделата. Грило казал, че в крепостта се правят почти всеки ден серенади, че госпожица Клелия Конти бяла много бледа, често боледувала и други подобни. Поради тоя глупав израз Лодовико получи с обратна поща заповед да се върне в Локарно. Той се върна и подробностите, които разказа устно, бяха още по-тъжни за Фабрицио.

Лесно е да си представим колко любезен беше Фабрицио с херцогинята; той би предпочел да умре мъченически хиляди пъти, отколкото да произнесе пред нея името на Клелия Конти. Херцогинята мразеше Парма, а на Фабрицио всичко, което напомняше тоя град, беше и възвишено, и трогателно.

Херцогинята мислеше повече от всякога за отмъщение; преди злополучната смърт на Джилети тя беше толкова щастлива, а сега каква бе съдбата ѝ! Тя живееше в очакване на едно ужасно събитие, за което се пазеше де не спомене нищо на Фабрицио — тя, която някога, когато сключваше спогодбата си с Феранте, си представяше как ще зарадва Фабрицио, като му съобщи, че един ден той ще бъде отмъстен.

Можем сега да си представим донякъде колко приятни бяха срещите на Фабрицио с херцогинята: между тях почти винаги царуваше мрачно мълчание. За да направи сякаш техните отношения

още по-приятни, херцогинята се поддаде на изкушението да изиграе една лоша шега на своя премного скъп племенник.

Графът ѝ пишеше почти всеки ден; пращаше, види се, специални куриери, както през времето на любовта им, защото писмата му винаги носеха щемпела на някое малко швейцарско градче. Клетият човек измъчваше ума си, за да не говори премного явно за своята нежност и за да съчинява забавни писма, а тя едва хвърляше разсеян поглед върху тях. Каква полза — уви! — от верността на един уважаван възлюбен, когато сърцето ти е разбито от студенината на оня, когото предпочиташ?

В продължение на два месеца херцогинята му отговори само веднъж, и то за да го помоли да опита пред принцесата почвата и да разбере дали въпреки дръзките фойерверки би ѝ било приятно да получи писмо от херцогинята. В писмото, което той трябваше да предаде, ако го намереше за уместно, тя молеше да бъде даден на маркиз Крешенци вакантният отскоро пост на почетен кавалер на принцесата и изказваше желание да стане това по случай женитбата му. Писмото на херцогинята беше истинско художествено произведение; то даваше отличен израз на най-нежна почит; в неговия придворен стил човек не би намерил нито една думичка, която би могла да бъде макар и отдалече неприятна за принцесата. Ето защо и от отговора лъхаше нежно приятелство, което страда от раздялата.

„Моят син и аз — пишеше принцесата — нямахме нито една щогоде приятна вечер след вашето тъй внезапно заминаване. Нима, скъпа херцогиньо, не си спомняте вече, че благодарение на вас аз получих съвещателен глас при назначаването на моите придворни офицери? Нима смятате, че трябва да ми излагате основания за назначаването на маркиза, сякаш изказаното от вас желание не е достатъчно основание за мене? Маркизът ще получи това място, стига да мога да направя нещо, а в моето сърце, мила херцогиньо, винаги първото място ще бъде запазено за вас. Моят син за вас с точно същите изрази, все пак малко прекалени в устата на един голям момък на двадесет и една години, и ви моли да му пратите минерали от близката до Белджирате долина Орта. Вие можете да пращате писмата си — надявам се да ми пишете често — до графа, който все още ви «мрази» и когото особено обичам поради тия му чувства. Архиепископът също ви остана верен. Ние всички се надяваме да ви видим пак един ден: помнете, че това е

необходимо. Моята главна придворна дама маркиза Гислери се кани да напусне тоя свят за друг, по-добър: горката жена ми причини доста неприятности; тя ме ядосва и сега, като си отива не навреме; нейната болест ме кара да мисля за името, което някога бих поставила с такова удоволствие на мястото на нейното, ако можех да склоня да пожертва независимостта си единствената жена, която ни напусна и отнесе със себе си всичката радост на моя малък двор, и т.н., и т.н.“

И тъй всеки ден херцогинята виждаше Фабрицио със съзнанието, че се е опитала, доколкото зависи от нея да ускори женитбата, която го хвърляше в отчаяние. Понякога те се возеха на лодка четири-пет часа по езерото, без да си кажат думица. Фабрицио се отнасяше много благосклонно към нея, но мислеше за други работи и неговата наивна и проста душа не намираше какво да каже. Херцогинята виждаше това и страдаше.

Забравихме да кажем на времето, че херцогинята беше наела една къща в Белджирате, очарователно село, което напълно оправдава името си (хубав завой на езерото). От стъклената врата на своя салон херцогинята можеше да влезе направо в лодката си. Тя бе купила една съвсем проста лодка, за която стигаха четирима гребци; тя нае дванадесет, така че да има по един човек от всяко село около Белджирате. На третия или четвъртия път, когато се намери сред езерото с всички тия добре подбрани хора, тя им заповяда да престанат да гребат.

— Аз смятам всички ви за мои приятели — каза им тя, — искам да ви поверя една тайна. Моят племенник Фабрицио избяга от затвора и не е чудно да се опитат да го заловят отново чрез предателство, макар и да се намира край вашето езеро, в страната на свободата. Бъдете нащрек и ме предупреждавайте за всичко, каквото научите. Позволявам ви да влизате в моята стая във всяко време на деня и нощта.

Гребците отговориха възторжено; херцогинята умееше да буди обич към себе си. Но тя не смяташе, че се крои залавянето на Фабрицио: загрижена беше преди всичко за себе си и ако не беше дала съдбоносната заповед да се отвори водохранилището в двореца Сансеверина, не би и помислила да се бои.

От предпазливост също тя нае за Фабрицио жилище в пристанището Локарно; всеки ден той я посещаваше, а и тя отиваше в

Швейцария. Колко приятни бяха техните срещи, може да се съди от следната подробност: маркизата на два пъти ги посети с дъщерите си и присъствието на тия чужди хора им достави удоволствие, защото, въпреки кръвните връзки, можем да наречем чужд оногова, който не знае нищо за нашите най-скъпи интереси и с когото се срещаме само веднъж в годината.

Една вечер херцогинята беше отишла при Фабрицио заедно с маркизата и двете ѝ дъщери. Местният протойерей и свещеникът бяха дошли да изкажат почитта си на дамите; протойероят, който имаше дял в една търговска къща и знаеше винаги новините, изведнъж каза:

— Пармският принц умрял!

Херцогинята страшно пребледня и едва се реши да попита:

— Има ли някакви подробности?

— Не — отговори той, — съобщава се само, че е умрял, но това е сигурно.

Херцогинята погледна Фабрицио. „Аз го направих за него — помисли си тя; — бих направила нещо хиляди пъти по-лошо, а той стои пред мене равнодушен и мисли за друга!“

Не беше по силите на херцогинята да понесе тая ужасна мисъл; тя падна в дълбоко безсъзнание. Всичка се втурнаха да ѝ помагат, но когато се свести, херцогинята забеляза, че Фабрицио е разтревожен помалко от протойерея и свещеника; както винаги той беше унесен в мислите си.

„Смята да се върне в Парма — каза си херцогинята — и може би да осуети брака на Клелия с маркиза, но аз ще съумея да му попреча.“ Сетне, като си спомни за присъствието на двамата свещеници, тя побърза да каже:

— Той беше велик владетел, но твърде много клеветен! Грамадна е загубата за нас.

Двамата свещеници се сбогуваха, а херцогинята, за да остане сама, каза, че ще отиде да си легне.

„Разбира се — мислеше си тя, — благоразумието ми налага да почакам един-два месеца, преди да се върна в Парма, но чувствам, че няма да изтрая; страдам тук много. Тая постоянна замисленост, това мълчание на Фабрицио — сърцето ми се къса, като го гледам. Кой би казал, че ще се отегчавам, като се возя с него на лодка по това прекрасно езеро, и то когато, за да отмъстя за него, направих повече,

отколкото мога да му призная! След всичко това смъртта е нищо. Сега чак плащам за възторзите от щастие и детската радост, които изпитах в двореца си в Парма, когато Фабрицио се върна в Неапол. Да бях казала само една дума, всичко щеше да се уреди и може би, свързал се с мене, той нямаше и да помисли за Клелия, но тая дума ми внушаваше ужас. А сега Клелия ме победи. Какво по-естествено? Тя е на двадесет години, а аз, измъчена от грижи болна, съм двойно по-стара! Трябва да умра, трябва да свърша! Четиридесетгодишната жена представя нещо само за ония мъже, които са я обичали, когато е била млада! Сега мога да имам само радости от суетността, но струва ли си да се живее за тях? Още една причина, за да отида в Парма и да се забавлявам. Ако работите някак се обърнат, ще ме лишат от живот. Но какво лошо има в това? Моята смърт ще бъде великолепна и преди да умра, но само тогава, ще кажа на Фабрицио! «Неблагодарнико! Това е зарад тебе!» Да, само в Парма мога да намеря с какво да запълня малкото живот, който ми остава; там ще играя ролята на знатна дама. Какво щастие, ако мога да се радвам сега на всички отличия, които някога толкова сърдеха маркиза Раверси! Тогава, за да видя щастиято си, трябваше да гледам в очите на завистта... Моето самолюбие е задоволено, с изключение на графа едва ли някой ще може да отгатне какво уби сърцето ми... Аз ще обичам Фабрицио, ще служа предано на неговото щастие, но той не бива да осуети женитбата на Клелия и след това да се ожени за нея. Не, това няма да го бъде!“

Тъкмо когато стигна дотук в тъжния си монолог, херцогинята чу силен шум в къщата.

„Ето на — каза си тя, — идват да ме арестуват. Навярно са хванали Феранте и той е издал всичко. Нищо, толкова по-добре! Значи, ще имам с какво да се занимавам; ще се боря с тях за главата си. Но преди всичко не бива да се оставям да ме заловят.“

Полуоблечена, херцогинята избяга навътре в градината си; канеше се вече да се прехвърли през ниската стена и да избяга в полето, но видя, че някой влиза в стаята. Тя позна Бруно, доверения слуга на графа: той беше сам с нейната камериерка. Херцогинята се доближи до стъклената врата. Бруно разправяше на камериерката за раните, които получил. Херцогинята влезе. Бруно почти се хвърли в краката ѝ и почна да я моли да не казва на графа колко късно е пристигнал.

— Веднага след смъртта на принца — добави той — графът нареди до всички пощенски станции да не дават коне на пармски поданици. Ето защо отидох до По с коне на графа, но на слизане от шлепа колата ми се обърна, счупи се и потъна, а аз се ударих толкова тежко, че не можах да яхна коня, както трябваше да направя.

— Добре — каза херцогинята. — Сега е три часът сутринта: ще кажа, че сте пристигнали по пладне; гледайте само да не кажете нещо друго.

— Благодаря ви за добрината, госпожо.

В едно литературно произведение политиката е като пистолетен изстрел сред концерт — нещо грубо, но все пак можеш да не му отдадеш внимание.

Ще трябва да говорим сега за твърде отвратителни работи, за които по много причини бихме предпочели да мълчим; но принудени сме да се спрем на някои събития, доколкото засягат разказа ни, защото те се разиграват в сърцата на нашите герои:

— Но, боже господи, как умря тоя велик владетел? — каза херцогинята на Бруно.

— Отишъл на лов за прелетни птици в блатата край По, на две левги от Сака. Паднал в една дупка, покрита с трева; бил целият изпотен и настинал; пренесли го в една усамотена къща, дето той умрял след няколко часа. Някои твърдят, че господата Катена и Бароне също умрели и че цялото нещастие се дължало на зеленясалите медни съдове на селянина, в чиято къща се отбили. Те обядвали при него. Най-последно запалените глави, якобинците, които дрънкат каквото им се ще, говорят за отрова. Аз зная само, че моят приятел Тото, придворен квартиер, също щял да загине, ако не се грижел за него един добър селянин, който, изглежда, разбирал много от медицина и му приготвил доста необикновени лекарства. Но за смъртта на принца вече не се говори: всъщност той беше жесток човек. Когато тръгнах, народът се трупаше и искаше да убие главния прокурор Раси: тръгнаха също да подпалят портата на цитаделата, за да освободят затворниците. Но разправят, че Фабио Конти заповядал да стрелят с топовете. Други уверяват, че топчиите от цитаделата залели барута с вода, защото не искали да избиват съгражданите си. Но ето най-интересното: докато в Сандоларо хирургът оправяше нещастната ми ръка, от Парма пристигна един човек и разправи, че хората хванали по улиците



Барбоне, прочутия чиновник в цитаделата, пребили го и след това го обесили на едно дърво на най-близкия до цитаделата булевард. Народът се запътил да счупи хубавата статуя на принца в дворецовата градина, но господин графът повикал един батальон гвардейци, строил ги пред статуята и заповядал да кажат на народа, че който влезе в градината, няма да излезе жив от нея и народът се уплаши. Но най-чудното е, че тоя човек, който идваше от Парма и е бивш стражар, ми повтори няколко пъти, че господин графът сритал командира на придворната гвардия генерал П... и заповядал двама стрелци да го изведат от градината, след като му скъсал еполетите.

— Познавам си графа — извика херцогинята в изблик на радост, която не би могла да очаква една минута преди това: — той никога не ще позволи да оскърбят нашата принцеса; колкото до генерал П..., той от преданост към законните си господари никога не е искал да служи на узурпатора, а графът не е толкова деликатен и е участвал в цялата испанска война, за която често го укоряваха в двора.

Херцогинята бе отворила писмото на графа, но често прекъсваше четенето, за да отрупа Бруно с въпроси.

Писмото беше доста забавно; графът употребяваше най-мрачно изрази, но от всяка дума бликаше най-жива радост; той избягваше подробностите по смъртта на принца и завършваше писмото си така:

„Ти, разбира се, скоро ще се върнеш, мой скъпи ангел, но аз те съветвам да почакаш ден-два куриера, който, както се надявам, принцесата ще ти прати днес-утре; твоето връщане трябва да бъде толкова великолепно, колкото смело беше заминаването ти. Колкото до големия престъпник, който е при тебе, смятам да наредя да бъде съден от дванадесет съдии, повикани от всички части на държавата. Но за да накажа това чудовище така, както заслужава, трябва да мога първо да си направя книжки за къдрене на косата от първата му присъда, ако тя изобщо съществува.“

Графът бе разпечатал писмото си, за да добави:

„Ето ти още нещо: току-що раздадох патрони на два гвардейски батальона; ще се бия и ще гледам да спечеля колкото се може по-заслужено прякора Жестокия, с който либералите са ме наградил отдалвна. Тая стара мумия, генерал П..., посмя да говори в казармата, че трябвало да се влезе в преговори с полувъстаналия народ. Пиша ти насред улицата; отивам в двореца, дето ще влязат само през моя труп. Сбогом! Ако умра, ще умра както живях — обожавайки те *въпреки всичко*. Не забравяй да изтеглиш тристата хиляди франка, внесени на твое име във фирмата Д... в Лион.“

Ето го тоя нещастник Расси, бледен като смъртник и без перука; не можеш да си представиш какво му е лицето! Народът иска на всяка цена да го обеси; това би било голяма несправедливост, той заслужава да бъде разчекнат на четири. Той се скри в моя дворец, после хукна подире ми; не знам какво да правя... не искам да го заведа в двореца на принца, това би значило да предизвикам там възмущение. Ф... ще види, че го обичам; първите ми думи към Расси бяха: „Дайте ми присъдата срещу господин дел Донго и всички преписи, които имате, и кажете на всички тия незаконни съдии, виновници за тоя бунт, че ще ги обеса всичките, както и вас, драги приятелю, ако споменете някому за тая присъда, която никога не е съществувала. Зарад Фабрицио пращам на архиепископа една рота гренадири. Сбогом, скъпи ангел, моят дворец ще бъде опожарен и ще загубя твоите очарователни портрети. Бързам да отида в двореца, за да наредя да уволнят тоя безчестник генерал П..., който си върши щуротиите; подмазва се ловко на народа, както по-рано се подмазваше на покойния принц. Всички тия генерали са дяволски уплашени; ще трябва, струва ми се, да ме назначат за главнокомандващ.“

Озлобена, херцогинята не прати да събудят Фабрицио; тя изпитваше сега към графа голямо възхищение, което много приличаше на любов. „Всъщност, като размислиш добре — каза си тя, — трябва да се омъжа за него.“ Тя му писа това веднага и прати писмото с един слуга. Тая нощ херцогинята няма време да бъде нещастна.

На другия ден по пладне тя видя една лодка с десет гребци, която бързо пореше водите на езерото; Фабрицио и тя скоро съгледаха един човек, облечен в ливрея, от двора на пармския принц: наистина това бе един от неговите куриери, който още преди да слезе на брега, извика на херцогинята:

— Бунтът е потушен! — Куриерът ѝ даде няколко писма от графа, едно прекрасно писмо от принцесата и един написан на пергамент указ, с който принц Ранунцио Ернесто V ѝ даваше титлата херцогиня Сан-Джовани и я назначаваше за придворна дама на вдовстващата принцеса. На младия принц, познавач в минералогията, когото тя смяташе за глупак, бе стигнал умът да ѝ напише едно късо писмо, но на края имаше любовни излияния. Письмцето започваше така:

„Графът казва, госпожо херцогиньо, че е доволен от мене; вярно е, че редом до него аз се изложих на няколко пушечни изстрела и че бе засегнат конят ми; като гледам какъв шум вдигнаха за нищо и никакво нещо, много ми се иска да участвам в истинско сражение, но не срещу мои поданици. Дължа всичко на графа; всичките ми генерали, които не са воювали, се държаха като зайци; струва ми се, двама-трима избягали от Болоня. Откакто голямото и тъжно събитие ми даде власт не съм подписвал по-приятен за мене указ от указа, с който ви назначавам за първа придворна дама на майка ми. Ние с майка ми си спомнихме, че вие веднъж се възхищавахте от хубавата гледка, откриваща се от това palazzeto на Сан Джовани, което някога е принадлежало на Петрарка — поне тъй се разправя; майка ми пожела да ви подари това малко имение, а аз, като не знаех какво да ви подаря и не смеех да ви предложа всичко, което ви се пада, направих ви

херцогиня на моята страна; не зная дали сте достатъчно осведомена, че Сансеверина е римска титла. Наградих с големия кордон на своя орден нашия достопочтен архиепископ, който прояви рядка за един седемдесетгодишен човек твърдост. Вярвам, че няма да ми се разсърдите, задето върнах всички, пратени в изгнание, дами. Казват ми, че отсега нататък трябва винаги да поставям пред подписа си думите: *ваш предан*. Съжалявам, че ме карат да разточителствам с подобно уверение, което напълно отговаря на истината само когато пиша вам.

Ваш предан Ранунцио Ернесто“

Кой, ако съди по тоя език, не би казал, че херцогинята ще се радва на най-високо благоволение? Но много чудни ѝ се видяха другите писма на графа, които получи след два часа. Без да дава каквито да било обяснения, той я съветваше да отложи с няколко дни връщането си в Парма и да напише на принцесата, че е сериозно неразположена. Ала херцогинята и Фабрицио заминаха за Парма още същата вечер. Целта на херцогинята беше, макар и да не си го признаваше, да ускори сватбата на маркиз Крешенци; от своя страна по пътя Фабрицио изпадаше в безумни възторзи, които се виждаха смешни на леля му. Той се надяваше да види скоро Клелия; смяташе да я отвлече, дори против волята ѝ, ако нямаше друг начин да осуети брака ѝ.

Пътуването на херцогинята и племенника ѝ беше твърде весело. На пощенската станция преди Парма Фабрицио се спря за малко, за да облече отново свещеническите си дрехи; обикновено той ходеше облечен като човек в жалейка. Когато се върна при херцогинята, тя му каза:

— В писмата на графа намирам нещо подозрително и необяснимо. Ако ми е позволено да ти дам един съвет, остани тук няколко часа; ще ти пратя куриер веднага след като говоря с нашия велик министър.

Фабрицио с голяма мъка се подчини на това разумно предложение. Графът посрещна с изблик на радост, достойна за някое петнадесетгодишно момче, херцогинята, която наричаше вече своя

жена. Дълго време той не искаше да говори за политика, но когато най-после стигнаха тая тъжна тема, каза:

— Много добре направи, че попречи на Фабрицио да дойде тук открито; ние сме в разгара на реакцията. Отгатни кой колега принцът ми даде като министър на правосъдието? Расси, мила моя, Расси, когото в деня на големите събития аз третирах като подлец, какъвто си е. Да, трябва да те предупредя, че потулиха всичко, което се случи тук. Ако четеш нашия вестник, ще видиш, че чиновникът от цитаделата, на име Барбоне, умрял при падане от кола. Колкото за шестдесетте и няколко нехранимайковци, които заповядах да застрелят, когато нападаха статуята на принца в градината, те били здрави и читави, само че тръгнали да пътуват. Министърът на вътрешните работи граф Дзурла лично посети домовете на всеки един от тия злополучни герои и даде по петнадесет цехина на семействата или на приятелите им, като заповяда да казват, че покойният бил заминал и изрично заплаши със затвор всекиго, който би дръзнал да спомене, че тоя човек е убит. От собственото ми министерство на външните работи бе пратено едно лице в Милано и Торино, за да увещава журналистите да не пишат за *злочастното събитие* — възприет сега израз; това лице трябва да отиде в Париж и Лондон, за да опровергае във всички вестници, и то почти официално, всичко, което би могло да се появи за нашите размирици. Друг агент тръгна за Болоня и Флоренция. Аз само свивах рамене.

Но смешното за моите години е това, че преживях един момент на възторг, когато говорех пред войниците от гвардията и скъсах еполетите на тоя негодник генерал П... В тоя момент бих дал без колебание живота си за принца; сега признавам, че това щеше да бъде много глупава смърт. Днес принцът, колкото и добър момък да е, би дал сто екю само за да се разболея и умра; той още не смее да ми поиска оставката, но ние си говорим с него по възможност по-рядко и аз му пращам цял куп докладни записки, както правех с покойния принц след затварянето на Фабрицио. Да не забравя да ти кажа, че не мога да направя книжки за къдрене на косата си от издадената срещу него присъда по простата причина, че мошеникът Расси не ми я даде. Така че постъпили сте много добре, като сте попречили на Фабрицио да дойде тук открито. Присъдата все още е в сила; не вярвам, че Расси ще дръзне да арестува нашия племенник днес, но може би ще се реши

да го стори след две седмици. Ако Фабрицио на всяка цена иска да се върне в града, нека се настани у дома.

— Но коя е причината за всичко това? — извика смаяна херцогинята.

— Убедили са принца, че се държа като диктатор и спасител на отечеството и че искам да го ръководя като дете; нещо повече, когато съм говорил за него, казал съм бил съдбоносните думи: *това дете*. Може и да е вярно, него ден бях възбуден; така например аз го сметнах за велик човек, защото не се уплаши никак от първите пушечни изстрели, които чу в живота си. Той съвсем не е глупав. Дори се държи по-добре от баща си, най-после — готов съм винаги да го кажа — в дълбочината на сърцето си той е честен и добър, но той искрено и младо сърце се вълнува, когато му разправа за някоя подла постъпка, и си мисли, че оня, който забелязва тия работи, сам трябва да има много черна душа; помислете си какво възпитание е получил!...

— Вие трябваше да помислите, ваше превъзходителство, че той един ден ще стане владетел, и да поставяте някой умен човек при него.

— Първо, имаме пример на абат Кондияк<sup>[9]</sup>, който бе повикан от моя предшественик, маркиз де Фелино<sup>[10]</sup>, и направи от своя възпитаник само същински глупец. Той знаеше само да взема участие в църковните процесии, а в 1796 година не можа да се разбере с генерал Бонапарт, който щеше да утрои размерите на неговата държава. Второ, аз никога не съм смятал да остана министър десет години наред. Сега, когато съм разочарован от всичко, и то от един месец насам, искам само да събера един милион, преди да предоставя на собствената ѝ съдба тая паплач, която спасих. Без мене Парма в два месеца щеше да стане република, а поетът Феранте Пала, неин диктатор.

При тия думи херцогинята се изчерви: графът не знаеше нищо.

— Ние ще се върнем към обикновената монархия на XVIII век: изповедника и любовницата. Всъщност принцът обича само минералогията и може би вас, госпожо. Откакто царува, неговият камердинер, чийто брат аз направих след деветмесечна служба капитан, тоя камердинер, казвам, му набива в главата, че трябва да се смята за най-щастливия човек, защото профилът му ще бъде изобразен върху златните монети. Тая хубава мисъл е причина, задето той се отегчава. Сега му трябва адютант, който да го лекува от досадата. Но

да ми предложи и милиона, който ни е необходим, за да живеем добре в Неапол или Париж, аз не бих се съгласил да бъда негово лекарство срещу досадата и да прекарвам всеки ден четири-пет часа с негово височество. А и тъй като съм по-умен от него, след един месец той ще ме смята за чудовище.

Покойният принц беше зъл и завистлив, но бе ходил на война и командвал войска, благодарение на това знаеше как да се държи; хората намираха у него материал за владетел и, добър или лош, аз можех да бъда министър. А с неговия честен и простодушен син, който е наистина добър, аз съм принуден да бъда интригант. Ето ме съперник на последната женичка в двореца, и то много по-слаб съперник, защото мога да пропусна безброй необходими подробности. Например преди три дни една от тия жени, която всяка сутрин разнася чисти кърпи по дворецовите апартаменти, взе, че загуби ключа на едно от английските писалища на принца. Негово височество отказа да се занимава с въпросите, книжата по които се намират в това писалище; всъщност срещу двадесет франка можеха да отковат дъските от дъното на писалището или да използват шперц, но Ранунцио Ернесто V ми каза, че това би значило да се насаждат лоши навици у дворецовия ключар.

Той още не може да поддържа три дни наред едно и също решение. Ако беше се родил маркиз, със състояние младият принц щеше да бъде един от най-достоините хора при Пармския двор, нещо като Людовик XVI, но как ще може той със своето набожно простодушие да противостои на всички изкусни примки, с които е заобиколен? Затова салонът на вашата неприятелка Раверси е помогъщ от всякога; там направиха откритието, че аз — който заповядах да стрелят срещу народа и бях решен ако потрябва, да убия три хиляди души, но да не позволя да оскърбят статуята на моя доскорошен господар принца, — че аз съм върл либерал, че съм искал да накарам принца да подпише конституция и безброй подобни глупости. С тия свои приказки за република безумците ще ни попречат да се радваме на най-добрата от монархиите... С една дума, госпожо, вие сте единственото лице от сегашната либерална партия — а според моите врагове аз съм нейният шеф, — за което принцът не се е изказал нелюбезно; архиепископът, все още напълно честен човек, е съвсем в

немилост, защото говорил разумно за онова, което аз направих в оня *злополучен ден*.

На заранта след деня, който тогава още не наричахме *злополучен*, когато беше истина, че е имало бунт, принцът казал на архиепископа, че за да не бъдете принудена да вземете по-долна титла, като се омъжите за мене, той щял да ме направи херцог. А сега, струва ми се, Расси, когото аз направих благородник, защото ми продаваше тайните на покойния принц, ще стане граф. При такова авансиране аз ще трябва да играя ролята на глупак.

— И горкият принц ще затыне в тая кал.

— Разбира се, но нали той е *господарят* — в по-малко от две седмици ще изчезнат всички *подигравки*. И тъй, скъпа херцогиньо, нека направим както в играта на табла: *да си вървим*.

— Но ние съвсем не сме богати.

— Всъщност нито вие, нито аз имаме нужда от лукс. Ако ми дадете едно място в ложата ви в театър „Сан Карло“ в Неапол и един кон за езда, ще бъда предоволен; не повече или по-малко лукс ще ни създаде положение в обществото, а удоволствието, което ще изпитват умните хора да идват на чаша чай у нас.

— Но — отвърна херцогинята — какво щеше да стане през *злополучния ден*, ако вие се бяхте държали настрана, както, надявам се, ще постъпите занапред?

— Войската щеше да се побратими с народа, три дни щеше да има клане и пожари (защото на тая страна са нужни сто години, за да не бъде републиката за нея безсмислица), после две седмици грабежи, докато от чужбина дойдеха два-три полка да сложат край на всичко това. Феранте Пала беше сред народа, смел и яростен както винаги; несъмнено той е имал десетина приятели, които са действали в съгласие с него, и Расси ще съчини от всичко това едно великолепно съзаклятие. Положително е във всеки случай, че макар и облечен в невероятни дрипи, той е раздавал злато с пълни шепи.

Смаяна от всички тия новини, херцогинята побърза да отиде да благодари на принцесата.

Когато тя влезе в стаята, една от придворните дами ѝ връчи малкото златно ключе, което се носи на пояса като белег на върховна власт в дворцовите апартаменти, определени за принцесата. Клара-Паолина побърза да изпрати всички и останала най-последна насаме с



приятелката си, известно време упорито говори само със загатвания. Херцогинята не разбираше какво значеше всичко това и отговаряше твърде сдържано. Най-после принцесата заплака, хвърли се в прегръдките на херцогинята и извика:

— Отново настъпват за мене нещастни дни: моят син ще се отнася с мене още по-лошо от баща си.

— Аз няма да допусна това — отвърна живо херцогинята. — Но преди всичко благоволете, ваше височество — продължи тя, — да приемете израза на голямата ми признателност и на голямата ми почит.

— Какво искате да кажете? — извика разтревожено принцесата, уплашена, че херцогинята ще си подаде оставката.

— Че всеки път, когато ми позволите да обърна надясно клатещата се глава на тая маймунка върху камината, вие, ваше височество, ще ми разрешите да наричам нещата с истинските им имена.

— Само това ли, скъпа херцогиньо? — извика Клара-Паолина, като се изправи и се затече да обърне сама главата на маймунката. — И тъй говорете съвсем свободно, госпожо първа придворна дама — каза тя с очарователен тон.

— Ваше височество — продължи херцогинята, — вие схващате отлично положението, ние двете с вас сме изложени на големи опасности; присъдата срещу Фабрицио не е отменена, следователно в деня, когато поискат да се отърват от мене и да оскърбят вас, той ще бъде хвърлен отново в затвора. Нашето положение е така лошо, както и по-рано. Колкото до мене лично, аз ще се омъжа за графа и ние ще се установим в Неапол или в Париж. Най-новият израз на неблагодарност, жертва на която е днес графът, съвсем го отврати от държавните работи и ако не съчувствах на вас, ваше височество, аз бих го посъветвала да остане в тая бъркотия само ако принцът му даде много пари. Позволете ми, ваше височество, ще ви обясня, че когато зае министерския си пост, графът имаше сто и тридесет хиляди франка, а днес той едва ли има двадесет хиляди ливри доход. Напразно го убеждавах отдавна да се погрижи за състоянието си. В мое отсъствие той се е скарал с главните закупвачи на данъците на принца, които бяха мошеници; графът назначи на тяхно място други мошеници, които му дадоха осемстотин хиляди франка.

— Как! — възкликна смаяна принцесата. — Боже мой, колко ми е неприятно всичко това!

— Ваше височество — отвърна съвсем спокойно херцогинята, — да обърна ли главата на маймунката наляво?

— Боже мой — не — извика принцесата, — но ми е неприятно, че човек с характера на графа е намислял да печеля пари по този начин.

— Без тая кражба щяха да го презират всички честни хора.

— Велики боже, нима е възможно?

— Ваше височество — продължи херцогинята — като включим моя приятел маркиз Крешенци, който има триста или четиристотин хиляди ливри доход, тук всички крадат; а и как да не крадат в такава страна, дето признателността за най-големите услуги не трае дори един месец? Ето защо само парите са нещо реално, което остава и след като изпаднеш в немилост. Аз ще си позволя, ваше височество, да ви кажа ужасни истини.

— Позволявам ви — отвърна принцесата с дълбока въздишка, — но те ми са страшно неприятни.

— И тъй, ваше височество, вашият син, принцът, който е съвсем честен човек, може да ви направи много по-нещастна, отколкото баща му; характерът на покойния принц беше горе-долу като на всички. А днешният ни владетел не е сигурен дали ще желае едно и също нещо три дни наред; следователно, за да бъде човек сигурен в него, трябва да бъде постоянно с него и да не позволява никому да му говори. Тъй като всеки лесно може да отгатне тая истина, новата ултрамонархическа партия, ръководена от две умни глави, Расси и маркиза Раверси, ще се опита да намери на принца любовница. На тая любовница ще бъде позволено да направи състояние и да раздава някои второстепенни служби, но тя ще трябва да отговаря пред партията за постоянната воля на владетеля.

За да бъде сигурна за положението си в двора на ваше височество, Расси трябва да бъде изгонен и опозорен; освен това искам Фабрицио да бъде съден от най-честните съдии, които могат да се намерят. Ако те, както се надявам, го признаят за невинен, ще бъде естествено да се позволи на архиепископа да го направи свой викарий с право да наследи неговия пост. Ако претърпя несполука, ние с графа ще се оттеглим; в такъв случай на заминаване ще дам на ваше височество следния съвет: не прощавайте никога на Расси, никога не

излизайте от държавата на сина си. Докато е близо до вас, той добър син не ще ви стори голямо зло.

— Следях вашите разсъждения с всичкото необходимо внимание — отговори принцесата с усмивка, — нима искате да кажете, че аз трябва да потърся любовница на сина си?

— Съвсем не, ваше височество, но преди всичко направете така, че да му бъде весело само във вашия салон.

Разговорът продължи безкрайно в същия дух; пелената падна от очите на простодушната, но умна принцеса.

Един куриер на херцогинята съобщи на Фабрицио, че може да влезе в града, но трябва да се крие. Почти никой не го виждаше, той живееше преоблечен като селянин в дървената барака на един търговец на кестени, точно срещу портата на цитаделата, под дърветата на булеварда.

---

[1] *Фокелберг* (Фокелберг Бенгт Ерланд, 1786–1854) — шведски скулптор, прекарал по-голямата част от живота си в Рим. ↑

[2] *Тенерани, Пиеро* (1789–1869) — римски скулптор, ученик на Канова. ↑

[3] *Маркези* (1789–1858) — италиански скулптор, заселил се в Милано от 1822 година. ↑

[4] *Хайец, Франческо* (1791–1881) — основател на романтическа школа в живописа с център Милано. Заселва се в Милано през 1822 година. ↑

[5] *Франческо Сфорца* — италиански кондотиер от XV век впоследствие херцог на Милано. Успява да изгони френските войски от Италия и да образува съюз на италианските държави. ↑

[6] *Лоренцо Великолепни Медичи* (1448–1492) — херцог на Флоренция, поет и покровител на изкуствата, един от дейците на италианския Ренесанс. ↑

[7] *Робер Анжуйски* (1278–1343) — крал на Неапол, по прозвище Добрия, известен в историята с борбата си срещу германския император Хенрих VII. ↑

[8] *Кола ди Риенцо* (1313–1354) — водач на народно въстание през XIV век в Рим, приел титлата народен трибун и убит по време на метежа.

Всички споменати тук политици са се разглеждали от италианските либерали като борци за свободата и независимостта на Италия. Макиавели минавал за борец срещу тиранията. ↑

[9] *Кондияк, Етиен — Боно* (1715–1780) — абат, френски философ-просветител. Било му възложено възпитанието на внука на Луи XV, пармския херцог Фердинандо (1751–1802). ↑

[10] *Фелино, Гийом-Леон дю Тийо* (1711–1774) — маркиз, пармски министър, французин по произход. ↑

## ДВАДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Херцогинята уреждаше прекрасни вечери в двореца, дето никога не бяха виждали такова веселие; тая зима тя бе приветлива като никога, макар че живееше сред най-големи опасности; затова пък и през тия тежки за нея времена тя почти нито веднъж не помисли с мъка за необикновената промяна, настъпила у Фабрицио. Младият принц идваше много отрано на приятните вечери на майка си, която винаги му казваше:

— Вървете управлявайте. Обзалагам се, че на писалищната ви маса има повече от двадесет доклада, които чакат вашето да или не, и не искам Европа да ме обвинява, че ви правя крал-безделник, за да царувам вместо вас.

Лошото беше, че тия съвети се даваха винаги в най-неподходящо време, сиреч когато негово височество, надвил своята плахост, вземаше участие в някоя твърде забавна за него игра на думи. Два пъти седмично имаше излети, на които, под предлог, че иска да спечели за новия владетел любовта на народа, принцесата канеше най-хубавите жени от буржоазията. Херцогинята, която беше душата на тоя весел двор, се надяваше, че хубавите гражданки, които смътно завиждаха на буржоата Расси за големия му успех, ще разкажат на принца някои от безбройните мошеничества на тоя министър. Между другите си детински схващания принцът имаше и това, че правителството му е *морално*.

Расси беше достатъчно умен, за да разбере колко са опасни за него тия бляскави вечери в двореца на принцесата, уреждани от неговата приятелка. Той не пожела да даде на граф Моска издадената напълно законна присъда срещу Фабрицио, ето защо или херцогинята, или той трябваше да изчезнат от двора.

В деня на народните вълнения, самото съществуване на които сега съгласно добрия тон трябваше да се отрича, някой бе раздал на народа пари. Това послужи на Расси за изходна точка: облечен по-зле от обикновено, той посети най-бедните къщи на града и прекара със сиромашките им обитатели цели часове в разговори, за които

плащаше. Тия му усилия бяха добре възнаградени: след двуседмичен такъв живот той се увери, че Феранте Пала е бил таен главатар на въстанието, както и че тоя човек, който цял живот беше беден като велик поет, продал в Генуа осем или десет диаманта.

Разправяше се, че между тях имало пет скъпоценни камъка, които, макар в действителност да стрували повече от четиридесет хиляди франка, *десет дни преди смъртта на принца* били отстъпени, за тридесет и пет хиляди франка, защото продавачът казал, че имал нужда от пари.

Как да опишем радостта на министъра на правосъдието след това откритие? Той забелязваше, че при двора на вдовстващата принцеса всеки ден му се подиграваха, а и принцът, говорейки с него по служба, на няколко пъти му се присмя в очите с всичката наивност на младостта.

Трябва да признаем, че Расси имаше необикновено плебейски навици; например, когато разговорът го интересуваше, той кръстосваше нозе и хващаше с ръка обувката си, ако интересът му растеше, той разстиляше върху крака си червената си памучна кърпичка и т.н., и т.н.. Принцът много се смя на шегата на една от най-хубавите буржоазки, която, знаейки, че има много хубав крак, почна да имитира изящния жест на министъра на правосъдието.

Расси поиска извънредна аудиенция и каза на принца:

— Ваше височество, бихте ли дали сто хиляди франка, за да научим точно от каква смърт е умрял августейшият ви баща? Тая сума би помогнала на правосъдието да залови виновните, ако има такива. Ясно е какво отговори принцът.

След известно време Чекина съобщи на херцогинята, че ѝ предложили много пари, ако позволи на един златар да разгледа диамантите на подарката ѝ; тя отказала с възмущение. Херцогинята ѝ се скара, задето отказала и след една седмица Чекина получи диамантите, за да ги покаже. В деня, уговорен за преглеждане на диамантите граф Моска постави по двама верни хора при всеки от пармските златари и към полунощ посети херцогинята, за да ѝ обади, че любопитният златар бил не друг, а братът на Расси. Херцогинята бе особено весела тая вечер (в двореца се играеше една комедия *dell'arte*, сиреч пиеса, в която всяко действащо лице импровизира диалога, когато го произнася, а зад кулисите е окачен само планът на

комедията). Херцогинята играеше също в пиесата, а ролята на нейния любовник бе дадена на граф Балди, някогашен приятел на маркиза Раверси, която присъстваше на представлението. Принцът, най-свенливиият човек в своята държава, но хубав момък, надарен с много нежно сърце, изучаваше ролята на граф Балди, защото искаше да я играе на второто представление.

— Трябва да бързам — каза херцогинята на графа, — явявам се в първа сцена на второ действие: да минем в караулното помещение.

Тук, между двадесетте гвардейци, които будно и внимателно следяха разговорът между министър-председателя и първата придворна дама, херцогинята каза със смях на своя приятел:

— Вие винаги ми се карате, че без всяка полза издавам тайните си. Чуйте: благодарение на мене Ернесто V се възкачи на престола, аз трябваше да отмъстя за Фабрицио, когото обичах тогава много повече, отколкото сега, макар и все тъй невинно. Зная, че съвсем не вярвате на тая невинна любов, но това няма значение, защото ме обичате въпреки моето престъпление. И тъй ето едно мое истинско престъпление: аз дадох всичките си диаманти на един твърде интересен безумец на име Феранте Пала и дори го целунах, за да го накарам да погуби човека, който искаше да отрови Фабрицио. Има ли нещо лошо в това?

— Значи, ето отде Феранте е взел парите за своя бунт! — каза графът доста изненадан. — И вие ми разправяте всичко това в караулното помещение!

— Защото бързам, а Расси е попаднал на следите на престъплението. Но истината е, че не съм споменала думица за въстание — аз мразя якобинците. Помислете върху всичко това и след представлението ми кажете мнението си.

— Ще ви кажа още сега, че трябва да накарате принца да се влюби във вас... Но съвсем благопристойно!

Повикаха херцогинята на сцената, тя отърча.

След няколко дни херцогинята получи по пощата дълго смешно писмо, подписано от нейна предишна камериерка; тая жена молеше да ѝ се даде работа в двореца, но херцогинята от пръв поглед разбра, че нито почеркът, нито стилът бяха нейните. Когато тя обърна листа, за да прочете втората страница, в нозете ѝ падна една малка чудотворна иконка на Дева Мария, завита в лист от някаква стара книга. След като

погледна иконката, херцогинята прочете няколко реда от стария печатан лист. Очите ѝ светнаха, когато прочете следните думи:

„Трибунът взимаше само по сто франка месечно; с останалите пари искаше да съживят свещения огън във вледенените от егоизма души. Лисицата е в дирите ми и затова не се опитвах да видя за сетен път съществуването, което обожавам. Казах си: тя, която ме надминава и по ум, и по прелест, и по хубост, не обича републиката. А и как може да се учреди република без републиканци? Дали не съм се мамел? В продължение на шест месеца ще обикалям пеш, с микроскоп в ръка, американските градчета и ще разбера дали трябва още да обичам едничката съперница, която имате в моето сърце. Ако получите това писмо, госпожо баронесо, и ако никое нечестиво око не го прочете преди вас, заповядайте да счупят един от младите ясени, посадени на двадесет крачки от мястото, дето за пръв път се осмелих да ви говоря. Тогава ще кажа да заровят в градината под големия чимшир, който вие забелязахте веднъж в щастливите ми дни, една кутия с неща, заради които клеветят моите съмишленици. Уверявам ви, че не бих се решил да ви пиша, ако лисицата не беше в дирите ми и не би могла да стигне до небесното създание; търсете под чимшира след две седмици.“

„Щом разполага с печатница — каза си херцогинята, — скоро ще имаме сбирка от сонети; бог знае как ще ме нарече в тях!“

От кокетство херцогинята реши да направи един опит; цяла седмица тя бе неразположена и дворът остана без прекрасните си вечери. Принцесата, възмутена от всичко, което още от първия ден на вдовството си беше принудена да върши от страх пред сина си, прекара седмицата в манастира до черквата, дето бе погребан покойният принц. Поради прекъсването на вечерите принцът имаше много свободно време и доверието му към министъра на правосъдието значително намаля. Ернесто V разбра каква досада го заплашва, ако херцогинята напусне двора или просто престане да внася радост в него. Вечерите почнаха отново и принцът проявяваше все по-голям интерес към комедиите *dell'arte*. Той се канеше да вземе някоя роля, но не се решаваше да признае това си честолюбиво желание. Веднъж, целият изчервен, той каза на херцогинята:

— Защо и аз да не играя?

— Всички тук сме на заповедите на ваше височество; ако благоволите да ми заповядате, ще кажа да съставят план за нова



комедия и във всички бляскави сцени от ролята на ваше височество ще участвам и аз, а тъй като отначало всеки е малко нерешителен, ако благоволите, ваше височество, да ме гледате по-внимателно, ще ви подказвам отговорите, които трябва да давате.

Всичко бе наредено извънредно изкусно. Принцът беше много плах и се срамуваше от плахостта си; усилията на херцогинята да щади тая вродена плахост направиха на младия владетел дълбоко впечатление.

В деня на дебюта му представлението започна половин час по-рано от друг път и в салона имаше само десетина възрастни жени, когато минаха в театралната зала. Те съвсем не внушаваха страх на принца, а и възпитани в Мюнхен в истински монархически дух, постоянно ръкопляскаха. Възползвана от властта си на първа придворна дама, херцогинята заключи вратата, през която по-дребните придворни влизаха в залата. Принцът, който имаше литературен усет и хубава фигура, изпълни много добре първите сцени; той повтаряше с разбиране фразите, които четеше в очите на херцогинята или които тя полугласно му подказваше. По едно време, когато малцината зрители шумно ръкопляскаха, херцогинята даде знак: отвори се парадната врата и в миг зрителната зала се изпълни с придворните хубавици, които намериха, че принцът има очарователно лице и щастлив вид и също почнаха да ръкопляскат; принцът се изчерви от щастие. Той играеше ролята на влюбен в херцогинята. Сега вече нямаше нужда херцогинята да му подказва думите — напротив, трябваше да го кара да съкращава сцените; той говореше за любовта си толкова пламенно, че често я смущаваше; репликите траеха по пет минути. Херцогинята не беше вече такава ослепителна хубавица, каквато бе преди години; затварянето на Фабрицио и особено животът ѝ с мрачния и мълчалив Фабрицио край Лаго Маджоре бяха състарили хубавата Джина с десет години. Чертите ѝ бяха станали по-остри, в тях имаше повече ум, но по-малко младост.

Рядко само те изразяваха веселостта на първата младост, но на сцената, благодарение на червилото и на всички средства, които изкуството дава на артистките, тя все още беше най-хубавата жена в двора. Страстните тиради на принца събуждаха вниманието на придворните; тая вечер всички си казваха: „Ето маркиза Балби на новото царуване!“ Графът вътрешно се възмущаваше. След

свършването на пиесата херцогинята каза на принца пред всички придворни:

— Ваше височество, вие играете много добре; човек би рекъл, че сте влюбен в една тридесет и осем годишна жена, а това може да попречи на моя брак с графа. Ето защо занапред ще играя с ваше височество само ако ми се закълнете, че ще ми говорите така, както бихте говорили на една възрастна жена, например на госпожа маркиза Раверси.

Пиесата се игра три пъти; принцът обезумя от щастие, но една вечер той изглеждаше твърде загрижен.

— Или аз се лъжа — каза херцогинята на принцесата или Расси крои да ни изиграе някаква игра; бих ви посъветвала, ваше височество, да определите едно представление за утре; принцът ще играе лошо и в отчаянието си ще ви каже някои неща.

И наистина принцът игра много лошо; думите му едва се чуваха и той не знаеше как да завършва фразите си. В края на първото действие той едва не заплака; херцогинята стоеше близо до него, но студена и неподвижна. Когато остана за миг насаме с нея във фойето на актьорите, принцът отиде и затвори вратата.

— По никой начин не мога да играя второто и третото действие — каза той, — съвсем не искам да ми ръкопляскаат от снизхождение; ръкоплясканията, с които ме награждаваха тая вечер, разкъсваха сърцето ми. Дайте ми съвет какво да правя.

— Аз ще изляза на авансцената, ще направя дълбок реверанс на ваше височество, после на публиката и като същински театрален директор ще кажа, че тъй като актьорът, който играе ролята на Лелио<sup>[1]</sup>, внезапно се е почувствал неразположен, представлението ще завърши с няколко музикални номера. Граф Руска и девойката Гизолфи ще бъдат във възторг, ще могат да покажат пред една такава бляскава публика пискливичките си гласове.

Принцът хвана ръката на херцогинята и с жар я целуна.

— Защо не сте мъж — каза той, — бихте ми дали добър съвет: Расси току-що сложи на писалищната ми маса сто осемдесет и две показания против предполагаемите убийци на баща ми. Освен показанията има и обвинителен акт от повече от двеста страници; аз трябва да прочета всичко това, а и обещах да не казвам нищо на графа. Това води направо към смъртни присъди; той иска вече да наредя да

отвлекаат от Франция, близо до Антиб, великия поет Феранте Пала, от когото толкова се възхищавам. Пала живее там под името Понсе.

— В деня, в който заповядате да бъде обесен някой либерал, Расси ще се закрепил в правителството с железни вериги, а тъкмо това е главната му цел; но тогава, ваше величество, вие не ще можете да обявявате два часа по-рано, че отивате на разходка. Аз няма да кажа нищо нито на принцесата, нито на графа за вика от болка, който се изтръгна от сърцето ви, но тъй като дадената клетва ме задължава да нямам тайни от принцесата, ще бъда щастлива, ако благоволите, ваше височество, да обадите на майка си онова, което неволно казахте на мене.

Тая мисъл отвлече владетеля от потискащата го мъка на пропаднал актьор.

— Добре, вървете предупредете майка ми, отивам в големия ѝ кабинет.

Принцът напусна кулисите, мина салона, през който се отиваше на сцената, и сърдито освободи главния шамбелан и дежурния адютант, тръгнали подире му; от своя страна и принцесата бързо напусна представлението; първата придворна дама влезе в големия кабинет, направи дълбок поклон пред майката и пред сина и ги остави сами. Лесно можем да си представим вълнението на придворните — тъкмо такива неща ги правят толкова забавни. След един час принцът се показа на вратата на кабинета и повика херцогинята; принцесата плачеше, лицето на сина ѝ беше съвсем измъчено.

„Слаби хора — каза си първата придворна дама, — настроението им е лошо и търсят кому да си изкарат гнева.“

Отначало майката и синът се надпреварваха кой пръв да разправи всичко подробно на херцогинята, но тя се пазеше много да каже нещо определено в отговорите си. Два убийствени часа трима актьори на тая отегчителна сцена не излизаха от току-що описаните от нас роли. Принцът лично отиде да донесе двете големи чанти, които Расси бе оставил на писалищната му маса; когато излезе от големия кабинет на майка си, видя, че всички придворни чакат.

— Вървете си, оставете ме на мира! — завика той със съвсем неучтив тон, какъвто друг път не бяха забелязали у него.

Принцът не искаше да видят, че сам носи двете чанти — един принц не бива нищо да носи. В един миг придворните изчезнаха. На

връщане принцът видя само лакеите, които гасяха свещите; той отпрати сърдито и тях, както и нещастния дежурен адютант Фонтана, който от прекалено усърдие има нетактичността да стане.

— Тая вечер всички са си поставили за цел да ме изкарат от търпение — каза той гневно на херцогинята, когато се върна в кабинета.

Той я смяташе за много умна и се ядосваше, че тя упорито отказва да изкаже някакво мнение. А тя от своя страна беше решила да не казва нищо, докато *изрично* не ѝ поискат мнението. Измина повече от половин час, докато принцът, въпреки чувството си за собствено достойнство, се реши да я попита:

— Но, госпожо, вие не казвате нищо.

— Аз съм тук, за да служа на принцесата и да забравям веднага всичко, което се говори пред мене.

— Щом е така, госпожо — каза принцът и силно се изчерви, — аз ви заповядвам да кажете мнението си.

— Престъпленията се наказват, за да не се повтарят. Дали покойният принц е бил отровен? Твърде съмнително. Бил ли е отровен от якобинците? Ето кое Расси иска да докаже, защото тогава той ще стане винаги необходимо оръдие за ваше височество. Но стане ли това, вие, ваше височество, който сте в началото на царуването си, можете да очаквате още много вечери, подобни на днешната. Вашите поданици обикновено казват, и това е самата истина, че имате добър характер; докато не сте заповядали да обесят някой либерал, вие ще се радвате на това име и, разбира се, никой не ще помисли да ви отрови.

— Вашето заключение е ясно — извика принцесата сърдито, — вие не искате да бъдат наказани убийците на моя мъж!

— Ясно, ваше височество — с тях ме свързва нежно приятелство.

Херцогинята виждаше по очите на принца, че той е напълно убеден в нейното желание да му наложи заедно с майка му план на поведение. Двете жени бързо си размениха остри бележки, след които херцогинята заяви, че не ще каже нито дума повече и остана вярна на решението си; но след дълга препирня с майка си принцът отново ѝ заповяда да каже мнението си.

— Кълна се, ваше височество, че няма да го кажа!

— Но това е същинска детинщина! — извика принцът.

— Аз ви моля, херцогиньо, да се изкажете — каза принцесата с достойнство.

— Умолявам ви, ваше височество, да ме избавите от това; но, ваше височество — добави херцогинята, обръщайки се към принца, — вие прекрасно четете френски; за да успокоите развълнуваните ни умове, бихте ли искали да ни прочетете една басня от Лафонтен?

Принцесата сметна, че това *ни* е голяма дързост, но по лицето ѝ се изписа едновременно и изненада, и любопитство, когато първата придворна дама най-спокойно отиде да отвори шкафа с книгите и се върна с един том басни от Лафонтен; тя го прелиства няколко мига, подаде го на принца и му каза:

— Много ви моля, ваше височество, да прочетете цялата басня.

#### ГРАДИНАРЯТ И НЕГОВИЯТ СЕНЬОР

*Един любител градинарин,  
ни гражданин, нито селяк,  
владеел в кът богат и харен  
градина спретната, в съседство с пущинак.  
Той с живи плетове бил оградил земята:  
на воля расли там марули и салата  
и мъничко жасмин, и карамфил червен —  
подарък на Марго за именния ден.  
Но заек някакъв смутил тъй радостта му,  
че при сеньора си човекът се явил.  
— Проклетият му звяр гощавки търси само —  
оплакал му се той. — Капан не го лови:  
тояги, камъни безсилни са, уви!  
— Магесница ще да е. — Магесник или дявол —  
подзел сеньорът горд, — повярвай ми в това,  
макар и неведнъж да те е изхитрявал,  
от тоя пакостник аз ще те отърва.  
— Кога туй?  
— Веднага — отвърнал му сеньора.  
И още заранта довежда своите хора.  
— Да хапнем пиленца. Ти имаш много вкусни.*

\* \* \*

*Похапват здраво те. И всеки е на крак  
застяга се, приготвява,  
тръби и рогове такваз надигат врява,  
че слисват нашия добряк.  
И хайката без жал изтърква и почупва  
градината му в миг. Прощавай, карнабит,  
прощавай, зеле и кромид,  
прощавай, градинарска супа!*

\* \* \*

*Тъжи човечецът за своята градина.  
Но кой го чува там, ловците в своя бяс  
пакости направели за час,  
каквито всички заеци у нас  
не биха сторили за сто години.  
Князе, на разприте си край сами турете.  
Голяма лудост е да се осланяш на кралете.  
Не ги въвличайте вий в своите войни —  
**от тях пазете вашите страни.***

След четенето настъпи дълго мълчание. Принцът сам върна книгата на мястото ѝ и почна да се разхожда из кабинета.

— Е, госпожо — каза принцесата, — ще благоволите ли да се изкажете?

— Разбира се, не, госпожо, докато негово височество не ме назначи за министър; ако говоря тук, рискувам да загубя службата си на първа придворна дама.

Ново мълчание повече от четвърт час; най-после принцесата си спомни каква роля е играла някога Мария Медичи, майка на Луи XIII: напоследък по настояване на първата придворна дама всеки ден ѝ четяха великолепната *История на Луи XIII* от Базен. Макар и твърде

засегната, принцесата си помисли, че херцогинята лесно може да напусне страната и тогава Расси, който ѝ внушаваше безумен страх, би могъл да стане втори Ришельо и да накара сина ѝ да я изгони. В тоя момент принцесата беше готова да даде всичко на света, за да унизи своята първа придворна дама, но бе безсилна. Тя стана, приближи се с малко изкуствена усмивка, хвана херцогинята за ръката и каза:

— Хайде, госпожо, докажете ми своето приятелство — говорете.

— Добре. Само две думи и нищо повече: изгорете в камината всички книжа, събирани от усойницата Расси, и никога не му казвайте, че са изгорени.

И тя съвсем свойски пошепна на ухото на принцесата:

— Расси може да стане Ришельо!

— Но дявол да го вземе, тия книжа ми струват повече от осемдесет хиляди франка! — извика сърдито принцът.

— Ваше височество — отвърна енергично херцогинята, — ето колко скъпо струва да си служите с престъпници от долен произход. Дай боже да изгубите цял милион, но никога да не давате ухо на подлите мошеници, които не оставиха баща ви да спи спокойно през последните шест години от царуването му.

Думите *долен произход* се харесаха извънредно много на принцесата — тя смяташе, че графът и приятелката му прекалено ценят ума, който винаги има нещо сродно с якобинството.

През време на късия миг дълбоко мълчание, изпълнен за принцесата с размишления, часовникът на дворцовата кула удари три. Принцесата стана, направи дълбок поклон на сина си и му каза:

— Моето здраве не ми позволява да продължа разговора. Никога не вземайте министър от *долен произход*; вие не можете да ме разубедите, че вашият Расси не е откраднал половината от парите, които ви е накарал да похарчите за шпионаж.

Принцесата взе две свещи от светилника и ги сложи в камината така, че да не угаснат, сетне се доближи до сина си и добави:

— Баснята на Лафонтен победи в мене справедливото желание да отмъстя за съпруга си. Ще ми позволите ли, ваше височество, да изгоря *тия драсканици*?

Принцът стоеше неподвижен.

„Лицето му е наистина глупаво — каза си херцогинята, — графът има право: покойният принц нямаше да ни държи будни до три

часа сутринта, за да вземе решение.“

Принцесата, все още права, добави:

— Тоя нищожен прокурор би се възгордял много, ако знаеше, че заради тия, изпълнени с лъжи книжа, стъкмени тъй, че да му позволят да напредне, двете най-високи особи в държавата са прекарали безсънна нощ.

Принцът се нахвърли като бесен върху една от чантите и изпразни съдържанието ѝ в камината. Големият куп книжа насмалко не угаси двете свещи; кабинетът се изпълни с дим. Принцесата видя по очите на сина си, че му се иска да грабне каната с вода и да спаси книгата, които му струваха осемдесет хиляди франка.

— Отворете по-скоро прозореца! — извика тя сърдито на херцогинята.

Херцогинята побърза да го отвори; начаса всичките книжа от един път пламнаха; в камината нещо силно изпраця и скоро стана ясно, че коминът се е запалил.

Принцът беше дребнав по всички парични въпроси; стори му се, че вече вижда двореца си в пламъци и всичките богатства в него разрушени; той се затече към прозореца и с прегракнал глас повика стражата. Чули гласа на принца, войниците шумно се струпаха в двора, а той се върна до камината, която поемаше въздуха от отворения прозорец с наистина страшно бучене; обхвана го нетърпение, почна да проклина, обиколи два-три пъти кабинета, като човек, който е въвн от себе си, и най-сетне тичешком излезе.

Принцесата и първата придворна дама стояха прави, една срещу друга, в дълбоко мълчание.

„Дали гневът му няма да избухне отново? — помисли си херцогинята — Все ми е едно, спечелих играта.“

И тя се канеше да бъде доста дръзка в отговорите си, но изведнъж една мисъл я озари: тя съгледа втората чанта непокътната. „Не, не, спечелих играта само наполовина!“ Тя каза на принцесата доста студено:

— Няма ли да ми заповядате, ваше височество, да изгоря и другите книжа?

— Но къде ще ги изгорите? — попита недоволна принцесата.

— В камината на салона, ако ги хвърлям едно по едно, няма опасност.



Херцогинята сложи под мишницата си натъпканата с книжа чанта, взе една свещ и мина в съседния салон. Тя успя да види, че в чантата бяха показанията, скри под шала си пет-шест връзки книжа, грижливо изгори останалите и си отиде, без да се сбогува с принцесата.

„Това се казва дързост — каза си тя през смях, — но преструвайки се на неутешима вдовица, тя насмалко не ме прати на ешафода.“

Като чу шума от колата на херцогинята, принцесата се разгневи страшно на първата си придворна дама.

Въпреки късния час херцогинята прати да повикат графа; той беше на пожара в двореца, но скоро пристигна с известието, че всичко е свършено добре.

— Тоя млад принц наистина показва голяма смелост и аз го отрупах с комплименти.

— Бърже прегледайте тия показания и да ги изгорим час по-скоро.

Графът ги прочете и пребледня.

— Бога ми, те са били съвсем близо до истината; следствието е водено много изкусно, те са напълно в дирите на Феранте Пала и ако той проговори, положението ни става тежко.

— Но той няма да говори — извика херцогинята, — Пала е човек с чест; да ги изгорим, да ги изгорим!

— Още не. Позволете ми да си запиша имената на десетина-петнадесет опасни свидетели, за да наредя да ги махнат по-далеч, ако Расси поиска да почне отново.

— Напомням на ваше превъзходителство, че принцът обеща да не казва нищо на своя министър на правосъдието за нашето нощно приключение.

— От малодушие и защото се бои от сцени, той ще изпълни обещанието си.

— А сега, приятелю, нека ви кажа, че тая нощ приближава много нашата сватба; не бих искала да ви донеса като зестра някой углавен процес, и то за грях, който съм извършила зарад другиго.

Графът беше влюбен; той хвана ръката ѝ и извика от възторг, в очите му имаше сълзи.

— Преди да си отидете, дайте ми съвет как да се държа с принцесата; капнала съм от умора; играх комедия един час на сцената и пет часа в кабинета.

— С дръзкото си излизане от двореца вие достатъчно сте си отмъстили за острите думи на принцесата, които са само израз на слабост. Дръжте утре с нея същия тон; който сте имали днес сутринта. Расси още не е в затвора или в изгнание, ние още не сме унищожили присъдата на Фабрицио.

Вие сте искали от принцесата да вземе решение, нещо, което винаги ядосва монарсите и дори първите министри; освен това вие сте нейна първа придворна дама, ще рече, нейна слугиня. Поради неизбежния у слабите хора поврат след три дни Расси ще се радва на по-голямо благоволение от всякога; той ще се опита да прати някого на бесилото, защото докато не компрометира принца, не може да бъде сигурен в нищо.

При пожара тая нощ има един ранен: той е шивач, който, бога ми, показва необикновено безстрашие. Утре ще убедя принца да ме вземе под ръка и да идем заедно да посетим шивача; аз ще бъда въоръжен до зъби и ще бъда нащрек; впрочем хората още не мразят младия принц. Искам да го свикна да се разхожда из улиците, така ще изиграя една игра на Расси, който без друго ще ме замести и не ще може да позволява на принца подобни неблагоприятни постъпки. На връщане от шивача ще мина с принца край статуята на баща му; той ще види, че римската тога, в която глупавият скулптор е облякъл баща му, е изпочупена с камъни и най-после принцът, ако не прояви твърде малко ум, сам ще направи следното заключение: „Ето какво мога да спечеля от обесването на якобинците.“ А аз ще отвърна: „Трябва да се обесят десет хиляди якобинци или нито един: Вартоломеевата нощ унищожи протестантите във Франция.“

Утре, скъпа приятелко, преди тая разходка помолете да доложат за вас на принца и му кажете: „Снощи аз изпълнявах службата на ваш министър, давах ви съвети и изпълнявайки вашите заповеди, предизвиках недоволството на принцесата; вие трябва да ме възнаградите.“ Той ще помисли, че му искате пари и ще навъси вежди; оставете го колкото е възможно по-дълго с тая нещастна мисъл; после му кажете: „Моля ви, ваше височество, да заповядате Фабрицио да бъде съден с изслушване на двете страни (сиреч в негово присъствие)

от дванадесетте най-почтени съдии в държавата.“ И без да губите време, поднесете му за подпис един написан с хубавата ви ръчичка малък указ, който ей сега ще ви продиктувам; аз, разбира се, ще вмъкна в него да се отмени първата присъда. На това той може да направи само едно възражение, но ако поведете ревностно работата, то няма да му мине през ума. Той може да ви каже: „Фабрицио трябва да се върне доброволно в крепостта.“ На това вие отговорете: „Той ще се върне доброволно в градския затвор“ (нали знаете, че там аз съм господар, всяка вечер вашият племенник ще ви посещава). Ако принцът ви отговори: „Не, неговото бягство накърни честта на моята цитадела и аз искам, за форма, той да се върне в килията, в която е бил по-рано“ — вие на свой ред отговорете: „Не, там той ще бъде в ръцете на моя враг Расси.“ И по женски, с една от ония фрази, които тъй добре умеете да подхвърляте, загатнете му, че за да смекчите гнева на Расси, бихте могли да му разправите за снощното *аутодафе*; ако той упорства, заявете му, чу ще прекарате две седмици в замъка на Сака.

Повикайте Фабрицио и се посъветвайте с него по тая постъпка, която може да го вкара в затвора. Трябва всичко да предвидим — ако, докато Фабрицио е зад решетката, Расси загуби търпение и ме отрови, Фабрицио може да бъде изложен на опасност. Но такова нещо е малко вероятно; нали знаете, аз си изписах готвач французин, който е голям веселяк и прави каламбури, а каламбурът е несъвместим с убийството. Аз казах вече на нашия приятел Фабрицио, че съм издирил всички свидетели на неговата хубава и мъжествена постъпка; ясно е, че Джилети е искал да го убие. Не съм ви казал нищо за тия свидетели, защото исках да ви направя изненада, но планът ми не успя; принцът не иска да подпише. Обещах на нашия Фабрицио да му дам висок църковен пост, но мъчно ще мога да го направя, ако неговите неприятели му противопоставят в Рим обвинението за убийство.

Разбирате ли, госпожо, че ако той не бъде съден по най-законен начин, името на Джилети ще му създава неприятности за цял живот. Голямо малодушие е да не искаш да бъдеш съден, когато си уверен, че си невинен. А и да беше виновен, аз щях да накарам да го оправдаят. Когато му говорех, нашият буен младеж не ме остави да се доизкажа, а взе официалния алманах и ние заедно избрахме дванадесет най-почтени и способни съдии; след като съставихме списъка, заличихме шест имена, за да ги заменим с юристи, мои лични неприятели, и тъй

като можахме да намерим само двама мои неприятели, прибавихме към тях четирима мошеници, предани на Расси.

Предложението на графа ужасно разтревожи херцогинята, и то не без причина; най-сетне тя се покори на разума и под диктовка на министъра написа указа за назначението на съдиите.

Графът си отиде чак в шест часа сутринта; херцогинята се помъчи да заспи, но напразно. В девет часа тя закуси с Фабрицио, който гореше от желание да бъде съден; в десет тя бе при принцесата, която не приемаше никого; в единадесет часа видя принца на утринните му аудиенции и той без всякакви възражения подписа указа. Херцогинята прати указа на графа и си легна.

Би било може би забавно да опишем яростта на Расси, когато графът го накара в присъствието на принца да приподпише указа, подписан сутринта от владетеля, но събитията ни принуждават да бързаме.

Графът почна да обсъжда предимствата на всеки съдия поотделно и предложи някои да бъдат заменени с други. Но читателят може би се е изморил от всички тия подробности на процедурата, както и от дворцовите интриги. От всичко това може да се извади следното заключение: човек, който се приближава към двора, излага на опасност щастията си, ако е щастлив, и във всеки случай поставя бъдещето си в зависимост от сплетните на някоя камериерка.

Но в Америка, която е република, човек е принуден по цели дни да се отегчава, като полага сериозни усилия да угоди на уличните бакали и става по тоя начин, глупав като тях; освен това там няма опера.

Когато стана вечерта от леглото, херцогинята за миг изпита живо безпокойство; не можеха да намерят никъде Фабрицио; най-после към полунощ, на представлението в двореца, тя получи от него писмо. Вместо да се яви доброволно в *градския затвор*, дето графът беше пълен господар, той бе заел отново старата си килия в цитаделата, щастлив, че живее на няколко крачки от Клелия.

Тази постъпка можеше да има неизмерими последици: тук той рискуваше повече от всякога да бъде отровен. Лудорията на Фабрицио отчая херцогинята; тя прости нейната причина, безумната любов към Клелин, тъй като след няколко дни Клелия без друго щеше да се омъжи

за богатия маркиз Крешенци. Тая лудория върна на Фабрицио всичката му предишна власт над душата на херцогинята.

„Проклетият указ, който дадох на принца да подпише, ще стане причина за неговата смърт! Какви безумци са тия мъже със своите представи за чест. Като че ли може да се мисли за чест в една абсолютна монархия, в страна, дето един Расси е министър на правосъдието! Трябваше чисто и просто да се съглася на помилването, което принцът щеше да подпише тъй лесно, както и назначаването на извънреден съд. Всъщност какво значение може да има, че човек с произхода на Фабрицио щял да бъде повече или по-малко основателно обвинен, че лично е убил с шпага един палячо.“

Щом получи писъмцето на Фабрицио, херцогинята се затече при графа, когото намери съвсем бледен.

— Боже господи! Не ми върви, скъпа приятелко, с това момче и вие пак ще ми се сърдите. Мога да ви докажа, че снощи повиках тъмничаря от градския затвор; вашият племенник щеше да идва всяка вечер на чай у вас. Ужасното е, дето нито вие, нито аз можем да кажем на принца, че се опасяваме от отрова, и то отрова, дадена от Расси; такова подозрение би му се видяло връх на безнравствеността. Във всеки случай, ако настоявате, готов съм да отида в двореца, въпреки че отсега още зная какъв отговор ще получа. Ще ви кажа нещо повече: предлагам ви едно средство, което не бих употребил за себе си. Откакто имам власт в тая страна, не съм погубил нито един човек и както знаете, в това отношение съм толкова глупав, че понякога на мръкване още мисля за двамата шпиони, които бях заповядал да застрелят в Испания. И тъй, искате ли да ви отърва от Расси? Опасността, на която той излага Фабрицио, е неизмерима: за него това е сигурно средство да ме пропъди.

Предложението се хареса извънредно много на херцогинята, но тя не го прие.

— Не искам — каза тя — в нашето усамотение под прекрасното неаполитанско небе да ви идват вечер черни мисли.

— Но, скъпа приятелко, струва ми се, ние имаме избор само между тия или ония черни мисли. Какво ще стане с вас, какво ще стане с мене, ако болест отнесе Фабрицио?

Разговорът по тоя въпрос се разгорещи и херцогинята го приключи с думите:

— Рaсси дължи живота си на това, че вас обичам повече от Фабрицио: не, не искам да отрова всички вечери на старините ни, които ще прекараме заедно.

Херцогинята отърча в крепостта; генерал Фабио Конти се зарадва много, че може да ѝ противопостави изричния текст на военните закони: никой няма право да влиза в държавния затвор без писмено позволение от принца.

— Но маркиз Крешенци и неговите музиканти всеки ден ходят в цитаделата!

— Аз им издействах позволение от принца.

Клетата херцогиня не знаеше още всичките си нещастия. Генерал Фабио Конти смяташе, че е лично опозорен от бягството на Фабрицио. Когато видя, че той се връща в цитаделата, генералът нямаше право да го приеме, защото не бе получил заповед за това. „Но — каза си той — самото небе ми го праща, за да възстанови честта ми и да ме спаси от смешното положение, което щеше да петни военната ми кариера. Не бива да пропускам случая: Фабрицио сигурно ще бъде оправдан и аз разполагам с броени дни, за да си отмъстя“

---

[1] *Лелио* — традиционен герой на комедия дел арте, първи любовник. ↑

## ДВАДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

Пристигането на нашия герой хвърли Клелия в отчаяние: благочестива и искрена към себе си, горката девойка не можеше да не си признае, че за нея никога не би имало щастие далеч от Фабрицио; но когато насмалко не отровиха баща ѝ, тя бе дала обет пред Мадоната да направи жертва за него и да се омъжи за маркиз Крешенци. Тя бе дала също обет да не види никога вече Фабрицио и сега се измъчваше от страшни угризения на съвестта за признанието, което бе написала в писмото си до Фабрицио в навечерието на неговото бягство. Как да опишем онова, което стана в нейното опечалено сърце, когато, загледана тъжно как прехвъркват птиците ѝ и по навик вдигнала с нежност очи към прозореца, отдето някога я гледаше Фабрицио, тя го видя отново и той я поздрави мило и почтително.

Тя помисли, че небето ѝ праща някакво видение, за да я накаже; после изведнъж разбра, че това е жестоката действителност. „Пак са го хванали — каза си тя — и той е загубен!“ Спомни си какво се приказваше в крепостта след неговото бягство: и най-последните тъмничари се смятаха смъртно оскърбени. Клелия погледна Фабрицио и против волята ѝ тоя поглед изрази цялата нейна отчаяна любов.

„Мислите ли — сякаш казваше тя на Фабрицио, — че ще намеря щастие в разкошния дворец, който тъкмят за мене? Баща ми час по час ми повтаря, че вие сте беден като нас, но, велики боже, с каква радост бих споделила тая бедност! Ала, уви, ние не бива никога да се видим!“

Клелия не намери сили да си послужи с азбуката: както гледаше Фабрицио, тя се почувства зле и падна на един стол до прозореца. Главата ѝ се отпусна на перваза и сякаш тя искаше да го гледа до последния си миг, лицето ѝ беше обърнато към Фабрицио, който можеше да я вижда цялата. Когато след няколко минути отвори очи, първият поглед бе отправен към Фабрицио: тя видя сълзи в очите му, но това бяха сълзи на върховното щастие — той виждаше, че не е бил забравен в раздялата. Нещастните две млади същества се гледаха някое време като омагьосани. Фабрицио се реши да запее и сякаш си

пригласяше на китара, импровизира думите: „Върнах се в затвора, за да ви видя пак; ще ме съдят.“

Тя думи като че ли събудиха всичката добродетел на Клелия: тя скоочи веднага, закри очи и с бързи жестове се опита да му обясни, че никога вече не трябва да го вижда — обещала това на Мадоната и преди малко го гледала само защото се забравила. Фабрицио отново дръзна да изрази любовта си, но Клелия избяга възмутена и се закле, че никога вече не ще го види, защото такива бяха точно думите на нейния обет пред Мадоната: „*Очите ми никога вече не ще го видят!*“ Тя ги бе записала на едно листче и нежният чичо Чезаре ѝ бе позволил да изгори листчето върху олтара в момента, когато той през време на литургията принасяше даровете.

Но въпреки всички тия клетви присъствието на Фабрицио в кулата „Фарнезе“ върна Клелия към предишния ѝ начин на живот. Обикновено тя прекарваше дните си сама в своята стая. Щом се съвзе от неочакваното вълнение, предизвикано от срещата с Фабрицио, тя почна да ходи из целия дворец и дето се казва, поднови познанството си с всички свои приятели измежду слугите. Една стара бърлива жена, която работеше в кухнята, ѝ каза с тайнствен вид:

— Тоя път господин Фабрицио вече няма да излезе от цитаделата.

— Той няма да повтори грешката си и няма да прескача стените — отвърна Клелия, — ще излее през вратата, ако го оправдаят.

— Казах и мога да повторя на ваше превъзходителство, че ще излезе от цитаделата само с краката напред.

Клелия силно пребледня и старата жена, зърнала това, прекъсна изведнъж потока на красноречието си. Тя се сети, че е извършила неблагоприятно, като е говорила така на комендантската дъщеря, която трябваше да разправя на всички, че Фабрицио е умрял от болест.

На връщане в стаята си Клелия срещна лекаря на затвора, честен, стеснителен човек, който с твърде уплашено лице ѝ каза, че Фабрицио е много болен. Клелия едва не падна; тя потърси навред чичо си, добрия абат дон Чезаре, и най-после го намери в параклиса дето той горещо се молеше: лицето му беше съвсем смутено. Позвъниха за обед. На трапезата двамата братя не си казаха нито дума; едва към края на обедата генералът се обърна към брат си с няколко остри думи. Абатът погледна слугите и те излязоха.



— Генерале — каза дон Чезаре на коменданта, — имам честта да ви предупредя, че ще напусна цитаделата: давам си оставката.

— Браво! Брависимо! За да хвърлите подозрения върху мене!... И коя е причината, ако позволите да ви попитам?

— Моята съвест.

— Хайде де! Прост поп! Та какво разбирате вие от чест.

„Фабрицио е умрял — каза си Клелия; — отровили са го през време на обета или ще го отровят утре.“

Тя се затече в птичарника и реши да пее, като си акомпанира на пиано. „Ще се изповядам — каза си тя и ще ми се прости, че съм нарушила обета си, за да спася живота на един човек.“

Какъв беше ужасът ѝ, когато влязла в птичарника видя, че вместо капациите бяха прикрепили дъски към железните решетки. Обезумяла, тя се опита да предупреди затворника с няколко думи, които по-скоро изкрещя, а не изпя. Никакъв отговор: в кулата Фарнезе цареше вече мъртва тишина.

„Всичко е свършено — каза си тя и извън себе си се затече надолу, после пак се качи, за да вземе малкото пари, които имаше, и малките обици с диаманти; пътем взе от бюфета и хляба, останал след обета. — Ако е още жив, мой дълг е да го спася.“ Тя гордо се упъти към малката врата на кулата; вратата беше отворена, но в колонната зала на приземния етаж стояха на пост осем войника. Тя погледна смело войниците, като искаше да поговори със сержанта, техния командир; него го нямаше. Клелия се втурна по малката желязна стълба, която се виеше около една колона; войниците я гледаха смаяни, но, види се, поради дантеления ѝ шал и шапката не посмяха да ѝ кажат нищо. На първия етаж нямаше никой, но когато стигна на втория, пред входа към коридора, който — ако читателят си спомня — се затваряше с три врати с железни решетки и водеше за шията на Фабрицио, тя видя един познат пазач, който ѝ каза:

— Той още не е обядвал.

— Зная — отвърна Клелия надменно.

Пазачът не посмя да я спре. Но след двадесет крачки върху първото от шестте дървени стъпала, които водеха за килията на Фабрицио, Клелия видя седнал друг доста възрастен червендалест пазач; той строго ѝ каза:

— Госпожице, имате ли разрешение от коменданта?

— Нима не ме познавате?

В този миг Клелия бе обзета от някаква свръхестествена сила, тя не беше на себе си. „Трябва да спася мъжа си“ — казваше си тя.

Докато старият пазач извика: „Но моят дълг ми забранява“... Клелия бързо изкачи шестте стъпала и се втурна към вратата. В ключалката стърчеше грамаден ключ, с големи усилия тя го завъртя. В този миг полупияният тъмничар я хвана за полата на роклята; тя влезе бързо в килията, затръшна вратата, като скъса роклята си, и тъй като пазачът натискаше вратата, за да влезе след нея, сложи резето, което случайно напипа. Тя огледа килията и видя, че Фабрицио седеше до една мъничка маса, върху която бе сложен обедът му. Тя се спусна към масата, събори я и като хвана Фабрицио за ръката, каза:

— Ти яде ли?

Това „ти“ възхити Фабрицио. Във вълнението си Клелия за пръв път забравяше женската сдържаност и откриваше любовта си.

Фабрицио тъкмо се канеше да започне своя съдбоносен обяд: той взе Клелия в прегръдките си и я покри с целувки:

„В храната е имало отрова — помисли той; — ако ѝ кажа, че не съм я докоснал, религията ще надделее отново и Клелия ще избяга. Напротив, ако мисли, че умирам, ще я предумам да не ме оставя. Тя сама търси средство как да осуети отвратителния си брак, случаят ни дава това средство: тъмничарите ще се съберат, издънят вратата и скандалът ще бъде толкова голям, че маркиз Крешенци може би ще се уплаши и сватбата ще се развали.“

В късия миг на мълчание, когато Фабрицио бе зает с тия размишления, той усети, че Клелия вече се опитва да се освободи от прегръдките му.

— Аз още не изпитвам болки — каза той, — но те скоро ще ме повалят в краката ти; помогни ми да умра.

— О, мой единствени приятелю! — отвърна тя. — Аз ще умра с тебе.

И в някакъв конвулсивен порив тя го стисна в прегръдките си. Тя беше толкова прекрасна — полуоблечена, обхваната от силна страст, — че Фабрицио не можа да устои на почти несъзнателния си стремеж. И не срещна никаква съпротива.

В опиянението на страстта и на великодушието, последвало възвишеното блаженство, той ѝ каза непредпазливо:

— Първите мигове на нашето щастие не бива да бъдат опетнени с недостойна лъжа: без твоята смелост аз щях да бъда вече труп или щях да се гърча в жестоки болки, но когато ти влезе, тъкмо се канех да почна да обядвам и не бях се докоснал още до яденето.

Фабрицио нарочно се спираше на тия страшни картини, за да успокои възмущението, което четеше вече в очите на Клелия. Тя го гледа няколко мига, раздирана от две бурни противоположни чувства, сетне се хвърли в прегръдките му.

В коридора се чу силен шум, с трясък отваряха и затваряха трите железни врати, говореха, крещяха.

— Ах, да имах оръжие! — извика Фабрицио — Принудиха ме да го предам, преди да ме пуснат тук. Идват сигурно да ме убият. Сбогом, моя Клелия, благославям смъртта, защото тя стана причина за моето щастие.

Клелия го прегърна и му подаде една малка кама с дръжка от слонова кост и с острие, голямо колкото джобно ножче.

— Не се оставяй да те убият — каза тя, — отбранявай се до последния миг. Ако моят чичо, абатът, чуе шума, той е смел и добродетелен човек и ще те спаси; отивам да поговоря с него.

При тия думи тя се втурна към вратата.

— Ако не те убият — каза тя крайно възбудена, хванала резето на вратата и извърнала глава към него, — по-добре умри от глад, но не се докосвай до нищо. Дръж тоя хляб винаги при себе си.

Шумът се приближаваше. Фабрицио я грабна, отдръпна я и зае нейното място до вратата, сетне силно отвори вратата и се спусна по дървената стълба с шест стъпала. Стискаше в ръка малката кама с дръжка от слонова кост и едва не я заби в жилетката на адютанта на принца, генерал Фонтана, ала той бързо отскочи и извика уплашено:

— Но аз идвам да ви спася, господин дел Донго!

Фабрицио изкачи шестте стъпала, извика през вратата в килията си: „Фонтана идва да ме спаси“, сетне се върна при генерала, застанал на дървената стълбичка, и почна студено да се обяснява с него. Дълго моли да го извини за внезапно избухналия му гняв.

— Искаха да ме отровят. В обяда, който ми донесоха, има отрова; досетих се и не се докоснах до него, но трябва да ви призная, че тоя начин на действие ме възмути. Като чух стъпките ви по стълбата, помислих, че идват да ме доубият с кинжал... Господин генерал, моля,

заповядайте да не влиза никой в моята килия; те могат да изнесат отровата, а нашият добър принц трябва да узнае всичко.

Цял побледнял и съвсем смутен, генералът предаде заповедта на Фабрицио на придружаващите го висши тъмничари: страшно уплашени, че покушението е разкрито; тия хора веднага слязоха долу; те избързаха, наглед, за да сторят място на адютанта на принца по тясната стълба, а в същност, за да избягат. За голяма изненада на генерал Фонтана Фабрицио се забави повече от четвърт час при малката желязна стълба до колоната в приземния етаж; той искаше да даде време на Клелия да се скрие в първия етаж.

Генерал Фонтана бе пратен в цитаделата по искане на херцогинята, която преди това бе направила безброй отчаяни усилия; тя успя по една случайност. Като излезе от граф Моска, разтревожен не по-малко от нея, тя се затече в двореца. Принцесата, която имаше особено отвращение към всяка проява на енергия, защото я смяташе за просташка, помисли, че херцогинята е полудяла и не прояви никаква готовност да предприеме нещо необикновено в нейна полза. Извън себе си, херцогинята плачеше с горчиви сълзи и току повтаряше всеки миг:

— Но, ваше височество, след четвърт час Фабрицио ще умре от отровата!

Виждайки пълното хладнокръвие на принцесата, херцогинята обезумя от скръб. Тя не се отдаде на онова морално размишление, до което неизбежно би стигнала една жена, възпитана в някои от северните религии, които допускат личната самоанализа: „Аз първа си послужих с отрова и загивам от отрова.“ В Италия такъв род размишления в мигове на страстно вълнение изглеждат просташки, както би изглеждал в Париж при подобни обстоятелства някой каламбур.

В отчаянието си херцогинята се реши да влезе в салона, дето се намираше маркиз Крешенци, дежурен тоя ден. Когато херцогинята се върна от Парма, той беше ѝ благодарил горещо за поста почетен кавалер, на който без нейна помощ не би могъл да се надява. Уверил я бе също в безграничната си преданост. Херцогинята се обърна към него със следните думи:

— Расси ще накара да отровят Фабрицио, който е в цитаделата. Сложете в джоба си шоколада и бутилката с вода, които ще ви дам.

Качете се в цитаделата и ми върнете живота, като кажете на генерал Фабио Конти, че ще скъсате с дъщеря му, ако той не ви позволи лично вие да предадете на Фабрицио водата и шоколада.

Маркизът пребледня, а лицето му, което съвсем не се въодушеви от тия думи, изрази най-глупаво смущение; той не можел да повярва, че е възможно толкова ужасно престъпление в един тъй морален град като Парма, дето царува един толкова велик принц, и т.н.; дори тия изтъркани фрази той изрече бавно. С една дума, херцогинята видя пред себе си един почтен, но извънредно слаб човек, който не можеше да се реши да действа. След двадесетина подобни фрази, прекъсвани от нетърпеливите викове на госпожа Сансеверина, най-послед му хрумна една отлична мисъл: клетвата, която е дал като почетен кавалер, му забранявала да участва в действия срещу правителството.

Би ли могъл някой да си представи тревогата и отчаянието на херцогинята, която чувстваше, че времето лети?

— Но поне срещнете се с коменданта, кажете му, че ще преследвам и в ада убийците на Фабрицио!...

Отчаянието увеличаваше вроденото красноречие на херцогинята, но целият тоя пламък само плашеше още повече маркиза и удвояваше неговата нерешителност, след един час той бе по-малко наклонен да действа, отколкото в първия миг.

Нещастната жена, която бе дошла до последните предели на отчаянието и добре разбираше, че комендантът няма да откаже нищо на богатия си зет, стигна дотам, че падна на колене: малодушието на маркиз Крешенци като че ли още повече нарасна, пред тая необикновена гледка той самият се уплаши да не би неволно да се е компрометирал; но случи се нещо чудно: маркизът, в същност добър човек, се трогна от сълзите и от това, че в краката му коленичи една толкова хубава и най-вече толкова могъща жена.

„Аз самият, колкото и да съм благороден и богат — каза си той, — може би един ден също ще коленича пред някой републиканец!“

Маркизът се просълзи и най-сетне те решиха, че херцогинята в качеството си на първа придворна дама ще го представи на принцесата, а тя ще му позволи да предаде на Фабрицио една малка кошница, като той ще заяви, че не знае какво има в нея.

Вечерта, преди херцогинята да научи, че Фабрицио бе имал безумието да се върне в цитаделата, в двореца играеха една комедия

*dell'arte* и принцът, който винаги си запазваше ролите на влюбен в херцогинята, толкова страстно ѝ говори за нежността си, че би станал смешен, ако изобщо в Италия един влюбен мъж или един владетел би могъл някога да бъде смешен!

И ето че принцът, макар и много плах, но отнасящ се винаги сериозно към въпросите на любовта, срещна в един коридор на двореца херцогинята, която водеше съвсем смутения маркиз Крешенци при принцесата. Той остана тъй изненадан и ослепен от вълнуващата хубост, която отчаянието придаваше на първата придворна дама, че за пръв път в живота си прояви характер. С властен жест той изпрати маркиза и почна по всички правила да се обяснява в любов на херцогинята. Принцът навярно се бе подготвил отдавна, защото говореше твърде разумно.

— Тъй като условностите, свързани с моя ранг, ми забраняват да постигна върховното щастие да стана ваш съпруг, ще ви се закълна в светите дарове, че никога няма да се ожения без ваше писмено разрешение. Разбирам — добави той, — че ще стана причина да се развали бракът ви с първия министър, умен и извънредно приятен човек, но в края на краищата той е на петдесет и шест години, а аз не съм навършил още двадесет и две. Мисля, че бих ви оскърбил и бих заслужил вашия отказ, ако ви говоря за предимствата, нямащи нищо общо с любовта; но в моя двор всички, които ценят парите, говорят с възторг за доказателствата на любов, които графът ви дава, като предоставя във ваше разположение цялото си състояние. Бих бил много щастлив да направя същото. Вие ще използвате по-добре от мене моето богатство и ще разполагате напълно с цялата сума, която моите министри предават всяка година на главния интендант на цивилната ми листа; така че вие, госпожо херцогиньо, ще решавате какви суми ще мога да харча всеки месец.

Всички тия подробности се сториха на херцогинята твърде дълги; опасността, която висеше над Фабрицио, разкъсваше сърцето ѝ.

— Но нима не знаете, ваше височество — извика тя, — че в тоя миг дават отрова на Фабрицио във вашата цитадела! Спасете го! Ще повярвам на всичко.

Тая фраза се оказа съвсем неуместна. При думата „отрова“ цялата непринуденост, цялото чистосърдечие, което бедният благонравен принц влагаше в разговора си, в миг изчезна; херцогинята

забеляза своята грешка, но беше късно да я поправи и отчаянието ѝ се увеличи, макар и да смяташе, че това е невъзможно. „Ако не бях говорила за отрова — каза си тя, — той щеше да ми подари свободата на Фабрицио. О, скъпи Фабрицио! — добави тя. — Писано било аз да ти понижа сърцето с глупостите си!“

Много време и кокетство бяха потребни на херцогинята, за да върне принца към страстните му любовни признания, но той си остана страшно уплашен. Говореше само умът му, а душата му се вледени първо от мисълта за отровата, после и от една друга мисъл, толкова досадна, колкото първата беше ужасна: „В моята държава тровят хората, и то без да ми кажат! Расси иска да ме опозори в очите на Европа! И бог знае какво ще чета идния месец в парижките вестници.“

И изведнъж, докато душата на тоя плах младеж се беше смълчала, през ума му мина една мисъл.

— Скъпа херцогиньо, вие знаете колко съм привързан към вас. Искам да вярвам, че страстните ви подозрения за отровата са неоснователни; но все пак те ме карат да се замисля и за миг почти да забравя пламенната любов, която изпитвам към вас и която е единствената в моя живот. Чувствам, че не ви харесвам; аз съм само едно влюбено хлапе, но подложете ме на изпитание.

Като говореше така, принцът се въодушевяваше.

— Спасете Фабрицио и ще повярвам всичко! Няма съмнение, аз съм обхваната и от безумния страх на една майчинска душа; но пратете веднага да доведат Фабрицио от цитаделата, за да го видя. Ако той е още жив, изпратете го в градския затвор, нека остане там цели месеци, ако ваше височество пожелае, докато бъде съден.

Херцогинята забеляза с отчаяние, че вместо да даде веднага съгласието си за нещо толкова просто, принцът се намръщи; той се изчерви, погледна херцогинята, сетне наведе очи и страните му преbledняха. Мисълта за отровата, изказана съвсем не на място, му внушила една мисъл, достойна за баща му или за Филип II, но той не се решаваше да я изрази.

— Слушайте, госпожо — каза най-после той твърде нелюбезно, сякаш направи усилие над себе си, — вие ме презирате като някакво хлапе, нещо повече — като непривлекателно същество: добре тогава, аз ще ви кажа нещо ужасно, но то ми бе внушено сега от дълбоката ми, истинска страст, която изпитвам към вас. Ако допусках поне за миг

мисълта за отрова, щях вече да действам, тъй като така ми повелява моят дълг, но във вашата молба аз виждам само пламенно въображение и нейния истински смисъл, позволете ми да ви го кажа, не мога да разбера. Вие искате да действам, без да се съвещавам с министрите си, аз, който царувам едва от три месеца! Вие искате от мене да направя едно голямо изключение от обикновения начин на действие, който, признавам, е според мене много разумен. Госпожо, вие сте тук в тая минута всевластната повелителка, вие ми давате надежди за онова, което е всичко за мене, но след един час, когато това ваше въображение за отровата, когато тоя ви кошмар изчезне, моето присъствие ще ви стане неприятно и аз ще изпадна в немилост пред вас, госпожо. Щом е така, аз искам клетва: закълнете се, госпожо, че ако Фабрицио ви бъде върнат здрав и читав, аз ще получа от вас до три месеца онова щастие, което моята любов може да желае; вие ще направите щастлив целия ми живот, като ми дадете на разположение само един час от вашия и бъдете напълно моя.

В тоя миг часовникът на кулата в двореца удари два часа. „Ах, може би е късно вече!“ — каза си херцогинята.

— Заклевам се! — извика тя с обезумели очи.

Изведнъж принцът стана друг човек; той се затече към другия край на галерията, дето се намираще салонът на адютантите.

— Генерал Фонтана, препуснете презглава за цитаделата, качете се час по-скоро в килията, в която е затворен господин дел Донго, и ми го доведете; аз трябва да говоря с него, преди да са минали двадесет минути, дори петнадесет, ако е възможно.

— Ах, генерале — извика херцогинята, която бе вървяла след принца, — една минута може да реши целия ми живот. Едно донесение, сигурно лъжливо, ме кара да се опасявам, че Фабрицио може да бъде отровен: наближете ли килията му, викнете му да не яде. Ако е хапнал от яденето, дайте му нещо да повърне; кажете му, че аз искам това; ако е нужно, употребете насилие; кажете му, че аз идвам веднага след вас; повярвайте, че ще ви бъда задължена за цял живот.

— Госпожо херцогиньо, конят ми е оседлан, минавам за добър ездач, ще препускам презглава и ще бъда в цитаделата осем минути преди вас.

— А пък аз, госпожо херцогиньо — извика принцът, — ви моля да ми отделите четири от тия осем минути.



Адютантът изчезна; единственото качество на тоя човек беше умението да язди. Щом той затвори вратата зад себе си, младият принц, изглежда, човек с характер, хвана ръката на херцогинята.

— Благоволете, госпожо — каза той разпалено, — да дойдете с мене в параклиса.

Уплашена за пръв път в живота си, херцогинята го последва, без да каже дума. Те минаха тичешком дългата дворцова галерия, тъй като параклисът се намираше на другия ѝ край. Когато влезе в параклиса, принцът падна на колене, но почти толкова пред херцогинята, колкото и пред олтара.

— Повторете клетвата — каза той разпалено; — ако бяхте справедлива, ако нещастното обстоятелство, че съм принц, не ми вредеше, вие от състрадание към моята любов щяхте да ми дадете онова, което ми дължите сега, защото се заклехте.

— Ако видя пак Фабрицио жив, ако той бъде жив и след една седмица, ако, ваше височество, го назначите за викарий с право да наследи архиепископ Ландрини, аз ще потъпча честта си, женското си достойнство, всичко и ще принадлежа на ваше височество.

— Но, *скъпа приятелко* — каза принцът с глас, в който се чувстваше някак смешно хем плаха тревога, хем нежност, — боя се да няма тук някоя хитрост, която още не схващам и която би могла да погуби моето щастие; това би ме убило. Ами ако архиепископът ми противопостави някое от ония църковни съображения, които протакат работите с цели години — какво ще стане с мене? Както виждате, аз постъпвам напълно добросъвестно; нима вие ще постъпите с мене по йезуитски?

— Не, честно ви казвам, ако Фабрицио бъде спасен, ако с цялата си власт вие съдействате да го направят викарен епископ и бъдещ архиепископ, аз ще се опозоря и ще бъда ваша. Обещайте ми, ваше височество, че ще напишете „Одобрявам“ на полето на молбата, която монсиньор архиепископът ще ви представи след една седмица.

— Ще ви подпиша един чист лист хартия: царувайте над мене и над държавата ми! — извика принцът извън себе си, като се изчерви от щастие.

Той поиска втора клетва. Толкова беше развълнуван, че забрави вродената си плахост и в дворцовия параклис, дето бяха сами, той ѝ каза тихичко неща, които, ако бяха казани три дни по-рано, щяха да

променят мнението ѝ за него. Но сега отчаянието, породено от опасността за Фабрицио, бе отстъпило място на ужаса от изтръгнатото от нея обещание.

Херцогинята беше потресена от онова, което направи. Ако още не чувстваше цялата страшна болка от дадената дума, то бе, защото вниманието ѝ беше изпълнено с мисълта дали генерал Фонтана ще успее да стигне навреме в цитаделата.

За да се отърве от безумно нежните приказки на това момче и да промени донякъде разговора, тя похвали картината на прочутия Пармиджанино, окачена над главния олтар на параклиса.

— Бъдете тъй добра и ми позволете да ви я пратя — каза принцът.

— Приемам — отвърна херцогинята, — но позволете да избързам да посрещна Фабрицио.

Съвсем объркана, тя каза на кочияша да кара в галоп. На моста над рова на цитаделата срещна генерал Фонтана и Фабрицио, които излизаха оттам пеша.

— Яде ли?

— Не, по някакво чудо.

Херцогинята се хвърли на шията на Фабрицио и падна в безсъзнание, което трая цял час и породило отначало опасения за живота ѝ, а сетне за ума ѝ.

Комендантът Фабио Конти пребледня от гняв, когато видя генерал Фонтана: той толкова бавно почна да изпълнява заповедта на принца, че адютантът, който предполагаше, че херцогинята ще заеме мястото на всесилна любовница, в края на краищата се разсърди. Комендантът се надяваше, че ще продължи болестта на Фабрицио два-три дни. „А ето че генералът — казваше си той, — човек на двора, ще види как този нахалник се гърчи от болки, с които му отмъстиха за бягството.“

Фабио Конти се спря дълбоко замислен в караулното помещение в приземния етаж на кулата „Фарнезе“, отдето побърза да изпрати войниците; той не искаше да има свидетели на предстоящата сцена. След пет минути той се вкамени от смайване, като чу гласа на Фабрицио, като го видя как живо и весело описваше на генерал Фонтана затвора. Той офейка.

В разговора си с принца Фабрицио се показа истински *джентълмен*. Преди всичко никак не искаше да го помислят за дете, което безпричинно се е уплашило. Принцът любезно го попита как се чувства.

— Като човек, който умира от глад, ваше височество, тъй като за щастие нито съм закусвал, нито съм обядвал.

След като има честта да благодари на принца, той помоли да му се позволи да посети архиепископа, преди да отиде в градския затвор. Принцът бе силно пребледнял: в детинския му ум най-после проникна мисълта, че отравянето съвсем не е било рожба на въображението на херцогинята. Погълнат от тая ужасна мисъл, той отначало не отговори на молбата на Фабрицио да му позволи да види архиепископа, сетне помисли, че трябва да заглади своята разсеяност с особена любезност.

— Вървете сам, господине, ходете из улиците на моята столица без всякаква стража. Към десет-единадесет часа идете в затвора, дете, надявам се, не ще оставете дълго.

На сутринта след тоя велик ден, най-забележителния в неговия живот, принцът се помисли за малък Наполеон; той беше чел, че тоя велик човек се радвал на благосклонността на няколко хубави придворни дами. Станал Наполеон в сърдечните си работи, той си спомни, че бе стоял като него и под куршумите. Сърцето му беше още изпълнено с възхищение от твърдото му държане с херцогинята. Съзнанието, че е извършил нещо мъчно, го направи за две седмици съвсем друг човек; той стана способен за смели преценки; прояви известен характер.

Тоя ден той изгори най-напред графската грамота, приготвена за Рاسи и сложена от един месец на писмената му маса. Уволни генерал Фабио Конти и поиска от новия комендант полковник Ланге да открие истината по отравянето. Ланге, храбър офицер, поляк, сплаши тъмничарите и донесе, че са искали да сложат отрова в закуската на господин дел Донго, но за това трябвало да посветят в тайната премного хора. Всичко се уредило по-ловко с обеду и ако не се явил генерал Фонтана, господин дел Донго щял да загине. Принцът се ужаси, но тъй като беше наистина много влюбен, утеши се с думите: „Излиза, че наистина съм спасил живота на господин дел Донго и херцогинята няма да посмее да не устои на дадената дума.“ Сетне му хрумна друга мисъл: „Моят занаят е много по-мъчен, отколкото

мислех; всички признават, че херцогинята е извънредно умна, ще рече, в случая политиката е в съгласие със сърцето ми. Би било великолепно за мене, ако тя приеме да стане мой пръв министър.“

Вечерта принцът бе толкова възмутен от ужасите, за които беше научил, че не пожела да участва в комедията.

— Ще бъда много щастлив — каза той на херцогинята, — ако искате да царувате в държавата ми, както царувате в сърцето ми. За начало нека ви кажа какво съм правил днес.

И той ѝ разказа подробно всичко: изгарянето на графската грамота за Расси, назначаването на Ланге, неговия доклад за отравянето и т.н., и т.н.

— Смятам, че не съм много опитен, за да царувам. Графът ме унижава с шегите си, той се шегува дори в заседанията на министерския съвет, а в обществото говори работи, с които вие няма да се съгласите; той казва, че съм момче, което той водел, където искал. Макар и да съм принц, госпожо, аз все пак съм човек и тия работи ме сърдят. За да опровергая измислиците на господин Моска, накараха ме да назнача за министър опасния мошеник Расси, а ето че генерал Конти го смята за още много силен и не смее да признае, че тъкмо Расси или маркиза Раверси са го накарали да погуби вашия племенник; много ми се иска чисто и просто да дам под съд генерал Фабио Конти; съдиите ще установят дали е виновен в опит за отравяне.

— Но, ваше височество, имате ли съдии?

— Как! — каза принцът смаян.

— Вие имате учени юристи, които ходят важно из улиците, но те ще съдят винаги така, както би се харесвало на партията, която господства във вашия двор.

Докато възмутеният млад принц произнасяше фрази, които свидетелстваха повече за неговата наивност, отколкото за прозорливостта му, херцогинята си мислеше:

„Имам ли интерес да допусна опозоряването на Конти? Разбира се, не, защото тогава бракът на дъщеря му с глупавия и честен маркиз Крешенци ще стане невъзможен.“

По тоя въпрос херцогинята и принцът водиха безкраен разговор. Принцът бе замаян от възторг. За да не попречи на сватбата на Клелия Конти с маркиз Крешенци, но само при това условие, както принцът гневно съобщи на бившия комендант, той му прости опитите за

отравяне, ала по съвета на херцогинята го изгони от държавата си до сватбата на дъщеря му. Херцогинята мислеше, че не е вече влюбена във Фабрицио, но все още страстно желаше брака на Клелия Конти с маркиза; в нея живееше смътната надежда, че по тоя начин безпокойствата на Фабрицио постепенно ще изчезнат.

Замаян от щастие, принцът искаше още същата вечер да уволни скандално министъра Расси. Херцогинята му каза със смях:

— Знаете ли какво е казал Наполеон? „Човек, който заема високо място и е на показ пред всички, никога не бива да си позволява силни вълнения.“ Но тая вечер е много късно, да отложим работите за утре.

Тя искаше да спечели време, за да се посъветва с графа, комуто разправи много точно целия си диалог с принца, като премълча само честите му загатвания за обещанието, което тровеше живота ѝ. Херцогинята се ласкаеше от надеждата да стане толкова необходима, че да може да постигне едно отлагане за неопределено време, като каже на принца: „Постъпите ли така варварски да ме подложите на това унижение, никога няма да ви го простя и още на другия ден ще напусна държавата ви.“

Запитан от херцогинята какво да се прави с Расси, графът отговори твърде философски. Генерал Фабио Конти и Расси тръгнаха да пътуват из Пиемонт.

По делото на Фабрицио се яви една необикновена мъчнотия: съдиите искаха да го оправдаят единодушно още на първото заседание. Графът трябваше да си послужи със заплашвания, за да продължи делото поне една седмица и съдиите да си дадат труд да изслушат всички свидетели. „Тия хора са винаги едни и същи“ каза си той.

На другия ден след оправдаването си Фабрицио дел Донго най-после зае поста главен викарий на добрия архиепископ Ландриани. Същия ден принцът подписа необходимите писма, в които се искаше Фабрицио да бъде назначен за викарен епископ и бъдещ наследник на архиепископа, а след по-малко от два месеца той зае тая длъжност.

Всички поздравяваха херцогинята за сериозното държание на нейния племенник, но той беше в отчаяние. Още на другия ден след неговото освобождаване, последвано от уволнението и изгнанието на генерал Фабио Конти и от височайшето благоволение към херцогинята, Клелия потърси подслон у леля си, графиня Кантарини, много богата и твърде възрастна жена, заета само с грижи за здравето

си. Клелия би могла да се вижда с Фабрицио, но ако някой знаеше как се беше държала по-рано и я видеше какво прави сега, би могъл да помисли, че заедно с опасностите за нейния възлюбен е престанала и любовта ѝ към него. Фабрицио не само минаваше много често край двореца Кантарини, доколкото позволяваше приличието, но след безкрайни усилия можа да наеме и едно малко жилище срещу прозорците на първия му етаж. Веднъж Клелия лекомислено застана на прозореца, за да види някаква процесия, но веднага се отдръпна, сякаш поразена от ужас: тя съгледа Фабрицио, който — облечен в черно, като съвсем беден работник — я гледаше от един прозорец на къщицата, дето вместо стъкла беше залепена омаслена хартия, също както в неговата килия в кулата „Фарнезе“. Фабрицио много искаше да се увери, че Клелия го избягва поради изпадането на баща ѝ в немилост, което мълвата приписваше на херцогинята, но той много добре знаеше истинската причина на това странене и нищо не можеше да разсее скръбта му.

Той посрещна равнодушно и оправдаването си, и високия си пост, първия, който заемаше в живота си, и доброто си положение в обществото, и най-последно усърдното ухажване на всички духовни лица и набожни хора в епархията. Прекрасното му жилище в двореца Сансеверина не беше вече достатъчно. С най-голяма радост херцогинята се видя принудена да му отстъпи целия втори етаж от своя дворец и два хубави салона в първия, които винаги бяха препълнени с хора, чакащи да изкажат почитта си на младия викарен епископ. Признаването му за наследник на архиепископа направи поразително впечатление в страната; сега издигаха в добродетел на Фабрицио цялата тая твърдост на характера му, която по-рано бе толкова много възмущавала нещастните и глупави царедворци.

За Фабрицио беше голям урок по философия това, че остана напълно равнодушен към всички почести и че във великолепия му апартамент с десет лакеи, облечени в особена ливрея, той се чувствуваше много по-нещастен, отколкото в дъсчената си килия в кулата „Фарнезе“, обграден от отвратителни тъмничари и принуден постоянно да се опасява за живота си. Майка му и сестра му, херцогиня В..., дошли в Парма да се порадват на славата му, бяха поразени от дълбоката му тъга. Маркиза дел Донго, сега най-неромантичната жена, толкова се разтревожи, че помисли да не би в

кулата „Фарнезе“ да са му давали някоя бавно действаща отрова. Въпреки голямата си сдържаност, тя сметна за свой дълг да му говори за тая необикновена тъга, но Фабрицио ѝ отвърна само със сълзи.

Много предимства, свързани с бляскавото му положение, само го ядосаха. Брат му, суетна и разяждана от най-груб егоизъм душа, му писа едно почти официално поздравително писмо, придружено от запис за петдесет хиляди франка, за да може той, както пишеше новият маркиз, да си купи коне и каляска, отговаряща на името му. Фабрицио прати парите на по-малката си омъжена сестра, която живееше бедно.

Граф Моска нареди да направят хубав италиански превод на родословието на семейството Валсера дел Донго, обнародвано някога на латински от пармския архиепископ Фабрицио. Преводът излезе в разкошно издание с успореден латински текст; гравюрите бяха произведени с великолепни литографии, правени в Париж. Херцогинята пожела до портрета на предишния епископ да бъде поместен хубав портрет на Фабрицио. Отбелязано бе, че преводът е направен от Фабрицио през време на първото му затваряне. Но у нашия герой всичко бе опустошено, дори естествената за един човек суетност; той не благоволи да прочете нито една страница от тоя приписван нему труд. Положението му в обществото го задължи да поднесе един великолепно подвързан екземпляр на принца, а той сметна за свой дълг да го възнагради, задето е бил така близко до мъчителната смърт, и му разреши свободен достъп в интимните му покои — благоволение, което дава правото да те наричат превъзходителство.

## ДВАДЕСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА

Фабрицио превъзмогваше своята дълбока скръб само в ония минути, когато прекарваше скрит зад стъклото, което беше наредил да сложат вместо омаслената хартия на прозореца на жилището си срещу двореца Кантарини, дето, както знаем, беше намерила подслон Клелия; откакто бе излязъл от цитаделата, той можа да я види само няколко пъти и беше дълбоко натъжен от поразителната промяна в нея — струваше му се, че тя предвещава най-лошото. След като бе съгрешила, лицето на Клелия доби някакво наистина забележително благородство и сериозност; човек би рекъл, че е на тридесет години. В тая необикновена промяна Фабрицио долавяше израза на някакво твърдо решение: „Всеки миг през деня тя се кълне сигурно — казваше си той — да бъде вярна на обета, който е дала на Мадоната, и да не ме види никога вече.“

Фабрицио отгатваше само отчасти нещастията на Клелия; тя знаеше, че баща ѝ, изпаднал в голяма немилост, можеше да се върне в Парма и да се яви в двора (без което за него нямаше живот) само в деня на сватбата ѝ с маркиз Крешенци; тя писа на баща си, че желае тоя брак. Генерал Конти живееше тогава като бежанец в Торино и се беше разболял от мъка. А това важно решение състари Клелия с десет години.

Тя би разбрала много добре, че Фабрицио е наел жилище срещу двореца Кантарини, но има нещастие да го види само веднъж; щом забележеше мъжка глава или фигура, наподобяваща донякъде Фабрицио, веднага затваряше очи. Сега я крепеше само дълбоката ѝ набожност и вярата, че Мадоната ще ѝ помогне. Тя страдаше, че не уважава баща си; характерът на бъдещия ѝ мъж ѝ се виждаше съвсем нищожен и напълно отговарящ на разбиранията на висшето общество; най-после тя обожаваше един човек, когото никога вече не биваше да види и който все пак имаше права над нея. Това съчетание на съдбата ѝ се струваше истинско нещастие и нека признаем, тя имаше право. След сватбата си би трябвало да отиде да живее на двеста левги далеч от Парма.



Фабрицио познаваше голямата скромност на Клелия; той знаеше, че всяка необикновена постъпка, откриването на която би дало повод за приказки, ще ѝ бъде неприятна. И все пак, доведен до крайност от голямата си скръб и от това, че Клелия упорито извърщаше очи от него, той дръзна да подкупи двама слуги на леля ѝ, госпожица Кантарини. И ето един ден по мръкнало, облечен като заможен селянин, Фабрицио се яви на входа на двореца, дето го чакаше един от подкупените от него слуги; той каза, че идва от Торино и носи на Клелия писма от баща ѝ. Слугата отиде да доложи и го заведе в огромната чакалня на първия етаж ѝ двореца. Тук Фабрицио прекара може би най-тревожните петнадесет минути от живота си. Ако Клелия го отблъснеше, той не можеше вече да очаква спокойствие. „За да сложа от един път край на непоносимите задължения, с които ме отрупва новият ми сан, ще освободя църквата от един лош свещеник и под друго име ще потърся подслон в някой манастир.“ Най-после слугата се върна и му обади, че госпожица Клелия Конти е готова да го приеме. Цялата смелост изведнъж напусна нашия герой; като се качваше по стълбата на втория етаж, той едва не падна от страх.

Клелия беше седнала до една масичка, върху която имаше само една свещ. Щом позна предрешения Фабрицио, тя избяга и се скри в дъното на салона.

— Така ли се грижите за спасението на душата ми! — извика тя, като скри лице в ръцете си. — А вие знаете, че когато баща ми насмалко не загина от отровата, аз дадох обет на Мадоната да не ви видя никога вече. Наруших обета си само в оня ден, най-нещастния от живота ми, когато сметнах, че съвестта ми повелява да ви избавя от смъртта. Достатъчно е и това, че по едно пресилено и, разбира се, престъпно тълкуване на обета ми аз съм готова да ви изслушам.

Фабрицио толкова се смая от последните ѝ думи, че можа да им се зарадва едва след няколко секунди. Той очакваше най-голям гняв, боеше се, че Клелия ще избяга; най-после самообладанието му се върна и той угаси единствената свещ. Макар и да мислеше, че е разбрал добре заповедите на Клелия, той цял трепереше, когато се приближаваше към дъното на салона, дето тя се беше скрила зад канапетото; не знаеше дали няма да я оскърби, ако ѝ целуне ръка; цяла трепереща от любов, тя се хвърли в прегръдките му.

— Скъпи Фабрицио — каза тя, — колко късно идваш! Аз мога да говоря с тебе само един миг, защото, не ще съмнение, това е голям грях; и когато дадох обет да не те видя никога, аз естествено подразбирах и да не ти говоря никога. Но как можа ти да преследваш тъй жестоко клетия ми баща, задето е искал да ти отмъсти? Защото в същност него първо насмалко не отровиха, за да се улесни твоето бягство. Не беше ли длъжен да направиш нещо за мене, след като изложих доброто си име, за да те спася? А ето сега ти си напълно свързан с духовния сан и не можеш да се ожениш за мене, дори да намеря начин да прогоня омразния маркиз. И после, как дръзна вечерта, когато минаваше шествието, да ме гледаш при ярката светлина и да ме накараш най-жестоко да наруша светия обет, който дадох на Мадоната?

Фабрицио я стискаше в прегръдките си, замаян от изненада и щастие.

Срещата, на която още в началото имаха да си кажат толкова много неща, не можеше да свърши скоро. Фабрицио ѝ разказа самата истина по изгнанието на баща ѝ: херцогинята съвсем не била замесена в тая работа по простата причина, че нито за миг не повярвала мисълта за отравянето да е на генерал Конти; тя винаги смятала, че това е работа на партията на Раверси, която искала да изпъди граф Моска. Тая историческа истина, изложена надълго от Фабрицио, зарадва много Клелия; тя беше нещастна, че трябва да мрази някого от близките на Фабрицио. Сега вече не гледаше на херцогинята с ревниво око.

Щастието, което донесе тая вечер, трая само няколко дни.

Прекрасният дон Чезаре пристигна от Торино и почерпил смелост от голямата честност на сърцето си, реши да посети херцогинята. След като я помоли да му даде дума, че няма да злоупотреби с онова, което ще ѝ каже, той ѝ призна, че брат му, заблуден от погрешна представа за чест, като се мислел за презрян и погубен в общественото мнение поради бягството на Фабрицио, сметнал за свой дълг да си отмъсти.

Дон Чезаре говори по-малко от две минути и постигна своето: херцогинята бе трогната от свършената му добродетел, каквато съвсем не бе свикнала да вижда. Тя го хареса като нещо ново.

— Ускорете сватбата на дъщерята на генерала с маркиз Крешенци и аз ви обещавам да направя всичко, което зависи от мене, за да бъде генералът посрещат така, като че се връща от пътуване. Ще го поканя на обед; доволен ли сте? Без съмнение отначало ще има известна студенина и генералът не бива да бърза с искането си да го възстановят като комендант на цитаделата. Но вие знаете приятелските ми чувства към маркиза и аз няма да бъда злопаметна към неговия тъст.

Въоръжен с тия думи, дон Чезаре каза на племенницата си, че животът на баща ѝ, болен от отчаяние, е в нейни ръце. От няколко месеца той не беше се явявал в никой двор.

Клелия поиска да посети баща си, който се криеше под чуждо име в едно село до Торино, защото си въобразяваше, че пармският двор ще поиска екстрадицията му, за да го даде под съд. Тя го намери болен и почти объркан. Същата вечер тя писа на Фабрицио, че скъсва него завинаги. Когато получи писмото, Фабрицио, чийто характер бе съвсем заприличал на характера на любимата му, се оттегли в манастира „Велея“, разположен в планините на десет левги от Парма. Клелия му написа писмо от десет страници: по-рано тя му се беше заклела, че никога няма да се омъжи за маркиза без негово съгласие; сега го молеше за това съгласие и Фабрицио и го даде от уединението си във „Велея“ с писмо, изпълнено с най-чисто приятелство.

Като получи това писмо, приятелският характер на което, трябва да признаем, я ядоса, Клелия сама определи деня на сватбата, празненствата на която още повече увеличиха блясъка на пармския двор през тази зима.

Ранунцио Ернесто V всъщност беше скъперник, но той лудо бе влюбен и се надяваше да привърже херцогинята към своя двор: помоли майка си да приеме от него една твърде значителна сума за уреждане на празненствата. Първата придворна дама отлично успя да използва това увеличение на приходите; тая зима пармските празненства напомняха за щастливите дни на миланския двор и за вицекраля на Италия, любезния принц Евгений, чиято добрина бе оставила толкова продължителен спомен.

Задълженията на викарен епископ зовяха Фабрицио в Парма, но той заяви, че по съображения на благочестие ще продължи уединението си в малкото жилище, което неговият покровител

архиепископ Ландриани го принуди да заеме в архиепископския дворец; и той се затвори там само с един слуга. Така че Фабрицио не присъства на никое от бляскавите дворцови празненства и по тоя начин си спечели в Парма и в бъдещата си епархия името на голям светец. Неочаквано, тъкмо поради това уединение, към което го подтикна само дълбоката му и безнадеждна тъга, у добрия архиепископ Ландриани, който винаги го бе обичал и наистина го гласеше за свой наследник, се породила малко завист към него. Архиепископът с право смяташе за свой дълг да ходи на всички дворцови празненства, както е прието в Италия. В такива случаи той носеше тържественото си облекло, приблизително същото, в което го виждаха при богослуженията в катедралата. Стотиците слуги, събрани в украсеното с колони преддверие на двореца, винаги ставаха прави и молеха за благословия монсиньора и той благосклонно спираше и им я даваше. В един такъв момент на тържествено мълчание монсиньор Ландриани чу как един глас каза:

— Нашият архиепископ ходи по балове, а монсиньор дел Донго не излиза от стаята си.

От този момент безграничната благосклонност на архиепископа към Фабрицио се свърши, но Фабрицио можеше да лети със собствените си крила. Цялото му поведение, породено само от отчаянието, в което го бе потопила женитбата на Клелия, беше сметнато за израз на скромно и възвишено благочестие и верующите четяха като поучителна книга превода на родословието му, дето прозираше най-глупава суетност. Книжарите издадоха литографиран портрета му, който се разпродаде в няколко дни, най-вече сред хората от народа. От невежество гравьорът бе заобиколил портрета на Фабрицио с някои орнаменти, които се слагат само на портретите на епископи и за които един викарий не би могъл да претендира. Архиепископът видя един от тия портрети и гневът му нямаше вече граници; той повика Фабрицио и му каза много горчиви неща, като в разпалеността си употреби доста груби думи. За Фабрицио не беше никак мъчно, разбира се, да се държи така, както би се държал при подобен случай Фенелон; той изслуша архиепископа колко то се може най-смирено и почитателно, а когато прелатът млъкна, разказа му цялата история на превода на родословието, направен по заповед на граф Моска през време на първото му затваряне. Преводът бил обнародван със светски цели и това винаги му се виждало недостойно

за човек с неговия сан. Колкото за портрета, той каза, че няма нищо общо нито с първото, нито с второто издание; когато книжарят му изпратил през време на уединението му в архиепископския дворец двадесет и четири екземпляра от второто издание, той заръчал на слугата си да купи още един и като научил по тоя начин, че портретът се продава по тридесет су единият, пратил сто франка, за да плати двадесет и четирите екземпляра.

Всички тия съображения, макар и изказани с най-умерен тон, както може да говори човек, чието сърце бе изпълнено със съвсем други скърби, доведоха до изстъпление разгневения архиепископ и той стигна дотам, че обвини Фабрицио в лицемерие.

„Това са те хората от простолюдието — каза си Фабрицио, — дори когато са умни.“

По това време той имаше по-сериозни грижи: писмата на леля му, която решително настояваше Фабрицио да се върне в апартамента си в двореца Сансеверина или поне да я посещава от време на време. Фабрицио беше уверен, че там ще се говори за бляскавите тържества, уреждани от маркиз Крешенци по случай сватбата му; а тъкмо това той не беше сигурен, че ще може да понесе, без да се изложи на хорските одумки.

Когато стана венчавката, Фабрицио се отдаде цяла седмица на пълно мълчание, като заповяда на слугата си и на хората от архиепископския дворец, с които имаше връзки, да не му продумват нито дума.

Научил за тая нова превземка, монсиньор Ландриани почна да вика Фабрицио много по-често от преди и да води с него дълги разговори; задължи го дори да има съвещания с някои селски каноници, които твърдяха, че архиепископът нарушил техните привилегии. Фабрицио се отнесе към всичко това с пълно равнодушие на човек, който мисли за друго. „По-добре да стана монах — мислеше си той; — в скалите на «Велея» ще страдам по-малко.“

Той посети леля си и когато я прегръщаше, не можа да сдържи сълзите си. Херцогинята го намери толкова променен — очите му изглеждаха още по-огромни поради голямото му отслабване и сякаш щяха да изскочат от орбитите, а той самият имаше такъв жалък и нещастен вид в своето черно изтъркано расо на прост свещеник, че в първия момент и тя не можа да сдържи сълзите си; но след миг,

спомнила си, че цялата тая промяна в хубавия младеж се дължи на брака на Клелия, тя изпита гняв, почти равен по сила на гнева на архиепископа, само че скрит по-изкусно. Тя има жестокостта да говори надълго за някои живописни подробности на очарователните празненства, давани от маркиз Крешенци. Фабрицио не отговаряше, но очите му някак конвулсивно се притваряха и той стана още по-блед от преди, макар това да изглеждаше отначало невъзможно. В тия минути на остра болка неговата бледнина доби зеленикава отсенка.

Тъкмо тогава дойде граф Моска и онова, което видя и което му се стори невероятно, най-после напълно го излекува от ревността, която Фабрицио никога не бе преставал да му вдъхва. Тоя ловък човек се опита с най-деликатни и остроумни изрази да пробуди у Фабрицио известен интерес към светските работи. Графът винаги хранеше към него голяма почит и доста приятелски чувства, а сега това приятелство, несмуцавано вече от ревността, стана почти сърдечно. „Наистина той скъпо купи хубавото си положение“ — каза си графът, като си припомни нещастията му. Под предлог да му покаже картината от Пармиджанино, пратена на херцогинята от принца, графът отведе Фабрицио настрана.

— Слушайте, приятелю, да говорим като мъже, мога ли да ви бъда полезен с нещо? Не бойте се, няма да ви разпитвам; но може би имате нужда от пари, може би бих могъл да ви услужа с моето влияние? Кажете, аз съм на ваше разположение; ако предпочитате да ми го кажете писмено, пишете ми.

Фабрицио нежно го прегърна и заговори за картината.

— Вашето поведение е шедьовър на най-тънка политика — каза графът, като се върна към лекия разговорен тон; — вие си подготвяте твърде приятно бъдеще, принцът ви уважава, народът благоговее пред вас, черното ви ожулено расо причинява безсънни нощи на монсиньор Ландриани. Аз разбирам донейде от политика, но съм готов да ви се закълна, че не бих могъл да ви дам съвет как да постигнете нещо повече. Още с първите си стъпки в обществото вие на двадесет и пет години стигнахте почти до съвършенство. В двора се говори много за вас; и знаете ли на кое дължите това необикновено за вашата възраст отличие? На черното ожулено расо. Както знаете, ние с херцогинята станаме притежатели на старата къща на Петрарка върху хубавия хълм сред гората, близо до По: ако някой път се уморите от дребните

сплетни на завистта, мисля, че бихте могли да станете наследник на Петрарка, чиято слава ще увеличи вашата.

Графът измъчваше ума си как да предизвика усмивка върху това лице на отшелник, но не успя. Промяната беше още по-поразителна, защото по-рано лицето на Фабрицио имаше един недостатък: то изразяваше понякога съвсем не на място сладострастие и веселост.

На сбогуване графът не пропусна да му каже, че въпреки неговото уединение може би ще бъде малко неестествено, ако не се яви в двора идната събота, на рождения ден на принцесата. Тия думи бяха за Фабрицио като удар с кинжал: „Боже мой — каза си той, — какво търся тук!“ Тръпки го побиха при мисълта кого би могъл да срещне в двореца. Тая мисъл погълна всички други, той реши, че му остава само едно — да отиде в двореца точно когато отворят вратите на салоните.

И наистина на тържествената вечер името на монсиньор дел Донго бе възвестено едно от първите и принцесата го прие с всичката възможна почит. Фабрицио не сваляше очи от стенния часовник и когато стрелките показаха двадесетата минута от пристигането му в салона, той стана да се сбогува, но тъкмо в тоя миг влезе принцът. След като поприказва малко с него, Фабрицио с изкусна маневра се приближи до вратата, но сега го сполетя едно от ония дребни събития, които първата придворна дама тъй добре знаеше да урежда: дежурният шамбелан се затече подире му и му каза, че е определен да играе вист с принца. В Парма това е висока чест, съвсем неотговаряща на ранга, заеман в обществото от един викарен епископ. Да играе вист с принца, беше голяма чест дори за архиепископа. Думите на шамбелана пронизаха сърцето на Фабрицио и макар да беше смъртен враг на всякакви публични сцени, той бе готов да отиде да му каже, че изведнъж му е прилошало. Но той си помисли, че ще бъде подложен на въпроси и изрази на съчувствие, по-непоносими и от играта. Страшна мъка бе за него тоя ден да говори.

За щастие между високопоставените лица, дошли да честитят на принцесата, беше и ръководителят на ордена на миноритите. Тоя много учен монах, достоен съперник на Фонтана<sup>[1]</sup> и Дювоазен<sup>[2]</sup>, бе седнал в един далечен ъгъл на салона. Фабрицио се изправи пред него така, че да не вижда входната врата, и му заговори по богословски въпроси. Но той не можа да не чуе как доложиха за пристигането на господин

маркиз и на госпожа маркиза Крешенци. Въпреки очакването си той изпита силен гняв.

„Ако бях *Борсо Валсера* — каза си той (един от генералите на първия Сфорца), — щях да заколя тоя тромав маркиз, и то с камата с дръжка от слонова кост, която Клелия ми даде през оня щастлив ден — ще го науча как има дързостта да се явява със своята маркиза там, дето съм аз.“

Лицето му тъй се промени, че ръководителят на ордена на миноритите му каза:

— Да не би, ваше превъзходителство, да се чувствате неразположен?

— Ужасно ме боли глава... тия светлини ми причиняват болка... стоя тук само защото съм определен да играя вист с принца.

От тия думи ръководителят на ордена на миноритите, буржоа по произход, толкова се смая, че като не знаеше какво да прави, почна да се покланя на Фабрицио, а той от своя страна, развълнуван от съвсем други чувства, стана необикновено приказлив; той забеляза, че зад него настъпи дълбока тишина, но не се решаваше да се обърне. Изведнъж някой удари с лък по пюпитъра; изсвириха ригурнела и прославената г-жа П...<sup>[3]</sup> изпя прочутата някога ария на Чимароза<sup>[4]</sup>.

Quelle pupille tenere!<sup>[5]</sup>

През първите тактове Фабрицио се сдържаше, но скоро гневът му изчезна и той усети голямо желание да заплаче. „Велики боже — каза си той, — каква смешна сцена! И при това аз съм с расо.“ Той помисли, че ще бъде по-умно да почне да говори за себе си.

— Когато се мъча да надвия тия страшни болки в главата, както например тая вечер — каза той на ръководителя на ордена на миноритите, — те свършват с плач, а това би могло да даде храна на злословието по адрес на човек с нашето положение; ето защо, моля ви, ваше благоговейнство, позволете да заплача с лице към вас, а вие не обръщайте внимание на сълзите ми.

— Нашият отец-провинциал<sup>[6]</sup> в Катанцара страда от същата болест — каза ръководителят на миноритите и почна да разправя тихо



една дълга история.

Смешните подробности на тая история, в която се разказваше за вечерите на отца-провинциал, накараха Фабрицио да се усмихне, нещо, което не му се беше случвало отдавна; но след малко той престана да слуша ръководителя на миноритите. Г-жа П... пееше божествено една ария от Перголези<sup>[7]</sup> (принцесата обичаше старинната музика). На три крачки от Фабрицио се чу лек шум; за пръв път тая вечер той обърна очи. В креслото, което беше изскърцало, седеше маркиза Крешенци; нейните насълзени очи срещнаха очите на Фабрицио, които не бяха в по-добро състояние. Маркизата наведе глава; Фабрицио продължи да я гледа няколко секунди, сякаш за пръв път виждаше тая отрупана диаманти глава, но в погледа му се четеше гняв и презрение. Сетне той помисли: „*И моите очи няма да те погледнат никога*“ — обърна се към отца-генерал и му каза:

— Ето на, сега моята болест ме хвана по-силно, от колкото друг път.

И наистина Фабрицио плака с горещи сълзи повече от половин час. За щастие му се притече на помощ една Моцартова симфония, ужасно обезобразена, както става обикновено в Италия, и той можа да пресуши сълзите си.

Фабрицио стана твърд и не обърна очи към маркиза Крешенци; но г-жа П... запя отново и в душата на Фабрицио, облекчена от сълзите, настъпи пълно спокойствие. Животът му се яви в нова светлина. „Нима мога да искам — каза си той — да я забравя напълно още в първия миг? Нима това би било възможно?“ Мина му през ума и друга мисъл: „Мога ли да бъда по-нещастен, отколкото съм от два месеца? И щом нищо не може да увеличи мъката ми, защо да се противя на удоволствието да я гледам? Тя забрави клетвите си; тя е непостоянна: мигар всички жени не са такива? Но кой би могъл да отрече небесната ѝ хубост? Нейният поглед ме очарова и възторгва, а аз трябва да правя усилие, за да погледна жените, които минават за най-хубави! Защо тогава да не се отдам на очарованието? Това ще бъде за мене поне миг на отдих.“

Фабрицио познаваше донякъде хората, но беше съвсем неопитен в страстите, защото иначе би си казал, че това мигновено удоволствие, пред което искаше да отстъпи, щеше да направи напразни всичките му усилия от два месеца насам да забрави Клелия.

Нещастната жена беше дошла на празненството само защото мъжът ѝ я принуди; тя поиска поне да си отиде след половин час под предлог, че не се чувства добре, но маркизът ѝ заяви, че е съвсем неприлично да повика каретата си и да си отиде, когато много карети тепърва пристигат, че това не само е противно на етикета, но би могло дори да се изтълкува като косвена критика на празненството, давано от принцесата.

— Като почетен кавалер — добави маркизът, — аз трябва да стоя в салона и да чакам заповедите на принцесата, докато всички се разотидат; може би ще стане нужда и навярно ще потрябва да се дават нареждания на слугите, те са толкова небрежни! Нима искате някой прост щалмайстор на принцесата да си присвои тая чест?

Клелия се примири; тя не беше съгледала Фабрицио и все още се надяваше, че той няма да дойде на празненството. Но тъкмо когато щеше да почне концертът и принцесата разреши на дамите да седнат, Клелия, която не бързаше много при подобни работи, остави други да заемат най-добрите места около принцесата и трябваше да потърси кресло в дъното на залата, в далечния ъгъл, дето беше се скрил Фабрицио. Когато се приближи до креслото, погледът ѝ бе привлечен от необикновения за това място костюм на ръководителя на ордена на миноритите и отначало тя не забеляза слабия, облечен в скромно черно расо човек, с когото той говореше, но все пак някакво тайно вълнение спря погледа ѝ върху тоя човек. Тук всички бяха в униформи или в богато украсени с везба фракове: кой можеше да бъде тоя млад човек в скромно черно расо? Тя го гледаше много внимателно, но една дама, която отиваше на мястото си, стана причина тя да отмести креслото си. Фабрицио извърна глава; той беше толкова променен, че тя не го позна. Отначало си каза: „Колко прилича тоя човек на него, сигурно е поголемият му брат; но аз мислех, че е само няколко години по-стар от Фабрицио, а тоя човек е четиридесетгодишен.“ Изведнъж по едно движение на устата му тя го позна.

„Горкият, колко е страдал!“ — каза си тя и наведе глава от болка, а не за да бъде вярна на обета си. Сърцето ѝ бе потресено от жалост: та той не изглеждаше така дори след деветмесечния си затвор. Не го погледна повече, но и без да извърща глава, виждаше всички негови движения.

След концерта тя видя как той се приближи към игралната маса на принца, сложена на няколко крачки от трона, и въздъхна с облекчение, че Фабрицио бе доста далеч от нея.

Но маркиз Крешенци бе много ядосан, че жена му седи толкова далеч от трона; цялата вечер се мъчеше да убеди една дама, която беше седнала три кресла далече от принцесата и мъжът на която му дължеше пари, че ще направи добре, ако смени мястото си с маркизата. Тъй като клетата жена, разбира се, отказа, маркизът намери мъжа-длъжник и той принуди нежната си половина да се вслуша в тъжния глас на разума и най-сетне, за удоволствие на маркиза, размяната стана; той отиде да повика жена си.

— Вие винаги сте прекалено скромна — каза ѝ той, — защо ходите с наведени очи? Могат да ви вземат за някоя еснафка, която се чуди как е попаднала тук и на която всички се чудят, че я виждат на това място. Тая побъркана първа придворна дама винаги прави така! Вървете разправяйте след това, че ще спрем разпространението на якобинството! Не забравяйте, че вашият мъж заема първото място между мъжете в двора на принцесата и дори ако републиканците успеят да премахнат двора и дори аристокрацията, вашият мъж пак ще бъде най-богатият човек в тая държава. Все още не можете да схванете това достатъчно добре.

Креслото, в което маркизът с удоволствие настани жена си, беше само шест крачки далеч от игралната маса на принца; Клелия виждаше Фабрицио само в профил, но го намери толкова отслабнал, той изглеждаше тъй безучастен към всичко, което можеше да се случи в тоя свят — той, който някога не пропускаше събитие, без да си каже думата, — че най-после тя стигна до следното страшно заключение: Фабрицио съвсем се е променил, забравил я е; отслабнал е толкова от строгите пости, които благочестието му налага. Разговорите на всичките ѝ съседи затвърдиха у Клелия тази тъжна мисъл: името на викария епископ беше в устата на всички; мъчеха се да отгатнат причините за високото отличие, което му се падна: тъй млад и да бъде допуснат да играе на карти с принца! Чудеха се на учтивото безразличие и надменния вид, с които той хвърляше картите си дори когато биеше негово височество.

— Просто невероятно! — провикваха се стари царедворци. — Съвсем се е възгордял, дето леля му е на голяма почест... но, слава

богу, това няма да трае дълго, нашият господар не обича да се държат тъй надменно.

Херцогинята се приближи към принца; царедворците, които се държаха на твърде почтително разстояние от игралната маса и можеха да чуят случайно само откъслечни думи от разговора на принца, забелязаха, че Фабрицио силно се изчерви.

— Сигурно леля му се е скарала — казаха си те — за неговото надменно безразличие.

А Фабрицио беше чул гласа на Клелия — тя отговаряше на принцесата, която, обикаляйки залата, се обърна с няколко думи към жената на своя почетен кавалер.

Настъпи момент, когато Фабрицио трябваше да смени мястото си в играта; сега той се намери точно срещу Клелия и няколко пъти се отдаде на щастието да я съзерцава. Горката маркиза почувства, че той я гледа, и съвсем се обърка. На няколко пъти тя забрави обета си: в желанието си да отгатне какво става в сърцето на Фабрицио, тя вперваше очи към него.

Когато партията на принца свърши, дамите ставаха, за да минат в залата, дето беше сложена вечерята. Настъпи известно объркване. Фабрицио се намери съвсем близо до Клелия, той все още беше твърд в решението си, но изведнъж усети лекия парфюм, който слагаше на роклите си; всичките му решения рухнаха. Той се доближи до нея и полугласно, сякаш говореше на себе си, произнесе два стиха от сонета на Петрарка, който беше й пратил от Лаго Маджоре, напечатан върху копринена кърпичка. „Колко голямо беше моето щастие, когато тълпата ме смяташе за нещастен, и как се промени сега съдбата ми!“

„Не, съвсем не ме е забравил — каза си Клелия в изблик на радост. — Тая прекрасна душа не може да бъде непостоянна!“

*Не, никога не ще ме видите вий друг,  
очи, що на любов научихте ме тук.*

Клелия реши сама да си повтори тия два стиха от Петрарка.

Веднага след вечерята принцесата се оттегли; принцът я изпрати и вече не се яви в приемните салони. Щом се узна това, всички отведнъж тръгнаха да си ходят; в антретата настъпи пълно безредице.

Клелия се намери съвсем близо до Фабрицио; дълбокото нещастие изписано на лицето му, породило у нея жалост.

— Да забравим миналото — каза му тя — и запазете тоя спомен от *приятелството*.

И тя сложи ветрилото си така, че той да може да го вземе.

Всичко се промени за Фабрицио. В миг той стана друг човек; още на другия ден той заяви, че уединението му е свършено и се върна във великолепия си апартамент в двореца Сансеверина. Архиепископът и казваше, и мислеше, че благоволенieto, което му бе оказал принцът, като го допусна да играе на неговата маса, съвсем е замаяло главата на новия светец; херцогинята разбра, че се е помирил с Клелия. Тая мисъл засили мъката ѝ от спомена за съдбоносното обещание и окончателно я убеди, че трябва да замине. Хората се чудеха на нейното безумие. Как! Да напусне двора, когато благоволенieto към нея изглеждаше безгранично!

Напълно щастлив, след като се увери, че между Фабрицио и херцогинята няма любов, графът казваше на приятелката си:

— Новият принц е самата добродетел, но аз го бях нарекъл *това дете*: ще ми прости ли някога? Виждам само едно средство да възстановя добрите си отношения с него: отсъствието. Ще бъда с него напълно любезен и почтителен, след това ще се разболея и ще си дам оставката. Вие ще ми позволите това, защото положението на Фабрицио е осигурено. Но ще направите ли за мене грамадната жертва — добави той със смях — да смените високата титла херцогиня с друг много по-ниска? За забава оставям всички работи тук в невъобразимо безредие; имах четири-пет истински работници в разните си министерства, но преди два месеца ги пенсионирах, защото четат френски вестници, и ги заместих с първокласни глупци. След нашето заминаване принцът ще се почувства толкова безпомощен, че макар да се ужасява от характера на Расси, не се съмнявам, ще бъде принуден да го повика, а аз чакам само заповед от тирана, който разполага с моята съдба, за да напиша нежно и любезно писмо на приятеля си Расси и да му кажа, че имам пълното основание да се надявам, че заслугите му скоро ще бъдат оценени както трябва.

---

[1] Фонтана, Франческо Луиджи (1750–1822) — италиански кардинал и учен-историк. ↑

[2] *Дювоазен, Жан-Батист* (1744–1813) — френски епископ и богослов, проводник на политиката на Наполеон I в църквата. ↑

[3] Миланската певица Джудита Паста (1798–1865), пяла в Париж през 20-те и началото на 30-те години на XIX век. ↑

[4] *Чимароза, Доменико* (1749–1801) — италиански композитор, автор на известната опера „Тайният брак“, съдържаща споменатата в романа ария. ↑

[5] Тези нежни питомки (итал.). ↑

[6] Главен ревизор на манастирите на ордена в провинцията. ↑

[7] *Перголези, Джовани-Батиста* (1710–1736) италиански композитор. ↑

## ДВАДЕСЕТ И СЕДМА ГЛАВА

Този сериозен разговор стана на другия ден след завръщането на Фабрицио в двореца Сансеверина; херцогинята още не можеше да се помири с радостта, която биеше на очи във всички постъпки на Фабрицио. „И тъй — каза си той, — тая млада лицемерка ме е излъгала! Тя не е могла да устои на любовника си и три месеца.“

Уверен в щастливата развръзка, младият принц, малодушен по природа, стана дързък в любовта си; той узна приготовленията за заминаване в двореца Сансеверина; а неговият камериер французин, който малко вярваше в добродетелта на светските дами, го насърчи да бъде по-смел с херцогинята. Ернесто V си позволи една постъпка, за която го осъдиха строго принцесата и всички разумни хора в двора; народът видя в нея доказателство за удивителното благоволение, на което се радваше херцогинята. Принцът я посети в двореца ѝ.

— Вие тръгвате — каза ѝ той със строг тон, който се видя противен на херцогинята, — вие тръгвате, решили сте да ми измените и да нарушите клетвата си! А ако забавех аз само десет минути помилването на Фабрицио, което ми искахте, той щеше да е вече мъртъв. И сега вие ме оставяте нещастен! Да не беше вашата клетва, никога не бих се осмелил да ви обичам толкова много! За вас не съществува ли честна дума?

— Размислете зряло, принце. Имало ли е в целия ви живот такова щастливо време като изтеклите четири месеца? Вашата слава като владетел и, осмелявам се да мисля, вашето щастие като човек никога не са били толкова големи. Ето какъв договор ви предлагам; ако благоволите да го приемете, аз няма да бъда ваша любовница само за един мимолетен миг, и то по силата на една клетва, изтръгната в минута на страх, а ще посветя всеки миг от живота си да ви направя честит, ще бъда такава, каквато бях през тези четири месеца, и може би любовта накрай ще увенчае приятелството ни. Аз няма да се закълна, че това е невъзможно.

— Щом е така — каза възхитен принцът, — вземете друга роля, станете нещо повече, владейте едновременно и над мене, и над моята

държава, бъдете мой първи министър; аз ви предлагам брак, какъвто позволяват омразните изисквания на моя ранг; ние имаме пример близо до нас; неаполският крал се ожени наскоро за херцогиня Партана. Аз ви предлагам подобен брак, това е всичко, каквото мога да сторя. Ще ви приведа и едно печално политическо съображение, за да ви докажа, че не съм вече дете и че съм размислил върху всичко. Няма да ви изтъквам, че съм готов да бъда последният владетел от моята династия и да гледам приживе с тъга как големите сили си поделят наследството ми; благославям тези не малки неприятности, защото те ми дават възможност да ви докажа още веднъж колко ви уважавам и обичам.

Херцогинята не се поколеба нито за минута: тя се отегчаваше с принца, а графът ѝ се виждаше безкрайно мил; в света имаше само един човек, когото би предпочела пред него. Пък освен това тя властваше над графа, а принцът, по силата на положението си, щеше повече или по-малко да властва над нея. После той можеше да стане непостоянен и да си вземе любовници след няколко години разликата във възрастта им щеше може би да му даде право на това.

Още в първия миг изгледите да се отегчава решиха всичко; все пак херцогинята от любезност поиска позволение да си помисли.

Ще бъде много дълго да привеждаме тук всички безкрайно вежливи думи и почти нежни изрази, в които тя облече отказа си. Принцът се разсърди; видя как щастието му се изплъзва. Какво ще стане с него, след като херцогинята напусне двора му? Пък и колко уничително е да получи отказ! „Какво ще каже моят французин камериер, когато му разправа за поражението си?“

Херцогинята съумя да успокои принца и да доведе малко по малко преговорите до истинското им значение.

— Ако вие, ваше височество, благоволите да не бързате с изпълнението на съдбоносното ми обещание ужасно за мене, защото ме кара сама да се презирам, аз ще остана целия си живот във вашия двор и този двор ще бъде винаги такъв, какъвто беше тая зима; всеки миг ще се грижа да расте щастието ви като човек и славата ви като владетел. Ако искате да изпълня клетвата си, вие ще почерните остатъка от живота ми и ще ме накарате още сега да напусна владенията ви, за да не се върна в тях вече никога. В деня, в който изгубя честта си, ще ви видя и за последен път.



Но принцът беше упорит както всички малодушни хора; пък и мъжката му и владетелска гордост бе засегната от отказа на херцогинята да се омъжи за него — нали бе помислил за всички мъчнотии, които трябваше да превъзмогне, за да наложи този брак, и при все това бе се решил да ги победи.

Три часа поред и единият, и другият привеждаха все едни и същи доводи, често примесени с остри думи. Най-после принцът извика:

— Вие искате, значи, да ме убедите, госпожо, че нямате чест? Ако аз се бях колебал толкова дълго в деня, когато генерал Фабио Конти насмалко не отрови Фабрицио, вие щяхте сега да му издигате гробница в някоя от църквите в Парма.

— Само не в Парма, бъдете уверен, не в тази страна на отровители.

— Добре, госпожо херцогиньо, заминете тогава — подзе разгневен принцът — и отнесете със себе си моето презрение.

Той си тръгна, херцогинята му каза с отпаднал глас:

— Добре, елате тогава довечера в десет часа в най-строгото инкогнито, но вие ще направите най-глупавата сделка. Вие ще ме видите за последен път, а аз щях да посветя живота си, за да ви направя щастлив, колкото може да бъде щастлив един самодържец в тоя век на яacobинци. И помислете какво ще стане от вашия двор, когато си отида и няма кой насила да го измъква от присъщата му дребнавост и злоба.

— Вие от ваша страна отхвърляте короната на Парма и нещо повече от короната, тъй като няма да бъдете обикновена принцеса, за която се женят от политически съображения, без любов. Моето сърце е всецяло ваше, а вие бихте били навеки пълна господарка на моята воля, както и на моята държава.

— Да, но майка ви, принцесата, би била в правото си да ме презира като подла интригантка.

— Ами аз ще изпратя принцесата в изгнание, като ѝ определя пенсия.

Още четиридесет и пет минути те си разменяха ядовити думи. Със своята нежна душа принцът не се решаваше нито да се възползва от правото си, нито да остави херцогинята да си замине. Той бе чувал, че постигне ли мъжът по някакъв начин първата победа, жените се покоряват.

Изпъден от възмутената херцогиня, той се осмели да се яви пак в десет часа без три минути, треперещ и жалък. В десет и половина херцогинята се качи в каретата си и замина за Болоня. Щом излезе от владенията на принца, тя писа на графа:

„Жертвата е принесена. Не търсете у мене веселие цял месец. Няма да видя вече Фабрицио; чакам ви в Болоня и когато пожелаете, ще стана графиня Моска. За едно само ви моля — не ме карайте никога да се връщам в страната, която напускам, и не забравяйте, че вместо сто и петдесет хиляди ливри доход вие ще имате тридесет или най-много четиридесет. Всички глупци ви гледаха по-рано със зяпнали уста, а сега ще почнат да ви уважават само ако се унизите да усвоите техните дребнави възгледи. Каквото си дирил — такова ще намериш!“

След седмица венчавката се извърши в Перуджие, в църквата, дето бяха погребани прадедите на графа. Принцът беше в отчаяние. Херцогинята получи от него чрез куриери три-четири писма и му ги върна с пликовете, неразпечатани. Ернесто V награди щедро графа, а на Фабрицио даде голямата лента на своя орден.

— Ето това ми хареса най-много при сбогуването ни. Разделихме се — разправяше графът на новата графиня Моска дела Ровере — като най-добри приятели на света; той ми даде голямата лента на испанския орден и диаманти, не по-малко ценни от самия орден. Каза ми, че би ме направил херцог, ако не искаше да си запази това средство, за да ви върне в държавата си. И тъй, натоварен съм да ви заявя — приятна за един съпруг поръчка, няма що, — че ако благоволите да се върнете в Парма, па макар и само за месец, аз ще стана херцог с такова име, каквото си изберете, а вие ще получите прекрасно имение.

Херцогинята отказа, току-речи, с погнуса.

След сцената, станала на придворния бал и имаща за тях като че ли решително значение, Клелия сякаш не си спомняше вече за любовта, която, изглежда, бе споделила за миг; жестоки угризения овладяха нейната добродетелна и набожна душа. Фабрицио разбираше много добре това и въпреки всички надежди, които се мъчеше да си

внуши, мрачна скръб обзе душата му. Ала този път скръбта не го доведе до уединение, както след сватбата на Клелия.

Графът беше помолил своя племенник да му съобщава точно какво става в двора и Фабрицио, който започваше да разбира колко много му дължи, се зарече да изпълни добросъвестно тази поръчка.

Също както целият град и дворът, Фабрицио не се съмняваше, че приятелят му възнамерява да поеме пак управлението, като получи по-голяма власт, отколкото бе имал някога. Предвижданията на графа скоро се оправдаха: не мина месец и половина от заминаването му и Расса стана пръв министър, Фабио Конти — министър на войната, а затворите, които графът беше почти опразнил, се препълниха отново. Като повика тия хора на власт, принцът смяташе, че си отмъщава на херцогинята; той беснееше от любов и мразеше най-вече граф Моска като свой съперник.

Фабрицио беше отрупан с работа; тъй като монсиньор Ландриани, навършил седемдесет и две години, беше съвсем изнемощял и почти не излизаше от двореца си, трябваше неговият помощник да го замества във всичките му длъжности.

Маркиза Крешенци, измъчвана от угризенията и наплашена от духовника си, беше измислила едно прекрасно средство, за да се избави от погледите на Фабрицио. Под предлог, че се намира в края на своята първа бременност, тя превърна в затвор собствения си дворец; но дворецът имаше огромна градина. Фабрицио успя да проникне в нея и сложи на алеята, която Клелия обичаше най-много, букети с цветя, подарени така, че езикът им да ѝ бъде достъпен, както някога правеше тя, като му пращаше цветя всяка вечер през последните дни от затворничеството му в кулата „Фарнезе“.

Този опит разгневи силно маркизата; душата ѝ се вълнуваше ту от разкаяние, ту от страст. Няколко седмици поред тя не си позволи да слезе нито веднъж в градината на двореца си; смяташе за грях дори да погледне в нея.

Фабрицио започна да мисли, че са се разделили завинаги и заедно с това отчаянието започна да овладява душата му. Обществото, дето прекарваше времето си, му омръзна до смърт и ако не беше дълбоко убеден, че графът не може да намери спокойствие за душата си във от управлението, щеше да се уедини в тесните си покои, които имаше в архиепископството. Колко приятно би било да живее, отдаден

всецяло на мислите си, и да чува човешки глас само когато изпълнява служебните си задължения!

„Но — казваше си той — никой не може да ме замести в грижите, които полагам за граф и графиня Моска.“

Принцът продължаваше да се отнася към него с внимание, което го издигаше на най-видното място в двора, и това благоволение Фабрицио дължеше в голяма степен на себе си. Извънредната му съдържаност, която произтичаше у него от равнодушието и дори отвращението към всички влечения и дребни страсти, изпълващи живота на хората, беше засегнала суетността на младия принц; той казваше често, че Фабрицио е умен като леля си. Чистата душа на принца долавяше наполовина истината: никой не се приближаваше до него със същото душевно разположение като Фабрицио. Дори придворната сган не можеше да не забележи, че спечеленото от Фабрицио уважение не само не отговаря на един скромен викарен епископ, какъвто бе той, но и надминава почитта, която монархът проявяваше към архиепископа. Фабрицио пишеше на графа, че ако някога принцът поумнее и забележи как са забъркали работите му министрите Расси, Фабио Конти, Дзурла и други от същата пасмина, той, Фабрицио, ще стане естественият посредник, чрез който принцът ще може да преговаря, без да излага самолюбието си.

„Ако не си спомняше съдбоносните думи — *това дете* — пишеше той на графиня Моска, — казани на августейшата особа от един гениален човек, августейшата особа отдавна да се е провикнала: «Върнете се по-скоро и изгонете всички тия просяци!» И днес още, ако жената на гениалния човек благоволи да направи някаква макар и незначителна стъпка, графът ще бъде викан назад с възторг; но за него вратата ще се отвори още по-широко, ако той почака плодът да узрее. И без това всички се отегчават до смърт в салоните на принцесата; единствената забава са щуротиите на Расси, който, откакто е граф, се е побъркал на благородничество. Наскоро беше дадено строго нареждане — всеки, който не може да докаже, че има в рода си осем поколения благородници, да не се осмелява вече да се явява на вечерите на принцесата (точно така е казано в указа). Всички мъже, които имат право да влязат сутрин в голямата галерия и да чакат да мине монархът, когато отива на литургия, си запазват тази привилегия, но новодошлите трябва да представят доказателства за осем

благороднически поколения. По този повод разправят, че Расси, явно, нямал ни едно.“

То се знае, тия писма не се пращаха по пощата. Графиня Моска отговаряше от Неапол: „Ние имаме концерт всеки четвъртък, а всяка неделя у нас се събират гости на разговор; в салоните ни няма къде да се размине човек. Графът е във възторг от разкопките си, изразходва за тях по хиляда франка на месец и наскоро докара работници от Аbruцките планини, на които плаща само по двадесет и три су на ден. Трябва да дойдеш да ни видиш. Ето вече двадесет пъти как те каня, неблагодарнико!“

Фабрицио нямаше никакво намерение да приема поканата: дори простите писма, които пишеше всеки ден на графа и графинята, му се струваха непоносима тежоба. Читателят ще му прости, когато научи, че цяла година той не можа да замени ни една дума с маркизата. Всичките му опити да установи някаква връзка бяха отхвърлени с ужас. Привичното мълчание, което Фабрицио, отегчен от живота, пазеше навсякъде, освен при изпълнение на служебните си задължения и в двора, както и съвършената му нравствена чистота го бяха издигнали на такава необикновена почест, че най-сетне той реши да послуша съветите на леля си.

„Принцът храни към тебе такова голямо почитание — пишеше му тя, — че скоро очаквай да изпаднеш в немилост; той ще почне да ти показва на всяка крачка невниманието си, а след неговото пренебрежение ще последва жестокото презрение и на придворните му. Тия малки деспоти, колкото и да са честни, са променливи като модата, и то по една и съща причина: досадата. Срещу прищявките на монарха можеш да почерпиш сили само в проповедта. Ти тъй хубаво съчиняваш стихове! Опитай се да поприказваш половин час върху религията; отначало ще наговориш сумата еретични неща; но наеми някой учен и скромн богослов да присъства на проповедите ти и да ти посочва грешките, а ти ги поправяй на другия ден.“

Когато душата страда от несподелена любов, всяко занятие, което изисква внимание и усилия, ѝ се струва непосилно бreme. Но Фабрицио съобрази, че ако спечели влияние върху народа, то ще може да бъде някога от полза за леля му и за графа, към когото уважението му растеше с всеки изминат ден, колкото повече в службата си опознаваше злината на хората. Той се реши да държи проповеди и

успехът му, подготвен от изпития му вид и ожуленото му расо, бе небивал. Намираха, че от словата му лъха някакво ухание на дълбока скръб, което, заедно с чаровното му лице и с разказите за голямото благоволение на двора, плени всички женски сърца. Жените измислиха, че бил един от най-храбрите капитани на Наполеоновата армия. Скоро тази глупава измислица не будеше у никого съмнение. Хората си запазваха отнапред места в църквите, където той щеше да проповядва; бедняците се настаняваха там, за да спечелят някоя пара, още от пет часа заранта.

Успехът беше много голям и породил у Фабрицио мисълта, че може би от просто любопитство маркиза Крешенци ще дойде един ден да послуша някоя от неговите проповеди; тая мисъл го възроди душевно. Изведнъж публиката с възторг забеляза, че дарбата му разцъфтява; когато беше развълнуван, той си позволяваше образи, чиято смелост би уплашила и най-опитните оратори: понякога в самозабравата си така се отдаваше за миг на своето пламенно вдъхновение, че всички слушатели се разридаваха. Но напразно окото му *aggrottato*<sup>[1]</sup> търсеше сред многобройните лица, обърната към амвона, лицето на тая, чиято поява щеше да бъде за него велико събитие.

„Но ако някога ме сполети това щастие — казваше си той, — аз или ще припадна, или ще се схване езикът ми.“ За да предотврати втората от тия несгоди, той съчини някаква нежна и страстна молитва, която слагаше винаги до амвона върху едно столче, с намерение да я прочете, ако при появата на маркизата от смущение не може да намери думи.

Един ден научи от ония слуги на маркиза, които беше подкупил, че е наредено да приготвят за другия ден ложата на *casa* Крешенци в големия театър. От една година маркизата не беше ходила на никакво представление и сега нарушаваше привичките си заради един тенор, който имаше страшен успех и пълнеше всяка вечер залата. Отпърво Фабрицио почувства безмерна радост. „Най-сетне ще мога да я гледам цяла вечер! Разправят, че била много бледа.“ И той се мъчеше да си представи как изглежда нейният прекрасен лик с посърнала от душевните борби руменина.

Неговият приятел Лодовико, съкрушен от лудостта, както той казваше, на своя господар, нае с големи усилия една лежа на четвъртия

балкон, почти срещу ложата на маркизата. Нова мисъл осени Фабрицио: „Може би ще мога да я привлека на моята проповед, като избира някоя много мъничка църква, дето ще я виждам добре.“ Обикновено Фабрицио започваше проповедите си в три часа следобед. Но в деня, когато маркизата щеше да отиде на театър, той още от сутринта нареди да разгласят, че тъй като служебен дълг го задържа в архиепископството целия ден, той ще държи проповедта си по изключение в осем и половина часа вечерта в църквичката „Света Мария Посетителка“, разположена точно срещу едно от крилата на двореца Крешенци. Лодовико от своя страна занесе камара свещи на монахините от „Света Мария“ с молба да осветят по-ярко църквата си. За пазене на реда дойдоха цяла рота гвардейски гренадири и за да се избягнат кражбите, пред всеки параклис бе поставен по един часовик с натъкнат на пушката щик.

Проповедта бе оповестена за осем и половина часа, а още в два часа църквата беше претъпкана; можете да си представите каква глъчка се вдигна на уединената улица, дето се възвисяваше дворецът Крешенци със своята благородна архитектура. Фабрицио беше поръчал да се съобщи, че в чест на *Богородица на милосърдието* той ще говори за милосърдието, което всяка благородна душа трябва да храни към злочестия човек дори когато той е грешник.

Предрешен колкото се може по-грижливо, Фабрицио се промъкна в ложата си тъкмо когато отваряха вратите на театъра и лампите не бяха още запалени. Представлението започна към осем часа и след няколко минути Фабрицио изпита радостта, която можеш да разбереш само ако си я преживял: той видя как вратата на ложата Крешенци се отвори; малко след това маркизата влезе; не беше я виждал тъй близо от деня, когато му бе дала ветрилото си. Стори му се, че ще се задуши от радост, сърцето му биеше тъй силно, че той си каза: „Може би ще умра ей сега! Какъв прекрасен край на един толкова тъжен живот! А може би ще припадна в ложата; верующите, събрани в църквата «Света Мария», няма да ме видят днес и утре ще научат, че бъдещият архиепископ е намерен в безсъзнание в ложата на операта, и то преоблечен в лакейска ливрея! Сбогом тогава, мое добро име! И защо ли ми е това добро име?“

При все това към девет без четвърт Фабрицио направи усилие над себе си; той напусна ложата си на четвъртия балкон и с голяма

мъка успя да стигне до мястото, дето трябваше да свали ливреята си и да облече по-прилична дреха. Чак към девет часа той пристигна в църквата тъй побледнял и изнемощял, та сред богомолците се пръсна слух, че викарният епископ няма да може да държи тая вечер проповедта си. Можете да си представите с какви грижи го заобиколиха монахините зад решетката на тяхното вътрешно отделение, дето се беше укрил. Приказките им нямаха край; Фабрицио помоли да го оставят сам няколко минути, после отърча на амвона. Към три часа един от помощниците му беше съобщил, че църквата „Света Мария“ е претъпкана, но че са надошли главно хора от простолудието, привлечени, види се, от необикновеното осветление. Когато се изкачи на амвона, Фабрицио приятно се изненада, като видя, че всички столове са заети от светски младежи и най-знатни особи.

Той започна проповедта си с няколко извинения и думите му бяха посрещнати със задавени от възторг викове. След това описа пламенно мъките на нещастника и призова слушателите да се смилят над него, ако искат да почетат достойно *Мадоната на милосърдието*, която сама е страдала толкова много на земята. Ораторът се вълнуваше силно; навремени едва смогваше да изговаря думите, така че да го чуят във всички кътчета на мъничката църква. Беше толкова бледен, че в очите на всички жени, пък и на много мъже, приличаше сам на нещастника, над който те трябваше да се смилят.

Няколко минути след извиненията, с които започна словото си, всички забелязаха, че с него става нещо необикновено: тая вечер скръбта му бе по-дълбока и по-нежна от други път. По едно време съзряха сълзи на очите му; завчас сред слушателите се издигнаха всеобщи и толкова бурни ридания, че той прекъсна проповедта си.

Той бе прекъсван след това още десетина пъти; раздаваха се възгласи на възхищение, имаше ридания; чуваха се всеки миг викове: „Ах, света Богородице, ах, господи боже!“ Избраната публика бе обхваната от такова неудържимо вълнение, че никой не се срамуваше от виковете си и хората, увлечени от това изстъпление, не изглеждаха смешни на съседите си.

През краткия отдых, който е обичай да се дава по средата на проповедта, обадиха на Фабрицио, че на представлението в театъра не е останал почти никой; една-едничка дама се виждала още в ложата си — маркиза Крешенци. През това време в църквата изведнъж се чу



голяма врява; верующите гласуваха предложение да се издигне статуя на викарния епископ.

Неговият успех във втората част от словото му бе толкова голям и имаше такъв светски характер, стоновете на християнско покаяние се смениха с такива площадни възторжени викове, че проповедникът сметна за свой дълг, когато слизаше от амвона, да смъмри слушателите си. Отведнъж всички се втурнаха към изхода, като да бяха се наговорили предварително, и излезли на улицата, буйно заръкопляскаха и завикаха: „*Evviva del Dongo!*“<sup>[2]</sup>

Фабрицио погледна нетърпеливо часовника си и изтича до решетестото прозорче, което осветяваше коридора, водещ от оргела към вътрешните стаи на манастира. От учтивост към грамадната, небивала навалица, задръстила улицата, вратарят на двореца Крешенци беше втикнул дванадесетина факли в железните ръце, които се издаваха от фасадата на средновековната сграда. След няколко минути, дълго преди да стихнат виковете, настъпи събитието, което Фабрицио очакваше с такова безпокойство: в края на улицата се показва каретата на маркизата, която се връщаше от театъра; кочияшът бе принуден да спре и само полека, с много викове, каретата можа да стигне до портата на двореца.

Маркизата, както става с нещастните сърца, бе трогната от прекрасната музика, но още повече се развълнува от празнотата на театъра, когато научи коя е причината. Посред втория акт, когато великолепият тенор беше още на сцената, хората дори от партера напуснаха изведнъж местата си, за да си опитат късмета и да се помъчат да проникнат в църквата „Света Мария“. Когато навалицата я спря пред портата на двореца, маркизата се обля в сълзи. „Не съм сбъркала в избора си!“ — каза си тя.

Но тъкмо зарад това свое минутно умиление тя се възпротиви твърдо на настояванията на маркиза и на всички домашни приятели, които не можеха да разберат защо не отива да види чудния проповедник. „Представете си — казваха те, — той бие и най-добрия тенор в Италия.“

„Ако го видя, загубена съм!“ — мислеше си маркизата.

Напразно Фабрицио, чиято дарба сякаш ставаше по блестяща с всеки ден, проповядва още няколко пъти в същата църквичка, съседна на двореца Крешенци; никога не зърна Клелия; накрая тя дори се

разсърди за тая упоритост, с която той смущаваше покоя на нейната тиха улица, след като я беше пропъдил от градината ѝ.

Като оглеждаше бегло лицата на слушателките си, Фабрицио бе забелязал доста отдавна едно много хубаво мургаво личице с пламтящи очи. Тези чудесни очи обикновено се окъпваха в сълзи още след осмото или десетото изречение от проповедта. Когато трябваше да каже нещо дълго и досадно за него, Фабрицио спираше на драго сърце погледа си върху тази глава, която му харесваше с младостта си. Той научи, че младата девойка се казва Анета Марини и е едничка дъщеря и наследница на най-богатия търговец на платове в Парма, починал преди няколко месеца.

Скоро името на Анета Марини, дъщерята на търговеца, бе на езика на всички; тя беше се влюбила до полуда във Фабрицио. Когато започнаха знаменитите му проповеди, тя бе сгодена с Джакомо Расси, най-големия син на министъра на правосъдието, и той съвсем не ѝ беше противен; но чула само два пъти монсиньор Фабрицио, тя заяви, че не иска вече да се омъжи; и когато поискаха от нея да узнаят причината за тази странна промяна, тя отговори, че не е достойно за едно местно момиче да се венчае за един човек, ако обича безумно друг.

Роднините ѝ отначало се помъчиха напразно да узнаят кой е този друг. Но горещите сълзи, които Анета лееше на проповедите, насочиха чичовците и майка ѝ към истината, когато те я запитаха обича ли монсиньор Фабрицио, тя отговори смело, че понеже са открили истината, няма да се унижи да лъже и добави, че като има никаква надежда да се омъжи за обожавания човек, иска поне смешното лице на сонтю Расси да не оскърбява очите ѝ. Тази подигравка спрямо сина на един човек, комуто завиждаше цялата буржоазия, стана за два дни тема на разговори в целия град. Отговорът на Анета Марини бе допаднал и всички го повтаряха. Както навсякъде, за него приказваха и в двореца Крешенци.

Клелия не отвори нито веднъж дума на тая тема в салона си, но разпита камериерката си и на другата неделя, след като чу литургията в параклиса на двореца си, каза на камериерката си да се качи в нейната карета и отиде с нея на втора литургия в енорийската църква на госпожица Марини. Там тя намери събрани всички градски франтове, привлечени от същата причина, господата стояха прави до

вратата. Скоро по голямото раздвижване сред тях маркизата разбра, че госпожица Марини е влязла в църквата; от мястото, дето застанала, тя я виждаше добре и въпреки благочестието си не слушаше литургията. Клелия намери, че хубавицата-буржоазка има твърде смел вид, какъвто според нея подобаваше само на една омъжена от няколко години жена. Впрочем тя беше прекрасно сложена въпреки малкия си ръст и очите ѝ, както казват в Ломбардия, сякаш разговаряха с нещата, които гледаха. Маркизата избяга, преди да свърши литургията.

На другия ден приятелите на дома Крешенци, които се събираха всяка вечер у тях, разправиха за една нова смешна постъпка на Анета Марини. Тъй като майка ѝ, която се бояла да не извърши тя някаква лудория, ѝ давала малко пари, Анета предложила един великолепен диамантен пръстен, подарък от баща ѝ, но прочутия Хайец, дошъл по това време в Парма да изпише салоните на двореца Крешенци, и го помолила да ѝ нарисува портрета на монсиньор дел Донго; но тя пожелала на портрета той да бъде изобразен в просто черно облекло, а не в свещеническо расо. И ето вчера майката на Анета, за своя голяма изненада и още по-голямо възмущение, намерила в стаята на дъщеря си един великолепен портрет на Фабрицио дел Донго, поставен в най-хубавата рамка, която са позлатявали в Парма от двадесет години насам.

---

[1] Присвито (итал.) ↑

[2] Да живее дел Донго (итал.) ↑

## ДВАДЕСЕТ И ОСМА ГЛАВА

Увлечени от събитията, не ни стигна време да нарисуваме, макар и бегло, оная смешна пасмина от блюдолизци, които пълнеха Пармския двор и даваха забавни обяснения за описаните от нас събития. В тая страна един дребен благородник, който има три-четири хиляди ливри доход, можеше да бъде удостоен с честта да присъства в черни чорапи на *утринните появявания на монарха*: само ако никога не беше чел Волтер или Русо; това условие не бе мъчно изпълнимо. Той трябваше освен това да говори с умиление за хремата на монарха или за последния сандък с минерали, който той е получил от Саксония. Ако отгоре на всичко цяла година отиваше редовно на литургия всеки ден, ако можеше да наброи между близките си приятели двама-трима дебели монаси, тогава веднъж в годината, две седмици преди или след първи януари принцът благоволяваше да се обърне към него с няколко думи; това го издигаше на видно място в енорията и бирникът не се осмеляваше да му додява, ако закъснееше с годишната вноска от сто франка, с която беше обложено неговото малко стопанство.

Господин Гондзо<sup>[1]</sup> беше такъв нещастен бедняк, голям благородник и освен дете притежаваше някакъв дребен имот, бе получил чрез ходатайството на маркиз Крешенци великолепна служба, която му носеше хиляда сто и петдесет франка годишно. Този човек би могъл да обядва у дома си, но имаше една страст: чувстваше се доволен и щастлив само в салона на някоя знатна личност, която да му казва от време на време: „*Млъкнете, Гондзо, вие сте глупак.*“ Тази преценка бе продиктувана от лошо настроение, защото Гондзо почти винаги биваше по-умен от знатната личност. Той говореше за всичко и доста изящно, нещо повече — готов беше да промени мнението си, щом се намусеше домакинят. Но да си кажем правичката, макар да се отличаваше с голяма ловкост, когато се отнасяше за някоя негова изгода, той нямаше в главата си никаква мисъл и ако принцът не беше хремав, не знаеше за какво да приказва, когато влезеше в някой салон.

Славата си в Парма Гондзо дължеше на една великолепна триъгълна шапка с попроскубано черно перо, която слагаше дори

когато надяваше фрак; но трябваше да се види как носеше тази шапка било на главата, било в ръка — тук проявяваше той дарба и важност. С непресторена тревога той се осведомяваше за здравословното състояние на кученцето на маркизата и ако се запалеше дворецът Крешенци, би изложил живота си, за да спаси някое от красивите кресла в златна сърма, за които от толкова години се закачаха копринените му, черни панталони, когато случайно дръзнеше да седне на тях за минута.

Всяка вечер в седем часа седем-осем такива личности се събираха в салона на маркиза Крешенци. Едва насядали, влизаше един лакей, разкошно облечен в жълта ливрея, цялата обшита със сребърни ширити, и червен елек, който допълваше великолепната му премяна, и вземаше шапките и бастуните на блюдолизците. Веднага след него един камериер поднасяше кафе в извънредно мънички чашки върху сребърни филигранови столчета; а всеки половин час домоуправителят, с шпага и великолепен, по френски скроен фрак, раздаваше сладолед. Половин час след бедните опърпани царедворци пристигаха пет-шест офицери, гръмогласни и войнствени на вид, които обикновено се препираха колко и какви копчета трябва да има мундирът на войника, за да може главнокомандващият да нанесе победи. В този салон не бе благоразумно да се каже какво пишат френските вестници; дори ако новината беше много приятна — например петдесет либерали били разстреляни в Испания, — разказвачът все пак щеше да се изобличи, че е чел френски вестник. Всички тия хора смятаха за връх на ловкостта да изпросят всеки десет години по едно повишение от сто и петдесет франка към заплатата си. Така монархът разделя с благородното съсловие удоволствието да господства над селяните и буржоата.

Главна личност в салона Крешенци беше безспорно кавалерът Фоскарини, един съвършено честен човек, лежал тъкмо за това в затвора по малко при всички режими. Той, беше член на оня прочут парламент, който в Милано<sup>[2]</sup> отхвърли закона за регистрирането, представен от Наполеон — един много рядък подвиг в историята. Приятел от двадесет години на майката на маркиза, кавалерът Фоскарини беше останал и досег влиятелен човек в дома му. Той имаше да разправи винаги някакъв забавен разказ, но нищо не се

изплъзваше от хитрия му поглед; и младата маркиза, която се чувстваше в дълбочината на сърцето си виновна, трепереше пред него.

Тъй като хранеше истинско благоговение към знатния благородник, който го нагрубяваше и разплакваше един-два пъти в годината, Гондзо с маниакална упоритост се стараяше да му прави малки услуги и ако не беше скован от постоянната си сиромашия, би могъл да успее понякога, защото не му липсваше известен дял хитрост и още по-голям дял безсрамие.

Такъв, какъвто го знаем, Гондзо презираше доста маркиза Крешенци, защото тя никога не му беше подхвърлила обидна дума, но в края на краищата беше жена на знаменития маркиз Крешенци, почетен кавалер на принцесата, който веднъж-дваж на месец казваше на Гондзо: „Млъкни Гондзо, ти си простак.“

Гондзо забеляза, че всичко, което се разправяше за младата Анета Марини, изваждаше за миг маркизата от мечтателността и безучастието, в което потъваше обикновено, додето не удареше единадесет часът; тогава тя наливаше чай и поднасяше по чаша на всеки гостенин, като го назоваваше по име. След това, когато приближеше време да се прибере в стаята си, тя сякаш се развеселяваше за една минута и тъкмо тая минута избираха гостите, за да ѝ прочетат сатирични сонети.

В Италия пишат прекрасни сонети: това е единственият литературен род, в който има още малко живот, тъй като той не е подложен на цензура. Блюдолизците от casa Крешенци оповестяваха винаги своя сонет с думите: „Ще позволи ли госпожа маркизата да прочетем пред нея един много лош сонет?“ А когато сонетът извикваше смях и биваше повтарян два-три пъти, някой от офицерите смяташе за свой дълг да възкликне: „Господин министърът на полицията би трябвало да обърне внимание на тия безсрамия и да заповяда да обесят авторите им.“ В буржоазните среди, наопаки, тия сонети се посрещат с нескриван възторг, а адвокатските писари продават преписи от тях.

От особеното любопитство, което проявяваше маркизата, Гондзо заключи, че пред нея са прехвалили хубостта на младата Марини, притежателка и на един милион състояние, и че тя ѝ завижда. Тъй като Гондзо с вечната си усмивка и безмерното си нахалство към всички, които не са благородници, проникваше навсякъде, още на другия ден

той дойде в салона на маркизата, като носеше шапката си с пера така тържествено, както го бяха виждали само веднъж или дважд в годината, когато принцът му казваше: „Сбогом, Гондзо!“

Като се поклони почтително на маркизата, Гондзо не се отдалечи както винаги и не седна на подаденото му кресло, а застанал сред кръга от гости, извика грубо:

— Видях портрета на монсиньор дел Донго.

Клелия се стресна толкова, че трябваше да се облегне върху ръчката на креслото си; опита се да устои на бурята, но скоро се видя принудена да напусне салона.

— Съгласете се, клети ми Гондзо, че сте страшно непохватен човек — възкликна високомерно един от офицерите, който довършваше четвъртия си сладолед. — Мигар не знаете, че викарният епископ, който е бил един от най-храбрите полковници в Наполеоновата армия, е изиграл някога отвратителна шега на бащата на маркизата, като е излязъл от цитаделата, дето генерал Конти е бил комендант, както би излязъл сега от „Steccata“ (главната пармска църква)?

— Право е, не зная много неща, драги ми капитане; аз съм един окаян глупец и правя непрекъснато грешки.

Този отговор, напълно в италиански стил, извика всеобщ смях над блестящия офицер. Скоро се върна и маркизата; тя се беше въоръжила със смелост и таеше в душата си смътна надежда сама да се полюбува на портрета на Фабрицио, който, разправяха, бил великолепен. Тя се изказа похвално за таланта на Хайец, който го беше нарисувал. Без да съзнава, усмихваше се ласкаво на Гондзо, а той гледаше подигравателно офицера. Тъй като и другите блюдолизци се отдаваха на същото удоволствие, офицерът избяга, обзет явно от смъртна омраза към Гондзо. Гондзо тържествуваше и вечерта, когато се сбогува, бе поканен на обед за следващия ден.

— Ето ти сега нова история! — извика Гондзо на другия ден след обяда, когато излязоха слугите. — Изглежда, че нашият викарен епископ се е влюбил в девойката Марини!...

Можем да си представим какъв смут обзе сърцето на Клелия, когато чу необикновената новина. Дори сам маркизът се развълнува.

— Но, Гондзо, приятелю мой, вие плещите както винаги! Би трябвало да си сдържате езика, когато говорите за едно лице, което е

имало честта да играе единадесет пъти на вист с негово височество!

— Хубаво де, господин маркизе — отвърна Гондзо със свойствената на такива хора грубост, — аз мога да ви се закълна, че той е готов да изиграе една партия и с младата Марини. Но щом тия историйки не ви харесват, те не съществуват и за мене, тъй като аз не искам за нищо на света да наскърбявам моя обожаем маркиз.

Следобед маркизът отиваше винаги да си подремне. Тоя ден той наруши обичая си; но Гондзо по-скоро би си отрязал езика, отколкото да каже още една дума за Марини; той непрекъснато започваше някой нов разказ, като нарочно поддържаше у маркиза надеждата, че ще се върне пак върху любовта на младата буржоазки. Гондзо притежаваше до немай-къде чисто италианска дарба — да си правиш удоволствието, като забавяш да кажеш желаната вест. Клетият маркиз, който изгаряше от любопитство, се принуди да го ласкае; той каза на Гондзо, че когато имал удоволствието да обядва с него ядъл два пъти повече. Гондзо не разбра и почна да описва великолепната картинна галерия, която уреждаше маркиза Балби, любовницата на покойния принц; три-четири пъти заговорва надълго и широко за Хайец с най-дълбоко възхищение. Маркизът си каза: „Най-сетне, ей сега ще стигне до портрета, поръчан от младата Марини!“ Но тъкмо това Гондзо не мислеше да прави. Удари пет часът и маркизът се разсърди силно — той бе свикнал да се качва в каретата си в пет и половина часа, подир следобедната си почивка, за да отиде на „Корсото“.

— Ето как се бавите с вашите глупости! — каза той грубо на Гондзо. — Зарад ще отида на Корсото след принцесата. Аз съм неин почетен кавалер и може би тя има да ми даде някакви заповеди. Хайде, побързайте! Кажете ми с няколко думи, ако можете, каква е тая любов на монсиньор викарния епископ?

Но Гондзо искаше да запази своя разказ за маркизата, която го беше поканила на обяд; той наистина побърза — издърдори с няколко думи исканата история и маркизът, наполовина задрямал, отърча да си полегне. Гондзо постъпи съвсем иначе с клетата маркиза. Въпреки високото си положение тя беше си останала тъй млада и простодушна, че сметна за свой дълг да заглади грубостта, с която маркизът беше се обърнал към Гондзо. Очарован от успеха си, Гондзо придоби отново цялото си красноречие и за свое удоволствие, не по-малко, отколкото от дълг, се впусна с нея в безкрайни подробности.



Младата Анета Марини плащала по цял цехин за всяко място, което ѝ запазвали на проповедите; дохождала винаги с две от лелите си и бившия касиер на баща си. По нейно искане завардвали ѝ още от предния ден места винаги почти срещу амвона, по към главния олтар, защото била забелязала, че викарният епископ се обръщал често към олтара. Но и слушателите забелязали също, че младият проповедник *нерядко* спирал с благосклонност изразителните си очи на младата наследница със съблазнителна красота; и, види се, с известно внимание, защото, щом втренчел очи в нея, проповедта му ставала учена, отрупвала се с цитати, в нея имало вече ония чувства, които извират от сърцето; и дамите, загубили начаса интерес, почвали да оглеждат Марини и да злословят за нея.

Клелия поиска да ѝ повторят и потретят всичките тия странни подробности. След третия път се замисли дълбоко: тя пресметна, че точно четиринадесет месеца не е виждала Фабрицио. „Мигар голям грях ще е — питаше се тя, — ако прекарам един час в църквата не за да видя Фабрицио, а за да чуя прочутия проповедник? Пък и аз ще седна много далече от амвона и ще погледна Фабрицио само веднъж — когато вляза, и после още веднъж — в края на проповедта... Да — казваше си Клелия, — ще отида не за да видя Фабрицио, а за да чуя бележития проповедник!“ Но сред всички тия разсъждения маркизата чувстваше някакви угризения — колко хубаво бе поведението ѝ през тия четиринадесет месеца! „Добре — каза си тя, за да намери мир в душата си, — ако първата жена, която дойде тази вечер, е чула проповедите на монсиньор дел Донго, ще отида и аз, ако не е ходила — ще се въздържа.“

Взела това решение, маркизата, за голяма радост на Гондзо, му каза:

— Помъчете се да узнаете кой ден викарният епископ ще говори и в коя църква. Тая вечер, преди да излезете, може би ще ви възложи една поръчка.

Щом Гондзо се отправи за Корсото, Клелия слезе да подиша свеж въздух в градината на двореца си. Не се и сети, че от десет месеца не е стъпвала там. Беше съживена, весела; по лицето ѝ играеше руменина. Вечерта, при влизането на всеки досаден гост в салона сърцето ѝ трепваше. Най-сетне доложиха, че е дошъл Гондзо и той от пръв поглед разбра, че ще бъде най-необходимият човек през седмицата.

„Маркизата ревнува младата Марини и, бога ми, хубава комедия ще излезе — каза си той: — Маркизата ще играе главната роля, младата Анета — субретката, а монсиньор дел Донго — любовникът! Два франка за входен билет не е много скъпо, бога ми.“

Той не се помнеше от радост и през цялата вечер прекъсваше всички и разказваше глупашки анекдоти (например анекдота за знаменитата артистка и маркиз дьо Пекини, който беше научил предния ден от един френски пътешественик). Маркизата от своя страна не можеше да се сдържи на едно място: разхождаше се из салона, отиваше в съседната на салона галерия, дето маркизът беше окачил само картини, на стойност над двадесет хиляди франка едната. Поради вълнението, които изпитваше, струваше й се, че тези картини й говорят. Най-сетне тя чу как се разтвориха двете крила на вратата, изтича в салона: беше маркиза Раверси. Но като се обърна към нея с обичайните любезности, Клелия почувства, че гласът й пресеква. Маркиза Раверси я накара да повтори въпроса си, който не бе чула първия път:

— Какво ще кажете за модния проповедник?

— Винаги съм гледала на него като на жалък интригант, напълно достоен племенник на всеизвестната графиня Моска; но, вижте, последния път, когато проповядва в църквата „Св. Мария“, срещу вашия дворец, той говори така вдъхновено, че забравих цялата си омраза и го смятам за най-красноречивия човек, когото съм чувала някога.

— Значи, вие сте ходили на неговите проповеди? — попита Клелия, разтреперана от щастие.

— Че как — попита маркизата, като се смееше, — не чухте ли какво казах? Не бих пропуснала ни една проповед за нищо на света! Разправят, че гърдите му били засегнати и че скоро няма да проповядва вече!

Щом излезе маркизата, Клелия повика Гондзо в галерията.

— Почти реших — каза му тя — да чуя тоя прехвален проповедник. Кога ще говори той?

— Идния понеделник, сиреч след три дни; и като че е отгатнал намерението на ваше превъзходителство, ще държи проповед в църквата „Св. Мария“.

Не бяха се обяснили напълно, но Клелия нямаше вече глас да говори; тя обиколи пет-шест пъти галерията, без да добави дума. Гондзо мислеше: „На, жаждата за отмъщение я измъчва. Каква дързост да избягаш от един затвор особено когато имаш честта да си пазен от такъв герой като генерал Фабио Конти!“

— Впрочем ще трябва да се бърза — додаде той с лукава насмешка, — засегнати са гърдите му. Аз чух, когато доктор Рамбо каза, че му оставало да живее само една година; бог го наказва, загдето е нарушил дълга си на затворник и е избягал коварно от цитаделата.

Маркизата седна на канапето в галерията и направи знак на Гондзо да последва примера ѝ. След няколко минути тя му подаде една малка кесийка, в която беше сложила няколко цехина.

— Кажете да ми запазят четири места.

— Ще позволите ли на клетия Гондзо да се промъкне в свитата на ваше превъзходителство?

— Разбира се, кажете да запазят пет места... Никак не държа — добави тя — да бъдат близо до амвона, но бих желала да видя госпожица Марини — всички разправят, че била много хубава.

Тия три дни, които я отделяха от знаменития понеделник, деня на проповедта, маркизата като че не живееше. Гондзо, за когото беше голяма чест да се покаже пред хората в свитата на една такава знатна дама, навлече френския си фрак и окачи шпага; но с това не свърши: възползван от близостта на двореца, той нареди да занесат в църквата едно великолепно позлатено кресло за маркизата и буржоата сметнаха това за връх на нахалство. Можем да си представим колко се засрами клетата маркиза, когато зърна креслото, сложено точно срещу амвона. Клелия се смути силно, наведе очи и се сви в едно ъгълче на огромното кресло, без да смее да погледне Марини, която Гондзо ѝ сочеше с ръка така безочливо, че тя изгаряше от срам. Всички, които не принадлежаха към благородническото съсловие, бяха нищожества в очите на тоя блюдолизец.

Фабрицио се покачи на амвона: той беше тъй слаб, тъй бледен, тъй *изсъхнал*, че очите на Клелия в миг се наляха със сълзи. Фабрицио каза няколко думи, после се спря, като че ли гласът му пресекна изведнъж, напразно се опита да захване няколко изречения; обърна се и взе някакво изписано листче.

— Братя мои — каза той, — една злочеста душа, напълно достойна за вашето милосърдие, ви заклина чрез мене да се помолите да дойде край за нейните мъчения, които ще свършат само с живота ѝ.

Фабрицио прочете продължението много бавно, но гласът му бе тъй изразителен, че преди да стигне до средата на молитвата, всички плачеха, дори и Гондзо.

„Поне няма да ме забелжат“ — каза си маркизата, като се обливаше в сълзи.

Додето четеше изписаното листче, на Фабрицио хрумнаха две-три мисли върху състоянието на нещастника, за когото подканяше верующите да се помолят. Скоро хиляди мисли нахлуха в главата му. Той се обръщаше като че към всички слушатели, но говореше всъщност само на маркизата. Словото си завърши малко по-рано, отколкото обикновено, защото въпреки усилията му така го задавяха сълзите, че не можеше вече да каже нито една ясна дума. Добрите познавачи намериха проповедта му странна, но по своя патос равна на знаменитата проповед, държана при осветлението на свещите. А Клелия, едва чула първите десет реда от молитвата, която прочете Фабрицио, разбра, че е извършила жестоко престъпление, като е живяла четиринадесет месеца, без да го види. Щом се върна в къщи, тя си легна, за да може да мисли спокойно в леглото си за Фабрицио; а на другата сутрин, още рано, Фабрицио получи следното писъмце:

„Разчитам на вашата чест; потърсете четирима смелчаци, в чието мълчание сте сигурен, и утре, когато звънарната на «Стеката» удари полунощ, елате на улица Сан Паоло, при вратичката, която носи № 19. Не забравяйте, че могат да ви нападнат, не идвайте сам!“

Познал божествения почерк, Фабрицио падна на колене и се разрида. „Най-сетне! — извика той. — След четиринадесет месеца и осем дни! Сбогом, проповеди!“

Би отнело много време да описваме всички видове безумства, на които се отдаваха тоя ден сърцата на Фабрицио и Клелия. Вратичката, посочена в писъмцето, водеше в оранжерията на двореца Крешенци и десет пъти през деня Фабрицио намираще повод да я види. Той се

въоръжи и когато самичък, малко преди полунощ, с бързи крачки мина край тази вратичка, за своя неизразима радост чу как един познат глас рече много тихо:

— Влез тук, друже на сърцето ми!

Фабрицио влезе предпазливо и се намери наистина в оранжерията, но срещу един прозорец, заграден с яка решетка, на тричетири стъпки височина над земята. Тъмнината беше дълбока. Фабрицио чу някакъв шум зад прозореца, опипа с пръсти решетката и изведнъж една ръка, провряна през пръчките, хвана неговата, вдигна я и нечии устни се впиха в нея.

— Аз съм — каза му един свиден глас, — дойдох да ти кажа, че те обичам и да те попитам съгласен ли си да ми се покоряваш.

Не е мъчно да си представим отговора, радостта и почудата на Фабрицио; след първите изблици на радост Клелия му каза:

— Дадох обет на Мадоната, ти знаеш, да не те виждам никога; затова те приемам в такъв дълбок мрак. Помни, че ако някога ме принудиш да те видя на светло, всичко ще бъде свършено между нас. Но най-напред искам да не проповядваш пред Анета Марини и не мисли, че аз съм имала глупавата мисъл да кажа да занесат кресло в божия дом.

— Скъпи мой ангеле, няма да проповядвам вече пред никого; проповядвах само защото се надявах, че един ден ще те видя.

— Не говори така, помни, че не бива да те виждам.

Сега молим читателя да ни позволи да прескочим три години, без да кажем нито дума за тях.

По времето, отдето започва пак нашият разказ, графът отдавна беше се върнал в Парма като пръв министър и бе по-могъщ от всякога.

След три години божествено щастие една прищявка, рожба на обичта, облада душата на Фабрицио промени изведнъж всичко. Маркизата имаше прекрасно двегодишно момченце Сандрино, което бе радост за майка си; то бе непрестанно около нея или на коленете на маркиз Крешенци; но Фабрицио не го виждаше почти никога и не искаше детето да свикне да обича друг баща. У него се яви мисъл да отвлече детето, преди то още да има ясни спомени.

През дългите часове на деня, когато маркизата не можеше да види любимия си, Сандрино ѝ беше утеха; ние тук трябва да съобщим едно обстоятелство, което ще се стори чудно на север от Алпите: въпреки прегрешенията си тя беше останала вярна на своя обет; както читателят сигурно си спомня, тя беше се заклела на Мадоната да *не види никога* Фабрицио, такива бяха точно думите ѝ; спазвайки тоя обет, тя го приемаше само нощем и никога в стаята ѝ нямаше светлина.

Но тя приемаше всяка вечер своя любим; и чудно нещо, в тоя двор, разяждан от любопитство и досада, никой никога не заподозря тяхната *amicizia*<sup>[3]</sup>, както казват в Ломбардия — толкова предпазливо и ловко постъпваше Фабрицио. Тяхната обич беше много силна, за да няма скарвания помежду им; Клелия бе твърде склонна към ревност, но свадите им почти винаги ставаха по друга причина. Фабрицио използваше хитро някои публични тържества, за да може да бъде на едно място с маркизата и да я гледа; тогава тя под някакъв предлог излизаше бързо и за дълго време пропъждаше любимия си.

В Пармския двор се чудеха как така тая толкова забележителна по своята красота и възвишен ум жена няма никаква любовна връзка; тя събуждаше страсти, които тласкаха към разни безумства, и често Фабрицио също ревнуваше.

Добрият архиепископ Ландриани бе се поминал отдавна; благочестието, примерния живот, красноречието на Фабрицио заличиха спомена за него; братът на Фабрицио бе умрял и всички семейни имоти се паднаха на него. От това време той раздаваше всяка година на викариите и свещениците от епархията си дохода от сто и няколко хиляди франка, които му донасяше архиепископският сан в Парма.

Едва ли можеше да се мечтае за по-почтен, по-достоеен за почитане и по-ползотворен живот от оня, който водеше Фабрицио, но тази нещастна прищявка, продиктувана от обич, обърка изведнъж всичко.

— Заради твоя обет, който зачитам, макар и да прави живота ми злочест, ти не искаш да ме виждаш денем — каза той веднъж на Клелия — и аз съм принуден да живея непрестанно сам; нямам друго развлечение извън работата, а и работа често пъти ми липсва. Сред тоя суров и тъжен живот, в който преминават всеки ден дългите ми часове, дойде ми една мисъл, която ме мъчи и срещу която напразно се боря от

шест месеца насам: синът ми няма да ме обича, та той никога не чува името ми. Възпитан сред приятния разкош на двореца Крешенци, надали ме и знае. Когато рядко някога го видя, мисля за майка му — той ми напомня за нейната небесна красота, която аз не мога да гледам, и сигурно моето лице му се струва сериозно, а това за децата ще рече — тъжно.

— Добре — каза маркизата, — какво искаш да кажеш с тия думи? Ти ме плашиш.

— Искам да си възвърна сина; искам той да живее с мен; искам да го виждам всеки ден; искам той да свикне с мен и да ме обикне; искам и аз да го обичам свободно. Тъй като в моята безпримерна в света участ съм лишен от щастието, на което се радват толкова любещи души, и живея далеч от всичко, което ми е най-мило, искам поне да имам до себе си едно същество, което да напомня за тебе на сърцето ми и малко от малко да те замества. Работата и хората ми тежат в моята безмерна самота; ти знаеш, че честолюбието е било винаги за мене празна дума от оня щастлив миг, когато Барбоне вписа името ми в списъка на затворниците; и всичко чуждо на сърдечните вълнения ми се вижда смешно в тъгата, която ме гнети далеч от тебе.

Лесно е да разберем с каква остра болка изпълни душата на бедната Клелия скръбта на любимия ѝ; мъката ѝ беше още по-дълбока, защото чувстваше, че Фабрицио има донейде право. Тя стигна дотам, че почна да се пита дали не трябва да наруши своя обет. Тогава би могла да приема Фабрицио денем както другите хора от обществото, а нейното добро име на благоверна съпруга беше тъй утвърдено, че никой нямаше да злослови. Тя си казваше, че с много пари би могла да отмени обета си, но чувстваше едновременно, че това светско уреждане на работата не успокоява съвестта ѝ и че прогневеното небе може би ще я накаже за този нов грях.

От друга страна, ако се съгласеше да отстъпи на толкова естественото желание на Фабрицио, ако се помъчеше да успокои близката ней нежна душа, изгубила тъй необикновено своя покой зарад нейния странен обет, каква вероятност имаше да се отвлече единственият син на един от най-знатните благородници в Италия, без измамата да бъде открита? Маркиз Крешенци щеше да пръсне огромни суми, щеше сам да поведе издирванията и рано или късно отвлечането щеше да се разкрие. Едно средство имаше само да се предотврати

опасността — да се изпрати детето далеч, например в Единбург или в Париж, но майчината обич не можеше да се реши на това. Другият начин, предложен от Фабрицио, беше наистина най-разумен, но в него имаше нещо злокобно и още по-ужасно за обезумялата майка. „Необходимо е само — казваше Фабрицио — да се престорите, че детето е болно, че отива все по-зле и по-зле и че най-подир умира в отсъствието на маркиз Крешенци.“

Клелия отхвърли тоя план с отвращение, стигащо до ужас, и това предизвика скъсване между двамата, но то не трая дълго.

Клелия повтаряше упорито, че не бива да се изкушава господ, че техният толкова обичан син е плод на грях и че ако си навлекат небесния гняв, бог непременно ще си го прибере. Фабрицио заприказва отново за своята незавидна участ.

— Положението, което заемам благодарение на случая — казваше той на Клелия, — и моята любов ме обричат на вечна самота, аз не мога като повечето от моите събратя да вкусвам сладостите на сърдечното общуване, тъй като вие искате да ме приемате само в тъмно, а това свежда до минути, така да се каже, оня дял от живота ми, който аз мога да прекарам с вас.

Пролени бяха много сълзи. Клелия легна болна, но обичаше силно Фабрицио и не можеше да отказва постоянно страшната жертва, която той ѝ искаше. И ето Сандрино уж се разболя; маркизът повика веднага най-прочутите лекари и от тоя миг Клелия попадна в страшно затруднение, което не беше предвидила: трябваше да бди да не дават на любимото ѝ дете лекарствата, предписани от лекарите, а това не беше лесна работа.

Детето, задържано в леглото повече, отколкото трябваше за здравето му, действително се разболя. Как да каже на лекаря причината за болестта? Разкъсвана от две противоположни грижи за двете ѝ най-мили същества, Клелия насмалко не си загуби ума. Трябваше ли да се съгласи на привидно излекуване и така да пожертва плодовете на едно толкова дълго и мъчително преструване? Фабрицио от своя страна не можеше нито да си прости насилието, което вършеше над сърцето на приятелката си, нито да се откаже от плана си. Той намери начин да се промъква всяка нощ при болното дете, а това доведе до нови усложнения. Маркизата идваше да наглежда сина си и понякога Фабрицио, ще не ще, я виждаше при светлината на свещите, а на



Клелия с нейното клето измъчено сърце това се струваше ужасен грях, който предвещаваше смъртта на Сандрино. Напразно най-прочутите богослови, запитани дали трябва да се изпълнява един обет, в случай че изпълнението му носи очевидна вреда, бяха отговорили, че нарушението на обета не може да се смята греховно, ако лицето, дало обещание пред бога, се отклонява от него не зарад суетна плътска наслада, а за да не причини очевидно зло. Маркизата при все това беше в отчаяние и Фабрицио разбра, че неговият странен замисъл може да докара смъртта на Клелия и смъртта на сина му.

Той се обърна за помощ към най-близкия си приятел граф Моска и дори старият министър се трогна от историята на тази любов, която в голямата си част му бе неизвестна.

— Аз ще наредя така, че маркизът да отсъства поне пет-шест дни; за кога ще ви трябва това?

След някое време Фабрицио отиде при графа и му каза, че всичко е готово и могат вече да се възползват от отсъствието на маркиза.

Два дни по-късно, когато маркизът се връщаше на кон от едно свое имение в околностите на Мантуа, някакви разбойници, навярно наети за лично отмъщение, го отвлякоха и без да го подложат на никакви изтезания, го качиха в една лодка, като го накараха да плува три дни надолу по течението на По и да направи същото пътуване, което Фабрицио беше извършил някога след прочутото си премеждие с Джилети. На четвъртия ден разбойниците свалиха маркиза на един пуст остров сред По, след като го ограбиха напълно и не му оставиха ни пари, ни каква да е ценна вещ. Едва след два дни маркизът можа да се добере до Парма; той завари двореца си цял и траур и всички домашни — безутешни.

Извършеното с голямо умение отвличане има гибелни последици: Сандрино, настанен тайно в една хубава и голяма къща, дето маркизата отиваше да го вижда почти всеки ден, умря след няколко месеца. Клелия реши, че я е сполетяло справедливо наказание, задето бе изменила на своя обет пред Мадоната: през това време на боледуването на Сандрино тя беше виждала толкова често Фабрицио при светлината на свещите и дори два пъти посред бял ден, и то с такъв нежен унес! Ти надживя скъпия си син само с няколко месеца, но има утехата да умре в прегръдките на любимия си.

Силната любов и силната вяра не дадоха на Фабрицио да прибегне до самоубийство; той се надяваше да се срещне пак с Клелия в един по-добър свят, но беше твърде умен и разбираше, че трябва да изкупи много неща.

Скоро след смъртта на Клелия той подписа няколко документа, с които осигуряваше на всеки един от слугите си рента от по хиляда франка, запази за себе си също такава рента; подари на графиня Моска земите си, които носеха около сто хиляди ливри доход, даде на майка си, маркиза дел Донго, приблизително същата сума, а останалата част от бащиното си състояние — на една от сестрите си, която беше нещастна в свой брак. На следния ден, като подаде комуто трябваше оставката си от архиепископския си сан и от всички служби, с които беше го обсипало благоволенieto на Ернесто V и приятелството му с първия министър, той се оттегли в *Пармския манастир*, разположен в горите край По, на две левги от Сака.

Графиня Моска се беше на времето съгласила мъжът ѝ да поеме отново управлението, но никога не пожела да се върне във владенията на Ернесто V. Тя си избра за резиденция Виняно, на четвърт левга от Казал-Маджоре, върху левия бряг на По, ще рече, в дворец, съграден от графа, тя приемаше всеки четвъртък висшето пармско общество, а всеки ден — многобройните си приятели. Не минаваше ден Фабрицио да не дойде във Виняно. С една реч, наглед графинята се радваше на пълно щастие, но тя преживя малко време обожавания от нея Фабрицио, който прекара само една година в своя манастир.

Пармските затвори опустяха, графът стана безмерно богат, поданиците обожаваша Ернесто V и сравняваха управлението му с управлението на великите тоскански херцози.<sup>[4]</sup>

To the happy few.<sup>[5]</sup>

---

[1] Гондзо (*gonzo*) — на италиански означава „глупак“. ↑

[2] Законодателното тяло на Италианското кралство, заседаващо в Милано през 1805 година. Излиза с възражение срещу предложения от Наполеон закон за данъците, след което Наполеон веднага го разпуска (юли 1805). ↑

[3] Приятелство (итал.) ↑

[4] *Великите херцози на Тоскана* — през XVIII век те се смятат за най-просветените сред управниците на Италия. Покровителстват земеделието и търговията, а в херцогството цензурата свирепства значително по-малко, отколкото в другите градове на страната. ↑

[5] *На малцината щастливци* (англ.) — това знаменито посвещение, което се среща в много книги на Стендал, е заимствано от романа на английския писател Оливър Голдсмит „Викарият на Уейксфийлд“. ↑

# **ИТАЛИАНСКИ ХРОНИКИ**

## ИГУМЕНКАТА ОТ КАСТРО<sup>[1]</sup>

---

[1] Стендал е диктувал новелата на два етапа: на 12–13 септември 1838 и на 19–21 февруари 1839. В интервала между тези два толкова къси периода той създава „Пармският манастир“. С това се обясняват многобройните сходства между двете произведения.

Новелата е била публикувана в „Revue des deux mondes“ под псевдонима Ф. дьо Лаженьове и с обозначения на места и дати, които са чиста мистификация. Първата част на текста (I-V глава), отпечатана в броя от 1 февруари 1839, е датирана: „Палермо, 15 септември 1838“, втората част (глава VI и VII) в броя от 1 март и е датирана: „Палермо, 6 февруари 1839“.

През същата 1839 година „Игуменката от Кастро“, заедно с още две други новели, излиза в самостоятелна книга, подписана с истинското име на Стендал. ↑

## I

В мелодрамата толкова често са изобразявани италиански разбойници от XVI век и толкова хора са ги описвали, без да ги познават, че сега ние имаме съвсем лъжлива представа за тях. Най-общо може да се каже, че тези разбойници са били *опозицията* срещу жестоките правителства, които заменили в Италия републиките от Средните векове. Нов владетел-тиранин ставал обикновено най-богатият гражданин на изчезнала република и за да привлече към себе си народа, той украсявал града с великолепни църкви и хубави картини. Така постъпили родовете Полентини от Равена<sup>[1]</sup>, Шанфреди от Фаенца<sup>[2]</sup>, Риарио от Имола<sup>[3]</sup>, Кане от Верона<sup>[4]</sup>, Бентиволио от Болоня<sup>[5]</sup>, Висконти от Милано<sup>[6]</sup> и накрая, най-малко войнствените и най-лицемерните от всички — Медичите от Флоренция. Никой от историците на тези малки държави не се е осмелил да разкаже за безбройните отравяния и убийства, продиктувани от страха, който вечно е измъчвал тези дребни тирани; почетените историци били на служба при тях. Ако вземете предвид, че всеки един от тези тирани е познавал лично до един републиканците, които го ненавиждат (великият херцог на Тоскана — Козимо<sup>[7]</sup> например, е познавал лично Строци<sup>[8]</sup>), че мнозина от тези тирани са умрели от насилствена смърт, ще разберете дълбоката омраза и вечното недоверие, които са вдъхвали толкова изобретателност и смелост на италианците от XVI век и са надарили с толкова много талант техните художници. Вие ще видите как тези дълбоки страсти са попречили да се роди онзи твърде смешен предразсъдък, който по времето на мадам дьо Севинье се е наричал *чест*, който се състои главно в това да жертваш живота си в служба на господаря, чийто поданик си се родил, и да се харесаш на дамите. През XVI век във Франция един мъж можел да покаже енергичност и достойнство и да си спечели възхищението на другите само чрез храбростта си на бойното поле или в дуелите; и тъй като жените обичат смелостта и особено дързостта, те станали върховните съдници на мъжкото достойнство. Тогава именно се родил този *дух на галантност*, който подготви постепенното унищожение на всички

страсти, дори на любовта, в името на новия жесток тиранин, на когото се покоряваме всички — суетността. Кралете са покровителствали суетата, и то не без основание — оттам възниква и господството на ордениите и отличията.

В Италия един мъж е могъл да се отличи с *много други* заслуги — с майсторски удари на шпагата, но и с разчитане на стари ръкописи: вземете например Петрарка, идола на своето време. В XVI столетие жената обичала учения елинист толкова и дори повече, отколкото мъжа, прочул се с военна храброст. Тогава е имало истински страсти, а не галантност. Ето голямата разлика между Италия и Франция, ето защо в Италия са се родили рафаеловци, джорджоневци, тициановци, кореджовци, докато Франция е произвеждала през XVI век всичките смели, неизвестни днес полковници, всеки от които е убил много неприятели.

Искам извинение за тази сурова истина. Тъй или иначе, с жестоката и неизбежна разплата с дребните италиански тирани от Средните векове разбойниците спечелили сърцето на народа. Тях ги мразели, когато крадели коне, жито, пари, с една дума, всичко, което им било нужно, за да живеят; но дълбоко в сърцата си народът бил с тях; селските момичета предпочитали пред всички други онзи момък, който веднъж в живота си е бил принуден *d'andae alla machia*, тоест да избяга в гората и да намери убежище сред разбойниците, след като е извършил някое неразумно действие.

И в наши дни, разбира се, всички се страхуват да срещнат разбойници; но когато ги накажат, всички те съжаляват. Така е, защото народът — хитър, присмехулен, умеещ да се подиграва с всички писания, излезли под цензурата на неговите господари — обича да чете онези малки поеми, които разказват със симпатия за живота на най-известните разбойници. Героичното, което той намира в тези истории, заплелява художественото чувство, винаги живо в *низшите класи*, пък всъщност той е така уморен от официалните възхвали по адрес на някои хора, че всичко неофициално в тази насока стига до сърцето му. Трябва да се има предвид, че простолюдието в Италия страда от някои неща, които чужденецът не би забелязал никога, дори да живее десет години в страната. Например до преди петнадесет години, преди мъдростта на правителството да бе премахнала разбойничеството<sup>[9]</sup>, нерядко можеше да се види как разбойниците

отмъщават за неправдите на *губернаторите* в някои малки градове. Тези губернатори с неограничена власт, чиято заплата е не повече от двадесет екю на месец, естествено се оказваха под заповедите на най-богатото семейство в града, което по този съвсем прост начин подтискаше неприятелите си. Дори разбойниците не всякога успяваха да накажат тези дребни губернатори-деспоти, но поне съумяваха да се подиграят с тях и да ги опозорят, което не е малко в очите на този духовит народ. Сатиричният сонет го утешава за всички негови беди, но той никога не забравя една обида. Ето още една от съществените разлики между италианеца и французина.

През XVI век, ако губернаторът на едно градче осъдеше на смърт някой беден гражданин, станал жертва на омразата на господстващото семейство, често можеше да се види как разбойниците нападат затвора и се опитват да освободят клетника. От своя страна могъщата фамилия не се доверяваше много на осмината или десетима войници на правителството, натоварени да охраняват затвора, затова наемаше на своя сметка отряд от временни войници. Тези войници, наричани *bravi*, лагеруваха в околностите на затвора и имаха за задача да съпровождат до лобното място нещастника, чиято смърт е била купена. Ако сред членовете на това могъщо семейство имаше някой млад мъж, той заставаще начело на импровизирания отряд.

Това състояние на цивилизацията оскърява нравственото ни чувство, съгласен съм; в наше време имаме дуел, скука и неподкупни съдии; но тези обичаи от XVI век са били великолепно пригодени да създават мъже, достойни за това име.

Мнозина историци, и до днес високо оценявани от закостенялата академична литература, са се мъчили да прикрият това състояние на нещата, което към 1550 година създаде толкова силни личности. В тяхно време предпазливите им лъжи са били възнаградени с всички почести, с които са разполагали Медичите във Флоренция, родът д'Есте във Ферара<sup>[10]</sup>, вицецралете на Неапол и т.н. Един злополучен историк, на име Джанене<sup>[11]</sup>, е поискал да вдигне крайчеца на завесата; но тъй като се е осмелил да каже само малка част от истината, при това използвайки доста двусмислена и неясна форма, произведението му с много скучно; въпреки това той умрял в затвора на осемдесет и две години на 7 март 1758 година.



Следователно, ако искаме да опознаем историята на Италия, първото нещо, което трябва да направим, е да не четем общоприетите автори; в никоя друга страни не е тъй известна цената на лъжата и никъде тя не е била по-добре заплащана.<sup>[12]</sup>

В първите исторически съчинения, писани в Италия след голямото варварство от IX век, вече се споменава за разбойниците и при това се говори за тях така, сякаш са съществували от незапомнени времена. (Виж сборника на Муратори<sup>[20]</sup>.) Когато за беда на общественото благополучие, на законността и доброто управление, но за щастие на изкуствата средновековните републики били смазани, най-енергичните републиканци, които обичали свободата повече от останалите свои съграждани, се укрили в горите. Естествено народът, потискан от разните Балиони<sup>[21]</sup>, Малатеста<sup>[22]</sup>, Бентиволио, Медичи и други, обичал и уважавал техните неприятели. Дребните тирани, които наследили жестокостите на първите узурпатори — например жестокостта на Козимо, първия велик херцог на Флоренция, който организира убийството на републиканци, избягали чак във Венеция и дори в Париж, — умножили неволно редиците на тези разбойници. Ако говорим само за годините, близки до времето, в които е живяла нашата героиня, около 1550 година, Алфонсо Пиколомини<sup>[23]</sup>, херцог Монте Мариано и Марко Шара<sup>[24]</sup> ръководели успешно въоръжени банди в околностите на Албано, които нападали папските войски, известни тогава със смелостта си. Областта на бойните действия на тези прочути вождове, от които народът се възхищава и до днес, се простирала от По и блатата на Равена до горите, с които тогава бил обрасъл Везувий. Гората Фаджола, прочута с техните подвизи, разположена на пет левги от Рим по пътя за Неапол, била главната квартира на Шара, който по времето на папа Григорий XIII събирал понякога хиляди войници. Подробната история на този забележителен разбойник би се сторила невероятна в очите на днешните поколения, защото те никога не биха разбрали мотивите на действията му. Той е бил победен едва в 1592 година. Когато видял, че работите му са в отчаяно състояние, влязъл в преговори с Венецианската република и минал на служба към нея с най-преданите си или, ако предпочитате, най-провинилите се войници. По искане на римското правителство Венеция, която била подписала договор с Шара, убила вождата на разбойниците, а неговите храбри войници изпратила да защитават

остров Крит срещу турците. Венецианските хитреци знаели, че в Крит върлува смъртоносна чума и само за няколко дни от петстотинте войници, които Шара довел в служба на републиката, останали само шестдесет и седем.

Гората Фаджола, чиито гигантски дървета покриват един стар вулкан, била последният театър на бойните подвизи на Марко Шара. Всички пътешественици ще ви кажат, че това е най-живописната местност от възхитителните околности на Рим, която с мрачния си вид сякаш е създадена за трагедии. Тя увенчава с тъмната си зеленина върховете на Монте Албано.

Ние дължим тази великолепна планина на едно вулканично изригване, станало много векове преди основаването на Рим. В далечната предисторическа епоха тя внезапно се извисила сред обширната равнина, която се е простирала някога между Апенините и морето. Монте Кави, обкръжен от тъмните усои на Фаджола, е нейната най-висока точка; той се вижда отвсякъде, от Терачина и Остия, както и от Рим и Тиволи, а Монте Албано, сега покрит с дворци, затваря на юг панорамата на Рим, тъй прочута сред пътешествениците. Един манастир на черни монаси е заместил на върха на Монте Кави храма на Юпитер Феретрийски, където латинските племена са идвали на общи жертвоприношения, за да укрепват религиозния си съюз. Закрилян от сенките на великолепните кестенови дървета, пътешественикът достига за няколко часа до грамадите на развалините от Юпитеровия храм; но заслонен под дебелите сенки, тъй приятни при този климат, дори днес пътешественикът поглежда неспокойно към горските глъбини: страхува се от разбойници. Когато стигат до върха на Монте Кави, пътниците запалват огън сред развалините на храма, за да си приготвят храна. От тази точка, господстваща над цялата околност на Рим, се вижда при залез слънце морето, което изглежда така, сякаш е на две крачки, макар в действителност да се намира на три или четири левги; различават се и най-малките корабчета; с най-слабия далекоглед могат да се изброят хората, които пътуват с парахода за Неапол. От всички други страни се вижда великолепна равнина, която на изток, над Палестрина, е оградена с Апенините, а на север от църквата „Сан-Пиетро“ и другите големи сгради на Рим. Тъй като Монте Кави не е много висок, погледът открива най-малките подробности в този изключителен пейзаж, който

би могъл да мине и без исторически възпоминания, но въпреки това всяка китка дървета, всяко парче от разрушена стена, забелязани в полето или по склоновете на планината, напомнят някоя от онези възхитителни с патриотизма и смелостта си битки, за които разказва Тит Ливий.

И в наши дни до огромните отломъци, останали от храма на Юпитер Феретрийски и използвани от монасите за ограда на градината им, може да се стигне по *триумфалния път* на първите римски царе. Той е покрит с правилно издялани камъни; дори в гората Фаджола се виждат отделни части от него.

По ръба на угасналия кратер, който, сега изпълнен с бистра вода, се е превърнал в хубавото езеро Албано с окръжност пет-шест мили, дълбоко вкопан във вулканичните скали, е бил разположен град Алба, майката на Рим, който първите римски императори са разрушили по политически причини. Все пак неговите руини са се запазили и до днес. Няколко века по-късно, на четвърт левга от Алба, върху склона на планината, обърнат към морето, бил построен модерният град Албано; но той е отделен от езерото със скали, които скриват езерото от града и града от езерото. Когато го съзрете от равнината, неговите бели сгради се открояват върху тъмния дълбок листак на гората, покрила вулканичната планина, така скъпа на разбойниците и прославена от тях.

Албано, който днес наброява пет-шест хиляди жители, е имал само три хиляди през 1540 година, когато сред първите благородници е процъфтявал могъщият род Кампиреали, за чиито нещастия ще разкажем.

Превеждам тази история от два обемисти ръкописа, единият римски, другият флорентински. Поех риска и се осмелих да възпроизведа техния стил, който е почти като на старите легенди. Изящният и отмерен език на днешната епоха би бил, струва ми се, в силно несъответствие с разказаните събития и особено с размишленията на авторите. Те са писали съчиненията си към 1598 година. Аз моля читателя да бъде снизходителен към тях, и към мен.

---

[1] *Полентини от Равена* — италиански род, чиито представители управлявали Равена в XIII — XIV век. ↑

[2] *Манфреди от Фаенца* — италиански род от немски произход, чиито представители в XIV — XV век нееднократно са завладявали и губели властта в град Фаенца. ↑

[3] *Риарио от Имола* — с подкрепата на своя чичо папа Сикст IV Джироламо Риарио (1443–1488) станал управител на Форли и Имола; след смъртта на чичото загубил всички свои владения и бил убит от собствените си телохранители. ↑

[4] *Кане от Верона* — аристократичен род, владял Верона през XIII-XIV век. ↑

[5] *Бентиволио от Болоня* — италианско княжеско семейство, управлявало Болоня; върхът на неговото могъщество е през XV век. ↑

[6] *Висконти от Милано* — аристократичен род, играл видна роля в Милано и цялата област Ломбардия от XIII до XV век. ↑

[7] *Козимо I Медичи* (1519–1574) — велик херцог на Тоскана, урок и жесток тиранин, ловък политик и умел пълководец. ↑

[8] *Строци* (1488–1538) — представител на стар патрициански род от Флоренция; вдигнал бунт при вземането на властта от Козимо I, бил разбит, пленен и в затвора се самоубил. ↑

[9] Гаспароне, последният разбойник, води преговори с правителството през 1826 година; в момента той е затворен в крепостта Чивитавекия заедно с тридесет и двама свои хора. Само липсата на вода по върховете на Апенините, където се бе укрил, го принуди да преговаря. Той е умен човек с много приятна външност. — Б.а. ↑

[10] *Д'Есте от Ферара* — феодален род, управлявал Ферара в XIII — XIV век. ↑

[11] *Джаноне* (роден в 1676) — историк. Неговият основен труд „Гражданска история на Неаполитанското кралство“ предизвикал гнева на папата, който го отлъчил от църквата. След дълга емиграция в Швейцария Джаноне бил заловен на границата от италианските власти, хвърлен в затвора в Торино, където умира в 1748 година (Стендал погрешно посочва 1758). ↑

[12] Паоло Джовио<sup>[13]</sup>, епископ на Комо, Аретино<sup>[14]</sup> и стотици други по-малко забавни писатели, чиито съчинения са спасено от клевети само защото са скучни, Робъртсън<sup>[15]</sup>, Роско<sup>[16]</sup>, са пропити с лъжи. Гуичардини<sup>[17]</sup> се е продал на Козимо I, който му се подиграл. В наши дни Колета<sup>[18]</sup> и Пиньоти<sup>[19]</sup> казаха истината, макар че

последният непрекъснато се страхувал да не изгуби службата си и не е искал да печата произведенията му преди смъртта му. — Б.а. ↑

[13] *Джовио* (1483–1552) — италиански историк, написал 45 тома, обхващащи събитията от 1494 до 1547 година. ↑

[14] *Аретино* (1492–1556) — италиански поет-сатирик, наречен „бич за владетелите“ заради безпощадните му политически сатири. ↑

[15] *Робъртсън* (1721–1793) — английски историк, написал „История на царуването на Карл V“ (1769). ↑

[16] *Роско* (1753–1831) — английски историк, който се е занимавал с историята на Италия. ↑

[17] *Гуичардини* (1482–1540) — италиански историк, заемал важни държавни служби; трудовете му по история на Флоренция и Италия са публикувани след смъртта му. ↑

[18] *Колета* (1775–1833) — неаполитански генерал, автор на труд по история на Неаполитанското кралство. ↑

[19] *Пиньоти* (1739–1812) — италиански поет и историк. ↑

[20] *Муратори* (1672–1750) — италиански историк и археолог. ↑

[21] *Балиони* — стар аристократичен род, който е владял известно време град Перуджа; излъчил е видни пълководци и политици, художници и писатели. ↑

[22] *Малатеста* — семейство на италиански кондотиери, господствали в Римини през XII-XV век. ↑

[23] *Пиколомини, херцог Монте-Мариано* (1549–1591) — един от последните италиански кондотиери; воювал срещу папските войски, бил разбит от Тосканския херцог, пленен и обесен. ↑

[24] *Марко Шара* — аристократ, прочут италиански разбойник от XVI век. ↑

## II

След като написах толкова трагични истории — казва авторът на флорентинския ръкопис, — ще завърша с тази от тях, за която ми е най-мъчително да говоря. Ще разкажа за тази прочута игуменка на манастира „Визитационе“ от Кастро, Елена де Кампиреали, чийто процес и смърт предизвикаха толкова разговори сред висшето общество в Рим и в цяла Италия. Към 1555 година разбойниците вече господстваха в околностите на Рим, а градските власти се бяха продали на могъщите семейства. В 1572, годината на процеса, на престола на свети Петър се възкачи Григорий XIII, Буонкомпани. Този папа съчетаваше всички апостолски добродетели; но неговото гражданско управление можеше да бъде упреknато в слабост: то не съумя нито да избере честни съдии, нито да обуздае разбойниците; натъжаваше се от престъпленията, а не умееше да ги наказва. Струваше му се, че като налага смъртно наказание, поема страшна отговорност. В резултат на това пътищата, водещи към вечния град, се населиха с безброй разбойници. За да пътува що-годе безопасно, човек трябваше да бъде приятел на разбойниците. Гората Фаджола, господстваща над пътя за Неапол през Албано, бе отдавна главна квартира на едно правителство, враждебно на правителството на негово светейшество; многократно Рим бе принуден да преговора като държава с държава с Марко Шара, един от владетелите на гората. Силата на тези разбойници беше в обичта на селяните от съседните села.

В този хубав град Албано, разположен близо до главната квартира на разбойниците, се роди през 1542 година Елена де Кампиреали. Баща ѝ минаваше за най-богатия патриций в този край и в това си качество се бе оженил за Витория Карафа, която притежаваше обширни земи в Неаполитанското кралство. Бих могъл да назова неколцина още живи старци, които са познавали добре Витория Карафа и нейната дъщеря. Витория бе образец на благоразумие, но въпреки целия си талант не можа да предотврати разрухата на своето семейство. Странно! Ужасните нещастия, които съставляват тъжния сюжет на моя разказ, не могат, струва ми се, да

бъдат приписвани поотделно на нито едно от действащите лица, които ще представя на читателя: аз виждам нещастници, но наистина не мога да намеря виновници. Изключителната красота и нежната душа на младата Елена таяха две големи опасности за нея и могат да бъдат оправдание за Джулио Бранчифорте, нейния любим, тъй както пълната липса на ум у монсиньор Читадини, епископ на Кастро, може донякъде да го извини. Той дължеше бързото си напредване в църковната йерархия на своята честност и почтеност и особено на най-благородното изражение и най-хубавото лице с правилни черти, които могат да се срещнат. Чета в някои писания за него, че който го видел, не можел да не го обикне.

Тъй като не желая да заблуждавам никого, няма да скрия, че един свят монах от манастира „Монте Кави“, често заварван в своята килия, застанал на няколко стъпки над земята като свети Павел, поддържан единствено от божията милост в това изключително положение<sup>[1]</sup>, беше предсказал на синьор де Кампиреали, че родът му ще угасне заедно с него и той ще има само две деца, които ще загинат от насилствена смърт. Именно поради това предсказание той не можа да си намери жена в своя край и трябваше да търси щастieto си в Неапол, където успя да получи голямо богатство и жена, способна със своя талант да промени неговата зла орис, ако такова нещо все пак би било възможно. Този синьор де Кампиреали минаваше за много почтен човек и правеше големи благодеяния; но не беше достатъчно умен и постепенно се оттегли от Рим, като прекарваше почти цялата година в двореца си в Албано. Той се занимаваше с обработка на земите си, разположени в тази богата равнина, която се простира между града и морето. Посъветван от жена си, осигури чудесно възпитание на сина си Фабио, младеж, много горд с произхода си, и на дъщеря си Елена, която бе истинско чудо на красотата, както може и сега да се установи от нейния портрет в колекцията Фарнезе. След като започнах да пиша нейната история, ходих в двореца Фарнезе, за да разгледам смъртния облик, който небето бе дало на тази жена, чиято нещастна съдба вдигна на времето толкова шум и продължава и до днес да занимава хората. Лицето ѝ е овално, издължено, челото — високо, косите — тъмноруси. Изразът ѝ е по-скоро весел; очите ѝ — големи, изразителни, веждите — кестеняви, очертани в съвършена дъга. Устните са доста тънки, а извивката на устата — като че ли рисувана

от прочутия художник Кореджо. Сред портретите, които я заобикалят в галерията Фарнезе, тя прилича на кралица. Рядко се среща толкова съчетание на веселие и величие.

След като прекара цели осем години като възпитаница в манастира „Визитационе“ в град Кастро, днес разрушен, където по онова време пращаха дъщерите си повечето римски патриции, Елена се завърна у дома си, но преди да напусне манастира, му подари великолепен потир за големия олтар на църквата. Едва се бе завърнала в Албано, баща ѝ извика от Рим, срещу голямо възнаграждение, прочутия поет Чекино, вече в напреднала възраст; той увенча паметта на Елена с най-хубавите стихове на божествения Вергилий, а също така и на Петрарка, на Ариосто и Данте, неговите знаменити ученици.

Тук преводачът е принуден да отмени дългите разсъждения върху различната оценка на славата, която XVI век отдава на тези големи поети. Би могло да се заключи, че Елена е знаела латински. Стиховете, които я карали да учи, говорят за любов, която би ни изглеждала малко смешна през 1839 година; имам предвид пламенната любов, която се подхранва от велики жертви и може да съществува само забулена в тайна и винаги граничеща с най-ужасните нещастия.

Такава беше любовта, която успя да запали в сърцето на едва седемнадесетгодишната Елена Джулио Бранчифорте. Той бе неин съсед, много беден младеж; живееше в мизерна къща, изградена в планината, на четвърт левга от града, сред развалините на Алба, на ръба на дълбоката сто и петдесет стъпки, обрасла със зеленина пропаст, обкръжаваща езерото. Къщата, допираща се до тъмните величествени усои на гората Фаджола, бе разрушена по-късно, когато построиха манастира „Палацуола“.

Този беден младеж притежаваше само жив, енергичен нрав и неподправено безгрижие, с което понасяше злата си участ. Всичко най-добро, което можеше да се каже в негова полза, е, че лицето му бе изразително, без да бъде красиво. Но беше известен с това, че храбро се е сражавал под заповедите на принц Колона в редиците на неговите *bravi* в два или три много опасни похода. Въпреки че беше беден и не особено красив, той притежаваше според девойките от Албано сърце, чието завладяване би ги поласкало повече от всичко. Добре приет навсякъде, Джулио Бранчифорте бе имал само леки победи до момента, когато Елена се завърна от манастира в Кастро.



Когато малко по-късно големият поет Чекино дойде от Рим в двореца Кампиреали, за да обучава тази девойка по литература, Джулио, който го познаваше, му изпрати едно послание в стихове на латински за щастието, озарило неговата старост — да вижда как най-хубавите очи се вглеждат в неговите и как най-чистата душа е съвършено щастлива, когато той благоволи да одобри мислите ѝ. Ревността и раздражението на момичетата, на които Джулио бе обръщал внимание до завръщането на Елена, скоро направиха безполезни всички мерки, които той вземаше, за да прикрие зараждащата се страст, и трябва да признае, че любовта между този двадесет и две годишен младеж и тази седемнадесет годишна девойка се развиваше в началото по начин, който благоразумието не би могло да одобри. Не бяха минали и три месеца, когато синьор де Кампиреали си даде сметка, че Джулио Бранчифорте минава прекалено често под прозорците на неговия дворец (който може да се види и днес по средата на голямата улица, изкачваща се към езерото).

Откровеността и грубостта, естествени последици на свободата, с която се отличават републиките, и навикът към откровена проява на страстта, още непотисната от нравите на монархията, проличаха съвсем ясно от първите стъпки на синьор де Кампиреали. Още в деня, в който му направи впечатление честата поява на младия Бранчифорте, той се обърна към него със следните думи:

— Как се осмеляваш да минаваш непрестанно край дома ми и да хвърляш нахални погледи към прозорците на дъщеря ми, ти, който дори нямаш дреха на гърба си? Ако не се страхувах постъпката ми да не бъде зле изтълкувана от съседите, щях да ти дам три златки цехини, за да си купиш от Рим по-прилична одежда. Тогава поне погледът ми и очите на дъщеря ми няма да бъдат оскърбявани тъй често от твоите дрипи.

Бащата на Елена без съмнение преувеличаваше: дрехите на младия Бранчифорте съвсем не бяха дрипи, а само ушити от много проста материя; но наистина трябва да се признае, че имаха доста износен вид, макар да бяха много чисти и той често да ги четкаше. Джулио бе тъй засегнат от упреците на синьор де Кампиреали, че вече не се мярна пред къщата му.

Както вече казахме, двете аркади, останки от един античен акведук, които служеха за главни стени на къщата, съградена от бащата

на Бранчифорте и оставена на сина му, се намираха само на петшестотин крачки от Албано. За да слезе от това високо място в новия град, Джулио трябваше да мине покрай двореца Кампиреали; Елена скоро забеляза отсъствието на този странен младеж, който, по думите на приятелките ѝ, бил прекъснал всякакви други връзки, изглежда, за да се посвети изцяло на щастието да я съзерцава.

Една лятна вечер към полунощ прозорецът на Елена бе отворен и девойката вдъхваше морския ветрец, който достига до хълма Албано, при все че градът е отделен от морето с равнина от три левги. Нощта бе тъмна, тишината толкова дълбока, че можеше да се чуе дори отронването на листо. Облакътена на прозореца, Елена си мислеше може би за Джулио, когато ѝ се стори, че нещо край прозореца ѝ прелетя безшумно, нещо като крило на нощна птица. Отдръпна се уплашена. Съвсем не ѝ мина през ума, че това би могло да бъде дело на някой минувач: вторият етаж на двореца, където беше нейният прозорец, се издигаше на повече от петдесет стъпки над земята. Изведнъж ѝ се стори, че различава букет в това странно нещо, което се люлееше в дълбоката тишина напред-назад пред прозореца, на който се бе облакътела. Сърцето ѝ бурно заби; букетът изглеждаше закрепен за края на две-три стебла от тръстика, подобна на бамбука, която расте в околностите на Рим и достига двадесет-тридесет стъпки височина. Крехкостта на тръстиката и доста силният вятър пречеха на Джулио да поддържа букета точно срещу прозореца, където предполагаше, че може да се намира Елена, а при това нощта бе толкова тъмна, че от улицата не можеше да се види нищо на такава височина. Стойки неподвижно до прозореца, тя бе дълбоко развълнувана. Ако вземе букета, не би ли било това признание? Впрочем тя не изпитваше нито едно от чувствата, които подобно приключение би породило в наши дни у една девойка от висшето общество, получила добро възпитание. Тъй като баща ѝ и брат ѝ Фабио бяха в къщи, първата ѝ мисъл бе, че дори най-малкият шум може да бъде последван от изстрел на аркебуза, насочен срещу Джулио; развълнува се от опасността, на която се излагаше клетият младеж. Втората ѝ мисъл бе, че макар и да го познава твърде малко, след семейството си обичаше най-много него. След като се поколеба няколко минути, тя най-сетне взе букета и докосвайки в мрака цветята, усети, че някаква бележка е прикрепена към стъбълцето на едно цвете; изтича на голямото стълбище, за да

прочете записката на светлината на кандилото пред образа на Мадоната. „Безразсъдство! — каза си тя, като поруменя от щастие, прочитайки първите редове. — Ако ме видят, загубена съм, а семейството ми ще преследва докрай този нещастен младеж!“ Прибра се в стаята си и запали лампата. Този миг бе сладостен за Джулио, който, засрамен от постъпката си и сякаш за да се скрие в нощта, се бе прилепил към огромния дънер на един от зелените дъбове със странна форма, които се издигат и днес срещу двореца Кампиреали.

В писмото си Джулио разказваше със съвършена простота за унижителните думи, с които го бе порицал бащата на Елена. „Вярно е, че съм беден — пишеше той, — и вие трудно бихте могли да си представите колко голяма е моята нищета. Притежавам само къщата, която може би сте виждали под развалините на акведука на Алба; около къщата има градина, която обработвам сам и с чиито плодове се храня. Притежавам и едно лозе, което давам под наем за тридесет екю годишно. Не знам наистина защо ви обичам; без друго не бих могъл да ви предложа да дойдете да разделите с мен моята бедност. А ако вие не ме обичате поне малко, животът ми няма никаква цена за мен; безполезно е да ви казвам, че бих го пожертвал хиляди пъти вас. А преди вашето завръщане от манастира животът ми съвсем не беше злочест: напротив, бе пълен с най-блестящи мечтания. И тъй, мога да кажа, че едва когато познах щастиято, аз се почувствах нещастен. Естествено никой на света не би се осмелил ми каже думите, с които баща ви ме унизи: камата ми бързо би отмъстила за мене. Тогава със смелостта и оръжието си аз се смятах равен на всички; нищо не ми липсваше. Сега всичко се промени: познах страха. Излишно е да пиша повече! Може би вие ме презирате. Но ако изпитвате и най-малката жалост към мен въпреки бедните ми дрехи, знайте, че всяка вечер, когато удари полунощ в манастира на капуцините на върха на хълма, аз се крия под големия дъб, срещу прозореца ви, защото предполагам, че това е прозорецът на вашата стая. Ако не ме презирате като баща си, хвърлете ми едно от цветята на букета, но внимавайте да не падне върху някой от корнизите или балконите на вашия дворец.“

Тя прочете много пъти това писмо; и малко по малко очите ѝ се напълниха със сълзи; гледаше умилено този великолепен букет, чиито

цветя бяха привързани с много здрав копринен конец. Опитва се да откъсне едно цвете, но не успя; после я обзе угризение. Сред римските девойки се смята, че да откъснеш едно цвете, да развалиш по някакъв начин букет, подарен от любов, означава да изложиш на смъртна опасност тази любов. Тя се страхуваше да не би Джулио да изгуби търпение, затова изтича до прозореца; но после изведнъж съобрази, че могат да я забележат, лампата осветяваше стаята. Елена се чудеше какъв знак би могла да си позволи; струваше ѝ се, че всеки един ще каже прекалено много.

Засрамена, тя се прибра тичешком в стаята си. Но времето минаваше; изведнъж ѝ хрумна една мисъл, която я хвърли в неизразим смут: Джулио ще си помисли, че и тя като баща си презира неговата бедност! Зърна малко късче скъпоценен мрамор, сложен на масата ѝ, завърза го в носната си кърпичка и го хвърли в подножието на дъба срещу прозореца. След това направи знак на Джулио да си върви; разбра, че се е подчинил по шума от стъпките му, които той не се стараеше да приглуши. Когато стигна скалистия хребет, който отделя езерото от последните къщи на Албано, тя го чу да напява любовни думи; махна му отново за сбогом този път не толкова плахо, после препрочете писмото му.

В следващите няколко дни се заредиха и писма, и срещи; но тъй като в едно италианско село всичко се знае, а Елена бе безспорно най-богатата девойка в този край, осведомиха синьор де Кампиреали, че всяка вечер след полунощ прозорецът в стаята на дъщеря му свети и което е по-удивително, прозорецът ѝ бил отвоен и Елена стояла на него, като че ли не се страхува от *zinzare* (извънредно неприятни комари, които така развалят хубавите вечери в околностите на Рим. Тук трябва отново да помоля читателя за снизхождение. Когато човек е изкушен да опознае обичаите на чужди страни, не е чудно да се натъкне на твърде странни нрави, различаващи се от нашите). Синьор де Кампиреали приготви аркебузата си и аркебузата на сина си. Вечерта, когато удари дванадесет без четвърт, той предупреди Фабио и двамата се промъкнаха колкото се може по-безшумно на един голям каменен балкон в първия етаж на двореца, точно под прозореца на Елена. Масивните колони на каменните перила ги пришиваха до кръста от възможни изстрели. Удари полунощ; бащата и синът чуха ясно лек шум под дърветата, редуващи се от двете страни на улицата

срещу двореца им; най-силно ги учуди обаче, че на прозореца на Елена не се появи светлина. Тази тъй простодушна девойка, която реагираше непринудено като дете, се бе изменила по характер, откакто се бе влюбила. Тя знаеше, че дори най-малката непредпазливост ще изложи на опасност живота на любимия ѝ; ако такава важна личност като баща ѝ убие беден човек като Джулио Бранчифорте, то най-много да му се наложи да изчезне за три месеца — в Неапол например; през това време неговите приятели в Рим ще потулят работата и всичко ще приключи с подаряването на сребърна лампа от няколкостотин екю за олтара на Мадоната, което тогава беше много на мода. Сутринта на закуска Елена бе забелязала по лицето на баща си, че е силно разгневен; а по израза, с който я гледаше, когато предполагаше, че не го вижда, заключи, че не друг, а самата тя има голяма вина за този гняв. Веднага посипа с прах дървените части на петте великолепни аркебузи, които баща ѝ държеше окачени до леглото си. Покри също така с лек пласт прах камите и шпагите му. През целия ден беше много весела, кръстосваше непрекъснато къщата от горе до долу; всяка минута притичваше до прозорците, твърдо решена да даде на Джулио знак да не идва, ако има щастието да го зърне. Но тя не беше предвидила едно — горкият младеж бе тъй дълбоко унижен от думите на богатия сеньор де Кампиреали, че никога през деня не се мяркаше в Албано; само от чувство за дълг се явяваше в неделя на църковната литургия. Майката на Елена, която я обожаваше и нямаше сили да ѝ откаже нищо, излезе този ден три пъти с нея, но напразно: Елена не видя Джулио. Тя се отчая. А какво преживя, когато, отбивайки се вечерта да погледне оръжията на баща си, откри, че две аркебузи са заредени и почти всички ками и шпаги са пипани! Върховното усилие да се прави, че не се съмнява в нищо, единствено я отвлече от смъртното ѝ безпокойство. Когато в десет часа вечерта се оттегли в стаята си, тя заключи вратата към преддверието до спалнята на майка си, след това легна на пода и се прилепи до прозореца така, че да не я виждат отвън. Можем да си представим с каква тревога се вслушваше тя в ударите, отброяващи часовете; и на ум не ѝ идваха вече упреците, които си отправяше често, задето толкова бързо се е привързала към Джулио — нещо, което можеше да я направи в неговите очи по-малко достойна за любовта му. Този ден допринесе за успеха на младия човек

повече от шестте месеца постоянство и молби. „Защо да лъжа? — казваше си Елена. — Нима не го обичам с цялото си сърце?“

В единадесет часа и половина тя видя много добре как баща ѝ и брат ѝ устроиха засада на големия каменен балкон под нейния прозорец. Две минути след като удари полунощ в манастира на капуцините, тя съвсем ясно чу стъпките на своя възлюбен, който се спря под големия дъб; забеляза с радост, че баща ѝ и брат ѝ като че ли не бяха чули нищо: необходима е любовна тревога, за да доловиш един тъй лек шум.

„Сега — мислеше си тя — те ще ме убият, но не бива да ги оставя в никакъв случай да вземат тазвечершното писмо, защото ще преследват бедния Джулио цял живот.“ Тя се прекръсти и придържайки се с една ръка за железния парапет на прозореца, се надвеси колкото можеше повече над улицата. Не бе изминала и четвърт минута и букетът, привързан както обикновено към дългата тръстика, я удари по ръката. Тя го улови; но изтръгвайки го бързо от стеблото, към чийто край бе прикрепен, тръстиката отскочи и се блъсна о балкона, където беше баща ѝ. В същия миг се чуха два изстрела от аркебуза, последвани от пълна тишина. Брат ѝ Фабио, понеже не разбра в тъмнината дали това, което се удари силно в балкона, не е вѐже, с което Джулио слиза от стаята на сестра му, гръмна срещу нейния балкон; на следния ден тя откри следа от куршума който се бе сплескал върху желязото. Синьор де Кампиреали бе стрелял към улицата, под каменния балкон, дочул шума от падащата тръстика, която Джулио се мъчеше да задържи. От своя страна Джулио, долавяйки шумолене над себе си, бе отгатнал какво ще последва и се прикри под издатината на балкона.

Фабио бързо зареди отново аркебузата си; без да слуша баща си, изтича в градината, отвори безшумно малката вратичка към една съседна улица и крадешком излезе да огледа хората, които се разхождаха под балкона на двореца. В този миг Джулио, който тази вечер не беше сам, стоеше на двадесетина крачки от него, прилепен до едно дърво. Надвесена над балкона, треперейки за своя любим, Елена заговори високо на брат си, чиито стъпки отекваха по улицата; попита го успял ли е да убие крадците.

— Не си въобразявайте, че ще се хвана на престъпната ви хитрост! — извика ѝ той, сновейки по цялата улица. — По-добре

пригответе се да плачете, тъй като ще убия безсрамника, който се одързостява да се присламчва до вашия прозорец.

Едва той изговори тези думи, когато Елена чу, че майка ѝ чука на вратата.

Тя побърза да ѝ отвори, като каза, че сама не разбира защо вратата е заключена.

— Без комедии пред мене, ангел мой — каза майката, — баща ти е побеснял и може да те убие. Ела при мен, ще легнем заедно. Ако имаш някакво писмо, дай да го скрия. Елена отговори:

— Ето букета, писмото е скрито между цветята.

Едва майката и дъщерята успяха да легнат и синьор де Кампиреали влезе в стаята на жена си, връщайки се от своя молитвен кът, който бе отишъл да огледа и където бе обърнал всичко наопаки. Елена бе поразена, като видя баща си: блед като призрак, той действаше бавно като човек, взел категорично решение. „Свършено е с мен!“ — помисли си тя.

— Ние се радваме, че имаме деца — каза баща ѝ, като минаваше край леглото на жена си, за да влезе в стаята на дъщеря си, треперещ от ярост, но мъчейки се да запази хладнокръвие, — ние се радваме, че имаме, деца, но по-скоро би трябвало да леем кървави сълзи когато тези деца са момичета. Велики боже, възможно ли е това? Тяхното лекомислие може да опозори честта на един човек, който цели шестдесет години в нищо не е могъл да бъде упрекнат.

Изричайки тези думи, той влезе в стаята на дъщеря си.

— Загубена съм — каза Елена на майка си, — писмата са под поставката на разпятието, до прозореца.

Майката веднага скочи от леглото и се затича след мъжа си: тя започна да крещи подире му, за да го накара да избухне, и сполучи. Старецът побесня, започна да чупи всичко в стаята на дъщеря си, но майката успя да измъкне писмата, без той да я види. Един час по-късно, когато синьор де Кампиреали се върна в стаята си, до стаята на жена си, и всичко в къщата се успокои, майката каза на дъщеря си:

— Ето писмата ти; не желая да ги чета, ти сама виждаш каква беда щяха да ни навлекат. На твоето място аз бих ги изгорила. Лека нощ, целуни ме.

Елена се прибра в стаята си, обляна в сълзи; струваше ѝ се, че след думите на майка си вече не обича Джулио. После се приготви да

изгори писмата му; но преди да ги унищожи, не можа да се въздържи да не ги прочете отново. Препрочете ги няколко пъти, така че слънцето се издигна високо в небето, когато най-сетне се реши да последва спасителния майчин съвет.

На следния ден, неделя, Елена се отправи към църквата с майка си; за щастие баща ѝ не тръгна с тях. Първият човек, когото видя в църквата, бе Джулио Бранчифорте. Само с един поглед тя се увери, че той не е ранен. Щастието ѝ бе неизмеримо; събитията от предната нощ се отдалечиха на хиляди левги от паметта ѝ. Беше приготвила петшест малки бележки на парченца стара зацапана с пръст хартия — подобни на онези, които могат да се намерят по плочника на всяка църква; всички съдържаха едно и също предупреждение:

„Всичко е разкрито, освен неговото име. Да не се появява повече на улицата: тя ще идва често тук.“

Елена изпусна едно от тези смачкани листчета; с поглед предупреди Джулио, който го вдигна и изчезна. Един час по-късно, завръщайки се у дома си тя намери на главното стълбище на двореца листче, което приличаше досущ на онова, което бе хвърлила сутринта. Взе го, бе майка ѝ да забележи, и прочете:

„След три дни той ще се върне от Рим, закъдето е принуден да замине. В пазарните дни посред врявата на селяните, към десет часа, ще чуе високо пеене.“

Това заминаване за Рим се стори странно на Елена. „Дали не се опасява от изстрелите на брат ми?“ — питаше се тя тъжно.

Любовта прощава всичко, освен доброволното отсъствие, тъй като то е най-страшното мъчение. Вместо да тънеш в сладки мечтания, изцяло погълнат от мисълта за причините, поради които обичаш своя възлюбен, животът ти е изпълнен с жестоки подозрения. „Дали пък не е престанал да ме обича?“ — питаше се Елена през трите дълги дни на неговото отсъствие. И изведнъж луда радост замени тъгата ѝ: на третия ден тя го видя да се появява сред пладне на улицата пред двореца на баща ѝ. Беше облечен в нови, едва ли не разкошни дрехи. Никога благородството на походката и веселото мъжествено изражение на лицето му не бяха блестяли толкова ярко, а също така никога досега не бяха говорили толкова много в Албано за бедността на Джулио. Мъжете, особено младите, често повтаряха тази жестока дума; колкото



до жените и най-вече девойките, те не скъпяха похвалите си за блестящия му вид.

Джулио през целия ден се разхожда из града: като че ли сам се възнаграждаваше за дългите месеци на уединение, на които го обричаше неговата бедност. Както приляга на един влюбен мъж, той бе добре въоръжен под новите дрехи. Освен кинжала и камата си бе сложил и *giacco* (вид дълга жилетка от железни бримки, много неудобна за носене, но лекуваща италианските сърца от една тъжна болест, чиито остри удари хората от оня век непрекъснато изпитваха, имам предвид страха да бъдеш убит на завоя на улицата от някой от враговете си). Този ден Джулио се надяваше да съзре Елена, пък и никак не му беше приятно да остане насаме със себе си, в своята самотна къща, а ето защо именно: Ранучо, един стар войник на неговия баща участвал заедно с него в десет похода с отрядите на различни *кондотиери* и накрая във войската на Марко Шара, беше последвал своя капитан, когато раните го принудиха да се оттегли. Капитан Бранчифорте имаше основание да не живее в Рим: там той беше изложен на опасността да срещне синовете на хора, които бе убил; дори в Албано не бе склонен да се осланя изцяло на снизхождението на местната власт. Вместо да купи или наеме къща в града, предпочете сам да си построи къща с такова разположение, че отдалеч да може да забелязва идващите посетители. В развалините на Алба намери превъзходна позиция: можеше, без да бъде забелязан от нескромни посетители, да избяга в гората, където царуваше неговият стар приятел и покровител принц Фабрицио Колона. Капитан Бранчифорте изобщо нехаеше за бъдещето на своя син. Когато се оттегли от служба, едва петдесетгодишен, но цял в белези от рани, той си направи сметка, че би могъл да поживее още десетина години и след като построи къщата, всяка година харчеше една десета част от спечеленото в грабежите из градовете и селата, в които бе имал честта да вземе участие.

Той купи лозето, осигуряващо рентата от тридесет екю на сина му, за да отговори на зловнатата шега на един гражданин от Албано, който веднъж, когато разпалено спореха за интересите и честта на града, му бе казал, че именно на него, богатия земевладелец, се полагало да дава съвети на *старите жители* на Албано. Капитанът купи лозето и обяви, че се готви да купи и други; после срещна лошия шегаджия в едно усамотено място и го уби с един изстрел.

След като поживя така осем години, капитанът умря. Неговият адютант Ранучо обожаваше Джулио, но уморен от безделието, поднови службата си във войските на принц Колона. Идваше често да види своя син Джулио, както го наричаше, а в навечерието на една опасна атака, която принцът трябваше да издържи в своята крепост Петрела, отведе и Джулио да се сражава с него. Като видя колко е смел, той му каза:

— Трябва да си луд и отгоре на това глупак, за да живееш в Албано като най-последния бедняк от всички негови жители, докато с твоята храброст и с името на баща ти от теб би излязло чудесен кондотиер, а освен това и богатство ще натрупаш.

Тези думи всяха смут в душата на Джулио; той знаеше латински, на който го бе учил един свещеник; но тъй като баща му се подиграваше с всичко, което свещеникът казваше извън латинския, бе останал без образование. В замяна на това, презиран заради бедността, уединен в своята самотна къща, той бе придобил здрав разум, който със силата на своите съждения би учудил учените. Например, преди да се влюби в Елена, без да знае защо, той обожаваше битките, но се отвращаваше от грабителството, което в очите на неговия баща и на Ранучо бе като водевил за размиване след благородната трагедия. Откакто обичаше Елена, този здрав разум, придобит в самотни размишления, беше за него източник на страдания. Тази душа, тъй безгрижна някога, не се осмеляваше да се съветва с никого за своите съмнения и бе изпълнена със страст и терзание. Какво ли не би наговорил синьор де Кампиреали, ако знаеше, че той е чисто и просто *разбойник*. И упреците му биха били основателни! Джулио винаги бе разчитал на войнишкия занаят като на сигурен източник на препитание за времето, когато ще е похарчил до стотинка стойността на златните верижки и другите скъпоценности, които бе намерил в желязната каса на баща си. Ако Джулио въпреки бедността си не се измъчваше от съмнения дали има право, или не да отвлече дъщерята на богатия синьор де Кампиреали, то беше, защото по онова време бащите разполагаха с имуществата си както намираха за добре, тъй че синьор де Кампиреали след смъртта си би могъл да остави всъщност на дъщеря си всичко на всичко някакви си хиляда екю. Други грижи занимаваха Джулио: първо, в кой град ще се установи с младата Елена, след като я отнеме от баща ѝ и се ожени за нея? Второ — с какви пари ще я издържа?

Когато синьор де Кампиреали му нанесе кръвната обида, която тъй много го засегна, Джулио цели два дни бе в плен на най-остра ярост и болка: не можеше да се реши нито да убие безочливия старик, нито да го остави да живее. Прекарваше по цели нощи в плач; накрая реши да се посъветва с Ранучо, единствения приятел, който имаше на този свят; но дали този приятел щеше да го разбере? След като напразно търси Ранучо из цялата гора Фаджола, той бе принуден да тръгне по пътя за Неапол, отвъд Велетри, където Ранучо бе разположил хората си в засада: очакваше там с голяма група испанския генерал Руис де Авалос, който възнамеряваше да отиде в Рим по суша, без дори да му минава през ума, че неотдавна сред многобройна компания бе говорил с презрение за войниците на Колона. Неговият проповедник му припомни съвсем навреме това малко обстоятелство и Руис де Авалос реши да въоръжи един кораб и да отиде в Рим по море.

Щом изслуша разказа на Джулио, капитан Ранучо каза:

— Опиши ми точно този синьор де Кампиреали, за да не би неговото безразсъдство да струва живота на някой добър жител на Албано. Щом приключим, успешно или не, работата, която ни задържа тук, ти ще идеш в Рим, където ще се постарая да се показваш по хотелите и другите публични места по всеки час на деня; не бива да те заподозрат в това убийство поради любовта ти към дъщеря му.

Джулио положи големи усилия, за да усмири гнева на стария другар на баща си. Стигна дотам, че се разсърди дори.

— Да не мислиш, че се нуждая от твоята шпага? — каза му той най-сетне. — Да не би аз да нямам! От тебе искам само мъдър съвет.

Ранучо обаче приключваше всеки път с думите:

— Ти си млад, нямаш рани. Обидата е била нанесена публично: дори жените презират опозорения мъж.

Джулио му каза, че би желал да поразмисли още върху това към какво се стреми всъщност неговото сърце и въпреки настояванията на Ранучо да вземе на всяка цена участие в нападението срещу ескорта на испанския генерал, където, както казваше, освен пари, можело да се спечели и слава, Джулио се завърна сам в къщичката си. Тук именно, в деня преди синьор де Кампиреали да стреля срещу него с аркебузата си, той бе приел Ранучо и неговия капрал, които се връщаха от околностите на Велетри. Ранучо трябваше да си послужи със сила, за да разтвори малката желязна каса, където капитан Бранчифорте

заклучваше някога златните верижки и другите скъпоценности, които смяташе, че не е уместно да харчи веднага след нападение. Ранучо намери там две екю.

— Съветвам те да станеш монах — каза той на Джулио, — ти притежаваш всички добродетели за това звание: любов към бедността, ето доказателството; смирение, оставяш се да те хули посред улицата някакъв си богаташ от Албано; липсва ти само лицемерие и лакомство.

Ранучо насила сложи в желязното сандъче петдесет испански дублона.

— Давам ти дума — каза той на Джулио, — че ако до един месец синьор де Кампиреали не бъде погребан с всички почести, подобаващи на неговия благороднически сан и богатство, тук присъстващият мой капрал ще дойде с тридесет мъже да разруши твоята къщичка и да изгори мизерните ти мебели. Не е допустимо синът на капитан Бранчифорте да се излага пред хората само защото е влюбен.

Когато синьор де Кампиреали и синът му дадоха двата изстрела от аркебуза, Ранучо и неговият капрал бяха заели позиция под каменния балкон и Джулио трябваше да положи дяволски усилия, за да им попречи да убият Фабио или най-малко да го отвлекат, както вече разказахме на съответното място. Ранучо се успокои благодарение на следния довод — не бива да се убива млад човек, който може да стане нещо и да бъде полезен, когато е налице стар грешник, много по-виновен от него и кандидат за погребение.

На следващия ден Ранучо изчезна в гората, а Джулио замина за Рим. Радостта от покупката на нови дрехи с дублоните, дадени му от Ранучо, бе жестоко помрачена от една твърде необичайна за неговия век мисъл, предвещаваща възвишената участ, до която той се издигна по-късно. Джулио си казваше: „Елена трябва да знае кой съм.“ Всеки друг мъж на неговата възраст и от неговото време не би помислил за нищо друго, освен да се наслаждава на любовта и да отвлече Елена, без да го е грижа какво ще стане с нея шест месеца по-късно, нито пък за мнението, което тя ще си състави за него.

Завърнал се в Албано, още следобед същия ден, когато излагаше на показ пред всички хубавите си дрехи, купени в Рим, той узна от стария Скоти, негов приятел, че Фабио излязъл от града на кон, за да отиде до землище на три левги, което баща му притежаваше край морския бряг. По-късно видя синьор де Кампиреали с двама свещеника

да поема по великолепната алея от зелени дъбове, увенчаваща ръба на кратера, в дъното на който се простира езерото Албано. Десет минути след това една стара жена смело се вмъкна в двореца Кампиреали под предлог, че продава хубави плодове; първият човек, когото тя среща, бе малката камериерка Мариета, интимна довереница на своята господарка Елена, която се изчерви до корена на косите си, когато получи чудесен букет. В букета бе скрито едно много дълго послание: Джулио разказваше какво бе преживял след нощта на аркебузните изстрели; но поради някаква необяснима скромност не се осмеляваше да признае онова, с което всеки друг младеж от неговото време толкова би се гордял — че е син на прочут с подвига си капитан и че самият той вече се е отличил с храбростта си в не една битка. През цялото време му се струваше, че чува разсъжденията, които би направил старият Кампиреали. Трябва да се знае, че в XVI век девойките, отличаващи се със здрав републикански разум, ценяха един мъж много повече за това, което той самият е направил, отколкото заради богатствата, натрупани от дедите му, или заради прочутите подвизи, извършени от тях. Но така мислеха преди всичко девойките от народа. Девойките от богатата или благородна класа се бояха от разбойниците и съвсем естествено ценяха благородния произход и богатството. Джулио завършваше писмото си с думите: „Не знам дали приличните дрехи, които купих в Рим, ще ви накарат да забравите жестоката обида, която един човек, когото вие почитате, ми нанесе неотдавна поради жалкия ми вид. Аз можех да си отмъстя и трябваше да го сторя, моята чест го повеляваше; не го направих заради сълзите, които моето отмъщение би изтръгнало от две обожаеми очи. Това би могло да ви докаже — ако, за моя беда, още се съмнявате, — че човек може да бъде много беден и да притежава благородни чувства. Впрочем дължен съм да ви открия една ужасна тайна. Сигурно не бих изпитвал никакво затруднение да я кажа на всяка друга жена; не знам защо тръпна при мисълта да я разкрия на вас. Тя би могла да разруши само за миг любовта, която изпитвате към мен; никакви уверения от ваша страна не биха ме убедили в обратното. Искам да прочета в очите ви отговора на моето признание. През някой от близките дни, когато се спуска нощта, трябва да ви видя в градината зад двореца. В този ден Фабио и баща ви ще отсъстват; след като се уверя, че въпреки презрението им към един беден, зле облечен младеж, те не са в

състояние да ни отнемат минутите на срещата, един мъж ще се появи под прозорците на вашия дворец и ще показва на градските деца опитомена лисица. По-късно, когато камбаната удари за «Аве Мария», вие ще чуете изстрел от аркебуза в далечината; в този миг се доближете до зида на вашата градина и ако не сте сама, запейте. Ако пък всичко е наред, вашият роб ще падне цял треперещ в нозете ви и ще ви разкаже неща, които може би ще ви ужасят. В очакване на този решителен за мене ден няма да рискувам повече да ви поднасям букети в полунощ; но към два часа тази нощ ще мина с песен и тогава може би, застанала на големия каменен балкон, вие ще изпуснете някое цвете, откъснато от вашата градина. Навярно това са последните знаци на обич, които ще дадете на злочестия Джулио.“

Три дни по-късно бащата и братът на Елена отидоха на коне до землището, което притежаваха на морския бряг; те трябваше да заминат малко преди залез слънце, за да могат да се върнат към два часа след полунощ. Точно когато обаче трябваше да тръгват обратно, оказа се, че не само техните коне, но и всички коне, които се намираха в чифлика, бяха изчезнали. Силно изненадани от тази дръзка кражба, те започнаха да търсят конете си, но ги намериха едва на другата сутрин в една гъста гора на морския бряг. Двамата Кампиреали, баща и син, бяха принудени да завърнат в Албано с една селска каруца, теглена волове.

Беше късна вечер, по-точно нощ, когато Джулио коленичи пред Елена и клетата девойка бе много щастлива от тази тъмнина, тя се срещаше за първи път насаме с мъжа, когото обичаше нежно — и той го знаеше добре, — но с когото досега никога не бе разговаряла.

Едно нейно наблюдение ѝ върна малко смелостта; Джулио бе поблед и по-разстроен от нея самата. Тя го виждаше по колената му, които трепереха.

— Аз наистина не съм в състояние да говоря — каза той.

Настъпиха няколко много щастливи минути; те се гледаха, без да могат да произнесат нито дума, неподвижни като изразителни мраморни фигури. Джулио бе коленичил и държеше едната ръка на Елена; склонила глава, тя го гледаше внимателно.

Джулио знаеше добре, че ако следва съветите на приятелите си — младите римски любовници, би трябвало да прояви по-голяма предприемчивост, но самата мисъл го ужасяваше. От това състояние на екстаз и може би на най-пълно щастие, което може да даде любовта, го изтръгна следната мисъл: времето бързо лети, двамата Кампиреали приближават своя дворец. Ясно му беше, че при неговата чувствителна душа не би могъл да намери трайно щастие, ако не направи пред възлюбената си страшното признание, което на приятелите му от Рим би се сторило върха на глупостта.

— Аз ви писах за едно признание, което може би не би трябвало да ви направя — каза той най-сетне на Елена.

Джулио силно пребледня и добави с усилие, като че ли дъх не му достигаше.

— Може би ще видя как то убива вашите чувства — надеждата, която крепи живота ми. Вие ме мислите беден, но това не е всичко: *аз съм разбойник и син на разбойник.*

При тези думи Елена, дъщеря на богаташ, споделяща всички предразсъдъци на своята каста, едва не загуби свят; тя се уплаши да не падне, но си каза: „Как ли ще страда горкият Джулио, ако си помисли, че го презирам.“ Той бе в краката ѝ. За да не падне, тя се опря на него, а малко след това се озова в обятията му като че ли без свят. Както се вижда, в XVI век са обичали точността в любовните истории. Обяснението е, че читателят ги е възприемал не с разума, а с въображението си и чувствата му се покривали с чувствата на героите. Двата ръкописа, по които предавам този разказ, и особено единият, който разкрива някои обрати на речта, присъщи на флорентинския диалект, дават най-подробни описания на всички срещи, които последваха това първо свиждане. Опасността премахваше угризенията у девойката. Често опасностите бяха много големи, но те само възпламеняваха тези две сърца, за които всички преживявания, свързани с тяхната любов, бяха самото щастие. Няколко пъти Фабио и баща му едва не ги заловиха. Те беснееха, смятайки се подиграни: мълвата ги уведомяваше, че Джулио бил любовник на Елена, но те не можеха да установят това. Фабио, буен младеж, горд със своя произход, предлагаше на баща си да убие Джулио.

— Докато е жив — говореше Фабио, — животът на сестра ми е изложен на най-голяма опасност. Можем ли да бъдем сигурни, че

някай ден честта няма да ни застави да натопим ръцете си в кръвта на тази вироглавка? Тя е станала тъй дръзка, че вече не отрича любовта си; видяхте я как отговаря на вашите укори само с навъсено мълчание. Е добре, това мълчание е смъртната присъда на Джулио Бранчифорте.

— Спомнете си кой беше баща му — отговаряше синьор де Кампиреали. — За нас, разбира се, не представлява кой знае какво да отидем за шест месеца в Рим, а през това време Бранчифорте ще изчезне. Но кой ни гарантира, че баща му, който въпреки всичките си престъпления бе храбър и щедър човек, и то толкова щедър, че обогати мнозина от войниците си, а сам остана беден, няма и сега приятели в отрядите на херцог Монте-Марино или в отрядите на Колона, които се разполагат често в гората Фаджоло на половин левга от нас. В такъв случай ние всички ще бъдем безпощадно съсечени — и вие, и аз, а може би и горката ви майка.

Тези често повтарящи се разговори между баща и син не останаха в тайна от Витория Карафа, майката на Елена, и я хвърляха в отчаяние. След всички разисквания Фабио и баща му решиха, че е непристойно от гледна точка на честта да търпят спокойно понататъшните слухове, които се ширеха из Албано за тях. Понеже не беше разумно да се премахне младият Бранчифорте, който всеки ден ставаше все по-безочлив и отгоре на това сега се обличаше в разкошни дрехи и стигаше в самонадеяността си дотам, че заговаряше на публични места ту Фабио, ту самия синьор де Кампиреали, налагаше се да вземат едно от следните две решения или може би и двете заедно: цялото семейство трябваше да се върне да живее в Рим, а Елена да отведе в манастира „Визитационе“ в Кастро, където да остане, докато ѝ се намери подходяща партия.

Елена нито веднъж не бе признала своята любов на майка си: дъщерята и майката се обичаха нежно, постоянно бяха заедно и въпреки това нито веднъж не споменаха нито дума по този въпрос, който интересуваше почти еднакво и двете. За първи път заговориха за това, което едва ли не поглъщаше изцяло мислите им, когато майката съобщи на дъщеря си, че уговарят семейството да се прехвърли в Рим, а нея може би да изпратят да прекара няколко години в манастира в Кастро.

Този разговор бе очевидна непредпазливост от страна на Витория Карафа и може да бъде извинен само от безумната обич, която



тя изпитваше към дъщеря си. Елена, лудо влюбена, поиска да докаже на своя любим, че не се срамува от неговата бедност и че доверието ѝ в неговата чест е безгранично. Кой би могъл да повярва — възкликва флорентинския автор, — че след толкова дръзки, заплашващи с ужасна смърт срещи в градината, а дори веднъж или два пъти в собствената ѝ стая, Елена бе останала чиста! Силна в целомъдрието си, тя предложи на любимия си да излезе към полунощ през градината и да прекара остатъка от нощта в неговата къщичка, изградена върху руините на Алба, на повече от четвърт левга от двореца. Те се преоблякоха като монаси францисканци. Елена беше стройна и облечена така, приличаше на млад осемнадесет-деветнадесетгодишен послушник. По една необяснима случайност, в която ясно личи божията ръка, по тесния, изсечен в скалата път, който и днес преминава край зида на манастира на капуцините, Джулио и неговата любима, преоблечени като монаси, срещнаха синьор де Кампиреали и неговия син Фабио, които, следвани от четирима добре въоръжени слуги и предшествани от един паж със запалена факла, се връщаха от Кастел Гандолфо, селище, разположено на брега на езерото, недалеч оттук. За да дадат път на двамата влюбени, Кампиреали и техните слуги се отдръпнаха от двете страни на този проход, изсечен в скалата и широк не повече от осем крачки. Колко по-добре би било за Елена, ако я бяха познали в този миг! Тя щеше да бъде убита само с един изстрел от баща си или от брат си и мъченията ѝ щяха да траят само миг. Но небето беше повелило другояче (*superis aliter visum*).

Прибавя се още едно обстоятелство към тази странна среща, за която синьора де Кампиреали, достигнала дълбока старост и вече почти столетница, разказваше понякога в Рим пред свои познати, достопочтени хора, самите те стари като нея, които ми я преразказаха, когато подтикнат от ненаситно любопитство, ги разпитвах за това и за много други неща.

Фабио де Кампиреали, високомерен младеж, горд със своята храброст, като забеляза, че по-възрастният калугер не поздравява нито баща му, нито него самия, въпреки че минават тъй близо до тях, възкликна:

— Ето един монах горделивец и шарлатанин! Господ знае какво правят той и другарят му извън манастира в този необичаен час! Чудя се какво ме спира да им вдигна качулките и да видим мутрите им.

При тези думи Джулио улови ножа под монашеското си расо и застана между Фабио и Елена. В този миг той бе само на една крачка от Фабио, но небето повели другояче и успокои по някакво чудо яростта на тези двама младежи, които много скоро щяха да се срещнат отблизо.

В процеса, който по-късно заведоха срещу Елена де Кампиреали, се помъчиха да представят тази нощ на разходка като доказателство за разврат. А тя бе безумство на едно младо сърце, пламнало от страстна любов, но чисто сърце.

---

[1] И днес на това неестествено положение се гледа от народа в околностите на Рим като на знак за святост. Към 1826 година виждали много пъти как един монах от Албано се издига над земята по силата на божията милост. Приписваха му много чудеса; хора от двадесет левги околоръст се стичаха, за да получат благословията му; жени от висшето общество бяха го виждали в неговата килия застанал на три стъпки над земята. И изведнъж той изчезна. — Б.а. ↑

### III

Необходимо е да се знае, че родът Орсини, закleti врагове на рода Колона и всемогъщи по това време в най-близките до Рим села, бяха уредили неотдавна правителственият съд да осъди на смърт един богат земеделец на име Балтазаре Бандини, роден в Петрела. Много дълго ще стане да изреждаме тук различните деяния, в които обвиняваха Бандини: повечето от тях днес биха се смятали за престъпления, но през 1559 година не можеха да бъдат преценявани по такъв строг начин. Бандини бе затворен в един замък, принадлежащ на Орсини и разположен в планината откъм Вал монтоне, на шест левги от Албано. Полицейският началник на Рим, следван от сто и петдесет свои жандарми, вървя цяла нощ по главния път; той отиваше да вземе Бандини, за да го отведе в Рим в затвора Тординона; Бандини обжалваше в Рим смъртната присъда. Както вече казахме, той бе родом от Петрела, крепост, принадлежаща на семейство Колона, и жената на Бандини каза публично на Фабрицио Колона, който се намираше в Петрела:

— Нима ще оставите да умре един от вашите верни служители?

Колона отговори:

— Ще бъде против волята божия, ако не уважа решенията, взети от съдилищата на папата, моя повелител.

Незабавно войниците му получиха заповеди и той разпореди всички негови привърженици да бъдат готови. Срещата беше определена в околностите на Валмонtone, малък град, изграден върху ниска скала, защитен с непрекъснатата, почти вертикална пропаст, шестдесет до осемдесет крачки дълбока. Именно в този град, принадлежащ на папата, привържениците на Орсини и правителствените полицаи бяха успели да прехвърлят Бандини. Между най-ревностните привърженици на властта се числяха синьор Кампиреали и Фабио, неговият син, далечни роднини на Орсини. Обратното, открай време Джулио Бранчифорте и баща му бяха привърженици на Колона.

При обстоятелства, в които не беше удобно Колона да действат открито, те прибегваха до една много проста предпазна мярка: повечето от богатите римски селяни тогава, както и днес, участваха в различни братства за покаяние. Каещите се се появяват публично, метнали върху главата си парче плат, което скрива лицето им, а за очите им има две дупки. Когато родът Колона искаше да извърши нещо тайно, той поканваше привържениците си да навлекат облеклото на каещи се и така да се явят по местата си.

След дълги приготовления прехвърлянето на Бандини, което от петнадесет дни насам беше в устата на всички в този край, бе насрочено за един неделен ден. Този ден, в два часа сутринта, губернаторът на Валмонтоне нареди да бият тревога във всички села на гората Фаджола. Отвред заприиждаха селяни на групи. (Благодарение нравите на средновековните републики, когато хората се биели, за да придобият това, което желаят, в сърцата на селяните се била съхранила много смелост; в наши дни никой не би се помръднал дори.)

Този ден се забелязваше нещо много странно: колкото по-дълбоко в гората потъваше малката група въоръжени селяни, излязла от различните села, толкова повече тя намаляваше; привържениците на Колона се отправяха към мястото на срещата, определено от Фабрицио. Техните водачи сякаш бяха убедени, че днес нямаше да има битка: те бяха получили сутринта заповед да разпространят този слух. Фабрицио кръстосваше гората с най-добрите си привърженици, които яздеха млади полудиви коне от неговия табун. Той правеше нещо като преглед на различните отряди от селяни, но не им говореше, тъй като всяка излишна дума можеше да развали работата. Фабрицио бе висок, слаб мъж, невероятно ловък и силен. Макар че току-що бе навършил четиридесет и пет години, косите и мустаците му бяха ослепително бели, което много го ядосваше: по това можеха да го познаят в места, където би предпочел да мине незабелязан. Щом го съзираха, селяните викаха: „*Да живее Колона!*“ — и нахлузваха платнените си качулки. Самият принц беше смъкнал качулката си на гърдите, така че да може да я нахлузи веднага, щом неприятелят се покаже.

А той не остави дълго да го чакат: слънцето едва започваше да изгрява, когато около хиляда човека от привържениците на Орсини, идващи откъм Валмонтоне, проникнаха в гората и преминаха на около

триста стъпки от привържениците на Фабрицио Колона, на които той бе заповядал да залегнат по корем. Няколко минути след като отминаха последните редици на авангарда на Орсини, принцът вдигна хората си: бе решил да атакува ескорта на Бандини четвърт час след като той навлезе в гората. На това място гората е осеяна с малки скали, високи петнадесет-двадесет крачки; това са потоци застинала лава, повече или по-малко стари гъсто обрасли с кестени, които закриват почти изцяло светлината. Тъй като тези отломки, засегнати в различна степен от времето, правят почвата много неравна, то за да се спести на пътника безкрайното изкачване и слизане, пътят е прокопан в самата лава, така че често слиза на три-четири крачки под равнището на гората.

Недалеч от мястото на замисленото от Фабрицио нападение се намираше горска поляна, покрита с трева и прорязана в единия край от главния път. После пътят навлизаше отново в гората, която, обрасла тук с трънаци и храсти между дърветата, бе напълно непроходима. На сто крачки навътре в гората Фабрицио постави от двете страни на пътя своите пехотинци. По знак на принца всички селяни нагласиха качулките си и заеха позиция с аркебузите си зад кестените; войниците на принца се разположиха зад най-близките до пътя дървета. Селяните бяха получили изрична заповед да не стрелят преди войниците, а те трябваше да открият огън едва когато неприятелят се приближи на двадесетина стъпки. Фабрицио нареди да отсекаят набързо две дузини дървета, които повалиха посред пътя, доста тесен на това място и вкопан три крачки по-ниско, така че го затвориха напълно. Капитан Ранучо следваше с петстотин души авангарда; той имаше заповед да нападне, когато се раздадат аркебузни изстрели откъм камарата повалени дървета, преграждащи пътя. След като провери войниците и привържениците си, заели позиция зад дърветата и изпълнени с решителност, Фабрицио Колона потегли в галоп заедно с приближените си, между които яздеше и Джулио Бранчифорте. Принцът сви по една пътечка вдясно от главния път, която го отвеждаше в най-отдалечения край на полянката.

Само няколко минути след като се бяха отдалечили, откъм Валмонтоне се зададе многоброен конен отряд; това бяха полицаите и началникът им, ескортиращи Бандини, и всички конници на Орсини. Сред тях се намираше Балдасаре Бандини, обкръжен от четирима палачи, облечени в червено; те имаха заповед да приведат в

изпълнение присъдата и да убият Бандини, ако видят, че привържениците на Колона се помъчат да го освободят.

Кавалерията на Колона едва бе достигнала най-отдалечен от пътя край на поляната, когато принцът чу първите аркебузни изстрели от засадата при струпаните дървета. Тукатси той подкара конницата си в галоп и поведе бой срещу четиримата палачи в червено, които обкръжаваха Бандини.

Няма да разказваме подробно за тази малка схватка, която не трая и три четвърти час; изненадани, привържениците на Орсини се разбягаха във всички посоки; но в авангарда храбрият капитан Ранучо падна убит — събитие, което изигра пагубна роля за съдбата на Бранчифорте. Джулио едва бе нанесъл няколко удара с шпага, приближавайки се все повече до хората в червено, когато се озова лице в лице с Фабио Кампиреали.

Възседнал пърхащ от възбуда кон и облечен с позлатено *giacco*, Фабио извика:

— Кой са тези маскирани негодници? Да срежем маските с един удар на шпагата: ето как става това!

Почти в същия миг Джулио Бранчифорте получи удар с шпага напреко на челото. Ударът бе нанесен толкова сръчно, че платното, което покриваше лицето му, се смъкна, докато в същото време той усети как очите му се замъгляват от кръвта, изтичаща от раната, която впрочем не беше тежка. Джулио дръпна коня си настрана, за да си поеме дъх и да изтрие лицето си. Не искаше за нищо на света да се бие с брата на Елена; конят му вече бе на четири стъпки от Фабио, когато получи в гърдите нов яростен удар, който не можа да проникне през неговото *giacco*, но му пресече дъха за секунда. Почти в същия миг край ушите му се разнесоха викове:

— *Ti conosco, porco!*<sup>[1]</sup> Познах те, мръсно! Ето как печелиш парите, с които заменяш дрипите си!

Джулио, дълбоко засегнат, забрави първото си решение и се нахвърли върху Фабио.

— *Ed in mal punto tu venisti!*<sup>[2]</sup> — извика той.

След няколко разменени удара дрехите, които покриваха ризниците им, започнаха да се свличат на парцали. Ризницата на Фабио бе позлатена и великолепна, на Джулио — най-обикновена.

— От кое бунце си измъкнал своето *giacco*? — извика Фабио.

В същия миг на Джулио най-сетне му се представи случая, който търсеше от половин минута: великолепната ризница на Фабио не пристягаше достатъчно шията, останала малко открита, и Джулио му нанесе сполучлив удар с острието. Шпагата му проникна половин фут в гърлото на Фабио, избликна струя кръв.

— Негодяй! — извика Джулио.

И препусна към хората в червено, двама от които стояха още на конете си на стотина крачки от него. Докато се приближаваше към тях, третият падна; но точно когато Джулио стигна съвсем близо до четвъртия палач, той, виждайки, че е обкръжен от повече от десет конника, изпразни в упор пистолета си върху нещастния Балдасаре Бандини, който се строполи на земята.

— Приятели, ние нямаме какво повече да правим тук! — възкликна Бранчифорте. — Да съсечем тези мръсни жандари, които бягат на всички страни.

Всички го последваха.

Когато половин час по-късно Джулио се завърна при Фабрицио Колона, той му заговори за пръв път в живота си. Фабрицио бе извън себе си от гняв; Джулио, напротив, се надяваше да го види въодушевен от радост поради пълната победа, която бе удържал благодарение доброто командване: Орсини имаха около три хиляди човека, а Фабрицио не бе събрал за тази битка повече от хиляда и петстотин.

— Загубихме нашия храбър приятел Ранучо! — възкликна принцът, обръщайки се към Джулио. — Току-що пипнах тялото му, то е вече студено. Горкият Балдасаре Бандини е смъртно ранен. Така в последна сметка ние не сполучихме. Но сянката на храбрия Ранучо ще се яви добре съпроводена пред Плутон. Заповядах да обесят на клоните на дърветата всички пленени нехранимайковци. На работа, господа! — извика той, повишавайки глас.

И препусна в галоп към мястото, където се бе сражавал авангардът. Джулио командваше почти като заместник на Ранучо неговата част; той последва принца, който, като стигна трупа на храбрия воин, прострян сред повече от петдесет вражески трупа, слезе за втори път от коня и улови ръката на Ранучо. Джулио направи същото и заплака.

— Ти си още много млад — каза принцът на Джулио, — но виждам, че си облян в кръв, а баща ти беше смел човек, получи повече

от двадесет рани в служба на рода Колона. Поеми командването на онази част, която е останала от отряда на Ранучо, и отнеси трупа му в нашата църква в Петрела; имай предвид, че по пътя може би ще те нападнат.

Никой не нападна Джулио, но той уби с шпагата си един от войниците си, който му каза, че е много млад, за да командва. Тази безразсъдна постъпка сполучи, защото Джулио бе още целият облян от кръвта на Фабио. По целия път виждаше дървета и обесени на тях хора. Това отвратително зрелище, прибавено към смъртта на Ранучо и особено смъртта на Фабио, почти го подлудяваше. Единствената му надежда бе, че никой няма да узнае кой е победил Фабио.

Пропускаме военните подробности. Три дни след битката Джулио се върна и прекара няколко часа в Албано; разказваше на своите познати, че силна треска го е задържала в Рим, където е бил принуден да пази стаята цяла седмица.

Но навсякъде се отнесоха към него с подчертано уважение. Най-видните хора на града го поздравяваха първи, неколцина по-непредпазливи стигнаха дотам, че го нарекоха синьор капитан. Той мина няколко пъти край двореца Кампиреали, който се оказа плътно затворен от всички страни, и тъй като новият капитан бе много плах, когато се отнасяше до някои неща, то едва към средата на деня се осмели да запита стария Скоти, който винаги се бе отнасял към него доброжелателно.

— Къде са Кампиреали? Виждам, че дворецът им е затворен.

— Драги приятелю — отговори Скоти с внезапна тъга, — вие не бива никога да произнасяте това име. Вашите приятели са напълно убедени, че той пръв е започнал и са готови да твърдят това навсякъде. Но в последна сметка той бе главната пречка за вашия брак, а след смъртта му богатството му ще наследи неговата сестра, която ви обича. Може дори да се прибави (нескромността в случая става добродетел), че тя ви обича толкова силно, че ви посещава нощем в къщичката ви в Алба. Във ваш интерес може да се каже, че сте станали съпруг и съпруга преди съдбоносната битка при Чампи (така наричаха в този край битката, която описахме).

Старецът се спря, защото забеляза, че Джулио се обля в сълзи.

— Да влезем в странноприемницата — каза Джулио.



Скоти го последва; дадоха им стая; те се заключиха и Джулио поиска от старика разрешение да му разкаже всичко, което се бе случило от осем дни насам. Когато завърши, старецът каза:

— По сълзите ви виждам, че не сте извършили нищо преднамерено; но въпреки това смъртта на Фабио е много неприятно събитие за вас. Елена трябва непременно да заяви на майка си, че отдавна е ваша жена.

Джулио не отговори, старецът отдаде това на похвална дискретност.

Потънал в дълбок размисъл, Джулио се питаше дали Елена, разгневена от смъртта на брат си, ще оцени неговата деликатност; той се разкая за онова, което се бе случило. После помоли стареца да му разкаже откровено всичко, което бе станало в Албано в деня на битката. Фабио бил убит към шест и половина сутринта, на повече от шест левги от Албано и — невероятно! — още в девет часа всички започнали да говорят за тази смърт. Към пладне видели стария Кампиреали, облян в сълзи и подкрепян от прислужниците си, как се запътил към манастира на капуцините. Малко след това трима монаси, яхнали най-добрите коне на Кампиреали и придружени от много други слуги, тръгнали към селото Чампи, където станала битката. Старият Кампиреали искал непременно да иде с тях, но го разубедили, твърдейки, че Фабрицио Колона е страшно разгневен (неизвестно защо) и можел да се отнесе лошо с него, ако плени.

Към полунощ гората Фаджола изглеждала като запалена: всички монаси и всички бедняци от Албано; тръгнали със запалени свещи да посрещнат тялото на младия Фабио.

— Няма да скрия от вас — продължи старецът, снижавайки глас, като че ли от страх да не го чуе някой, — че пътят, който води за Валмонтоне и за Чампи...

— Какво? — прекъсна го Джулио.

— Пътят минава край вашата къща и разправят, че когато донесли трупа на Фабио до нея, кръв бликнала от страшната рана на шията му.<sup>[3]</sup>

— Какъв ужас! — възкликна Джулио, като скочи от мястото си.

— Успокойте се, приятелю мой — каза старецът, — по-добре да знаете всичко. Сега мога да ви кажа, че появяването ви тук е малко преждевременно. Ако ми направите честта да се посъветвате с мен, ще

добавя, капитане, че ще е уместно да не се появявате в Албано по-рано от месец. Не е нужно да ви предупреждавам, че не би било разумно да се показвате и в Рим. Още не е известно какво ще реши светият отец спрямо Колона. Говори се, че може би ще приеме обяснението на Фабрицио, който твърди, че узнал за битката при Чампи от мълвата; но губернаторът на Рим, който е изцяло на страната на Орсини, е вбесен и много ще се радва да обеси някой от храбрите войници на Фабрицио, от което той не би могъл да се оплаче, след като се кълне, че не се е бил. Ще отида дори по-далеч и макар че не ме питате, ще си позволя волността да ви дам един боен съвет: вас ви обичат в Албано, иначе нямаше да бъдете в безопасност тук. Но имайте предвид, че се разхождате из града вече доста часове и някой от привържениците на Орсини може да сметне това за предизвикателство или най-малкото да си помисли за леснината, с която би могъл да получи добро възнаграждение. Старият Кампиреали повтори хиляди пъти, че ще даде най-хубавата си земя на онзи, който ви убие. Би трябвало да вземете неколцина от войниците, които са в къщата ви, в Албано.

— Нямам никакви войници в къщата си.

— В такъв случай вие сте луд, капитане. Тази странноприемница има градина, ние ще излезем през градината и ще се измъкнем през лозята. Ще ви придружа; аз съм стар и без оръжие; но ако срещнем злонамерени хора, ще ги заприказвам и ще мога поне да ви помогна да спечелите време.

Джулио бе съкрушен. Да кажем ли какво безумие бе замислил? Откакто научи, че дворецът Кампиреали е затворен и всички негови обитатели са заминали за Рим, той заживя с мечтата да види пак градината, в която тъй често се бе срещал с Елена. Надяваше се дори да зърне отново нейната стая, където тя го бе приемала, когато майка ѝ я нямаше. Изпитваше нужда, виждайки пак местата, където се бе показала тъй нежна към него, да се убеди, че ще избегне гнева ѝ.

Бранчифорте и благородният старец не срещнаха никого, прекосявайки малките пътечки, които прорязват лозята и водят към езерото.

Джулио накара стареца още веднъж да му разкаже подробностите по погребението на младия Фабио. Тялото на смелия младеж, съпроводено от много свещеници, било отнесено в Рим и погребано в семейния параклис в манастира „Свети Онуфрий“ на

върха Яникула. Едно странно обстоятелство направило впечатление — в навечерието на церемонията Елена била отведена от баща си в манастира „Визитационе“ в Кастро; това потвърдило мълвата, според която Елена е била тайно венчана с разбойника, имал нещастieto да убие брат ѝ.

Когато се озова близо до къщата си, Джулио завари там капрала на своя отряд и четирима от войниците си; те му казаха, че бившият капитан никога не излизал от гората, без да води със себе си неколцина от хората си. Принцът много пъти бил казвал, че ако някой иска да го убият поради непредпазливостта му, най-напред да си даде оставката, за да не го обременява със смърт, за която после трябва да отмъщава.

Джулио Бранчифорте разбра справедливостта на тези мисли, които досега му бяха съвсем чужди. Той си беше представял, както незрелите народи, че войната се състои само в това да се биеш храбро. Подчини се незабавно на нареждането на принца; забави се само колкото да прегърне мъдрия старец, който така великодушно го бе придружил до къщата му.

Няколко дни след това обаче Джулио, не на себе си от мъка, пак се върна да види двореца Кампиреали. Щом се спусна нощта, той и трима от войниците му, преоблечени като неаполитански търговци, проникнаха в Албано. Отиде сам до къщата на Скоти; научи, че Елена е все така затворена в манастира в Кастро. Баща ѝ я смятал за жена на онзи, когото наричал убиец на своя син, и се закълел да не я види никога вече. Той дори не я погледнал, когато я отвеждали в манастира. Напротив, обичта на майката сякаш се удвоила и тя често напускала Рим, за да прекара ден-два при дъщеря си.

---

[1] *Ti conosco, porco!* (итал.) — Познах те, свиня! ↑

[2] *Ed in mal punto tu venisti!* (итал.) Идваш в лош час! ↑

[3] Тук авторът има предвид широко разпространеното в средните векове поверие, според което ако към трупа на убития се приближи неговият убиец, раните на жертвата се отварят, от тях потича кръв и по този начин бог посочва убиеца. ↑

## IV

„Ако не се оправдая пред Елена — казваше си Джулио, завръщайки се през нощта при своя отряд в гората, — тя в края на краищата ще повярва, че съм убиец. Господ знае какви страхотии са й разказали за тази съдбоносна битка!“

Той се представи да получи заповедите на принца в неговия укрепен замък Петрела и поиска разрешение да отиде до Кастро. Фабрицио Колона свъси вежди:

— Случаят с нашата малка битка още съвсем не е уреден с негово светейшество. Имайте предвид, че съм казал истината, тоест, че нямам нищо общо с тази схватка, новината за която съм научил едва на следващия ден тук, в моя замък Петрела. Имам основание да смятам, че накрая негово светейшество ще повярва на моя искрен разказ. Но Орсини са силни и всички говорят, че вие сте се отличили в това стълкновение. Орсини дори твърдят, че мнозина пленници са били обесени по клоните на дърветата. Вие сам знаете, че това твърдение е лъжливо; но във всеки случай можем да очакваме, че ще се опитат да ни отмъстят.

Дълбокото учудване, прозиращо в чистосърдечния поглед на младия капитан, забавляваше принца; но натъквайки се на толкова невинност, той прецени, че може би ще е полезно да се изрази по-ясно.

— Във вас — продължи той — съзирам онази безгранична храброст, която разнесе по цяла Италия името на Бранчифорте. Надявам се, че ще останете верен на моя дом, както баща си, който беше скъп на сърцето ми, затова пожелах да го възнаградя във ваше лице. Ето правилото на моята войска — да не се казва никога истината за мен или моите войници. Ако ви принудят да говорите и виждате, че няма полза да лъжете, говорете каквото ви дойде на ум и се пазете като от смъртен грях да кажете дори частица от истината. Вие разбирате, че и най-малкото нещо, прибавено към други сведения, би могло да постави на карта моите планове. Знаем, че имате любима в манастира „Визитационе“ в Кастро; можете да отидете да загубите две седмици в този малък град, където на Орсини не липсват приятели и дори агенти.

Наминете при моя управител, който ще ви даде двеста цехини. Приятелството, което изпитвах към баща ви — добави принцът, смеейки се, — събужда в мен желание да ви дам няколко напътствия за начина, по който трябва да изведете до успешен край това любовно и военно начинание. Вие и трима от вашите войници ще се преоблечете като търговци; трябва да се поскарвате от време на време с единия от спътниците си, който ще се преструва вечно на пиян и ще си спечели мнозина приятели, черпейки с вино безделниците в Кастро. Впрочем — добави принцът, променяйки тона, — ако Орсини ви заловят и ви осъдят на смърт, в никакъв случай не признавайте вашето истинско име, а още по-малко, че сте мой привърженик. Излишно е да ви препоръчвам да заобикаляте всички малки градове и да влизате в тях винаги през портата, противоположна на посоката, от която идвате.

Джулио бе трогнат от тези бащински съвети, дадени му от един обикновено тъй неприветлив човек. Отначало принцът се усмихна на сълзите, които изпълваха очите на Джулио, след това и неговият глас прозвуча развълнувано. Той извади един от многобройните пръстени, които носеше на пръстите си; приемайки го, Джулио целуна ръката, прославена с толкова подвизи.

— Собственият ми баща не би ме посъветвал така! — възкликна въодушевен младежът.

Два дни по-късно, малко преди разсъмване, той проникна отвъд стените на малкия град Кастро; следваха го петима преоблечени войници; двама се бяха отделили и си даваха вид, че не познават нито него, нито другите трима. Още преди да влезе в града, Джулио съзря манастира „Визитационе“ — просторна сграда, оградена с черни зидове, подобна на крепост. Той изтича до църквата; беше разкошна. Монахините, всички от благородни семейства и повечето богати, от тщеславие се надпреварваха коя повече дарове да принесе на тази църква, единствената част на манастира, достъпна за външни погледи. Беше станало традиция тази от сестрите, която папата назначи за игуменка, избирайки я от един списък с три имена, представен му от кардинала, покровител на ордена „Визитационе“, да направи голямо дарение, за да увековечи името си. Игуменката, чийто дар бе по-малък от дарението на предшестващата я игуменка, ставаше с цялото си семейство предмет на всеобщо презрение.

Джулио пристъпи треперещ в тази великолепно сграда, блестяща от мрамор и позлата. В действителност той съвсем не мислеше за мрамора и златото; струваше му се, че е попаднал под погледа на Елена. Големият олтар, както му казаха, струвал повече от осемстотин хиляди франка; но очите му отминаха богатствата на големия олтар и се спряха на една позлатена решетка, висока почти четиридесет фута и разделена на три части от две мраморни колони. Тази решетка, в чиято масивност имаше нещо страховито, се издигаше над големия олтар и отделяше хора на монахините от църквата, отворена за всички вярващи.

Джулио мислеше, че зад тази позлатена решетка стоят по време на службите монахините и възпитаниците. По всяко време на деня в тази, така да се каже, вътрешна църква можеше да влиза всяка монахиня или възпитаница, за да се помоли; именно на това обстоятелство, известно на всички, се градяха надеждите на нещастния влюбен.

Вярно е, че огромна черна завеса закриваше решетката отвътре, но тази завеса, казваше си Джулио, не може да попречи на възпитаниците да виждат всичко в църквата, щом аз, макар да мога да се приближа само на определено разстояние, различавам чудесно през воала прозорците, които осветяват хора, както и най-малките подробности на тяхната архитектура. Всяка пръчка от тази великолепно позлатена решетка завършваше с опасно острие, насочено срещу присъстващите.

Джулио застана на видно място срещу лявата част на решетката, в най-осветения кът; там той прекарваше по цял ден, слушайки литургиите. Тъй като беше заобиколен само от селяни, надяваше се да го забележат дори през черния воал, който закриваше отвътре решетката. За пръв път в живота си този скромен младеж се траеше да се самоизтъкне; обличаше се подчертано добре, излизайки и влизайки в църквата, раздаваше щедро милостиня. Той и хората му обсипваха с внимание всички работници и дребни доставчици, които имаха някаква връзка с манастира. Но едва на третия ден започна да се надява да изпрати писмо на Елена. По негова заповед следяха двете послушници, натоварени да купуват продукти за манастира; едната от тях беше близка с някакъв дребен търговец. Един от войниците на Джулио, на времето монах, спечели приятелството на търговеца и му

обеща по един цехин за всяко писмо, което бъде предадено на възпитаницата Елена де Кампиреали.

— Какво! — възкликна търговецът при първия опит да го привлечат. — Писмо за *жената на разбойника*!

Така я наричаха вече в Кастро, а нямаше и петнадесет дни, откакто Елена бе пристигнала в града; толкова бързо се разпространява всичко, което разпалва въображението на този народ, жаден за всякакви подробности!

Търговецът прибави:

— Тази поне е омъжена! А колко от другите нямат това оправдание и получават отвън и писма, и какво ли не!

В първото писмо Джулио разказваше с безкрайни подробности всичко, което се бе случило в съдбоносния ден, белязан със смъртта на Фабио: „Мразите ли ме?“ — питаше той накрая.

Елена отговори накратко, че без да мрази когото и да било, ще използва остатъка от живота си, опитвайки се да забрави онзи, от чиято ръка бе загинал брат й.

Джулио побърза да отговори; след няколко жалби срещу съдбата по подражание на Платон, начин на разсъждение, твърде на мода по това време, той продължаваше:

„И тъй, ти искаш да забравиш Божието слово, предадено ни в светото писание? Господ казва: «Жената ще напусне семейството и родителите си, за да последва своя съпруг.» Ще се осмелиш ли да твърдиш, че не си моя жена? Припомни си нощта срещу св. Петър. Когато зората просветля зад Монте Кави, ти коленичи пред мен; аз пожелах да те пожаля; ти щеше да бъдеш моя, ако бях поискал; не би могла да устоиш на любовта, която тогава изпитваше към мен. Изведнъж ми се стори, след като толкова пъти бях ти казвал, че отдавна съм ти отдал живота си и всичко най-скъпо на този свят, че ти можеш да ми отговориш, макар и да не го направи, че не е чудно всички тези жертви, непретворени в действие, да са само въображение. Озари ме една жестока за мен мисъл, но всъщност съвсем правилна. Помислих, че не току-тъй случаят ми дава възможност да пожертвам заради тебе най-голямото щастие, за което бих могъл да мечтая. Ти бе вече в обятията ми, беззащитна, спомни си; дори устните ти не можеха да ми откажат. В този миг камбаната на манастира Монте Кави прозвъни «Аве Мария» и по някаква вълшебна случайност този звън

стигна до нас. Ти ми каза: *«Направи тази жертва за светата Мадона, покровителка на чистотата.»* В мен самия се бе зародила мисълта за тази върховна жертва, единственото реално нещо, което имах възможността да сторя за тебе досега. Видя ми се странно, че същата мисъл се бе появила и у тебе Далечният звън на «Аве Мария» ме развълнува, признавам; съгласих се с молбата ти. Жертвата беше принесена изцяло за теб; стори ми се, че така поставям нашия бъдещ съюз под покровителството на Мадоната. Тогава мислех, че пречките няма да дойдат от теб, вероломна такава, а от твоята благородна и богата фамилия. Ако нямаше свръхестествена намеса, нима този молитвен звън би достигнал до нас от толкова далеч, прелитайки през половината гора над върхарите на дърветата, полюлявани в този миг от утринния ветреца? Тогава, спомняш ли си, ти падна на колене пред мен; аз се изправих, извадих от пазвата си кръста, който нося до сърцето си и ти ми се закле в този кръст, който е и сега тук, пред мене, да те постигне вечно проклятие, ако, каквото и да ти се случи, където и да се намиращ в момента, щом ти наредя, не се предадеш в моя власт, както в мига, когато «Аве Мария» от Монте Кави прозвъни от толкова далеч до ухото ти. После ние благочестиво произнесохме два пъти «Аве Мария» и два пъти «Отче наш». В името на любовта, която тогава изпитваше към мен, а ако си ме забравила, както се опасявам, в името на вечното проклятие, заповядвам ти да ме приемеш тази нощ в стаята си или в градината на манастира «Визитационе»“.

Италианският автор предава интересно множество дълги писма, написани от Джулио Бранчифорте след това писмо; но дава само извадки от отговорите на Елена де Кампиреали. Оттогава са изминали двеста седемдесет и осем години и ние сме тъй далеч от любовните и религиозните чувства, които изпълват тези писма, че се опасявам да не отегча читателя. От тези писма се разбира, че Елена накрая се е подчинила на заповедта, съдържаща се в писмото, което току-що преведохме със съкращения. Джулио намира начин да се промъкне в манастира; от една дума става ясно, че се е преоблякъл като жена. Елена го приема, но разговаря с него през решетката на един прозорец от приземния етаж, гледащ към градината.



За своя неизразима мъка Джулио откри, че тази девойка, тъй нежна и пламенна някога, бе станала като чужденка за него; тя се отнесе към него почти *вежливо*. Допусна го в градината, като че ли отстъпвайки единствено пред светостта на клетвата. Срещата бе кратка: няколко мига по-късно гордостта на Джулио, може би донякъде уязвена от събитията през последните две седмици, успя да надмогне дълбоката болка.

„Аз виждам — каза си той — само сянката на тази Елена, която в Албано като че ли се бе обрекла да бъде моя навеки.“

Главната грижа на Джулио беше да прикрие сълзите, обливащи лицето му в отговор на вежливите изрази, с които Елена се обръщаше към него. Когато тя престана да говори и да обяснява съвсем естествената промяна, както се изрази тя, настъпила у нея след смъртта на брат ѝ, Джулио ѝ каза, произнасяйки бавно думите си:

— Вие не сдържахте клетвата си, не ме приемате в градината, не стоите на колене пред мен, както тогава, когато чухме „Аве Мария“ от Монте Кави. Забравете клетвата си, ако можете, колкото до мен, аз не забравям нищо. Господ да ви помага!

Изричайки тези думи, той се отдалечи от решетестия прозорец, до който би могъл да остане още цял час. Кой би могъл да му каже миг преди това, че сам доброволно ще съкрати тази тъй желана среща? Жертвата разкъсваше сърцето му; но той си помисли, че ще си навлече презрението на Елена, ако не отговори на нейните *вежливости* като я остави на собствените ѝ угризения.

От манастира излезе преди зазоряване. Веднага възседна коня си и заповяда на войниците си да го чакат в Кастро цяла седмица и после да се върнат в гората; беше като луд от отчаяние. Отначало тръгна към Рим.

„Уви! Аз се отдалечавам от нея! — мислеше си той на всяка крачка. — Нима сме станали напълно чужди един на друг! О, Фабио! Колко добре си отмъстен!“

Хората, които срещаше по пътя, усиливаха гнева му; той пришпори коня си през полето и се отправи към пустия и занемарен морски бряг. Когато престана да се дразни от срещите с мирните селяни, на чиято съдба завиждаше, той въздъхна: изгледът на това диво място хармонираше с отчаянието му и успокояваше гнева му; тогава се отдаде на размишления върху своята тъжна участ.

„На моята възраст — каза си той — има само едно средство: да обикна друга жена!“

При тази тъжна мисъл усети как отчаянието му се удвоява; съзна чудесно, че на този свят за него има само една жена. Представи си мъката, която би изпитал, ако се осмели да произнесе думата любов пред друга жена; тази мисъл го разкъсваше.

Горчиво се разсмя.

„Ето ме — помисли той — точно като ония герои на Ариосто, които странстват сами през пусти краища, за да забравят, че са заварили коварната си любовница в обятията на друг... А тя съвсем не е толкова виновна — просълзи се той след пристъпа на безумен смях. — Нейната невярност не стига дотам да обикне друг. Тази ведро и чиста душа се е оставила да бъде заблудена от разказите за моята жестокост; несъмнено представили са ме пред нея като човек, взел оръжие в онази съдбоносна битка единствено с потайната надежда да намери случай да убие брат й. Отишли са и по-далеч: приписали са ми мръсната сметка, че след като брат й умре, тя става единствена наследница на огромно богатство... А аз имах глупостта да я оставя цели две седмици под влиянието на моите врагове! Трябва да се признае, че ако съм тъй нещастен, то е, защото небето ме е лишило от способност да ръководя живота си! Аз съм презряно, жалко същество! Животът ми не бе от полза за никого и най-малко за самия мен.“

В този момент младият Бранчифорте бе обзет от една мисъл, много необичайна за онзи век: конят му пристъпваше по самия край на брега и понякога потапяше краката си във водата; изпита желание да го подкара навътре в морето и така да приключи ужасната съдба, в плен на която се намираще. Какво ще прави отсега нататък, след като единственото същество на този свят, което му бе дало да почувства какво е щастие, го бе напуснало?

Скоро обаче го възпря друга мисъл.

„Какво са всичките терзания — каза си той, — в сравнение с мъката, която ще изстрадам след миг, когато завърши моят злочест живот? Елена няма да бъде вече към мен просто безразлична както е сега; аз ще я видя в обятията на някой съперник и той ще бъде млад римски благородник, богат и *почитан*; за да разкъсват сърцето ми, демоните, както се полага, ще извикат пред мен най-жестоките видения. Така че не ще успея да забравя Елена дори в смъртта си;

нещо повече, страстта ми към нея дори ще се удвои, тъй като това е най-сигурното средство, което може да намери всевишният за да ме накаже за ужасния грях, който сторих.“

За да прогони докрай изкушението, Джулио започна да си повтаря набожно „Аве Мария“. Та нали именно звуците на тази молитва го бяха изкушили да извърши благородната постъпка, на която сега гледаше като на най-голямата грешка в живота си. Но от уважение не се осмеляваше да отиде по-далеч и да изрази докрай мисълта, завладяла ума му.

„Щом по внушение на Мадоната допуснах толкова съдбоносна грешка, не трябва ли пак тя, със своята безкрайна справедливост, да направи тъй, че да ми върне щастието?“

Мисълта за справедливостта на Мадоната прогони малко по малко отчаянието му. Той вдигна глава и видя срещу себе си, отвъд Албано и гората, Монте Кави, покрит с тъмна зеленина, и светия манастир, чиято утринна молитва го бе подтикнала да извърши това, което сега наричаше свое най-голямо заблуждение. Неочаквано открилата се гледка на това свято място го утеши.

— Не възкликна той, — невъзможно е Мадоната да ме изостави! Ако Елена бе станала моя жена, както ѝ подсказваше любовта и както го изискваше моето мъжко достойнство, известието за смъртта на брат ѝ щеше да се сблъска в душата ѝ със спомена за онова, което я свързва с мен. Тя щеше да си каже, че ми е принадлежала много преди съдбоносния миг, който ме изправи срещу Фабио на полесражението. Той беше две години по-голям от мен; беше по-изкусен в боравенето, с оръжие или поне по-дързък и по-силен. Хиляди доводи щяха да докажат на моята жена, че не съм търсил тази битка. Тя щеше да си припомни, че никога не съм изпитвал ни най-малка омраза към брат ѝ, дори тогава, когато той стреля срещу нея с аркебуза. Спомням си, че при нашата първа среща след завръщането ми от Рим, аз ѝ казах: „Няма как! Честта повеляваше; аз не мога да осъждам за това брат ти!“

Възвърнат към надеждата чрез вратата си в Мадоната, Джулио пришпори коня си и за няколко часа достигна до бивака на своя отряд. Завари хората си да се вьоръжават: готвеха се да поемат пътя от Неапол за Рим през Монте Касино. Младият капитан смени коня си и тръгна с войниците си. През този ден не водиха сражения. Джулио не попита с каква цел са тръгнали на поход, беше му безразлично. От

мига, в който застана начело на войниците си, той започна да гледа другояче на участта си.

„Аз чисто и просто съм глупак — каза си той, — сбърках, че напуснах Кастро; Елена навярно съвсем не е толкова виновна, колкото си я представям аз в моя гняв. Не, не е възможно тя да не е вече моя, тази тъй наивна и чиста душа, у която съзрях как се раждат първите трепети на любовта! Тя ме обичаше искрено! Не ми ли предложи сама повече от десетина пъти да избяга с мен, бедняка, за да ни венчае някой монах от Монте Кави? В Кастро трябваше преди всичко да ѝ поискам втора среща и да ѝ поговоря разумно. Наистина страстта ме кара да разсъждавам детински! Господи, защо нямам приятел, който да ми даде съвет! Една и съща постъпка ми изглежда ту отвратителна, ту чудесна в разстояние на две минути!“

Същата вечер, когато свърнаха от главния път, за да се приберат в гората, Джулио се приближи до принца и го запита може ли да остане още няколко дни на онова място, което му било известно.

— Иди по дяволите! — викна му Фабрицио. — Да не би да мислиш, че сега е моментът да ме занимаваш с детинщини?

Един час по-късно Джулио замина отново за Кастро. Там намери хората си, но се чудеше как да пише на Елена, след като я бе напуснал така високомерно. Първото му писмо съдържаше само тези думи: „Ще ме приемете ли утре вечер?“

„*Можете да дойдете*“ — беше отговорът.

След заминаването на Джулио Елена помисли, че той я изоставя завинаги. Тогава почувства цялата справедливост на разсъжденията на нещастния момък: беше станала негова жена, преди той да има нещастieto да срещне брат ѝ в бой.

Този път Джулио не бе приет с вежливите изрази, които му се бяха сторили тъй жестоки по време на първата им среща. Наистина Елена се появи защитена от своя решетест прозорец; но тя трепереше и тъй като Джулио ѝ говореше много сдържано, обръщайки се към нея, както би говорил на някоя чужда жена<sup>[1]</sup>, сега бе неин ред да изпита цялата жестокост на почти официалния тон, когато той идва след нежна близост. Джулио, който се боеше най-вече да не бъде наранен с някоя студена дума, изтръгна се от сърцето на Елена, говореше като адвокат, за да ѝ докаже, че тя наистина е била негова жена преди съдбоносната битка при Чампи. Елена го оставяше да говори, понеже

се страхуваше да не се разплаче, ако се опита да му заговори по-надълго. Накрая, съзнавайки, че не може повече да се преструва, тя помоли приятеля си да дойде на следния ден. Тази нощ, навечерие на голям празник, пееха много рано утринните молитви, затова можеха да ги открият. Джулио, който разсъждаваше като влюбен, излезе от градината дълбоко замислен; не можеше да разреши колебанията си — дали го бяха приели добре, или зле; и тъй като в главата му се въртяха всевъзможни военни планове, вдъхнати му от разговор и с другари, той си каза:

„Някой ден сигурно ще се наложи да отвлека Елена.“

И започна да обсъжда средствата, с които би могъл насила да проникне в градината. Тъй като манастирът бе много богат и много примамлив за ограбване, той имаше на разположение голям брой слуги, повечето от които бивши войници; те бяха настанени в нещо като казарма, чиито решетести прозорци гледаха към тесния проход, водещ от външната врата на манастира, изрязана в средата на един черен зид, висок повече от осемдесет стъпки, към вътрешната врата, охранявана от дежурната монахиня. Вляво от този тесен поход се издигаше казармата, вдясно — зидът на градината, висок тридесет стъпки. Фасадата на манастира към площада представляваше дебела стена, почерняла от времето, и имаше само външна врата и един-единствен прозорец, през който войниците наблюдаваха навън. Може да си представи човек колко мрачен бе зидът на тази голяма черна стена, само с една врата, обкована с широки, набити с големи гвоздеи ламаринени ленти, и един-единствен малък прозорец, висок четири фута и широк осемнадесет дюйма.

Ние няма да следваме автора на оригинала в дългия му разказ за последвалите срещи между Джулио и Елена. Постепенно и двамата влюбени отново си заговориха с интимен тон, както някога в градината в Албано; само че Елена нито веднъж не се съгласи да излезе в градината. Една нощ Джулио я намери дълбоко замислена: майка ѝ бе пристигнала в Рим да я види и се бе настанила за няколко дни в манастира. Майка ѝ бе тъй нежна и винаги с такава деликатна предпазливост се бе отнасяла към любовта, която предполагаше, че изпитва дъщеря ѝ, че Елена чувстваше дълбоко угризение на съвестта, задето е принудена да я лъже; защото в края на краищата нима би се осмелила някога да ѝ каже, че приема човека, който я бе лишил от сина

й? Елена призна съвсем откровено на Джулио, че ако тази нейна добра майка започне да я разпитва, тя никога не би намерила сили да я излъже. Джулио усети заплашващата го опасност: съдбата му зависеше от случайността, която можеше да внуши една или друга дума на синьора де Кампиреали. Поради това на следната нощ той заговори решително:

— Утре ще дойда много рано; ще откъртя една от пръчките на тази решетка, вие ще слезете в градината и тогава ще ви отведе в една от църквите на града, където един свещеник, който ми е предан, ще ни венчае. Преди да разсъмне, ще бъдете отново в тази градина. Щом станете моя жена, няма от какво вече да се страхувам и ако майка ви поиска изкупление на ужасното нещастие, за което всички еднакво жалим, ще се съглася на всичко, дори да прекарам много месеци, без да ви виждам.

Тъй като Елена изглеждаше смутена от това предложение, Джулио добави.

— Принцът ме вика; моята чест и още много други причини ме принуждават да замина. Предложението ми единствено може да осигури нашето бъдеще; ако не сте съгласна, да се разделим завинаги още тук, начаса. Ще замина, разкайвайки се за безразсъдството си. Аз повярвах на вашата честна дума, но вие престъпихте най-святата клетва и надявам се, някой ден справедливото презрение, вдъхнато ми от вашето лекомислие, да ме излекува от тази любов, която от дълго време съставлява нещастията на живота ми.

Елена се обля в сълзи.

— Велики боже! — възкликна тя, плачейки. — Какъв ужас за майка ми!

Все пак накрая се съгласи с направеното ѝ предложение, като добави:

— Но нас могат да ни открият на отиване или на връщане, помислете за скандала, който ще стане, помислете за отвратителното положение, в което ще се озове майка ми; да я изчакаме да замине, тя си отива след няколко дни.

— Вие успяхте да ме разколебаете в онова, което за мен бе най-свято и най-свещено: доверието ми във вашата дума. Или утре ще се оженим, или сега се виждаме за последен път на този свят.

Горката Елена можа да отговори само със сълзи; най-вече я измъчваше решителният и суров тон на Джулио. Наистина ли бе заслужила неговото презрение? Този ли беше нейният любим, някога тъй покорен и нежен! Накрая тя се съгласи да изпълни заповедта му. Джулио се отдалечи. От този миг Елена започна да очаква следващата нощ, разкъсвана от най-мъчителни съмнения. Дори за смърт да се приготвяше, болката ѝ едва ли би била толкова остра; би могла да намери смелост в мисълта за любовта на Джулио и за нежната обич на майка си. Остатъкът от нощта Елена прекара в мъчителна промяна на решения. От време на време ѝ се искаше да признае всичко на майка си. На следния ден бе толкова бледа, когато се появи пред нея, че майката, забравяйки всички свои мъдри решения, се хвърли в обятията на дъщеря си и се провикна:

— Какво става? Велики боже! Каж ми какво си направила или какво се готвиш да направиш? Дори кинжал да забиеш в сърцето ми, ще ми причиниш по-малко страдание, отколкото с жестокото си мълчание.

Безграничната обич на майката бе тъй очевидна, Елена тъй ясно виждаше, че тя не само не пресилва чувствата си, а се мъчи да ги съдржи, че накрая се трогна и падна на колене пред нея. Тъй като майката, мъчейки се да разбере съдбоносната тайна, възкликна, че дъщеря ѝ я отбягва, Елена отговори, че утрешния ден всички следващи дни ще прекара с нея, но я заклева да не я разпитва повече.

Тези непредпазливи думи скоро бяха последвани от пълно признание. Синьора де Кампиреали изпадна в ужас, узнавайки, че убиецът на сина ѝ е тъй близо до нея. Но болката ѝ бе последвана от изблик на чиста, бурна радост. Кой би могъл да си представи възторга, когато узна, че дъщеря ѝ не бе съгрешила?

Но сега всички планове на тази предвидлива майка се промениха изцяло; тя реши, че ѝ е позволено да си послужи с хитрост към един човек, който не значеше нищо за нея. Сърцето на Елена се разкъсваше от най-жестоки вълнения; искреността на признанията ѝ бе безпределна; тази изтерзана душа имаше нужда да се излее пред някого. Синьора де Кампиреали, която сметна, че вече всичко ѝ е позволено, измисли цял низ доводи, прекалено дълги, за да бъдат изнесени тук. Тя доказа без усилие на своята нещастна дъщеря, че вместо потаен брак, който винаги е петно в живота на жената, тя ще

издейства публично и напълно почтено бракосъчетание, стига Елена да отложи само с една седмица доказателството за покорство, което дължеше на своя великодушен възлюбен.

Тя, сеньора де Кампиреали, щяла да замине за Рим и да изясни на своя мъж, че много преди съдбоносната битка при Чампи Елена е била вече омъжена за Джулио. Церемонията е била извършена в същата нощ, когато, преоблечена като монах, тя срещнала баща си и брат си на брега на езерото, по пътя, изсечен в скалата край стените на капуцинския манастир. Майката не остави дъщеря си сама през целия ден и накрая, вечерта, Елена написа на любимия си едно наивно, а според нас, много трогателно писмо, в което му разказва за борбата, разиграла се в нейното сърце. Тя завършваше с думите, че го моли на колене да ѝ даде срок една седмица.

„Докато ти пиша това писмо — добавяше тя, — което ще ти пратя по един прислужник на майка ми, казвам си, че сбърках много, като ѝ признах всичко. Сякаш те виждам разгневен, очите ти ме гледат с омраза; сърцето ми се разкъсва от най-жестоки угризения. Ти ще кажеш, че съм със слаб характер, че съм малодушна, недостойна — съгласна съм, че е така, ангел мой, но представи си тази гледка: майка ми, обляна в сълзи, стоеше почти на колене пред мене. Тогава миеше невъзможно да не ѝ кажа, че има една причина, която ме възпира да изпълня молбата ѝ, и щом от слабост произнесох тази непредпазлива дума, не знам какво ми стана, но вече не можах да се въздържа да не ѝ разкажа всичко, което се бе случило между нас. До колкото си спомням, душата ми, сякаш лишена от всякаква сила, се нуждаеше от съвет. Надявах се да го намеря в думите на една майка... Съвсем забравих, приятелю мой, че милата ми майка преследва цели, противоположни на твоите. Забравих първия си дълг, който е да ти се подчинявам; очевидно не съм способна да чувствам истинска любов, която, казват, преодолявала всички изпитания. Презирай ме, мили Джулио, но в името на бога, не преставай да ме обичаш. Отвлечи ме, ако искаш, но повярвай ми, ако майка ми не беше в манастира, най-страшните опасности и дори срамът, нищо на този свят не би ме спряло да се подчиня на заповедите ти. Но майка ми е тъй добра! Толкова е умна! Тъй благородна! Спомни си какво ти разказвах на времето; когато баща ми влезе в стаята ми, тя спаси писмата ти, които не бих могла да скрия: после, когато опасността премина, тя ми ги



върна, без да ги прочете и без да добави нито една укорна дума! Е добре, тя през целия ми живот е била за мене такава, каквато бе в този върховен момент. Сам разбираш колко я обичам и въпреки това, докато ти пиша (ужасно е да ти го кажа), струва ми се, че я мразя. Тя заяви, че поради горещините би желала да прекара нощта в една палатка в градината; чувам ударите на чука, в този момент правят палатката; невъзможно е да се видим тази вечер. Опасявам се дори, че спалните посещения на възпитаниците ще бъдат заключени, както и двете врати на витата стълба, нещо, което не правят никога. Тези предпазни мерки ме поставят в невъзможност да изляза в градината, дори да сметна, че е необходимо, за да укротя гнева ти. Ах, колко бих искала да бъда с тебе в този момент, ако можех! Как бих тичала към тази църква, където трябва да ни венчаят!“

Това писмо завършва с две страници, изпълнени с безумни фрази, сред които личат пламенни разсъждения като че ли заимствани от философията на Платон. Прескачам не една изтънченост от този род в писмото, което току-що преведох.

Джулио Бранчифорте бе много учуден, когато получи това писмо, един час преди да удари за вечерня; той току-що бе приключил уговорките си със свещеника. Изпадна в безумен гняв.

„Не е нужно да ме съветва да я отвличам, слабо, малодушно създание!“

И замина веднага за гората Фаджола.

Ето как стояха, от друга страна, работите със сеньора де Кампиреали: мъжът ѝ бе на смъртно легло, възможността да отмъсти за сина си го отвеждаше бавно към гроба. Напразно бе предлагал значителни суми на разни римски бандити; никой не пожела да нападне един от *капралите*, както казваха те, на принц Колона; бяха сигурни, че след това ще бъдат изстребени заедно със семействата си. Не беше минала година, както цяло едно село бе опожарено като възмездие за смъртта на един от войниците на Колона, а на всички жители, които се опитваха да избягат в полето, бяха вързали с въжета ръцете и краката и ги бяха хвърлили в горящите къщи.

Синьора де Кампиреали притежаваше обширни земи в Неаполитанското кралство; мъжът ѝ бе заповядал да наеме оттам

убийци, но тя се подчини само привидно: тъй като смяташе дъщеря си безвъзвратно свързана с Джулио Бранчифорте, помисли, че Джулио би трябвало да вземе участие в една или две кампании на испанските войски, които тогава воюваха срещу бунтовниците във Фландрия<sup>[2]</sup>. Ако не го убият, разсъждаваше тя, това ще бъде знак, че бог не осъжда брака между Елена и Джулио. В такъв случай щеше да даде на дъщеря си земите, които притежаваше в Неаполитанското кралство; Джулио Бранчифорте можеше да вземе името на някое от тези владения и да отиде с жена си за няколко години в Испания. След всички тези изпитания тя може би ще намери смелост да го види. Но всичко се бе променило след признанието на дъщеря ѝ: бракът не представляваше вече необходимост; нещо повече дори, докато Елена пишеше на любимия си писмото, което преведохме, синьора де Кампиреали пишеше в Пескара и Киети заповед до своите чифликчии да ѝ изпратят в Кастро неколцина сигурни и решителни хора. Тя не криеше пред тях, че става дума да се отмъсти за смъртта на сина ѝ Фабио, техния млад господар. Куриерът, приносител на тези писма, замина преди края на деня.

---

[1] В Италия обръщението „ти“ или „вие“ е показателно за степента на близост между двама души. Местоимението „ти“, наследено от латински, има по-ограничена употреба, отколкото у нас. — Б.а. ↑

[2] През 1566–1609 испанската монархия е водила ожесточени борби срещу национално-освободителното движение във Фландрия и Холандия, намиращи се тогава под испанско владичество. ↑

## V

Но след два дни Джулио се завърна в Кастро, като водеше със себе си осмина от своите войници; те бяха пожелали да го последват с риск да се изложат на гнева на принца, който понякога наказваше със смърт подобни начинания. Джулио имаше пет души в Кастро, а сега пристигаше с още осем; и все пак четиринадесет войници, колкото и храбри да са те, му се струваха недостатъчни за изпълнение на начертания план, тъй като манастирът бе като укрепен замък.

Въпросът бе да се премине със сила или с ловкост първата порта на манастира; след това трябваше да прекосят един проход, дълъг повече от петдесет крачки. Вляво, както вече казахме, се издигаха решетестите прозорци на помещението, подобно на казарма, където монахините бяха настанили тридесет или четиридесет слуги, бивши войници. От тези прозорци можеше да се открие силен огън, щом се даде тревога.

Игуменката на манастира, умна жена, се страхуваше от нападенията на Орсини, принц Колона, на Марко Шара и мнозина други, които се разпореждаха като господари из околностите. Нямаше да е лесно да се устои на осемстотин решителни мъже, ако те завземат внезапно едно градче като Кастро, уверени, че манастирът е пълен със злато.

Обикновено манастирът в Кастро се охраняваше от петнадесет или двадесет *bravi*, настанени в казармата от лявата страна на прохода, който водеше към втората врата; вдясно имаше дебела непробиваема стена; в края на прохода се намираще желязна врата, отваряща се към коридор с колони; отвъд този коридор бе големият двор на манастира, а вдясно — градината. Монахиня-портиерка пазеше желязната врата.

Когато Джулио, следван от своите осем войници, стигна на три левги от Кастро, той се спря в една отдалечена странноприемница, за да изчака да минат часовете на голямата горещина. Едва там разкри плана си; след това нарисува върху пясъка на двора разположението на манастира, който щяха да нападнат.

— В девет часа вечерта — каза той на своите хора — ще вечеряме извън града; в полунощ ще влезем в него; ще се срещнем с нашите петима другари, които ни очакват близо до манастира. Единият от тях ще язди кон и ще изиграе ролята на куриер от Рим, изпратен, за да извика синьора де Кампиреали при нейния умиращ мъж. Ние ще се опитаме да преминем безшумно първата порта на манастира, която е ей тук, по средата на казармата — обясни той, сочейки им върху плана на пясъка. — Ако започнем битка още при първата порта, за войниците на монахините ще бъде много лесно да стрелят срещу нас с аркебузите си, докато сме на малкия площад, който се намира ето тук пред манастира, или докато прекосяваме тесния проход, водещ от първата врата към втората. Тази втора врата е желязна, но аз имам ключ от нея. Вярно е, че тя е снабдена с огромни железни лостове, приковани към стената, които, ако бъдат поставени, двете крила на вратата не могат да се отворят. Но тъй като са много тежки, за да може монахинята-портиерка да ги издърпа, никога не съм виждал залостена вратата; при това съм минавал повече от десетина пъти през нея. Надявам се и тази вечер да мина без затруднения. Ясно ви е, че имам съучастници в манастира; целта ми е да отвлечем една възпитаница, а не монахиня; ще употребим оръжие само в краен случай. Ако започнем сражение, преди да стигнем до втората врата с железните решетки, дежурната монахиня веднага ще извика двама стари, седемдесетгодишни градинари, които живеят в манастира, и те ще поставят на мястото им железните лостове, за които ви говорих. Ако ни се случи такава беда, ще трябва, за да минем отвъд тази врата, да сринем стената, което ще ни отнеме десет минути; във всеки случай аз пръв ще пристъпя към тази врата. Подкупил съм един от градинарите; както се досещате, въздържах се да му обясня моя план за отвличане. След като минем втората врата, завиваме надясно и стигаме градината; щом се озовем в нея, битката започва, трябва да отстраним всеки, който се изпречи на пътя ни. Разбира се, ще използвате само шпаги и кинжали, дори най-малкият изстрел от аркебуза ще вдигне на крак целия град, така че биха могли да ни нападнат, когато излизаме. Не че с тринадесет мъже като вас не бих се осмелил да премина през градчето; положително никой няма да посмее да излезе на улицата, но мнозина от тези граждани имат аркебузи и могат да стрелят от прозорците. В такъв случай ще трябва да се промъкваме край стените на къщите, казвам

това между другото. Щом се озовем в градината на манастира, ще предупреждавате с тих глас всеки появил се: „Оттеглете се!“ и ще убивате с кинжала този, който не се подчини незабавно. Аз ще се изкача в манастира през малката врата на градината заедно с тези измежду вас, които са най-близо до мен, три минути по-късно ще изляза с една или две жени, които ще носим на ръце. Незабавно напускаме манастира и града. Ще оставя двамина от вас на вратата да дадат двадесетина изстрела с аркебуза през една минута, за да сплашат гражданите и да ги държат на разстояние.

Джулио повтори два пъти обяснението си.

— Разбрахте ли добре? — запита той хората си. — В коридора ще бъде тъмно; вдясно е градината, вляво дворът; внимавайте да не се объркаме.

— Разчитайте на нас! — провикнаха се войниците.

После отидоха да пият; капралът не ги последва и поиска разрешение да говори с капитана.

— Нищо по-просто от плана на ваша милост — каза му той. — Досега в живота си съм прониквал със сила в два манастира, този ще бъде третият; но хората ни са малко. Ако неприятелят ни принуди да разрушим стената, която поддържа пантите на втората врата, не мислете, че войниците от казармата ще останат със скръстени ръце, докато трае тази дълга операция; с аркебузите си те ще повалят седем-осем човека и тогава на излизане могат да ни грабнат жената. Точно така стана в един манастир близо до Болоня; убиха пет човека от нашите, ние убихме осем; но капитанът не можа да вземе жената. Аз предлагам на ваша милост две неща: познавам четирима селяни от околностите на тази странноприемница, където сме отседнали, които са служили храбро под заповедите на Шара и за един цехин ще се бият цяла нощ като лъвове. Те може и да откраднат някой и друг сребърен предмет от манастира, но това не ви засяга, те да му берат греха; вие ще им плащате, за да отвлечете една жена, и това е всичко. Второто ми предложение е следното: Угоне е съобразителен и много сръчен човек; той беше лекар, когато уби зет си и хвана гората. Можете да го изпратите един час преди падането на нощта при вратата на манастира; той ще потърси работа и ще съумее да направи така, че да го пуснат дори в помещението на охраната; после ще накара прислужниците на калугерките да си пийнат, и нещо повече дори, през

това време е способен да навлажни фитилите за възпламеняване на техните аркебузи.

За беда Джулио прие предложението на капрала. Отивайки си, последният прибави:

— Готвим се да нападнем един манастир, за това ни очаква *велико отлъчване*, още повече че този манастир е под прякото покровителство на Мадоната...

— Разбирам ви — провикна се Джулио, сякаш пробуден от тази дума. — Останете с мен.

Капралът затвори вратата и се върна да каже молитвата си заедно с Джулио. Тя продължи цял час. Щом се спусна нощта, тръгнаха.

Когато удари полунощ, Джулио, който влезе сам в Кастро към единадесет часа, се върна да вземе хората си, останали отвъд градските врати. Влезе със своите осем войници, към които се бяха присъединили трима добре въоръжени селяни, събра ги с петимата войници, останали в града, и така застана начело на шестнадесет решителни мъже; двама бяха преоблечени като слуги, с широки блузи от черно платно, за да прикрият ризниците си, и с шапки без пера.

Половин час след полунощ Джулио, който изпълняваше сам ролята на куриера, пристигна в галоп до портата на манастира, като вдигаше голям шум и викаше да отворят незабавно на куриера, изпратен от кардинала. С удоволствие забеляза, че войниците, които му отговаряха през малкия прозорец, разположен до пътната врата, бяха полупияни. Съгласно обичая той написа името си на едно листче; един войник отиде да го занесе на монахинята-портиерка, у която беше ключът на втората врата и имаше право да буди игуменката при важни случаи. Трябваше да чака отговора четиридесет и пет непоносимо дълги минути; през това време Джулио едва задържа отряда си да не вдига шум; неколцина граждани дори започнаха да отварят плахо прозорците си, докато най-сетне пристигна благоприятният отговор на игуменката. Джулио влезе в помещението на охраната по една стълба, дълга пет-шест стъпки, която му спуснаха от малкия прозорец, тъй като войниците на манастира не си дадоха труда да отворят голямата врата; той се изкачи, следван от двамата войници, преоблечени като слуги. Скачайки от прозореца в помещението на охраната, срещна очите на Угоне; цялата охрана бе пияна благодарение на неговите старания. Джулио каза на началника, че трима слуги от дома

Кампиреали, които е въоръжил като войници, за да го придружат по пътя, купили хубава ракия и молят да се качат при тях, за да не сучаят сами на площада; дадоха им веднага разрешение. Колкото до самия него, съпроводен от двама от своите хора, той слезе по стълбата, която водеше от помещението на охраната към прохода.

— Помъчи се да отвориш голямата врата — каза Джулио на Угоне.

Самият той стигна съвсем спокойно до железната врата. Там намери добрата портиерка, която му каза, че тъй като е минало полунощ, ако той влезе и манастира, игуменката ще бъде принудена да пише на епископа; затова го помоли да предаде съобщението на една млада монахиня, която игуменката бе изпратила с тази цел. Джулио отговори, че поради суматохата, която предизвикала непредвидената агония на синьор де Кампиреали, той притежава само едно писмо от лекаря и устно трябва да разкаже подробности на жената на болния и на дъщеря му, ако тези дами се намират още в манастира, както и на игуменката. Портиерката отново отиде да предаде думите му. При вратата остана само младата монахиня, изпратена от игуменката. Докато разговаряше и се закачаше с нея, Джулио пъкна ръка зад дебелия пръчки на железната врата и както се смееше, направи опит да я отвори. Сестрата, която бе много боязлива, се уплаши и посрещна лошо шегата; тогава Джулио, виждайки че е изтекло много време, има неблагоприятното да ѝ предложи шепя цехини, за да му отвори под предлог, че е много уморен и не може да чака повече. Той съзнаваше чудесно, че прави глупост, казва авторът на ръкописа, трябваше с железо, а не със злато да се действа, но му липсваше смелост; какво по-лесно от това да хване за ръка монахинята, тя бе само на една крачка от него от другата страна на вратата. Като чу, че ѝ предлага цехини, тя се разтревожи. По-късно каза, че по начина, по който Джулио ѝ говорел, разбрала, че не е прост куриер; сигурно е любимият на някоя от нашите монахини, помислила тя, дошъл да се срещне с нея; тя беше набожна. Обзета от ужас, започна с всички сили да дърпа връвта на една камбанка, която висеше в големия двор и вдигна шум, способен да пробуди и мъртъвците.

— Битката започва! — каза Джулио на своите хора. — Бъдете готови!

Той взе своя ключ и прокарайки ръка през железните пръчки, отвори вратата за голямо огорчение на младата монахиня, която падна на колене и започна да се моли, крещейки, че това е светотатство. В този миг Джулио трябваше да принуди девойката да замълчи, но пак не намери смелост: един от хората му я хвана и затисна устата ѝ с ръка.

В същата минута той чу изстрел от аркебуза в прохода зад себе си. Угоне бе отворил голямата врата; останалите войници влизаха безшумно, когато един войник от охраната, по-малко пиян от другите, се приближи до един от решетестите прозорци и учуден, че вижда толкова хора в прохода, им забрани да напредват, ругаейки високо. Трябваше да не отговарят и да продължат да напредват към железната врата; така постъпиха първите войници; но този, който вървеше последен — един от наетите следобед селяни, стреля с пистолет срещу говорещия през прозореца манастирски слуга и го уби. Този изстрел сред нощната тишина и виковете на пияниците, когато видяха как загина другарят им, разбудиха манастирските войници, които прекарваха нощта в леглата си и не бяха вкусили от виното на Угоне. Осем или десет от тях скочиха полуоблечени в прохода и нападнаха войниците на Бранчифорте.

Както отбелязахме, целият този шум се вдигна точно когато Джулио отваряше железната врата. Следван от своите двама войници, той се спусна през градината, тичайки към малката врата на стълбището за възпитаниците, но бе посрещнат от пет-шест револверни изстрела. Двамата му войници се строполиха, самият той бе улучен в дясната ръка. Стреляха хората на синьора де Кампиреали, които съгласно заповедите ѝ нощуваха в градината — тя бе издействала разрешение за това от епископа. Джулио се затича към малката добре позната врата, която водеше от градината към стълбището на възпитаниците. Помъчи се с всички сили да я разтърси, но тя бе здраво заключена. Потърси хората си, които не можаха да му отговорят, защото умираха; в непрогледната тъмнина срещна трима слуги на Кампиреали, които отби с кинжала си.

Той се затича през коридора към железната врата, за да извика войниците си; намери тази врата затворена: двата тежки железни лоста бяха поставени на мястото им и заключени с катинар от старите



градинари, които се бяха събудили от камбанните удари на младата монахиня.

„Отрязан съм.“ — помисли Джулио.

Той каза това на хората си; напразно се опита да разбие един от катинарите с шпагата си; ако успееше, можеше да вдигне единия лост и да отвори едното крило на вратата. Шпагата му се строши в халката на катинара; в същия миг един от слугите, притичал от градината, го рани в рамото; той се обърна и се озова притиснат до желязната врата, нападат от много хора. Започна да се отбранява с кинжала си; за щастие, поради гъстия мрак почти всички удари попадаха в ризницата му. Раниха го тежко в коляното; той се хвърли срещу един от мъжете, който бе излязъл напред, за да му нанесе удар, уби го с един замах на кинжала в лицето и има щастие да грабне шпагата му. Тогава се помисли за спасен; застана от лявата страна на вратата, откъм двора. Неговите хора, които бяха притичали, дадоха пет-шест изстрела през железните решетки на портата и прогониха слугите. Под свода на този коридор можеше да се види нещо само при светлината на изстрелите.

— Не стреляйте откъм моята страна! — викаше Джулио на хората си.

— Ето че попаднахте в капан — каза му капралът хладнокръвно през решетките. — Имаме трима убити. Ще разрушим рамката на вратата от срещуположната страна на мястото, където се намирате; не се приближавайте, куршумите ще се посипят върху нас; изглежда, че в градината има врагове.

— Тези мръсници, слугите на Кампиреали! — каза Джулио.

Той още говореше с капрала, когато срещу тях, ориентирани от шума, пак започнаха да стрелят от оная част на коридора, която водеше към градината. Джулио се подслони в стаичката на портиерката, която бе отляво, когато се влиза; за голяма своя радост намери там едно мъждукащо кандило, което гореше пред образа на Мадоната; взе го много предпазливо, за да не го угаси и тъжно си даде сметка, че трепери. Погледна раната в коляното си, която много го болеше: от нея струеше кръв.

Хвърляйки поглед наоколо, той много се изненада, когато позна в една жена, припаднала на един дървен стол, малката Мариета, доверената камериерка на Елена; разтърси я силно.

— О, синьор Джулио — възкликна тя, плачейки — нима искате да убиете приятелката си Мариета?

— Дори през ум не ми е минавало! Кажи на Елена, че я моля да ме извини, задето смутих покоя ѝ и нека да не забравя „Аве Мария“ от Монте Кави. Ето един букет, който набрах от нейната градина в Албано; малко е изцапан с кръв; измий го, преди да ѝ го дадеш.

В този миг в прохода засвистяха аркебузни изстрели; войниците на монахините нападаха хората му.

— Кажи ми къде е ключът от малката врата? — каза той на Мариета.

— Не го виждам, но ето ключовете от катинарите на лостовете, които придържат голямата врата. Ще можете да излезете.

Джулио грабна ключовете и изхвърча от стаичката.

— Не се мъчете да разрушите стената — каза той на войниците си, — сдобих се с ключа на вратата.

Настана миг на пълна тишина, докато той се мъчеше да отвори катинара с един от малките ключове; беше сбъркал ключа, взе друг; най-сетне успя да го отвори; но точно в момента, когато вдигна лоста, някой стреля почти в упор в дясната му ръка. Веднага почувства, че ръката отказва да му служи.

— Вдигнете железния лост! — извика той на хората си.

Не беше нужно да им го казва.

При проблясъка на изстрела те видяха извития край на железния лост наполовина извън халката, прикрепена към вратата. Тутакси три-четири яки ръце вдигнаха лоста; когато краят му се измъкна от халката, оставиха го да падне. Тогава успяха да откrexнат едното крило на портата; капралът влезе и тихо каза на Джулио:

— Нищо повече не може да се направи, само трима-четирима от нас са без рани, петима са мъртви.

— Загубих много кръв — поде Джулио, — усещам, че ще падна; кажете да ме отнесат.

Докато Джулио говореше на храбрия капрал, войниците от охраната дадоха три-четири изстрела и капралът падна мъртъв. За щастие Угоне бе чул заповедта, дадена от Джулио, и извика по име двама войници, които вдигнаха капитана. Все още в съзнание, той им заповяда да го отнесат в дъното на градината, при малката врата. Войниците изругаха недоволно, но въпреки това се подчиниха.

— Сто цехини на този, който отвори тази врата! — извика Джулио.

Но тя устоя на яростните удари на тримата мъже. Един от старите градинари, застанал на някакъв прозорец на втория етаж, стреляше непрекъснато, но изстрелите му само им осветяваха пътя.

След безуспешните усилия да отворят вратата, Джулио изпадна в пълно безсъзнание. Угоне нареди на войниците да отнесат колкото се може по-бързо капитана. Самият той влезе в стаичката на портиерката и изхвърли навън малката Мариета, като ѝ заповяда със страшен глас да бяга и на никога да не разправя, че го е познала. После издърпа сламеника от леглото, строши няколко стола и подпали стаята. Когато видя, че огънят се разгоря добре, побягна с всички сили под аркебузните изстрели на манастирските войници.

Едва на сто и петдесет стъпки от манастира настигна припадналия капитан, когото войниците отнасяха тичешком. Няколко минути по-късно бяха извън града. Угоне заповяда да спрат; той имаше на разположение само четирима войници; изпрати двама в града със заповед да стрелят с аркебузите си през пет минути.

— Помъчете се да намерите ранените си другари — каза им той — и излезте от града преди изгрев слънце; ние ще вървим по пътеката за *Кроче Роса*. Ако можете да предизвикате пожар, направете го.

Когато Джулио дойде в съзнание, вече се бяха отдалечили на три левги и слънцето се бе издигнало високо над хоризонта. Угоне му докладва:

— Вашият отряд се състои от пет човека, от които трима ранени. Двама селяни, които оцеляха, получиха по два цехина възнаграждение и избягаха, а двамата здрави войници пратих в съседното градче да търсят лекар.

Лекарят, старец, който от страх цял се тресеше, пристигна скоро, яхнал великолепно магаре; наложило се беше да го заплашат, че ще подпалят къщата му, за да го накарат да тръгне. Трябваше да му дадат ракия, за да му възвърнат способността да действа, толкова се бе уплашил. Най-сетне той се залови за работа; каза на Джулио, че раните му не са опасни.

— Раната на коляното не е страшна — добави той — Но ще останете куц за цял живот, ако не запазите пълен покой две-три седмици.

Лекарят превърза ранените войници. Угоне смигна на Джулио: дадоха два цехина на лекаря, който се уби да ги благославя; после, уж за да му се отблагодарят, го почерпиха с такова количество ракия, че той накрая заспа дълбоко. Точно това искаха. Пренесоха го в една близка нива, увиха четири цехина в парче хартия и ги поставиха в джоба му: това бе цената на магарето му, върху което качиха Джулио и един от войниците, ранен в крака. Прекараха най-горещите часове сред античните развалини на брега на едно блато; вървяха цялата нощ, избягвайки селата, които и без това не бяха много по този път. Накрая, на третия ден, при изгрев слънце, Джулио, носен от хората си, се събуди сред гората Фаджола, в колибата на въглищаря, която беше главната му квартира.

## VI

В деня след сражението монахините от манастира с ужас откриха девет трупа в своята градина и в прохода, който води от външната врата към железната решетеста порта; осем от техните стражи бяха ранени. Никога досега не бяха изживявали такъв страх в манастира; наистина от време на време бяха чували аркебузни изстрели от площада, но нито веднъж не се бе водила такава престрелка в градината, между сградите и под прозорците на монахините. Битката бе продължила час и половина и през това време вътре в манастира цареше пълно безредие. Ако Джулио Бранчифорте имаше макар и една съучастница — някоя монахиня или възпитаница, той сигурно щеше да успее: достатъчно беше да му отворят една от многобройните врати към градината; но обзет от възмущение и гняв срещу онова, което наричаше клетвонарушение на младата Елена, той бе пожелал да постигне всичко със собствени сили. Беше сметнал, че ще измени на себе си, ако довери плана си на някой, който би могъл да го разкрие на Елена. А всъщност само една дума към малката Мариета би била достатъчна, за да успее; тя щеше да отвори някоя от вратите към градината и един-единствен мъж, появил се в спалните на манастира под грохота на стрелбата отвън, щеше да срещне пълно подчинение. Още при първия изстрел Елена се бе разтреперала за живота на своя любим и единствената ѝ мисъл бе по какъв начин да избяга с него.

Как да опишем нейното отчаяние, когато малката Мариета ѝ разказа за ужасната рана, която Джулио е получил в коляното и от която струяла кръв? Елена се ненавиждаше за своята подлост и малодушие.

„Имах слабостта да кажа една-единствена дума на майка си и кръвта на Джулио бе пролята; той можеше да загуби дори живота си в това нападение, в което прояви безгранична смелост.“

Манастирските войници, допуснати до помещението за свиждане, бяха разказали на жадно слушащите ги монахини, че никога в живота си не са били свидетели на храброст, каквато бе проявил младият мъж, облечен като куриер, който ръководел нападението на

разбойниците. Като имаме предвид с какъв жив интерес всички слушаха тези разкази, можем да си представим изключителното вълнение, с което Елена разпитваше войниците за подробности относно младия водач на разбойниците. След изчерпателния разказ, който чу от тях и от двамата стари градинари, напълно безпристрастни свидетели на събитията, на нея ѝ се стори, че вече съвсем не обича майка си. Стана дори тъй, че тези две същества, които се обичаха толкова нежно до навечерието на битката, си размениха остри думи; синьора де Кампиреали беше възмутена от петната кръв върху един букет, от който Елена не се разделяше нито за миг.

— Тези цветя, опръскани с кръв, трябва да бъдат хвърлени.

— Аз съм виновна за проливането на тази благородна кръв само защото имах слабостта да ви кажа една излишна дума.

— Вие обичате още убиеца на брат си?

— Аз обичам съпруга си, който, за мое вечно нещастие, бе нападател от моя брат.

След този разговор синьора де Кампиреали и дъщеря ѝ не си размениха нито дума през трите дни, в които тя остана още в манастира.

На другия ден след като майка ѝ отпътува, Елена успя да се измъкне, възползвайки се от голямата бъркотия при двете манастирски врати поради присъствието в градината на голяма група зидари, които издигаха допълнителни укрепления. Малката Мариета и тя бяха преоблечени като работници. Но гражданите охраняваха строго вратите на града. Елена се чудеше как да излезе. Най-сетне същият дребен търговец, който ѝ бе изпратил писмата на Бранчифорте, се съгласи да я представи за своя дъщеря и да я придружи чак до Албано. Елена се приюти там при своята дойка, която благодарение на нейната помощ си бе отворила малко дюкянче. Щом пристигна, тя писа на Бранчифорте и дойката намери не без усилие един човек, който се съгласи да рискува да се промъкне в гората Фаджола, без да знае паролата на войниците на Колона.

Пратеникът на Елена се върна след три дни страшно изплашен; не успял да намери Бранчифорте, а поради въпросите, които задавал за младия капитан, станал подозрителен и се видял принуден да избяга.

„Няма съмнение, горкият Джулио е мъртъв — каза си Елена — и не друг, а аз го убих! Такива са последиците от моята презряна слабост

и малодушие; на него се полагаше да обича силна жена, дъщеря на някой от капитаните на принц Колона.“

Дойката се уплаши, че Елена ще умре. Тя отиде до манастира на капуцините, разположен до изсечения в скалите път, където някога Фабио и баща му бяха срещнали посред нощ двамата влюбени. Дойката говори дълго със своя свещеник и под тайната на изповедта му призна, че младата Елена де Кампиреали желае да се събере с Джулио Бранчифорте, нейния съпруг, и че е склонна да подари на манастирската църква сребърна лампа на стойност сто испански пиастра.

— Сто пиастра! — възкликна ядосан монахът. — А какво ще стане с нашия манастир, ако си навлечем омразата на синьор де Кампиреали? Не сто, а хиляда ни даде той, за да вдигнем тялото на сина му от полесражението при Чампи, без да смятаме восъка.

За честта на манастира трябва да кажем, че двама възрастни монаси, узнали точното местонахождение на младата Елена, слязоха в Албано и отидоха да я видят с намерение да я отведат доброволно или насила в двореца на семейството ѝ: знаеха, че ще бъдат богато възнаградени от синьора де Кампиреали. Какви ли не слухове се ширеха в Албано за бягството на Елена и за щедрите обещания на майка ѝ към тези, които биха могли да ѝ донесат вест за дъщеря ѝ. Но двамата монаси бяха толкова развълнувани от отчаянието на злочестата Елена, която смяташе Джулио Бранчифорте за мъртъв, че вместо да я издадат, като посочат на майка ѝ мястото, където се бе укрила, те се съгласиха да я придружат до крепостта Петрела. Елена и Мариета, преоблечени отново като работници, отидоха пеш през нощта до една чешма в гората Фаджола на една левга от Албано. Монасите бяха уредили да докарат там мулета и когато денят настъпи, потеглиха към Петрела. Войниците в гората поздравяваха почитателно монасите, защото беше известно, че принцът ги покровителства; не беше така обаче с двамата дребни мъже, които ги придружаваха; войниците ги поглеждаха отначало много строго и се приближаваха към тях, а после избухваха в смях и правеха комплименти на монасите за прелестите на техните магаретари.

— Млъкнете, нечестивци, и знайте, че всичко се върши по заповед на принц Колона! — отговаряха монасите и продължаваха своя път.

Но на бедната Елена не ѝ провървя; принцът отсъстваше от Петрела и когато, три дни по-късно, най-сетне благоволи да я приеме, той се показва много суров.

— Защо идвате тук, госпожице? Какво означава тази безразсъдна постъпка? Вашите женски приказки причиниха смъртта на седем измежду най-храбрите мъже на Италия и това нико́й здравомислещ човек не би могъл да ви прости. На този свят трябва да искаш или да не искаш. Несъмнено пак в резултат на някакви ваши приказки Джулио Бранчифорте е обявен за *осквернител* и е осъден да бъде изтезаван с нажежени клещи в продължение на два часа, а след това изгорен като евреин, той, един от най-добрите християни, които познавам! Как биха могли без вашето нелепо дрънкане да измислят чудовищната лъжа, че Джулио Бранчифорте е бил в Кастро в деня на нападението срещу манастира? Всички мои хора ще ви кажат, че през този ден са го виждали тук, в Петрела, и че вечерта лично аз го изпратих във Велетри.

— Жив ли е още той? — провикна се за десети път младата Елена, обляна в сълзи.

— За вас той е мъртъв — отговори принцът, — вие няма да го видите никога вече. Съветвам ви да се върнете в манастира си в Кастро; помъчете се да не приказвате врели-некипели. Заповядвам ви до един час да напуснете Петрела. И най-важното, на никого не казвайте, че сте ме видели, иначе ще намеря начин да ви накажа.

Горката Елена бе съкрушена от този прием на прочутия принц Колона, когото Джулио толкова уважаваше и когото тя обичаше, защото той го обичаше.

Каквото и да приказваше принц Колона, тази постъпка на Елена съвсем не беше безразсъдна. Ако бе дошла три дни по-рано в Петрела, тя щеше да намери там Джулио Бранчифорте; раната в коляното му пречеше да ходи и принцът нареди да го пренесат в селището Авецано в Неаполитанското кралство. Още при първата вест за страшната присъда срещу Бранчифорте, издействана с пари от синьор де Кампиреали, с която го обявяваха за осквернител на манастира, принцът бе разбрал, че ако се наложи да защити Бранчифорте, не би могъл да разчита на три четвърти от хората си. Престъплението на Джулио беше грях спрямо *Мадоната*, на особеното покровителство на която всеки от тези разбойници смяташе, че има правото да се надява.



Ако в Рим се намереше някой достатъчно смел полицейски началник, който да се опита да задържи Джулио Бранчифорте в самата гора Фаджола, той може би щеше да успее.

Джулио пристигна в Авецано под името Фонтана. Хората, които го пренесоха, не се отличаваха с бързост. При завръщането си в Петрела те съобщиха тъжно, че Джулио умрял по пътя и от този миг всички войници на принца разбраха, че удар с кама в сърцето очаква оногова, който се реши да произнесе това съдбоносно име.

Ето защо Елена, завърнала се в Албано, напразно пишеше писмо след писмо и изхарчи всичките цехини, които имаше, за пратеници до Бранчифорте. Дватама възрастни монаси, които ѝ бяха станали приятели — тъй като изключителната хубост, както пише флорентинският летописец, не престава да упражнява власт дори върху сърцата, закоравели от най-низък егоизъм и лицемерие — и така, двамата монаси предупредиха девойката, че напразно се мъчи да изпрати писмо до Бранчифорте: Колона заявил, че той е мъртъв и Джулио може да се появи повторно на този свят само когато принцът пожелае това. Дойката на Елена ѝ съобщи разплакана, че майка ѝ е успяла най-сетне да разкрие убежището ѝ и че били дадени най-строги заповеди да я прехвърлят насила в двореца Кампиреали в Албано. Елена разбра, че озове ли се в двореца, очаква я безкрайно строго затворничество и че ще ѝ забранят да поддържа връзки с когото и да било отвън, докато в манастира в Кастро ще може да получава и да изпраща писма както всички монахини. Впрочем — и именно това затвърди решението ѝ — нали в манастирската градина Джулио бе пролял кръвта си за нея: тя би могла да вижда често дървения стол на портиерката, където той бе приседнал за миг, за да погледне раната на коляното си; там беше дал на Мариета опръскания с кръв букет, от който не се разделяше вече. Ето защо тя се върна опечалена в манастира в Кастро и тук би могла да завърши нейната история; така щеше да бъде по-добре за нея и може би за читателите, тъй като ние ще станем свидетели на постепенното падение на тази благородна и щедра душа. Предпазните мерки и лъжите на цивилизацията, които занапред ще я преследват на всяка крачка, ще заменят в сърцето ѝ искрените пориви на естествените и силни чувства. Римският летописец изказва тук следното наивно размишление: само защото една жена е дала на света хубава дъщеря, тя смята, че притежава

необходимия талант да направлява изцяло живота ѝ, и понеже, когато девойката е била шестгодишна, ѝ е казвала с право: „Госпожице, оправете си якичката“, след като тази дъщеря стане осемнадесетгодишна, а майката — петдесетгодишна, тя, свикнала да господства, все още се смята в правото си да насочва живота ѝ и дори да лъже, въпреки че девойката е умна колкото нея и дори повече от нея. Ние ще видим по-нататък, че именно Витория Карафа, майката на Елена, с помощта на цял низ ловки и хитро обмислени средства, причини жестоката смърт на своята любима дъщеря, след като пели дванадесет години бе причина за нещастieto ѝ; такива са последиците от манията да се господства.

Преди да умре, синьор де Кампиреали бе имал радостта да прочете обявената в Рим присъда, с която Бранчифорте се осъждаше да бъде изтезаван с нажежено желязо в продължение на два часа по главните кръстовища на Рим, след това изгорен на бавен огън, а пепелта му да бъде хвърлена в Тибър. По фреските на манастира „Санта-Мария-Новела“<sup>[1]</sup> във Флоренция и днес може да се види как са изпълнявали тези жестоки присъди срещу осквернителите. Обикновено многобройни стражи придружавали осъдения, за да попречат на възмутения народ да замени палачите в изпълнение на тяхната служба. Всеки се смятал за най-близък приятел на Мадоната. Синьор де Кампиреали бе накарал да му прочетат още веднъж тази присъда малко преди да умре, и даде на адвоката, който я бе издействал, хубаво землище между Албано и морето. Този адвокат съвсем не беше лишен от заслуги. Бранчифорте бе осъден на тази жестока гибел, макар и нито един свидетел да не бе доказал, че го е познал под дрехите на младежа, преоблечен като куриер, който бе ръководил тъй смело действията на нападателите. Щедростта на този дар развълнува всички интриганти в Рим. В двореца тогава имаше някакъв *fratone* (монах), умен и влиятелен човек, способен да принуди дори папата да му даде кардиналски сан; той се грижеше за интересите на принц Колона и благодарение на този страшен клиент се ползваше с голямо уважение. Когато синьора де Кампиреали разбра, че дъщеря ѝ се е върнала в Кастро, тя извика този монах.

— Ваше преподобие може да разчита на голяма награда, ако пожелае да помогне за успеха на едно съвсем просто дело, което веднага ще ви обясня. До няколко дни присъдата, която обрича Джулио

Бранчифорте на страшна гибел, ще бъде публикувана и ще влезе в сила дори за Неаполитанското кралство. Умолявам ви да прочетете това писмо на вицекраля, който ми е далечен роднина и който благоволи да ми съобщи тази вест. В коя страна би могъл да дири убежище Бранчифорте? Ще наредя да предадат петдесет хиляди пиастра на принца с молба да даде цялата сума или част от нея на Джулио Бранчифорте при условие, че той отиде да се бие във войската на испанския крал, моя повелител, срещу бунтовниците във Фландрия. Вицекралят ще даде на Бранчифорте чин капитан и за да не би присъдата за светотатство, която ще се постарая да влезе в сила и в Испания, да го спъне в кариерата му, той ще носи името барон Лидзара; аз имам в Аbruци малко владение, което с помощта на подставени лица ще намеря начин да прехвърля на негово име. Мисля, че ваше преподобие никога досега не е виждал майка, която се отнася така с убиеца на сина си. За петстотин пиастра ние можехме отдавна да се отървем от този противен човек, но не пожелахме да се скараме с Колона. Ето защо благоволете да му предадете, че уважението ми към неговите права ми струва шестдесет или осемдесет хиляди пиастра. Не желая никога вече да чувам за този Бранчифорте и в заключение поднесете моите уважения на принца.

Монахът каза, че след три дни ще иде да се поразходи към Остия и синьора де Кампиреали му подари пръстен на стойност хиляда пиастра.

Няколко дни по-късно монахът се появи в Рим и каза на синьора де Кампиреали, че не е уведомил за предложението ѝ принца, но че до един месец младият Бранчифорте ще замине с кораб за Барселона, където тя би могла да му предаде чрез някои от местните банкери петдесет хиляди пиастра.

Принцът много мъчно убеди Джулио; каквито и опасности да го заплашваха занапред в Италия, младият влюбен не искаше да напусне тази страна. Напразно принцът загатваше, че синьора де Кампиреали могла да умре; напразно обещаваше, че във всички случаи след три години Джулио ще може да се върне да види родината си. Джулио проливаше сълзи, но не се съгласяваше. Принцът стигна дотам, че поиска от него това заминаване като лична услуга; Джулио не можеше да откаже нищо на приятеля на баща си, но преди всичко пожела да научи мнението на Елена Принцът благоволи да се нагърби да предаде

лично едно писмо; нещо повече дори, разреши на Джулио да ѝ пише веднъж месечно от Фландрия. Най-сетне отчаяният влюбен се качи на кораба за Барселона. Принцът изгори всичките му писма, защото не искаше изобщо Джулио да се завръща в Италия. Забравихме да споменем, че макар и далеч от всякакво тщеславие, принцът реши заради успеха на делото да каже на Джулио, че е сметнал за подходящо да осигури малко състояние от петдесет хиляди пиастра на единствения син на един от най-верните служители на дома Колона.

В манастира в Кастро към горката Елена се отнасяха като към принцеса. Смъртта на баща ѝ я направи притежателка на голямо богатство, тя получи в наследство огромни имоти. По случай смъртта на баща си нареди да раздадат по пет аршина черен плат на всички жители на Кастро или околностите, които заявиха, че желаят да носят траур за синьор де Кампиреали. Още в първите дни на нейния траур непознатата ръка ѝ предаде писмо от Джулио. Трудно е да се опише възмущението, с което тя отвори това писмо, а още по-трудно — дълбоката скръб, която я обзе, след като го прочете. При това нямаше съмнение, почеркът беше на Джулио (проучена бе всяка буква). В писмото се говореше за любов; но каква любов, велики боже! При това то бе съчинено от ловката синьора де Кампиреали. Тя имаше намерение да изпрати отначало седем-осем писма, изпълнени с пламенно любовно чувство, така че да ги противопостави на следващите, в които ще проличи как любовта постепенно гасне.

Ще прехвърлим набързо описанието на десетина години от един злочест живот. Елена мислеше, че е напълно забравена, и въпреки това отхвърли високомерно предложенията на най-изисканите млади благородници на Рим. Все пак тя се поколеба за миг, когато ѝ заговориха за младия Отавио Колона, първороден син на прочутия Фабрицио, който някога я бе приел тъй зле в Петрела. Струваше ѝ се, че щом непременно трябва да се омъжи, за да има кой да защитава владенията ѝ в Рим и Неаполитанското кралство, то най-малко противно ще ѝ бъде да носи името на човек, когото Джулио някога е обичал. Ако се беше съгласила на този брак, Елена бързо щеше да стигне до истината за Джулио Бранчифорте. Старият принц Фабрицио говореше често с въодушевление за свръхчовешката храброст на полковник Лидзара (Джулио Бранчифорте), който, подобно героите от старите романи, се мъчи чрез подвизите на бойното поле да забрави

нещастната любов, направила го безчувствен към всички удоволствия. Той смяташе, че Елена отдавна се е омъжила: синьора де Кампиреали и него бе заплела в лъжите си.

Елена почти се бе сдобрила със своята коварна майка, която страстно желаше да види дъщеря си омъжена, затова помоли своя приятел стария кардинал Санти-Куатро, покровител на манастира „Визитационе“, да съобщи поверително на най-възрастните монахини в манастира, че пътуването му се е забавило поради един акт на помилване. Добрият папа Григорий XIII, подтикван от състрадание към душата на един бандит на име Джулио Бранчифорте, който някога се опитал да нападне техния манастир, пожелал, научавайки за това, че е бил нападен и убит в Мексико от разбунтували се диваци, да отмени обвинението за осквернител, тъй като бил убеден, че с такава тежка присъда Бранчифорте не би могъл никога да излезе от чистилището, ако е имал щастието да попадне там, а не направо в ада. Тази новина хвърли във вълнение целия манастир в Кастро; тя достигна и до Елена, отдаваща се тогава на всички лудории на суетата, на които са способни само сучаещ и хора, притежаващи големи богатства. От този миг тя престана да излиза от стаята си.

Трябва да кажем, че за да се настани в малката стая на портиерката, където на времето Джулио се бе оттеглил за миг през нощта на битката, тя даде средства да преустроят половината манастир. С безкрайни усилия и с цената на един трудно потушен скандал тя успя да открие и да вземе на служба при себе си тримата войници, съдействали на Бранчифорте и оцелели от петимата, които на времето се бяха измъкнали от битката в Кастро. Между тях се намираше Угоне, вече стар, цял в зараснали рани. Видът на тези трима мъже предизвика много приказки в манастира; но накрая страхът от властния характер на Елена надви и всеки ден виждаха как тези мъже, облечени в ливреи, идват да получават заповедите ѝ до външната решетка и често да отговарят обширно на въпросите ѝ, отнасящи се винаги до един и същ предмет.

След шестте месеца отшелничество и равнодушие към всичко светско, последвали съобщението за смъртта на Джулио, първото чувство, което се събуди в тази душа, вече сломена от непоправимото нещастие и дългата скука, бе тщеславието.

Неотдавна игуменката бе умряла. Съгласно обичая кардиналът Санти-Куатро, който продължаваше да е покровител на манастира „Визитационе“ въпреки деветдесет и двете си години, бе съставил списък от три монахини, измежду които папата трябваше да избере игуменката. Необходими бяха много важни мотиви, за да прочете негово светейшество последните две имена от списъка; обикновено той се задоволяваше да зачертае тези две имена и изборът биваше направен.

Един ден Елена стоеше до прозореца на бившата портиерска стая, която беше в края на новото крило на манастира, построено по нейна заповед. Този прозорец се издигаше на не повече от две стъпки над прохода, опръскан някога с кръвта на Джулио, който представляваше сега част от градината. Трите монахини, за които от няколко часа знаеха, че са включени в списъка на кардинала като възможни приемници на покойната игуменка, минаха край прозореца на Елена. Тя не ги видя и съответно не ги поздрави. Едната от трите се засегна и каза доста високо на другите две:

— Хубав начин за една възпитаница да излага на показ стаята си!

Сякаш пробудена от тези думи, Елена вдигна очи и срещна три зловни погледа.

„Чудесно — каза си тя, затваряйки прозореца, без да поздрави, — от доста време вече съм като агне в този манастир, крайно време е да стана вълк, дори само за да разнообразя живота на нашите любопитни граждани.“

Час след това един от хората ѝ, изпратен като куриер, отнасяше следното писмо до майка ѝ, която от десет години живееше в Рим и бе успяла да спечели там голямо влияние.

*„Многоуважаема майко,*

Всяка година на именния ми ден ти ми даваш триста хиляди франка; аз използвам тези пари, за да правя тук лудории, почтени наистина, но все пак лудории. Макар отдавна да не си изказвала желанията си, знам, че има два начина да ти докажа признателността си за всичките ти добри намерения спрямо мен. Няма да се омъжа никога, но бих станала с удоволствие игуменка на манастира; тази

мисъл ми хрумна, защото трите монахини, които нашият кардинал Санти-Куатро е включил в списъка, представен на светия отец, са мои неприятелки; която и от тях да бъде избрана, мога да очаквам всякакви оскърбления. Поднеси подаръка за моя празник на тези хора, от които зависи работата. Най-напред да забавим за шест месеца назначението, това ще подлуди от щастие настоятелката на манастира, моя близка приятелка, която днес държи юздите на управлението. За мен също това ще е източник на щастие, а тази дума много рядко може да бъде употребена, когато се говори за дъщеря ти. Сама намирам хрумването си за безумно; но ако виждаш някакъв шанс за успех, след три дни ще се подстрижа за монахиня, тъй като осемте години, прекарани неотлъчно в манастира, ми дават право на освобождаване от шестмесечно изпитание. Позволително не отказват на никого и струва четиридесет екю.

Оставам с уважение, моя обожаема майко, и т.н.“

Това писмо преизпълни с радост синьора де Кампиреали. Когато го получи, тя тъкмо съжеляваше, че е накарала да съобщят на дъщеря ѝ за смъртта на Бранчифорте; не знаеше как ще завърши дълбоката меланхолия, в която бе изпаднала Елена; предвиждаше някаква безразсъдна постъпка, опасяваше се дори да не би дъщеря ѝ да пожелае да посети Мексико, където твърдяха, че е загинал Бранчифорте, при което беше много възможно тя да научи истинското име на полковник Лидзара. От друга страна, това, което дъщеря ѝ искаше в писмото си, бе най-трудното и може да се каже дори най-невероятното нещо на света. Възможно ли е да се постави начело на един манастир, в който всички римски патриции имаха роднини, девойка, която не бе дори монахиня и всъщност бе известна само с безумната страст на един бандит, споделяна може би и от нея. Но, помисли синьора де Кампиреали, не случайно се казва, че всеки процес може да бъде пледиран и следователно спечелен. В своя отговор Витория Карафа даде надежди на дъщеря си, която, общо взето, имаше само невероятни желания, но в замяна на това пък те

лесно ѝ омръзваха. Вечерта, събирайки сведения за всичко, което отдалеч или отблизо засягаше манастира в Кастро, тя научи, че от много месеци насам нейният приятел кардиналът Санти-Куатро е в лошо настроение. Искал да омъжи племенницата си за дон Отавио Колона, първородния син на принц Фабрицио, за когото често е ставало дума в този разказ. Принцът му предлагал втория си син дон Лоренцо, тъй като, за да поправи финансовото си положение, много разстроено от войната, която неаполитанският крал и папата, най-сетне постигнали съгласие, водеха срещу разбойниците от гората Фаджола, му беше нужно жената на първородния му син да внесе в дома Колона зестра от шестстотин хиляди пиастра (3 210 000 франка). А кардинал Санти-Куатро дори да лиши от наследство всички свои други роднини, можеше да предложи само триста и осемдесет или четиристотин екю.

Витория Карафа употреби вечерта и част от нощта, за да получи потвърждение на това от всички приятели на стария Санти-Куатро. На следния ден, още в седем часа, пожела да съобщят на стария кардинал, че желае да го види.

— Ваше високопреосвещенство — каза му тя, — ние двамата сме вече стари хора, безполезно е да се самозаблуждаваме, като назоваваме с красиви имена неща, които не са красиви, идвам да ви направя едно безумно предложение; всичко, което мога да кажа за него е, че не е подло; но признавам, че го намирам напълно нелепо. Когато преговаряхме за брака на дон Отавио Колона с дъщеря ми Елена, у мен се породиха приятелски чувства към този младеж, затова в деня на неговата сватба ще ви предам двеста хиляди пиастра в земя и пари, които ще ви помоля да му връчите. Но за да извърши нещастна вдовица като мен подобна огромна жертва, трябва дъщеря ми Елена, която понастоящем е на двадесет и седем години и от деветнадесетгодишна живее неотлъчно в манастира, да бъде назначена за *игуменка на Кастро*; за това е необходимо да се отсрочи с шест месеца изборът; това не противоречи на устава.

— Какво говорите, госпожо! — провикна се извън себе си от учудване старият кардинал. — Сам негово светейшество не би могъл да стори това, което вие току-що поискахте от един жалък немощен старец.

— Нали сама предупредих ваше високопреосвещенство, че работата е съвсем необичайна; глупците ще я замерят дори безумна, но



хората, добре запознати с това, което става в двора, ще помислят, че нашият милостив господар, добрият папа Григорий XIII, е поискал да възнагради лоялната и дълга служба на ваше високопреосвещенство, като улесни един брак, за който цял Рим знае, че е много желан от вас. Впрочем това е напълно възможно и не противоречи на устава, аз отговарям за това; дъщеря ми ще се подстриже за монахиня още утре.

— А симонията<sup>[2]</sup>, госпожо!... — провикна се старецът със страшен глас.

Синьора де Кампиреали се готвеше да си върви.

— Какъв е този лист, който ми оставяте?

— Това е списъкът на земите на стойност двеста хиляди пиастра, които ще предоставя, ако не желаят налични пари. Промяната в собствеността на тези земи би могла да бъде държана в тайна дълго време: например домът Колона може да започне срещу мене процес, който аз ще загубя...

— А симонията, госпожо, страшната симония!

— Трябва да започнем с отлагане на избора за шест месеца, утре ще дойда да получа нарежданията на ваше високопреосвещенство.

Чувствам, че тук трябва да обясня на читателите, родени на север от Алпите, почти официалния тон на някои места от този диалог; ще припомня, че в чисто католическите страни повечето разговори на неприлични теми накрая достигат до изповедалнята и тогава съвсем не е без значение дали си си послужил с някоя почтителна или иронична дума.

На следния ден Витория Карафа узна, че поради някаква груба грешка, открита в списъка на трите монахини, представени за мястото на игуменката в Кастро, изборът се отлага с шест месеца: втората монахиня от списъка имала ренегат в семейството си — един от нейните праичовци бил приел протестантството в Удине.

Синьора де Кампиреали реши, че трябва да предприеме един наложителен ход пред принц Фабрицио Колона, на чийто дом щеше да предложи твърде чувствително състояние. След двудневни старания тя успя да издейства среща в едно близко до Рим село, но след срещата си тръгна много уплашена: бе заварила принца, обикновено спокоен човек, така развълнуван от военната слава на полковник Лидзара (Джулио Бранчифорте), че счете за съвсем безполезно да го помоли да запази тайна по този въпрос. Полковникът бе за него като син и нещо

повече дори — любим ученик. Принцът прекарваше дните си в четене и препрочитане на някои писма, пристигнали от Фландрия. Какво щеше да стане с любимия план, за който синьора де Кампиреали жертваше толкова неща от десетина години насам, ако дъщеря й узнаеше за съществуването и славата на полковник Лидзара?

Смятам да премълча ред обстоятелства, които, макар и да обрисуват нравите на тази епоха, ми изглеждат твърде тъжни за разказване. Авторът на римския ръкопис е вложил голям труд, за да установи точните дати на събитията, които аз отминавам.

Две години след срещата на синьора де Кампиреали с принц Колона, Елена бе вече игуменка на Кастро. Но старият кардинал Санти-Куатро бе умрял от мъка след този голям акт на симония. По онова време в Кастро епископ беше най-красивият мъж от папския двор, негово преосвещенство Франческо Читадини, благородник от Милано. Този млад мъж, отличаващ се със своето скромно изящество и достолепен тон, се виждаше често с игуменката на манастира „Визитационе“ особено във връзка с новия метох, с който тя се бе заела да разхубави своя манастир. Този млад епископ Читадини, тогава двадесет и девет годишен, се влюби до полуда в хубава игуменка.

В процеса, който бе заведен година по-късно, много монахини, разпитани като свидетелки, съобщават, че епископът използвал всеки случай да идва в манастира и често говорел на игуменката: „Другаде аз заповядвам и признавам за мой срам, че намирам удоволствие в това; на вас се подчинявам като роб, и то с удоволствие, което далеч надхвърля удоволствието от властта. Тук се намирам под влиянието на едно висше същество; дори да искам, не бих могъл да имам друга воля, освен вашата и бих предпочел да бъда навеки последен ваш роб, отколкото да бъда крал далеч от очите ви.“

Свидетелите твърдят, че игуменката често прекъсвала тези цветисти фрази, като му заповядвала да мълчи, и то с остри и презрителни думи.

— Всъщност — продължава друг един свидетел, — игуменката се отнасяше към него като към прислужник; в такива случаи горкият епископ свеждаше очи и започваше да плаче, но не си отиваше. Той намираще всеки ден предлози да идва в манастира, което силно възмущаваше изповедниците на монахините и неприятелките на игуменката. Но госпожа игуменката бе горещо защищавана от

настоятелната, нейна близка приятелка, която под непосредствените ѝ заповеди упражняваше вътрешното управление на манастира.

— Вие знаете, мои благородни сестри — казваше тя, — че след онова неудачно увлечение, което нашата игуменка е изпитала в своята първа младост към един разбойник, тя е склонна към много чудатости; но всички вие също така знаете, че свойствено на нейния характер е никога да не променя мнението си за хора, на които е засвидетелствала презрението си. А може би през целия си живот не е произнасяла толкова много оскърбителни думи, колкото е отправила в наше присъствие към бедния монсиньор Читадини. Всеки ден виждаме как той търпи обноски, които ни карат да се червим заради високия му сан.

— Да — отговаряха монахините възмутени, — но въпреки това той идва всеки ден; следователно, в последна сметка сигурно не се отнасят толкова зле с него, а във всеки случай тези връзки, твърде подобни на любовна интрига, подкопават уважението към нашия свят орден.

Дори най-суровият господар не отправя към най-негодния си слуга една четвърт от обидите, с които всеки ден надменната игуменка отрупваше този млад и с тъй изискани маниери епископ; но той бе влюбен и се ръководеше от правилото на своя роден край, според което започнеш ли нещо от този род, трябва да се безпокоиш само за целта и да не обръщаш внимание на средствата.

— В последна сметка — казваше епископът на своя довереник Чезаре дел Бене — презрение заслужава влюбен, който се е отказал от атака, преди да се е натъкнал на непреодолими препятствия.

Сега моята скръбна задача ще се ограничи с това да дам един по необходимост много сух откъс от процеса, в резултат на който Елена намери смъртта си. Протоколът от този процес прочетох в една библиотека, името на която трябва да премълча, той заема не по-малко от осем тома *in folio*. Разпитът и заключението са на латински, отговорите на — италиански. Там се вижда, че през месец ноември 1572 година, в единадесет часа вечерта, младият епископ е отишъл сам до вратата на църквата, в която допусkali вярващите през целия ден; самата игуменка му отворила тази врата и му позволила да я последва. Приела го в една стая, която често заемала и която с тайна врата се свързвала с балконите над кораба на църквата. Едва изтекъл един час и

епископът, много изненадан, бил отпратен; самата игуменка го отвела до вратата на църквата и му казала следните думи:

— *Вървете си по-бързо и се върнете в двореца си. Сбогом, монсињор, вие ме ужасявате; струва ми се, че съм се отдала на лакей.*

След три месеца настъпи времето на карнавала. Жителите на Кастро бяха прочути с празниците, които устройваха по онова време, целият град кипеше от карнавално оживление. Всички шествия минаваха край едно малко прозорче, през което влизаше оскъдна светлина в манастирската конюшня. Три месеца преди карнавала тази конюшня бе превърната в зала и не опустяваше през дните на маскарада. В разгара на веселбите епископът мина оттам с каляската си; игуменката му направи знак и на следващата нощ, в един часа, той се яви пред вратата на църквата. Влезе, но след по-малко от четиридесет и пет минути беше отпратен гневно. От първата среща през месец ноември насам той продължаваше да идва в манастира почти всяка седмица. По лицето му беше изписан израз на тържество и глупост, който не можеше да се изплъзне от ничий поглед и страшно ядосваше високомерната млада игуменка. В понеделник преди Великден, както обикновено, тя се отнесе към него като към последния човек и му отпрати думи, които дори най-бедният черноработник на манастира не би понесъл. Все пак няколко дни по-късно му даде знак и хубавият епископ не пропусна да се яви отново в полунощ при вратата на църквата; тя го бе извикала, за да му съобщи, че е бременна. (При това съобщение, пише в протокола, хубавият млад мъж пребледнял от ужас и напълно *оглунял от страх*. Игуменката получила треска; тя извикала лекар и не скрила от него състоянието си.) Този мъж познаваше благородния характер на болната и ѝ обеща да я измъкне от затруднението. Започна с това, че я свърза с една жена от народа, млада и хубава, която, без да има званието акушерка, имаше познания в тази област. Мъжът ѝ беше хлебар. Елена остана доволна от разговора си нея; жената заяви, че за да изпълнят плана, с който се надява да я спаси, необходимо е да има на разположение две довереници в манастира.

— Да се доверя на жена като вас, да, но на която и да е от моите равни, никога! Вървете си!

Акушерката се оттегли. Няколко часа по-късно Елена, решавайки, че е неразумно да се излага на бръщолевенията на тази жена, извика лекаря, който я доведе отново в манастира, където щедро я възнаградиха. Жената се закле, че дори да не я бяха извикали повторно, никога не би разкрила поверената ѝ тайна; но пак заяви, че ако в манастира не ѝ осигурят две жени, предани на игуменката и предупредени за всичко, не би могла да предприеме каквото и да било. (Несъмнено тя се страхуваше от обвинение в детеубийство) След дълго размишление игуменката реши да повери страшната тайна на госпожа Витория, настоятелка на манастира, принадлежаща към благородната фамилия на херцозите де Ч... и на сестра Бернарда, дъщеря на маркиз Т... Тя ги накара да се закълнат пред молитвениците си, че няма да продумат дори пред духовния съд нито дума от онова, което ще им довери. Монахините се вцепениха от страх. Те признаха в своите показания, че знаейки надменния характер на своята игуменка, очаквали признание за някакво убийство. Игуменката им каза просто и студено:

— Аз наруших дадения обет и съм бременна.

Сестра Витория, настоятелната, дълбоко разчувствана и подтиквана не от просто любопитство, а от приятелството, което от години насам я свързваше с Елена, се провикна със сълзи на очи:

— Кой е безумецът, извършил това престъпление?

— Не съм го казала дори на изповедника си; сама отсъдете дали бих го казала на вас!

Двете монахини започнаха веднага да разискват как да укрият тази съдбоносна тайна от останалите обитателки на манастира. Решиха най-напред леглото на игуменката да бъде пренесено от нейната сегашна стая, намираща се на много централно място, в аптеката, която неотдавна бяха подредили в най-отдалечения кът на манастира, на третия етаж на голямата сграда, издигната благодарение щедростта на Елена. Именно там игуменката роди дете от мъжки пол. От три седмици жената на хлебаря беше укрита в апартамента на настоятелката. Точно когато жената бързаше из коридора на манастира, отнасяйки детето, то изпищя и тя, уплашена, се скри в мазето. Един час по-късно сестра Бернарда, подпомогната от лекаря, успя да отвори една малка врата на градината и жената на хлебаря излезе бързо от манастира, а скоро след това и от града. Озовавайки се сред пустото

поле, преследвана от панически страх, тя се укри в една пещера, която откри случайно сред скалите. Игуменката изпрати писмо до Чезаре дел Бене, довереник и първи камериер на епископа, който бързо се отправи към пещерата, посочена му в писмото. Взе детето на ръце и препусна в галоп към Монтефиасконе. Детето бе кръстено в църквата „Санта-Маргерита“ и прие името Александро. Стопанката на дома, в който ги приеха, намери дойка, Чезаре ѝ даде осем екю. По време на кръщението край църквата се бяха струпали много жени, те викаха силно и искаха синьор Чезаре да им каже името на бащата на детето.

— Това е един знатен римски благородник, който си е позволил да злоупотреби с една бедна селянка като вас — каза им той.

И изчезна.

---

[1] „Санта Мария Новела“ — една от най-прочутите църкви на Флоренция, чието строителство започва в 1278 година. ↑

[2] *симония* — търговия с почетни и доходни църковни длъжности. ↑

## VII

Дотогава всичко вървеше добре в този огромен манастир, обитаван от повече от триста любопитни жени; никой не бе видял нищо, никой не бе чул нищо. Но игуменката беше връчила на лекаря няколко шепи цехини, наскоро изсечени в Рим. Лекарят даде няколко от тези монети на жената на хлебаря. Тя беше хубава, а мъжът ѝ ревнив; той порови в сандъка ѝ, намери блестящите златни монети и смятайки, че те са цената на неговия позор, принуди жена си с нож, опрян до гърлото, да каже откъде ги има. След малко увъртания жената призна истината и мирът между двамата съпрузи бе възстановен. Започнаха да обсъждат как да употребят подобна сума. Жената искаше да изплатят някои дългове, но мъжът ѝ реши, че е по-добре да купят муле; така и направиха. Мулето предизвика много приказки в квартала, където знаеха колко бедни са двамата съпрузи. Всички клюкарки на града, приятелки и неприятели, се изредиха една след друга да питат жената на хлебаря кой е щедрият любовник, който ѝ е дал възможност да си купи муле. Раздразнена, понякога в отговорите си тя казваше истината. Един ден, когато Чезаре дел Бене отиде да види детето и се яви да докладва за посещението си на игуменката, Елена, макар и силно неразположена, се домъкна до решетката и го упрекна за недостатъчната дискретност на неговите хора. От своя страна епископът се разболя от страх; той писа на братята си в Милано, за да им разкаже за несправедливото обвинение, на което е изложен, и ги помоли да му се притекат на помощ. Макар и болен, той реши да напусне Кастро; но преди да замине, писа на игуменката:

„Вие вече знаете, че всичко е известно на обществото. Така че, ако искате да спасите не само репутацията ми, но може би и моя живот, а както и да избегнем още по-голям скандал, обвинете за всичко умрелия наскоро Джанбатиста Долери; дори да не успеете по този начин да възстановите своята чест, то поне моята няма да бъде изложена на никаква опасност.“

Епископът извика дон Луиджи, изповедник в манастира в Кастро.

— Предайте това лично на госпожа игуменката — каза му той.

Игуменката, след като прочете тази подла записка, се провикна пред всички, които се намираха в стаята:

— *Ето какво заслужават неразумните девици, които предпочитат телесната красота пред духовната!*

Слухът за това, което ставаше в Кастро, достигна бързо до ушите на *страшния* кардинал Фарнезе (от няколко години той се стараеше да заслужи това име, защото се надяваше на следващия църковен събор да получи подкрепата на кардиналите *zelanti*<sup>[1]</sup>). Незабавно той заповяда на подеста в Кастро да задържи епископа Читадини. Всички слуги на епископа, опасявайки се от разпита чрез изтезание, побягнаха. Единствен Чезаре дел Бене остана верен на господаря си и се закле пред него, че по-скоро ще умре в най-страшни мъки, отколкото да признае нещо, което би могло да му навреди. Читадини, виждайки се ограден от стражи в своя дворец, писа отново на братята си, които бързо пристигнаха от Милано. Завариха го задържан в затвора Рончилионе.

В протокола прочетох за първия разпит на игуменката, тя признава своята вина, но отрича да е имала връзки с монсиньор епископа; нейният съучастник бил Джанбатиста Долери, адвокат на манастира.

На 9 септември 1573 година Григорий XIII заповяда процесът да бъде проведен възможно най-бързо и при най-голяма строгост.

Един съдия от углавния съд, един фискал и един комисар пристигнаха в Кастро и Рончилионе. Чезаре дел Бене, първи камериер на епископа, признава само, че е занесъл някакво дете при една дойка. Разпитват го в присъствието на сестрите Витория и Бернарда. Подлагат го на изтезания два дни поред; страда ужасно, но, верен на думата си, признава само това, което е невъзможно да се отрича, и съдът не успява да изтръгне нищо от него.

Когато идва редът на сестрите Витория и Бернарда, които вече са присъствали на мъченията над Чезаре, те признават всичко извършено от тях. Разпитват всички монахини за името на автора на



престъплението; повечето от тях отговарят — чули да се приказва, че бил монсиньор епископът. Една от сестрите-портиерки съобщава оскърбителните думи, които игуменката бе отправила към епископа, изпъждайки го от църквата. И прибавя: „Когато мъжете и жените си говорят така, това значи, че те отдавна са в любовни връзки. И наистина монсиньор епископът, обикновено известен с прекомерната си самонадеяност, имаше на излизане от църквата съвсем смутен вид.“

Една от монахините, разпитана при уреда за изтезания, казва, че авторът на престъплението сигурно е котаракът, тъй като игуменката го държи постоянно в ръцете си и го гали. Друга монахиня твърди, че авторът на престъплението може би е вятърът, тъй като в дните, когато духа вятър, игуменката е щастлива и в добро настроение; тя се излага на неговите повеи от един балкон, специално построен за нея с тази цел и когато на това място ѝ поискат прошка, никога отказва. Жената на хлебаря, дойката, клюкарките от Монтефиасконе, изплашени от мъченията, на които бяха видели да подлагат Чезаре, говорят истината.

Младият епископ беше болен или се преструваше на болен в Рончилионе, което даде възможност на неговите братя, поддържани от общественото доверие и представата за въздействие на синьора де Кампиреали, да падат много пъти на колене пред папата и да го молят да прекрати процеса, докато епископът възстанови здравето си. В отговор на това страшният кардинал Фарнезе увеличи броя на войниците, които го охраняваха в затвора. Понеже не можеха да разпитват епископа, съдиите започваха всички свои заседания, като подлагаха на нови разпити игуменката. Един ден, когато майка ѝ беше предала да ѝ кажат да бъде смела и да продължава да отрича, тя призна всичко.

— Защо в началото обвинихте Джанбатиста Долери?

— От съжаление към малодушния епископ, пък и защото ако той успее да спаси своя толкова скъп живот, ще може да се погрижи за сина ми.

След това признание затвориша игуменката в една стая на манастира в Кастро, чиито стени, както и сводът, бяха осем стъпки дебели; монахините говореха за тая стая със страх, тя беше известна под името „Килия на монасите“. Тук три жени наблюдаваха непрекъснато игуменката.

Когато здравето на епископа малко се подобри, триста полицаи дойдоха да го вземат от Рончилионе и той бе пренесен на носилка в Рим; затвориха го в Кортесавела. Няколко дни след това в Рим отведоха и монахините; затвориха игуменката в манастира „Санта-Марта“. Бяха обвинени четири монахини: сестрите Витория и Бернарда, сестрата, грижеща се за реда, и портиерката, която бе чула оскърбителните думи, отправени към епископа от игуменката.

Епископът беше разпитан от *аудитора*<sup>[2]</sup> на църковния съд, един от върховните служители на юридическия орден. Подложиха отново на изтезания нещастния Чезаре дел Бене, който не само че не призна нищо, но каза неща, които огорчиха прокурора, затова го подложиха още веднъж на мъчение. Това предварително изтезание бе наложено също така на сестрите Витория и Бернарда. Епископът отричаше всичко по глупав начин, но упорито: подробно разказваше за всичко, което бе вършил през трите нощи, в действителност прекарани у игуменката.

Накрая направиха очна ставка между игуменката и епископа и макар че тя през всичкото време говореше истината, подложиха я на изтезание. Тъй като повтори онова, което казваше неизменно след своето признание, епископът, верен на своята роля, я обсипа с оскърбления.

След още няколко съдебни мерки — в основата си разумни, но опорочени от духа на жестокост, който след царуването на Карл V и Филип II често вземаше връх в италианските съдилища — епископът бе осъден на доживотен затвор в замъка „Сант-Анджело“, а игуменката на доживотен затвор в манастира „Санта-Марта“, където се намираще. За да спаси дъщеря си, синьора де Кампиреали беше заповядала да прокопаят подземен проход. Този тунел започваше от един от каналите, изоставени от разточителния древен Рим, и трябваше да стигне до дълбоката изба, в която слагаха тленните останки на монахините от „Санта-Марта“. Проходът, широк две стъпки, имаше дъсчени стени за задържане на пръстта отляво и отдясно, а за свод — две греди във формата на главно А.

Копаеха прохода почти на тридесет стъпки дълбочина. Най-важно беше да се спази посоката; на всяка крачка кладенци и основи на стари сгради принуждаваха работниците да заобикалят. Друга голяма трудност беше изринатата пръст, с която не знаеха какво да

правят, изхвърляха я през нощта по всички улици на Рим. Хората се чудеха на това огромно количество пръст, която като че ли падаше от небето.

Колкото и големи суми да похарчеше синьора де Кампиреали за спасението на дъщеря си, нейният подземен проход несъмнено щеше да бъде открит. Но папа Григорий XIII почина през 1585 година и с овакантяването на престола се възцари и безпорядъкът.

Елена се чувстваше много зле в „Санта-Марта“; лесно е да си представим как простите бедни монахини се надпреварваха да оскърбяват тази прекалено богата игуменка, осъдена за такова престъпление. Елена очакваше с нетърпение резултатите от подземната работа, предприета от майка ѝ. Но на сърцето ѝ беше съдено да изпита нови вълнения. Шест месеца вече бяха изминали, откакто Фабрицио Колона, виждайки разкладеното здраве на Григорий XIII и кроейки големи планове за междуцарствието, бе изпратил един от офицерите си до Джулио Бранчифорте, известен в испанската армия като полковник Лидзара. Той го викаше в Италия. Джулио изгаряше от желание да види отново родината си. Слезе под измислено име в Пескара, малко пристанище на Адриатика под Киети, в областта Абруци и през планините стигна до Петрела. Радостта на принца удиви всички. Той каза на Джулио, че го е извикал, за да го направи свой наследник и да му предаде командването на войските си. На това Бранчифорте отговори, че, казано по военному, не си струва труда, и лесно го доказа: ако Испания някога пожелае сериозно, тя за шест месеца съвсем лесно ще премахне всички разбойници в Италия.

— Но в края на краищата — прибави младият Бранчифорте, — ако вие желаете това, принце, аз съм готов да приема. В мое лице винаги ще намерите наследника на храбрия Ранучо, убит при Чампи.

Преди пристигането на Джулио принцът бе заповядал никой в Петрела да не е посмял да говори за Кастро и за процеса срещу игуменката; за най-малкото бръцолевене се предвиждаше смъртно наказание без отлагане. След изблика на приятелство, с който прие Бранчифорте, той го помоли да не ходи в Албано без него. Това пътуване беше организирано така — градът бе окупиран от хиляда негови хора, а по пътя за Рим беше разположен авангард от хиляда и двеста души.

Можем да си представим какво изживя горкият Джулио, когато принцът, който беше заповядал да извикат стария още жив Скоти в къщата, превърната в щаб, нареди да въведат стареца в стаята, където се намираха с Бранчифорте. Когато двамата приятели се хвърлиха в прегръдките си, принцът каза на Джулио:

— Сега, бедни мой полковнико, бъди готов да чуеш най-лошото.

След тези думи духна свещта и излезе, като заключи двамата приятели.

На следния ден Джулио, който не искаше да излиза от стаята си, изпрати да поискат от принца разрешение да се върне в Петрела и да не се среща с никого няколко дни. Но му съобщиха, че принцът е изчезнал заедно с войските си. През нощта той бе научил за смъртта на Григорий XIII; веднага забрави приятеля си Джулио и се впусна в поход. При Джулио бяха останали само тридесетина мъже от бившия отряд на Ранучо. Добре известно е, че в онази епоха, когато папският престол оставаше свободен, законите бяха неми, всеки се стремеше да задоволи страстите си и нямаше друга сила, освен грубата сила; ето защо още преди да изтече денят, принц Колона бе окачил на бесилото повече от петдесетина свои врагове. Колкото до Джулио, макар че нямаше при себе си и четиридесет човека, той се реши да тръгне за Рим.

Всички прислужници на игуменката от Кастро ѝ бяха предани; те се бяха настанили в бедни къщи около манастира „Санта-Марта“. Агонията на Григорий XIII бе траяла повече от седмица; синьора де Кампиреали очакваше нетърпеливо смутните дни, които щяха да последват смъртта му, за да завърши последните петдесет стъпки на подземния проход. Тъй като сега трябваше да се прекосят мазетата на голям брой обитавани къщи, тя се опасяваше, че накрая няма да успее да запази в тайна своето начинание.

На втория ден след пристигането на Бранчифорте в Петрела тримата бивши войници на Джулио, които Елена бе взела на служба при себе си, като че ли бяха обзети от лудост. Макар на всички да беше известно, че я държат в пълно уединение и е охранявана от монахини, които я мразят, един от войниците, Угоне, дойде до вратата на манастира и най-настойчиво поиска да му позволят да види незабавно господарката си. Отказаха да говорят с него и го изпъдиха. Отчаян, той остана на мястото си и започна да раздава по едно су на всички

служители в манастира, които влизаха или излизаха, казвайки им буквално тези думи: „*Радвайте се заедно с мене, синьор Джулио Бранчифорте се върна; той е жив; съобщете това на вашите приятели.*“

През целия ден двамата приятели на Угоне му носеха монети, без да престават да ги раздават денем и нощем, повтаряйки все същите думи, докато не им остана нито едно су. Но и след това тримата войници, редувайки се, продължиха да дежурят край манастира „Санта-Марта“ и да повтарят неизменно пред минавачите все същите думи, последвани от радостни възгласи: „*Синьор Джулио се върна*“ и т.н.

Планът на тези храбри люде се увенча с успех: не бяха изминали тридесет и шест часа, след като бе дадено първото су, и злочестата Елена, уединена в своята килия, вече знаеше, че *Джулио е жив*: тези думи я хвърлиха в трескаво безумие.

— О майко моя! — провикна се тя. — Колко злини ми причинихте!

Няколко часа по-късно удивителната вест ѝ бе потвърдена от малката Мариета, която, като пожертва всичките си златни украшения, получи разрешение да влезе със сестрата надзирателка, отнасяща храна на затворничката. Елена се хвърли в обятията ѝ, плачейки от радост.

— Това е тъй хубаво — каза тя, — но едва ли ще остана с теб още дълго!

— От само себе си се разбира — каза Мариета. — Сигурна съм, че на ватиканския събор вашият затвор ще бъде заменен с обикновено изгнание.

— Ах, мила моя, да видя отново Джулио! Да го видя, когато съгреших!

На третата нощ след тази среща част от плочника на църквата се издъни с голям шум; монахините от „Санта-Марта“ помислиха, че манастирът ще пропадне в земята. Настъпи голяма паника, всички крещяха, че е станало земетресение. Един час след рухването на мраморния плочник на църквата, синьора де Кампиреали, предшествана от тримата войници на служба при Елена, проникна в килията през подземния проход.

— Победа, победа, подарке! — викаха войниците.

Елена бе обзета от смъртен страх; помисли, че Джулио Бранчифорте е с тях. Успокои се и на лицето ѝ се изписа обикновенният строг израз едва когато ѝ казаха, че придружават само синьора де Кампиреали, а Джулио се намира още в Албано, превзет от него с помощта на няколко хиляди войници.

След малко се появи синьора де Кампиреали; тя пристъпяше с мъка, опирайки се на ръката на своя щитоносец, който бе в парадна униформа и с шпага; великолепната му дреха цяла бе изцапана с пръст.

— О, скъпа моя Елена! Идвам да те спася! — възкликна синьора де Кампиреали.

— А кой ви е казал, че искам да бъда спасена?

Синьора де Кампиреали беше поразена; гледаше дъщеря си с широко отворени очи; изглеждаше силно развълнувана.

— Е добре, скъпа Елена — каза синьора де Кампиреали, — съдбата ме принуждава да ти призная една постъпка, която може би е напълно естествена след всички нещастия, постигнали нашето семейство, но за която аз се разкайвам и те моля да ми простиш: Джулио... Бранчифорте... е жив.

— Тъкмо защото той е жив, аз не желая повече да живея.

Отначало синьора де Кампиреали не разбра думите на дъщеря си, после се обърна към нея с най-нежни молби, но не получи отговор. Елена се бе обърнала към разпятieto и се молеше, без да я слуша. Напразно цял час синьора де Кампиреали направи всичко възможно да получи от нея една дума, един поглед. Накрая дъщеря ѝ нетърпеливо я прекъсна:

— Под мраморната поставка на това разпятие в стаичката ми в Албано бяха скрити неговите писма; по-добре да бях разрешила баща ми да ме убие! Излезте и ми оставете злато.

Тъй като синьора де Кампиреали искаше да говоря още с дъщеря си, въпреки знаците на уплашения щитоносец, Елена започна да губи търпение.

— Дайте ми поне един час свобода; вие отровихте живота ми, сега искате да отровите и смъртта ми.

— Ние ще бъдем господари на подземния проход още два-три часа; надявам се, че ще промениш решението си! — провикна се синьора де Кампиреали, обливайки се в сълзи.

И тръгна обратно през прохода.

— Угоне, остани при мен — каза Елена на единия от своите войници — и се вържи добре, приятелю, защото може да се наложи да ме защитаваш. Покажи ми шпагата си, меча, кинжала!

Старият войник ѝ показа оръжието, което беше в добро състояние.

— Добре тогава, излез от килията и стой там; ще напиша на Джулио дълго писмо, което ти лично ще му предадеш; не желая то да попадне в други ръце, освен в твоите, защото нямам нищо с какво да го запечатам. Тя можеш да го прочетеш. Пъхни в джобовете си това злато, което майка ми току-що остави, аз имам нужда само от петдесет цехини; постави ги на леглото ми.

След тези думи, Елена започна да пише:

„Не се съмнявам ни най-малко в тебе, скъпи мой Джулио; отивам си, защото ще умра от мъка в твоите обятия, като почувствам колко голямо би могло да бъде моето щастие, ако не бях съгрешила. Не мисли, че съм обичала някого след теб; напротив, сърцето ми бе изпълнено с най-дълбоко презрение към човека, когото допуснах в стаята си. Прегрешението ми се дължи единствено на скука, а може би и на безпътство. Помисли колко отслабнала бях духом след безполезния опит, който направих в Петрела, където принцът когото искрено уважавах, защото ти го обичаше ме прие тъй жестоко; помисли си, повтарям ти, какви лъжи гнетяха отмалелия ми дух цели дванадесет години. Всичко, което ме обкръжаваше, беше фалшиво и лъжливо и аз го знаех. В началото получих тридесетина писма от теб; прецени сам с какъв възторг отворих първите! Но докато ги четях, сърцето ми се вледеняваше. Гледах този почерк — познавах ръката ти, но не и сърцето ти. Помисли си как тази първа лъжа разруши смисъла на живота ми до такава степен, че започнах да отварям писмата с твоя почерк без удоволствие! Страшната вест за твоята смърт угаси в сърцето ми всичко останало от щастливите дни на нашата младост. Първата ми мисъл, както сам разбираш, беше да

отида да видя и да докосна с ръката си брега на Мексико, където, както разправяха, диваци те убили; ако бях изпълнила това свое желание... ние щяхме да бъдем щастливи сега, тъй като в Мадрид, колкото и ловки да бяха шпионите, с които бдителната ръка на майка ми би ме обградила, може би бих стигнала до истината, защото все щяха да се намерят хора, у които да е останало малко състрадание и доброта; тъй като още тогава, мой Джулио, твоите подвизи бяха привлекли вниманието на хората и може би някой в Мадрид е знаел, че ти си Бранчифорте.

Да ти кажа ли кое попречи на нашето щастие? Преди всичко споменът за жестокия и унизителен прием, който принцът ми оказа в Петрела; а после — колко препятствия би трябвало да преодолеем от Кастро до Мексико! Нали ме разбираш, душата ми беше вече загубила част от силата си. После бях обзета от тщеславие. Построих големи сгради в манастира, за да мога да взема за свое жилище стаята на портиерката, в която ти си се подслонил през нощта на сражението. Веднъж гледах земята, която някога ти заради мене бе напоил с кръвта си; чух презрителни думи, вдигнах глава и видях зли лица. За да си отмъстя, пожелах да стана игуменка. Майка ми, която знаеше добре, че си жив, направи героични усилия, за да ми издейства такова невероятно назначение. Това място беше за мен само източник на беди: то довърши моето духовно падение; започнах да намирам удоволствие в това да проявявам властта си, често дори причинявайки страдание на другите; извърших несправедливости. На тридесет години според хората бях добродетелна, богата, уважавана, а всъщност напълно нещастна. Тогава се появи този жалък човек, който бе самата доброта, но въплъщение на глупостта. Неговата несръчност ме накара да изслушам първото му признание. Душата ми беше тъй измъчена от всичко, което ме обкръжаваше след твоето заминаване, че няхах вече сила да се съпротивлявам дори срещу най-малкото изкушение. Дали да ти призная нещо непристойно? Защо не, всичко е позволено на една мъртва. Когато четеш тези



редове, червеите вече ще гризат моето тъй наречено красиво тяло, което трябваше да бъде само за теб. Най-сетне трябва да направя най-тежкото признание: не виждах причини да не опитам и аз тази груба любов като всички римски дами; това беше леконравна мисъл, но аз нито веднъж не можах да се отдам на този човек без чувство на ужас и отвращение, което унищожаваше всяка наслада. Виждах те винаги до мен, в нашата градина в Албано, когато Мадоната ти внуши тази привидно благородна мисъл, която причини заедно с деянията на майка ми нещастията на нашия живот.

Ти не ме заплашваше, беше нежен и добър, какъвто си винаги, ти ме гледаше; тогава ме обземаше злоба срещу този друг мъж и аз го биех с всичките си сили. Ето цялата истина, скъпи Джулио: не исках да умра, без да ти я кажа, мислех си също така, че може би този разговор с теб ще ме освободи от желанието да умра. Сега разбирам още по-добре каква би била моята радост да те срещна отново, ако се бях запазила достойна за теб. Заповядвам ти да живееш и да продължиш своята военна кариера, която ми доставяше такава голяма радост, когато узнавах за твоите успехи. Какво щеше да бъде, велики боже, ако бях получила твоите писма, особено след битката при Ахен! Живей и си спомняй често за Ранучо, убит при Чампи, и за Елена, която, за да не види укор в твоите очи, умря в «Санта-Марта».

След като завърши писмото, Елена се приближи до стария войник, който беше заспал; тя измъкна ножа му, без той да усети, след това го събуди.

— Аз свърших — каза му тя, — боя се нашите неприятели да не превземат подземния проход. Вземи бързо писмото ми, което е на масата, и лично го предай на Джулио, лично ти, разбираш ли? Освен това му дай моята носна кърпичка и му кажи, че в този момент го обичам така, както съм го обичала винаги, чуваш ли, *винаги!*

Изправен, Угоне не тръгваше.

— Върви!

— Господарке, добре ли размислихте? Господин Джулио толкова ви обича!

— Аз също го обичам; вземи писмото и лично му го предай.

— Добре, бог да ви благослови, вие сте толкова добра.

Тръгна, но веднага се върна; намери Елена мъртва, беше пронизала сърцето си с ножа.

---

[1] *Zelanti* (итал.) — привърженици на крайното крило в папската курия. ↑

[2] *Аудитор* — длъжностно лице при църковния съд, което изслушвало тъжителите и провеждало следствието. ↑

## ХЕРЦОГИНЯ ДИ ПАЛИАНО<sup>[1]</sup>

Палермо, 22 юли 1838

Съвсем не съм естествоизпитател, а и познанията ми по гръцки са доста посредствени; главната ми цел, предприемайки това пътуване из Сицилия, не бе да наблюдавам проявите на Етна, нито да хвърля каквато и да е светлина, било за мое или за чуждо сведение, върху всичко онова, което древногръцките автори са писали за Сицилия. Преди всичко търсех да доставя удоволствие на очите си, което е лесно достижимо в тази своеобразна страна. Тя прилича, казват, на Африка; но за мен е несъмнено едно: това, което я свързва с Италия, са единствено всепоглъщащите страсти. Именно за сицилианците можем да кажем, че думата *невъзможно* престава да съществува за тях от момента, в който са възпламенени от любов или омраза, а омразата в тази красива страна не произлиза никога от парични интереси.

Забелязал съм, че в Англия и най-вече във Франция често се говори за *италианска страст*, за необузданата страст, която се е срещала в Италия през XVI и XVII век. В наши дни тази красива страст е мъртва, съвсем мъртва сред класите, заразени от подражанието на френските нрави и на обичаите, модни в Париж или в Лондон.

Зная, някой ще възрази, че още по времето на Карл V (1530 г.) Неапол, Флоренция и даже Рим са подражавали малко или повече на испанските нрави; но нима тези тъй благородни обществени навици не са били основани върху безкрайното уважение, с което всеки човек, достоен за това име, трябва да се отнася към душевните си пориви? Без ни най-малко да подценяват значението на енергията, напротив, те са го преувеличавали, докато към 1760 главното правило на франтовете подражаващи на херцог дьо Ришельо<sup>[2]</sup>, било да се правят на *равнодушни към всичко*. А нима правилото на английските *дендита*, които са сега обект на подражание в Неапол, като им се дава предимство пред френските франтове, не е да си придават вид на отегчени и стоящи над всичко хора?

Така че от един век насам *италианската страст* не се среща вече в доброто общество на тая страна.

За да добия някаква представа за тази италианска страст, за която нашите писатели говорят така смело, бях принуден да се обърна към историята; но Историята с главна буква, писана от талантиливи хора и често твърде тържествена, не споменава нищо за такива дреболии. Тя благоволява да удостои с внимание лудостите, само ако те са извършвани от крале или принцове. Прибягнах към отделната история на всеки град, но бях изплашен от изобилието на материал. Някакво малко градче ви представя гордо своята летопис в три или четири печатни тома *in quattro* и в още седем или осем ръкописни; последните са почти напълно неразгадаеми, осеяни са със съкращения, буквите им имат странна форма и на най-интересните места изобилстват с употребявани в дадената област изрази, непонятни обаче на двадесетина левги оттам. Това е защото в цялата тази прекрасна Италия, където любовта е посяла толкова много трагични произшествия, само три града — Флоренция, Сиена и Рим, говорят горе-долу така, както пишат; навсякъде другаде писменият език отстои на сто левги от устния.

Тъй наречената *италианска страст*, тоест страстта, която се стреми към своето удовлетворение, а не към това, да *предизвика у ближния бляскава представа за нас*, започва с възраждането на обществото през XII век и угасва — поне сред отбраните кръгове — към 1734 година. По това време в Неапол на престола се възкачват Бурбоните в лицето на дон Карлос, син на една от Фарнезите, омъжена чрез втори брак за Филип V — този мрачен внук на Луи XIV, толкова безстрашен сред свистенето на гюлетата, вечно отегчен и страстно увлечен по музиката. Известно е, че в продължение на двадесет и четири години знаменитият кастрат Фаринели му е пял всеки ден три неизменно едни и същи любими арии.

Един философски настроен ум може да се заинтересува от характера на изпитваната в Рим или Неапол страст, но ще си призна, че нищо не ми се струва по-глупаво от романите, в които героите носят италиански имена. Като че ли не сме убедени, че при едно придвижване на север страстите се променят през всеки сто левги. Нима любовта в Марсилия е като тази в Париж. Най-много бихме могли

да кажем, че обществените нрави в страните, подчинени от дълго време на един и същи вид управление, имат някакво външно сходство.

Пейзажите, страстите, както и музиката, се променят, щом се придвижим с три или четири градуса на север. Неаполитанският пейзаж би изглеждал нелеп във Венеция, яко не беше прието дори е самата Италия обект на възхищение да бъде красивата природа на Неапол. В Париж ние отиваме по-далеч: намираме, че видът на горите и на обработените равнини е свършено еднакъв в Неапол и във Венеция и ни се иска, примерно казано, Каналето<sup>[3]</sup> да употребява багрите, с които рисува Салватор Роза<sup>[4]</sup>.

А не е ли връх на смешното това, че една англичанка, надарена с всички съвършенства, срещащи се на нейния остров, но считана дори на този остров за неспособна да обрисова *омразата и любовта* — става дума за госпожа Ан Радклиф<sup>[5]</sup> — слага италиански имена и вдъхва пламенни страсти на героите в известния си роман „Изповедалнята на черните покаяници“?

По никакъв начин не ще се старая да смекчавам простотата и понякога смущаващата грубост на съвсем правдивия разказ, който предлагам на снизходителния читател; така например аз превеждам дословно отговора, даден от херцогиня ди Палиано на любовното признание на нейния братовчед Марчело Капече. Тази семейна хроника се намира, кой знае защо, в края на втората тетрадка от една ръкописна история на Палермо, за която не мога да съобщя никакви подробности.

Това повествование, което за мое голямо съжаление съкратих много (премахнах множество характерни подробности), съдържа не толкова интересната история на една страст, колкото описанието на последните събития, съпроводици съществуването на злощастната фамилия Карафа. Литературното тщеславие ми подсказва, че може би нямаше да ми бъде невъзможно да придам повече занимателност на някои ситуации, разкривайки по-пълно, тоест разгадавайки и разказвайки подробно на читателя това, което главните действащи лица са чувствали и преживявали. Но сигурен ли съм аз, младият французин, роден на север от Париж, че ще мога да прозра чувствата на тези италианци, живели в 1559? В най-добрия случай се надявам да отгатна какво може да се стори изискано и любопитно на френските читатели от 1838.

Страстните чувства, царящи в Италия около 1559 година, са изисквали действия, а не думи. Затова и в разказа, който следва, читателят ще намери твърде малко диалози. Това не е в полза на предлагания тук превод, имайки предвид колко сме свикнали с дългите разговори на героите от нашите романи; за тях диалогът е битка. Долуприведеното повествование, спрямо което призовавам цялата снизходителност на читателя, обрисова една характерна, заимствана от испанците особеност на италианските нрави. Не съм излизал нито за миг от ролята си на преводач. Точното възпроизвеждане на светоусещането, присъщо на хората от XVI век, както и на повествователните похвати на самия историк, който, ако се съди по всичко, е бил благородник от двора на нещастната херцогиня ди Палиано, представлява според мен главното достойнство на тази трагична история, ако въобще в нея има някакво достойнство.

В двора на херцог ди Палиано господствал най-строг испански етикет. Отбележете факта, че всеки кардинал и всеки римски принц е имал подобен двор, и вие ще можете да добиете някаква представа за облика, който е имала цивилизацията на град Рим през 1559 година. Не забравяйте, че това е времето, когато крал Филип II, нуждаейки се за една от своите интриги от подкрепата на двама кардинали, давал на всеки от тях по двеста хиляди ливри рента под формата на църковни бенефиции. Рим, въпреки че не разполагал с внушителна армия, бил столицата на света. В 1559 Париж все още си оставал град на варвари, колкото и симпатични да били те.

ТОЧЕН ПРЕВОД НА СТАРИНЕН РАЗКАЗ, НАПИСАН ОКОЛО 1566

Джовани Пиетро Карафа, макар и да произхождаше от една от най-знатните фамилии на неаполитанското кралство, действаше по резки, груби, безцеремонни и напълно достойни за един овчар начини. Той облече *дългата одежда* (расото) и още на млади години се отправи в Рим, където бе подпомогнат от покровителството на своя братовчед Оливеро Карафа, кардинал и архиепископ на Неапол. Александър VI, велик човек, който всичко знаеше и всичко можеше, го направи свой *cameriere* (в наши дни ние бихме казали адютант). Юлиан II го назначи за архиепископ на Киети; папа Павел го направи кардинал и накрая, на 23 май 1555, след ожесточени крамоли и сплетни между кардиналите, събрани в конклав, сам той бе избран за

папа под името Павел IV; тогава той беше на седемдесет и осем години. След някое време самите тези, които го бяха поставили на престола на свети Петър, изтръпваха, щом си помислеха за суровостта и за свирепото, неумолимо благочестие на избрания от тях пастир.

Вестта за този неочакван избор причини цяло брожение в Неапол и в Палермо. Скоро в Рим пристигнаха голям брой членове на видното семейство Карафа. Всички те получиха длъжности, но както трябваше и да се очаква, папата прояви особено благоразположение към тримата си племенници, синове на неговия брат граф ди Монторио.

Най-възрастният, дон Джовани, вече женен, бе направен херцог на Палиано. Това херцогство, отнето от Марк-Антонио Колона, на когото то принадлежеше дотогава, се състоеше от голям брой села и градчета. Дон Карлос, вторият племенник на негово светейшество, рицар на Малтийския орден и участник във военни кампании, бе назначен за кардинал, легат на Болоня и първи министър. Това беше един човек, изпълнен с решителност; верен на семейните традиции, той се осмели да ненавижда най-могъщия крал на света (Филип II, крал на Испания и на Западна Индия) и съумя да му даде доказателства за своята омраза. Колкото до третия племенник на новия папа, дон Антонио Карафа, папата го направи маркиз ди Монтебело, тъй като той беше женен. Накрая намисли да омъжи за Франсоа, френски престолонаследник и син на Анри II, дъщерята на своя брат от втория му брак; Павел IV възнамеряваше да му даде като зестра неаполитанското кралство, което се надяваше да отнеме от Филип II, краля на Испания. Семейство Карафа ненавиждаше този могъщ крал, който, както ще видим по-нататък, улеснен от грешките на това семейство, успя да го изстреби.

След възкачването си на престола на свети Петър, най-могъщия престол на света, затъмняващ дори този на прославения монарх на Испания, Павел IV, както и повечето негови приемници, представляваше образец на всички добродетели. Това беше велик папа и велик светец; той се стараеше да изкорени злоупотребите в църквата и по този начин да отложи свикването на вселенския събор, непрестанно изискван от римския двор, но нежелателен от гледна точка на политическото благоразумие.

(Според забравените в наши дни обичаи на онова време, непозволяващи на един владетел да се доверява на хора, които биха

могли да имат интереси, различни от неговите, владенията на негово светейшество били деспотично управлявани от тримата му племенници.) Кардиналът беше пръв министър и вършеше всичко от името на своя чичо; херцог ди Палиано бе назначен за командващ войските на светата църква, а маркиз ди Монтебело, станал междуременно началник на дворцовата стража, допускаше в двореца само ония, които му бяха по вкуса. Скоро тези млади хора извършиха големи престъпления; те започнаха да присвояват имуществото на недоволните от тяхното управление семейства. Населението не знаеше към кого да се обърне, за да получи правосъдие. Хората трябваше да се опасяват не само за имуществото си, но и — ужасно е да се каже в родината на целомъдрената Лукреция<sup>[6]</sup> — дори честта на техните жени и дъщери не беше в безопасност. Херцог ди Палиано и неговите братя похищаваха най-красивите жени; достатъчно бе някоя да има нещастieto да им хареса. За всеобщо удивление те не изпитваха никакво уважение спрямо потомствената аристокрация и, нещо повече, тях не ги спираше дори свещената ограда на манастирите. Доведеното до отчаяние население не знаеше към кого да отнесе жалбите си, толкова голям беше ужасът, който тримата братя вдъхваха на всеки дръзващ да се доближи до папата: те се отнасяха непочтително дори с посланиците.

Още преди издигането на своя чичо, херцогът се бе оженил за Виоланте ди Кардоне, испанка по произход; в Неапол тя принадлежеше към висшите благороднически кръгове.

Нейното име заемаше почетно място в Seggio di nido<sup>[7]</sup>.

Виоланте, известна с рядката си красота и с очарованието, което съумяваше да си придаде, когато искаше да се хареса, беше още по-известна със своята безумна гордост. Но трябва да бъдем справедливи: трудно е да се срещне по-голяма душевна сила от тази, която тя прояви, преди да умре, като не призна нищо на изповядващия я монах-капуцин. Тя знаеше наизуст и декламираше по неотразим начин възхитителния „Орландо“ на messer Ариосто, повечето от сонетите на божествения Петрарка, новелите от „Пекороне“<sup>[8]</sup> и т.н. Ала още по-пленителна биваше тя, когато решише да удостои събеседниците си с необичайните мисли, възникващи в главата ѝ.

Тя роди син, комуто бе дадена титлата херцог ди Кави. Привлечен от високото положение на своите зетъове, нейният брат дон



Феранте, граф д'Алифе, пристигна в Рим.

Херцог ди Палиано поддържаше великолепен двор; младите хора от най-видните неаполитански семейства се домогваха до честта да принадлежат към него. Измежду тези, които бяха най-скъпи на херцога, Рим особено се възхищаваше на младия кавалер Марчело Капече (от *Seggio di nido*), прославен в Неапол със своя ум не по-малко, отколкото с божествената красота, с която небето го бе дарило.

Любимка на херцогинята беше тридесетгодишната Диана Бранкачо, близка родственица на нейната зълва маркиза ди Монтебело. В Рим се говореше, че пред тази любимка херцогинята забравяла надменното си самолюбие; доверявала й всички свои тайни. Но тези тайни се отнасяха само до политиката; възбуждайки страст у другите, херцогинята никога не изпитваше сама такава.

По съвета на кардинал Карафа папата обяви война на краля на Испания, а кралят на Франция изпрати в помощ на папата армия, възглавявана от херцог дьо Гиз.

Но да не се отклоняваме от събитията в двора на херцог ди Палиано.

От доста време Капече като че ли бе полудял и вършеше най-странни неща. Работата е там, че клетият младеж се беше страстно влюбил в своята господарка, херцогинята, но не се решаваше да й разкрие чувствата си. Все пак той не беше напълно загубил надежда да постигне своята цел, тъй като виждаше, че херцогинята е силно раздражена от пренебрежението на мъжа й спрямо нея. Херцог ди Палиано бе всемогъщ в Рим и херцогинята знаеше без съмнение, че най-прославените с красотата си римски дами почти ежедневно посещават мъжа й в собствения й дворец — оскърбление, с което тя не можеше да се примири.

Сред капеланите на светия папа Павел IV имаше един достопочтен монах, с когото той извършваше богослуженията. Този човек, рискувайки да се погуби, и може би под влияние на испанския посланик, се осмели един ден да разкрие на папата всичките злодеяния на племенниците му. Светият старец се поболя от мъка; искаше му се да не вярва, но безспорни потвърждения прииждаха от всички страни. И ето че в първия ден на 1559 година стана събитието, което потвърди подозренията на папата и подтикна негово светейшество да вземе решение. И тъй, в деня на обрязването господне — обстоятелство,

което значително утежни вината в очите на един тъй благочестив суверен — Андреа Ланфранки, секретар на херцог ди Палиано, устрои в чест на кардинал Карафа великолепна вечеря и желаейки да съчетае чревоугодническите наслаждения с тези на сладострастието, покани на въпросната вечеря Мартуча, една от най-красивите, най-известните и богати куртизанки на благородния град Рим. Съдбата бе пожелала щото любимецът на херцога — Капече, същият онзи, който беше тайно влюбен в херцогинята и който минаваше за най-красивия мъж на столицата на света, да се влачи от известно време след Мартуча. Същата вечер той я търсеше навсякъде, където имаше вероятност да я срещне. Като не я намери никъде и като научи за вечерята у Ланфранки, той се догади за всичко и около полунощ се появи при Ланфранки, придружен от множество въоръжени хора.

Пуснаха го, поканиха го да седне и да вземе участие в пиршеството; но след няколко доста пресилени фрази той направи знак на Мартуча да стане и да излезе с него. Докато смутена тя се колебаеше, защото предвиждаше какво може да се случи, Капече се надигна от мястото си, отиде при момичето и хващайки го за ръката, се опита да го отмъкне със себе си. Кардиналът, в чиято чест тя бе дошла, рязко се противопостави на нейното тръгване. Капече упорстваше в усилията си да я измъкне от залата.

Кардиналът — пръв министър, който тази вечер беше облякъл дрехи съвсем различни от одеждите, оповестяващи високия му сан, с шпага в ръка и с присъщите му и всепризнати в цял Рим сила и смелост се възпротиви срещу тръгването на куртизанката. Разгневеният Марчело повика хората си. Но повечето от тях бяха неаполитанци; като разпознаха първом секретаря на херцога, а сетне и кардинала, чиито непривични дрехи ги бяха заблудили в първия миг, те прибраха шпагите си в ножниците им, отказаха да се бият и се намесиха с цел да уталожат свадата.

По време на тази суматоха Мартуча, която беше обкръжена от всички страни и която Марчело Капече задържаше с лявата си ръка, прояви достатъчно ловкост, за да избяга. Щом забеляза нейното отсъствие, Марчело се втурна след нея, следван от хората си.

Нощният мрак допринесе за възникването на най-странни слухове и сутринта на 2 януари в столицата се говореше само за опасната схватка, която се била състояла между кардинала — папски

племенник — и Марчело Капече. Херцог ди Палиано, главнокомандващ папските войски, помисли нещата за по-сериозни, отколкото бяха в действителност и тъй като не беше в твърде добри отношения със своя брат министъра, още същата нощ нареди да арестуват Ланфранки, а рано на другия ден и самият Марчело се намери в затвора. После стана ясно, че никой не е бил убит и че тези арести само раздухват скандала, отговорността за който падаше изцяло върху кардинала. Затворниците бяха набързо освободени, а тримата братя пуснаха в ход цялата си огромна власт, за да потулят случая. Отначало се надяваха да успеят, но на третия ден всичко стигна до ушите на папата. Той извика при себе си двамата свои племенника и им каза това, което беше длъжен да им каже един толкова благочестив и толкова дълбоко наскърбен владетел.

На петия ден от януари, когато на конгрегацията на светия съд се събраха множество кардинали, папата пръв отвори дума за това ужасно безчинство; той попита присъстващите кардинали как са дръзнали да не го осведомят.

— Вие мълчите! А при това скандалът петни висшия сан, с който сте удостоени! Кардинал Карафа се осмели да се появи на публично място в светски дрехи и с обнажена шпага в ръка. И с каква цел? За да гони някаква си куртизанка!

Можете да си представите мъртвешката тишина, която се възцари сред придворните по време на тези сурови нападки срещу първия министър. Осемдесетгодишният старец се бе разгневил срещу любимия си племенник, чиито желания до този момент бяха за него закон. Изпълненият с негодувание папа заяви, че иска да го лиши от кардиналски сан.

Гневът на папата бе още повече разпален от посланика на великия херцог на Тоскана, който се оплака от една неотдавнашна дързост на кардинала-министър. И ето че този кардинал, доскоро толкова могъщ, се яви при негово светейшество по обичайните си дела. Папата го застави да чака в приемната цели четири часа пред очите на всички, а после го отпрати, без да благоволи да му даде аудиенция. Можете да си представите как пострада безмерната гордост на министъра. Кардиналът бе раздражен, но не и примирен; той смяташе, че грохналият старец, обладан през целия си живот от любов към своето семейство и нямащ опит в светските дела, ще бъде

принуден да прибегне към неговата помощ. Добродетелта на папата обаче взе връх; той свика кардиналите и след като ги гледа дълго и безмълвно, се разплака и не се поколеба да произнесе пред тях нещо като слово на покаяние:

— Старческата немощ — им каза той — и грижите за църковните дела, откъдето, както ви е известно, се старая да премахна всякакви злоупотреби, ме подтикнаха да поверя мирската власт на тримата си племенника; те злоупотребиха с нея и аз ги прокудвам навеки.

След това бе прочетена една була, съгласно която племенниците бяха лишени от всичките си длъжности и заточени в глухи селца: кардиналтът — пръв министър — в Чивита Лавиния, херцог ди Палиано — в Сориано, а маркизът — в Монтебело. Пак по силата на тази була, херцогът беше лишен от своите редовни приходи, които възлизаха на седемдесет и две хиляди пиастра (повече от един милион в 1838).

Не можеше и дума да става за неподчинение на тези сурови заповеди: членовете на семейство Карафа имаха врагове и надзиратели в лицето на целия римски народ, който ги ненавиждаше.

Херцог ди Палиано, последван от граф д'Алифе, неговия шурей, и от Леонардо дел Кардине, се установи в селцето Сориано, а херцогинята и нейната свекърва се заселиха в Галезе — окаяно поселище на две левги от Сориано.

Тези местности са очарователни, но все пак това си беше изгнание, а те бяха прогонени от Рим, същия онзи Рим, в който до неотдавна се разпореждаха безочливо.

Марчело Капече заедно с други придворни последва своята *повелителка* в жалкото селце, където тя бе въдворена. Свикнала цял Рим да ѝ засвидетелства почитта си, тази жена, толкова всесилна и наслаждаваща се със суетно упоение на положението си само до преди няколко дни, сега се виждаше заобиколена единствено от прости селяни, самото учудване на които ѝ напомняше за нейното падение. Тя беше останала без всякакво упование; чичо ѝ беше толкова стар, че вероятно щеше да бъде споходен от смъртта, преди да призове обратно своите племенници, а отгоре на всичко тримата братя се мразеха помежду си. Говореше се дори, че херцогът и маркизът, на които не бяха присъщи бурните страсти на кардинала, изплашени от неговата

необузданост, бяха стигнали дотам, че да доносничат за него пред техния чичо, папата.

Сред ужасите на тази немилост се случи нещо, което за нещастие на херцогинята и на самия Капече показва, че не истинската страст го е подтиквала да се мъкне в Рим по дирите на Мартуча.

Веднъж, когато херцогинята го повика, за да му даде някакво нареждане, той се озова насаме с нея, а това се случваше най-много два пъти в годината. Виждайки, че в стаята, в която херцогинята го бе приела, няма никой друг, Капече застина безмълвен. После отиде до вратата, за да провери дали няма опасност някой да ги чуе от съседната стая и чак тогава се осмели да заговори:

— Госпожо, не се смущавайте и не се гневете от странните думи, които ще дръзна сега да произнеса. Отдавна ви обичам повече от живота си. Ако съм имал неблагоприятното да се осмеля да погледна с очите на влюбен вашата божествена красота, то не бива да обвинявате за това мен, а онази свръхестествена сила, която ме вълнува и направлява. Аз се терзая безумно, изгарям, но не ви моля да потушите огъня, в който чезна, а само призовавам вашето великодушие да се смили над покорния ви и смирен слуга.

Видът на херцогинята изрази удивление и най-вече гняв.

— Марчело — му отвърна тя, — какво в мен ти даде смелостта да молиш за любов? Нима моят живот и моето държане са толкова далеч от правилата на приличието, та да ти позволят подобна дързост? Как посмя да си помислиш, че бих могла да се отдам на теб или на който и да е друг мъж, освен на моя съпруг и повелител? Прощавам ти това, което каза, защото мисля, че си загубил ума си; но пази се да не извършиш повторно такава грешка, ако ли не, кълна се, ще те накажа наведнъж и за първата, и за втората ти дързост.

Херцогинята се отдалечи, обхваната от гняв; и наистина, Капече не бе зачел законите на благоразумието: трябваше да подходи с намеци, а не направо да говори. Той беше разтревожен, тъй като се опасяваше да не би херцогинята да разкаже всичко на съпруга си.

Но последвалият ход на нещата се оказа доста по-различен и не оправда неговите страхове. Скуката и самотата в селото може би накараха херцогиня ди Палиано да сподели това, което бе имал наглостта да й каже Марчело, със своята предпочитана придворна компаньонка Диана Бранкачо. Последната беше тридесетгодишна

жена, обладана от пламенни страсти. Тя беше червенокоса (разказвачът нееднократно подчертава тази подробност, като че ли тя обяснява всички безумия на Диана Бранкачо) и обичаше страстно Домициано Форнари, благородник на служба у маркиз ди Монтебело. Искаше да се омъжи за него; но маркизът и жена му, с които тя имаше честта да бъде кръвно свързана, щяха ли някога да се съгласят да я видят омъжена за човек, който е на служба при тях? Това препятствие, поне на пръв поглед, изглеждаше непреодолимо.

Имаше само един шанс за успех: трябваше да си осигури поддръжката на херцог ли Палиано, по-възрастния брат на маркиза, а в това отношение Диана хранеше някакви надежди. Херцогът се отнасяше с нея повече като с роднина, отколкото като с прислужница. У този човек не липсваха простосърдечност и доброта и той се придържаше към правилата на етикета далеч не така строго, както братята си. При все че херцогът използваше своето положение с цялото лекомислие на младостта и съвсем не беше верен на жена си, той я обичаше нежно и по всичко личеше, че не би могъл да ѝ откаже никоя услуга, стига тя да му бъде поискана с известна настойчивост.

Признанието, което Капече се бе осмелил да направи на херцогинята, се оказа неочаквано щастие за изпадналата в униние Диана. Досега нейната господарка се бе отличавала с несъкрусима добродетел; ако тя би могла да изпита страст, ако тя би съгрешила, то Диана щеше да ѝ стане необходима във всеки миг, а от жена, чиито тайни са ѝ известни, тя можеше да се надява да получи всичко, което пожелае.

Наместо да напомни на херцогинята преди всичко за нейния дълг към самата себе си, а след това и за страшните опасности, на които тя би се изложила сред тези тъй проникателни придворни, Диана, увлечена от напора на собствената си необузdana страст, започна да говори на господарката си за Марчело Капече така, както говореше на себе си за Домициано Форнари. По време на дългите им разговори в тяхното уединение тя всеки ден намираше начин да напомни на херцогинята за достойнствата и за красотата на клетия Марчело, който изглеждал тъй съкрушен; също като херцогинята той принадлежал към един от най-първите родове на Неапол, маниерите му били не по-малко благородни от неговата кръв и за да бъде във всяко отношение равен на жената, която бил дръзнал да обича, му липсвали само

благата, които един каприз на съдбата би могъл да му донесе всеки миг.

Диана с радост забеляза, че в резултат на тези разговори доверието на херцогинята към нея се удвоява.

Тя не пропусна да направи това обстоятелство достойние на Марчело Капече. През знойните летни дни херцогинята често се разхождаше из горите около Галезе. На заник слънце тя чакаше подухването на морския ветрец, застанала на някой от прелестните хълмове, откъдето на разстояние две левги се виждаше морето.

Марчело също можеше да пребивава в тези гори, без да престъпва строгите правила на етикета. Казват, че той се криел там и предпазливо се появявал пред погледа на херцогинята само когато тя се намирала в подходящо разположение на духа благодарение на речите на Диана Бранкачо. Тогава именно последната му давала знак.

Диана, виждайки, че нейната господарка е вече готова да се покори на съдбовната страст, която тя бе распалила в сърцето ѝ, сама отстъпи на пламенната си любов към Домициано Форнари. Сега тя беше уверена, че ще може да се омъжи за него. Но Домициано беше благоразумен, хладнокръвен и предпазлив младеж; поривите на пламенната му любовница, вместо да го привържат към нея, го отблъскваха. Диана Бранкачо беше близка родственица на семейство Карафа; у Домициано нямаше и капка съмнение, че ще получи удар с кинжал при най-малкото сведение за любовните му похождения, което би стигнало до страшния кардинал Карафа, който, въпреки че бе по-млад от херцог ди Палиано, играеше всъщност ролята на глава на семейството.

Един прекрасен ден, скоро след като херцогинята беше отстъпила пред страстта на Капече, Домициано Форнари изчезна от селото, в което бе заточен дворът на маркиз ди Монтебело. Впоследствие стана известно, че се е качил вероятно под друго име на някой кораб в малкото пристанищно градче Нетуно; никой не чу повече за него.

Кой би могъл да опише покрусата на Диана? Отначало херцогиня ди Палиано изслушваше със съчувствие нейните жалби срещу съдбата, но един ден ѝ намекна, че за нея тази тема е изчерпана. В края на краищата Диана трябваше да си даде сметка, че е изоставена от любовника си и нейното сърце попадна в плен на най-жестоки

терзания. Тя извлече чудновати изводи от моментната досада, която херцогинята бе изразила, слушайки нескончаемите ѝ оплаквания. Диана си внуши, че херцогинята е увещала Домициано Форнари да я напусне завинаги и нещо повече, че тя го е снабдила със средства за път. Тази налудничавя идея се основаваше на някои предупреждения, които преди време херцогинята ѝ бе отправила. Скоро подозренията повлякоха след себе си и отмъщение. Диана помоли херцога за аудиенция и му разказа какво ставаше между жена му и Марчело. Херцогът отказа да повярва.

— Помислете — ѝ каза той, — ето вече петнадесет години не съм имал повод за най-малкия упрек спрямо херцогинята; тя устоя на съблазните на двора и на изкушенията, предлагани от високото положение, което заемахме в Рим. Най-изисканите принцове и самият херцог дьо Гиз, главнокомандващ френската армия, претърпяха поражение при нея, а вие искате да ме уверите, че е отстъпила на един дребен дворянин!

За нещастие херцогът скучаеше много в Сориано, където беше въдворен. Това селце се намираще само на две левги от онова, в което живееше жена му. Така че Диана можа да получи голям брой аудиенции без знанието на херцогинята. Диана прояви удивителна находчивост, а и страстта я направи красноречива. Тя донасяше на херцога за всичко с подробности; вече само отмъщението я радваше. Тя натрапчиво му повтаряше, че почти всяка вечер около единадесет часа Капече прониква в стаята на херцогинята и излиза оттам не по-рано от два-три сутринта. Отначало тези твърдения направиха на херцога толкова малко впечатление, че той не пожела да си даде труда да измине две левги посреднощ до Галезе, за да влезе неочаквано в спалнята на жена си.

Ала една вечер, когато пребиваваше в Галезе — макар слънцето да бе залязло, все още беше светло, — с разчорлени коси Диана се втурна в стаята, където се намираще херцогът. След като останаха насаме, тя му каза, че Марчело Капече току-що е влязъл в спалнята на херцогинята. Херцогът, очевидно в лошо разположение на духа, грабна камата и изтича към спалнята на жена си, където проникна през една тайна врата. Там той намери Марчело Капече. Наистина, двамата любовници побледнях, щом го видяха да влиза, но що се касае до останалото, нямаше нищо осъдително в положението, в което се



намираха. Лежейки в леглото си, херцогинята отбелязваше някакъв дребен разход, който бе направила; в стаята се намираше една камериерка; Марчело стоеше прав на три крачки от леглото.

Разярен, херцогът стисна Марчело за гърлото, замъкна го в съседната стая и му заповяда да хвърли на пода кинжала и кортика, с които младежът бе въоръжен. След което херцогът повика стражата, която тутакси отведе Марчело в местния затвор.

Херцогинята бе оставена в нейния дворец, но под строг надзор.

Херцогът съвсем не беше жесток; първата му мисъл бе да потули позора, за да не бъде принуден да прибегва до крайните мерки, които честта би изисквала от него. Той се опита да внуши на всички, че Марчело е задържан по съвсем друга причина и като взе за предлог няколкото огромни жаби, които Марчело беше закупил на висока цена два-три месеца по-рано, разпространи слуха, че младежът се опитал да го отрови. Ала истинското престъпление беше твърде добре известно и неговият брат кардиналът му поиска обяснение кога най-сетне смята да измие с кръвта на виновните оскърблението, което се бяха осмелили да нанесат на тяхното семейство.

Херцогът призова брата на жена си граф д'Алифе и Антонио Торандо, приятел на семейството. Тримата, образувайки нещо като съд, обвиниха Марчело Капече в любовни връзки с херцогинята и го осъдиха.

По една превратност на съдбата папа Пий IV, приемник на Павел IV, се оказа привърженик на испанската партия. Той нищо не можеше да откаже на Филип II, а последният поиска от него смъртта на кардинала и на херцог ди Палиано. Двамата братя бяха изправени пред местния трибунал и от материалите по делото ни станаха известни всички обстоятелства около смъртта на Марчело Капече.

Един от многобройните разпитани свидетели дава следните показания:

— Ние бяхме в Сориано; моят господар херцогът има дълъг разговор с граф д'Алифе... Късно вечерта се спуснахме в мазето, където херцогът беше приготвил въжета, необходими за изтезанието при разпита на обвиняемия. Там се намирахме херцогът, граф д'Алифе, синьор Антонио Торандо и аз.

Първият призован свидетел бе капитан Камило Грифоне, близък приятел и довереник на Капече. Херцогът се обърна към него с

думите:

— Кажи истината, приятелю. Какво знаеш за това, което Марчело е правил в стаята на херцогинята?

— Нищо не знам, има повече от двадесет дена, откакто съм скаран с Марчело.

Тъй като той упорито отказваше да съобщи каквото и да било, херцогът извика няколко човека от стражата си, която стоеше навън. Подестът<sup>[9]</sup> на Сориано върза Грифоне с въжето. Войниците дръпнаха въжето и издигнаха обвиняемия на четири пръста от земята. След като повися така около четвърт час, капитанът каза:

— Спуснете ме, ще кажа всичко, което зная.

След като го спуснаха на земята, войниците се отдалечиха и ние останахме насаме с него.

— Вярно е, че много пъти придружавах Марчело до спалнята на херцогинята — каза капитанът, — но не зная нищо повече, защото го чаках в един съседен двор до към един часа сутринта.

Тозчас стражата бе отново повикана и по заповед на херцога капитанът пак се намери във въздуха, така че краката му не докосваха земята. Скоро той изкрещя:

— Спуснете ме, ще кажа истината! Вярно е — продължи той, — още преди няколко месеца забелязах, че Марчело се люби с херцогинята и се готвех да направя това достояние на ваше превъзходителство или на дон Леонардо. Всяка сутрин херцогинята се осведомяваше за здравето на Марчело. Тя му правеше малки подаръци и между другото му пращаше скъпи и специално приготвени сладкиши. Виждах съм Марчело да носи малки превъзходно изработени верижки, които очевидно беше получил от херцогинята.

След това показание капитанът бе отново върнат в затвора. Доведоха вратаря на херцогинята, който каза, че нищо не знае. Вързаха го и той също се озова във въздуха. След половин час каза:

— Спуснете ме, ще кажа каквото зная.

Стъпвайки на земята, той заяви, че нищо не знае; вдигнаха го отново във въздуха. След половин час го смъкнаха; той обясни, че е на служба при херцогинята съвсем отскоро. Тъй като бе възможно този човек нищо да не знае, върнаха го в затвора. Всичко това отне много време, тъй като всеки път изкарваха стражата навън. Исканата да накарат

войниците да мислят, че се касае за опит за отравяне с яд, извлечен от жабите.

Нощта вече преваляше, когато херцогът нареди да доведат Марчело Капече. След като стражата излезе и вратата бе щателно заключена, херцогът запита:

— Каква работа имахте в стаята на херцогинята, та оставахте там до един, два, а понякога и до четири часа.

Марчело отрече всичко; извикаха стражата и той увисна; въжето му изкълчваше ръцете; като не можеше повече да понася болката, той помоли да го свалят. Сложиха го да седне на стол, но той започна да говори така несвързано, че сам не знаеше какво казва. Извикаха войниците от стражата и те пак го увесиха; мина доста време, преди да помоли да го спуснат.

— Вярно е — каза той, — че съм влизал в спалнята на херцогинята по тези неподходящи часове; но аз бях в любовни отношения със синьора Диана Бранкачо, една от придворните дами на нейна светлост, на която съм дал обет за женитба, и която всичко ми позволи, с изключение на онова, което е противно на честта.

Марчело бе върнат в затвора, където му устройха очна ставка с капитана и с Диана, която всичко отрече.

После отново поведоха Марчело към подземие. Когато доближихме вратата, той рече:

— Ваше превъзходителство, спомнете си, вие обещахте, че ще ме пощадите, ако кажа цялата истина. Не е нужно пак да прибъгвате до въжето, всичко ще ви кажа.

Тук той се приближи до херцога и с треперещ и едва доловим глас му каза, че действително е успял да спечели разположението на херцогинята. При тези думи херцогът се хвърли върху Марчело и го ухапа по бузата; сетне извади кинжала си и аз видях, че се готви да пониже виновния. Тогава казах, че би било добре Марчело да напише със собствената си ръка това, което току-що бе признал, тъй като подобна записка би послужила за оправдание на негово превъзходителство. Слязохме в мазето, където имаше принадлежности за писане, но въжето така беше изметнало рамото и ръката на Марчело, че той можа да напише само следните думи: *„Да, измених на господаря си, да, посегнах на честта му!“*

Докато Марчело пишеше, херцогът четеше. Когато Марчело свърши, херцогът се нахвърли върху него и му нанесе три удара с кинжал, които му отнеха живота. Диана Бранкачо стоеше на три крачки оттам, примряла от страх и без съмнение жестоко се разкайваше за това, което бе извършила.

— Недостойна за своя благороден произход жена! — извика херцогът. — Единствена причина за моя позор, за който ти си способствала в името на уталожването на собствените си непристойни удоволствия! Длъжен съм да те възнаградя за всичките ти предателства! Изричайки тия слова, той я хвана за косите и ѝ преряза гърлото с нож. Рукна поток от кръв и нещастницата падна мъртва.

Херцогът нареди труповете да бъдат хвърлени в една яма с нечистотии близо до затвора.

Младият кардинал Алфонсо Карафа, син на маркиз ди Монтебело и единствен от цялото семейство, когото папа Павел IV бе оставил край себе си, се счете задължен да му разправи за случилото се. Папата само попита:

— А какво направиха с херцогинята?

Всички в Рим мислеха, че тези думи ще повлекат след себе си смъртта на нещастната жена. Но херцогът не можеше да се реши на тази голяма жертва, било защото херцогинята беше бременна, било поради дълбоката нежност, която в миналото бе хранил към нея.

Три месеца след голямото добродетелно деяние, което бе извършил, разделяйки се с цялото си семейство, папа Павел IV се разболя, а след още три месеца боледуване се помина; това стана на 18 август 1559 година.

Кардиналът изпращаше на херцог ди Палиано писмо след писмо, повтаряйки му неспирно, че честта им изисква смъртта на херцогинята. Той искаше всичко да бъде свършено в най-кратък срок, тъй като не се знаеше как ще погледне на това новият папа, който щеше да бъде избран на мястото на починалия им чичо.

Херцогът, човек неподправен, добър и много по-малко взискателен от кардинала що се касае до въпросите на честта, не можеше да се реши на ужасната крайност, която изискваха от него. Самият той беше изневерявал многократно на херцогинята, и то без да

си дава ни най-малко труда да крие от нея тези изневери, които именно може би бяха подтикнали към мъст една толкова самолюбива жена. След като чу литургията и бе причестен, преди да влезе в конклава, кардиналът му писа пак, че няма повече сили да търпи тези постоянни отсрочки и че ако херцогът не се реши най-сетне на онова, което изисква честта на техния дом, той ще престане да се грижи за неговите дела и никога повече не ще защитава неговите интереси било в конклава, било пред новия папа. Една причина, нямаща нищо общо с въпросите на честта, подтикна херцога да вземе окончателно решение. Говореше се, че въпреки строгия надзор, херцогинята намерила начин да съобщи на Марк-Антонио Колона, смъртен враг на херцога заради херцогството Палиано, което последният му бе отнел, че ако Марк-Антонио съумее да ѝ спаси живота и да я освободи, тя от своя страна ще му помогне да завладее крепостта Палиано, чийто комендант ѝ бил предан.

На 28 август 1559 херцогът изпрати в Галезе два отряда войници. На 30 август дон Леонардо дел Кардине, роднина на херцога, и дон Феранте, граф д'Алифе, брат на херцогинята, пристигнаха в Галезе и влязоха в покоите на херцогинята, за да ѝ вземат живота. Те ѝ обявиха, че трябва да умре. Тя посрещна това известие, без да трепне, и пожела първо да се изповяда и да чуе светата служба. Сетне, когато тия двама сеньори се приближиха към нея, тя забеляза, че между тях имаше някакво разногласие. Запита ги дали носят у себе си писмена заповед от нейния съпруг херцога, повеляваща смъртта ѝ.

— Да, госпожо — отвърна дон Леонардо.

Херцогинята пожела да види тази заповед. Дон Феранте и я показа.

(В протоколите от процеса на херцог ди Палиано намерих свидетелски показания на монаси, които са присъствали на това ужасно събитие. Тези показания са много по-обстоятелствени от показанията на другите свидетели, което произлиза, струва ми се, от това, че монасите са говорили пред съда без страх, докато останалите свидетели са били малко или повече съучастници на господаря си.)

Капуцинът брат Антонио от Павия донася следното:

— След службата, по време на която тя със смирение прие светото причастие, ние тъкмо се стараехме да я разтушим, когато граф д'Алифе, братът на херцогинята, влезе в стаята с едно въже и една

лескова тояжка дебела колкото палец и дълга може би около половин лакът. Той завърза очите на херцогинята с една кърпа, а тя със съвършено хладнокръвие я намести, за да не го вижда. Графът ѝ метна въжето на врата; но тъй като то не стигаше, той го сне и се отдалечи на няколко крачки. Чувайки неговите стъпки, херцогинята свали кърпата от очите си и попита:

— Какво става? Защо се бавим?

Графът отвърна:

— Това въже е късо. Ще взема друго, за да не ви карам да се мъчите.

След тези думи той излезе; малко след това се върна стаята с друго въже, отново завърза очите на херцогинята, метна ѝ въжето на шията и след като вкара във възела тояжката, започна да я навива, докато тя се задуши. През цялото време херцогинята се държеше така, като че ли се водеше обикновен разговор.

Друг един капуцин, брат Антонио от Салазаро, завършва своите показания със следните думи:

— Измъчван от угризения, исках да се оттегля от стаята, за да не присъствам на смъртта на херцогинята, но тя ми каза: „За бога, не си отивай.“

(Тук монахът описва подробностите около смъртта точно така, както току-що ги предадохме.) Той добавя:

— Тя умря като добра християнка, повтаряйки: „*Вярвам, вярвам.*“

Двамата монаси, очевидно получили от своите настоятели съответно разрешение, повтарят в показанията си, че херцогинята неизменно твърдяла, че е невинна във всички разговори с тях, на всички изповеди и дори на изповедта, предшестваща службата, по време на която се бе причестила. Ако е била виновна, с тази си горделивост тя се е обрекла на вечни мъки.

По време на очната ставка между капуцина брат Антонио от Павия и дон Леонардо дел Кардине, монахът заяви:

— Моят другар каза на графа, че би следвало да изчакат херцогинята да роди. „Тя е бременна в седмия месец — добави той — и не бива да погубваме душата на клетия младенец, който тя носи в утробата си; трябва да направим всичко възможно да го кръстим.“

На което граф д'Алифе отговори:

— Вие знаете, че трябва да отида в Рим, а не искам да се показвам там с това петно на лицето.

Веднага след като херцогинята издъхна, двамата капуцини настояха тя да бъде отворена на часа, за да може да бъде кръстено детето; но графът и дон Леонардо не се вслушаха в увещанията им.

На следващия ден херцогинята бе тържествено погребана в местната черква (аз четох протокола). Новината за събитието веднага се разчу, но не направи особено впечатление, тъй като това отдавна се очакваше; в Рим и в Галезе вече неведнъж бяха пускали слухове за смъртта на херцогинята. При това нямаше нищо забележително в едно убийство, станало извън града и по време, когато папският престол е незает. Конклавът, който се събра след смъртта на Павел IV, беше много бурен и продължи не по-малко от четири месеца.

На 26 декември 1559 година бедният кардинал Карло Карафа се видя принуден да участва в избирането на новия папа, който беше подкрепян от Испания и следователно не можеше да откаже на Филип II каквото и да било искане от негова страна за наказателни мерки спрямо него, кардинал Карафа. Новоизбраният папа прие името Пий IV.

Ако в момента на смъртта на своя чичо кардиналът не се намираще в изгнание, той щеше да има решаващ глас в предварителните разисквания или поне щеше да бъде в състояние да възпрепятства избирането на свой враг.

Малко след това кардиналът и херцогът бяха задържани; очевидно Филип II бе наредил да бъдат погубени. Те трябваше да отговарят по обвинение от четиринадесет пункта. Бяха разпитани всички лица, които можеха да хвърлят светлина върху тези четиринадесет пункта. Много добре съставените протоколи на процеса се съдържат в два тома *in folio*, които прочетох с голям интерес, тъй като в тях на всяка страница се срещат подробни описания на нрави, считани от историците твърде недостойни, за да влязат в историята. Там намерих изключително живописен и обстоен разказ за едно ръководено от испанската партия покушение върху живота на кардинал Карафа по времето, когато е бил все още могъщ министър.

Впрочем той и неговият брат са били осъдени за престъпления, които не биха били счетени за такива, ако бяха извършени от някой друг — например за това, че са убили любовника на една невярна жена

и самата тази жена. Няколко години по-късно принц Орсини се оженил за сестрата на великия Тоскански херцог; решил, че му е невярна, той наредил да я отровят в самата Тоскана със съгласието на нейния брат великия херцог и никога тази постъпка не му била вменена във вина. Немалко принцеси от рода Медичи са умрели по такъв начин.

Когато процесът на двамата Карафа приключи, бе съставен подробен отчет за него и конгрегацията на кардиналите го разгледа нееднократно. Беше повече от очевидно, че щом веднъж са решили да накажат със смърт убиец, отмъстил за прелюбодеяние — престъпление, с което по начало правосъдието не се занимаваше никога, — то кардиналът ставаше виновен за това, че е подбудил брат си към извършване на престъплението, така както херцогът беше виновен за това, че го е извършил.

На 3 март 1561 папата свика консистория, която трая осем часа и в края на която той произнесе присъдата над братята Карафа, която гласеше: *Prout in schedula*. (Да стане както се полага.)

На следващата нощ фискалът изпрати в замъка „Сант-Анджело“ началника на стражата, за да приведе в изпълнение смъртната присъда над двамата братя: Карло — кардинал Карафа и Джовани — херцог ди Палиано. Тъй и бе сторено. Първо се заеха с херцога. Той бе преместен от замъка „Сант-Анджело“ в затвора „Тординона“, където всичко беше приготвено. Тук именно бяха обезглавени херцогът, граф д'Алифе и дон Леонардо дел Кардине.

Херцогът понесе този ужасен момент не само като кавалер от благороден произход, но и като християнин, готов всичко да изтърпи от любов към бога. Желаете да подготви двамата си другари за смъртта, той се обърна към тях с най-красиви напътствени слова; след това написа писмо до своя син.<sup>[10]</sup>

Началник стражата се върна в замъка „Сант-Анджело“ и извести на кардинал Карафа смъртната му присъда, като при това му даде само един час да се подготви. Кардиналът прояви по-голямо величие на духа от своя брат и каза по-малко думи; а думите са винаги сила, която търсим извън себе си. Като чу ужасната вест, той само прошепна:

— Аз, да умра! О, папа Пий! О, кралю Филип!

Той се изповяда, прочете седемте псалми на покаяние, после седна на един стол и каза на палача:

— Вършете своето.



Палачът започна да го души с един копринен шнур; шнурът се скъса и се наложи да започне наново. Кардиналът гледаше палача, без да го удостои с нито една дума.

(ДОБАВЕНА БЕЛЕЖКА)

Няколко години по-късно светият папа Пий V нареди процесът да бъде преразгледан и присъдата бе обявена за недействителна; кардиналът и неговият брат бяха възстановени във всички свои права, а главният прокурор, който повече от всички беше допринесъл за тяхната смърт — обесен. Пий V заповяда да бъде унищожен протокола от процеса; всички копия из библиотеките бяха изгорени; тяхното съхранение беше забранено под страх от отлъчване от църквата. Но папата не бе и помислил за това, че едно копие от процеса е останало в собствената му библиотека; именно то било размножено, благодарение на което разполагаме днес със съдържащите се в него сведения.

---

[1] Напечатана е за пръв път в „Revue des deux mondes“ от 15 август 1838 под псевдонима Ф. дьо Лаженъове. Датата, посочена от Стендал, не съответства на действителността. В 1838 година Стендал не е бил в Палермо, където се развива действието. Той е продиктувал новелата в Париж на 31 юли 1838 и я е коригирал на 9 август. Тя е била препечатана в сборника, в който са „Игуменката от Кастро“, „Семейство Ченчи“ и „Витория Акорамбони“, в 1839. ↑

[2] *Херцог дьо Ришельо* (1696–1788) — племенник на кардинал дьо Ришельо, любимец на Луи XV. Известен с цинизма и с разпуснатите си нрави. ↑

[3] *Каналето* (1697–1768) — псевдоним на венецианския художник Антонио Канале. С голямо майсторство и точност той изобразявал каналите, улиците и площадите на Венеция. Отличен колорист. ↑

[4] *Салватор Роза* (1615–1673) — италиански художник, проявявал предпочитание към драматичните сюжети. ↑

[5] Ан Радклиф (1764–1823) — английска писателка, авторка на готически романи. ↑

[6] *Лукреция* — героиня от легендарния период на древно-римската история. Обезчестена от сина на римския цар Тарквиний, ги

посегнала на живота си, което предизвикало в Рим въстание и установяването на република. ↑

[7] *Seggio di nido* — седжо или седжи. Така се наричали в Неаполитанското кралство градските и придворни благородници, притежаващи земи в града или в близост до него и заемащи длъжности в държавните учреждения или при двора. ↑

[8] „*Пекороне*“ (1378) — сборник новели от флорентинския писател от XIV век Джовани Фиорентино, подражание на „Декамерон“ от Бокачо. ↑

[9] *Подест* (podesta — итал.) — в средните векове градски глава, най-висшето административно лице в италианския град. ↑

[10] Ученият господни Сисмонди<sup>[11]</sup> обърква цялата тази история. (Вж. статията „Карафа“ в биографичния речник на Мишо<sup>[12]</sup>.) То твърди, че в деня на смъртта на кардинала отрязали главата на граф ди Монторио. Графът е баща на кардинала и на херцог ди Палиано. Ученият историк бърка бащата със сина. (Б.а.) ↑

[11] *Сисмонди* (1773–1842) — историк и икономист, автор на известната „История на италианските републики в средните векове“. ↑

[12] *Мишо* (1773–1858) — френски историк, издал огромен биографически речник. ↑

## ПРЕКАЛЕНАТА БЛАГОСКЛОННОСТ Е ГИБЕЛНА ИСТОРИЯ ОТ 1589 ГОДИНА<sup>[1]</sup>

Това е заглавието, което един испански поет е дал на настоящата история, преработена от него в трагедия. Предпазвам се от това, да заимствам какъвто и да е орнамент, с чиято помощ въображението на въпросния испанец е търсило да украси тази тъжна картина от живота в един манастир; подобни похвати наистина допринасят за възбуждането на интереса, но верен на своето желание да разкрия истинския лик на простодушните и страстни хора, живели в XVI век, от които произлиза съвременната цивилизация, предавам тази история без всякакво украшение и такава, каквата с малко повече късмет би могла да бъде прочетена в архивите на ... епископия, където се намират оригиналните ръкописи и любопитният разказ на граф Буонделмонте.

В един тоскански град, който не ще назова, в 1589 година съществувал, а съществува и днес, един мрачен в своята внушителност манастир. Неговите черни зидове, извисяващи се най-малко на петдесет стъпки, помрачават целия квартал; край тези зидове минават три улици, а от четвъртата страна се простира градината на манастира, която отива до покрайнините на града. Градината е заобиколена от един по-нисък зид. Това абатство, което ние тук ще наречем Санта Рипарата, приема единствено девойки от знатен произход. На 20 октомври 1587 всички камбани на абатството зазвънили; отворената за вярващите черква била украсена с великолепни тапицерии от червена дамаска със златни ресни. Вечерта на предишния ден благочестивата сестра Вирджилия, възлюбена на новия велик херцог на Тоскана, Фердинандо I, била назначена за игуменка на Санта Рипарата и епископът на града, следван от своя клир, щял да я възведе в сан. Целият град бил развълнуван, а тълпата по улиците около Санта Рипарата била такава, че не можело да се мине.

Кардинал Фердинандо Медичи, който неотдавна наследил властта от своя брат Франческо, без при това да се откаже от сана си,

бил тридесет и шест годишен и имал кардиналски сан вече двадесет и пет години, след като тази висока почит му била въздадена на единадесетгодишна възраст. Управлението на Франческо, известен и в наши дни с любовта си към Бианка Капело, било белязано с всевъзможните лудости, за които един принц, неотличаващ се със силен характер, може да бъде вдъхновен от пристрастието си към удоволствията. Фердинандо от своя страна имал повод да се самоупрекне за някои слабости от същия род като тези на брат му: неговата любов със сестрата-облатка Вирджилия била широко известна в Тоскана, но, дължни сме да кажем, била известна най-вече със своята невинност. Докато великият херцог Франческо, мрачен, буен и увлечен от страстите си, не мислел особено за скандала, причинен от любовните му похождения, то в околностите се говорело само за високата добродетел на сестра Вирджилия. Тъй като орденът на облатите, към който тя принадлежала, позволява на монахините да прекарват близо две трети от годината в родителския дом, тя виждала всеки ден кардинал Медичи, когато той пребивавал във Флоренция. Този отдаден на сластолюбието град бил озадачен от две неща, касаещи въпросната любовна проява на един млад и богат принц, за който нямало да има никакви пречки, ако решил да последва примера на брат си: от една страна, сестра Вирджилия, кротка, свенлива и повече от посредствена в умствено отношение, не била и никак хубава; от друга страна, младият кардинал я бил виждал само в присъствието на две или три жени, предани на рода Респучо, към който принадлежала тази своеобразна възлюбена на един млад чистокръвен принц.

Великият херцог Франческо умрял вечерта на 19 октомври 1587 година. В предобедна на 20 октомври най-изтъкнатите благородници от неговия двор и най-богатите търговци (трябва дапомним, че в началото Медичите са били ни повече, но по-малко търговци; техните родственици и най-влиятелните представители на двора са били все още заети с търговия, което не позволявало тези придворни да изглеждат така смешно полезни, както изглеждат техните колеги от съвременните дворове) — и така, първите царедворци и най-заможните търговци се стекли на 20 октомври сутринта в скромната къща на сестрата облатка Вирджилия, която била доста изненадана от това стълпотворение.

Новият велик херцог Фердинандо желяел да бъде мъдър, разумен, полезен за благо на поданиците си и искал най-вече да изкорени интригите от своя двор. Той установил, идвайки на власт, че най-богатото женско абатство в неговите владения, това, което служело за убежище на девойките от благороден произход, жертвани от своите родители в името на блясъка на родовете си, и на което ще дадем името абатство Санта Рипарата, е без настоятелка; той не се поколебал да назначи на това място жената, която обичал.

Абатството Санта Рипарата принадлежало на ордена св. Бенедикт, чийто устав не позволявал на монахините да излизат извън пределите на обителта.

За голяма изненада на добрия флорентински народ, херцогът-кардинал не се срещнал с новата игуменка, а от друга страна, неговата душевна деликатност, която била отбелязана и, общо взето, порицана от всички придворни дами, никога не му позволила да се уедини с която и да е друга жена. След като това негово поведенческо правило било доказано, любезностите на придворните последвали стъпките на сестра Вирджилия чак в манастира и те като че ли забелязали, че въпреки своята изключителна скромност тя съвсем не е равнодушна към това единствено внимание, което изключителната добродетел на новия суверен му позволила да прояви спрямо нея.

Манастирът Санта Рипарата имал да решава често въпроси от най-деликатно естество: тези млади момичета, произхождащи от най-богатите флорентински родове, съвсем не се оставяли да бъдат прокудени от това тогава тъй бляскаво общество на този толкова богат град, който бил по това време столица на европейската търговия, без да хвърлят един поглед на носталгично съжаление върху всичко онова, което ги принуждавали да напуснат; често те роптаели открито срещу несправедливостта на своите родители, понякога търсели утеха в любовта и тогава взаимните омрази и съперничества в манастира раздвижвали чак духовете на висшето общество във Флоренция. Това състояние на нещата наложило на игуменката на Санта Рипарата да получава доста чести аудиенции при великия херцог. За да нарушава колкото е възможно по-малко устава на ордена св. Бенедикт, великият херцог изпращал на игуменката една от своите празнични каляски, в която се настанявали две от придворните му дами, за да придружат игуменката до огромната зала за аудиенции в двореца на великия

херцог, намиращ се на Виа Ларга. Двете дами, „свидетелки за спазването на затворническия обет“, както ги наричали, се настанявали в кресла близо до вратата, докато игуменката продължавала сама и отивала да говори с принца, който я чакал на другия край на залата, така че двете дами да не могат да чуят нищо от това, за което ставало дума по време на тази аудиенция.

Друг път принцът отивал в черквата Санта Рипарата; отваряли му решетките на клироса и игуменката идвала да говори с негово височество.

Тези два начина никак не допадали на великия херцог; те можели, да засият у него чувството, което той искал да заглуши. Междувременно в манастира Санта Рипарата не закъснели да се случат произшествия от доста деликатно естество: любовните похождения на сестра Феличия дели Алмиери нарушавали покоя в него. Семейство Алмиери било едно от най-могъщите и богати семейства във Флоренция. Тъй като двамина от общо тримата братя, за чието тщеславие били пожертвали младата Феличия, умрели, а третият нямал деца, това семейство си въобразило, че е наказано свише. Въпреки обета за бедност, който Феличия била дала, майката и останалият жив брат й връщали под формата на подаръци богатата, от които я били лишили, за да блесне суетата на нейните братя.

В онези дни манастирът Санта Рипарата наброявал четиридесет и три монахини. Всяка от тях имала своя *благородна камериерка*; това били млади момичета, произлизащи от средите на бедната аристокрация, които се хранили на отделна маса и получавали от ковчезника на манастира по едно екю на месец, за да покриват дребните си разноски. Но по силата на един странен и не много благоприятен за спокойствието в манастира обичай, благородните камериерки не бивало да бъдат на повече от тридесет години; достигайки тази възраст, въпросните девойки се омъжвали или ставали монахини във второстепенни манастири.

Високоблагородните монахини от Санта Рипарата можели да имат до пет прислужнички, а сестра Феличия дели Алмиери предявявала претенции за седем. Всички манастирски дами, подозирани в любовни връзки — а техният брой възлизал на петнадесет или шестнадесет, — поддържали претенциите на Феличия,

докато останалите двадесет и шест давали израз на възмущението си и заплашвали да се оплачат на принца.

В двора всички приятели на семейство Алмиери започнали да говорят, че би било нередно да се попречи на една девойка от такова високо потекло като Феличия, при това толкова безмилостно пожертвана от своето семейство, да употреби богатството си както намери за добре, още повече че се касае за нещо съвсем безобидно. От друга страна, семействата на по-възрастните или по-малко богати монахини не пропускали да забележат, че е най-малкото странно една монахиня, която е дала обет за бедност, да не се задоволява с прислуга от пет жени.

Великият херцог пожелал да сложи край на дрязгите, които заплашвали да разбунят града. Неговите министри настоявали да извика на аудиенция игуменката на Санта Рипарата и понеже тази божествено добродетелна и доброхарактерна жена вероятно нямало да склони да занимава вгълбения си в благочестиви размисли ум с разнищването на толкова нищожни крамоли, великият херцог трябвало да ѝ предаде едно решение, което тя само да изпълни. „Но как да взема подобно решение — си казал този благоразумен принц, — като не зная нищо за доводите, които могат да изтъкнат двете страни?“ Освен това той съвсем не желал да си създаде без достатъчно основание враг в лицето на влиятелното семейство Алмиери.

Близък приятел на принца бил тридесет и пет годишният (тоест една година по-млад от него самия), граф Буонделмонте. Те се познавали от люлчено време, тъй като имали обща кърмачка — една богата и хубава селянка от Казентино. Граф Буонделмонте, извънредно богат, извънредно благороден и славещ се като един от най-красивите мъже на града, бил забележителен с крайно равнодушния си и студен характер. Той отхвърлил по безусловен начин поканата да бъде назначен за пръв министър, която великият херцог Фердинандо му отправил още в деня на пристигането си във Флоренция.

— Ако бях на ваше място — му казал графът, — незабавно щях да се откажа от престола; отсъдете дали бих искал да стана министър на един велик херцог и да насъскам срещу себе си половината от жителите на града, в който смятам да прекарам живота си!

Сред дворцовите затруднения, които раздорите в манастира Санта Рипарата създавали на великия херцог, той сметнал, че би могъл да

прибегне до приятелството на графа. Последният прекарвал времето в именията си, за които полагал големи грижи. Всеки ден отделял по два часа за лов и риболов, според сезона, и никоой не знаел да е имал любовница. Той бил твърде недоволен от писмото, с което принцът го викал във Флоренция; това чувство се засилило, когато принцът му казал, че иска да го направи управител на благородния манастир Санта Рипарата.

— Знайте — му казал графът, — че почти бих предпочел да бъда пръв министър на ваше височество. Душевният покой е моят идеал, а какво ще стане с мен сред всичките онези подлудени овце?

— Това, което ме накара да спра погледа си на вас, приятелю мой, е, че не знам някоя жена да е имала власт над душата ви дори за ден; аз далеч не съм такъв щастливец; ако от мен зависеше, щях да повторя всичките лудости, които брат ми извърши заради Бланка Капело<sup>[2]</sup>!

Тук принцът навлязъл в интимни откровения, с помощта на които разчитал да предразположи приятеля си.

— Знайте — му рекъл той, — че ако видя пак това очарователно момиче, което направих игуменка на Санта Рипарата, не отговарям за себе си.

— И какво лошо виждате в това? — отвърнал графът. — Ако за вас е щастие да имате любовница, защо не си го позволите? Аз лично нямам, защото всяка жена започва да ме отегчава със сплетните и дребнавостите си само три дни след запознанството с нея.

— Но аз съм кардинал — възразил великият херцог. — Вярно е, че папата ми даде разрешение да оставя сана си и да се ожена, имайки предвид короната, която ми се падна, но нямам никакво желание да горя в ада и ако се ожена, ще взема жена, която няма ни най-малко да обичам и от която ще искам наследници за короната си, а не пошлите радости на брака.

— На това нямам какво да възразя — отговорил графът, — макар съвсем да не вярвам, че всемогъщият бог спира погледа си на такива дреболии. Направете поданиците си щастливи и порядъчни, ако можете, а ако искате — имайте и тридесет и шест любовници.

— Не искам дори и една — отвърнал принцът със смях, — а именно на тази опасност ще бъда изложен, ако видя игуменката на Санта Рипарата. Това е най-добрата жена на света, но тя е неспособна



да управлява дори най-пристойното сборище от благочестиви старици, камо ли един манастир, пълен с момичета, изтръгнати от света пряко волята им.

Принцът така искрено се страхувал да се види със сестра Вирджилия, че графът бил трогнат. „Ако престъпи своеобразния обет, който е дал, получавайки от папата позволение да се жени — помислил си графът, — той е способен да се терзае до края на живота си.“ На другия ден отишъл в манастира Санта Рипарата, където бил приет с цялото любопитство и с всички почести, които заслужавал като представител на принца. Фердинандо I предварително изпратил един от министрите си да обяви на игуменката и на монахините, че държавните дела не му позволяват да отделя време на манастира им и че предоставя цялата си власт на граф Буонделмонте, чиито решения не подлежат на оспорване.

След срещата си с простодушната игуменка, графът бил възмутен от лошия вкус на принца: тя не се отличавала с разсъдливост, а още по-малко — с хубост. Графът заключил, че монахините злоумишлено пречели на Феличия деля Алмиери да си вземе още две камериерки. Той наредил да доведат Феличия в приемната. Тя му отговорила нагло, че не разполага с достатъчно време, за да дойде; това малко развеселило графа, който до този момент бил доста отегчен от мисията си и съжалявал за своята отзивчивост спрямо принца.

Тогава той казал, че му е все едно дали ще говори със самата Феличия, или с камериерките ѝ и изпратил да повикат и петте в приемната. Само три от тях се отзовали и заявили от името на господарката си, че не е в състояние да се лиши от другите две; при което графът, възползвайки се от правата си на представител на принца, наредил на двама от хората си да влязат в манастира и да му доведат двете твърдоглави камериерки; след това в продължение на един час се забавлявал с бърборенето на тези пет млади и хубави момичета, които почти през цялото време говорели едновременно. Чак тогава от това, което те неволно му разкрили, наместникът на херцога започнал да добива представа за произхождащото в манастира. Само пет или шест монахини били по-възрастни; двадесетина, въпреки младостта си, били благочестиви, но останалите — млади и красиви — имали любовници в града. Наистина, те можели да ги виждат твърде рядко. Но как го постигали? Това е, което графът не пожелал да попита

камериерките на Феличия и което си обещал да узнае скоро, като постави наблюдатели около манастира. За своя голяма изненада той научил, че някои от монахините са много близки помежду си и че най-вече това е причината за вътрешните вражди и междуособици. Например близка приятелка на Феличия била Роделинда от П...; Челиана, най-красивата след Феличия обитателка на манастира, имала за приятелка младата Фабиана. Всяка от тези дами проявявала повече или по-малко благосклонност спрямо една от своите благородни камериерки. Например Тереза, благородната камериерка на игуменката, била спечелила благосклонността ѝ, като се показвала по-благочестива от нея. Тя се молела на колене до игуменката по пет-шест часа на ден, въпреки че по твърденията на камериерките, това време ѝ се струвало мъчително дълго.

Графът научил още, че двама от любовниците — вероятно тези на Феличия и Роделинда, се казват Родерико и Ланчелото; но той не пожелал да разпитва ребром по този въпрос.

Единият час, който той прекарал със споменатите камериерки, не му се сторил никак дълъг, но бил цяла вечност за Феличия, чието достойнство било накърнено от действията на този наместник на херцога, лишил я от услугите и на петте ѝ камериерки наведнъж. Тя не могла да се сдържи и чувайки отдалеч силния глъч в приемната, нахлула в нея, макар и достойнството да ѝ подсказвало, че тази нейна проява, очевидно предизвикана от изблик на нетърпение, можела да изглежда смешна след нейния отказ да се отзове на официалната покана на пратеника на принца. „Но пък ще съумея да поставя този господинчо на мястото му“ — си казала Феличия, най-властната от жените. И тъй, тя нахълтала в приемната, поздравила съвсем бегло пратеника на принца и заповядала на едната от камериерките си да я последва.

— Госпожо, ако това момиче ви послуша, ще наредя на хората си да влязат в манастира и те на часа ще го върнат при мен.

— Аз ще я държа за ръката; ще посмеят ли вашите хора да упражнят насилие?

— Моите хора ще доведат в тази приемна и нея, и вас, госпожо.

— И мен?

— Да, и вас; и ако ми е угодно, ще ви махна от този манастир и ще продължите да се трудите за спасението си в някое съвсем бедно

манастирче из апенинските чукари. Мога да сторя това и още много други неща.

Графът забелязал, че петте камериерки побледнели; и страните на самата Феличия приели блед оттънък, от което тя станала още по-хубава.

„Ето със сигурност — си казал графът — най-хубавата млада личност, която съм срещал в живота си; трябва да продължи тази сцена.“ Сцената наистина продължила, и то почти около час. През това време Феличия проявила остър ум и високомерен характер, които се сторили много забавни на наместника на принца. Към края на разговора, когато тонът станал доста по-мек, Феличия се видяла на графа като че ли по-малко красива.

„Трябва пак да я ядосам“ — си помислил той. Напомнил ѝ, че е дала обет за послушание и че ако за в бъдеще окаже и най-малка съпротива на заповедите на принца, за които бил натоварен да уведомява манастира, то той ще счете за нужно с оглед спасението ѝ да я изпрати да прекара шест месеца в някой от най-скучните манастири в Апенините.

Феличия била великолепа в своята ярост. Тя му отвърнала, че само светите мъченици са страдали повече от жестокостта на римските императори.

— Аз съвсем не съм император, госпожо, а освен това мъчениците не са разпалвали страстите на цялото общество само за да имат две камериерки повече при наличието вече на пет, и то така миловидни като присъстващите тук госпожици.

Графът се поклонил подчертано студено и излязъл, без да ѝ остави време да отговори, за да даде израз на задушавания я бяс.

Той останал във Флоренция и не се завърнал в именията си, тъй като бил любопитен да узнае какво всъщност ставало в манастира Санта Рипарата. Няколкото наблюдатели, които му осигурила полицейската служба на великия херцог и които се разположили в близост до манастира и около просторните манастирски градини до градската врата в посока към Фиезоле, скоро го осведомили за всичко, което той желал да знае. Родерико Л..., един от най-богатите и безпътни младежи в града, бил любовник на Феличия, а нежната Роделинда — близка приятелка на последната, се любела с Ланчелото П., млад човек, силно отличил се във войните, които Флоренция

водила срещу Пиза. Тези младежи преодолявали големи трудности, за да проникват в манастира. След заемането на трона от великия херцог Фердинандо строгостта била удвоена или, по-точно казано, бил сложен край на дотогавашната разпуснатост. Игуменката Вирджилия желала да наложи устава в цялата му строгост, но нейният ум и нейният характер съвсем не съответствали на добрите ѝ намерения и наблюдателите, намиращи се на разположение на графа, го осведомили, че не минавал и месец без Родерико, Ланчелото и двама или трима други младежи, които имали връзки в манастира, да успеят да видят любовниците си. Просторните градини на манастира принудили епископа да търпи съществуването на две порти откъм пустеещото поле зад крепостния вал в северната част на града. Монахините, които съблюдавали изискванията на своя дълг, а те били мнозинство в манастира, не знаели тези подробности с точността, с която ги знаел графът, но подозирали за тях и се оправдавали с наличието на тези злоупотреби, за да не се подчиняват и те самите на заповедите на игуменката.

Графът скоро разбрал, че никак не ще бъде лесно да се възстанови редът в манастира, докато той е управляван от една толкова слаба жена като игуменката. Той се изказал в този дух пред великия херцог, който го насърчил да действа с най-голяма строгост, но в същото време съвсем не изглеждал разположен да разстрои отколешната си приятелка, като я премести в друг манастир поради неспособност.

Графът се завърнал в Санта Рипарата твърдо решен да прибегне до крайна суровост, за да се отърве по възможно най-бърз начин от неприятната задача, с която имал неблагоприятното да се натовари. Фелиция от своя страна, още раздразнена от начина, по който графът ѝ говорил, била изпълнена с решителност да се възползва от първата среща, за да възприеме тона, който подхождал на високоблагородното потекло на нейното семейство и на положението, което то заемало в обществото. При пристигането си в манастира, графът незабавно заръчал да извикат Фелиция, за да се освободи първо от най-тягостната част от задачата си. От своя страна Фелиция пристигнала в приемната, раздразнена до крайна степен, но графът я намерил много разхубавена, а той бил тънък познавач в това отношение. „Преди да разстроя още повече това прекрасно лице — си казал той, — нека си оставя малко

време добре да го поогледам“. Феличия пък се възхитила на разсъдливия и сдържан тон на този хубав мъж, действително забележителен в черния си костюм, който бил счел за нужно да облече във връзка с обязаностите си спрямо манастира. „Очаквах — си казала Феличия, — че тъй като е на повече от тридесет и пет години, ще се окаже някой смешен дъртак като нашите изповедници, а ето че, напротив, се озовавам срещу един мъж, действително достоен да бъде наречен така. Наистина той не носи пищните дрехи, които съставляват голяма част от достойнствата на Родерико и на другите ми познати младежи; отстъпва им що се отнася до количеството кадифе и златни бродерии по дрехите си, но стига да поиска, той би могъл да се сдобие с този вид достойнство в един миг, докато на ония младоци би им било, струва ми се, твърде трудно да наподобят мъдрия, смислен и наистина интересен начин на говорене на граф Буонделмонте.“ Феличия не можела да разбере точно какво придавало такъв своеобразен облик на този едър мъж, облечен в черно кадифе, с когото от един час насам тя разговаряла по различни въпроси.

Въпреки че много старателно избягвал да я дразни с каквото и да било, графът далеч не ѝ отстъпвал във всичко, така както неизменно правел всеки от мъжете, които общували с тази тъй красива и властна девойка, за която се твърдяло, че има любовници. Тъй като графът не се домогвал до нищо, той се държал с нея просто и естествено; до този момент той само избягвал да засяга пряко въпроси, които биха могли да предизвикат гнева ѝ. Когато разговорът опрял до безредиците в манастира, трябвало все пак да стане дума за претенциите на горделивата монахиня.

— Всъщност, синьора, това, което внася смут тук е може би оправданата донякъде претенция, предявена от една от най-забележителните личности в този манастир, да има две камериерки в повече от останалите.

— Това, което внася смут тук, е слабият характер на игуменката, която иска да ни държи с напълно непозната за нас и нечувана строгост. Възможно е да има манастири, населени с действително благочестиви девиси, които обичат уединението и мислят действително да спазят обетите за бедност, за послушание и т.н. и т.н., които са дали на седемнадесет години; колкото до нас, нашите семейства са ни натирили тук, за да оставят всички семейни блага на

братята ни. Дойдохме тук не по собствено желание, а поради невъзможността да избягаме и да живеем другаде, освен в манастира, защото бащите ни не искаха повече да ни виждат в дворците си. Впрочем, когато дадохме тези толкова очевидно нелепи в очите на разума обети, ние всички бяхме живели по една или по няколко години като пансионерки в манастира и всяка от нас мислеше, че ще се ползва със същата свобода, с която виждахме да се ползват монахините по онова време. А ви уверявам, господин наместник на принца, че оградната врата бе отворена до зори и всяка от въпросните дами се срещаше на воля с приятелите си в градината. Никой и не мислеше да порицае този начин на живот и ние всичките смятахме, че като монахини ще можем да се радваме на свободата и щастието, на което се радват онези от сестрите ни, на които скъперничеството на нашите родители е позволило все пак да се омъжат. Истината е, че всичко се промени, откакто имаме велик херцог, който е бил кардинал в продължение на двадесет и пет години от живота си. Вие можете, господин наместник, да вкарате в този манастир войници, а и слуги, както направихте онзи ден. Те ще упражнят насилие върху нас, така, както вашите слуги насилиха прислужничките ми въз основа на това единствено, но напълно достатъчно основание, че са по-силни от тях. Но в своето самомнение не мислете, че имате и най-малкото право над нас. Ние със сила бяхме доведени в този манастир, със сила на шестнадесетгодишна възраст бяхме накарани да положим клетва и да дадем всякакви обети и най-сетне отегчителния начин на живот, който вие смятате да ни наложите, съвсем не е като този, който видяхме да водят монахините, обитаващи манастира по времето, когато ние давахме обетите си; дори ако приемем, че тези обети са валидни, то ние се врекохме ни повече, ни по-малко да живеем като онези монахини, а вие искате да ни накарате да живеем така, както те никога не са живеели. Ще ви призная, господин наместник, че държа на уважението на съгражданите си. По времето на републиката нямаше да бъде търпяно това позорно насилие над злочести момичета, чиято единствена вина е, че са се родили в богати семейства и че имат братя. Винаги съм търсила удобен случай, за да кажа тези неща публично или поне на някой разумен човек. Колкото до броя на обслужващите ме жени, малко ме е грижа за него. Не пет или седем, а две ще са ми напълно достатъчни; бих могла да упорствам в искането си за седем,

докато бъдат прекратени недостойните издевателства, някои от които ви изложих и чиято жертва сме; но тъй като вашите дрехи от черно кадифе ви отиват много, господин наместник на принца, аз ви заявявам, че за тази година се отказвам от правото си да имам толкова прислужнички, колкото ми позволяват средствата.

На граф Буонделмонте му станало много забавно от начина, по който тя изразявала своето негодувание и той продължил да го насърчава, като направил възможно най-нелепите възражения, които му дошли на ум. Феличия ги оспорила с очарователен плам и остроумие. Графът съзрял в очите ѝ цялото недоумение, което изпитвала тази двадесетгодишна девойка, чувайки подобни нелепости от устата на един разумен на пръв поглед мъж.

Графът се разделил с Феличия, наредил да извикат игуменката, на която дал разумни напътствия, съобщил на принца, че вълненията в манастира Санта Рипарата са уталожени, получил изобилие от похвали за своята дълбока мъдрост и най-сетне се завърнал в имененията си, за да продължи да им отдава грижите си. „Ето — си казвал той понякога, — едно двадесетгодишно момиче, което при това би минавало може би за най-красивото в града, ако живееше сред обществото, и което освен всичко не разсъждава съвсем като кукла.“

Междувременно в манастира станали големи произшествия. Не всички монахини разсъждавали така прозорливо като Феличия, но повечето от по-младите се отегчавали до смърт. Тяхната единствена утеха се състояла в това, да рисуват карикатури и да пишат сатирични сонети за един принц, който, след като бил кардинал в течение на двадесет и пет години, се възкачил на престола и намерил за най-уместно да не вижда повече възлюбената си, а да я натовари в качеството на игуменка да подлага на унижения злочести млади момичета, захвърлени в един манастир поради скъперничеството на родителите им.

Както вече споменахме, кротката Роделинда била близка приятелка на Феличия. Тяхното приятелство като че ли укрепнало, след като Феличия ѝ признала, че след разговорите си с граф Буонделмонте — този улегнал тридесет и шест годишен мъж, нейният любовник Родерико започнал да ѝ се струва едно доста досадно същество. Казано накратко, Феличия се влюбила в този тъй достолепен граф; нескончаемите разговори, които тя водела по този

повод с приятелката си Роделинда, продължавали понякога до два-три часа сутринта. А според устава на св. Бенедикт, който игуменката се стараела да възстанови в цялата му строгост, всяка от монахините трябвало да се оттегля в килията си до един час след заник слънце при първия удар на една камбана, зовяща за вечерно уединение. Благодушната игуменка, смятайки, че трябва да дава пример, не пропускала да се уедини в своята килия при звука на камбаната, като вярвала благочестиво, че всички монахини следвали примера ѝ. Сред най-хубавите и най-богатите от тези дами се откроявали деветнадесетгодишната Фабиана — може би най-вятърничавата в манастира, и нейната интимна<sup>[3]</sup> приятелка Челиана. И едната, и другата били много разгневени срещу Феличия, която, както твърдели те, ги пренебрегвала. Истината е, че откакто Феличия имала такава занимателна тема за разговор с Роделинда, тя понасяла със зле прикрита или по-скоро с нескрита досада присъствието на другите монахини. Тя била най-красивата, най-богатата, а очевидно и най-умната от всички. За един манастир, в който витаела скуката, това било предостатъчно, за да предизвика силна неприязън. С цялото си лекомислие Фабиана отишла да каже на игуменката, че Феличия и Роделинда понякога остават в градината до два часа след полунощ. Чрез графа игуменката била издействала един войник на принца да караули пред портата на манастирската градина откъм пустеещото пространство зад северната част на крепостния вал. Тя наредила да поставят на тази порта огромни катинари и всяка вечер след работа най-младият от градинарите — шестдесетгодишен старец — отнасял на игуменката ключа от тази порта. Игуменката веднага изпращала една стара и омразна на монахините пазачка да заключи и другия катинар. Въпреки наличието на всички тези предпазни мерки, оставането в градината до два часа сутринта ѝ се видяло недопустимо престъпление. Тя пратила да извикат Феличия и се отнесла с тази благородна девойка, която при това била вече станала и наследница на семейството си, толкова високомерно, колкото може би нямало да си позволи, ако не била сигурна в благоволенieto на принца. Феличия се почувствала особено наранена от остротата на упреците ѝ, защото, откакто се била запознала с графа, тя само веднъж призовала любовника си Родерико, и то за да му се надсмее. Нейното възмущение ѝ вдъхнало красноречие, а простодушната игуменка, отказвайки да



назове издайницата ѝ, все пак изтървала някои подробности, които позволили на Феличия лесно да се досети, че дължала тези усложнения на Фабиана.

Феличия решила незабавно да си отмъсти. Това решение възвърнало спокойствието в душата ѝ, на която нещастieto било придало сила.

— Знаете ли, госпожо — казала тя на игуменката, — че аз съм донякъде достойна за съжаление? Изгубих напълно душевния си покой. Дълбока е била мъдростта на нашия основател св. Бенедикт, който е разпоредил никой мъж под шестдесетгодишна възраст да не бъде допускан в манастирите ни. Господин графът Буонделмонте, наместник на великия херцог относно управата на този манастир, трябваше да води с мен дълги беседи, за да ме накара да се откажа от налудничавата си идея да увеличи броя на прислужващите ми жени. Той е изпълнен с мъдрост и у него безкрайното благоразумие е съчетано с удивителен ум. Бях впечатлена повече отколкото подхожда на една служителка на бога и на св. Бенедикт от тези големи качества на графа, нашия наместник. Небето пожела да ме накаже за моята безумна суета: аз съм страстно влюбена в графа; с риск да възмутя приятелката си Роделинда, аз ѝ изповядах тази своя толкова престъпна, колкото и неволна страст; и именно защото тя ме напътства и утешава, защото понякога дори успява да ми вдъхне сили срещу съблазните на лукавия, се е случвало тя да остане до късно с мен. Но това винаги е ставало по моя молба; чувствах, че щом Роделинда ме напусне, мислите ми отново ще се насочат към графа.

Игуменката не пропуснала да отправи дълго възвание към заблудената овца. Феличия се постарала да изкаже още няколко съждения, които удължили проповедта.

„Сега — помислила си тя, — събитията, които ще повлече след себе си нашето общо отмъщение, на Роделинда и моето, ще върнат милия граф в манастира. Така те изправя и грешката, която сторих като отстъпих твърде лесно по въпроса за момичетата, които исках да наема. Бях изкушена неволно от желанието да се представя за разумна пред един тъй разумен мъж. Не предвиждах, че ще му отнема всякакъв повод да идва, за да упражнява задълженията си на наместник в нашия манастир. Оттук произлиза и моята настояща досада. Тази натруфена кукла Родерико, който ме развлича понякога, сега ми се струва жалък и

ако не виждам вече любезния граф, то сама съм си виновна за това. Отсега нататък на Роделинда и на мен ни предстои да действваме така, че нашето отмъщение да доведе до такива бъркотии, които ще направят присъствието му често необходимо в манастира. Бедната ни игуменка е тъй неспособна да пази тайна, че е твърде възможно, опитвайки се да склони графа да намали колкото се може разговорите с мен, към които аз ще се стремя, да предаде обяснението ми в любов на този толкова своеобразен и сдържан човек. Това ще бъде смехотворна сцена, която вероятно ще го развесели, тъй като, ако не се лъжа, той е наясно с всички дивотии, които ни проповядват, за да ни държат в покорство; само че още не е намерил жената, достойна за него, и аз ще бъда тази жена или ще заплатя с живота си<sup>[4]</sup>.“

От този момент отегчението на Феличия и Роделинда било прогонено от замисъла им за мъст, който изпълвал всеки миг от тяхното съществуване. „Щом като по големите горещини Фабиана и Челиана са си наумили подличко да се притаяват на прохлада в градината, първата тяхна среща с любовниците им ще трябва да предизвика такъв ужасен скандал, че да бъде изтрит от съзнанието на достопочтените манастирски дами скандалът, причинен от разкритието на моите късни разходки. Още вечерта на първата среща, определена от Фабиана и Челиана на Лоренцо и Пиерантонио, Родерико и Ланчелото ще се скрият предварително зад големите камъни, струпани на онова подобие на площадка пред портата на градината. Родерико и Ланчелото не трябва да убиват любовниците на въпросните дамички, а само да им нанесат по пет-шест леки удари с шпага, така че онези да се покрият с кръв. Техният вид ще хвърли в смут двете им любовници, на които съвсем няма да им е до излияния.“

Двете приятелки решили, че за организиране на замислената засада, Ливия, благородната камериерка на Роделинда, трябвало да поиска от игуменката едномесечен отпуск. На това твърде оправно момиче били връчени писма за Родерико и Ланчелото. Тя им занесла също една парична сума, посредством която те обкръжили с шпиони Лоренцо Б., любовник на Фабиана и Пиерантонио Д., любовникът на Челиана. Двамата младежи, принадлежащи към най-знатните в града и ползващи се с голям успех, обикновено прониквали в манастира заедно. Подобно начинание било станало особено трудно откакто херцогът-кардинал бил на власт. Освен това игуменката Вирджилия

издействала от граф Буонделмонте да постави страж пред вратата на градината откъм пустеещото място зад северния градски вал.

Благородната камериерка Ливия ежедневно идвала да дава отчет на Феличия и Роделинда относно приготовленията за намисленото нападение срещу любовниците на Челиана и Фабиана. Тези приготовления отнели не по-малко от шест седмици. Главното се свеждало до това, да се предугади коя нощ Лоренцо и Пиерантонио ще изберат, за да дойдат в манастира, още че новоизкованата суровост по отношение на манастирските устави изисквала удвоена предпазливост при начинанията от този род. Впрочем Ливия се сблъсквала със значителни затруднения при Родерико. Той бил забелязал явно хладината на Феличия и решително отказал да се постави в услуга на отмъщението ѝ върху възлюбените на Фабиана и на Челиана, освен ако тя не се съгласяла да му нареди това устно по време на някоя определена от нея среща. Но Феличия, чиито мисли били изцяло заети с граф Буонделмонте, упорито отказвала.

„Склонна съм да разбера — му писала тя с присъщата си неблагоприятна откровеност, — че човек може да се обрече в името на щастието; но да се обрече, за да види бивш възлюбен, чието царство е отминало, това никога не ще разбера. Бих могла да склоня да ви приема още веднъж нощем, за да ви вразумя, но това, което искам от вас, съвсем не е престъпление. Така че не можете да имате прекалени претенции и да настоявате да бъдете възнаграден като че ли от вас се изисква да убиете някой безочлив натрапник. И най-вече внимавайте да не нанесете на любовниците на нашите неприятелки твърде сериозни рани, които да ги възпрепятстват да влязат в градината и да се изложат на показ пред всички онези дами, които ще имаме грижата да съберем там. Така ще отнемете целия пипер на нашето отмъщение, а във ваше лице аз ще видя един заплес, недостоен да ми вдъхне и най-малкото доверие. А знайте, че именно поради този ваш основен недостатък вие престанахте да заслужавате моето приятелство.“

Нощта на толкова грижливо подготвяното отмъщение най-сетне дошла. Родерико и Ланчелото, подпомогнати от неколцина свои хора, следили през целия ден действията на Лоренцо и Пиерантонио. От излишната бързивост на последните те узнали със сигурност, че на следващата нощ те ще направят опит да се прехвърлят през зида на Санта Рипарата. Един много богат търговец, чиято къща била в

съседство с караулното помещение, в което пребивавали стражите, определени да охраняват портата на манастирската градина, устройвал същата вечер сватбено празненство на дъщеря си. Лоренцо и Пиерантонио, преоблечени като слуги на богат дом, се възползвали от това обстоятелство, за да идат към десет часа вечерта при стражите и да им предложат бъчва вино от негово име. Войниците почели подаръка. Нощта била възтъмна; прекачването през манастирския зид трябвало да се състои към полунощ. Още в единадесет часа вечерта скритите близо до зида Родерико и Ланчелото имали удоволствието да наблюдават как дотогавашният страж бил сменен от един, меко казано, пийнал войник, който не закъснял да заспи няколко минути по-късно.

Феличия и Роделинда видели откъм манастира как неприятелките им Фабиана и Челиана се притаили в градината сред близкорастящите до оградата дървета. Малко преди полунощ Феличия се претрашила да разбуди игуменката. Тя се добрала до нея с много труд; още по-трудно се оказало да я накара да осъзнае възможността от извършване на престъпление, за което именно била дошла да я извести. Най-накрая, след като загубили повече от половин час, през който Феличия не спряла да трепери от страх пред опасността да мине за клеветничка, игуменката заявила, че дори всичко да е вярно, не бивало към злодеянието да се прибавя и нарушение на устава на св. Бенедикт. А уставът безпрекословно забранявал да се стъпва в градината след залез слънце. За щастие Феличия си спомнила, че откъм вътрешността на манастира и без да се стъпва в градината, можело да се достигне до терасовидния покрив на една малка и съвсем ниска оранжерия в близост до охраняваната порта. Докато Феличия се мъчела да убеди игуменката, Роделинда отишла да събуди своята възрастна и много набожна леля, която била наместница на манастирската настоятелка.

Игуменката, въпреки че се оставила да бъде заведена до терасата на оранжерията, далеч не вярвала на това, което ѝ казвала Феличия. Трудно можем да си представим нейната изненада, нейното възмущение и изумлението ѝ, когато на девет или десет стъпки под терасата тя забелязала две монахини, които в този неподобаващ час се намирали извън покоите си — плътният мрак отначало не ѝ позволил да разпознае Фабиана и Челиана.

— Нечестивки! — извикала тя с глас, на който искала да придаде внушителност. — Клетнички безразсъдни! Така ли служите на всевишния? Помислете си за това, че св. Бенедикт, вашият покровител, ви гледа отгоре и потръпва, като вижда как светотатствате пред закона му. Вразумете се и тъй като вечерната камбана отдавна би, бързо се оттеглете в покоите си и се молете в очакване на наказанието, което ще ви наложи утре сутринта.

Кой би могъл да опише удивлението и разочарованието, които изпълнили душите на Челиана и Фабиана, когато чули толкова близо над главите си мощния глас на разгневената игуменка? Разговорът им секнал и те застинали неподвижни. Точно тогава една съвсем друга изненада ги връхлетяла и тях, и игуменката: само на някакви си осем или десет крачки от тях, откъм другата страна на портата, се разнесъл силен шум, причинен от кръстосване на шпаги. Скоро се чули и воплите на ранени участници в схватката. Голяма била покрусата на Челиана и Фабиана, като разпознали гласовете на Лоренцо и Пиерантонио. Двете момичета имали в себе си дубликати от ключовете на градинската порта; те се втурнали към катинарите и макар че портата била огромна, успели да я завъртят около пантите ѝ. Челиана, която била по-силна и по-възрастна, се осмелила първа да излезе от градината. След няколко мига тя се върнала обратно, подкрепяйки любовника си Лоренцо, който изглеждал опасно ранен и едвам се държал на краката си. Той стенел на всяка стъпка като умиращ и наистина след не повече от десетина крачки се строполил въпреки усилията на Челиана и почти веднага издъхнал. Челиана, забравяйки всякаква предпазливост, зовяла името му на висок глас и като видяла, че той не отговаря, избухнала в ридания.

Всичко това станало на около двадесетина крачки от терасоподобния покрив на малката оранжерия. Феличия разбрала, че Лоренцо е мъртъв или на умирање, което я хвърлило в неопишуемо отчаяние. „Аз съм причината за всичко това — си казала тя. — Родерико се е увлякъл и е убил Лоренцо. Той е жесток по природа и неговото тщеславие никога не прощава раните, които му нанасят, а по време на много маскаради конете на Лоренцо и ливреите на прислугата му са били оценявани като по-хубави от неговите.“ Феличия придържала полуприпадналата от ужас игуменка.

Няколко мига по-късно Фабиана влязла в градината, подкрепяйки своя клет възлюбен Пиерантонио, който също бил пронизан смъртоносно. Не след дълго той също издъхнал, но сред царящата тишина, предизвикана от тази ужасна сцена, го чули как казва на Фабиана:

— Беше дон Чезаре, Малтийският рицар. Познах го със сигурност; рани ме, но и аз го белязах.

Дон Чезаре бил възлюбеният на Фабиана преди Пиерантонио. Тази млада монахиня като че ли съвсем престанала да се грижи за репутацията си; на висок глас тя зовяла на помощ Мадоната и светата си застъпница, зовяла също благородната си камериерка и никак не се тревожела, че ще разбуди целия манастир; тя била истински привързана към Пиерантонио. Хвърлила се да го спасява, да попива кръвта му, да превързва раните му. Този истински плам предизвикал състрадание у мнозина от присъстващите монахини. Те се приближили до ранения, а някои от тях отишли да донесат свещи; той седял облегнат ствола на едно лаврово дърво. Коленичила до него, Фабиана го обсипвала с грижи. Той говорел отчетливо и повторил, че дон Чезаре, Малтийският рицар, го е ранил; после изведнъж крайниците му се вцепенили и издъхнал.

Челиана прекъснала изблиците на Фабиана. След като се уверила в смъртта на Лоренцо, тя сякаш го забравила и мислела само за опасността, която била надвиснала над нея и над скъпата ѝ Фабиана. Последната била припаднала върху тялото на своя възлюбен. Челиана я приповдигнала и живо я разтърсила, за да я накара да дойде на себе си.

— Твоята смърт, както и моята, е неминуема, ако се оставиш на слабостта си — ѝ прошепнала тя, допряла устни до ухото ѝ, за да не бъде чута от игуменката, чийто силует ясно се откроявал до парапета на оранжерийната тераса само на дванадесет или петнадесет крачки от земята. — Съвземи се — продължавала тя — и се погрижи за честта и за спасението си! Дълги години ще прекараш затворена в някоя мрачна и воняща тъмница, ако в този момент не овладееш скръбта си.

Тогава игуменката, която благоволила междувременно да слезе, се приближила към двете нещастни монахини, подкрепяна от Феличия.

— За вас, госпожо — ѝ казала Челиана с горд и решителен тон, който подействал на игуменката, — ако обичате спокойствието и ако милеете за честта на този благороден манастир, ще бъде най-добре да си мълчите и да не вдигате шум за всичко това пред великия херцог. Вие също сте обичали, твърди се, че сте били благоразумна и с това ни превъзхождате; но ако кажете макар и една дума за това произшествие на великия херцог, скоро то ще бъде единственият повод за разговор в града и всички ще кажат, че игуменката на Санта Рипарата, която е познала любовта на младини, няма достатъчно твърдост, за да направлява монахините в своя манастир. Вие ще ни погубите, госпожо, но още по-сигурно ще погубите вас самата. Признайте — продължила тя, обръщайки се към игуменката, която изпускала въздишки, неопределени звуци и възклицания — че в момента и вие самата не знаете какво трябва да се направи за спасението на манастира и за вашето собствено!

И тъй като игуменката останала безмълвна и объркана, Челиана добавила:

— Първо трябва да си мълчите, а сетне главното е начаса да отнесем по-далеч оттука тези два трупа, които могат да причинят и нашата, и вашата смърт, ако бъдат открити.

Бедната игуменка само въздишала дълбоко и била толкова смутена, че не знаела какво да отговори. Феличия не била вече до нея; след като я отвела при двете злочести монахини, тя се отдалечила предпазливо, тъй като повече от всичко се опасявала да не бъде разпозната.

— Дъщери мои, направете всичко, което смятате за необходимо, всичко, което ви се струва уместно — промълвила най-сетне клетата игуменка с угаснал от ужаса на положението, в което се намирала, глас. — Ще съумея да прикрия целия наш позор, но помнете, че очите на божие правосъдие са винаги отворени за нашите грехове.

Челиана не обърнала никакво внимание на думите на игуменката.

— Съумейте да си наложите мълчание, госпожо, това е всичко, което се иска от вас — ѝ повторила тя няколко пъти, прекъсвайки я. Сетне, като се обърнала към довереницата на игуменката, Тереза, която току-що се била приближила, казала:

— Помогнете ми, скъпа приятелко! Касае се за честта на целия манастир, за честта и живота на игуменката; ако тя проговори, ще ни погуби сигурно, но нашите благородни семейства няма да ни оставят да умрем неотмъстени.

Фабиана, ридаеща на колене до едно смокиново дърво, до което се била облегнала, не била в състояние да помогне на Челиана и на Тереза.

— Прибери се — й рекла Челиана. — Погрижи се преди всичко да заличиш следите от кръв, които могат да се открият по дрехите ти. След час ще дойда да плача заедно с теб.

Феличия била отчаяна. Въпреки че действителните опасности били твърде характерни за онзи век, за да му бъде присъща прекалената деликатност на чувствата, тя не можела да не отчита, че именно тя е причинила цялото това зло. Застанала върху терасата-покрив на оранжерията, тя почти не чула това, което казал Пиерантонио. Отгоре на всичко тя виждала, че вратата е широко отворена, и изпитвала смъртен страх да не би вроденото неблагоприятно поведение на Родерико да го подтикне да се появи със смътната надежда да я срещне — защото въпреки цялото му непостоянство, откакто не бил вече любим, страстта му се била разпалила извънмерно.

Игуменката, застинала от ужас, стояла неподвижно и отказвала да се отзове на увещанията на Феличия, която я заклевала да слезе в градината; най-сетне Феличия, почти влудена от угризенията си, сграбчила игуменката и почти насила я смъкнала по седемте или осемте стъпала, които водели от терасата на оранжерията в градината. Феличия побързала да повери игуменката на грижите на първите монахини, които й попаднали пред погледа. Тя изтичала към портата, трепереща от страх да не би там да срещне Родерико. Но видяла само глуповатото лице на стражата, който, най-сетне изтръгнат от дълбокото си пиянско вцепение от толкова шум, стоял с аркебуза в ръка, гледайки с недоумение черните силуети, движещи се из градината. Феличия имала намерение да затвори портата, но видяла, че войникът се бил вторачил в нея. „Ако затворя портата — си казала тя, — както е раздразнен, че нищо не вижда в унеса си, току-виж, че запомнил лицето ми, за да ме компрометира по-късно.“

Тази мисъл я просветлила; тя се промъкнала в един тъмен ъгъл на градината, огледала се за Роделинда, открила я бледна и примряла



до едно смокиново дърво, хванала я за ръка и двете бързешком се добрали до покоите си.

Тогава, подпомогната от Тереза, Челиана пренесла първо трупа на любовника си, сетне този на Пиерантонио в уличката на златарите, отстояща на повече от десет минути път от градинската порта. Челиана и приятелката ѝ имали късмет, че не срещнали никого. По едно друго щастливо стечение на обстоятелствата, без което осъществяването на благоразумната им предпазна мярка не би било възможно, войникът, който бил на пост пред вратата на градината, бил седнал върху един доста отдалечен камък и изглеждал заспал. Челиана се уверила в това, преди да пристъпят към пренасянето на труповете. На връщане от втория си курс Челиана и нейната приятелка много се изплашили. Нощта вече избледнявала; било към два часа сутринта; те видели съвсем ясно трима войници пред портата на градината и, което било по-лошо, по всичко личало, че тази порта е заключена.

— Ето първата глупост на нашата игуменка — казала Челиана на Тереза. — Трябва да си е спомнила, че уставът на св. Бенедикт изисква градинската врата да бъде заключена. Ще трябва да избягаме при родителите си, а като имам пред вид строгия и мрачен принц, който ни управлява, страхувам се, че ще загубя живота си в цялата тази история. Колкото до теб, Тереза, ти в нищо не си се провинила; по мое нареждане си помогнала да пренесем труповете, чието присъствие в градината можеше да опозори манастира. Да коленичим зад тези камъни.

Двама войници, връщайки се от градинската порта към караулното, се приближавали към тях. Челиана със задоволство отбелязала, че те изглеждали почти напълно пияни. Били задълбочени в разговор, но този, който бил дотогава на пост и който се отличавал с извънредно високия си ръст, нищо не споменал на другаря си за нощните събития; и действително по време на процеса, който се състоял впоследствие, той казал просто, че великолепно облечени и въоръжени хора се били сбили на няколко крачки от него. В тъмницата той можал да преброи седем или осем човека, но се въздържал да се намеси в разпратата им; после всички те влезли в манастирската градина.

След като въпросните двама войници отминали, Челиана и нейната приятелка се приближили до градинската порта и за своя

голяма радост установили, че тя е само притворена. Тази мъдра предпазна мярка била дело на Феличия. След като изоставила игуменката, за да не бъде разпозната от Челиана и Фабиана, тя изтичала към градинската порта, която тогава била широко разтворена. Смъртно се страхувала да не би Родерико, който в този миг ѝ вдъхвал неприязън, да се възползва от случая, за да влезе в градината с надежда да я срещне. Познавайки неблагоприятното и смелостта му и опасявайки се да не би да се опита да я компрометира, за да си отмъсти за охладняването на чувствата, което бил забелязал у нея, Феличия се притаила близо до портата, зад дърветата. Тя чула всичко, което Челиана казала на игуменката, а сетне и на Тереза и именно тя била бутнала градинската порта, когато малко след като Челиана и Тереза излезли, отнасяйки трупа, чула да идват войниците, които трябвало да сменят стражата.

Феличия видяла Челиана да затваря вратата с подправения си ключ и след това да се отдалечава. Чак тогава тя напуснала градината. „Ето, значи, отмъщението — си казала тя, — от което очаквах такова удовлетворение.“ Тя прекарала остатъка от нощта с Роделинда, гадаейки какви биха могли да бъдат събитията, довели до тази толкова трагична развръзка.

За щастие още призори нейната благородна камериерка се завърнала в манастира и ѝ връчила едно дълго писмо от Родерико. В порив на безстрашие Родерико и Ланчелото не пожелали да прибегнат до помощта на наемни убийци, каквито по онова време имало много във Флоренция. Те двамата сами нападнали Лоренцо и Пиерантонио. Дуелът продължил дълго, защото Родерико и Ланчелото, придържайки се към получените указания, постоянно отстъпвали, като нанасяли на противниците си леки наранявания; и действително те само ги поодраскали по ръцете, бидейки напълно сигурни, че тези драскотини не могат да станат причина за смъртта на който и да било от тях. Но тъкмо когато се готвели да се оттеглят, за тяхна голяма изненада отнякъде изскочил някакъв въоръжен мъж и яростно се нахвърлил върху Пиерантонио. По виковете, които надавал нападателят, те със сигурност познали в него малтийския рицар, дон Чезаре. Тогава, като видели, че са вече трима срещу двама ранени, те побързали да побегнат. На другия ден жителите на Флоренция били много изненадани, като открили труповете на Лоренцо и Пиерантонио, които

държели първенство сред най-богатата и знатна младеж на града. Тяхната смърт била отбелязана именно поради ранга им, тъй като по времето на разпътния Франческо, сменен от строгия Фердинандо, Тоскана била нещо като испанска провинция и всяка година в града ставали над стотина убийства. Сред висшето общество, към което принадлежали Лоренцо и Пиерантонио, възникнал спор дали те са се били на дуел помежду си, или са станали жертва на нечие отмъщение.

На другия ден след тези събития в манастира всичко било спокойно. Мнозинството от монахините не подозирали нищо за това, което се било случило. Още призори, преди идването на градинарите, Тереза отишла да разрови и нахвърля пръст на местата, където земята била опръскана с кръв, за да прикрие следите от произшествието. Това момиче, което също имало любовник, изпълнило с голяма съобразителност и най-вече без нищо да казва на игуменката заръките, които ѝ дала Челиана. Последната ѝ подарила едно красиво разпятие с диаманти. Тереза, с присъщото ѝ простодушие, ѝ поблагодарила и казала:

— Има едно нещо, което бих предпочела пред всички диаманти на света. Откак тази нова игуменка дойде в манастира, въпреки че се унижих всячески да ѝ угаждам, нито веднъж не успях да я накарам да ми даде и най-малката възможност да видя моя възлюбен Джулиано Р... Тази игуменка ще донесе нещастие на всички ни. Вече четири месеца не съм виждала Джулиано и накрая той ще ме забрави. Вашата интимна приятелка, синьора Фабиана, е една от осемте сестри вратарки; услуга за услуга: не би ли могла синьора Фабиана някой ден, когато дежури на вратата, да ме пусне да изляза, за да видя Джулиано, или пък него да пусне да влезе?

— Ще направя каквото е възможно — ѝ рекла Челиана, — но Фабиана ще се противопостави под предлог, че игуменката може да забележи вашето отсъствие. Прекалено сте я свикнали да ви има непрекъснато подръка. Започнете да се отлъчвате по малко. Сигурна съм, че ако бяхте прикрепена към всяка друга монахиня, а не към игуменката, Фабиана нямаше да изпита никакво затруднение да ви съдейства.

Челиана говорела така не без задна мисъл.

— По цял ден се вайкаш за любовника си — казала тя на Фабиана, — а не мислиш за ужасната опасност, която тегне над нас.

Нашата игуменка е до такава степен неспособна да мълчи, че рано или късно това, което се случи, ще стигне до ушите на нашия строг херцог. Той занесе със себе си на трона идеите си на човек, който е бил кардинал цели двадесет и пет години. Нашето престъпление е едно от най-големите в очите на религията; с една дума, животът на игуменката е нашата смърт.

— Какво искаш да кажеш? — извикала Фабиана, избърсвайки сълзите си.

— Искам да кажа, че трябва да се сдобиеш от твоята приятелка Витория Аманати с малко от онази прословута перуджинска отрова, която на умираше ѝ дала майка ѝ, самата тя отровена от мъжа си. Болестта ѝ продължила месеци наред и малко хора се досетили за отровата; така ще стане и с нашата игуменка.

— Идеята ти ме ужасява! — извикала кротката Фабиана.

— Не се съмнявам, че те ужасява, и бих споделила това чувство, ако не бях убедена, че животът на игуменката е смъртта на Фабиана и Челиана. Помисли си за следното: игуменката е напълно неспособна да пази мълчание; една нейна дума е достатъчна да подтикне към действие великия херцог, който повече от всичко се ужасява от престъпленията, отдавани на свободата, царяща преди време в клетите ни манастири. Твоята братовчедка е много близка с Тереза, която произлиза от един клон на разорената от банкрутите през 158... нейна фамилия. Тереза е лудо влюбена в един хубав тъкач на коприна на име Джулиано; като ѝ внуши, че се касае за приспивателно, което ще я избави от додяващия надзор на игуменката, нека твоята братовчедка ѝ даде тази перуджинска отрова, причиняваща смърт за шест месеца.

Тъй като на граф Буонделмонте му се случило да пребивава в двора, великият херцог Фердинандо го поздравил за образцовото спокойствие, въдворено в абатството „Санта Рипарата“. Това изявление на херцога подтикнало графа да отиде да види своето дело. Можем да си представим изненадата му, когато игуменката му разказала за двойното убийство, на което станала свидетелка. Графът се убедил, че игуменката Вирджилия съвсем не е в състояние да му даде и най-малкото сведение относно причината за това двойно престъпление. „Тук само Феличия с нейния ум, която толкова ме затрудни с разсъжденията си преди шест месеца по време на първото ми посещение, може да ме осветли донякъде по тази случка. Но както

е загрижена за несправедливостта на обществото и семействата по отношение на монахините, дали ще иска да говори?“

Пристигането на наместника на великия херцог в манастира хвърлило Феличия в неудържима радост. Най-сетне щяла да види отново този необикновен мъж, който бил единствената причина за всичките ѝ ходове през последните шест месеца! Идването на графа имало съвсем обратен ефект върху Челиана и нейната млада приятелка Фабиана, които изпаднали в плен на неизмерим ужас.

— Твоите колебания са ни погубили — казала Челиана на Фабиана. — Игуменката е твърде слаба, за да не е проговорила. И сега нашият живот е в ръцете на графа. Остават ни две възможности: едната е да избягаме, но с какво ще живеем? Братята ни, каквито са скъперници, ще използват подозрението в престъпление, което тегне върху нас, за да ни откажат и къшей хляб. На времето, когато Тоскана беше провинция на Испания, нещастните преследвани тосканци можеха да се укриват във Франция. Но херцогът-кардинал обърна погледа си към тази силна страна и иска да разклати игото на Испания. Невъзможно е да намерим убежище; ето, бедна ми приятелко, докъде ни доведоха твоите детински колебания. И все пак ще бъдем принудени да извършим престъплението, тъй като Тереза и игуменката са единствените опасни свидетелки на случилото се в оная съдбоносна нощ. Лелята на Роделинда няма нищо да каже; тя не ще поиска да опетни честта на манастира, който ѝ е толкова скъп. Тереза, след като даде мнимото сънотворно на игуменката, няма да посмее да говори, когато ѝ кажем, че това сънотворно е всъщност отрова. Впрочем тя е добро момиче и е безумно влюбена в своя Джулиано.

Едно изложение на дълбокомисления разговор, състоял се между Феличия и графа, би отнело твърде много време. Тя все още си натяквала грешката, която направила, като отстъпила твърде бързо по въпроса за двете допълнителни камериерки. В резултат на този изблик на добра воля графът цели шест месеца не се появил в манастира. Феличия си дала дума да не повтаря пак същата грешка. Графът изпратил да ѝ предадат по възможно най-изискан начин молбата му да благоволи да се срещне с него в приемната. Феличия не била на себе си от радост. Наложило се да си припомни, че женското ѝ достойнство изисква да отложи разговора за следващия ден. Но като се озовала в приемната, където графът бил сам, Феличия се почувствала обхваната

от непознатата дотогава за нея стеснителност, въпреки че ги разделяла желязна решетка с огромни пръти. Тя била крайно смутена и се разкайвала вътрешно за хрумването, което по-рано ѝ се струвало толкова умело и забавно. Става дума за признанието на страстта ѝ към графа, което тя направила пред игуменката, с цел последната да му го предаде. Тогава тя далеч не го обичала така, както сега. Сторило ѝ се забавно да покори сърцето на строгия пълномощник, когото херцогът изпращал в манастира. Сега тя изпитвала съвсем други чувства: щастието ѝ зависело от това да му се хареса; ако не успеела да го постигне, щяла да бъде нещастна, а какво щял да си помисли този толкова почтен мъж за странното признание, предадено му от игуменката? Той би могъл да го намери за непристойно; именно от тази мисъл се измъчвала Феличия. Трябвало да поведе разговор. Графът седял пред нея със сериозно изражение и ѝ отправял комплименти за широтата на нейния ум. Дали игуменката вече му била казала? Цялото си внимание младата монахиня съсредоточила върху този важен въпрос. За нейно щастие ѝ се сторило — и това било самата истина, — че под въздействие на уплахата от вида на появилите се в онази съдбовна нощ два трупа, игуменката била забравила такава маловажна подробност като безразсъдната любов на една млада монахиня.

Графът от своя страна виждал добре крайното смущение на това красиво момиче, но не знаел на какво да го отдаде. „Дали пък не е виновна?“ — се питал той. Тази мисъл го развълнувала при цялото му самообладание. Подозрението го накарало да изслуша с повишено внимание отговорите на младата монахиня. Отдавна думите на която и да е жена не били удостоявани от него с подобна чест. Той се възхитил от находчивостта на Феличия. Тя намирала начин с ласкателна за графа изкусност да отговаря на всичко, което той я питал за фаталното стълкновение, състояло се пред портата на манастира; но се пазела да му дава отговори, които биха го довели до определено заключение. След час и половина разговор, по време на който графът не се отегчил нито за миг, той се разделил с младата монахиня с молба да му предостави възможност за втори разговор няколко дни по-късно. Това негово желание изпълнило с неземна радост душата на Феличия.

Графът излязъл от абатството „Санта Рипарата“ дълбоко замислен.

„Без съмнение мой дълг е — си казал той — да доложа на херцога за необичайните неща, които научих. Смъртта на тези клетки млади хора, толкова блестящи и богати приживе, раздвижи духовете в цялата държава. От друга страна, при наличността на този страшен епископ, с който херцогът-кардинал наскоро ни дари, да му се каже и една дума за случилото се би било равносилно да се внесат в този нещастен манастир всичките безчинства на испанската инквизиция. Ужасният епископ ще погуби не само едно от тези момичета, а може би пет или шест; и кой ще бъде виновен за тяхната смърт, ако не аз? А достатъчно е съвсем малко да злоупотребя с доверието на херцога, за да предотвратя всичко това. Ако случайно херцогът узнае какво се е случило и ме обсипе с укори, ще му кажа: вашият страховит епископ ме изплаши.“

Графът не смеел да си признае чистосърдечно причините, които го подтиквали да пази мълчание. Той не бил сигурен, че хубавата Феличия не е виновна, и цялото му същество се ужасявало само при мисълта, че ще изложи на опасност живота на едно клето младо момиче, тъй жестоко угнетявано от своите родители и от обществото. „Тя щеше да бъде украшението на Флоренция — си казвал той, — ако я бяха омъжили.“

Преди известно време графът бил поканил на великолепен ловен излет в маремите на Сиена, половината от които му принадлежали, най-знатните придворни благородници и най-богатите търговци на Флоренция. Той се извинил пред тях, ловът се състоял без него, а Феличия била много изненадана, когато два дни след първия им разговор чула конете на графа да бият с копита настилката в предния двор на манастира. Вземайки решение да не казва нищо на принца за случилото се, все пак неговият наместник почувствал, че по този начин се нагърбвал със задължението да бди за бъдещото спокойствие в манастира. А за да успее, трябвало първо да узнае каква роля двете монахини, чиито любовници били загинали, са играли в обстоятелствата около тяхната смърт. След един доста продължителен разговор с игуменката графът изпратил да извикат осем или десет монахини, между които Фабиана и Челиана. За своя най-голяма изненада той установил, че игуменката го е осведомила правилно: осем от тези монахини били в пълно неведение относно онова, което се било случило през въпросната злокобна нощ. Графът отправил

преки запитвания само на Челиана и Фабиана: те всичко отрекли; Челиана сторила това с цялата твърдост на духа, стоящ над най-големите нещастия, а младата Фабиана — като едно клето, обзето от отчаяние момиче, на което брутално напомнят за извора на всичките му скърби. Тя била ужасно отслабнала и имала охтичав вид; нищо не можело да я утеши за смъртта на младия Лоренцо Б...

— Аз го убих — казвала тя на Челиана по време на дългите им беседвания; — трябваше да пощадя някак си себелюбието на предшественика му, жестокия дон Чезаре, когато скъсах с него.

Още с влизането си в приемната Феличия разбрала, че слабохарактерната игуменка е разказала на наместника на великия херцог за любовта ѝ към него; поведението на благоразумния и мъдър Буонделмонте се било напълно променило. Отначало това станало причина Феличия силно да се изчерви и да се обърка. Без сама да си дава сметка, тя се държала очарователно по време на дългия разговор, който имала с графа, но нищо не признала. Игуменката не знаела повече от това, което била видяла, а освен това не била видяла добре. Челиана и Фабиана не признали нищо. Графът бил много затруднен.

„Ако разпитам благородните камериерки и прислужничките, ще бъде все едно да въвлека епископа в цялата таза афера. Те ще разкажат всичко на изповедника си и инквизицията ще нахълта в манастира.“

Силно обезпокоен, графът ходел всеки ден в „Санта Рипарата“. Той се заел да разпита всички монахини, сетне всички благородни камериерки и накрая — целия обслужващ персонал. Така разкрил истината около едно детеубийство, станало три години по-рано, за което му донесъл един от членовете на духовния съд, председателстван от епископа. Но за своя най-голяма изненада той установил, че историята с двамата младежи, издъхнали в градината на абатството, била известна единствено на Челиана, на Фабиана, на Феличия и на нейната приятелка Роделинда. Лелята на последната успяла така ловко да се престори на несведуща, че останала извън всякакво подозрение. Ужасът, който вдъхвал новият епископ монсиньор..., бил такъв, че с изключение на игуменката и на Феличия очевидно подвеждащите показания на всички останали монахини неизменно съпадали, дори думите били същите. Графът завършвал всяко свое посещение в манастира с един дълъг разговор с Феличия; този разговор го изпълвал с доволство, но в желанието си да го удължи, тя се стараела всеки ден



да му съобщава само малка част от онова, което знаела за смъртта на двамата кавалери. В същото време Феличия проявявала крайна искреност що се отнася до личните ѝ работи. Имала била трима любовника; тя разказала на графа, станал почти неин приятел, цялата история на любовните си похождения. Съвършената искреност на това толкова красиво и умно момиче възбудила интереса на графа, който без никакво насилие над себе си откликнал на нея с изключително чистосърдечие.

— Не бих могъл в замяна да ви се отплатя — казал той на Феличия — с такива интересни истории като вашите. Смея ли да ви призная, че всички личности от вашия пол, които съм срещал в обществото, винаги са ми вдъхвали повече презрение с характера си, отколкото възхищение с красотата си?

Честите посещения на графа отнели спокойствието на Челиана. Фабиана, все по-вгълбена в скръбта си, престанала да изказва отвращението си от съветите на приятелката си. Когато дошъл нейният ред да пази при манастирската порта, тя я отворила и извърнала глава, за да даде възможност на младия тъкач Джулиано, приятел на довереницата на игуменката Тереза, да влезе. Той прекарал в манастира цели осем дни до момента, в който Фабиана застанала отново на дежурство и пак оставила вратата отворена. Изглежда, че към края на това продължително пребиваване на любовника ѝ в манастира, Тереза, разчувствана от жалбите на Джулиано, който се отегчавал до смърт, заключен и сам в нейната стая, дала от сънотворната течност на игуменката, която искала момичето ден и нощ да стои неотлъчно край нея. Младата и много благочестива монахиня Джулия, като минавала една вечер през общата спалня, чула гласове в стаята на Тереза. Тя се доближила безшумно, сложила око на ключалката и видяла един красив младеж, който седял край масата, вечерял и се смеел с Тереза. Джулия почукала на вратата, но после се сетила, че Тереза би могла да отвори, да я заключи вътре заедно с младежа и да донесе за нея на игуменката, която ще ѝ повярва, тъй като двете били неразделни; това съображение хвърлило Джулия в дълбок смут. В своето въображение тя вече се виждала преследвана от по-силната Тереза в пустия и мрачен в този час коридор, където още не били запалили светилниците. В смущението си Джулия побягна, но чула Тереза да отваря вратата и като си въобразила, че я е познала,

отишла да разкаже всичко на игуменката. Ужасно възмутена, игуменката изтичала в стаята на Тереза, където Джулиано не бил намерен, тъй като се бил скрил в градината. Но още същата нощ игуменката счела за благоразумно и дори в интерес на Терезината репутация да я настани да спи в стаята си, като ѝ съобщила, че на другата сутрин самата тя заедно с изповедника на манастира отец... ще отиде да запечата вратата на килията ѝ, където в злобата си хората предположили, че може да има скрит мъж; раздразнена, Тереза, която приготвяла в този момент течния шоколад, от който се състояла вечерята на игуменката, изсипала в него огромно количество от мнимото сънотворно.

На следващия ден игуменката Вирджилия изпаднала в състояние на странно нервно възбуждение и като се погледнала в огледалото, намерила лицето си толкова променено, че помислила, че е на умирање. Началното действие на въпросната перуджинска отрова се състои в това, че почти подлудява хората, които са я поели. Вирджилия си спомнила, че една от привилегиите на игуменките на благородния манастир „Санта Рипарата“ е правото в сетния си час да получат напътствия от монсиньор епископа; тя писала на прелата и той скоро се появил в манастира. Тя му разказала не само за болестта си, но и историята на двата трупа. Епископът я смъмрил строго за това, че не му е известила за едно тъй необичайно и при това престъпно произшествие. Игуменката му отвърнала, че наместникът на принца, граф Буонделмонте, настойчиво я бил посъветвал да избегне скандала.

— Как този мирянин има наглостта да нарича скандал съвестното изпълнение на вашите задължения?

Виждайки епископа да пристига в манастира, Челиана казала на Фабиана:

— Загубени сме. Този фанатичен прелат, който на всяка цена иска да въведе устава на Тридентския събор<sup>[5]</sup> в манастирите на своята епархия, ще подходи към нас съвсем не така, както граф Буонделмонте.

Ридаещата Фабиана се хвърлила в прегръдките на Челиана.

— Смъртта е нищо за мен, но аз ще умра двойно отчаяна, тъй като ще съм причинила твоята гибел, без при това да спася живота на клетата игуменка.

Фабиана веднага отишла в килията на монахинята, която същата вечер трябвало да дежури при портата. Без да се впуска в излишни подробности, тя ѝ казала, че животът и честта на Тереза, която имала неблагоприятното да приеме мъж в килията си, трябва да бъдат спасени. След доста увещания монахинята се съгласила да остави портата отворена и да се отдалечи за миг малко след единадесет часа вечерта.

През това време Челиана предала на Тереза да отиде в клироса. Той представлявал една огромна зала, подобна едва ли не на втора черква, отделена с решетка от помещението, отредено за публиката, със софит, издигащ се на повече от четиридесет стъпки височина. Тереза коленичила в средата на клироса, така че никой да не може да я чуе, ако говори тихо. Челиана коленичила до нея.

— Ето — ѝ казала тя — една кесия, в нея са всички мои и Фабианини налични пари. Тази вечер или утре вечер ще уредя портата на манастира да остане за малко отворена. Пропусни Джулиано и веднага след него се измъкни и ти. Бъди сигурна, че игуменката Вирджилия е разказала всичко на страшния епископ, чийто съд без всякакво съмнение ще те осъди на петнадесет години тъмница или на смърт.

Тереза понечила да се хвърли в краката на Челиана.

— Какво правиш, безумке? — извикала последната, като успяла овреме да я възпре. — Помисли си за това, че Джулиано и ти можете да бъдете задържани всеки миг. Отсега до момента на бягството се крий колкото се може по-добре и най-вече бъди нащрек и си отваряй очите кой влиза в приемната на игуменката.

Пристигайки на другия ден в манастира, графът заварил доста промени. Тереза, довереницата на игуменката, била изчезнала през нощта; самата игуменка се чувствала толкова отпаднала, че за да приеме наместника на херцога, трябвало да нареди да я занесат до приемната в едно кресло. Тя признала на графа, че всичко е разказала на епископа.

— В такъв случай да очакваме кръв или отрова! — възкликнал графът...

---

[1] Новелата е незавършена. Стендал работи над нея в първата половина на април 1839 година и прекъсва работа на 15 април. В

основата на тази новела е залегнала историята на закриването на манастира в Байяно, изложена в стар италиански ръкопис. Тази история била известна на Стендал още в 1829 година, тъй като той споменава за нея в „Разходки из Рим“.

Стендал е предвиждал да завърши новелата по следния начин:

Граф Буонделмонте иска да спаси Феличия, но тя не желае да избяга сама, като остави в манастира Роделинда. Това внушава на графа още по-голямо уважение към нея. Скоро Роделинда умира от охтика и тогава Феличия избягва. Графът я настанява в Болоня и прекарва остатъка от живота си в пътувания между Тоскана и Болоня. Историята на останалите персонажи повтаря събитията, разказани в хрониката „Манастирът в Байяно“, която е послужила на Стендал за източник. ↑

[2] Драматичната история на Бианка Капело, известна от евтини панаирджийски издания, е разказана от самия Стендал в „История на живописца в Италия“. ↑

[3] Феличия от прочутия род Буонделмонте се любела с Родерико Л..., а кротката Роделинда, нейната интимна приятелка — с Ланчелото. Тези любовни връзки, известни на дванадесетте или петнадесетте здравомислещи монахини в манастира, не будели завист, но дружбата помежду им шокирала. Това било любов ала Сафо, защото те виждали приятелите си един или най-много два пъти месечно. — Б.а. ↑

[4] В първата им среща тя му признава връзката си с Родерико, както и останалите си любовни похождения — общо три на брой. — Б.а. ↑

[5] *Триденятският събор* е бил свикан през 1548–1563 за борба с реформаторите на църквата и ересите. ↑

## ВИТОРИЯ АКОРАМБОНИ ХЕРЦОГИНЯ ДИ БРАЧАНО<sup>[1]</sup>

*За моя беда, както и за беда на читателя, това съвсем не е роман, а само верен превод на един печален разказ, написан в Падуа през декември 1585 година.*

Преди няколко години бях в Мантуа, търсех ескизи и малки картини, подходящи за скромната ми кесия, но творби, които да принадлежат на художници отпреди 1600 година; именно по това време завърши агонията на италианската самобитност, изложена на голяма опасност още с превземането на Флоренция през 1530 година<sup>[2]</sup>.

Вместо картини един стар, много богат и свидлив патриций предложи да ми продаде, при това извънредно скъпо, пожълтели от времето ръкописи; поисках да ги прегледам; той се съгласи, като добави, че разчита на моята честност да забравя, ако не купя ръкописите, интересните истории, които ще прочета в тях.

Това условие ми се понрави и аз прехвърлих в голям ущърб на зрението си триста или четиристотин тетрадки, в които преди два-три века са били събрани разкази за трагични приключения, писма, покани за дуел, договори за помирение между съседи благородници, всякакъв вид спомени и т.н., и т.н. Старият собственик искаше за тези ръкописи огромна цена. След доста пазарлъци купих много скъпо правото да препиша някои разкази, които ми харесваха и които разриват нравите в Италия към 1500 година. Притежавам от тях двадесет и две тетрадки in folio<sup>[3]</sup> и именно една от тези истории, съвсем точно преведени, ще прочете читателят, ако не му липсва търпение. Познавам историята на италианския XVI век и мисля, че тази повест е напълно достоверна. Помъчих се преводът на този старинен италиански стил, тържествен, непосредствен, прекалено мъгляв и претрупан с намеци за събития и идеи, които занимавали хората по времето на папа Сикст V<sup>[4]</sup> (през

1585 година), да не бъде отражение на изящната съвременна литература и на свободните от предразсъдъци идеи на нашия век.

Неизвестният автор на ръкописа е много предпазлив човек, той не разсъждава върху събитията, нито ги подготвя; единствената му задача е да разказва правдиво. Ако понякога пише с цветисти изрази, то е, защото към 1585 година тщеславието съвсем не обграждало всички човешки действия с ореола на предвзетостта; смятало се, че можеш да въздействаш на ближния си само като се изразяваш с възможно най-голямата яснота. Около 1585 година никой, с изключение на дворцовите шутове или на поетите, не се опитвал да бъде приятен чрез словото. Тогава още не казвали: „Ще умра в нозете на ваше величество“, и то тъкмо в момента, когато са изпратили да им доведат пощенски коне, за да избягат; този тип предателство още не било измислено. Говорели малко и всеки се отнасял с изключително внимание към това, което му казвали.

И така, благосклонни читателю, не търсете тук интригуващ и жив стил, блестящ със свежи намеци за модните днес мисли и чувства, и особено не очаквайте увлекателни преживявания, присъщи на романите на Жорж Санд; тази голяма писателка би създала истински шедьовър от живота и нещастията на *Витория Акорамбони*. Искреният разказ, който ви предлагам, притежава далеч по-скромни предимства — предимствата на историята. Ако ви се случи да пътувате сам в пощенска кола, когато се спуска нощта, и се замислите върху голямото изкуство да се познава човешкото сърце, за основа на своето съждение бихте могли да вземете обстоятелствата на настоящата случка. Авторът казва всичко, обяснява всичко, не оставя никаква работа за въображението на читателя; той е писал съчинението си дванадесет дни след смъртта на героинята.

Витория Акорамбони се роди в благородно семейство в малкото градче Агубио, херцогство Урбино. Още от детството си тя привличаше вниманието на всички с рядката си, изключителна хубост; красотата далеч не беше най-големия ѝ чар; тя притежаваше всичко, с което едно момиче от благороден произход предизвиква възхищението на хората; но сред толкова много необикновени качества най-забележителна от всичко беше очарователната, може да се каже, неземна грация, с която тя от пръв поглед печелеше сърцето и волята на всеки. А простотата, която придаваше обаяние на всяка нейна дума,

не бе нарушавана от никаква престореност; още от самото начало тази девойка, надарена с толкова изключителна красота, вдъхваше доверие. Човек мъчно би могъл да устои на очарованието ѝ, ако само я видеше; но чуеше ли гласа ѝ и особено поведеше ли с нея разговор, вече беше невъзможно да не се поддаде на това необикновено обаяние.

Мнозина знатни кавалери от Рим, където живееше баща ѝ и където на площад Рустикучи, близо до катедралата „Сан-Пиетро“, се издигаше дворецът му, желяеха да получат ръката ѝ. Имаше много случаи на ревност и съперничество, но накрая родителите на Витория предпочетоха Феличе Перети, племенник на кардинал Монталто, който стана по-късно папа Сикст V, благополучно управляващ и сега.

Феличе, син на Камила Перети, сестра на кардинала, се наричаше в началото Франческо Минучи; той прие името Феличе Перети, когато вуйчо му тържествено го осинови.

Влизайки в дома Перети, Витория внесе, без сама да съзнава, това превъзходство, което може да се нарече съдбоносно и което я съпътстваше навсякъде; за нея ще кажем, че би трябвало никога да не си я виждал, за да не я обожаваш.<sup>[5]</sup> Любовта на мъжа ѝ към нея стигаше до истинска лудост; свекърва ѝ Камила и самият кардинал Монталто като че ли нямаха друго занимание на тази земя, освен да отгатват желанията на Витория, за да ги задоволяват на часа. Цял Рим се любуваше, наблюдавайки как този кардинал, известен със скромните си богатства и с отвращението си към всякакъв разкош, намираще постоянно удоволствие в това, да изпълнява всички желания на Витория. Млада, блестяща с красота, обожавана от всички, тя си позволяваше понякога много скъпи прищевки. Витория получаваше от своите нови роднини скъпоценни накити, бисери, с една дума, всичко най-ценно и рядко, което се появяваше у бижутерите на Рим, по онова време много добре снабдени със стока.

От обич към тази очарователна племенница кардинал Монталто, прочут със своята строгост, се отнасяше към братята на Витория като към собствени племенници. С намесата на кардинала Отавио Акорамбони, едва навършил тридесет години, бе назначен от херцога на Урбино и ръкоположен от папа Григорий XIII за епископ на Фосомброне; Марчело Акорамбони, младеж с огнена смелост, обвинен в не едно престъпление и гонен от *corte*<sup>[7]</sup>, едва се бе измъкнал от преследване, което можеше да го отведе до смъртта. Удостоен с

покровителството на кардинала, той можа да си възвърне донякъде спокойствието.

Третият брат на Витория, Джулио Акорамбони, бе назначен от кардинал Алесандро Сфорца на висша длъжност в двора му, щом кардинал Монталто се застъпи за него.

С една дума, ако хората знаеха да мерят щастието си не по безкрайната неутолимост на желанията си, а по благата, които вече имат на дело, сватбата на Витория с племенника на кардинал Монталто би могла да изглежда на семейство Акорамбони връх на човешкото благополучие. Но безразсъдната жажда за огромни, но несигурни изгоди може да внуши дори на хора, отрупани до краен предел от благоволенieto на съдбата, странни и твърде опасни идеи. Няма съмнение, че ако един от роднините на Витория, както мнозина в Рим подозираха, ламтейки за по-високо положение, бе съдействал да я освободи от съпруга ѝ, то много скоро биха се уверили колко по-умно би било да се задоволят с умерените изгоди на едно скромно положение, което не след дълго щеше всъщност да стигне дотам, докъдето се простират човешките амбиции.

И така, Витория живееше като кралица в своя дом, когато една вечер Феличе Перети, току-що легнал с жена си в спалнята, получи писмо от някоя си Катарина, родена в Болоня и камериерка на Витория. Това писмо беше донесено от брата на Катарина, Доменико д'Акуавива, по прякор Манчино (Левака). Той бе прогонен от Рим заради многобройни престъпления, но по молба на Катарина Феличе му осигури могъщата закрила на своя вуйчо кардинала и сега Манчино идваше често в дома на Феличе, който изпитваше към него голямо доверие.

Писмото, за което говорим, бе написано от името на Марчело Акорамбони, този от братята на Витория, когото нейният мъж най-много обичаше. Той живееше обикновено укрит извън Рим; но понякога рискуваше и се връщаше в града и тогава намираще убежище в къщата на Феличе.

В писмото, предадено в такъв необичаен час, Марчело викаше на помощ зет си Феличе Перети; заклеваше го да му помогне и добавяше, че го чака до двореца Монтекавало по много бърза работа.

Феличе уведоми жена си за странното писмо, което му бе предадено, после се облече и взе само шпагата си. Придружен от един



слуга със запалена факла, той вече се канеше да излезе, когато майка му Камила, всички жени от къщата и самата Витория му преградиха пътя; всички го умоляваха настойчиво да не излиза в този късен час. Тъй като той не отстъпваше пред молбите им, те паднаха на колене и със сълзи на очи го заклеха да ги послуша.

Жените и особено Камила бяха много наплашени от разказите за ужасните произшествия, които оставаха ненаказани и се случваха всекидневно по времето на Григорий XIII, изпълнено със смутове и нечувани престъпления. Беше ги поразило и друго: когато дръзваше да проникне в Рим, Марчело Акорабони нямаше обичай да вика Феличе и подобна постъпка в този нощен час им се струваше съвсем неуместна.

С целия пламък на своята младост Феличе не отстъпваше пред тези доводи, продиктувани от страх, като научи, че писмото е било донесено от Манчино, когото той обичаше много и на когото неведнъж бе правил услуги, нищо вече не можеше да го задържи и той излезе от къщата.

Пред него вървеше, както вече казахме, само един слуга със запалена факла в ръка; но едва пристъпил няколко крачки нагоре по склона към Монтекавало, злочестият младеж се строполи, засегнат от три изстрела на аркебуза. Убийците, виждайки го повален, се нахвърлиха върху него и го мушкаха с камите си, докато не се убедиха, че наистина е мъртъв. Тази съдбоносна вест бе отнесена незабавно на майката и на жената на Феличе, а чрез тях достигна до вуйчо му кардинала.

Кардиналът, без да промени изражението си, без да прояви и най-малкото вълнение, накара да го облекат бързо и предостави богу самия себе си и тази нещастна душа (отлетяла тъй внезапно). След това отиде при племенницата си и с възхитителна тържественост и спокойствие възпря женските викове и плачове, които вече започваха да огласят цялата къща. Неговото влияние пред тези жени бе толкова неотразимо, че от този миг и дори когато изнасяха от къщата трупа, никой не видя и не чу от тях нищо, което да не отговаря на приетото в най-порядъчните семейства и при най-очакваната смърт. Колкото до самия кардинал Монталто, никой не откри у него дори и най-слаби признаци на скръб: нищо не бе се променило в реда и външните прояви на живота му. Рим скоро се убеди в това — Рим, който следеше с обичайното си

любопитство и най-малките действия на този тъй дълбоко оскърбен човек.

Случи се така, че още в деня след убийството на Феличе във Ватикана бе свикана консисторията на кардиналите. Всички в града смятаха, че поне в този първи ден кардинал Монталто ще се освободи от това свое обществено задължение. Там той трябваше да се яви пред очите на толкова любопитни свидетели! Всички щяха да наблюдават и най-малката проява на тази естествена слабост, която личност като него, заемаща високо място и стремяща се към друго, още по-високо, беше по-прилично да скрива; защото всеки ще се съгласи, че не подобава на онзи, който иска да се издигне над другите, да се покаже човек като всички останали.

Но хората, които мислеха така, се заблуждаваха, тъй като преди всичко, верен на навика си, кардинал Монталто се яви между първите в залата на консисторията, а след това вече и най-проницателните не можаха да открият у него какъвто и да било признак на човешка чувствителност. Напротив, той порази всички с отговорите си към онези свои колеги, които се опитаха да му поднесат съболезнованията си по повод ужасното събитие. Издръжливостта и привидната непоклатимост на душата му при такова жестоко нещастие станаха веднага главен предмет на разговорите в града.

Наистина няколко души от консисторията, по-обиграни в изкуството на дворцовия живот, отдадоха това привидно хладнокръвие не на липсата на чувствителност, а на уменията му да се прикрива; към това мнение скоро се присъединиха множеството придворни, тъй като по-изгодно е да не се показваш много дълбоко засегнат от обида, чийто автор несъмнено е могъща личност и следователно по-късно може да прегради пътя ти към върховния сан.

Каквато и да беше причината на тази привидна и пълна безчувственост, безспорно е, че тя изуми цял Рим и двора на Григорий XIII. Но да се върнем към консисторията, когато самият папа влезе в залата, където бяха събрани всички кардинали, и веднага устреми поглед в кардинал Монталто; всички видяха сълзи в очите на негово светейшество; колкото до кардинала, чертите на лицето му не загубиха обичайното си безстрастие.

Удивлението още повече нарасна, когато, пак в консисторията, кардинал Монталто на свой ред коленичи пред престола на негово

светейшество, за да му докладва как е извършил възложената му работа, а папата, преди да му позволи да започне, не можа да сдържи риданията си. Когато най-сетне негово светейшество успя да заговори, той се опита да утеши кардинала, като му обеща бързо и строго възмездие за това тежко престъпление. Но кардиналът, след като благодари много смирено на негово светейшество, го помоли да не нарежда да правят издирвания за случилото се, уверявайки го, че от своя страна той прощава от сърце на убиеца, който и да е той. И незабавно след тази молба, изказана с много малко думи, кардиналът премина към подробностите на възложените му задачи, и то така, сякаш нищо особено не бе се случило.

Очите на всички кардинали, присъстващи на консисторията, бяха приковани в папата и Монталто; и макар че действително много трудно е да измамиш опитното око на придворните, никой не посмя да каже, че по лицето на кардинал Монталто се е изписало и най-слабото чувство при вида на сълзите в очите на негово светейшество, който, да си признаем, бе напълно неспособен да се владее. Тази удивителна безчувственост не измени на кардинал Монталто ни най-малко през цялото време на разговора му с негово светейшество. Така че папата бе изумен и щом консисторията приключи, не се въздържа и каза на кардинал де Сан-Систо, любимия му племенник: „*Veramte, costui e un gran frate!*“ (Този мъж наистина е велик монах.<sup>[8]</sup>)

Поведението на кардинал Монталто не се измени и през всички следващи дни. Както е обичаят, той прие посещенията за съболезнования на кардиналите, прелатите и римските принцове и пред никого, в каквито и отношения да се намираше с тях, не изказа нито дума на скръб или оплакване. Всеки път след кратки размишления за преходността на човешките дела, подкрепени със сентенции и текстове от Светото писание и от писанията на отците, той променяше бързо разговора и започваше да приказва за новините из града или за личните работи на своя събеседник, и то точно така, като че ли сам би желал да утеши своите утешители.

Рим с особено любопитство чакаше посещенията, което трябваше да му направи принц Паоло Джордано Орсини, херцог ди Брачано, на когото мълвата приписваше смъртта на Феличе Перети. Простите хорица смятаха, че не е възможно кардинал Монталто да се

озове лице в лице с принца и да разговаря с него очи в очи, без да издаде по някакъв начин чувствата си.

В момента, когато принцът дойде при кардинала, на улицата и при вратата се беше струпала голяма тълпа; много придворни изпълваха всички стаи на къщата — толкова голямо беше любопитството им да видят лицата на двамата събеседници. Но никой не успя да забележи нищо особено в държането нито на единия, нито на другия. Кардинал Монталто направи всичко, което изискваше дворцовото приличие; придаде на лицето си забележим оттенък на веселие, а в начина, по който се обръщаше към принца, прозираше приветливост.

Минута след това принц Паоло се качи в каляската си и останал насаме с близките си придворни, не можа да се сдържи да не каже през смях: „*In fatto, e vero che costui e un gran frate!*“ (Да. Този мъж наистина е велик монах!) — сякаш искаше да потвърди правилността на думите, изплъзнали се от устата на папата няколко дни по-рано.

Проницателните хора отсъдиха, че поведението на кардинал Монталто в този случай разчиства пътя му към папския престол; тъй като мнението на мнозина беше, че поради характера си или от благочестие той не умее или не желае да навреди на когото и да било, макар и да има големи основания да се разгневи.

Феличе Перети не бе оставил писмено завещание в полза на жена си; следователно тя трябваше да се върне в бащиния си дом. Кардинал Монталто нареди да ѝ предадат преди заминаването дрехите, накитите и изобщо всички подаръци, които бе получила като жена на племенника му.

На третия ден след смъртта на Феличе Перети Витория, придружена от майка си, се настани в двореца на принц Орсини. Някои разправяха, че двете жени предприели тази стъпка поради личната си безопасност, тъй като, изглежда, *corte*<sup>[10]</sup> ги заплашвали с обвинение, че убийството е било извършено с тяхно съгласие или най-малко, че са знаели за подготвяното престъпление; други предполагаха (и това, което стана по-късно, като че ли потвърди догадките), че двете жени са постъпили така с оглед на бъдещата сватба, тъй като принцът бил обещал на Витория да се ожени за нея веднага щом тя остане без съпруг.

Както и да е, нито тогава, нито по-късно, макар че всички се съмняваха във всички, не се разбра кой е убиецът на Феличе. Все пак повечето хора приписваха тази смърт на принц Орсини; всички знаеха, че той на времето беше влюбен във Витория и бе давал недвусмислени доказателства за чувствата си; а сватбата, която стана по-късно, бе сериозно указание за това, защото общественото положение на жената бе толкова по-ниско, че само тиранията на любовната страст можеше да я издигне до съпругеското равенство.<sup>[11]</sup> Мнението на тълпата съвсем не се промени от едно писмо до губернатора на Рим, което бе разпространено скоро след случката. То бе написано от името на Чезаре Палантиери, млад необуздан човек, прокуден от града.

В това писмо Палантиери съобщаваше, че е излишно негова светлост да се мъчи другаде да търси виновника за смъртта на Феличе Перети, след като самият той е заповядал да го убият в резултат на някои разногласия, възникнали помежду им известно време преди това.

Мнозина мислеха, че убийството не е станало без съгласието на семейство Акорамбони; подозираха братята на Витория, които може би са били изкушени от честолюбиви мечти да се сродят с толкова могъщ и богат принц. Обвиниха най-вече Марчело, тъй като писмото, поради което нещастният Феличе бе излязъл от дома си, беше сериозна улика. Заговориха лошо за самата Витория, когато видяха, че се съгласява да живее в двореца Орсини като бъдеща съпруга толкова скоро след смъртта на мъжа си. Твърдяха, че е малко вероятно човек да се научи да си служи с по-малки оръжия, ако известно време поне не е боравил с по-големи.<sup>[12]</sup>

Разследването на убийството се водеше от монсиньор Портичи, губернатор на Рим, съгласно заповедта на Григорий XIII. От разпитите се вижда само, че споменатият Доменико, по прякор Манчино, арестуван от *corte*, е направил самопризнание и без да бъде подлаган на изтезания, (*tormentato*), при втория разпит на 24 февруари 1582 година е дал следните показания:

„Че майката на Витория е станала причина за всичко и че тя е била подпомогната от камериерката си от Болоня, която веднага след убийството намерила убежище в крепостта Брачано (принадлежаща на принц Орсини, където *corte* не смеят да проникнат), а извършителите на престъплението били Макионе от Губио и Паоло Барка от Брачано,

*lancie spezzate* (войници) на един господар, чието име по уважителни причини не се споменава.“

Към тези *уважителни причини* се прибавиха, както може да се предположи, молбите на кардинал Монталто, който настояваше разследванията да не отиват много надалеч, и наистина за процес повече не стана дума. Манчино бе освободен от затвора с *precetto* (заповед) да се завърне направо в града, откъдето е дошъл, под угроза от смърт в случай на отклонение и да не го напуска без специално разрешение. Освободиха този човек през 1583 година в деня на св. Луиджи и тъй като на тази дата беше рожденият ден на кардинал Монталто, все повече се убеждавам, че въпросът е бил приключен така по негова молба. По време на управлението на слабоволния папа Григорий XIII подобен процес би могъл да има твърде неблагоприятни последици, при това без те да са от полза за когото и да било.

По този начин действията на *corte* бяха преустановени, но папа Григорий XIII въпреки това не пожела да даде съгласието си принц Паоло Орсини, херцог ди Брачано, да се ожени за вдовицата Акорамбони. След като наложи на Витория нещо като затвор, негово светейшество забрани на принца и на вдовицата да сключват брак помежду си без специално разрешение от него или от наследниците му.

Но Григорий XIII умря (в началото на 1585 година) и тъй като някои доктори по право, с които принц Паоло Орсини се посъветва, му отговориха, че считат заповедта анулирана след смъртта на този, който я е издал, принцът реши да се ожени за Витория преди избора на нов папа. Сватбата обаче не можа да стане веднага, както желаше принцът, отчасти поради това, че той искаше да получи съгласието на братята на Витория, а Отавио Акорамбони, епископ на Фосомброне, отказа да се съгласи, и отчасти поради това, че никой не вярваше изборът за наследник на Григорий XIII да стане толкова бързо. Факт е обаче, че бракосъчетанието се извърши в деня, когато за папа бе провъзгласен кардинал Монталто, пряко засегнат в тази история, сиреч на 24 април 1585 година, може би поради случайно съвпадение, а може би и защото принцът изпитваше удоволствие да покаже, че не се страхува от *corte* при управлението на новия папа, както и по времето на Григорий XIII.

Този брак оскърби дълбоко Сикст V (такова беше името, избрано от кардинал Монталто); той вече се бе разделил с начините на мислене, подобаващи на един монах, и бе възвисил душата си на висотата на сана, с който бог току-що го бе дарил.

Папата не прояви никакви признаци на гняв; но когато принц Орсини отиде заедно с тълпата римски благородници да му целуне крака с потайното намерение да прозре по изражението на светия отец какво би трябвало да очаква или от какво би трябвало да се опасява от страна на този човек, чийто характер бе толкова малко познат, принцът схвана, че вече не е време за шеги. Тъй като новият папа го изгледа по особен начин и не отговори нито дума на приветствието, което той му отправи, Орсини реши да разбере незабавно какви са намеренията на негово светейшество по отношение на него.

Чрез кардинал Фернандо Медичи (брат на първата му жена) и католическия посланик той помоли за аудиенция в папските покои; там се обърна към негово светейшество с добре обмислена реч и без да напомня за миналото, изказа радостта си от новия му сан, предлагайки му, като най-верен васал и служител, цялото свое имущество и всичките си сили.

Папата<sup>[13]</sup> го изслуша необикновено сериозно и накрая му отговори, че той повече от когото и да било желае животът и деянията на Паоло Джордано Орсини да бъдат в бъдеще достойни за рода Орсини и за един истински християнски рицар; че колкото се отнася до държането му в миналото към Светия престол и към него самия, папата, най-добре това е известно на собствената му съвест; че въпреки всичко той, принцът, може да разчита на едно, а именно — че ако му е простил всичко, което може би е сторил срещу Феличе Перети и кардинал Монталто, то никога не би му простил онова, което в бъдеще би могъл да стори срещу папа Сикст; и следователно той го задължава незабавно да се върне и да изгони от дома и владенията си всички бандити (изгнаници) и злосторници, на които досега е давал убежище.

Сикст V оказваше особено въздействие с какъвто и тон да говореше, но когато се разгневеше и започнеше да заплашва, очите му като че ли хвърляха мълнии. Истината е, че принц Паоло Орсини, свикнал открай време папите да се страхуват от него, бе принуден да размисли сериозно по своите работи след думите на папата, каквито

цели тринадесет години изобщо не беше чувал, така че щом излезе от двореца на негово светейшество, изтича при кардинал Медичи да му разкаже случилото се. После по съвета на кардинала реши да отпрати незабавно всички престъпници, на които бе дал убежище в двореца и владенията си, и се зае да измисли час по-скоро благовиден предлог, за да напусне незабавно страната, подчинена на властта на този решителен папа.

Трябва да кажем, че принц Паоло Орсини бе надебелял неимоверно; краката му бяха по-дебели от тялото на обикновен човек, а един от тези огромни крайници бе засегнат от болестта *lupa* (вълчица) — наречена така, понеже засегнатата част от тялото трябва да се налага с прясно месо; иначе ядовитата лимфа, като не намира мъртва плът, се нахвърля върху живата, която я заобикаля.

Под предлог, че е болен, принцът отиде на прочутите бани в Албано, близо до Падуа, област, подвластна на Венецианската република; замина с новата си съпруга към средата на юни. Албано бе за него сигурно пристанище, тъй като от много години насам домът Орсини бе свързан с Венецианската република чрез взаимни услуги.

Пристигнал в този край, където беше в безопасност, принцът мислеше само как да се наслади на удоволствията, които му предлагаха различните резиденции; за тази цел той нае три великолепни двореца: един във Венеция — двореца Дандоло на улица Зека; друг в Падуа — двореца Фоскарини на прекрасния площад Арена, и трети в Сало, на очарователния бряг на езерото Гарда: този дворец някога бе собственост на рода Сфорца Палавичини.

Венецианските сенатори (правителството на републиката) узнаха с удоволствие за пристигането на принца в техните владения и му предложиха веднага голяма *condotta* (сиреч значителна годишна сума, която принцът трябваше да използва, за да поддържа войска от две-три хиляди души под негово командване). Принцът се отърва много ловко от това предложение; той отговори на сенаторите, че макар по естествената и наследствена склонност в неговото семейство да чувства влечение да служи на светлейшата република, понеже сега е свързан с католически крал, смята, че не е уместно да приеме друго задължение. Този решителен отговор охлади доста чувствата на сенаторите. Отначало те възнамеряваха при пристигането му във Венеция да му устроят от името на населението много тържествен



прием; след отговора му прецениха, че може да пристигне като обикновено частно лице.

Принц Орсини, осведомен за всичко, реши да не отива във Венеция. Той беше вече близо до Падуа; направи едно отклонение през този очарователен край и с цялата си свита се отправи към къщата, подготвена за него в Сало на брега на езерото Гарда. Прекара там цялото лято в най-приятни и разнообразни забавления.

Когато настъпи времето да смени резиденцията си, принцът предприе няколко малки пътувания, след които му се стори, че вече не е способен да издържа умората както някога; уплаши се за здравето си; тогава реши да отиде за няколко дни във Венеция, но жена му Витория го възпря, като го убеди да остане в Сало.

Имаше хора, които мислеха, че Витория Акорамбони е схванала опасността, надвиснала над живота на съпруга ѝ, и че го е накарала да остане в Сало с намерението да го изведе по-късно извън пределите на Италия, например в някой свободен град в Швейцария; по този начин осигуряваше безопасност, в случай че принцът умре, и за себе си, и за своето лично богатство.

Не е известно дали тази догадка бе основателна или не, но всичко стана по друг начин, тъй като принцът, връхлетян от нов болезнен пристъп в Сало на 10 ноември, бе обзет от предчувствие за това, което щеше да се случи.

Беше му жал за жена му; тя щеше да остане сама в разцвета на младостта си с недобро име, без богатство, ненавиждана от управляващите кръгове в Италия, не особено обичана от рода Орсини и без никаква надежда за друг брак след неговата смърт. Като великодушен и честен благородник, той направи по собствена воля завещание, с което се помъчи да осигури бъдещето на тази нещастница. Остави ѝ в пари и накити голяма сума от сто хиляди пиастра<sup>[14]</sup>, плюс всички коне, каляски и мебели, които бе използвал по време на пътуването си. Остатъкът от имуществото си остави на единствения си син Вирджинио Орсини от първата му жена, сестра на Франческо I, велик херцог на Тоскана (същата, която заедно с братята ѝ уби за изневяра).

Но колко несигурни са човешките предвиждания! Разпорежданията, с които Паоло Орсини смяташе да осигури тази клета млада жена, се превърнаха за нея в нещастия и гибел.

На 12 ноември, след като подписа завещанието си, принцът се почувства малко по-добре. Сутринта на 13 му пуснаха кръв и лекарите, възлагайки надежда само на най-строга диета, предписаха болният да не приема никаква храна.

Но щом те излязоха от стаята, принцът поиска да му поднесат вечеря; никой не се осмели да му противоречи и той яде и пи както обикновено. Едва привършил вечерята, загуби съзнание и два часа преди залез слънце умря.

След тази внезапна смърт Витория Акорамбони, придружена от брат си Марчело и от целия двор на покойния принц, отиде в Падуа в двореца Фоскарини, близо до площад Арена — същия, който беше наел принцът.

Малко след пристигането ѝ при нея дойде брат ѝ Фламинио, който се ползваше с пълното благоволение на кардинал Фарнезе. Тогава тя предприе необходимите постъпки, за да ѝ бъдат изплатени даренията, направени от мъжа ѝ; те възлизаха на шестдесет хиляди пиастра, които трябваше да ѝ бъдат изплатени в срок от две години, независимо от зестрата и от всички скъпоценности и мебели, с които разполагаше. В завещанието си принц Орсини нареждаше да се закупи по избор на херцогинята, в Рим или някой друг град, дворец за десет хиляди пиастра и вила за шест хиляди; освен това желаше трапезата и прислугата ѝ да бъдат такива, каквито подхожда на жена от нейния ранг. Прислугата трябваше да се състои от четиридесет човека със съответстващ брой коне.

Синьора Витория възлагаше големи надежди на покровителството на принцовете от Ферара, Флоренция и Урбино и на кардиналите Фарнезе и Медичи, определени от покойния принц за изпълнители на завещанието му. За отбелязване е, че завещанието бе съставено в Падуа и предоставено на компетентността на господата Паридзоло и Менокио, първи професори в тамошния университет и сега най-прочути юристи.

Принц Луиджи Орсини пристигна в Падуа, за да изпълни всичко необходимо във връзка с покойния херцог и вдовицата му, а след това да се представи на правителството на остров Корфу, където бе назначен за губернатор от светлейшата република.

Първото недоразумение между синьора Витория и принц Луиджи се породило по въпроса за конете на покойния херцог, за които

принцът казваше, че не са движимо имущество в обикновения смисъл на думата; херцогинята обаче доказа, че трябва да бъдат разглеждани като движимо имущество и реши да ги използва, докато бъде решен въпросът; тя представи за поръчител синьор Соарди от Бергамо, кондотиер<sup>[15]</sup> на венецианската република, богат благородник, един от нейните най-видни граждани.

Изникна и друго недоразумение по повод известен брой сребърни съдове, които покойният херцог бе предал на принц Луиджи като залог срещу парична сума, заета от принца на херцога. Всичко бе разрешено чрез съда, тъй като херцогът на Ферара се грижеше разпорежданията на покойния Орсини да бъдат точно изпълнени.

Вторият спор бе решен в неделя на 28 декември.

На следната нощ четиридесет мъже влязоха в дома на синьора Акорамбони. Те бяха облечени в платнени дрехи с чудновата кройка и натъкмени така, че да не могат да ги познаят, освен може би по гласа; а когато се обръщаха един към друг, си служеха с прякори.

Потърсиха най-напред самата херцогиня и когато я намериха, един от тях каза:

— Сега трябва да умрете.

И без да се бави нито миг, още докато тя ги убеждаваше да я оставят да се помоли, той я прободде с тясна кама над лявата гръд и въртейки камата на различни страни, попита няколко пъти нещастницата дали докосва сърцето ѝ; накрая тя издъхна. В същото време другите търсеха братята на херцогинята, единият от които, Марчело, оцеля, понеже не го намериха в къщата; другият бе намушкан с нож стотина пъти. Убийците оставиха мъртвците на земята и цялата къща в плач и писъци; като заграбиха ковчежето, в което бяха скъпоценностите и парите, те си отидоха.

Вестта достигна бързо до управниците на Падуа; те направиха оглед на труповете и уведомиха властите във Венеция.

През целия понеделник се стичаха тълпи в двореца Фоскарини и в църквата на отшелниците — хората искаха да видят труповете. Любопитните бяха обзети от състрадание особено като виждаха колко красива е херцогинята; оплакваха гибелта ѝ *et dentibus fremebant* (и скърцаха със зъби) срещу убийците; но техните имена още не бяха известни.

Тъй като по редица важни улики *corte* заподозря, че престъплението е било извършено по нареждане или най-малкото със съгласието на принц Луиджи, извикаха принца на разпит. Той обаче се опита да влезе *in corte* (в съда), където се намираше достопочтеният капитан, със свита от четиридесет въоръжени мъже, затова му преградиха пътя и го помолиха да влезе само с трима-четирима души. Обаче точно когато те минаваха през вратата, другите се хвърлиха след тях, разблъскаха стражата и влязоха всички вътре.

Принц Луиджи застана пред многоуважаемия капитан и се оплака от оказания прием, като твърдеше, че никой владетел не се е отнасял така с него. След като капитанът го запитва знае ли нещо за смъртта на синьора Витория и за случилото се през изтеклата нощ, той отговори утвърдително и добави, че е разпоредил да уведомят правосъдието. Предложиха му да даде писмено показанията си; той отвърна, че хора от неговия ранг не са задължени да се съобразяват с подобна формалност, следователно не бива да бъдат разпитвани.

Принц Луиджи поиска разрешение да изпрати куриер във Флоренция с писмо до принц Вирджинио Орсини, за да го уведоми за процеса и за извършеното престъпление. Той показа едно измислено писмо, което не беше истинското, и получи съгласието на властта.

Куриерът обаче бе задържан извън града и най-грижливо претърсен; намериха писмото, което принцът бе показал, и второто писмо, скрито в ботушите; съдържанието на това писмо бе следното:

„До синьор Вирджинио Орсини

Славни синьоре,

Приведохме в изпълнение уговореното помежду ни, и то така, че успяхме да заблудим почтения господин Тондини (очевидно името на началника на *corte*, който бе разпитвал принца), поради което тук ме смятат за най-порядъчния човек на света. Извърших работата лично, така че изпратете незабавно известните ви хора“

Това писмо предизвика негодуванието на властите и те побързаха да го изпратят във Венеция; по тяхна заповед вратите на града бяха затворени, а стените — охранявани денонощно от войници. Беше

издадена заповед, предвиждаща сурово наказание за всеки, който знае убийците и не съобщава за тях на правосъдието. На тези от убийците, които издадат някой от своите, обещаваха помилване и дори парично възнаграждение. Но към седем часа в навечерието на Рождество (24 декември, към полунощ) Алоизио Брагадини пристигна от Венеция с широки пълномощия от сената и с нареждането да арестува живи или мъртви, каквото и да струва това, принц Луиджи и всички негови хора.

Споменатият синьор авогадор<sup>[16]</sup> Брагадини, началникът на стражата и подестът<sup>[17]</sup> се събраха в крепостта.

Заповядаха, под страх от бесило (*della force*), на цялата пеша и конна милиция да се яви въоръжена около къщата на принц Луиджи, намираща се в съседство с крепостта и опряна до църквата „Свети Августин“ на площад Арена.

На другия ден (Коледа) в града бе разлепен указ, който приканваше синовете на св. Марко да притичат с оръжие до дома на синьор Луиджи; тези, които нямаха оръжие, се призоваваха в крепостта, където щяха да им дадат колкото искат оръжие; указът обещаваше възнаграждение от две хиляди дуката на онзи, който предаде на съда жив или мъртъв поменатия синьор Луиджи и петстотин дуката за всеки един от неговите хора. Освен това заповядваше никой да не се приближава невъоръжен до къщата на принца, за да не пречи на онези, които ще се сражават, в случай че той предприеме нападение.

В същото време поставиха крепостни оръдия, мортири и тежка артилерия върху старите градски стени срещу къщата на принца; толкова оръдия подредиха и върху новите стени, от които се виждаше задната страна на къщата. Откъм тази страна бяха разположили кавалерията, така че да може да се придвижи свободно, ако се наложи. По бреговете на реката натрупаха пейки, шкафове, каруци и други предмети, които да образуват преграда. Смятаха, че по този начин ще могат да попречат на движението на обсадените, ако си наумят да тръгнат в сгъстени редици срещу тях. Тази преграда трябваше също да защитава артилеристите и войниците срещу аркебузите на обсадените.

Накрая в реката, срещу къщата на принца и около нея, поставиха лодки с хора, въоръжени с мускети и други оръжия, годни да сплашат

неприятеля, в случай че се опита да нападне; същевременно издигнаха барикади по всички улици.

По време на тези приготовления пристигна писмо, в което със съвършено благопристойни изрази принцът се оплакваше, че го смятат за виновен и се държат с него като с враг и дори като с бунтовник, и то още преди да са проучили въпроса. Това писмо бе съчинено от Ливерото.

На 27 декември трима благородници от първенците на града бяха изпратени от градските власти при синьор Луиджи, който имаше при себе си в къщи четиридесет бивши войници, опитни във военното дело. Завариха ги, като се укрепяват с греди и намокрени дюшеци, приготвяйки аркебузите си.

Тези трима благородници заявиха на принца, че властите са решили да го заловят, убеждаваха го да се предаде, прибавяйки, че ако го направи, преди да са се впуснали в сражение, би могъл да се надява на снизхождение от тяхна страна. На това синьор Луиджи отговори, че преди всичко трябва да махнат стражата около къщата му и тогава той ще се яви пред управниците, придружен от двама-трима свои хора, за да разговаря по въпроса, но само при условие да го оставят свободен да се върне в къщата си, когато пожелае.

Пратениците взеха тези предложения, написани собственоръчно от него, и се върнаха при магистратите, които отхвърлиха условията, особено след като се посъветваха с достопочтения Пио Енеа и други присъстващи благородници. Пратениците се върнаха отново при принца и му съобщиха, че ако не се предаде без уговорки, къщата му ще бъде срината от артилерията; на това той отговори, че предпочита да умре, отколкото да се подчини.

Управниците дадоха сигнал за сражение и макар че можеха да разрушат почти изцяло къщата само с един залп, предпочетоха в началото да действат по-предпазливо с надеждата обсадените да се предадат.

Това мнение надделя и така на св. Марко бяха спестени много пари, които щяха да бъдат похарчени за възстановяване на разрушените части на обсадения дворец; все пак този план не получи всеобщо одобрение. Ако хората на синьор Луиджи не се бяха поколебали и се бяха втурнали извън къщата, успехът щеше да бъде много несигурен. Те бяха стари, опитни войници; не им липсваха нито

муниции, нито оръжие, нито смелост и главно — имаха най-голям интерес да победят: разбира се, по-добре беше, дори в случай на поражение, да умрат от изстрел на аркебуза, отколкото от ръката на палача. Впрочем с кого имаха те работа? С едни нещастници, неопитни в боравенето с оръжие, които ги обсаждаха; в такъв случай властите щяха да се разкаят за милостивостта и естествената си доброта.

Така започнаха да обстрелват колонадата, която подкрепяше фасадата на къщата; после, стреляйки все по-високо, разрушиха задната стена. През това време хората отвътре отговаряха с изстрели на аркебузи, но без особен успех, освен дето раниха в рамото един гражданин.

Синьор Луиджи крещеше разпалено: „На бой! На бой! Война! Война!“ Той организираше отливането на куршуми от калаени съдове и от оловните решетки на прозорците. Заплашваше да предприеме нападение, но обсаждащите взеха мерки и придвижиха напред оръдията от най-голям калибър.

При първия залп голяма част от къщата се срина и някой си Пандолфо Леупрати от Камерино падна сред развалините. Той бе смел мъж и известен бандит. Бяха го пропъдили от владенията на светата църква, а за главата му бе обявена награда от 400 пиастра от високоблагородния синьор Вители заради смъртта на Винченцо Вители, нападнат в собствената му кола и убит с аркебузи и ками от споменатия Пандолфо и неговите другари по заповед на принц Луиджи Орсини. Зашеметен от падането, Пандолфо нямаше сили да мръдне; един от прислужниците в сената — Каиди Листа пристъпи към него с пистолет в ръка, отсече смело главата му с нож и побърза да я отнесе в крепостта и да я предаде на властите.

Малко по-късно друг залп срина още една част от стената на къщата, а заедно с нея падна граф де Монтемелино от Перуджа и умря сред развалините, разкъсан от гюлето.

След това от къщата излезе един човек някой си полковник Лоренцо, благородник от Камерино, голям богаташ, който много пъти бе давал доказателства за храброст и когото принцът високо ценеше. Той бе решил да умре, след като си отмъсти; опита се да гръмне с пушката си, но още докато се мъчеше да възпламени аркебузата, случи се, може би по волята божия, тя да засече и в този миг един куршум прониза тялото му. Изстрела даде един клетник, репетитор в

училището в Сан-Микеле. Докато той се приближи да отсече главата на убития, за да спечели наградата, изпревариха го други, по-пъргави и главно по-силни, които взеха кесията, пояса, пушката, парите и пръстените на полковника и му отрязаха главата.

Гибелта на хората, в които имаше най-голямо доверие, смути принц Луиджи и той очевидно престана да предприема каквито и да било действия.

Синьор Филенфи, негов домоуправител и секретар в цивилно облекло, даде от балкона знак с бяла кърпичка, че се предава. Той излезе на улицата и съгласно военния обичай Анселмо Суардо, военачалник от градските власти, *под ръка* го отведе в крепостта.

Разпитан незабавно, той заяви, че няма никаква вина за случилото се, тъй като пристигнал едва в навечерието на Коледа от Венеция, където бил изпратен за няколко дни по работа от принца.

Запитаха го колко хора има при себе си принцът; той отговори: „Двадесет-тридесет души.“

Запитаха го за имената им, той отговори, че между тях има осмина или десетима с благороден произход, които се хранели като него на една маса с принца, и техните имена той знае, докато другите, скитници и авантюристи, постъпили неотдавна при принца, познавал съвсем слабо.

Назова имената на тринадесет души, между тях брата на Ливерото.

Малко след това оръдията, разположени върху градските стени, започнаха да действат. Войниците заеха позиция в къщите, долепени до къщата на принца, за да попречат на неговите хора да избягат. Гореупоменатият принц, който се бе излагал на същите опасности, както онези двама, за чиято смърт разказахме, каза на заобикалящите го да се държат, докато не видят написана от него бележка с уговорения знак; след това се предаде на споменатия по-горе Анселмо Суардо. И понеже не можеха да го отведат с кола, както бе заповедта, поради голямата тълпа и барикадите, издигнати по улицата, решиха да върви пеш.

Той вървеше обкръжен от хората на Марчело Акорамбони; непосредствено до него вървяха синьорите кондотиери, Анселмо Суардо и други военачалници и градски благородници, всички силно въоръжени. Зад тях следваше многочислен отряд въоръжени граждани



и войници. Принц Луиджи крачеше облечен в тъмни дрехи, с кинжал на хълбока, метнал по много елегантен начин плаща си. Той каза с усмивка, изпълнена с презрение: „Ако бях се сражавал!“ — с което даваше да се подразбере, че сигурно би победил. Озовал се пред градските власти, той поздрави отначало, след това каза:

— Господа, аз съм пленник на този благородник — той посочи синьор Анселмо — и съм много огорчен от случилото се, но то не зависеше от мен.

Началникът на стражата бе заповядал да му отнемат кинжала, който той носеше на хълбока си, принцът се облегна на един парапет и започна да реже ноктите си с ножичката, която намери там.

Запитаха го за имената на хората, които се намират в дома му; той спомена между другите полковник Ливерото и граф Монтемелино, за които вече стана дума по-горе, прибавяйки, че би дал десет хиляди пиастра като откуп за единия от тях, а за другия бил готов да даде дори живота си. Поиска да го затворят в помещение, подходящо за човек като него. След като се уговориха, той написа собственоръчно на хората си да се предадат и им изпрати като знак пръстена си. Каза на синьор Анселмо, че му дава шпагата и пушката си с молба, като намери тези оръжия в къщата му, да си послужи с тях от любов към него, тъй като те са оръжия на благородник, а не на прост войник.

Войниците влязоха в къщата, претърсиха я грижливо и незабавно направиха проверка на хората на принца, които се оказаха тридесет и четирима; след това ги отведоха двама по двама в затвора на двореца. Мъртвите оставиха плячка на кучетата и побързаха да изпратят във Венеция отчет за всичко.

Откриха, че мнозина от войниците на принц Луиджи, съучастници в престъплението, не бяха налице; забраниха да им се дава убежище, като заплашиха нарушителите с разрушаване на къщите и конфискуване на имуществото им; който ги издаде, щеше да получи петдесет пиастра. Така успяха да заловят мнозина.

От Венеция изпратиха фрегата в Кандиа със заповед до синьор Латино Орсини да се завърне незабавно по много важна работа; предполага се, че ще му отнемат службата.

Вчера сутринта на св. Стефан, всички очакваха да видят как ще бъде наказан принц Луиджи или да чуят, че е бил удушен в затвора; и всички бяха удивени, че не стана нищо подобно, тъй като такава птица

не бива да се държи дълго в кафез. Но на следната нощ процесът се състоя и на св. Иван, малко преди зазоряване стана известно, че споменатият синьор е бил удушен и е умрял както подобава. Тялото му бе пренесено незабавно в катедралата, придружено от свещениците на тази църква и от монасите-йезуити. Оставиха го целия ден върху една маса посред църквата, за да послужи за зрелище на народа и за огледало на неопитните.

На другия ден тялото бе пренесено във Венеция, както той бе наредил в завещанието си, и там бе погребано.

В събота обесиха двамина от неговите хора; първият — Фурио Саворняно, бе важна личност, другият беше някакъв мерзавец.

В понеделник, който беше предпоследният ден на казаната година, обесиха тринадесет души, мнозина от които благородници; други двама, капитан Спледиано и граф Паганело, бяха преведени през площада и измъчвани през това време с нажежени клещи. Когато пристигнаха до лобното място, пребиха ги, строшиха главите им, а телата им нарязаха на парчета, още докато бяха почти живи. Тези мъже бяха благородници и преди да се отдадат на злодейство — много богати. Казват, че граф Паганело убил синьора Витория Акорамбони с жестокостта, за която бе вече разказано. На това възразяват, че в писмото, което бе цитирано по-горе, принц Луиджи удостоверява, че е свършил работата собственоръчно; може би твърди това от тщеславие, подобно на онова, което прояви в Рим, устройвайки убийството на Вители, или пък за да заслужи още по-голямата благосклонност на принц Вирджинио Орсини.

Преди да му нанесат смъртоносния удар, няколко пъти намушкаха граф Паганело с нож под лявата гръд, за да докоснат сърцето му, както той самият бе постъпил с оная нещастна жена.

Вследствие на това от гърдите му сякаш рухна река от кръв. За голяма изненада на всички, той живя така повече от половин час. Беше четиридесет и пет годишен мъж, излъчващ голяма сила.

Бесилките се издигат още, за да накажат оставащите деветнадесет човека в първия следпразничен ден. Но тъй като палачът е извънредно изморен, а народът не може да се съвземе от гледката на толкова смърт, екзекуцията се отлага за два дена. Всички смятат, че едва ли някой ще бъде пощаден. От хората, свързани с принц Луиджи, ще направят изключение може би само за синьор Феленфи, неговия

домоуправител, който полага отчаяни усилия — и това действително е важно за него — да докаже, че няма никакво участие в престъплението.

Никой, дори сред най-възрастните граждани на Падуа, не си спомня някога по-справедлива присъда, лишила от живот изведнъж толкова хора. И сенаторите (от Венеция) си завоюваха добро име и слава сред най-цивилизованите народи.

(ПРИБАВЕНО ОТ ДРУГА РЪКА)

Франческо Филенфи, секретар и *maestro di casa*<sup>[18]</sup> бе осъден на петнадесет години затвор. Виночерпецът (*coppiere*) Онорио Адами от Фермо, както и други двама — на една година затвор; седмина бяха изпратени на каторга, оковани във вериги, и най-сетне седем бяха пуснати на свобода.

---

[1] Стендал е започнал да се занимава с тази хроника през март 1833. Той дори е възнамерявал първоначално да направи от нея роман, подобен на „Червено и черно“, за което свидетелства една негова бележка в полето на италианския манускрипт. Впоследствие, преценявайки ограничените възможности на материала, той решава да го преработи в новела. Продиктувал е текста ѝ през август 1836, а го е публикувал за пръв път в „Revue des deux mondes“ март 1837. ↑

[2] В 1530 година флорентинското население прогонило херцозите Медичи и провъзгласило в града република. С помощта на папа Климент VII и войските на император Карл V след дълга обсада те отново успели да завладеят Флоренция през 1530. ↑

[3] Формат на печатарския лист (итал.). ↑

[4] Сикст V (1585–1590) — римски папа. Произхождал от обеднелия род Перети; в 1570 станал кардинал Монталто. След смъртта на Григорий XIII (1585) бил избран за папа. Фанатично настроен, той жестоко преследвал ересите и се стремил всячески да разшири папската власт. ↑

[5] Доколкото си спомням, в Милано, в Амброзианската библиотека<sup>[6]</sup>, се пазят сонети, както и други стихове на Витория Акорамбони, изпълнени с много изящество и чувство. Впоследствие били написани не лоши сонети по повод на нейната странна съдба.

Изглежда, че тя е притежавала и талант, както грация и красота. — Б.а. ↑

[6] *Амброзианската библиотека* — прочута миланска библиотека, в която са събрани множество редки книги и древни ръкописи. Основала е в 1602 година; получила е своето название по името на първия християнски архиепископ на Милано св. Амброзий, който се счита за покровител на града. ↑

[7] Така се наричал въоръженият отряд, натоварен да бди над обществената безопасност — жандармите и полицейските агенти през 1580. Командвал ги началник, наричан *барджело*, който бил лично отговорен за изпълнението на заповедите на монсиньор римския губернатор (полицейски префект). — Б.а. ↑

[8] Намек за лицемерието, което злите езици приписват на монасите. Сикст V е бил просещ калугер, преследван в своя орден. Вж. животоописанието му от Григорио Лети<sup>[9]</sup>, забавен историк, който лъже не повече от другите. Феличе Перети е бил убит през 1580 година; вуйчо му станал папа през 1585. — Б.а. ↑

[9] *Грегорио Лети* (1630–1701) — италиански историк и литератор, автор на редица трудове по история на Италия, между които: „За непотизма в Рим“, „Животът на Сикст V, римски папа“. ↑

[10] *Corte* не се осмелявали да проникнат в двореца на един принц. — Б.а.

*Corte* (итал.) — съдийско-полицейска власт в Рим. ↑

[11] Първата жена на принц Орсини, от която той имал един син на име Вирджинио, е била сестра на Франческо I, велик херцог на Тоскана, и на кардинал Фернандо Медичи. Със съгласието на братята ѝ той я погубил, понеже завързала някаква любовна интрига. Такива са законите на честта, донесени в Италия от испанците. Незаконните връзки на една жена оскърявали колкото нейния мъж, толкова и братята ѝ. — Б.а. ↑

[12] Намек за обичая да се бият с шпага и с кама. — Б.а. ↑

[13] Сикст V, папа от 1585 година, тогава шестдесет и осем годишен, управлявал пет години и четири месеца; той е имал паразителна прилика с Наполеон. — Б.а. ↑

[14] Около 2 000 000 франка през 1837 година. — Б.а. ↑

[15] *Кондотиер* — предводител на отряд от наемници в Италия през XIV — XV век. Кондотиерите са играли важна роля в

политическия живот на страната. ↑

[16] *Авогадор* — венецианско длъжностно лице, осъществяващо прокурорски надзор. ↑

[17] *Подест* (podesta — итал.) — в средните векове градски глава, най-висшето административно лице в италианския град. ↑

[18] Домуоуправител (итал.). ↑

## СЕМЕЙСТВО ЧЕНЧИ

1599<sup>[1]</sup>

Дон Жуан на Молиер е безспорно почитател на жените, но най-характерното за него е, че е светски човек. Преди да се отдаде на неудържимото си влечение към красивите жени, той се стреми да подражава на определен идеален образец, да бъде обект на всеобщо възхищение в двора на някой млад, галантен и остроумен крал.

Дон Жуан на Моцарт е по-близък до природата и в по-малка степен французин: той не се интересува толкова от *мнението на другите*, не мисли преди всичко да се *покаже* като барон дьо Фьонест<sup>[2]</sup> на д'Обинье. Имаме само два портрета на италианския Дон Жуан, такъв, какъвто той би трябвало да изглежда при появата си в тази красива страна през XVI век, в началото на възвращащата се цивилизация.

Лишен съм от възможността да разкажа за първия от тях: векът е извънредно *лицемерно добродетелен*; да си припомним онази сполучлива мисъл, която съм чувал да повтаря неведнъж лорд Байрон: „*This age of cant*“<sup>[3]</sup> Това тъй досадно лицемерие, неспособно никого да заблуди, има огромното преимущество, че дава повод на глупците да възразяват: те, видите ли, са възмутени, че някой си е дръзнал да каже нещо, че друг си е позволил да се засмее на нещо, и т.н. Негов недостатък е, че стеснява безкрайно кръгозора на историята.

Ако читателят има добрината да ми позволи това, аз ще му представя съвсем скромно една историческа записка върху втория от донжуановците, за когото е възможно да се говори в 1837; той се наричаше *Франческо Ченчи*.

Появата на Дон Жуан не би била възможна, ако в света не съществуваше лицемерие. Дон Жуан би бил следствие без причина в древността. Религията е била празник, подтиквала е хората към удоволствия; как тогава би могла да осъжда човека, превърнал дадено удоволствие в своя единствена цел? Само правителството препоръчвало *въздържание*; то забранявало това, което можело да

навреди на отечеството, сиреч на добре разбирания интерес на мнозинството, а не това, което можело да навреди на отделния индивид.

Следователно всеки, който имал слабост към жените и много пари, можел да бъде донжуан в Атина, никой там не би помислил да възрази. Никой не е проповядвал, че този живот е една долина на сълзите и че страданието е благородно.

Не мисля, че Дон Жуан атински би могъл да стигне до престъплението толкова бързо, колкото Дон Жуан от съвременните монархии. Немалък дял от удоволствието на последния е в това, да се опълчва срещу общественото мнение, а първоначално в своята младост той си е въобразил, че се опълчва само срещу лицемерието.

*Да нарушиш законите* в монархията на Луи XV, например — да стреляш срещу работник-покривач и да го събориш от покрива, е било доказателство, че се движиш в обществото на краля, че си в крак с най-добрия тон и не зачиташ съдията. *Незачитането на съдията* — не е ли това първата стъпка, първият опит на всеки начинаещ донжуан?

Сред нас жените не са вече на мода, ето защо в наше време донжуановци са рядкост; но когато ги е имало, те винаги са търсели отначало най-естествени удоволствия, пренебрегвайки гордо това, което са считали за противоречащо на разума в религията на своите съвременници. Едва по-късно, когато започва да се развърта, Дон Жуан намира изтънчено удоволствие в това, да престъпва мненията, които в собствените му очи са изглеждали справедливи и разумни.

Този преход навярно е бил много труден у древните и едва при римските императори, след Тиберий<sup>[4]</sup> и Капри се срещат покварени хора, които обичат разврата заради самия разврат, тоест заради удоволствието да се опълчват срещу разумните схващания на своите съвременници.

Така, аз смятам, че именно християнската религия е до голяма степен отговорна за сатанинската роля на Дон Жуан. Тази религия възвести на света, че един нещастен роб, един гладиатор има душа съвършено равна по достойнство с тази на самия Цезар; следователно на нея трябва да благодарим за появата на благородни чувства; не се съмнявам впрочем, че рано или късно тези чувства щяха да се извят сред народите. „Енеида“ е вече много *по-човечна*, отколкото „Илиада“.

Учението на Исус не се различава по нищо от учението на арабските философи, негови съвременници; единственото ново нещо, възникнало в света вследствие проповядването от св. Павел принципи, е свещеническото съсловие, напълно отделено от останалите граждани и дори имащо противоположни интереси<sup>[5]</sup>.

Това съсловие си поставяше за задача единствено да насажда и укрепва *религиозното чувство*; то създаде ритуалите и обредите, за да възлунва духовете на хората от всички класи, от неграмотния пастир до преситения стар царедворец; то съумя да свърже набожността с възхитителните спомени от първото детство; не пропусна нито една епидемия, нито едно страшно бедствие, без да се възползва, за да удвои страха от бога и да разпали *религиозното чувство*, или в краен случай да построи една хубава църква, като „Салуте“<sup>[6]</sup> във Венеция.

Съществуването на това съсловие направи възможно следното изумително явление: папа Льв<sup>[7]</sup> успя без помощта на *физическа сила* да отблъсне свирепия Атила и неговите варварски пълчища, които бяха хвърлили в ужас Китай, Персия и Галия.

По такъв начин религията, както и абсолютната власт, смекчена от песни<sup>[8]</sup>, наречена френска монархия, сътвори забележителни неща, които светът не би видял никога може би, ако не съществуваха тези две сили.

Към тези добри или лоши, но във всеки случай любопитни и удивителни неща, които биха учудили Аристотел, Полибий, Август и другите умни глави на древността, аз причислявам без колебание напълно съвременния характер на Дон Жуан. Той е, според мене, продукт на *аскетичните стремежи* на папите, дошли след Лютер; защото Льв X и неговият двор следвали в религията приблизително същите принципи като атиняните.

„Дон Жуани на Молиер е бил поставен за пръв път в началото на царуването на Луи XIV, на 15 февруари 1665. Този крал не бил успял още да стане набожен, но въпреки това църковната цензура премахнала сцената с *бедняка в гората*<sup>[9]</sup>. За да засили влиянието си, тя се стремяла да убеди младия, извънредно невеж крал, че думата *янсенист* е синоним на *републиканец*.“<sup>[10]</sup>

Оригиналната пиеса на тази тема е от един испанец — Тирсо де Молина<sup>[12]</sup>; в преработен вид тя била поставена в Париж през 1664



година от една италианска трупа и произвела фурор. Вероятно това е най-често представяната комедия в света. Работата е там, че в нея има и дявол, и любов, и страх от ада, и екзалтирана страст към жена, с други думи най-страшното и най-приятно нещо в очите на всички хора, отърсили се що-годе от варварството.

Не е чудно, че образът на Дон Жуан е бил въведен в литературата от поет испанец. Любовта заема основно място в живота на този народ; там тя е сериозна страст, в състояние да подчини на себе си всички останали и дори — кой би повярвал? — *тщеславието*! Същото нещо се наблюдава в Германия и Италия. Сериозно погледнато, Франция е единствената страна, изцяло освободена от тази страст, подтикваща чужденците да вършат толкова безумия: например това, да се ожениш за бедно момиче под предлог, че е красиво и че си влюбен. Лишените от красота момичета не са лишени от обожатели във Франция; ние сме благоразумни. В други страни те са принудени да стават монахини, ето защо са необходими манастирите в Испания. Момичетата в тази страна нямат зестри и благодарение на този обичай там се е съхранило тържеството на любовта. Нима любовта във Франция не се е приютила на петия етаж, тъй да се каже, сред момичетата, които се омъжват без посредничеството на семейния нотариус?

Тук не следва да говорим за Дон Жуан на лорд Байрон; той е един обикновен Фобла<sup>[13]</sup>, красив, но незначителен млад мъж, върху когото се струпват всички невероятни благополучия.

И така, именно в Италия, и то през XVI век, би трябвало да се е проявил за пръв път този удивителен характер. В Италия през XVII век една принцеса възкликнала, вкусвайки с наслада сладолед вечерта след един много задушен ден: „*Колко жалко, че това не е грях!*“

Това чувство съставлява, според мене, основата на характера на Дон Жуан, а то, както видяхме, е немислимо без християнската религия.

По този повод един италиански автор казва: „Малко ли е да предизвикваш небето и да знаеш, че в този момент то може да те изпепели? С това, казват, се обяснява върховното наслаждение да имаш любовница монахиня, при това благочестива, която съзнава, че върши грях и иска прошка от бога със същата страст, с която греши.“<sup>[14]</sup>

Да си представим един крайно извратен християнин, роден в Рим съвсем наскоро, след като строгият Пий V възкресил или сам създал множество дребнави обреди, свършено чужди на естествения морал, който нарича добродетел само *онова, което е полезно за хората*. Това е времето, когато още повече се засилва<sup>[15]</sup>, всявайки ужас у всички, и без това неумолимата инквизиция, дотолкова неумолима, че не могла да се задържи дълго в Италия и трябвало да се пресели в Испания. В течение на няколко години се предвиждали най-строги наказания за неизпълнението или за публичното незачитане на тези малки ревностни обреди, въздигнати в степен на най-святи задължения на религията; нашият извратен римлянин по всяка вероятност е вдигнал рамене, виждайки как всички треперят пред страшните закони на инквизицията.

„Дотук добре! — ще да си е казал той. — Аз съм най-богатият човек в Рим, столицата на света. Защо да не бъда и най-смелият? Ще се подиграя открито с всичко, което тези хора почитат и което е тъй малко достойно за почит.“

Защото за един донжуан е нужно да бъде човек сърцат и да притежава онзи жив и остър ум, който ще му позволи ясно да се ориентира в подбудите на човешките дела.

Франческо Ченчи навярно си е казал: „Чрез какви красноречиви дела аз, римлянин, роден в Рим през 1527 година, по времето, когато лютеранските войници на бурбонския конетабъл в продължение на шест месеца вършиха над светите неща най-ужасни кощунства — чрез какви именно дела бих могъл да проявя своето мъжество и да изпитам възможно най-дълбоко удовлетворение, като се погавря с общественото мнение? Как да учудя моите глупави съвременници? По какъв начин бих могъл да си доставя несравнимото удоволствие да се почувствам различен от цялата тази сган?“

Не би могло да мине и през ум на един римлянин, а още по-малко на един римлянин от средновековието да се ограничи само с думи. Няма друга страна, където смелите думи да се ценят така малко както в Италия.

Човекът, който е можал да си помисли тези неща, се е наричал Франческо Ченчи; той е бил убит пред очите на своята дъщеря и на жена си на 15 септември 1598 година. Нищо хубаво не ни е останало от този донжуан, неговият характер не е бил смекчен или *отслабен* от

желанието да изглежда преди всичко човек от доброто общество като Молиеровия Дон Жуан. Той е мислел за другите само за да покаже своето превъзходство над тях, да си послужи с тях за своите намерения или да ги мрази. Един донжуан е неспособен да се наслади на поривите, на сладките блянове или на илюзиите, които храни едно нежно сърце. За него са нужни преди всичко удоволствия, които да бъдат победи, които всеки може да види и *никой не може да отрече*; нужен му е списъкът, разгърнат от дръзкия Лепорело пред очите на печалната Елвира.

Нашият римски донжуан се е предпазил от тази голяма слабост да даде ключа на своя характер и да повери тайните си на един слуга като Молиеровия Дон Жуан; той е живял без довереник и е произнасял само такива думи, които са били полезни за *успеха на намеренията му*. Никой не е виждал у него моменти на истинска нежност и на очарователна веселост, като тези, които ни карат да извиним Моцартовия Дон Жуан; с една дума, портретът, който ще ви нарисувам, е ужасен.

Ако имах избор, не бих описвал този характер, бих се задоволил да го проуча, защото той предизвиква повече отвращение, отколкото любопитство. Но трябва да призная, че за това ме помолиха мои спътници, на които не можех нищо да откажа. В 1823 имах щастието да видя Италия в обществото на много мили хора, които не ще забравя никога; бях пленен като тях от великолепия портрет на Беатриче Ченчи, който може да се види в Рим, в двореца Барберини.

Галерията на този дворец е сведена сега до седем или осем картини, но от тях четири са шедьоври: най-напред портретът на прочутата *Форнарина*, възлюбената на Рафаело, нарисувана от самия него. Този портрет, относно автентичността на който не може да има никакво съмнение, тъй като съществуват негови копия от тази епоха, се различава коренно от портрета на Форнарина във флорентинската галерия, по който е създал гравюрата си Морген<sup>[18]</sup>. Флорентинският портрет не е дори от Рафаело. Надявам се от уважение към това голямо име читателят да ми прости малкото отклонение.

Вторият ценен портрет в галерия Барберини принадлежи на четката на Гуидо; това е портретът на Беатриче Ченчи, по който са направени множество лоши гравюри. Големият художник е покрил шията на Беатриче с парче плат, а главата ѝ е увил с тюрбан; страхувал

се е, че истината може да се стори ужасна, ако възпроизведе точно дрехата, с която тя се е явила на екзекуцията, и разпилените коси на едно нещастно шестнадесетгодишно момиче, обзето от отчаяние. Лицето и е приятно и красиво, погледът изпълнен с кротост, очите много големи: те имат учудения израз на човек, изненадан в момента, когато плаче с горещи сълзи. Косите ѝ са руси и много хубави. В чертите ѝ не откриваме и следа от римската надменност и самонадеяност, които често прозират в уверения поглед на една дъщеря на Тибър, *di una fiddia del Tevere*, както гордо казват самите те за себе си. За жалост полубагрите на този портрет са придобили керемиденочервен оттенък вследствие на този дълъг период от двеста тридесет и осем години, които ни делят от катастрофата, чийто разказ следва по-нататък.

Третият портрет в галерия Барберини е на Лукреция Петрони, мащехата на Беатриче, екзекутирана заедно с нея. Това е тип на римска матрона с присъщата ѝ хубост и гордост.<sup>[19]</sup> Тя има едри черти, ослепително бяла плът, черни, силно очертани вежди. Погледът ѝ е властен и същевременно сластолюбив. Лицето ѝ представлява хубав контраст с приятното, скромно, почти немски тип лице на нейната дъщеря.

Четвъртият портрет, блестящ с истината и свежестта на багрите, е един от шедьоврите на Тициан; на него е изобразена гръцка робиня, любовница на знаменития дож Барбариго.

Почти всички чужденци, които посещават Рим, отиват още с пристигането си в галерия Барберини; там те са привлечени, особено жените, от портретите на Беатриче Ченчи и на нейната мащеха. Аз споделих общото любопитство; след това, като всички други, се постарах да получа достъп до книгата на този знаменит процес. Ако това ви се удаде, ще останете учудени, че в тези документи, където всичко е на латински с изключение на отговорите на обвиняемите, почти няма изложение на фактите. Обяснявам си го с това, че в Рим през 1599 фактите са били известни на всички. Купих позволение да препиша един съвременен на тези събития разказ; стори ми се, че мога да го превода, без да наруша приличието; във всеки случай този превод можеше да бъде прочетен на висок глас пред дамите в 1823. Естествено, преводачът престава да бъде верен на оригинала там,

където това е невъзможно: отвращението би могло лесно да надделее над интереса и любопитството.

Тъжната роля на истинския донжуан (този, който не търси да подражава на някакъв идеален образец и се интересува от мнението на другите само за да ги оскърби) е изложена тук с целия си ужас. Крайностите, до които той стига в своите престъпления, принуждават две нещастни жени да дадат съгласието си той да бъде убит пред очите им; тия две жени са едната — неговата съпруга, другата — неговата дъщеря. Нека читателят да съди сам дали те са виновни. Техните съвременници намират, че не е трябвало да загинат.

Аз съм убеден, че трагедията на *Галеото Манфреди*<sup>[20]</sup>, убит от жена си (сюжет, разработен от големия поет Монти), и още толкова други семейни трагедии през XV век, които са по-малко познати и само се споменават в хрониките на италианските градове, са свършвали със сцена, подобна на тази, която се е разиграла в замъка Петрела.

Ето превода на разказа за тези събития; той е бил написан на 14 септември 1599 на онова *италианско наречие*, което се говорело в Рим.

#### ИСТИНСКА ИСТОРИЯ

ЗА СМЪРТТА НА ДЖАКОМО И БЕАТРИЧЕ ЧЕНЧИ И НА ТЯХНАТА МАЩЕХА ЛУКРЕЦИЯ ПЕТРОНИ ЧЕНЧИ, ЕКЗЕКУТИРАНИ ЗА ОТЦЕУБИЙСТВО МИНАЛАТА СЪБОТА, 11 СЕПТЕМВРИ 1599 ОТ УПРАВЛЕНИЕТО НА СВЕТИЯ ПАПА КЛИМЕНТ VIII, АЛДОБРАНДИНИ

Отвратителният живот, който винаги е водил Франческо Ченчи, роден в Рим и един от нашите най-богати съграждани, в крайна сметка го погуби. Той стана причина за преждевременната смърт на своите синове, отличаващи се със сила и мъжество млади хора, и на своята дъщеря, която макар тласната към гибел едва шестнадесетгодишна (днес се навършват четири дни от нейната смърт), се смяташе за една от най-красивите жени в папските владения и в цяла Италия. Носи се слух, че синьор Гуидо Рени, един от учениците на прочутата Болонска школа, пожелал да нарисува портрета на нещастната Беатриче миналия петък, тоест в деня, предшествващ нейната екзекуция. Ако този голям художник се е справил така добре в тази творба, както в другите свои картини, нарисувани в италианската столица, потомството ще може да

добие представа за красотата на тази възхитителна девойка. С цел да може то да съхрани някакъв спомен и за нейните безподобни мъки, както и за удивителната, сила, с която тази наистина римска душа успя да се пребори с тях, аз реших да опиша това, което научих за деянието, отвелo я на ешафода, както и това, което видях в деня на нейната славна кончина.

Лицата, на които дължа моите сведения, благодарение на заеманото от тях положение, знаеха най-поверителни подробности, които са непознати в Рим дори днес, макар от шест седмици да се говори само за процеса Ченчи. Ще пиша с известна свобода, тъй като съм уверен, че мога да положа *записките си* в сигурни архиви, откъдето, разбира се, те ще бъдат извадени след моята смърт. Съжалявам единствено, че трябва да призная за виновна (истината го изисква) бедната Беатриче Ченчи, обожавана и почитана от всички, които са я познавали точно толкова, колкото нейният отвратителен баща беше мразен и ненавиждан.

Не може да се отрече, че този човек беше получил от небето удивителна проницателност и своенравност; той беше син на монсиньор Ченчи, който при папа Пий V (Гислиери) се беше издигнал до поста *ковчежник* (министър на финансите). Папата, всецяло погълнат, както е известно, от справедлива омраза против ереста и зает с възстановяването на своята изумителна инквизиция, изпитваше само презрение към светското управление на държавата, така че монсиньор Ченчи, който бе ковчежник в течение на няколко години до 1572, остави на този ужасен човек, негов син и баща на Беатриче, чист годишен доход от сто и шестдесет хиляди пиастра (около два и половина милиона франка в 1837).

Освен с крупното си богатство на младини Франческо Ченчи се славеше също със сила и смелост, с каквито нито един римлянин на неговата възраст не би могъл да се похвали. Благодарение на тази си слава той се ползваше с голямо влияние пред папския двор и сред народа, още повече че престъпните дела, които започваха да му приписват, бяха от тези, които светът прощава лесно. Много римляни си спомняха още с горчиво съжаление за свободата на мислене и действие, на която се бяха радвали по времето на Лъв X, отнет от нас в 1513, и при Павел III, починал в 1549. При този последен папа се заговори за младия Франческо Ченчи по повод на някои не съвсем

обичайни любовни похождения, доведени от него до успешен край с помощта на още по-необичайни средства.

При Павел III, време, когато можеше да се говори все още без страх, мнозина казваха, че Франческо Ченчи бил най-вече жаден за необикновени приключения, които могат да му доставят *peripezie di pouva idea*, нови и остри усещания; тези, които твърдяха така, се позоваваха на сведения от неговите счетоводни книги като например следното:

„За похождения и *peripezie* в Тосканела — три хиляди и петстотин пиастра (около шестдесет хиляди франка в 1837) е *non fu caro* (при това не беше много скъпо).“

В другите италиански градове може би не знаят, че нашата съдба и начина ни на живот в Рим зависят от характера на управляващия папа. Така, в продължение на тринадесет години, при добрия папа Григорий XIII (Буонкомпани) всичко беше позволено в Рим; всеки, който искаше, можеше да нареди да прободат с кинжал неговия враг и не беше преследван за това, стига да действаше предпазливо. След тази крайна снизходителност последва период на крайна строгост, продължил цели пет години при управлението на великия Сикст V, за когото са казали, както за император Август, че е трябвало да не идва никога или да остане завинаги. По негово време ексекутираха заради убийства или отравяния, датиращи от преди десет години и забравени отдавна, но за които горките престъпници са имали нещастieto да споменат в изповед пред кардинал Монталто, впоследствие папа Сикст V.

За Франческо Ченчи се заговори много главно при Григорий XIII. Той беше женен за извънредно богата жена, каквато подхожда на един толкова влиятелен сеньор; тя почина, след като му роди седем деца. Наскоро след нейната смърт той се ожени повторно за Лукреция Петрони, рядко красива и прочута особено с блестящата белота на кожата си, но доста пълна, което впрочем е общ недостатък на нашите римлянки.

От Лукреция той нямаше деца.

Най-малкият порок, в който можеше да бъде упрекнат Франческо Ченчи, беше неговото влечение към порочната любов; най-големият беше неверието му в бога. Нито веднъж в живота му не бяха го виждали да влиза в църква.

Три пъти затварян за разврат, той се отърваваше всеки път, като подкупваше срещу двеста хиляди пиастра лицата, ползващи се с благоволения на дванадесетимата папи, при които беше последователно живял. (Двеста хиляди пиастра се равняват близо на пет милиона в 1837.)

Видях за пръв път Франческо Ченчи, когато беше вече с посивели коси, по времето на папа Буонкомпани, при когото всичко беше позволено на оня, който се осмеляваше. Беше висок приблизително пет стъпки и четири пръста мъж, добре сложен, макар и много сух. Минаваше за извънредно силен, но възможно е сам той да разпространяваше за себе си тези слухове. Имаше големи и изразителни очи с ниско надвиснал горен клепач, силно издаден напред нос, тънки устни и очарователна усмивка. Тази усмивка ставаше страшна, когато спираше погледа си върху своите врагове; при най-малко вълнение или възбуда започваше да трепери силно и това го притесняваше. Виждах съм го в моята младост, при папа Буонкомпани, да пътува с кон от Рим за Неапол навярно пак заради някое любовно похождение; прекосяваше Сан Джерманския лес и гората Фаджола без никакъв страх от бандити; казват, че изминавал разстоянието за по-малко от двадесет часа. Пътуваше винаги сам и без да предупреди никого. Когато първият му кон се умореше, той купуваше или открадваше друг. При най-малка съпротива не се поколебаваше да си послужи с кинжала. Но истината е, че по времето на моята младост, когато беше четиридесет и осем или петдесет годишен, никой не дръзваше да му се противопостави. Най-голямото му удоволствие беше да отправя предизвикателство на враговете си.

Франческо Ченчи беше добре познат по всички пътища на папските владения; плащаше щедро, но беше способен два или три месеца след нанесената му обида да изпрати един от наемниците си да убие лицето, което му е нанесло обида.

Единственото благочестиво дело за целия му дълъг живот бе построяването с негови средства в двора на просторния му дворец край Тибър на една църква, посветена на св. Тома; но и в този случай той бе подтикнат към това хубаво деяние от желанието да вижда пред очите си гробовете на своите деца<sup>[21]</sup>, към които изпитваше безкрайна и противоестествена омраза още от най-ранното им детство, когато не можеха с нищо да го оскърбят.



„Там искам да легнат всички“ — казваше той често с горчив смях на работниците, наети за строежа на църквата. Франческо Ченчи изпрати тримата си по-големи сина Джакомо, Кристофоро и Роко да учат в Саламанския университет в Испания. След като се озоваха в тази далечна страна, той изпита злорадо удоволствие, като ги остави без средства, и тези нещастни младежи, след безброй писма до своя баща, останали всички без отговор, бяха принудени да се завърнат в родината си, заемайки дребни суми или направо просейки по пътищата.

В Рим те намериха баща си по-строг, по-суров, по-зъл от всеки друг път; въпреки огромното си богатство, той отказа да дава на синовете си пари както за дрехи, така и за закупуването на най-обикновена храна. Тези нещастници бяха принудени да се обърнат към папата, който застави Франческо Ченчи да им отпусне малка издръжка. С тази съвсем незначителна помощ те се отделиха от баща си.

Наскоро след това Франческо бе хвърлен в затвора за трети и последен път заради своите непристойни похождения; тогава тримата братя поискаха аудиенция от негово светейшество, управляващия и досега папа, и го помолиха в един глас да накаже със смърт Франческо Ченчи, техния баща, който позори, казваха те, дома им. Климент VIII имаше голямо желание да го направи, но не искаше да задоволи молбата на тези млади изверги и най-позорно ги изгони.

Бащата, както вече казахме, излезе от затвора, като заплати огромна сума, за да се застъпят за него. Не е трудно да се досетим, че странната постъпка на тримата му по-възрастни сина засили още повече ненавистта, която той изпитваше към децата си. Проклинаше ги от сутрин до вечер, без разлика малки или големи и ежедневно нанасяше побой на двете си нещастни дъщери, които живееха при него в двореца.

По-възрастната от двете, въпреки строгия надзор, успя с големи мъки да подаде прошение до папата; в него тя заклрнаше негово светейшество да я омъжи, ако ли не, да я изпрати в манастир. Климент VIII се съжали над нейното нещастие и я омъжи за Карло Габриели, произхождащ от една от най-благородните фамилни на Губио; негово светейшество застави бащата да ѝ даде голяма зестра.

При тоя неочакван удар Франческо Ченчи изпадна в неопикуема ярост и за да попречи на Беатриче, когато порасне да последва

примера на сестра си, той я затвори в една от стаите на своя огромен дворец. Там той не разрешаваше на никого да вижда Беатриче — тогава едва четиринадесетгодишна и вече в разцвета на своята хубост. Но тя се отличаваше особено с такава веселост, с такава простодушие и чувство за хумор, каквито не съм виждал у другото. Франческо Ченчи ѝ носеше лично храната. Може да се предположи, че тогава именно това чудовище се е влюбило в нея или се престори на влюбен, за да измъчва своята нещастна дъщеря. Той ѝ говореше често за коварната постъпка на нейната по-голяма сестра и накрая, вбесен от собствените си думи, смазваше от бой Беатриче.

Междувременно неговият син Роко бе убит от някакъв колбасар, а на следната година Кристофоро Ченчи загина от ръката на Паоло Корсо от Меса. По този повод Франческо Ченчи прояви отвратителното си безбожие, като на погребението на двамата си сина не пожела да похарчи нито стотинка за свещи. Узнавайки за смъртта на своя син Кристофоро, той се провикна, че ще се почувства щастлив едва когато всички негови деца бъдат погребани; а когато и последният от тях умре, от радост ще запали собствения си дворец. Рим бе смаян от тези думи, но хората смятаха, че всичко може да се очаква от човек, който намира удовлетворение единствено в това, да отправя предизвикателство към всички, дори към самия папа.

(Тук става невъзможно да следваме римския автор в твърде неясния разказ за странните действия, с които Франческо Ченчи е искал да смае съвременниците си. Както личи по всичко, жертви на неговите чудовищни замисли са били жена му и злочестата му дъщеря.)

Но всичко това му се видя малко. Той се опита със заплахи, служейки си и с насилие, да обладае собствената си дъщеря, която беше вече зряла и красива девойка; не се свенеше да легне в леглото ѝ съвършено гол. Разхождаше се с нея из салоните на двореца си също така гол, а после я отвеждаше в леглото на жена си, за да може нещастната Лукреция да види в бледата светлина на лампите какво върши с Беатриче.

Той внушаваше на това клето момиче една ужасна ерес, която едва се осмелявам да разкажа, а именно, че когато един баща живее със собствената си дъщеря, децата, родени от тази връзка, са непременно светци, и че всички най-големи почитани от църквата

светци са родени по този начин, сиреч техният дядо по майчина линия е бил и техен баща.

Когато Беатриче се съпротивяваше на неговите гнусни посегателства, той я биеше жестоко и бедното момиче, като не можеше да понася този толкова злочест живот, реши да последва примера на сестра си. Тя направи най-подробно изложение до папата, но по всяка вероятност Франческо Ченчи беше взел всички предохранителни мерки, тъй като молбата на Беатриче не попадна в ръцете на негово светейшество; във всеки случай тя не бе открита сред папските *memoriali*<sup>[22]</sup> в момента, когато Беатриче се намираше в затвора и нейният защитник имаше най-голяма нужда от този документ; той би могъл да разкрие до известна степен нечуваните деяния, вършени в двореца Петрела. Нима от него нямаше да стане очевидно за всички, че Беатриче е била в правото си на законна самозащита? Молбата ѝ беше подписана също от Лукреция, мащехата на Беатриче.

Франческо Ченчи узна за този опит и както можем да предположим, с още по-голяма ярост удвои издевателствата над двете нещастни жени.

Животът им стана съвсем непоносим и тогава, като видяха, че не могат да очакват справедливост от страна на суверена, чиито приближени бяха подкупени с богати дарове от Франческо Ченчи, те намислиха да прибегнат до едно последно средство, което ги погуби, но имаше това преимущество, че сложи край на земните им мъки.

Трябва да отбележим, че прочутият монсиньор Гуера ходеше често в двореца Ченчи. Той беше висок на ръст и много красив; беше получил от съдбата рядък дар: да успява във всичко, за каквото се залови. Предполагаше се, че е обичал Беатриче и е възнамерявал да захвърли *mantelletta*<sup>[23]</sup> и да се ожени за нея.<sup>[24]</sup> Макар да криеше крайно внимателно чувствата си, той бе мразен от Франческо Ченчи, който го упрекваше, че е бил в близки връзки с всички негови деца. Когато монсиньор Гуера научаваше, че синьор Ченчи не е в двореца, той отиваше в стаята на двете дами и прекарваше там часове наред в разговор с тях, слушайки техните жалби от невероятно лошото отношение към тях. Изглежда, че Беатриче първа се е осмелила да сподели гласно с монсиньор Гуера проекта, на който се бяха спрели. С времето той подаде ръка на това начинание. Преследван многократно от молбите на Беатриче, негова светлост се съгласи най-сетне да

съобщи това необичайно намерение на Джакомо Ченчи, без чието съгласие не можеше нищо да се предприеме, тъй като той беше старшият брат и глава на семейството след Франческо Ченчи.

Не беше никак трудно да привлекат в заговора Джакомо; той беше извънредно малтретиран от баща си, който не му оказваше никаква подкрепа, а това го притесняваше чувствително, толкова повече че беше женен и имаше шест деца. Решиха да се съберат в дома на монсиньор Гуера и там да обмислят по какъв начин да умъртвят Франческо Ченчи. Въпросът бе обсъден при съблюдаване на всички формалности и за всяко нещо бе поискано съгласието на мащехата и на младото момиче. Когато най-сетне бе взето решение, за изпълнението на плана избраха двама васали на Франческо Ченчи, които хранеха смъртна омраза към него. Единият от тях се наричаше Марцио; беше безстрашен човек, много привързан към нещастните деца на Франческо Ченчи и заради тях прие да участва в престъплението. Вторият, Олимпио, беше назначен от принц Колона за комендант на крепостта Петрела в Неаполитанското кралство, но по настояване на Франческо Ченчи, който имаше огромно влияние над него, принцът го изгони.

За всяко нещо се споразумяваха с тия двама души. Тъй като Франческо Ченчи беше обявил, че за да избегне задухата в Рим, ще отиде да прекара лятото в крепостта Петрела, хрумна им идеята да привлекат за делото десетина неаполитански бандити. Олимпио пое грижата да ги издири. Решиха да ги укриват в гората около Петрела и там да ги предупредят, щом Франческо Ченчи излезе от крепостта; те ще го отвлекат по пътя и ще поискат от семейството му голям откуп, за да го освободят. Децата ще бъдат принудени да се върнат в Рим, за да набавят парите, но ще се престорят, че не могат да намерят бързо исканата сума и тогава бандитите, като не получат откуп, ще изпълнят заплахата и ще убият Франческо Ченчи. По този начин никой няма да заподозре кои са истинските виновници за неговата смърт.

С настъпването на лятото, когато Франческо Ченчи замина от Рим за Петрела, шпионинът, който трябваше да извести за тръгването му, се забави и бандитите, скрити в гората, нямаха време да излязат на големия път. Ченчи пристигна благополучно в Петрела, а бандитите, изморени от чакане на тази съмнителна плячка, се пръснаха за грабежи по други места.

От своя страна Ченчи, подозрителен и предпазлив старик, не се решаваше да излиза сам от крепостта. Старческата немощ, която трудно понасяше, като че ли усилваше неговата раздражителност и той се отнасяше все по-жестоко към двете нещастни жени, като се оплакваше, че те се радват на неговата слабост.

Тласната до крайност от ужасите, които понасяше, Беатриче заповяда да повикат до стените на крепостта Марцио и Олимпио. През нощта, докато баща ѝ спеше, тя разговаря с тях от едно ниско прозорче и им даде писмо за монсиньор Гуера. В него тя молеше монсиньор Гуера да обещае на Марцио и Олимпио хиляда пиастра, ако се наемат самите те да убият Франческо Ченчи. Една трета от сумата трябваше да им бъде изплатена от монсиньор Гуера в Рим преди деянието, а другите две трети — от Лукреция и Беатриче след извършването му, когато те двете ще станат господарки на богатствата на Ченчи.

Бе уговорено, освен това, убийството да бъде извършено в деня на рождението на светата дева Мария, като за целта двамата мъже бяха тайно въведени в крепостта. Но Лукреция бе възпряна поради чувство на почит към празника на мадоната и тя накара Беатриче да отложи убийството с един ден, за да не извършат двоен грях.

И така, на 9 септември 1598 година вечерта майката и дъщерята много ловко дадоха опиум на Франческо Ченчи и този толкова труден за измамване човек изпадна в дълбок сън.

Към полунощ Беатриче сама пусна Марцио и Олимпио в крепостта, а след това заедно с Лукреция ги въведе в стаята на старика, който спеше дълбоко. Оставиха ги тук, за да извършат всичко, както беше уговорено, а те двете отидоха да чакат в една съседна стая. Изведнъж видяха двамата мъже да се връщат преbledнели и като че ли вълн от себе си.

— Какво има пак? — извикаха жените.

— Това, че е подло и позорно — отвърнаха те — да се убие един нещастен старец в съня му! Състраданието ни попречи да го сторим.

Като чу това оправдание, Беатриче бе обзета от възмущение и се нахвърли върху тях с думите:

— Значи, вие, двама мъже, нямате смелостта да убиете един спящ човек, след като отлично знаете по каква работа сте тука! Още по-малко бихте се осмелили да го погледнете в лицето, ако беше буден! И за това смеете да взимате пари! Какво пък, щом вашето малодушие

ме принуждава, аз самата ще убия баща си. Но и вие няма да живеете дълго!

Засрамени от тия унищожителни думи и страхувайки се да не им заплатят по-малко, убийците влязоха решително в стаята, последвани от жените. Единият от бандитите имаше голям гвоздей, който постави вертикално до окото на заспалия старец; другият, с чука, който държеше, му заби гвоздеа в главата. По същия начин забиха втори гвоздей в гърлото му, и тази нещастна душа, обременена с толкова пресни грехове, беше незабавно отнесена от дяволите; тялото се бореше, ала напразно.

Като свършиха с това, младото момиче даде на Олимпио голяма кесия с пари, на Марцио даде обточения със златен ширит сукнен плащ, който принадлежеше на баща ѝ, и ги изпрати да си вървят.

Останали сами, жените най-напред извадиха големия гвоздей, забит в главата на трупа, а после този, който беше в шията; сетне, като увиха тялото в чаршаф, двете го повлякоха през дълга редица от стаи до една галерия, която гледаше към малка изоставена градина. Оттук те запокитиха тялото върху големия бъзов храст, който растеше на това уединено място. Понеже имаше отходни места на края на тази малка галерия, те се надяваха, че когато на следния ден открият тялото на стария, паднало върху клоните на храста, те предположат, че се е подхлъзнал и е паднал, отивайки там.

Всичко стана точно така, както бяха предвидили. На сутринта, когато намериха трупа, в крепостта настана голяма тревога. Двете жени също нададоха викове, оплаквайки нещастната смърт на своя баща и съпруг. Но младата Беатриче, която имаше смелостта на поруганата чест, не притежаваше необходимото в живота благоразумие; още в ранни зори тя беше дала на жената, която переше бельото в крепостта, окървавения чаршаф, казвайки ѝ да не се учудва от толкова кръв, тъй като през нощта страдала от обилно кръвотечение; така, за момента поне, всичко мина благополучно.

Дадоха почетен гроб на Франческо Ченчи, а двете жени се върнаха в Рим, за да се порадват на спокойствието, за което толкова дълго напразно бяха мечтали. Смятаха, че щастието им ще трае вечно, защото не знаеха това, което ставаше в Неапол.

Божието правосъдие не можеше да допусне едно толкова жестоко отцеубийство да остане ненаказано; веднага щом столицата

узна за случилото се в крепостта Петрела, то внуши на главния съдия съмнения и той изпрати кралски комисар да огледа трупа и да арестува заподозрените лица.

Кралският комисар нареди да се арестуват всички, които обитаваха крепостта. Те бяха оковани във вериги и отведени в Неапол; в показанията им не откриха нищо подозрително, освен думите на перачката, която бе казала, че е получила от Беатриче окървавен чаршаф. Попитаха я дали Беатриче се е постарала да обясни причината за тези кървави петна; тя отговори, че Беатриче ѝ споменала за естествено неразположение. Попитаха я могат ли петна с такава големина да се дължат на него; тя отговори, че не, че петната върху чаршафите били яркочервени на цвят.

Изпратиха веднага сведенията на властите в Рим, изминаха обаче няколко месеца, преди на някого там да дойде наум да задържи децата на Франческо Ченчи. Лукреция, Беатриче и Джакомо имаха хиляди пъти възможността да се спасят било като отидат във Флоренция под предлог за поклонение, било като отпътуват с някой кораб от Чивита-Векиа, но бог им отказа това спасително внушение.

Монсиньор Гуера, осведомен за това, което ставаше в Неапол, се залови веднага да намери хора, които да убият Марцио и Олимпио. Но само Олимпио можа да бъде убит в Терни. Неаполското правосъдие бе наредило арестуването на Марцио, който бе отведен в Неапол и там призна всичко.

Това съдбоносно показание бе препратено незабавно в Рим, където се решиха най-сетне да арестуват и отведат в затвора „Корте Савела“ Джакомо и Бернардо Ченчи, единствените живи синове на Франческо Ченчи, както и Лукреция, неговата вдовица. Беатриче бе пазена в двореца на своя баща от значителна група полицаи. Марцио бе докаран от Неапол и задържан също в затвора „Савела“. Тук той бе подложен на очна ставка с двете жени, които отричаха упорито всичко, особено Беатриче, която не искаше за нищо на света да признае, че познава обточения с ширити плащ, който бе дала на Марцио. Последният, внезапно трогнат от възхитителната красота и от чудното красноречие на младото момиче в отговорите му на съдията, отрече всичко, което бе признал в Неапол. Подложиха го на изтезания, той не призна нищо и предпочете да умре в мъки — заслужена почит към красотата на Беатриче.

След смъртта на този човек, предвид на това, че обвинението не беше доказано, съдиите счетоха, че нямат достатъчно основание, за да подложат на изтезание двамата сина на Ченчи или двете жени. Четиримата бяха отведени в крепостта „Сант-Анджело“, където прекараха няколко месеца на спокойствие.

Опасността изглеждаше отминала и никой в Рим не се съмняваше вече, че това красиво и толкова смело момиче, което бе събудило такъв интерес, щеше скоро да бъде пуснато на свобода, когато за нещастие в ръцете на правосъдието падна бандита, който беше убил Олимпио в Терни. Отведен в Рим, този човек призна всичко.

Монсиньор Гуера, тъй странно злепоставен от признанията на бандита, бе призован да се яви в съда в най-кратък срок. Чакаше го със сигурност затвор и може би смърт. Но този удивителен човек, който във всички свои начинания се ползваше с особеното покровителство на съдбата, успя да се спаси по чудо. Той минаваше за най-красивия мъж в папския двор и беше прекалено известен в Рим, за да избяга незабелязано; при това всички градски врати бяха усилено охранявани, а домът му, още от момента на неговото призоваване в съда, вероятно беше под наблюдение. Трябва да отбележим, че той беше висок на ръст, имаше изключително бяло лице, хубава руса брада и великолепна коса със същия цвят.

С невероятна бързина той се споразумя с някакъв въглищар, взе дрехите му, обръсна си главата и брадата, начерни си лицето, купи две магарета и тръгна, накуцвайки из улиците на Рим, да продава въглища. Беше придобил учудващо груб и глуповат вид; с претъпкана от хляб и кромид лук уста, той ходеше навред из града и хвалеше стоката си, а в същото време стотици полицаи го търсеха не само в Рим, но и по всички пътища. Най-сетне, когато лицето му стана добре известно на повечето полицаи, той се осмели да напусне Рим, карайки пред себе си двете магарета, натоварени с въглища. Няколко пъти той среща групи от полицаи, на които и през ум не мина да го спрат. Оттогава е писал само едно писмо; майка му му прати пари в Марсилия и се предполага, че е във Франция като войник.

Признанието на убиеца от Терни и бягството на монсиньор Гуера, което предизвика огромна сензация в Рим, раздухаха до такава степен подозренията и дори уликите срещу Ченчи, че те бяха преместени от „Сант-Анджело“ и препратени в затвора „Савела“.



Двамата братя, подложени на изтезания, далеч нямаха душевната издръжливост и благородството на Марцио. Те малодушно признаха всичко. Синьора Лукреция Петрони, свикнала на уют и най-големи удобства, а освен това с доста пълно телосложение, не може да понесе разпита чрез *физическо изтезание* и каза всичко, каквото знаеше.

Но не беше така с Беатриче Ченчи, поразила всички със силата на своя дух и с твърдостта си. Нито уговорките, нито заплахите на съдията Москати постигнаха целта си. Тя понасяше изтезанието с въже с възхитително мъжество, без да трепне. Нито веднъж не се удаде на съдията да изтръгне от нея показание, което да я компрометира и най-малко; нещо повече, със своите остроумни отговори, тя обърка напълно прочутия Улисе Москати, натоварен с нейния разпит. Той беше до такава степен учуден от поведението на младото момиче, че сметна за необходимо да докладва за това на негово светейшество, папа Климент VIII, щастливо управляващ и днес.

Негово светейшество пожела да види и проучи протокола от следствието. Той се боеше, че съдията Улисе Москати, прочут с големите си познания и с изключителната проникателност на своя ум, е бил пленен от красотата на Беатриче и я е пощадил при разпита. От това последва обстоятелството, че папата му отне делото и го възложи на друг, по-строг съдия. Действително, този варварин има смелост да подложи безмилостно на изтезание това красиво тяло, (*ad torturam capillorum*), тоест, като разпитваше Беатриче, завързана за косите и висяща).<sup>[25]</sup>

Докато беше още на уреда за изтезание, новият съдия нареди да доведат при Беатриче мащехата и братята ѝ. Щом като Джакомо и синьора Лукреция я видяха, те възкликнаха:

— Грехът е извършен, трябва да се покаеш! Не бива да разрешаваш да измъчват повече тялото ти с напразно упорство.

— Вие искате да покриете с позор нашия дом, да умрем в безчестие! — извика младото момиче. — Вършите голяма грешка, но щом искате, нека бъде така.

И като се обърна към полицаите, им рече:

— Отвържете ме и нека ми прочетат показанията на моята майка. Аз ще потвърдя това, което трябва да бъде потвърдено, и ще отрека това, което трябва да бъде отречено.

Така и стана; тя потвърди всичко, което отговаряше на истината. [27] Веднага свалиха веригите на всички и тъй като не беше виждала цели пет месеца братята си, Беатриче поиска да обядва с тях и те прекараха четиримата заедно един много весел ден.

Но на другата сутрин ги разделиха отново; двамата братя бяха отведени в затвора „Тординона“, а жените останаха в затвора „Савела“. Папата, като видя протокола, съдържащ признанията на всички, заповяда незабавно те да бъдат завързани за опашките на неукротени коне и така да бъдат умъртвени.

Цял Рим изтръпна, като узна за тази строга присъда. Много кардинали и принцове отидоха да молят на колене папата да даде на тези нещастници възможност да се защитят.

— А те дадоха ли на своя стар баща тази възможност? — отговори възмутен папата.

Най-сетне, по специална милост, той благоволи да отложи изпълнението на присъдата с двадесет и пет дни. Тозчас най-добрите адвокати на Рим се заловиха да *пишат* по това дело, което беше изпълнило града със смут и жал. На двадесет и петия ден те се явиха всички заедно пред негово светейшество. Николо де Андежилс говори пръв, но той не бе прочел и два реда от своята защита, когато Климент VIII го прекъсна.

— Значи — възкликна той, — в Рим има хора, които убиват бащите си и адвокати, които ги защищават.

Всички занемяха; единствен Фариначи се осмели да вдигне глас:

— Пресвети отче — каза той, — ние сме тук не за да оправдаваме престъплението, а за да докажем, ако можем, че неколцина или поне един от тези нещастници са невинни.

Папата му направи знак да говори и той говори цели три часа, след което папата взе речите на всички и ги отпрати. Когато си тръгнаха, Алтиери вървеше последен; от страх да не си навлече гнева на папата, той падна на колене пред него и рече:

— Като защитник на бедните, не можех да не се явя по това дело.

На което папата отвърна:

— Аз не се чудя на вас, а на другите.

Папата не пожела да легне и цялата нощ чете адвокатските защиты, подпомогнат в тази работа от кардинал Сан-Марчело. Негово светейшество бе толкова трогнат, че мнозина хранеха надежда за

живота на тези нещастници. С цел да спасят синовете, адвокатите прехвърлиха цялата вина върху Беатриче. Тъй като беше доказано по време на процеса, че баща ѝ неколkokратно се е опитвал със сила да я въвлече в престъпното си намерение, адвокатите се надяваха, че убийството ще ѝ бъде простено, тъй като е била в положение на законна самоотбрана; а при тези условия, ако главната виновница за престъплението останеше жива, как тогава нейните братя, които са били увлечени от нея, можеха да бъдат осъдени на смърт?

След тази нощ, посветена на длъжността му на съдия, Климент VIII заповяда обвиняемите да бъдат върнати в затвора и настанени в отделни килии. Това обстоятелство събуди големи надежди у жителите на Рим, които в цялото това шумно дело се интересуваха само от съдбата на Беатриче. Беше доказано, че тя е обичала монсиньор Гуера, но не бе нарушила с нищо правилата на най-строгата добродетел; не можеха, следователно, от гледище на истинското правосъдие да ѝ припишат престъпленията на едно чудовище и тя щеше да бъде наказана за това, че се е възползвала от правото си на самозащита! Но какво би станало, ако се беше съгласила? Трябваше ли човешкото правосъдие да умножава страданията на това мило същество, толкова достойно за състрадание и при това така нещастно? След един толкова нерадостен живот, изпълнен с всевъзможни страдания, които се бяха струпали върху нея преди още да е навършила шестнадесет години, нямаше ли и тя право най-сетне на няколко не толкова ужасни дни? Всички в Рим като че ли бяха натоварени с нейната защита. Но не би ли била оправдана, ако при първия опит на Франческо Ченчи да посегне на честта ѝ, тя го бе пробозала с кинжал?

Папа Климент VIII беше благ и милосърден. Ние започвахме да се надяваме, че засрамен от прищявката, която го бе накарала да прекъсне пледоарията на адвокатите, той ще прости на оня, който бе отговорил на силата със сила, наистина не при първото престъпление, но при опита то да бъде извършено повторно. Цял Рим изпадна в тревога, когато папата получи известието за насилствената смърт на маркиза Костанца Санта Кроче. Нейният син Паоло Санта Кроче беше убил с нож шестдесетгодишната си майка, защото не искала да го направи наследник на цялото си имущество. В доклада се добавяше, че Санта Кроче е забягнал и няма надежда да бъде заловен. Папата си спомни братоубийството на Масими, извършено неотдавна. Отчаян от

зачестилите убийства на близки роднини, негово светейшество сметна, че не му е позволено да прощава. Получавайки този съдбоносен доклад относно Санта Кроче, папата се намираше в двореца Монте-Кавало; там той прекара целия ден на 6 септември, за да бъде по-близо до църквата „Санта Мария дели Анджели“<sup>[28]</sup>, където на следната сутрин трябваше да ръкоположи за епископ някакъв немски кардинал.

В петък, 22 часа (4 часа следобед)<sup>[29]</sup>, той повика Феранте Таверна, губернатор на Рим, и му каза буквално следното:

— *Поверяваме ви делото Ченчи, за да се погрижите незабавно да бъде въздадено правосъдие.*

Губернаторът се завърна в двореца си силно развълнуван от заповедта, която току-що беше получил; той обяви веднага смъртната присъда и свика съвет, за да разисква относно начина на екзекуцията.

В събота сутринта, на 11 септември 1599 година, най-видните римски сеньори, членове на братството на *Confortatori* отидоха в двата затвора — „Корте Савела“, където бяха Беатриче и нейната мащеха, и „Тординона“, където се намираха Джакомо и Бернардо Ченчи. През цялата нощ в петък срещу събота, римските сеньори, които знаеха за случилото се, тичаха неуморно от двореца Монте-Кавало до дворците на първите кардинали, с цел да постигнат жените поне да бъдат екзекутирани в двора на затвора, а не на позорния ешафод, както и да получат помилване за младия Бернардо Ченчи, който едва бе навършил петнадесет години и не е могъл да участва в никакъв заговор. Благородният кардинал Сфорца се отличи с особено усърдие през тази съдбоносна нощ, но въпреки цялото си влияние, той не можа да стори нищо. Престъплението на Санта Кроче беше гнусно престъпление, извършено за пари, а Беатриче беше извършила престъпление, за да спаси честта си.

Докато най-влиятелните кардинали губеха напразно времето си, Фариначи, нашият голям юрист, има дързостта да проникне при папата; стигнал до негово светейшество, този удивителен човек съумя да трогне сърцето на папата и благодарение на своята настойчивост да спаси живота на Бернардо Ченчи.

Когато папата изрече решителната дума, беше може би към четири часа сутринта (събота, 11 септември). През цялата нощ бяха работили на площада при моста „Сант-Анджело“ по подготовката на тази жестока трагедия. Междувременно всички необходими документи

във връзка с изпълнението на присъдата можаха да бъдат изготвени едва в пет часа сутринта, така че едва в шест отидоха да съобщят съдбоносната вест на тия нещастници, които спяха спокойно.

На първо време младото момиче не можеше да намери дори сили да се облече. То издаваше непрекъснати пронизителни писъци, в плен на най-страшно отчаяние.

— О, господи, възможно ли е — викаше тя — да трябва така ненадейно да умра?

Лукреция Петрони, напротив, се държа много пристойно; най-напред тя коленичи да се помоли, после подкани спокойно дъщеря си да отидат заедно в параклиса, където двете трябваше да се подготвят за великия преход от живота към смъртта.

Нейните думи възвърнаха цялото спокойствие на Беатриче; колкото изпърво се бе показала невъздържана и буйна, толкова тя стана кротка и разумна, щом като мащехата ѝ припомни дълга на тази възвишена душа. От този момент тя стана огледало на издръжливост, от което се възхищаваше цял Рим.

Тя помоли да повикат нотариус, за да направи своето завещание, което ѝ бе разрешено. Поръча тялото ѝ да бъде погребано в църквата „Сан Пиетро-ин-Монторио“ и завеща триста хиляди франка на женския орден на *стигматите* (монахини, почитащи стигмите на Сан Франческо): тази сума трябваше да послужи за зестра на петдесет бедни момичета. Трогната от нейния пример, синьора Лукреция също направи своето завещание, съгласно което тялото ѝ трябваше да бъде погребано в църквата „Сан-Джорджо“; тя остави петстотин хиляди франка помощи на същата тази църква и направи ред други благочестиви дарения.

В осем часа те се изповядаха, изслушаха литургията и приеха светото причастие. Но преди да отидат на литургията, синьора Беатриче отбеляза, че не е подходящо да застанат на ешафода пред очите на народа в богатите си одеяния. Тя поръча две рокли — едната за нея, другата за мащехата ѝ. Роклите бяха като тези, които носят монахините — без украшения на гърдите и на раменете, силно набрани, с широки ръкави. Роклята на мащехата беше от черен памучен плат, а на младото момиче — от синя тафта с груб шнур, опасващ кръста.

Когато донесоха роклите, синьора Беатриче, която беше коленичила, стана и каза на синьора Лукреция:

— Майко моя, часът на нашите страдания приближава; време е да се приготвим, да сменим роклите си и да си окажем сетната услуга да се облечем взаимно.

На площада при моста Сант-Анджело беше издигнат голям ешафод и върху него *tappaja* (нещо от (рода на гилотината). В тринадесет часа (осем часа сутринта). Членовете на братството на милосърдието донесоха голямото разпятие и го положиха до вратата на затвора. Джакомо Ченчи излезе пръв от затвора; той падна на колене набожно върху прага на вратата, каза своята молитва и целуна светите рани на разпятието. След него вървеше Бернардо Ченчи, по-младият му брат, също със завързани ръце и с малка дъсчица пред очите. Тълпата беше огромна, в миг настъпи суматоха, причинена от една саксия, която падна от някакъв прозорец почти върху главата на едното от каещите се, застанал встрани от хоругвата със запалена факла в ръка.

Всички погледи бяха устремени в двамата братя, когато ненадейно към тях се приближи фискалът<sup>[30]</sup> на Рим и обяви:

— Синьор Бернардо, Всевишният ви помилва; благоволете да съпроводите вашите близки и се помолен на бога заради тях.

В същия момент неговите двама *confortatori* свалиха малката дъсчица пред очите му. Палачът настани Джакомо Ченчи в колата и го съблече, за да може да го измъчва с нажежени клещи. Когато палачът дойде при Бернардо, той провери подписа на акта за помилване, развърза го, свали белезниците му и понеже той също беше без дрехи с оглед на предстоящото изтезание, палачът го качи на колата и го наметна с разкошния, общит със златни ширити плащ. (Казват, че бил същият, който Беатриче беше дала на Марцио след убийството в крепостта „Петрела“). Огромната тълпа струпана на улицата, по прозорците и върху покривите, се развълнува отведнъж; чу се неясен шум — хората си казваха едни на други, че са помилвали живота на това дете.

Пеенето на псалмите започна и процесията се отправи бавно през площад Навона към затвора „Савела“. Стигнала до вратата на затвора, хоругвата спря, двете жени излязоха, поклониха се пред светото разпятие и тръгнаха пешком една подир друга. Бяха облечени

така, както бе казано по-горе, главите им бяха покрити с голям воал от тафта, стигащ почти до кръста.

Синьора Лукреция като вдовица носеше черен воал и черни велурени пантофки без токове, според тогавашния обичай.

Воалът на младото момиче беше от синя тафта, както и роклята ѝ; на плещите си беше метнала голям брокатен плащ, носеше пола от виолетово сукно и бели велурени пантофки, изящно привързани и стегнати с тъмночервени шнурове. Беше особено грациозна, като вървеше в това облекло и сълзи неволно бликаха в очите на всички, които я виждаха как пристъпва бавно в последните редици на процесията.

И двете жени бяха със свободни ръце, но с привързани към тялото мишници, така че всяка една от тях да може да носи разпятие, което те държаша съвсем близо до очите си. Ръкавите на роклите им бяха толкова широки, че се виждаха ръцете им, покрити от стегната в китките риза, според обичая в страната.

Синьора Лукреция, която имаше по-меко сърце, плачеше почти непрекъснато; младата Беатриче, напротив, проявяваше голямо самообладание и като извърщаше очи към всяка от църквите, пред които минаваше процесията, коленичеше за миг и казваше с твърд глас: *Adoramus te, Christe!*<sup>[31]</sup>

Междувременно бедният Джакомо Ченчи беше измъчван в колата с нажежени клещи и проявяваше голяма издръжливост.

Процесията едва можа да прекоси долния край на площада при моста Сант-Анджело — толкова многобройни бяха колите и хората. Отведоха веднага жените в параклиса, предварително приготвен за целта; след малко заведоха там и Джакомо Ченчи.

Младият Бернардо, загърнат в своя обточен с ширити плащ, бе отведен направо на ешафода; всички помислиха, че го водят на смърт, и че не е бил помилван. Клетото момче беше така изплашено, че изпадна в безсъзнание още при първата стъпка, която направи върху дъсчения подиум. Свестиха го със студена вода и го поставиха седнал с лице срещу *tapnaja*.

Палачът отиде да доведе синьора Лукреция Петрони; ръцете ѝ бяха завързани отзад, нямаше вече наметало върху раменете. Тя се яви на площада, придружена от хоругвата, главата ѝ бе покрита с воала от черна тафта. Тук тя извърши своето примирение с бога и целуна

светите рани. Казаха ѝ да остави пантофите си на паважа; понеже беше много пълна, тя се изкачи с мъка. Когато стъпи на ешафода и ѝ свалиха воала от черна тафта, смути се силно, че ще я видят голи рамене и гърди. Тя се погледна, пак погледна *тапнаја* и в знак на покорство вдигна бавно рамене. Сълзи бликнаха от очите ѝ и тя каза:

— *О, боже мой!... И вие, мои братя, молете се за мене!*

Не знаейки как да постъпи, тя попита главния палач Алесандро как трябва да застане. Той ѝ посочи една греда и ѝ каза да я възседне. Но това движение ѝ се стори оскърбително поради женски свян и мина много време, преди тя да се реши да го направи. (Подробностите, които следват, са предназначени за италианската публика, която държи да знае всичко с най-големи подробности. За френския читател е достатъчно да знае, че свянът на тази нещастна жена бе причина да си нарани гърдите.) Палачът показва главата на народа, а след това я зави във воала от черна тафта.

Докато подготвяха *тапнаја* за младото момиче, едно скеле, претоварено от любопитни зрители, рухна и много хора загинаха. По този начин те се явиха пред бога преди Беатриче.

Когато Беатриче видя хоругвата да се връща към параклиса, за да я вземе, тя попита отривисто:

— Майка ми мъртва ли е?

Отговориха ѝ утвърдително; тя падна на колене пред разпятието и се помоли горещо за душата ѝ. После дълго говори на глас, обръщайки се към разпятието;

— Господи, ти се връщаш за мене и аз с радост ще те последвам, вярвайки, че в твоето безгранично милосърдие ще ми простиш моя огромен грях — и т.н.

След това тя каза няколко псалми и молитви все в прослава на бога. Когато най-сетне палачът застана пред нея с въжето, тя рече:

— Вържи това тяло, което трябва да бъде наказано, и развържи тая душа, която ще заслужи безсмъртие и вечна слава.

Тогава тя стана, произнесе молитва, остави пантофките си до стълбата и като се покачи на ешафода, прехвърли сръчно крака си върху гредата, подложи глава под *тапнаја* и сама зае нужната поза, така че да не бъде докосвана от палача. С бързината на своите движения тя не позволи в момента, когато воалът ѝ от тафта бе свален, народът да види голите ѝ рамене и гърди. Ударът се забави, тъй като



изникна някакво затруднение. През това време тя призоваваше висок глас Исус Христос и пресветата Дева.<sup>[32]</sup> В съдбоносния миг тялото се разтърси от силен спазъм. Нещастният Бернардо Ченчи, който също се намираще на ешафода, загуби отново съзнание и трябваше да измине повече от половин час, докато неговите *confortatori* го свестят. Тогава на ешафода се качи Джакомо Ченчи; но тук отново следва да пропуснем някои прекалено жестоки подробности. Джакомо Ченчи бе смазан от бой (*mazzolato*<sup>[33]</sup>).

Незабавно отведоха Бернардо обратно в затвора; тресеше го силно и му пуснаха кръв.

Колкото до нещастните жени, телата им бяха положени в ковчези, които бяха оставени на няколко крачки от ешафода, близо до статуята на св. Павел, първата вдясно на моста Сант-Анджело. Те останаха там до четири часа след обяд. Около всеки ковчег горяха четири бели восъчни свещи.

След това, заедно с останките на Джакомо Ченчи, те бяха отнесени в двореца на флорентинския консул. В девет и четвърт часа вечерта<sup>[34]</sup> тялото на младото момче, облечено в обичайните му дрехи и накичено с цветя, бе отнесено в църквата „Сан-Пиетро-ин-Монторио“. Беше възхитително красива; човек би казал, че спеше. Погребаха я пред големия олтар и „Преображението“ на Рафаело да Урбино. След ковчега вървяха всички монаси францисканци на Рим с петдесет големи запалени свещи.

Лукреция Петрони бе отнесена в десет часа вечерта в църквата „Сан-Джорджо“. На тази трагедия присъстваше огромна тълпа; докъдето погледът се простираше, улиците бяха задръстени от карети и народ; покривите на къщите, прозорците и дъсчените подиуми бяха осяяни с любопитни. Слънцето печеше толкова силно през този ден, че мнозина припаднаха. Много други се разболяха от треска. Когато в деветнадесет часа (два часа без четвърт) всичко свърши и тълпата се разпръсна, на площада останаха много задушени и прегазени от конете. Този ден загинаха голям брой хора.

Синьора Лукреция Петрони беше по-скоро дребна на ръст и макар че бе навършила петдесет години, изглеждаше все още много запазена. Имаше изящни черти, малък нос, черни очи и много бяло лице с хубава руменина; косите ѝ бяха кестеняви и доста редки.

Беатриче Ченчи, която ще вдъхва вечно съжаление, бе точно на шестнадесет години; беше нисичка, приятно закръглена, с малки трапчинки на бузите, тъй че дори мъртва и окичена с цветя, тя изглеждаше така, сякаш спеше и като че ли се усмихваше, което ѝ се случваше много често приживе. Имаше малка уста и руси, естествено къдрави коси. Когато отиваше на смърт, русите ѝ къдри падаха над очите, което ѝ придаваше особено очарование и будеше съчувствие.

Джакомо Ченчи беше дребен на ръст, пълен, с бяло лице и черна брада; имаше приблизително двадесет и шест години, когато загина.

Бернардо Ченчи приличаше поразително на сестра си, носеше дълги коси като нея и много хора, когато се качваше на ешафода, го взеха за Беатриче.

Слънцето грееше този ден толкова силно, че мнозина от зрителите на тази трагедия починаха през нощта, между тях и Убалдино Убалдини, млад мъж с рядка хубост, който се радваше до този момент на отлично здраве. Беше брат на синьор Ренци, известен на цял Рим. По такъв начин сенките на Ченчи си отидоха, съпроводени от внушителна свита.

Вчера, вторник, 14 септември 1599 година, каещите се братя от Сан-Марчело, по случай празника на Светия кръст, се възползваха от привилегията си, за да освободят от затвора синьор Бернардо Ченчи, който се задължи да заплати в срок от една година четиристотин хиляди франка в полза на църквата „Света Троица“ при *моста Сикст*.

(ПРИБАВЕНО ОТ ДРУГА РЪКА)

От него произхождат Франческо и Бернардо Ченчи, които живеят днес.

Прочутият Фариначи, спасил благодарение на своята настойчивост живота на младия Ченчи, е публикувал своите речи. Той дава само извадка от реч № 66, която е произнесъл пред Климент VIII в защита на членовете на семейство Ченчи. Тази реч, написана на латински език, заема шест големи страници и по тази причина не мога да я вмъкна тук, за което съжалявам: тя е показателна за начина на мислене в 1599, а освен това я намирам доста логична. Много години по-късно, пращайки своите речи за отпечатване, Фариначи прибавя една бележка към речта в защита на обвиняемите Ченчи: *Omnes fuerunt ultimo supplicio affecti excepto Bernardo qui ad triremes cum bonorum*

*confiscatione condemnatus fuit, ac etiam ad interessendum aliorum morti prout interfuit.*<sup>[35]</sup> Краят на тази латинска бележка е трогателен, но предполагам, че читателят е отегчен вече от една толкова дълга история.

---

[1] Отпечатана за пръв път в „*Revue des deux mondes*“ от 1 юли 1837 година. През 1839 излиза в отделно издание заедно с „Игуменката от Кастро“, „Херцогиня ди Палиано“ и „Витория Акорамбони“ и влиза в „Италианските хроники“, издадени през 1855 година.

Ченчи — древен аристократичен римски град. Героят на новелата на Стендал е историческа личност — граф Франческо Ченчи (1549–1598), известен със своята жестокост и многобройните си престъпления. ↑

[2] Барон дьо Фьонест — герой от сатиричния роман на френския писател Агрипа д’Обинье (1552–1630) „Приключенията на барон дьо Фьонест“. Името Фьонест произлиза от гръцката дума *phainesthai*, която означава изглеждам. Барон дьо Фьонест е празноглавец, страхливец и самохвалко, който желае на всяка цена да изглежда знатен и доблестен. ↑

[3] *This age of cant* (англ.) — Този лицемерен век. ↑

[4] Тиберий — римски император (14–37), деспот, известен с успешните си войни, а също с развратността и престъпленията си. Капри — остров в Неаполитанския залив, където Тиберий прекарва последните години от живота си, като се отдава на разврат. ↑

[5] Вж. Монтескьо „Политика на римляните в областта на религията“ — Б.а.; Съчинението на Монтескьо „Политика на римляните в областта на религията“ е прочетено в Академията на Бордо на 18 юни 1716. Монтескьо разглежда религията на древния Рим изключително като средство за политическо господство над народа. ↑

[6] „*Salute*“ („Санта Мария делла Салуте“) — една от най-красивите църкви във Венеция. ↑

[7] *Лъв I Велики* — римски папа (440–461). Според легендата той спасява Рим с красноречието си, като успява да убеди предводителя на хуните Атила да оттегли войските си. ↑

[8] Така според писателя Шамфор, Д’Аржансон, министър на Луи XV, е охарактеризирал френската монархия от XVIII век. ↑

[9] Сцена от „Дон Жуан“ на Молиер, в която Дон Жуан заставя просяк да богохулства, като му предлага злато. Тази сцена предизвиква яростните нападки на църквата срещу пиесата. ↑

[10] Сен-Симон, „Спомени на абат Блаши<sup>[11]</sup>“. — Б.а. ↑

[11] *Абат Блаш* (1635–1714) — църковен деятел и писател. За памфлет, насочен срещу йезуитите, е заточен в Бастилията, където умира. Неговите „Мемоари“ са публикувани след смъртта му. ↑

[12] Това е псевдоним на монаха Габриел Телес, славещ се със своето остроумие. Той принадлежал към ордена на Милосърдието и ни е оставил множество пиеси, в които има гениални сцени, например „Срамежливецът в двореца“. Телес е автор на триста комедии, от които до нас са достигнали шестдесет или осемдесет. Умрял е към 1610 година. — Б.а. ↑

[13] *Фобла* — весел и лекомислен шестнайсетгодишен юноша-съблазнител, герой от романа на Луве дьо Кувре (1760–1797) „Любовните приключения на кавалера дьо Фобла“. ↑

[14] Доменико Палиета — Б.а. ↑

[15] Пий V Гислиери, piemonteц, чието съсухрено и строго лице можем да видим върху гробницата на Сикст V в църквата „Санта Мария Маджоре“<sup>[16]</sup>, бил *велик инквизитор*, когато се възкачил на трона на св. Петър, в 1566. Той управлявал църквата шест години и двадесет и четири дни. Вж. неговите писма, публикувани от господин дьо Потер<sup>[17]</sup> единственият човек между нас, който познава тази област от историята. Съчинението на господин дьо Потер, богато на факти, е плод на четиринадесетгодишни грижливи проучвания в библиотеките на Флоренция, Венеция и Рим — Б.а. ↑

[16] „*Санта Мария Маджоре*“ — най-голямата и най-старата от посветените на Дева Мария римски църкви, чието строителство започва в 352 година. ↑

[17] *Потер* (1786–1859) — белгийски политик и историк, автор на „История на християнството“, излязла през 1836–1837. ↑

[18] *Морген* (1758–1833) — италиански гравьор, работил във Флоренция. ↑

[19] Тази гордост не произтича от положението в обществото, както в портретите на Вай Дайк — Б.а. ↑

[20] *Галеото Манфреди* — градоначалник на Фаенца, умрял през 1488. Жена му скрила в спалнята си четирима наемни убийци, които

нападнали невъоръжения Галеото. Изключително силен физически човек, той отблъснал нападателите, но жена му му нанесла предателски удар с шпага в гърба. Тази история заляга в основата на трагедията „Галеото Манфреди“ (1788) на италианския поет Винченцо Монти (1754–1828). ↑

[21] В Рим мъртъвците се погребват под църквите. — Б.а. ↑

[22] *Memoriali* (итал.) — молба, прошение. ↑

[23] *La mantelletta* (итал.) — дантелен стихар, част от облеклото на епископа. ↑

[24] По-голямата част от монсиньорите не са свързани с монашески обет и могат да се женят. — Б.а. ↑

[25] Вж. трактата „De supplicis“ от Фариначи<sup>[26]</sup>, прочут юрист от това време. В него има потресаващи подробности и описания на личности, които ние, хората от XIX век, с нашата чувствителност можем да понесем, дори когато четем, но които понесе с голяма твърдост една шестнадесетгодишна римлянка, изоставена от своя любовник. — Б.а. ↑

[26] *Фариначи* (1554–1618) — изтъкнат италиански юрист, съветник при папския двор. Съчиненията му, посветени на теорията и практиката на съдопроизводството са отпечатани за пръв път през 1620 година. ↑

[27] Фариначи привежда няколко откъса от признанията на Беатриче, които са трогателни със своята простота. — Б.а. ↑

[28] „*Санта Мария дели Анджели*“ — една от най-големите църкви в Рим, преустроена през 1561 година по проект на Микеланджело. ↑

[29] *22 часа (4 часа след обяд)* — според приетата тогава в Италия система за измерване на времето, при която 24 часа съответства на момента на залеза на слънцето. ↑

[30] *Фискал* (от лат. *fiscus* — държавна хазна) — държавен чиновник, който контролирал дейността на административните лица, осъществявал прокурорски надзор във феодалните съдилища, наблюдавал събирането на данъците и разкривал случаите на разхищения, корупция и нарушение на законите. ↑

[31] *Adoramus te, Christe* (лат.) — Кланим ти се, Христе, началните думи на католическа молитва. ↑

[32] Един съвременен автор разказва, че Климент VIII е бил силно безпокоен за спасението на душата на Беатриче; понеже знаел, че е несправедливо осъдена, страхувал се от някое необмислено действие от нейна страна. В момента, когато тя сложила главата си под ножа, от крепостта „Сант-Анджело“, откъдето *mappa* се виждала много добре, гръмнал топ. Папата, който в това време се молел в Монте-Кавало и очаквал този сигнал, дал веднага на младото момиче най-голямото папско опрощение *in articulo mortis* (в смъртния час — Б.пр.) Оттук забавянето в този съдбоносен момент, за което говори хронистът. — Б.а. ↑

[33] *Mazzolato* (от итал.) — тояга, сопа. ↑

[34] Това е часът, отреден в Рим за погребението на принцовете. Траурното шествие за гражданите става при залез слънце. Дребните благородници биват отнасяни в църква в един часа през нощта, а кардиналите и принцовете — в два и половина през нощта, което на 11 септември съответстваше на девет часа и три четвърти. ↑

[35] *Omnes fuerunt...* (лат.) Всички бяха екзекутирани, с изключение на Бернардо, който бе осъден на конфискация на имуществата и на каторжна работа в галера, както и да присъства на екзекуцията на другите, което и изпълни. ↑

## САН ФРАНЧЕСКО А РИПА<sup>[1]</sup>

*Арист и Дорант са разработвали този сюжет, което е навяло Ераст на мисълта да го разработи също. (30 септември)*

Предлагам в превод подробния разказ за любовта на една римска принцеса с французин, взет от една италианска хроника. Това се случи през 1726 година, в началото на миналия век. Всички злоупотреби с непотизма<sup>[2]</sup> процъфтяваха по това време в Рим. Никога този двор не е бил по-блестящ. Бенедикт XIII (Орсини)<sup>[3]</sup> царуваше или по-точно неговият племенник принц Кампобасо ръководеше от негово име всички големи и малки дела. Отвред чужденци прииждаха в Рим. Италиански принцове, испански благородници, богати още от златото на Новия свят, се стичаха масово в италианската столица. Всеки заможен и влиятелен човек се чувстваше там над законите. Любовните интриги и прахосничеството, изглежда, бяха единственото занимание на толкова много чужденци и италианци, събрани на едно място.

Двете племеннички на папата, графиня Орсини и принцеса Кампобасо, си разделяха властта на техния чичо и почестите на двора. Те биха се отличили със своята красота дори да бяха в най-последните редици на обществото. Орсини, както я наричаха просто в Рим, беше весела и *disinvolta*<sup>[4]</sup>, Кампобасо беше нежна и благочестива; но тази нежна душа беше способна на най-силни възторзи. Макар да се срещаха всеки ден при папата и да се виждаха често у тях, тези дами, без да бъдат явни врагове, си съперничеха във всичко: красота, влияние, богатство.

Графиня Орсини, не тъй красива, но блестяща, лекомислена, дейна и склонна към интриги, имаше любовници, за които нехаеше и които бяха на власт само по един ден. Щастието за нея се състоеше в това, да приема по двеста души в гостната си и тя да царува сред тях. Подиграваше се много с братовчедка си Кампобасо, която след като в продължение на цели три години се беше появявала навсякъде с един

испански херцог, в края на краищата му заповяда да напусне Рим в двадесет и четири часа, и то под заплаха от смърт.

— След това голямо събитие — казваше Орсини — моята благоверна братовчедка не се усмихна нито веднъж. Особено от няколко месеца за никого не е тайна, че горката жена умира от скука или от любов, а нейният мъж, на когото не липсва ловкост, представя тази нейна скука пред папата, нашия чичо, като най-голяма набожност. Няма да се учудя, ако тази набожност я накара да предприеме поклонение в Испания.

И наум не идваше на принцеса Камнобасо да съжالياва за своя испанец, който в продължение най-малко на две години я беше отегчавал до смърт. Ако тя съжالياваше, би пратила да го търсят, защото беше от ония неподправени натури, откровени в равнодушието, както и в страстта, които нерядко се срещат в Рим. Случваше се на тази възторжено набожна девойка, макар да беше едва двадесет и три годишна и в разцвета на своята хубост, да коленичи пред чичо си, молейки го да ѝ даде своята *папска благословия*, която, при все че е малко известно, с изключение на два или три ужасни греха опрощава всички други дори без изповед. Добрият папа Бенедикт XIII плачеше от умиление.

— Стани — казваше той на племенницата си, — ти не се нуждаеш от моята благословия, ти си по-достойна от мене пред бога.

В това папата, макар непогрешим, се лъжеше, както и цял Рим. Кампобасо беше безумно влюбена, нейният възлюбен споделяше страстта ѝ, и все пак тя беше много нещастна. От няколко месеца тя виждаше почти всеки ден кавалера дьо Сенесе, племенник на херцог дьо Сент-Енян<sup>[5]</sup>, тогава посланик на Луи XV в Рим.

Син на една от любовниците на регента Филип Орлеански, младият Сенесе се ползваше във Франция с най-височайше благоволение; отдавна произведен в чин полковник, макар да беше едва двадесет и две годишен, той имаше държането на фронт и качества, които го оправдават, но по природа той не беше фронт. Веселостта, желанието да търси развлечение винаги и във всичко, лекомислието, мъжеството и добротата съставляваха най-ярките черти на този своеобразен характер; може впрочем да се каже за похвала на френската нация, че той представляваше един нейн великолепно точен образец. Още щом го видя, принцеса Кампобасо го хареса.



— Но аз се отнасям с недоверие към вас — каза му тя, — вие сте французин; в деня, в който научат в Рим, че ви виждам понякога тайно, ще знам, че вие сте го казали и вече няма да ви обичам.

Шегувайки се с любовта, Кампобасо бе обзета от истинска страст. Сенесе също я беше обикнал, но връзката им продължаваше вече осем месеца, а времето, което удвоява страстта на една италианка, убива чувството на един французин. Суетността на рицаря го утешаваше отчасти за неговата скука: той беше вече пратил в Париж два или три портрета на Кампобасо. Впрочем задоволен, така да се каже, от най-ранно детство с всички видове преимущества и блага, той внасяше безгрижието на своя характер дори в подбудите на суетността, която обикновено държи в такава тревога сърцата на неговите сънародници.

Странностите на принцесата отначало му се сториха забавни. Тя му беше признала още през първия месец на тяхното запознанство, че за пръв път обича, но едва няколко месеца по-късно, след като се беше подлагал на най-невероятни изпитания, той успя да стане близък с нея.

Все още често, например на празника на св. Балбина, чието име носеше принцесата, той трябваше да превъзмогва угризенията и поривите на нейното горещо и искрено благочестие. Сенесе не съумя да я накара да *забрави религията*, както това се случва с обикновените жени в Италия; той я беше победил със сила и битката между тях често се подновяваше.

Това препятствие, първото, което този разглезен от съдбата младеж срещаше в живота си, го забавляваше и поддържаше навика му да бъде нежен и внимателен спрямо принцесата. Съществуваше и друга една причина, съвсем не толкова романтична. Сенесе имаше само един довереник — френският посланик, на когото правеше някои услуги чрез Кампобасо, тъй като тя знаеше всичко. Значението, което самият той придобиваше в очите на херцог дьо Сент-Енян, го ласкаеше особено.

Принцеса Кампобасо, много по-различна от него, бе напълно равнодушна към завидното положение в обществото на своя възлюбен. Да бъде или да не бъде обичана — с това се изчерпваше за нея всичко.

„Жертвам му своето вечно блаженство — си казваше тя; — той, еретик и французин, не може да пожертва за мене нищо подобно.“

Но появяваше се кавалерът и неговата веселост, толкова мила, неизчерпаема и заедно с това непринудена, удивляваше Кампобасо и я очароваше. При вида на кавалера всичко, което тя възнамеряваше да му каже, всички мрачни мисли изчезваха и това състояние, тъй непривично за тази горда и мрачна душа, се запазваше още дълго време, след като Сенесе си беше отишъл. В края на краищата принцесата се убеди, че не може да живее далеч от Сенесе, че не може да мисли за нищо друго.

Модата в Рим, която в разстояние на два века предпочиташе испанците пред всички други народи, започваше да се връща по малко към французите. Започнаха да разбират този тип хора, които носят удоволствие и радост навсякъде, където отидат. Тези хора се срещаха тогава само във Франция, а след революцията от 1789 не се срещат вече никъде. За постоянната веселост е нужно безгрижие, а във Франция никой не може да бъде сигурен в своята кариера, дори най-големият гений, ако има такъв.

Обявена е война между хората от кръга на Сенесе и цялата останала нация. Рим по това време също далеч не беше такъв, какъвто го виждаме днес. В 1726 година там не подозираха дори за това, което трябваше да се случи шестдесет и седем години по-късно, когато народът, подкупен от няколко кюрета, закла якобинеца Басвил<sup>[6]</sup>, който казваше, че искал да цивилизова столицата на християнския свят.

За пръв път в присъствие на Сенесе Кампобасо загуби способността си да разсъждава; чувстваше се ту на небето от щастие, ту ужасно нещастна по причини, неодобрявани от разума. Щом веднъж Сенесе надви в тази сурова и чистосърдечна натура религията, която за нея беше много по-важна от доводите на разума, любовта ѝ порасна и за кратко време се превърна в най-необузdana страст.

Принцесата беше отличила преди време монсиньор Фератера, като се зае да осигури неговата кариера. Какво беше нейното възмущение, когато Фератера ѝ съобщи, че не само Сенесе ходи почесто от обикновено у Орсини, но дори беше станал причина графинята да изгони прочутия кастрат, който официално се водеше за неин любовник от няколко седмици!

Нашият разказ започва от вечерта на деня, когато Кампобасо получи това съдбоносно известие.

Тя седеше неподвижно в едно огромно кожено кресло с позлата. Пред нея върху масичка от чер мрамор бяха сложени две големи сребърни лампи с висока поставка, творения на прочутия Бенвенуто Челини, които осветяваха, или по-точно подчертаваха тъмнината на една огромна зала в най-долния етаж на нейния дворец, украсена с потъмнели от времето картини — защото още в тази епоха царството на великите художници беше вече отдавна отминало.

Срещу принцесата, и почти в нозете ѝ, върху малък абаносов стол с украшения от масивно злато младият Сенесе току-що беше разположил своята изящна особа. Принцесата го гледаше мълчаливо — когато той влезе в залата, тя не само не се забърза към него и не се хвърли в обятията му, но не беше му казала още нито дума.

В 1726 година Париж беше вече всепризната столица на изяществото в обноските и в облеклото. Сенесе редовно поръчваше оттам по куриери всичко, което можеше да изтъкне чара на един от най-привлекателните мъже на Франция. Въпреки самочувствието, тъй естествено за човек с неговото положение, който бе удържал първите си победи сред красавиците на регентския двор под ръководството на своя чичо, знаменития Канияк, един от участниците в разгулните празненства на този принц, не бе трудно да се прочете известно смущение по лицето на Сенесе. Хубавите руси коси на принцесата бяха леко разрошени; нейните големи сини очи бяха устремени в него: изразът им беше неопределен. Дали замисляше смъртно отмъщение? Или това беше дълбоката вгълбеност на страстната любов?

— И така, вие не ме обичате вече? — промълви тя най-сетне със задавен от вълнение глас.

След обявяването на тази война настъпи дълго мълчание.

На принцесата струваше големи усилия да се лиши от обаятелното присъствие на Сенесе, който, стига тя да не му направи сцена, беше готов да ѝ каже стотици пламенни слова; но тя беше много горда, за да отложи обяснението. Една кокетка е ревнива поради самолюбие, една куртизанка ревнува по навик; жената, която обича искрено и страстно, ревнува, защото осъзнава своите права. Този особен поглед, характерен за римската страст, забавляваше много Сенесе: той намираше в него дълбочина и неувереност; може да се каже, че душата се виждаше разголена в него. Орсини не притежаваше този своеобразен чар.

Тъй като този път мълчанието продължи извънредно дълго, младият французин, който не беше много ловък в изкуството да прозира скритите чувства на едно италианско сърце, си придаде спокоен и разумен вид и така превъзможна смущението си. Впрочем в момента той беше тъжен: когато се провираше през избите и подземията, които от една съседна на двореца Кампобасо къща го извеждаха в тази зала, няколко паяжини бяха полепнали по бродерията на една очарователна дреха, пристигнала в навечерието от Париж. Тези паяжини го караха да се чувства неловко, а отгоре на това паяците му вдъхваха ужас.

Погледът на принцесата като че ли се беше поуспокоил и Сенесе вече си мислеше как да избегне сцената, да отклони упрека, вместо да възразява; но той изпитваше раздражение и поради това беше склонен да влезе в пререкание.

„Не е ли това благоприятен случай да я накарам да прозре истината? — мислеше си той. — Тя самата зададе този въпрос, което ми спестява половината неудобство. Явно е, че не съм създаден за любов. Никога не съм виждал нищо по-хубаво от тази жена с нейните особени очи. Тя се отнася лошо с мене, кара ме да се провирам през отвратителни подземия; но тя е племенница на владетеля, при когото кралят ме е пратил. При това е руса; в страна, където всички жени са тъмнокоси, това е голямо преимущество. Всеки ден чувам как превъзнасят нейната красота хора, чието мнение не подлежи на съмнение, и които са много далеч от мисълта, че говорят на щастливия притежател на толкова прелести. Колкото до властта, която един мъж трябва да има над своята любовница, нямам никакви опасения в това отношение. Стига да кажа една дума и принцесата ще се раздели с двореца си, с позлатените си мебели, с чичо си — папа, и всичко това, за да я отведе във Франция, в най-дълбоката провинция, за да живурка тъжно в едно от именията ми... Честна дума, перспективата за такава жертва ми вдъхва само най-твърда решителност да не я поискам никога. Орсини далеч не е така красива: ако въобще ме обича, то тя ме обича съвсем малко повече, отколкото кастрата Бутофако, когото прогони вчера заради мене; но тя има светски навици и умее да живее, в дома ѝ може да се отиде с карета. При това се убедих, че никога не ще направи сцена; тя не ме обича достатъчно, за да се реши на такова нещо.“

В течение на това дълго мълчание принцесата не откъсваше втренчения си поглед от хубавото чело на младия французин.

„Няма да го видя вече“ — помисли тя. И изведнъж се хвърли в обятията му и покри с целувки челото и очите му, които не сияеха вече от щастие при среща с нея. Кавалерът сам би престанал да се уважава, ако не беше забравил начаса всички свои планове за скъсване; но неговата възлюбена беше твърде развълнувана, за да забрави ревността си. Само миг по-късни Сенесе я гледаше с удивление: сълзи на ярост се стичаха бързо по страните ѝ.

— Какво! — мълвеше тя полугласно. — Унижавам се да му говоря за промяната, настъпила у него; упреквам го за нея, а се бях заклела никога да не я забележа! Не стига това унижение, та трябва още да отстъпя пред страстта, която ми вдъхва това очарователно лице! Ах, жалка, жалка принцесо!... Трябва да сложа край.

Тя избърса сълзите си и като че ли възвърна донякъде спокойствието си.

— Кавалере, трябва да сложим край — каза тя много спокойно. — Вие ходите често у графинята... — Тук тя силно пребледня. — Добре, ако я обичаш, ходи там всеки ден, но не идвай вече тук...

Тя замълча сякаш против волята си. Очакваше, че кавалерът ще каже поне една дума, но той не каза нищо. С конвулсивно движение и като че стискаше зъби тя додаде:

— Това ще е смъртна присъда за мен и за вас.

Тази заплаха сложи край на колебанията на кавалера, който до този момент беше само учуден от този неочакван изблик на гняв след такава всеотдайна нежност. Той се разсмя.

Внезапна руменина покри страните на принцесата, които станаха алени.

„Ще се задуши от гняв — помисли си кавалерът, — ще получи удар.“

Той се приближи, за да развърже връзките на роклята ѝ; тя го отблъсна с такава решителност и сила, на каквито той не беше привикнал. Сенесе си спомни впоследствие, че когато се бе опитал да я прегърне, беше доловил, че тя говори на себе си. Той отстъпи малко — ненужна скромност, защото тя, изглежда, не го виждаше вече. С тих и съсредоточен глас, като че ли говори на своя изповедник, принцесата мълвеше:

— Той ме оскърбява, държи се предизвикателно. На неговата възраст и с присъщата за страната му невъздържаност той, разбира се, ще разкаже на Орсини всичките ми падения... Самата аз не съм уверена в себе си; не съм сигурна дори, че ще устоя пред това очарователно лице...

Тук отново настъпи мълчание, което се стори много досадно на кавалера. Принцесата стана най-после, повтаряйки с още по-мрачен глас:

— *Трябва да сложим край.*

Сенесе, който покрай помирението забрави, че искаше да се обясни сериозно с нея, заговори с шеговит тон за едно любовно приключение, предизвикало много разговори в Рим...

— Оставете ме, кавалере — прекъсна го принцесата; — не се чувствам добре...

„Тази жена скучае — помисли Сенесе и побърза да се подчини, — а нищо не е така заразно като скуката.“

Принцесата го проследи с поглед до края на салона...

„А аз се готвех с лека ръка да реша съдбата на моя живот! — каза си тя с горчива усмивка. — За щастие неговите неуместни шеги ми отвориха очите. Колко е глупав! Как мога да обичам човек, който тъй малко ме разбира? Искане да ме размива, когато се касае за моя живот и за неговия!... Ах! Пак този зловец и мрачен характер, който е причина за моето нещастие! — И тя стана от креслото в пристъп на ярост. — Колко хубави бяха очите му, когато се пошегува!... И да си призная, бедният кавалер имаше най-добро намерение. Той е разбрал злополучния ми характер; искал е да ме накара да забравя мрачната печал, която ме гнети, вместо да ме разпитва за причината ѝ. Милият французин! Всъщност познавах ли щастиято, преди да го обикна?“

Тя се замисли, при това с удоволствие, за съвършенствата на своя любим. Постепенно премина към мислено съзерцание на прелестите на графиня Орсини. Душата ѝ започна да вижда всичко в черно. Сърцето ѝ бе обзето от терзанията на най-страшна ревност. В действителност едно злокобно предчувствие не ѝ даваше мяра от два месеца; единствените приятни за нея мигове бяха миговете, прекарани в обществото на кавалера, и въпреки това, когато не беше в неговите объятия, тя почти винаги му говореше с язвителен тон.

Преживя ужасна вечер. Изтощена и като че ли поуспокоена, намисли да говори на кавалера: „Най-сетне той ме видя разгневена, но не знае причината за моите упреци. Може би не обича графинята. Може би ходи у нея само защото един пътешественик е длъжен да се познава с обществото в страната, в която се намира, и особено да посещава членовете на височайшето семейство. Може би ако наредя да ми представят Сенесе, ако може открито да идва при мене, тон ще прекарва тук цели часове, както у Орсини.“

„Не! — възкликна тя гневно. — Да му заговоря, значи да се унижа; той ще ме презре и това е всичко, което ще постигна. Вятърничавият характер на Орсини, който така често презирах — колко съм била безразсъдна! — е в действителност по-приятен от моя, особено в очите на един французин. Аз съм създадена, за да скучая с някой испанец. Какво по-безсмислено от това да бъдеш винаги сериозен, като че ли животът сам за себе си не е достатъчно сериозен! Какво ще правя, когато при мен няма да е вече моят кавалер, за да ми вдъхва живот и да запалва в сърцето ми огъня, който ми липсва?“

Тя заповяда да не пускат никого, но това нареждане съвсем не се отнасяше за монсиньор Фератера, който дойде да ѝ даде отчет за това, което бяха правили у Орсини до един часа през нощта. Досега този прелат беше уреждал добросъвестно любовните връзки на принцесата, но след тази вечер той не се съмняваше вече, че Сенесе много скоро ще стане интимен с Орсини, ако вече не е станал.

„Благочестивата принцеса — мислеше си той — ще ми бъде полезна, отколкото светската жена. Винаги ще има някой, когото тя ще предпочете пред мен, и това ще е нейният любовник. А ако някой ден този любовник се окаже римлянин, той непременно ще има чичо, който ще трябва да бъде избран за кардинал. Ако успея да я върна в лоното на религията, тя ще мисли преди всичко за своя духовен наставник с целия свойствен за нея плам... Какво не бих постигнал, ако тя се застъпи за мен пред чичо си!“

И честолюбивият прелат се прехласна в мечти по едно чудесно бъдеще; той виждаше как принцесата коленичи пред своя чичо, за да му издейства кардиналски сан. Папата ще му бъде много признателен за това, което се канеше да предприеме... Веднага след разкаянието на принцесата той ще представи на папата необорими доказателства за любовната ѝ връзка с младия французин. Като благочестив,

чистосърдечен и ненавиждащ французите човек негово светейшество ще бъде вечно признателен на онзи, който успее да сложи край на една толкова неприятна за него връзка. Фератера принадлежеше към висшето благородническо съсловие на Ферара; той беше богат и вече бе прехвърлил петдесетте... Въодушевен от перспективата в близко време да получи кардиналски сан, той направи чудеса: реши се рязко да смени ролята си по отношение на принцесата. От два месеца насам Сенесе открито я пренебрегваше, но прелатът считаше, че е опасно да го напада, тъй като познаваше зле Сенесе и на свой ред го мислеше за честолюбив.

Читателят може би ще намери прекалено дълъг диалога между младата принцеса, обезумяла от любов и ревност, и честолюбивия прелат. Фератера започна с най-подробно признание на тъжната истина. След това впечатляващо начало не му беше трудно да събуди всички чувства на религиозност и на горещо благочестие, които само бяха приспани в сърцето на младата римлянка, тъй като тя беше искрено вярваща.

— Всяка нечестива страст завършва неминуемо с нещастие или безчестие — поучаваше я прелатът.

Отдавна вече беше съмнало, когато той излезе от двореца Кампобасо. Беше успял да изтръгне от новопокръстената обещание, че няма да приема този ден Сенесе. Не бе трудно на принцесата да му даде такова обещание: тя се смяташе набожна, а в действителност се страхуваше да не би със своята слабост да заслужи презрението на кавалера.

Нейното решение остана непоклатимо до четири часа следобед: това беше моментът, когато кавалерът евентуално трябваше да се появи. Той мина по улицата зад градината на двореца Кампобасо, видя сигнала, с който тя му съобщаваше, че срещата е невъзможна, и много доволен се запъти у графиня Орсини.

Постепенно на Кампобасо започна да ѝ се струва, че полудява. В главата ѝ се сменяха трескаво най-странни хрумвания и решения. Неочаквано тя се спусна като обезумяла по голямото стълбище на двореца, качи се в колата и викна на кочияша:

— В двореца Орсини!

Безмерната скръб я тласкаше сякаш против волята ѝ да види своята братовчедка. Завари графинята заобиколена от петдесетина



души. Всички славещи се с ума си хора, всички честолюбиви мъже на Рим, като не можеха да получат достъп в двореца Кампобасо, се стичаха в двореца Орсини. Пристигането на принцесата беше цяло събитие, всички се отдръпнаха почтително встрани — тя не благоволи да забележи: гледаше съперницата си, възхищаваше ѝ се. Всяка от прелестите на нейната братовчедка беше като удар с нож в сърцето ѝ. След първите комплименти, виждайки я мълчалива и угрижена, Орсини пак подхвана някакъв блестящ и непринуден разговор.

„Колко по-добре подхожда нейната веселост на кавалера, отколкото моята безумна и досадна страст!“ — мислеше си Кампобасо.

В един необясним порив на възторг и омраза тя се хвърли на шията на графинята. Виждаше само красотата на своята братовчедка; тя ѝ изглеждаше еднакво възхитителна отблизо и отдалеч. Сравняваше собствените си коси, очи, кожа с нейните. В резултат на това странно проучване тя изпита отвращение и ненавист към себе си. Напротив, всичко в нейната съперница и се струваше прекрасно, очарователно.

Неподвижна и мрачна, Кампобасо приличаше на базалтова статуя сред тази жестикулираща и шумна тълпа. Гостите влизаха и излизаха; цялото това суетене отегчаваше, дразнеше Кампобасо. Но какъв беше нейният ужас, когато изведнъж чу, че доложиха за господин дьо Сенесе. Условили се бяха в началото на тяхната връзка той да ѝ говори колкото се може по-малко в обществото, и то само по начин, подобаващ на един чуждестранен дипломат, който среща два или три пъти в месеца племенницата на суверена, към чийто двор е прикрепен.

Сенесе я поздрави с обичайната почтителност и сериозност; след което, връщайки се отново при графиня Орсини, той заговори с онзи весел, почти интимен тон, с който се обръщате към една духовита жена, когато тя ви приема добре и вие я виждате всеки ден. Кампобасо беше съкрушена.

„Графинята ми показва каква би трябвало да бъда — помисли тя. — Ето как трябва да се държа, но това за мене е непостижимо!“

Тя си тръгна в плен на най-голямото отчаяние, в което може да изпадне едно човешко същество почти пред прага на самоубийството. Всички радости, които любовта на Сенесе ѝ беше дала, не биха могли да се сравнят с неизмеримата скръб, в която тя бе потънала през цялата

тази дълга нощ. Човек би казал, че в страданието римлянките притежават неподозирани от другите жени запаси от енергия.

На следния ден Сенесе мина пак покрай двореца, видя забраната и продължи весело нататък. Но изведнъж нещо го жегна и той се почувства уязвен. „Така значи, онзи ден тя ми даде пътя! Трябва да я видя обляна в сълзи“ — подсказваше му неговата суетност. Сенесе изпитваше нещо подобно на любов, като губеше завинаги една толкова красива жена, племенница на папата. Той слезе от каретата, запъти се през нечистите подземия, които така го отвращаваха, и със сила проникна в големия салон в долния етаж на двореца, където принцесата го приемаше обикновено.

— Как се осмелявате да се появявате тук! — възкликна принцесата изненадано.

„Изненадата ѝ е лишена от искреност — помисли младият французин; — тя стои в тази зала само когато ме чака.“

Кавалерът ѝ хвана ръката, тя потрепери. Очите ѝ се напълниха със сълзи; тя се стори тъй красива на кавалера, че за миг той усети любовна тръпка. Тя от своя страна забрави всички клетви, които в продължение на два дни беше давала пред олтара на религията, и безкрайно щастлива се хвърли в прегръдките му: „Ето щастието, на което занапред Орсини ще се радва!...“

Разбирайки, както винаги, зле душата на римлянката, Сенесе си въобрази, че тя иска да се раздели с него приятелски, да скъсат, запазвайки приличие. „Не ми подхожда на мен, служител при посолството на краля, да имам за смъртен враг (защото тя би била такава) племенницата на суверена, към чийто двор съм прикрепен.“ Мислейки гордо, че е постигнал желания резултат, Сенесе се залови да убеждава принцесата. Щели да живеят в най-приятен сговор; защо да не бъдат много, много щастливи? В какво всъщност можел да бъде упрекнат той? Любовта щяла да отстъпи място на едно добро и сърдечно приятелство. Той помоли настойчиво за правото да се връща от време на време там, където се намираха сега; отношенията им щели да останат все така нежни...

Отначало принцесата не разбираше какво ѝ говори, Когато разбра, застина ужасена на мястото си, с неподвижен поглед. Най-сетне, при този последен намек за *нежност в техните отношения*, тя

го прекъсна; с глас, който сякаш идеше от дълбините на гърдата ѝ, произнесе бавно:

— С други думи, след всичко вие смятате, че съм достатъчно красива, за да бъда жена на вашите услуги!

— Но, скъпа и добра приятелко, нима самолюбието ви е пострадало? — възрази Сенесе на свой ред искрено учуден. — Нима можете в нещо да ме упрекнете? Слава богу, никой никога не е подозирал нашата близост! Аз съм човек на честта; давам ви отново своята дума, че никога нито едно живо същество не ще узнае за щастieto, на което съм се радвал.

— Дори и Орсини? — прибави тя с хладен тон, който пак заблуди кавалера.

— Назовавал ли съм някога пред вас жените, които съм обичал, преди да бъда ваш роб? — попита престоудно кавалерът.

— Въпреки цялото ми уважение към честната ви дума, съвсем нямам намерение да се подлагам на този риск — каза принцесата с решителен вид, който накрая започна да учудва малко младия французин. — Сбогом, кавалере... — И понеже той си тръгна с нерешителна крачка, тя прибави: — Целуни ме.

Очевидно беше, че е разнежена. След минута му каза с твърд глас:

— Сбогом, кавалере...

Принцесата изпрати да повикат Фератера.

— Искам да си отмъстя — поясни му тя.

Прелатът бе във възторг. „Тя ще се компрометира; моя е завинаги.“

Два дни по-късно Сенесе отиде да се освежи към полунощ на Корсото, тъй като горещината беше непоносима. Той срещна тук цялото римско общество. Когато понечи да се качи отново в каретата, неговият лакей можа едва да му отговори, тъй като беше пиян; кочияшът беше изчезнал. Лакеят му каза, като си плетеше езика, че кочияшът се бил скарал с някакъв *враг*.

— А, моят кочияш имал *врагове*! — смеейки се, каза Сенесе.

И той се запъти към къщи пеша. Беше се отдалечил само на две или три преки от Корсото, когато забеляза, че го следят. Четирима или петима мъже се спираха, когато той спреше и тръгнаха отново след него, когато той тръгваше.

„Бих могъл да свърна встрани и да изляза на Корсото по друга улица — помисли си Сенесе. — Ба, не си струва заради тия нахалници; въоръжен съм добре.“ В ръката си той стискаше гол кинжал.

Разсъждавайки така, прекоси две или три улици, една от друга по-уединени и отстранени. Чу, че хората след него ускоряват ход. В тази минута, вдигайки очи, забеляза право пред себе си малка църква, обслужвана от монаси доминиканци, прозорците на която светеха с необичаен блясък. Той се втурна към вратата и почука силно с дръжката на кинжала. Мъжете, които, изглежда, го преследваха, бяха на петдесетина стъпки зад него. Те се спуснаха тичешком към него. Един монах отвори вратата; Сенесе се втурна в църквата; монахът праметна железния лост. В същия миг преследвачите заудряха с крак по вратата.

— Безбожници! — рече монахът.

Сенесе му даде един цехин.

— Ясно, искали са да ме нападнат — промълви той.

Църквата беше осветена най-малко от хиляда свещи.

— Как! Служба в този късен час! — учуди се Сенесе.

— Ваше превъзходителство, има специално разрешение от негово преосвещенство наместника на кардинала.

Цялото тясно преддверие на църквата „Сан Франческо а Рипа“ беше заето от един великолепен ковчег; служеха заупокой.

— Кой е умрял? Някой принц? — полюбопитства Сенесе.

— Вероятно — отговори свещеникът, — защото нищо не е пожалено за опелото; всичко това са пропилени пари и восък; настоятелят ни каза, че покойникът е умрял без покаяние и изповед.

Сенесе се приближи; видя отличителните знаци и формата на френски герб; от това любопитството му се удвои. Той се приближи още повече и разпозна своя собствен герб. На ковчега имаше надпис:

„*Nobilis homo Johannes Norbertus Senese equet decessit Romae.*“

„Могъщ и знатен благородник Жан Норбер дьо Сенесе, умрял в Рим.“

„Аз съм първият човек — помисли си Сенесе, — който е имал честта да присъства на собственото си погребение... Доколкото ми е известно, само Карл V е имал това удоволствие... Но нещо не ми харесва в тази църква.“

Той даде втори цехин на клисаря и му каза:

— Отче, преведете ме през задната врата на вашия манастир.

— На драго сърце — отвърна монахът.

Щом се озова на улицата, Сенесе, който държеше пистолет във всяка ръка, хукна да бяга с всички сили. Скоро той чу след себе си стъпките на своите преследвачи. Като наближи двореца си, видя, че вратата е затворена, а пред нея стои човек. Тъкмо се готвеше да застреля човека с пистолета си, когато позна в него своя домашен прислужник.

— Отвори вратата — викна му той.

Тя беше само притворена; те влязоха бързо и заключиха след себе си.

— Ах, господарю, търсих ви навсякъде; имам да ви съобщя доста тъжни новини: бедният Жан, вашият кочияш, е бил намушкан с нож. Принцеса Кампобасо е на умиране: папата ѝ изпратил последно опрощение. — Прислужникът прибави, като сниши глас: — Говора се, че е отровена от графиня Орсини. И още нещо, казаха ми у принцесата, че вие сте били убит.

— Както виждаш, не съм — отвърна кавалерът и се засмя.

В тази минута осем изстрела от тромблон<sup>[7]</sup> проехтяха едновременно от един прозорец към градината и повалиха мъртви Сенесе и неговия прислужник; всеки един от тях беше прострелян с повече от двадесет куршума.

Две години по-късно принцеса Кампобасо беше почитана в Рим като образец на най-високо благочестие, а монсиньор Фератера беше от дълго време кардинал.

Простете за грешките на автора.

---

[1] За разлика от предшестващите текстове, „Сан Франческо а Рипа“ не почива на достоверни сведения, почерпани от италиански хроники, датиращи от това време. Такива хроники не са известни на историците и можем да считаме началните думи, с които се открива новелата, за плод на литературна измислица.

Новелата е написана от 28 до 30 септември и поправена на 3 октомври 1831. Излиза посмъртно в „Revue des deux Mondes“ на 1 февруари 1853.

Точният превод на заглавието е „Свети Франциск на Скалата“ по названието на църквата „Сан Франческо а Рипа“, която се намира на

крайбрежния булевард покрай Тибър в Рим. Жителите на този квартал се славят със своята енергичност и войнственост. ↑

[2] Непотизъм — (лат. *peros, otis* — внук) — в римския папски двор властта обикновено е принадлежала на племенниците на папата, които често са се явявали негови синове. ↑

[3] Бенедикт XIII (Орсини) е бил папа от 1724 до 1730. ↑

[4] С не принудени обноски (итал.) ↑

[5] *Херцог дьо Сент-Енян* (1684–1776) — известен с това, че е открил на Капитолия акта, с който Андрей Палеолог е предал правата си върху Източната римска империя на френския крал Шарл VIII. ↑

[6] *Басвил* (1753–1793) — секретар на френското посолство в Неапол. В качеството си на представител на Френската република бил изпратен в Рим, където бил убит от подстрекаваната от свещениците тълпа на 13 януари 1793. ↑

[7] *Тромблон* — вид къса пушка с широка цев, с която могат да бъдат изстреляни няколко куршума едновременно. ↑

**Издание:**

Стендал. Избрани произведения в четири тома. Том 2  
Пармският манастир  
Италиански хроники  
„Народна култура“, София, 1982

Stendhal

La Chartreuse de Parme

© Bibliotheque de la Pleiade, Paris, 1933

Chroniques italiennes

© Garnier-Flammarion, Paris, 1977

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.